

5. ULUSLARARASI 29 EKİM BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR SEMPOZYUMU

SEMPOZYUM KİTABI

ISBN: 978-625-367-424-3
İKSAD YAYINEVİ

5. ULUSLARARASI
29 EKİM BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR SEMPOZYUMU

29-30 Ekim 2023, ADANA

EDİTORLER

Dr. Ethem İlhan ŞAHİN
Zhala KHALILLI

All rights of this book belong to

IKSAD Publishing House Authors are responsible both ethically and

jurisdically IKSAD Publications - 2023©

Issued: 15.11.2023

ISBN: 978-625-367-424-3

SEMPOZYUM KÜNYE

SEMPOZYUM ADI

5. ULUSLARARASI 29 EKİM BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR SEMPOZYUMU

TARİH ve YER

29-30 Ekim 2023, ADANA

DÜZENLEYEN KURUM

İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü

Toplam Kabul Alan Bildiri Sayısı: 77

Toplam Red Alan Bildiri Sayısı: 24

DÜZENLEME KURULU

Doç. Dr. Ayşe ERKMEN

Dr. Mustafa Latif EMEK

Dr. Malik YILMAZ

Genel Koordinatör

Zhala KHALILLI

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Necati DEMİR -Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. M. Salih MERCAN -Bitlis Eren Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa ÜNAL -Erciyes Üniversitesi

Prof. Dr. Necati DEMİR -Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Osman ERKMEN -Gaziantep Üniversitesi

Prof. Dr. Harun KAMAN -Akdeniz Üniversitesi

Prof. Dr. Osman Kubilay GÜL -Cumhuriyet Üniversitesi

Doç. Dr. Şayan ULUSAN -Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Doç. Dr. Lokman ZOR -Niğde Ömerhalidemir Üniversitesi

Doç. Nilay ÖZSAVAŞ ULUÇAY -Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Doç. Dr. Ümmügülsüm CANDEĞER -Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

Doç. Dr. Ayşe ERKMEN -Gaziantep Üniversitesi

Doç. Dr. Güller ŞAHİN -Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi

Doç. Dr. Aziza SYZDYKOVA -Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi

Dr. Damezhan SADYKOVA -Kazak Kızlar Pedagoji Üniversitesi

Dr. Malik YILMAZ -Atatürk Üniversitesi

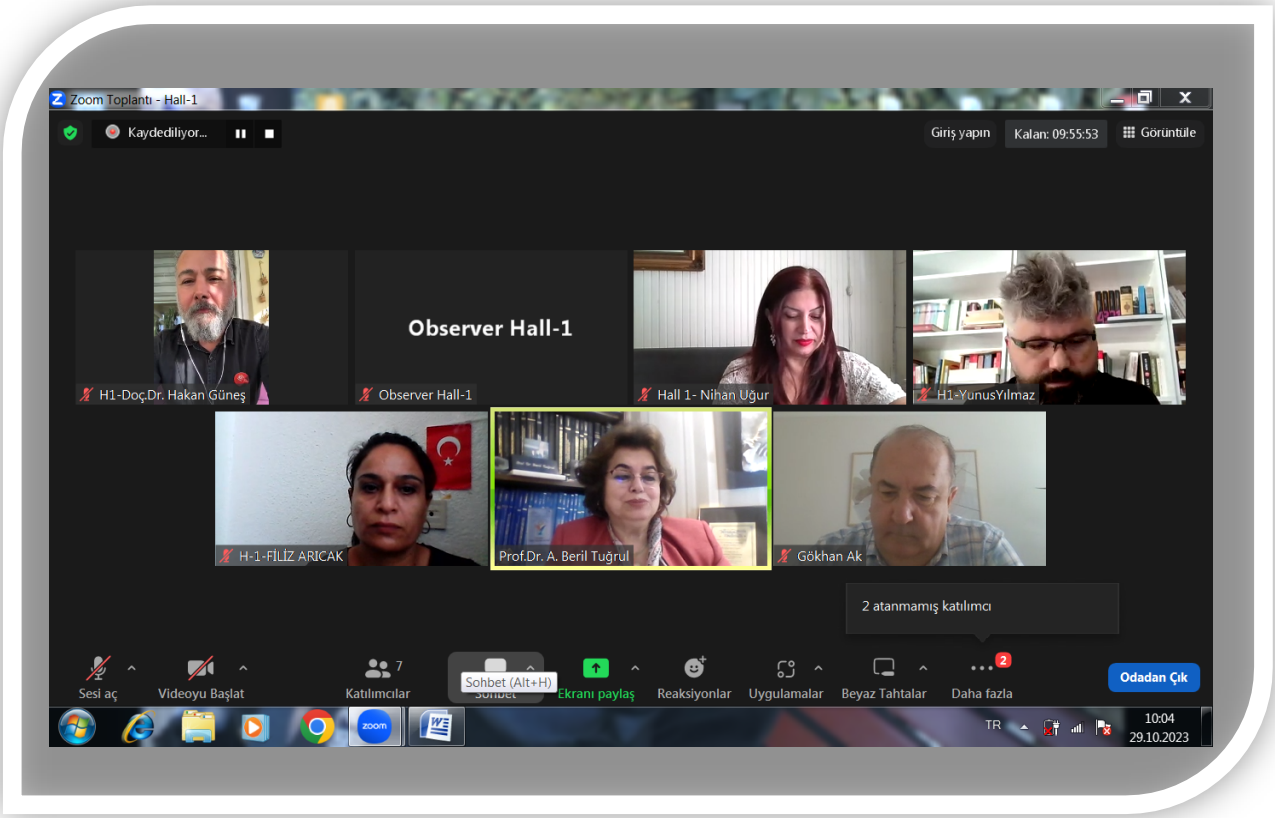
Dr. Merve BULDAÇ -Dumlupınar Üniversitesi

Dr. Terane NAĞIYEVA -Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Dr. Kaldygul ADILBEKOVA -İksad

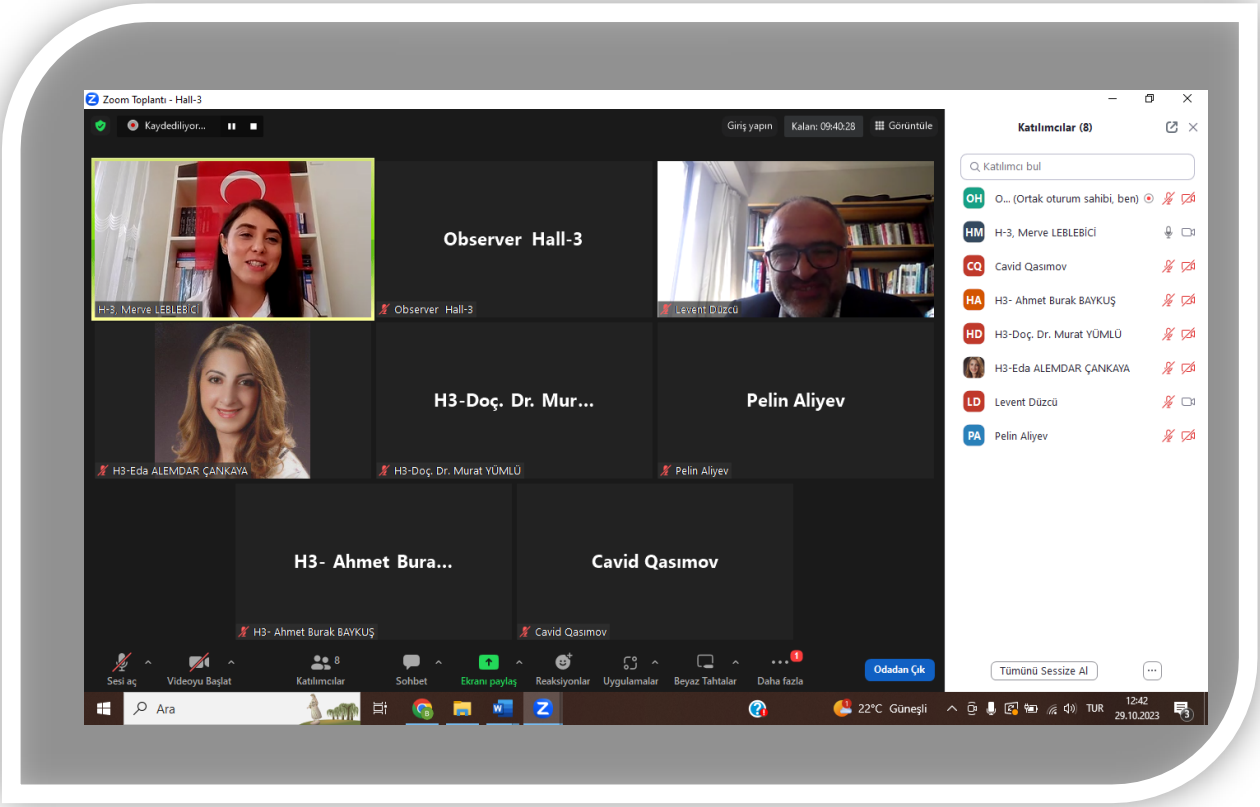
Dr. Elvan CAFEROV -Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi

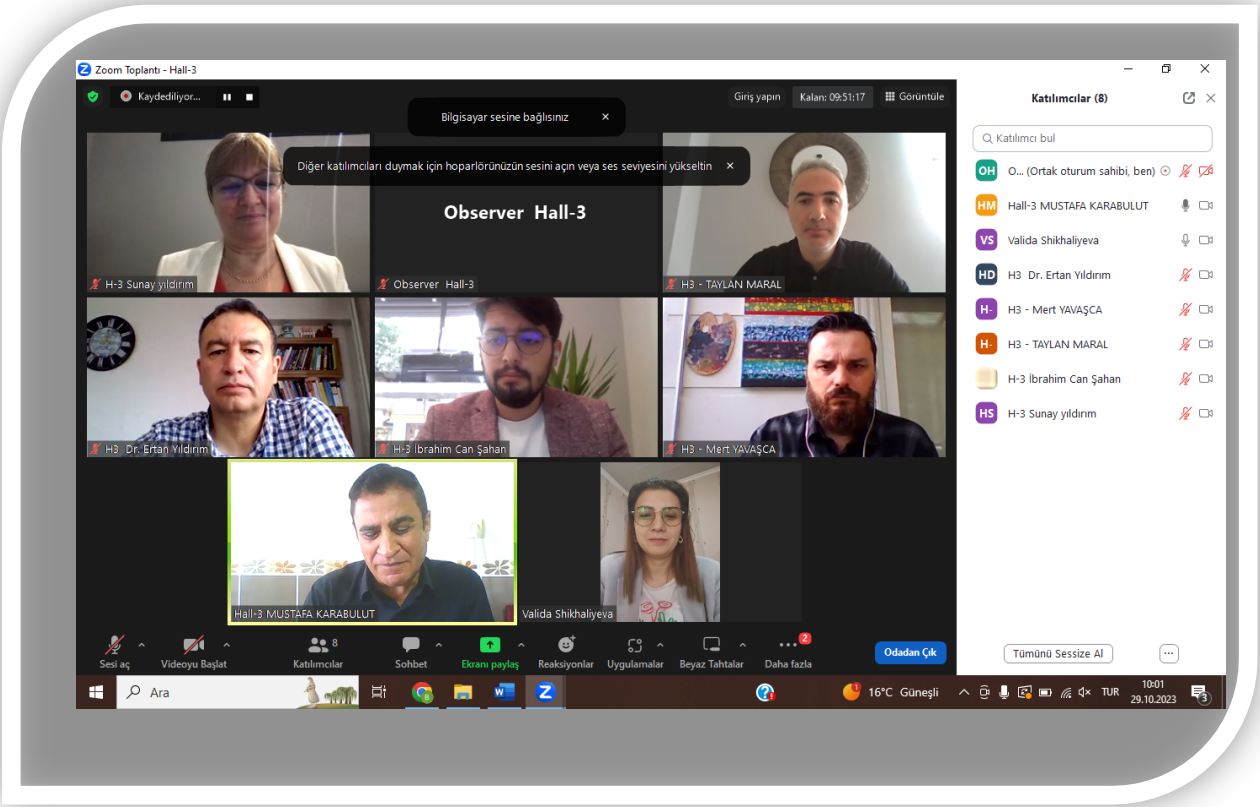
FOTOĞRAF GALERİSİ

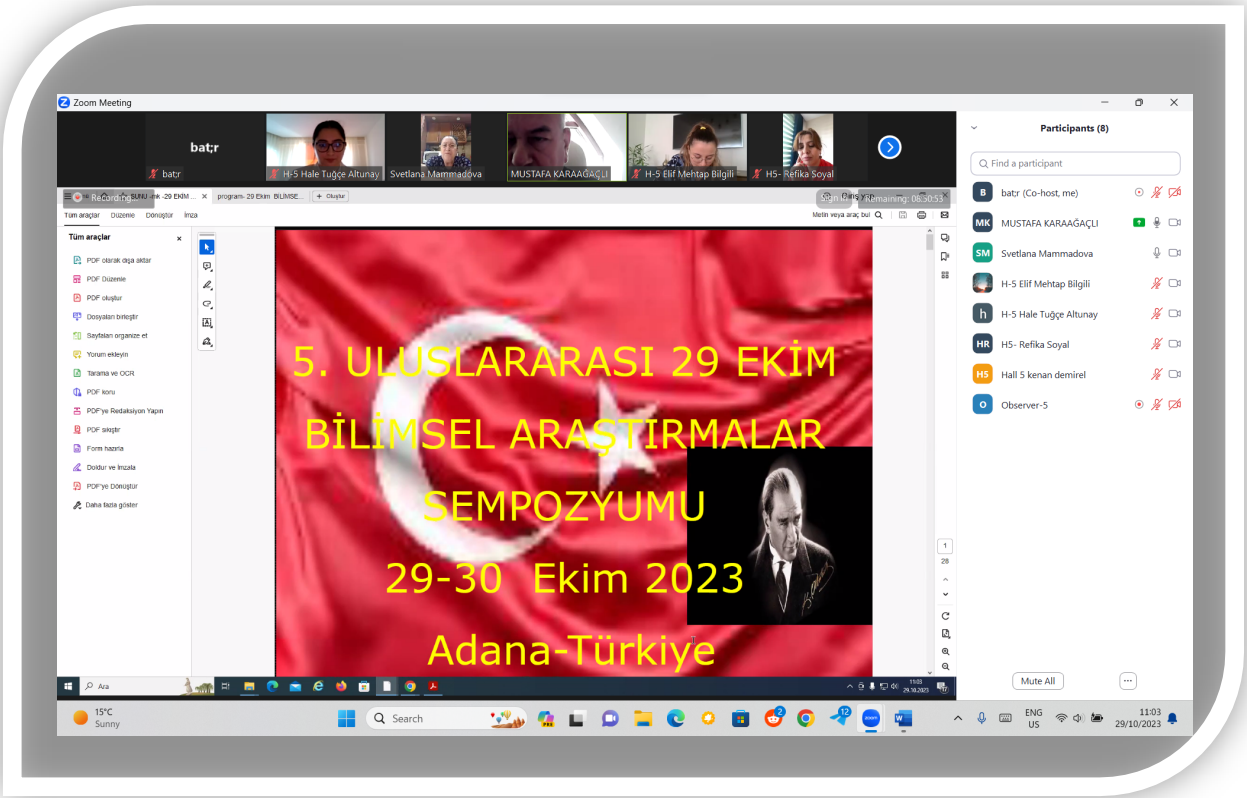

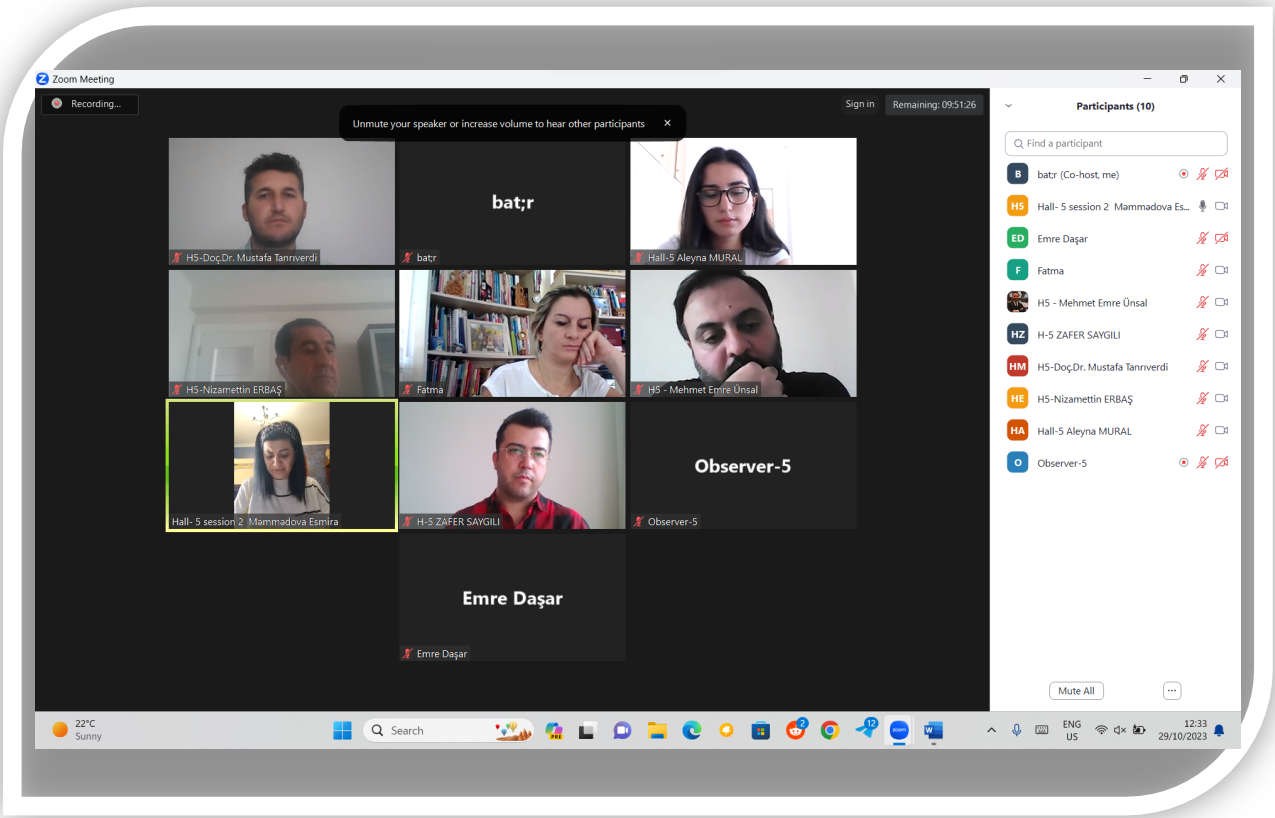
FOTOĞRAF GALERİSİ

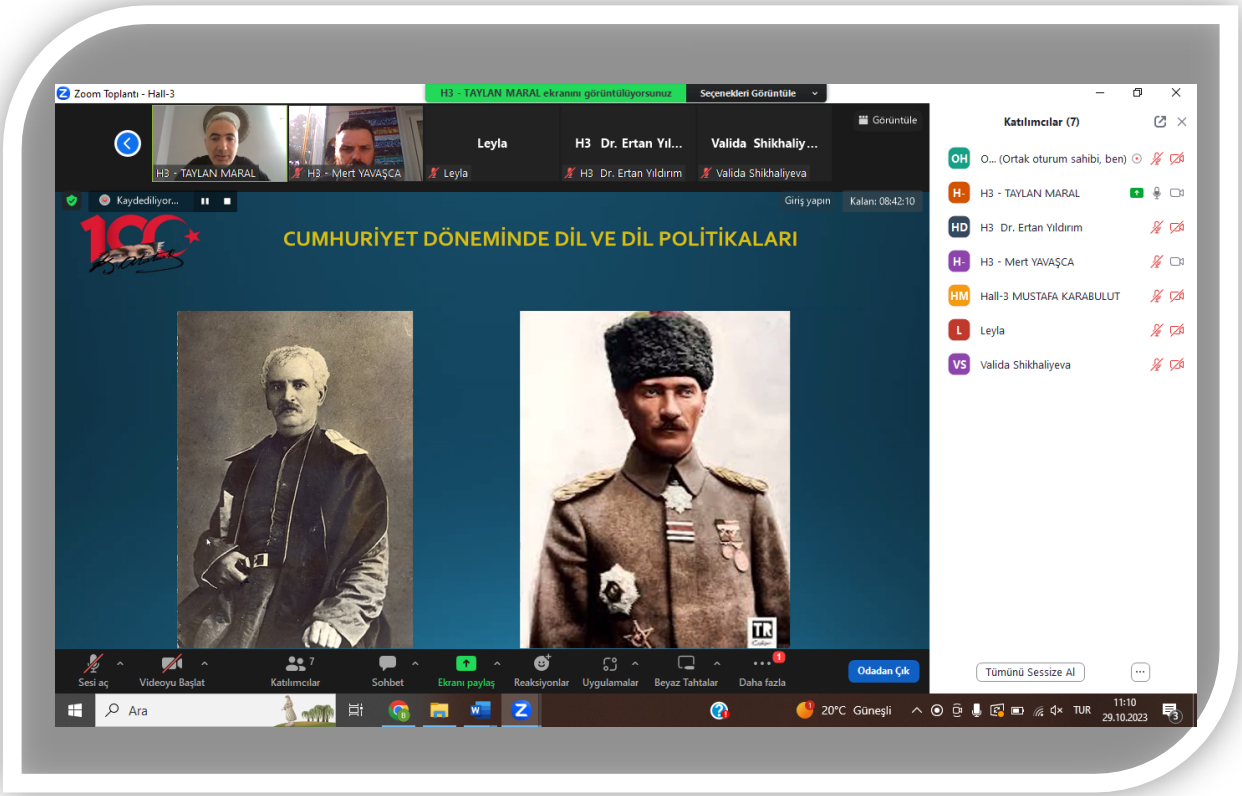

FOTOĞRAF GALERİSİ

FOTOĞRAF GALERİSİ

5. ULUSLARARASI 29 EKİM BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR SEMPOZYUMU

29th of October (Republic Day) Symposium on Scientific Research-5

October 29-30, 2023 / Adana-Türkiye

SYMPOSIUM PROGRAM

Zoom Meeting ID: 827 3258 5780

Zoom Passcode: 292929

Important, Please Read Carefully

- To be able to attend a meeting online, login via https://zoom.us/join site, enter ID "Meeting ID or Personal Link Name" and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- The participant must be connected to the session 5 minutes before the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

Before you login to Zoom please indicate your hall number, name and surname

exp. H-1, Fatma KALPAKLI

-Opening Speech-

October 29, 2023

Zoom Meeting ID: 827 3258 5780

Zoom Passcode: 292929

Dr. Mustafa Latif EMEK

İKSAD Başkanı

DATE

• 29.10.2023
SUNDAY

TIME

• ADANA TIME
10^{00}–12^{00}

HALL

• HALL-1
• SESSION-1

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. A. Beril TUĞRUL

A. Beril TUĞRUL	İstanbul Teknik Üniversitesi	TÜRKİYE'DE CUMHURİYET DÖNEMİNDE YAŞANAN ENERJİ POLİTİK GELİŞMELER
Gökhan AK	İstanbul Topkapı Üniversitesi	TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞ FELSEFESİNİ "TÜRK MODERNLEŞMESİ" ÜZERİNDEN OKUMAK
Yunus Yılmaz Doç. Dr. Hakan Güneş	Giresun Üniversitesi Bartın Üniversitesi	CUMHURİYET DÖNEMİNİN SANAYİLEŞME POLİTİKASINA YÖN VEREN DÜŞÜNCE: DEVLET SOSYALİZMİ
Dr. Öğr. Gör. Filiz ARICAK	Trakya Üniversitesi	CUMHURİYETİN 100. YILINDA 15-24 YAŞ GENÇ NÜFUS İŞÇİLERİNİN SAĞLIK VE GÜVENLİĞİ: SON 3 YILIN DEĞERLENDİRİLMESİ
Nihan GARİPAĞAOĞLU-UĞUR Çilem BULŞU F. Füsun İSTANBULLU-DİNÇER	İstanbul Üniversitesi	NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN TOURISM ON THE 100 TH ANNIVERSARY OF THE REPUBLIC OF TÜRKIYE
Abdulkadir Büyükbingöl	İstanbul Gelişim Üniversitesi	KURTULUŞ SAVAŞI ESNASINDA ANADOLU BASININ TUTUMU: YENİ DÜNYA ÖRNEĞİ
Prof. Dr. Hulusi DOĞAN Öğr. Gör. Meliha Yaren BERKTAŞ	Muğla S.K. Üniversitesi Adnan Menderes Üniversitesi	CUMHURİYET KÜLTÜRÜ VE NAZİLLİ SÜMERBANK BASMA FABRİKASI

DATE
• 29.10.2023 SUNDAY

TIME
• ADANA TIME 10^{00}–12^{00}

HALL
• HALL-2
• SESSION-1

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Rabia Bahar ÜSTE

Dr. Nida GÜNSAN	-	CUMHURİYETİMİZİN 100. YILINDA AKADEMİDE KADIN İSTİHDAMININ DURUMU
Doç. Dr. Tülay Yıldırım Mat	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi	TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN 100 YILLIK GEÇMİŞİNDE TEMEL İNSAN HAKLARININ GELİŞİMİ
Dr. Mehmet Onur AK	Bağımsız Araştırmacı	CUMHURİYET TARİHİNİNDE ÖNCÜ BİR KADIN: FİLENİN İLK SULTANI
Doç. Dr. Emel ÇOKOĞULLAR	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	"MODERN" GELECEK İNŞASINDA KADINLAR: SİMGESELLİK VE ATAERKİL NOSYONLAR ÇATIŞMASI
Öğr. Gör. Nazmiye AYDIN	Karadeniz Teknik Üniversitesi	CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA TRABZON'DA KADIN EĞİTİMİNDE ÖNCÜ KURUM BİÇKİ-DİKİŞ YURTLARI

DATE

• 29.10.2023
SUNDAY

TIME

• ADANA TIME
10^{00}–12^{00}

HALL

• HALL-3
• SESSION-1

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Alpaslan Hamdi Kuzucuoğlu

Valida Shikhaliyeva	Azerbaijan State Pedagogical University	CUMHURIYET DÖNEMI TÜRK EDEBIYATI TEMSILCISI ENIS BEHIÇ KORYÜREK
Dr. Mert Yavaşca	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK RESMİNDE KİMLİK ARAYIŞI: KOLEKTİF SANAT ETKİNLİKLERİNDEN BİREYSEL SANATÇI KİMLİĞİNE YÖNELİM
Prof. Dr. Alpaslan Hamdi Kuzucuoğlu	İstanbul Medeniyet Üniversitesi	CUMHURİYET İSİMLİ KÜTÜPHANELERİN İNCELENMESİ
Prof. Dr. Mustafa KARABULUT	Adıyaman University	NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN ŞİİRLERİNDE DAVA VE CEMİYET
Həsənova Leyla Ziyafət	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti	THE INFLUENCE OF THE REPUBLIC ON LITERATURE IN TURKEY
Dr. Ertan YILDIRIM	Çorum Ölçme Değerlendirme Merkezi	CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA TÜRK TİYATROSU
Dr. Öğr. Üyesi Taylan MARAL	İstanbul Gelişim Üniversitesi	CUMHURİYET DÖNEMİNDE DİL VE DİL POLİTİKALARI

DATE

• 29.10.2023
SUNDAY

TIME

• ADANA TIME
10^{00}–12^{00}

HALL

• HALL-4
• SESSION-1

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. S. Sunay YILDIRIM DOĞRU

Uzm. Özkan UĞUZ	Acıbadem Kent Hastanesi	CUMHURİYET DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE HEMŞİRELİK
Doç. Dr. Seda BAYINDIR ULUSKAN Prof. Dr. Nida BAYINDIR	Milli Savunma Üniversitesi Eskişehir Osmangazi University	ÖĞRETMEN ADAYLARININ CUMHURİYET'E İLİŞKİN METAFORİK ALGILARININ BELİRLENMESİ
Prof. Dr. S. Sunay YILDIRIM DOĞRU İbrahim Can ŞAHAN Dr. Öğr. Üyesi Süleyman DOĞRU	Dokuz Eylül Üniversitesi Dokuz Eylül Üniversitesi Biruni Üniversitesi	CUMHURİYETİN 100. YILINDA ÖZEL EĞİTİM: DÜN BUGÜN YARIN TÜRKİYE'DE ÖZEL EĞİTİM VE ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLER
Öğr. Gör. Elvan ERDEMİR ERGÜN	Kırıkkale Üniversitesi	CUMHURİYET SONRASI TÜRKİYE'DE İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞİMİ
Doç. AYLA BİRİNCİ	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi	CUMHURİYET DÖNEMİ SONRASI CAMIN GELİŞİMİ ve SANATTAKİ YERİ
Dr. Öğr. Üyesi Selami Yeşilyurt	Atatürk Üniversitesi	CUMHURİYETİN AYDINLIK GELECEĞİNDE FEN BİLİMLERİ EĞİTİMİ
Doç. Dr. Orhan HANBAY	Adıyaman Üniversitesi	ERKEN OKURYAZARLIK: TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN 100. YILINDA BİLGİ TOPLUMUNA GEÇİŞ SÜRECİ İÇİN BİR EĞİTİM POLİTİKASI PERSPEKTİFİ
Dr. Eray DEMİRÇELİK Başak DEMİRÇELİK	Milli Eğitim Bakanlığı	CUMHURİYETİN 100. YILINDA TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ: DÜNÜ, BUGÜNÜ ve YARINI

DATE

• 29.10.2023
SUNDAY

TIME

• ADANA TIME
10^{00}–12^{00}

HALL

• HALL-5
• SESSION-1

HEAD OF SESSION: Doç. Dr. Svetlana MƏMMƏDOVA

Dr. Öğr. Üyesi Kenan DEMİREL	Muş Alparslan Üniversitesi	İRAN KAYNAKLARINA GÖRE MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE TÜRK-İRAN İLİŞKİLERİ VE TAHRAN YÖNETİMİNİN ANKARA HÜKÜMETİNE YAKLAŞIMI
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Hikmet ZABUN	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	SİYASAL PARTİ PROGRAMLARININ CUMHURİYET VE DEMOKRASİ TEMALARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ
Elif Mehtap BİLGİLİ Öğr. Gör. Hale Tuğçe ALTUNAY	Samsun Üniversitesi Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	BELEDİYE YÖNETİCİLERİ VE PERSONELLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN HİZMET BİLİNCİNE ETKİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KARAAĞAÇLI	Gazi Üniversitesi	TOPLULUKTAN TÜRKİYE CUMHURİYET'İ ESERİNİ ÇIKARAN AKSİYOLOJİNİN ANALİTİK BETİMLEMESİ
Arş. Gör. Refika Soyal	Giresun Üniversitesi	KUR'ÂN'IN "SİZDEN OLAN YÖNETİCİYE İTAAT" VURGUSU BAĞLAMINDA CUMHURİYET REJİMİNE BAĞLILIK MESELESİ
Öğr. Gör. Suay KARAMAN	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	CUMHURİYET FAZİLETTİR
Doç. Dr. Svetlana MƏMMƏDOVA	Azerbaycan Dövlet Pedaqoji Universitesi	CÜMHURİYYƏT ATATÜRKLƏ ELAN EDİLDİ!

DATE

• 29.10.2023
SUNDAY

TIME

• ADANA TIME
12^{30}–14^{30}

HALL

• HALL-1
• SESSION-2

HEAD OF SESSION: Doç. Dr. Muammer ERGÜN

Öğr. Gör. İbrahim AKTÜRK	Avrasya Üniversitesi	CUMHURİYET'İN İLANIYLA BİRLİKTE TEKKE YAPILARININ MİMARİ İŞLEVLERİNİN DEĞİŞMESİ: TRABZON ÖRNEĞİ
Ahmet ORHAN Doç. Dr. Muammer ERGÜN	Kastamonu il Milli Eğitim Müdürlüğü Kastamonu Üniversitesi	CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZ BIRLEŞTİRİLMİŞ SINIF EĞİTİM UYGULAMALARI: GEREKLİLİĞİ, AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZKAN Şevval ACER	Trakya Üniversitesi	TÜRKİYE CUMHURİYETİ KİMLİK NUMARALARINDAKİ KODLAMA

DATE

• 29.10.2023
SUNDAY

TIME

• ADANA TIME
12^{30}–14^{30}

HALL

• HALL-2
• SESSION-2

HEAD OF SESSION: Doç. Dr. Eylem BEYAZIT

Doç. Dr. M. Yasin TAŞKESENLİOĞLU	Atatürk Üniversitesi	BİR OSMANLI DEVLET ADAMININ GÖZÜNDEN REJİM DEĞİŞİKLİĞİ: DAHİLİYE NEZARETİ MÜSTEŞARI MEHMED FUAD BEY'İN HATIRALARINDA CUMHURİYETİN İLANI
Doç. Dr. Eylem BEYAZIT	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	ATATÜRK'ÜN MİRASI HATAY'I CUMHURİYETİN 100. YILINDA YENİDEN OKUMAK
Öğr. Gör. Mustafa BÖYÜK	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	29 EKIM'IN DIJITAL DÖNÜŞÜMÜ: KAMU KURUMU OLARAK BAKANLIKLARIN SOSYAL MEDYA ÜZERINDEN CUMHURIYET BAYRAMI KUTLAMALARI
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Hikmet ZABUN	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	SİYASAL PARTİ PROGRAMLARININ CUMHURİYET VE DEMOKRASİ TEMALARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ
Alper YILDIRIM	Bağımsız Araştırmacı	CUMHURİYETİN İLANI SONRASI TÜRK-İRAN İLİŞKİLERİNİN GENEL DURUMU (1923-1938)
Dr. Öğr. Üyesi Figen TABANLI	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	TÜRKİYE CUMHURİYETİ DİPLOMASİSİ
Mehriban Nağı qızı SERDAROVA	Azerbaycan Dövlet Pedaqoji Universitetesi	MUSTAFA KAMAL ATATÜRKÜN DÖVLƏTÇİLİK TƏCRÜBƏSİ MİLLİ DÖVLƏT QURUCULUĞU PROSESİNDƏ NÜMUNƏ KİMİ
Ahu Pakdemirli Burak Pakdemirli	Sağlık Bilimleri universitesi TED İzmir Koleji Anadolu Lisesi	CUMHURİYETİN EN ÖNEMLİ KAZANIMLARINDAN: TÜRK MATEMATİKÇİLER

DATE

• 29.10.2023
SUNDAY

TIME

• ADANA TIME
12^{30}–14^{30}

HALL

• HALL-3
• SESSION-2

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Levent Düzcü

Uzm. Eda ALEMDAR ÇANKAYA Dr. Öğr. Üyesi Doğukan DURSUN Doç. Dr. Betül KARAGÖZ DURSUN	Mümtaz Turhan Anadolu Lisesi İnönü Üniversitesi İnönü Üniversitesi	İLKOKUL VE ORTAOKUL MÜZİK DERS KİTAAPLARINDA YER ALAN ATATÜRK VE CUMHURİYET KONULU ŞARKILARIN İNCELENMESİ
Merve LEBLEBİCİ	Erciyes Üniversitesi	29 EKİM'E GÜNÜMÜZ TÜRK ŞİİRİNİN PENCERESİNDEN BAKMAK
Doç. Memduha Candan GÜNGÖR	Dokuz Eylül Üniversitesi	CUMHURİYETİN ÖNCÜ SERAMİK SANATÇILARI
Öğr. Gör. (Doç). Dr. Murat YÜMLÜ	Bartın Üniversitesi	AZİZ OGAN VE TÜRKİYE MÜZECİLİK TARİHİ ALANINDAKİ ÇALIŞMALARI (1931-1954)
Pelin ALİYEV Ahmet Burak BAYKUŞ	Hasan Kalyoncu Üniversitesi	CUMHURİYETİN 100. YILINDA TÜRKİYE'NİN AFRİKA POLİTİKASI
Prof. Dr. Levent Düzcü	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN 1923 YILINDAKİ SÖYLEV VE DEMEÇLERİNDE CUMHURİYET'E GİDEN SÜREÇ
Prof. Dr. Cavid QASIMOV Uzm. Nezahat DEMİR	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı	SOVYET AZERBAYCAN ŞARKİYATÇILIĞINDA ATATÜRK

DATE

• 29.10.2023
SUNDAY

TIME

• ADANA TIME
12^{30}–14^{30}

HALL

• HALL-4
• SESSION-2

HEAD OF SESSION: Doç. Dr. Tarık Soydan

Nihan ÖZDEMİR TÜRKER PHD Doç. Dr. Ayşen ÖZKAN	-	ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE KULLANILAN OTURMA MOBİLYALARINDA ÜSLUP ÇEŞİTLİLİĞİ
Gülistan ERYOLU Prof. Dr. Arif ÖZAYDIN	Gaziantep Üniversitesi	TÜRKİYE CUMHURİYETİ DÖNEMİNDE İKTİSADİ HAYAT
Lalə MUSAYEVA	Azerbaycan Dövlet Pedaqoji Universitetesi	29 OKTYABR CÜMHURİYYƏT GÜNÜNÜN TÜRKİYƏNİN TƏHSİL SAHƏSİNƏ TƏSİRİ
İlknur ŞAHİN Dr. Öğr. Üyesi Lokman Yünlü	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	CUMHURİYET TARİHİNDE MÜHENDİSLİK EĞİTİMİNDEKİ GELİŞMELER
Dr. Öğr. Üyesi Özge URAL Öğr. Gör. Nuray Öz CEVİZ	Marmara Üniversitesi	GİYİMDE DE ÖNCÜ BİR LİDER: ATATÜRK
Doç. Dr. Tarık Soydan	Ankara Üniversitesi	CUMHURİYET DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE ÖĞRETMEN İSTİHDAMI ALANINDA YAŞANAN SORUNLAR
Seyidnisa Aliyeva Hoşbaht	Azerbaycan Devlet Pedaqoji Üniversitesi	29 EKİM CUMHURİYET BAYRAMI

DATE

• 29.10.2023
SUNDAY

TIME

• ADANA TIME
12^{30}–14^{30}

HALL

• HALL-5
• SESSION-2

HEAD OF SESSION: Doç. Dr. Mehmet Emre ÜNSAL

Prof. ESMİRA MƏMMƏDOVA	Azerbaycan Dövlet Pedaqoji Universitesi	29 OKTYABR- CUMHURİYYƏT BAYRAMINIZ MÜBARƏK OLSUN!
Öğr. Gör. Dr. Emre DAŞAR	Amasya Üniversitesi	MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MİZAH CEPHESİ:GÜLERYÜZ MİZAH DERGİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Nizamettin Erbaş	Yozgat Bozok Üniversitesi	CUMHURİYET DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE HAYVANSAL ÜRETİMDEKİ GELİŞMELER VE FİYAT ANALİZİ
Doç. Dr. Mehmet Emre ÜNSAL	İstanbul Üniversitesi	TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE PARA POLİTİKASI UYGULAMALARI: 1923-1980 DÖNEMİ
Doç. Dr. Mustafa TANRIVERDİ	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E SAHÎH-İ BUHÂRÎ'NİN İMTİYAZLI KONUMU
Aleyna MURAL Doç. Dr. Fatma KÖPRÜLÜ	Yakın Doğu Üniversitesi	ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE SİYASAL DEĞİŞİM: MODERNLEŞME ÖRNEĞİ
Dr., Zafer SAYGILI	Deniz Kuvvetleri Komutanlığı	TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN 100. YILI: ATATÜRK LİDERLİĞİ VE CUMHURİYETİN DOĞUŞU
Arş. Gör., Seda KIRTAY	İstanbul Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi	YAPAY ZEKA MELODİSİ: 29 EKİM CUMHURİYET BAYRAMI İÇİN GENETİK

CONTENT

Author	Titl	No
A. Beril TUĞRUL	TÜRKİYE'DE CUMHURİYET DÖNEMİNDE YAŞANAN ENERJİ POLİTİK GELİŞMELER	1
Gökhan AK	TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞ FELSEFESİNİ "TÜRK MODERNLEŞMESİ" ÜZERİNDEN OKUMAK	10
Yunus Yılmaz Hakan Güneş	CUMHURİYET DÖNEMİNİN SANAYİLEŞME POLİTİKASINA YÖN VEREN DÜŞÜNCE: DEVLET SOSYALİZMİ	12
Filiz ARICAK	CUMHURİYETİN 100. YILINDA 15-24 YAŞ GENÇ NÜFUS İŞÇİLERİNİN SAĞLIK VE GÜVENLİĞİ: SON 3 YILIN DEĞERLENDİRİLMESİ	14
Nihan GARİPAĞAOĞLU-UĞUR Çilem BULŞU	NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN TOURISM ON THE 100 TH ANNIVERSARY OF THE REPUBLIC OF TÜRKIYE	17
Abdulkadir Büyükbingöl	KURTULUŞ SAVAŞI ESNASINDA ANADOLU BASINININ TUTUMU: YENİ DÜNYA ÖRNEĞİ	19
. Hulusi DOĞAN Meliha Yaren BERKTAŞ	CUMHURİYET KÜLTÜRÜ VE NAZİLLİ SÜMERBANK BASMA FABRİKASI	21
Nida GÜNSAN	CUMHURİYETİMİZİN 100. YILINDA AKADEMİDE KADIN İSTİHDAMININ DURUMU	30
Tülay Yıldırım Mat	TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN 100 YILLIK GEÇMİŞİNDE TEMEL İNSAN HAKLARININ GELİŞİMİ	32
Mehmet Onur AK	CUMHURİYET TARİHİNİNDE ÖNCÜ BİR KADIN: FİLENİN İLK SULTANI	34
Emel ÇOKOĞULLAR	"MODERN" GELECEK İNŞASINDA KADINLAR: SİMGESELLİK VE ATAERKİL NOSYONLAR ÇATIŞMASI	36

Nazmiye AYDIN	CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA TRABZON'DA KADIN EĞİTİMİNDE ÖNCÜ KURUM BİÇKİ-DİKİŞ YURTLARI	38
Valida Shikhaliyeva	CUMHURIYET DÖNEMI TÜRK EDEBIYATI TEMSILCISI ENIS BEHIÇ KORYÜREK	64
Mert Yavaşca	CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK RESMİNDE KİMLİK ARAYIŞI: KOLEKTİF SANAT ETKİNLİKLERİNDEN BİREYSEL SANATÇI KİMLİĞİNE YÖNELİM	72
Alpaslan Hamdi Kuzucuoğlu	CUMHURİYET İSİMLİ KÜTÜPHANELERİN İNCELENMESİ	74
Mustafa KARABULUT	NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN ŞİİRLERİNDE DAVA VE CEMİYET	80
Həsənova Leyla Ziyafət	THE INFLUENCE OF THE REPUBLIC ON LITERATURE IN TURKEY	87
Ertan YILDIRIM	CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA TÜRK TİYATROSU	91
Taylan MARAL	CUMHURİYET DÖNEMİNDE DİL VE DİL POLİTİKALARI	94
Özkan UĞUZ	CUMHURİYET DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE HEMŞİRELİK	96
Seda BAYINDIR ULUSKAN Nida BAYINDIR	ÖĞRETMEN ADAYLARININ CUMHURİYET'E İLİŞKİN METAFORİK ALGILARININ BELİRLENMESİ	98
S.Sunay YILDIRIM DOĞRU İbrahim Can ŞAHAN Süleyman DOĞRU	CUMHURİYETİN 100. YILINDA ÖZEL EĞİTİM: DÜN BUGÜN YARIN TÜRKİYE'DE ÖZEL EĞİTİM VE ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLER	100
Elvan ERDEMİR ERGÜN	CUMHURİYET SONRASI TÜRKİYE'DE İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞİMİ	102
Ayla BİRİNCİ	CUMHURİYET DÖNEMİ SONRASI CAMIN GELİŞİMİ VE SANATTAKİ YERİ	104
Selami YEŞİLYURT	CUMHURİYETİN AYDINLIK GELECEĞİNDE FEN BİLİMLERİ EĞİTİMİ	110
Orhan HANBAY	ERKEN OKURYAZARLIK: TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN 100. YILINDA BİLGİ TOPLUMUNA GEÇİŞ SÜRECİ İÇİN BİR EĞİTİM POLİTİKASI PERSPEKTİFİ	121
Eray DEMİRÇELİK Başak DEMİRÇELİK	CUMHURİYETİN 100. YILINDA TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ: DÜNÜ, BUGÜNÜ VE YARINI	123
Kenan DEMİREL	İRAN KAYNAKLARINA GÖRE MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE TÜRK-İRAN İLİŞKİLERİ VE TAHRAN YÖNETİMİNİN ANKARA HÜKÜMETİNE YAKLAŞIMI	131

Ahmet Hikmet ZABUN	SİYASAL PARTİ PROGRAMLARININ CUMHURİYET VE DEMOKRASİ TEMALARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ	134
Elif Mehtap BİLGİLİ Hale Tuğçe ALTUNAY	BELEDİYE YÖNETİCİLERİ VE PERSONELLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN HİZMET BİLİNCİNE ETKİSİ	136
Mustafa KARAAĞAÇLI	TOPLULUKTAN TÜRKİYE CUMHURİYET'İ ESERİNİ ÇIKARAN AKSİYOLOJİNİN ANALİTİK BETİMLEMESİ	141
Suay KARAMAN	CUMHURİYET FAZİLETTİR	154
Svetlana MƏMMƏDOVA	CÜMHURİYYƏT ATATÜRKLƏ ELAN EDİLDİ!	160
İbrahim AKTÜRK	CUMHURİYET'İN İLANIYLA BİRLİKTE TEKKE YAPILARININ MİMARİ İŞLEVLERİNİN DEĞİŞMESİ:TRABZON ÖRNEĞİ	166
Emrah Kaplan	TEKNOLOJİK İLERLEMEDE REJİM FAKTÖRÜ	176
Ahmet ORHAN Muammer ERGÜN	CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE BIRLEŞTİRİLMİŞ SINIF EĞİTİM UYGULAMALARI: GEREKLİLİĞİ, AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI	178
Mustafa ÖZKAN Şevval ACER	TÜRKİYE CUMHURİYETİ KİMLİK NUMARALARINDAKİ KODLAMA	181
M. Yasin TAŞKESENLİOĞLU	BİR OSMANLI DEVLET ADAMININ GÖZÜNDEN REJİM DEĞİŞİKLİĞİ: DAHİLİYE NEZARETİ MÜSTEŞARI MEHMED FUAD BEY'İN HATIRALARINDA CUMHURİYETİN İLANI	193
Eylem BEYAZIT	ATATÜRK'ÜN MİRASI HATAY'I CUMHURİYETİN 100. YILINDA YENİDEN OKUMAK	195

Mustafa BÖYÜK	29 EKİM'IN DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜ: KAMU KURUMU OLARAK BAKANLIKLARIN SOSYAL MEDYA ÜZERINDEN CUMHURİYET BAYRAMI KUTLAMALARI	204
Alper YILDIRIM	CUMHURİYETİN İLANI SONRASI TÜRK-İRAN İLİŞKİLERİNİN GENEL DURUMU (1923-1938)	210
Figen TABANLI	TÜRKİYE CUMHURİYETİ DİPLOMASİSİ	212
Mehriban Nağı qız SƏRDAROVA	MUSTAFA KAMAL ATATÜRKÜN DÖVLƏTÇİLİK TƏCRÜBƏSİ MİLLİ DÖVLƏT QURUCULUĞU PROSESİNDƏ NÜMUNƏ KİMİ	214
Eda ALEMDAR ÇANKAYA Doğukan DURSUN Betül KARAGÖZ DURSUN	İLKOKUL VE ORTAOKUL MÜZİK DERS KİTAAPLARINDA YER ALAN ATATÜRK VE CUMHURİYET KONULU ŞARKILARIN İNCELENMESİ	217
Merve LEBLEBİCİ	29 EKİM'E GÜNÜMÜZ TÜRK ŞİİRİNİN PENCERESİNDEN BAKMAK	219
Memduha Candan GÜNGÖR	CUMHURİYETİN ÖNCÜ SERAMİK SANATÇILARI	227
Memduha Candan GÜNGÖR	CUMHURİYETİN ÖNCÜ SERAMİK SANATÇILARI	235
Murat YÜMLÜ	AZİZ OGAN VE TÜRKİYE MÜZECİLİK TARİHİ ALANINDAKİ ÇALIŞMALARI (1931-1954)	237
Pelin ALİYEV Ahmet Burak BAYKUŞ	CUMHURİYETİN 100. YILINDA TÜRKİYE'NİN AFRİKA POLİTİKASI	239
Levent DÜZCÜ	MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN 1923 YILINDAKİ SÖYLEV VE DEMEÇLERİNDE CUMHURİYET'E GİDEN SÜREÇ	241
Cavid QASIMOV Nezahat DEMİR	SOVYET AZERBAYCAN ŞARKİYATÇILIĞINDA ATATÜRK	243
Nihan ÖZDEMİR TÜRKER Ayşen ÖZKAN	ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE KULLANILAN OTURMA MOBİLYALARINDA ÜSLUP ÇEŞİTLİLİĞİ	245
Gülistan ERYOLU Arif ÖZAYDIN	TÜRKİYE CUMHURİYETİ DÖNEMİNDE İKTİSADİ HAYAT	246
Lalə MUSAYEVA	29 OKTYABR CÜMHURİYYƏT GÜNÜNÜN TÜRKİYƏNİN TƏHSİL SAHƏSİNƏ TƏSİRİ	248
İlknur ŞAHİN Lokman YÜNLÜ	CUMHURİYET TARİHİNDE MÜHENDİSLİK EĞİTİMİNDEKİ GELİŞMELER	255
Özge URAL Nuray Öz CEVİZ	GİYİMDE DE ÖNCÜ BİR LİDER: ATATÜRK	258
Tarık Soydan	CUMHURİYET DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE ÖĞRETMEN İSTİHDAMI ALANINDA YAŞANAN SORUNLAR	267
Seyidnisa Hoşbaht kızı ALİYEVA	29 EKİM CUMHURİYET BAYRAMI	275
Ahu PAKDEMİRLİ Burak PAKDEMİRLİ	CUMHURİYETİN EN ÖNEMLİ KAZANIMLARINDAN; TÜRK MATEMATİKÇİLER	280
Pelin ALİYEV Ahmet Burak BAYKUŞ	CUMHURİYETİN 100. YILINDA TÜRKİYE'NİN AFRİKA POLİTİKASI	286
ESMİRA MƏMMƏDOVA	29 OKTYABR- CUMHURİYYƏT BAYRAMINIZ MÜBARƏK OLSUN!	288
Emre DAŞAR	MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MİZAH CEPHESİ: GÜLERYÜZ MİZAH DERGİSİ	290

Nizamettin Erbaş	CUMHURİYET DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE HAYVANSAL ÜRETİMDEKİ GELİŞMELER VE FİYAT NALİZİ	292
Mehmet Emre ÜNSAL	TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE PARA POLİTİKASI UYGULAMALARI: 1923-1980 DÖNEMİ	294
Mustafa TANRIVERDİ	OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E SAHÎH-İ BUHÂRÎ'NİN İMTİYAZLI KONUMU	296
Aleyna MURAL Fatma KÖPRÜLÜ	ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE SİYASAL DEĞİŞİM: MODERNLEŞME ÖRNEĞİ	298
Zafer SAYGILI	TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN 100. YILI: ATATÜRK LİDERLİĞİ VE CUMHURİYETİN DOĞUŞU	300
Seda KIRTAY	YAPAY ZEKA MELODİSİ: 29 EKİM CUMHURİYET BAYRAMI İÇİN GENETİK ALGORİTMA KULLANARAK BESTE YAPMAK	306

TÜRKİYE'DE CUMHURİYET DÖNEMİNDE YAŞANAN ENERJİ POLİTİK GELİŞMELER

ENERGY POLITICAL DEVELOPMENTS IN TURKIYE DURING THE REPUBLICAN PERIOD

A. Beril TUĞRUL
Prof.Dr. İstanbul Teknik Üniversitesi
ORCID: 0000-0001-6426-6850

Özet

Bu çalışmada, Türkiye'nin kuruluşundan itibaren enerji politikaları, enerji yatırımları ve ilgili gelişimler tanıtılmakta ve enerji üretimi, enerji tüketimi ve kaydedilen gelişmeler betimlanmektedir. Genel enerji kullanımı bağlamında başlangıçta geleneksel yakıtlar kullanılırken zaman içinde sırasıyla kömür, fuel oil ve doğal gaz kullanımının yaygınlaştığının görüldüğü belirtilmektedir. Elektrik üretimi bağlamında Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda Osmanlı döneminden devraldığı az sayıdaki santral belirtilmektedir. Cumhuriyetin kurulmasından sonra enerji politikalarının öz kaynak olan kömürün kullanılmasına önem verildiği belirtilerek ilk dönemlerde enerji santrallarının devlet eliyle kurulduğu üzerinde durulmaktadır. 1950'lerden enerji politikalarında bazı değişimler olduğu ve hidrolik potansiyelin kullanılması benimsenerek, hidroelektrik santralların kurulmaya başlandığı ifade edilmekte ve bazı önemli hidroelektrik sntrallar tanıtılmaktadır. 20. Yüzyılın son çeyreğinde yenilenebilir enerji kaynaklarına da yer verildiğinin görüldüğü ve rüzgâr, güneş ve jeotermal enerji kullanımında gelinen aşama açıklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Enerji Politikaları, Enerji Kaynakları, Türkiye Cumhuriyeti

Abstract

In this study, energy policies, energy investments and related developments since the establishment of Turkiye are introduced and energy production, energy consumption and developments are described. In the context of general energy use, it is stated that while traditional fuels were used at the beginning, it was seen that the use of coal, fuel oil and natural gas, respectively, became widespread over time. In the context of electricity generation, when the Republic of Turkiye was founded, it is stated that it took over a small number of power plants from the Ottoman period. After the establishment of the Republic, it is stated that energy policies attach importance to the use of coal, which is an equity resource, and it is emphasized that power plants were established by the state in the early periods. It is stated that there have been some changes in energy policies since the 1950s and hydroelectric power plants have started to be established by adopting the use of hydraulic potential, and some important hydroelectric systems are introduced. In the last quarter of the 20th century, renewable energy sources were also included, and the stage reached in the use of wind, solar and geothermal energy is explained.

Keywords: Energy Policy, Energy Resoources, Turkish Republic

Giriş

Kalkınma ve toplum refahının yükseltilmesi, büyüme ve gelişmenin sağlanması için vazgeçilmez unsur, her ülke için "enerji" olmaktadır. Nitekim, ülkelerin gelişmişlik ölçütü olarak çoğu kez kişi başına üretilen enerjiye bakılmakta ve değerlendirilmektedir. Bu bağlamda ülkelerin kalkınma programlarında veya hükümet programlarında ve bunların ötesinde devlet politikalarında, enerjiye ilişkin önemli plan ve projeksiyonlar yer almaktadır [1].

29 Ekim 1923 tarihinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti için de enerji ve enerji politikaları doğal olarak her daim önemli olmuştur. Dolayısı ile kuruluşundan itibaren Türkiye Cumhuriyeti için de geçen yüz yıllık süreçte enerjiye ilişkin atak ve girişimler hep öne çıkan projeler olarak kendini göstermiştir. Kalkınma programlarında da daima enerji politikaları kapsamında enerji yatırımlarına öncelikle yer verildiği görülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde Enerji Politik Gelişimler

Bilindiği üzere, kalkınma ve ülke ekonomisi açısından çoğu kez enerji arz güvenliği esas alınmaktadır. Dolayısıyla da özellikle emre amade, kesintisiz ve zamanında enerji temini öne çıkan unsurlar olmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti enerji politikalarını değerlendirmek için kronolojik gelişime bakmak yerinde olacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında, genel enerji kullanımı kapsamında başlangıçta, Osmanlı döneminde de olduğu gibi geleneksel yakıtların kullanıldığı görülmektedir. Geleneksel yakıtlar olarak; odun, odun kömürü, tezek, bazı organik kabukların kullanıldığından bahsedilebilir. Osmanlı'nın son döneminde kullanılmaya başlanan kömürün Cumhuriyet döneminde kullanımının yaygınlaştığı gözlenmektedir. Sonraları ise, sırasıyla kömür, fuel oil ve doğal gaz kullanımının öne çıktığı görülmektedir.

Elektrik üretimi ve bu kapsamda elektrik santralları, ülkeler için ayrı bir öneme sahip bulunmaktadır. Bu bakımdan bu çalışmada da özellikle elektrik üretimine yer verilerek kronolojik olarak gelişimi incelenmeye çalışılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti, kurulduğunda Osmanlı İmparatorluğu'nun varisi olarak o dönemde kurulmuş ve var olan tesisleri de devralmıştır. Bu bakımdan konuya yaklaşıldığında Osmanlı döneminde kurulmuş ilk tesis, 1902 yılında Tarsus'ta, İsviçre ve İtalya ortaklığında kurulan küçük bir santraldır. Bu santral, su değirmenine bağlanmış 2 kW gücünde dinamo ile elektrik üretimini gerçekleştirmiştir. Ayrıca, yine Osmanlı döneminde 1902 yılında İstanbul Büyükdere'de ilk hidrolik santral kurulmuştur [2].

Macar Ganz şirketine 1910 yılında verilen imtiyazla 1914 yılında ilk taş kömürü santrali olarak İstanbul Silahtarağa Santrali kurulmuştur. Bu santral 1983 yılına kadar hizmet vermiştir. Devre dıii olan santral, İstanbul Bilgi Üniversitesi tarafından kiralanarak yenilenmiş ve 2007 yılında "Santral İstanbul" adıyla Müze ve Sanat galerisi olarak kullanılmaya başlanmıştır [2].

Türkiye Cumhuriyeti ilân edildiğinde, Türkiye'de toplam kurulu gücün 32.8 MW ve yıllık üretimin de 44.5 GWh olduğu 38 elektrik santralı bulunuyordu. Çoğunluğu motor gücü ile çalışan bu santrallerin 14'ü kişilere, 13'ü ortaklıklara ve 11'i de belediyelere ait olarak çalışmaktaydı [2].

Yeni kurulan Cumhuriyet'in sınırları içinde yalnızca İstanbul, Adapazarı ve Tarsus elektrikli kullanabilen yerleşim yerleri durumundaydı. Halkın yüzde 94'ü elektriksiz yaşam sürdürmekte ve o dönemde, kişi başına yıllık elektrik tüketimi sadece yaklaşık 3 kWh/kişi idi.

Cumhuriyet döneminde enerji politikaları bağlamında ilk olarak kömürlü santrallara yer verildiği görülmektedir. Bu dönemin ilk termik santralı olan Çatalağzı Termik Santralı, Zonguldak iline 17 km mesafedeki Çatalağzı mevkiinde English Electric tarafından Etibank için inşa edilmiş olan santraldır [2]. 1948 de devreye alınmış ve 1991 yılına kadar da hizmette kalmıştır. Ancak, bugün de bu mevkiide Çatalağzı B Santralı olarak iki üniteli bir santral bulunmaktadır. Çatalağzı B Santralı 70'li yıllarda yatırım programına alınmış, 80'li yıllarda inşaatına başlanmış ve nihayet sırasıyla1989 da 1.ünitesi 1991'de 2.ünitesi devreye alınmıştır. Santralin bugünkü sahibi Elektrik Üretim A.Ş. (EÜAŞ)'dir.

1950'li yıllarda enerji politikalarında bir miktar değişim olmuş ve o tarihe kadar Cumhuriyet döneminde, devlet eliyle kurulan santralların yanısıra özel sektör eliyle de santrallerin yapılması ve işletmeye alınması gündeme gelmiştir [2]. Konuya ilişkin ilk kurulan şirketler Adana ve İçel yöresine elektrik veren ÇEAŞ (Çukurova Elektrik A.Ş.) ile Antalya yöresine elektrik veren Kepez Elektrik A.Ş. olmuştur.

1950 yılının başında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulu gücü 407,8 MW'a ve elektrik üretimi de toplam 789 milyon 500 bin KWh'e ulaşmıştır [2]. 1952 yılında 154 kV'luk bir iletim hattı ile İstanbul'a elektrik takviyesi yapılmıştır.

Bu dönemde yine enerji politikaları açısından bir önemli gelişim daha yaşanmış ve ülkenin elektrifikasyonunda termik santrallerin yanı sıra hidroelektrik santralların kullanımı da önemle gündeme gelmiştir. Bu amaçla da 1953 yılında bir kamu kuruluşu olarak "Devlet Su İşleri (DSİ)" kurulmuştur. 70'li ve 80'li yıllarda, ülkede çok sayıda hidrolik santral inşa edilmiştir.

1970 yılında elektrik üretimi, iletimi, dağıtımı ve ticaretini yapacak bir tekel karakteri taşıyan Kamu İktisadi Teşebbüsü olarak "Türkiye Elektrik Kurumu (TEK)" kurulmuştur. Bu dönemde kurulu gücümüz 2234.9 MW, üretimimiz 8 milyar 623 milyon kWh seviyelerine yükselmiştir. 1984 yılında, enerji sektöründeki TEK'in tekeli kaldırılmış, gerekli izinler alınarak kurulacak özel sektör şirketlerine de enerji üretimi, iletimi ve dağıtımı konusunda olanaklar sağlanması da tekrar gündeme gelmiştir [2]. Aynca aynı yıl, TEK'in hukukî bünyesi, organları ve yapısı düzenlenerek bir "Kamu İktisadî Kuruluşu (KİT)" hüviyetine kavuşması sağlanmıştır.

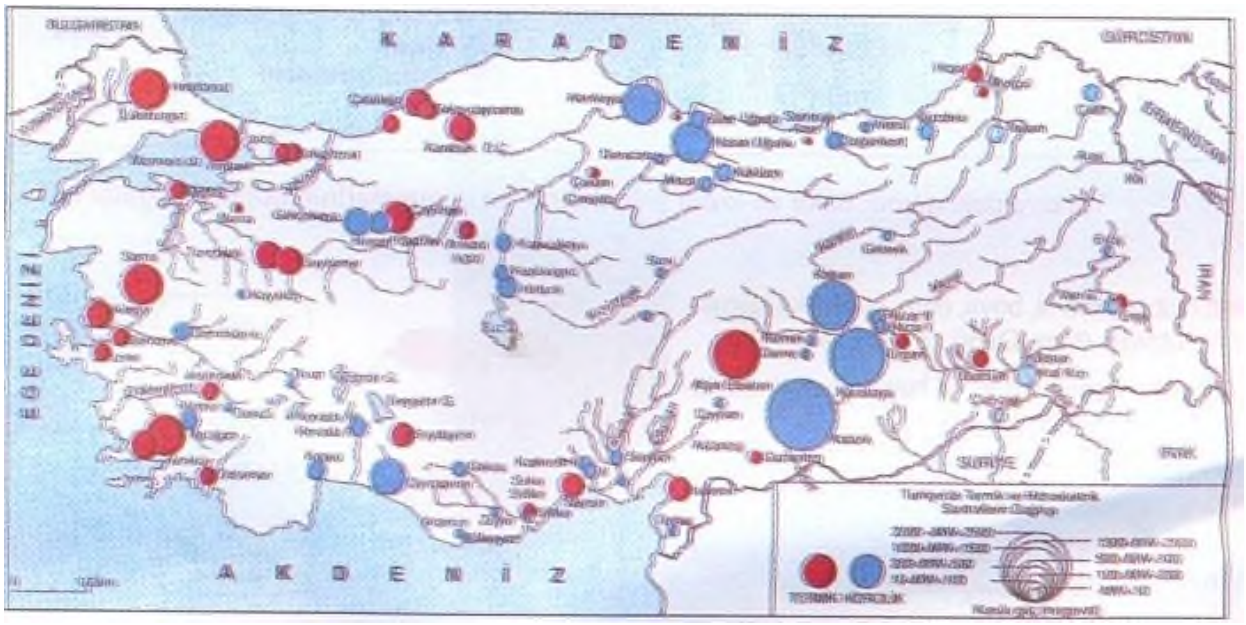
1984 yılında yürürlüğe giren 3096 sayılı kanun ile; liberal ekonomi uygulaması bağlamında elektrik piyasasına özel sektör katılımı sağlanmıştır. Böylelikle özel sektöre elektrik enerjisinde; üretim, iletim ve dağıtım konularında faaliyet olanağı verilmiştir. Bu Kanun ile yap-işlet-devret (YİD), işletme hakkı devri (İHD) ve otoprodüktör gibi özel sektör üretim yatırım modelleri de getirilerek TEK'in üretimdeki tekel konumuna son verilmiştir [2].

Ayrıca, 1994 yılında çıkarılan 3996 sayılı kanunun, YİD modelinin uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenleyen yasa olarak yürürlüğe girmesiyle konuya ilişkin uygulamalar gerçeklik kazanmıştır. 1997 yılında ise özel sektör üretim yatırımlarının arttırılması için Yap-İşlet (Yİ) modeli uygulamaya konulmuştur.

Türkiye'de farklı santral tiplerini ele alıp incelemek istenirse öncelikle termik santrallar üzerinde durulması gerekmektedir. Zira, Türkiye emre amade olarak çok sayıda termik santrale sahip bulunmaktadır ve bu termik santrallerden hayli yüksek elektrik enerjisi verimi alınmaktadır. Her yıl bu santraller yaklaşık olarak 300 TWh elektrik üretmektedirler [3].

Türkiye'de elektrik üretimi en çok kömür yakıtlı termik santrallerden elde edilmektedir. Türkiye'de kömür ve linyit yakıtlı 62 santral faal durumdadır, 9 termik santral ise inşa halinde ve 20 adet proje ise lisans ve planlama sürecinde bulunmaktadır. Zonguldak Eren santralı 2790 MW kurulu gücü ile Türkiye'nin en büyük kurulu güce sahip termik santralı durumundadır.

Türkiye'nin ilk doğal az santralı ise, Aralık 1984'te devreye alınan Trakya Doğal Gaz Santralı olup 10,5 ay gibi kısa bir sürede devreye alınmıştır [4]. Bu bakımdan dünyanın en hızlı devreye alınan doğal gaz santralları arasında yer almaktadır. Türkiye'de bulunan Doğalgaz Santrallerinin toplam kurulu gücü 25 bin MW'ın üstündedir. Türkiye Termik Santrallarının Türkiye'deki dağılımı Şekil 1'de görülmektedir.

Şekil 1 Türkiye'de Termik ve Hidrolik Santrallar [5].

Türkiye'de termik santrallardan sonra önemli yatırımlar, Hidrolik Enerji Santrallarına (HES) yapılmıştır. Bu bağlamda en büyük hidrolik potansiyel hem düşümü ve hem de debisinin yüksekliği ve nispeten düzgün rejime sahip olması nedeniyle Fırat nehridir. Fırat nehri üzerinde üç büyük Hidrolik santral bılunmaktadır. Her üçü de hem enerji üretimi ve hem de sulama için kullanılmaktadırlar.

Fırat üzerine kurulan ilk santral Keban Barajıdır. Takiben Karakaya ve Atatürk Barajları inşa edilmiştir. Kurulu güç olarak sırasıyla Keban HES 1330 MW, Karakaya HES 1800 MW ve Atatürk HES 2405 MW kurulu güce sahip bulunmaktadır. Türkiye Hidrolik Santral profili (2022 sonu itibariyle) Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1 Türkiye Hidrolik Santral Profili [6]

Hidroelektrik Santralleri Profili	
Kayıtlı Santral Sayısı :	709
Kurulu Güç :	31.555 MWe Kayıtlı: 31.565 MWe
Kurulu Güce Oranı :	% 31,35
Yıllık Elektrik Üretimi :	~ 78.431 GWh
Üretimin Tüketime Oranı :	% 26,14

Türkiye'deki hidrolik santrallarden bazıları; kapasite, büyüklük ve inşaat özellikleri gibi parametreler açısından öne çıkan santrallardır. Örneğin; Atatürk Barajı, dolgu hacmi bakımından dünyanın en büyük 6'ncı barajı durumundadır. Hidroelektrik Santral olarak da dünyada hâlen 3'üncü, inşa edilenler arasında da 5'inci en büyük santraldir [7]. Aynı zamanda Avrupa'nın ve Türkiye'nin en büyük barajıdır.

Bir diğer önemli baraj; Veysel Eroğlu Ilısu Barajıdır. Dicle Nehri üzerine üzerinde inşa edilen bu santral için geliştirme çalışmaları 1954 yılında başlamış, çeşitli nedenlerle ertelenen proje nihayet Ağustos 2019'da su tutmaya başlayarak 19 Mayıs 2020 tarihinde enerji üretimine başlamıştır [8]. Türkiye'nin 2'nci, kurulu güç bakımından da 4'üncü büyük barajı durumundadır ve 1200 MW kurulu güce sahiptir. Dünyanın en uzun ve büyük gövdesine sahip olan bu barajda, 2020 yılında ilk türbin çalışmaya başlayarak elektrik üretmeye başlamıştır [9].

Son olarak inşa edilen önemli bir baraj da Çoruh nehri üzerindeki Yusufeli Barajı olup 540 MW elektrik üretim kapasitesine sahip bulunmaktadır [10]. Dünyanın en yüksek 5'inci baraj duvarına sahiptir. Böylelikle hidrolik enerji ile elektrik üretimi Cumhuriyetin ilk yıllarında 800 GWh iken bugün bu değer 400 mislini aşmış bulunmaktadır. Türkiye'de hidrolik santralların yerleri Şekil 1'de görülmektedir.

Türkiye'nin ilk rüzgâr enerjisi santrali (RES) 1998 yılında kurulmuş olan ve 1,5 MW kurulu güce sahip Alize Çeşme rüzgâr santralıdır [11]. Günümüzde, Türkiye'de 290 kadar rüzgâr santrali bulunmaktadır. Türkiye bulunan Rüzgar Santrallarına ilişkin profil (2022 sonu itibariyle), Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo: 2 Türkiye Rüzgâr Enerji Santralleri Profili [12]

Rüzgar Enerji Santralleri Profili	
Kayıtlı Santral Sayısı :	287
RES Kurulu Güç :	10.930 MWe Kayıtlı: 11.345 MWe
Kurulu Güce Oranı :	% 10,86
Yıllık Elektrik Üretimi :	~ 29.112 GWh
Üretimin Tüketime Oranı :	% 9,70
Lisans Durumu :	270 lisanslı, 17 lisanssız

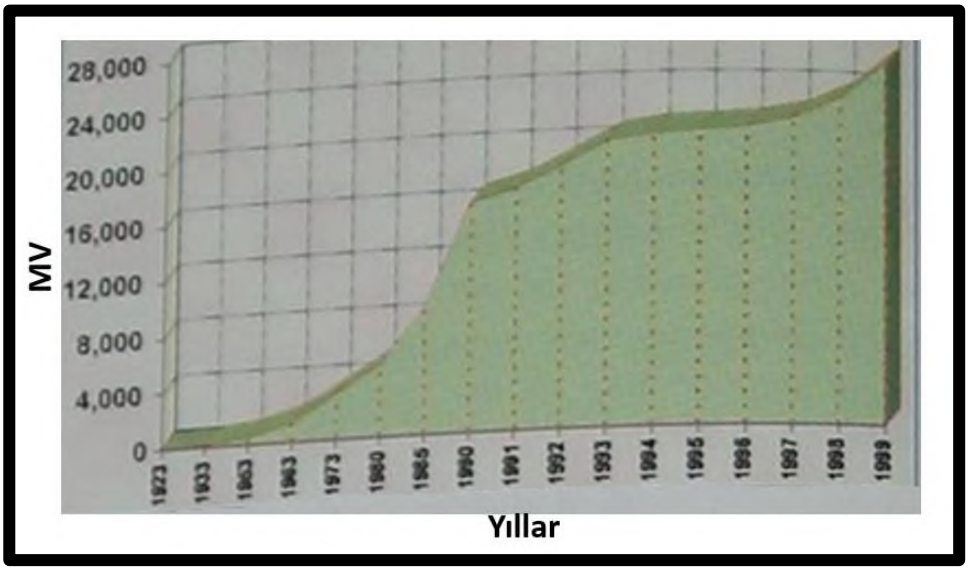
Türkiye'nin ilk ve Avrupa'nın ikinci jeotermal enerji santralı (JES), 1984 yılında Denizli-Kızıldere'de kurulmuştur [13]. 2022 yılı itibariyle Türkiye jeotermal kurulu güçte dünyada 4'üncü ve Avrupa'da 1'inci sıraya ulaşmış bulunmaktadır. İlaveten son 10 yılda jeotermal kurulu güç iki katına çıkmış ve toplam jeotermal enerjide kurulu gücü 15608 MW'a yükselmiştir. Türkiye jeotermal seracılıkta 2022 yılında 5293 dönüme ulaşarak dünyada lider konuma gelmiş bulunmaktadır [14].

Türkiye ve Avrupa'nın en büyüğü, dünyanın ise 5'inci büyük Güneş Enerji Santrali (GES) olan 1300 MW'lık Konya-Karapınar GES Santralı kademeli olarak devreye alınmaktadır [15]. Burada 3,5 Milyon yerli panel kullanılmakta olduğu da belirtilmektedir. Halen Türkiye'de 674 GES ile 8 bin MWe'in üzerinde enerji üretilmekte olup toplam 12 bin GWh güç üretimine ulaşılmış bulunmaktadır. GES'lerin kurulu güç içindeki oranı ise % 8'in üzerine çıkmıştır. Ayrıca, Türkiye dünyada 4'üncü büyük güneş paneli üreticisi durumuna gelmiş bulunmaktadır.

Öte yandan Türkiye, nükleer santral kurma yolunda da hayli yol almış bulunmaktadır. Cumhuriyet tarihi boyunca birçok kez nükleer santral kurulması girişiminde bulunulmuş ancak başarılı olunamamıştır. Nihayet 2010 yılında Rusya ile imzalaan anlaşmayla Akkuyu-Mersin'de 4 üniteli ve her biri 1200 MWe, toplam 4800 MWe elektrik ürtebilecek santrallar kurulmaya başlanmış, dört ünite de inşaat lisansı almış bulunmaktadır. Özellikle 1'inci Ünitede önemli aşamalar kaydedilmiştir [16]. 2024 Yılında ilk ünitenin devreye alınması sonraki her yılda da diğer ünitelerin sırasıyla işletmeye alınması beklenmektedir.

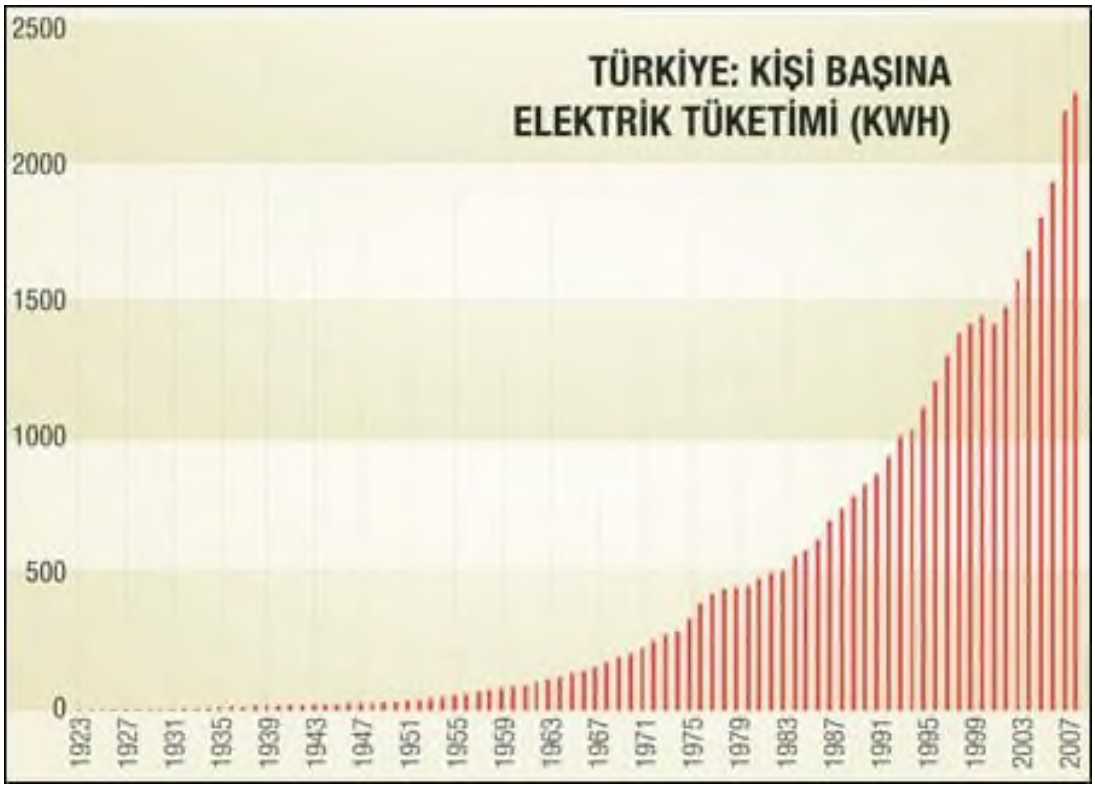
Nükleer konuda bir diğer gelişme de Sinop'ta kurulması öngörülen ikinci Nükleer Santral için ihale çalışmalarının başlamış olmasıdır. Rusya'nın ve Güney Kore'nin kurucu olmasısöz konusudur. Trakya'ya kurulması düşünülen 3'üncü nükleer santral için de Çin'in konuyla ilgilendiğinden bahsedilmektedir.

Tanıtılan elektrik santralları ile hemen anlaşıldığı üzere elektrik üretimi; Cumhuriyetin ilk yıllarında "çok az" iken üretimin özellikle 70'li yıllardan itibaren hızlı artış gösterdiği gözlenmektedir (Şekil 2).

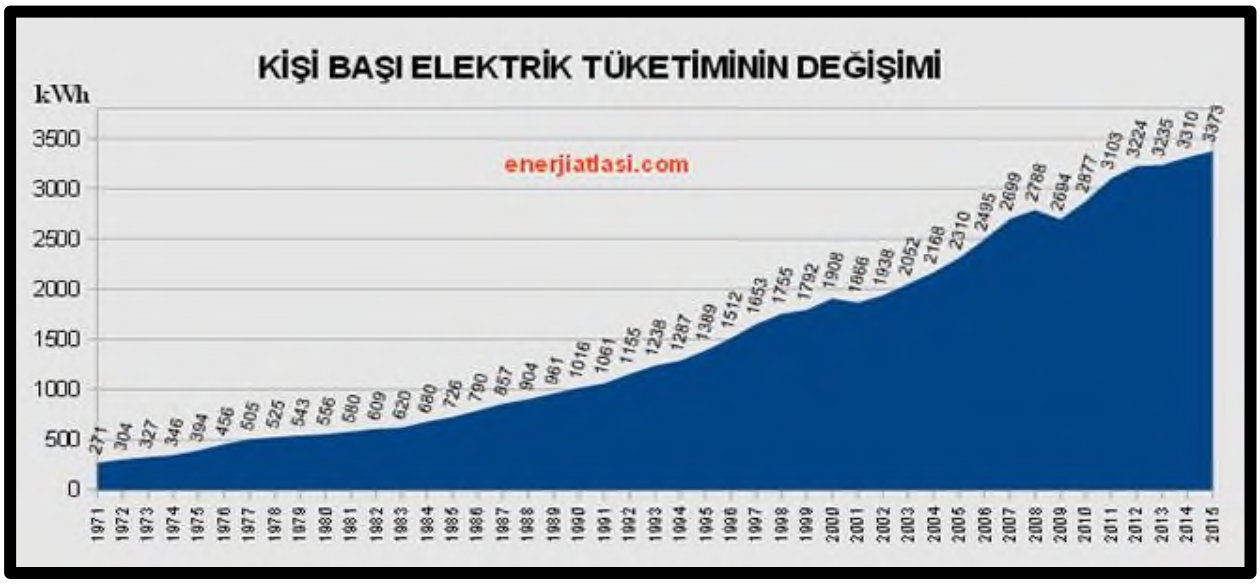

Şekil 2 Cumhuriyet Döneminde Elektrik Üretimi

Tüm bu elektrik santralları elektrik üretimini misliyle ve misliyle artırmış (artan nüfusa rağmen) kişi başı üretilen elektrik enerjisi tüketimi de misliyle ve misliyle artmış bulunmaktadır (Şekil 3 ve Şekil 4). Böylelikle, Türkiye'de kişi başı elektrik tüketimi dünya ortalamasının üstüne çıkmış bulunmaktadır. Günümüzde kişi başı elektrik tüketiminin 3500 KWH/kişi değerini aştığı ifade edilmektedir (Şekil 3).

Şekil 3 Türkiye'de Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşundan İtibaren Kişi Başı Elektrik Üretimi Gelişimi

Şekil 4 Türkiye'de 1970'den İtibaren 50 Yılda Kişi Başı Elektrik Üretiminin Gelişimi [17].

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan itibaren enerji politikalarına önem vermiş ve genel enerji kullanımı açısından geleneksel yakıt kullanımından başlamış ancak çağdaş yakıtların kullanımını yaygınlaştırmıştır. Ayrıca, elektrik enerjisi kullanımını önceleyerek kuruluşunda, Osmanlı döneminde var olduğu bilinen küçük ve limitli sayıdaki elektrik santrallarını artırmıştır. Cumhuriyet Tarihinde özellikle 50'li yıllardan sonra elektrik santrallarının kurulumunun arttığı görülmektedir.

Burada şunu da belirtmek gerekir ki; enerji politikaları kapsamında öncelikle termik ve hidrolik santrallara önem verildiği ve bu santralların kurulumuna özellikle yer verildiği görülmektedir. Ancak, "Sürüdürülebilir Kalkınma" kapsamında hidrolik santrallar dışında da "Yenilenebilir Enerji Santralları"na özellikle 20. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren önem verilmiştir. Bu bağlamda Rüzgâr, Jeotermal ve Güneş Santrallarına önemli yatırımlar yapılmıştır. Fazla olarak emre amade ve yeşil santrallar arasında yer alan Nükleer Enerji Santralı kurulması konusunda da önemli yol alınmış bulunmaktadır.

Enerji politikaları açısından önemli bir konu da yatırımın nasıl yapıldığıdır. Bu bağlamda, Cumhuriyetin ilk yıllarında benimsenen devlet sosyalizmi çerçevesinde enerji santralları devlet yatırımı olarak gerçekleşmiştir. Daha sonra ise özel şirketlerin de enerji santralı kurmasına fırsat verilmiştir. Günümüzde enerji santrallarının bir kısmının özelleştirilmesi de gerçekleştirilmiştir. Yeni santralların kurulmasında özel şirketlerin başatlık kazandığı görülmektedir.

Öz olarak, Cumhuriyet Tarihi boyunca enerji kullanımına ve elektrik üretimi konusuna önem verildiği gözlenmekte ve enerji politik yatırımların Kalkınma Programlarında daima öncelikle yer aldığı görülmektedir. Fazla olarak özel şirketlerin ve yenilenebilir enerji santralların da desteklendiği gözlenmektedir.

KAYNAKÇA

1. A.B. Tugrul, Üçlü Enerji Açmazı (Paradoksal Enerji Üçlemesi) ve Sosyal Yansımaları, II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu ASOS-2017, Alanya, 18-20 Mayıs 2017 **(**Özet Kitabı, s: 615), Tam Metin Kitabı (Sosyal Beşeri ve İdari Bilimler) s: 13-22 (ISBN: 978-605-2132-07-4).
2. Türkiye Elektrik Enerjisi Tarihi - Türkiye'nin ilk elektrik santrali! - ENERJİ BİLGİ BANKASI - www.enerjiekonomisi.com, (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2023)
3. Türkiye'nin Termik Santralleri - Elektrikde (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2023)
4. [TRAKYA DOĞALGAZ SANTRALİ] TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası (imo.org.tr) (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2023)
5. https://www.nkfu.com/wp-content/uploads/2014/11/termik-hidrolik-santraller-harita.jpg (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2023)
6. Hidroelektrik Santralleri (HES) (enerjiatlasi.com) (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2023)
7. Atatürk Barajı ve Hidroelektrik Santrali - Vikipedi (wikipedia.org) (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2023)
8. Ilısu Barajı ve Hidroelektrik Santrali - Vikipedi (wikipedia.org) (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2023)
9. **A**.B. Tuğrul, "Ilısu Barajı ve Enerji Politik Önemi", Enerji Dünyası, Temmuz 2020, Sayı: 2020/04-18, s: 10-11.
10. Yusufeli Barajı ve Hidroelektrik Santrali - Vikipedi (wikipedia.org) (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2023)
11. Türkiye'nin ilk rüzgar enerjisi santrali ne zaman kuruldu? - ENERJİ BİLGİ BANKASI - www.enerjiekonomisi.com (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2023)
12. Rüzgar Enerji Santralleri (enerjiatlasi.com) (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2023)
13. Türkiye De Ilk Jeotermal Enerji Santrali Nerede Kurulmuştur?(En iyi çözüm) - Türkiye bilgisi (gazete4.com) (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2023)
14. A.B. Tuğrul, " Türkiye Jeotermal Enerjide Lider Ülkeler Arasında Yer Alıyor", Enerji Dünyası, Şubat 2023, s: 10-11. (Ogün , " Türkiye Jeotermal Enerjide Lider Ülkeler Arasında" Sayı 2023/01-262, Şubat 2023, s: 4).
15. Karapınar Güneş Enerjisi Santrali - Vikipedi (wikipedia.org) (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2023)
16. A.B. Tuğrul, "Nükleer Santralların Enerji Politikaları İçindeki Yeri ve Akkuyu'da Gelinen Son Durum", EuroNewsport, Temmuz-Ağustos 2023, Sayı: 110, s: 82-86.
17. Türkiye Elektrik Tüketimi (enerjiatlasi.com) (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2023)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞ FELSEFESİNİ "TÜRK MODERNLEŞMESİ" ÜZERİNDEN OKUMAK

READING THE FOUNDATION PHILOSOPHY OF THE REPUBLIC OF TÜRKİYE THROUGH "TURKISH MODERNIZATION"

Gökhan AK

Dr.Öğr.Üyesi, İstanbul Topkapı Üniversitesi

ORCID ID: 0000-0003-0674-9699

Özet

Bu çalışmanın amacı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesini modernleşme olgusu ve ondan kaynaklı Türk modernleşmesi bağlamında irdelemek ve Türk modernleşmesinin temellerini, özellikle iki temel kavram olan Batılılaşma (Avrupalılaşma) ve Laiklik olguları üzerinden incelemektir. 'Modernleşme', hem bir zihniyet hem de bu zihniyet vesilesiyle normdan sapma işidir. 'Modernleşme' olgusunun kök ve anahtar kavramı, -doğal olarak- 'modern (çağdaş, seküler)' tabiridir. Bu meyanda modernleşme; kavramsal ve olgusal olarak çağdaşlaşma, çağcıl olma, çağa uyumlu olma, gelişme ve ilerlemeye açık olma terimselliğini doğrudan benimser ve destekler. Buradan hareketle, modernleşme sürecinin sosyolojik sonucu olan modern (çağdaş) olma; insana, insan aklına, akılcı bilime, insan-odaklılığa (hümanizm), laikliğe, demokrasiye, hukuka, adalete, doğaya ve temel insan hak ve özgürlüklerine saygıyı ifade eder. Bu bağlamda, Cumhuriyet Türkiye'sinin kuruluş felsefesindeki en kritik kavram olan "modernleşme"; modern akılcı bilime, akla, rasyonaliteye, pozitivizme, demokrasiye, insan-odaklılığa ve temel insan hak ve özgürlüklerine uygun olma demek olup, laiklik, bilimsellik ve sekülerlik (çağdaşlık) Türk modernleşmesinin en özgün ve ayırt edici nitelikleridir. Zira 1699 Karlofça Antlaşması sonrası başlayan Osmanlı-Türk modernleşmesi, en başından itibaren gelişme ve ilerlemeye açık bir çağdaşlaşma hareketi ola gelmiştir. En üst noktası olan tam laik-çağdaş-bilimsel seviyesine ise, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ve sonrasında Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından gerçekleştirilen çağdaş devrim ve reformlar ile ulaşmıştır. Bundan dolayı, nihai odak paradigmalarını, Cumhuriyet'in Kurucu Lideri Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Ulusu tarafından gerçekleştirilen Türk Devrimi'nin oluşturduğu 20. Yüzyıl Türk modernleşmesinin temel kökenlerini akılcılık, bilimsellik, rasyonellik, laiklik, hümanizma, demokrasi ve çağa uygunlukta (sekülerlik); gelişme ve ilerleme itkilerini de, onun devamlı olarak çağın gereklilikleri ve onlarla uyumlu sosyo-politik, ekonomik-politik ve kültürel nitelikleri içeren toplumsal yaşamı öngörme ve benimseme arzusunda bulmak mümkündür. Bu çalışma, esas olarak nitel araştırma metodolojisini benimsemiş olup, tümdengelim yaklaşımını esas almıştır ve doküman analizi, içerik analizi, söylem analizi, yorumsamacılık ve karşılaştırma gibi bilimsel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Cumhuriyet, Modernleşme, Türk Modernleşmesi

Abstract

The aim of this study is to examine the founding philosophy of the Republic of Turkey in the context of the phenomenon of modernization and the Turkish modernization resulting from it, and to examine the foundations of Turkish modernization, especially through the two basic concepts of Westernization (Europeanization) and Secularism. 'Modernization' is both a mentality and a deviation from the norm through this mentality. The root and key concept of the phenomenon of 'modernization' is - naturally - the term 'modern (contemporary, secular)'. In this sense, modernization; Conceptually and factually, it directly embraces and supports the terminology of modernization, being up-to-date, being in tune with the times, and being open to development and progress. From this point of view, being modern (contemporary), which is the sociological result of the modernization process; it expresses respect for humans, human mind, rational science, humanism, secularism, democracy, law, justice, nature and fundamental human rights and freedoms. In this context, "modernization", the most critical concept in the founding philosophy of Republican Turkey; it means being in compliance with modern rational science, reason, rationality, positivism, democracy, human-orientedness and basic human rights and freedoms, and secularism, scientificity and secularism (contemporaryness) are the most original and distinctive characteristics of Turkish modernization. Because the Ottoman-Turkish modernization, which started after the Treaty of Karlowitz in 1699, has been a modernization movement open to development and progress from the very beginning. It reached its highest point, its full secular-contemporary-scientific level, with the establishment of the Republic of Turkey and the subsequent modern revolutions and reforms carried out by Gazi Mustafa Kemal Atatürk. Therefore, the basic roots of the 20th century Turkish modernization, whose ultimate focus paradigms were the Turkish Revolution carried out by the Founding Leader of the Republic, Gazi Mustafa Kemal Atatürk, and the Turkish Nation, were rationality, scientificity, rationality, secularism, humanism, democracy and modernity (secularism). It is possible to find the impulses for development and progress in his desire to constantly foresee and adopt social life, which includes the requirements of the age and the socio-political, economic-political and cultural qualities compatible with them. This study mainly adopted qualitative research methodology, was based on a deductive approach, and used scientific research methods such as document analysis, content analysis, discourse analysis, hermeneutics and comparison.

Keywords: Türkiye, Republic, Modernization, Turkish Modernization

CUMHURİYET DÖNEMİNİN SANAYİLEŞME POLİTİKASINA YÖN VEREN DÜŞÜNCE: DEVLET SOSYALİZMİ

THE IDEA GUIDING THE INDUSTRIALISATION POLICY OF THE REPUBLICAN PERIOD: STATE SOCIALISM

Yunus YILMAZ
Yüksek Lisans Öğrencisi, Giresun Üniversitesi
ORCID ID: 0009-0000-8654-0080

Hakan GÜNEŞ
Doç. Dr., Bartın Üniversitesi
ORCID ID: 0000-0002-0537-3637

Özet

Devlet sosyalizmi ilk olarak Bismark Almanya'sında ortaya çıkmıştır. Devlet sosyalizmi serbest girişimlere izin vermekle birlikte asıl ekonomik hamlelerin devlet eliyle yapılması gerektiğini savunmaktadır. Başka bir tanıma göre devlet sosyalizmi, özel mülkiyeti tanıyan, fakat insanın insan tarafından sömürülmesini önlemek ve milli kalkınmayı başarmak için devlete ekonomik işlerde kontrol ve teşebbüs hak ve yetkilerini kabul eden bir sistemdir.

Türkiye Cumhuriyetinin Kurucu lideri olan Mustafa Kemal Paşa'nın milli mücadele yılları öncesinde nasıl bir ekonomik ve siyasi görüşe sahip olduğu hakkında bir belge veya bilgi mevcut değildir. Ancak Osmanlı döneminde sivil ve aydın asker kesimin, 1917 yılında Rusya'da gerçekleşen Bolşevik Devriminden etkilendiğini bilinmektedir. Bu devrim hareketinden etkilenenlerden biri de Mustafa Kemal Paşa olmuştur. O dönemde Anadolu'da verilmeye çalışılan milli mücadele, Bolşeviklerin de dikkatini çekmiş ve ilgili subaylarını Mustafa Kemal Paşa ile görüşmek üzere gönderdikleri bilinmektedir. Mustafa Kemal Paşanın bu tarihlerde Havza'da Bolşevik bir subayla görüşüp görüşmediği konusu tarihçiler tarafından halen tartışmalı bir konudur. Buna rağmen Mustafa Kemal Paşa'nın yeni hükümet rejiminin *"Devlet Sosyalizmi"* olacağını söylemesi dikkat çekicidir. Mustafa Kemal Paşa bu gerçeği İzmir'de yapılan parti kongresinde şu sözlerle dile getirmiştir: *"Fırkamızın takip ettiği program, bir istikametten tamamıyla demokratik, halkçı bir program olmakla beraber iktisadi noktada nazardan devletçidir… Halkımız Ta'ban [yaratılış olarak] devletçidir ki, her türlü ihtiyacı devletten talep etmek için kendisinde bir hak görmektedir.*"

Bu çalışmada, cumhuriyet dönemi iktisat politikasına yön veren ve Atatürk'ün devletçilik görüşünün temelini oluşturan devlet sosyalizmi ve bu düşüncenin ürünü olarak devlet eliyle hayata geçirilen sanayileşme adımları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi, Mustafa Kemal Paşa, Devlet Sosyalizmi

Abstract

State socialism first emerged in Bismark's Germany. Although state socialism allows free enterprise, it advocates that the main economic moves should be made by the state. According to another definition, state socialism is a system that recognizes private property, but recognizes the rights and powers of the state to control and undertake economic affairs in order to prevent the exploitation of man by man and to achieve national development.

There is no document or information about what kind of economic and political view Mustafa Kemal Pasha, the founding leader of the Republic of Turkey, had before the years of national struggle. However, it is known that during the Ottoman period, the civilian and military intellectuals were influenced by the Bolshevik Revolution that took place in Russia in 1917. One of those affected by this revolutionary movement was Mustafa Kemal Pasha. The national struggle being waged in Anatolia at that time attracted the attention of the Bolsheviks and it is known that they sent their officers to meet with Mustafa Kemal Pasha. Whether Mustafa Kemal Pasha met with a Bolshevik officer in Havza at that time is still a controversial issue among historians. Nevertheless, it is noteworthy that Mustafa Kemal Pasha stated that the new government regime would be "State Socialism". Mustafa Kemal Pasha expressed this fact in the party congress held in Izmir with the following words: "The program pursued by our party is a completely democratic and populist program in one direction, but from an economic point of view it is statist... Our people are statists by nature, and they see in themselves the right to demand all their needs from the state."

In this study, state socialism, which shaped the economic policy of the republican period and formed the basis of Atatürk's view of statism, and the industrialization steps implemented by the state as a product of this idea are examined.

Key Words: Republican Period, Mustafa Kemal Pasha, State Socialism

CUMHURİYETİN 100. YILINDA 15-24 YAŞ GENÇ NÜFUS İŞÇİLERİNİN SAĞLIK VE GÜVENLİĞİ: SON 3 YILIN DEĞERLENDİRİLMESİ

HEALTH AND SAFETY OF 15-24 YEARS OLD YOUNG POPULATION WORKERS IN THE 100TH ANNIVERSARY OF THE REPUBLIC: EVALUATION OF THE LAST 3 YEARS

Filiz ARICAK

Dr. Öğr. Gör., Trakya Üniversitesi, Edirne Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, İş Sağlığı ve Güvenliği Programı, Edirne

ORCID:0000-0002-0356-2602

Özet

İnsanlık tarihinin her döneminde İş gücünde çocuk ve gençler yer almıştır. Sanayi devrimi döneminde fabrikalar ve endüstrinin büyük bir hızla gelişmesi işgücü talebinin artmasına neden olmuştur. Bu talebin karşılanması amacıyla büyük bir çocuk ve genç işçi topluluğunun çalışma hayatında yerlerini almış ancak bu durum sağlık ve güvenlikleri açısından belirgin sorunları da beraberinde getirmiştir. Cumhuriyet döneminde ülkenin kalkınma ve gelişmesi için ekonomik yöntemlerin ilk kez tartışmaya açıldığı 1. Türkiye iktisat kongresinde (1927) "İşçi Grubunun İktisat Esasları" da belirlenerek, çocuk ve genç işçilerin iş güvenliğine dair önemli birtakım kararlar alınmıştır.

Çocuk ve genç işçi tanımlarındaki yaş sınırları toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık gösterse de bu tanımların amacı, çocukların ve gençlerin sağlıklarını, eğitim haklarını korumak ve sağlıklı bir geleceğe sahip olmalarını sağlamaktır. Ülkemiz perspektifinden bakıldığında 4857 sayılı İş Kanunu md.71'de ve bu hükme dayanılarak çıkarılan Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğine göre 15 yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış kişi genç işçi, 14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişi ise çocuk işçi olarak tanımlanmıştır (md.4). 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununda da genç çalışan, onbeş yaşını bitirmiş ancak 18 yaşını doldurmamış kişi olarak tanımlanmıştır (md.3/1-e). Umumi Hıfzıssıhha Kanunu md.173'de ise çalışmaya ilişkin alt sınır olarak 12 yaş belirlenmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü. (ILO), 15-24 yaş grubunu genç işçi olarak kabul etmektedir.

Çalışma hayatında yer alan deneyimsiz genç işçiler gerek fiziksel gerekse de psikolojik olgunluktan yoksun olmanın yanı sıra işverenlerin onları koruyacak politikalarının yetersizliği sebebiyle işyerindeki tecrübeli yetişkinlere nazaran daha çok risk altında olabilirler. Bu durum hem genç işçilerin hem de diğer çalışanların sağlık ve güvenliğini doğrudan etkiler. Avrupa Birliği İş sağlığı ve güvenliği ajansı (EU-OSHA)'ya göre genç işçilerin deneyimli yetişkin çalışanlara nazaran işyerlerinde daha fazla ölümcül olmayan mesleki yaralanma oranlarına sahiptirler. Bu bağlamda genç işçilerin korunmasına yönelik koordineli stratejiler güvenlik bilincinin artırılmasına yardımcı olur

Bu çalışmada Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ile Türkiye'de iş kazalarına maruz kalan 25 yaş altı genç sayısı karşılaştırılarak değerlendirmeler yapılmıştır. Materyal olarak AB istatistik ofisi (Eurostat) ile Türkiye Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)' nın istatistiki verilerinden faydalanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Cumhuriyet 100.yıl, Genç İşçiler, İş sağlığı ve güvenliği

Abstract

Children and young people have been in the workforce in every period of human history. The rapid development of factories and industry during the industrial revolution caused the demand for labor to increase. In order to meet this demand, a large group of children and young workers have taken their place in working life, but this has brought about significant problems in terms of their health and safety. At the 1st Turkish Economic Congress (1927), where economic methods for the development and development of the country were discussed for the first time during the Republic period, "Economic Principles of the Workers' Group" were determined and some important decisions were taken regarding the job security of child and young workers.

Although the age limits in the definitions of child and young workers vary from society to society and culture to culture, the purpose of these definitions is to protect the health of children and young people, their rights to education, and to ensure that they have a healthy future. From the perspective of our country, according to Article 71 of the Labor Law No. 4857 and the Regulation on the Procedures and Principles of Employment of Child and Young Workers issued based on this provision, a young worker is a person who has completed the age of 15, but has not completed the age of 18, and a young worker is a person who has completed the age of 14, has not completed the age of 15 and has completed primary education. The person is defined as a child worker (Art. 4). In the Occupational Health and Safety Law No. 6331, a young employee is defined as a person who has completed the age of fifteen but has not completed the age of 18 (Art. 3/1-e). In Article 173 of the General Hygiene Law, 12 years of age is determined as the lower limit for employment. International Labor Organization. (ILO) accepts the 15-24 age group as young workers.

Inexperienced young workers in working life may be at greater risk than experienced adults in the workplace due to their lack of both physical and psychological maturity, as well as the lack of employers' policies to protect them. This directly affects the health and safety of both young workers and other employees. According to the European Union Agency for Occupational Health and Safety (EU-OSHA), young workers have higher rates of non-fatal occupational injuries in the workplace than experienced adult workers. In this context, coordinated strategies to protect young workers help raise security awareness

In this study, evaluations were made by comparing the number of young people under the age of 25 who were exposed to work accidents in European Union (EU) countries and Turkey. As

material, statistical data of the EU statistical office (Eurostat) and the Turkish Social Security Institution (SGK) were used.

Key words: 100th anniversary of the Republic, Young Workers, Occupational health and safety

TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN 100. YILINDA TURİZMDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN TOURISM ON THE 100TH ANNIVERSARY OF THE REPUBLIC OF TÜRKIYE

Nihan GARİPAĞAOĞLU-UĞUR

Doktora Öğrencisi- İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği A.B.D. ORCID: 0000-0003-2390-6940

Çilem BULŞU

Doktora Öğrencisi- İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği A.B.D. ORCID: 0000-0002-7805-5517

F. Füsun İSTANBULLU-DİNÇER

Prof. Dr.- İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Türkiye ORCID: 0000-0003-2338-2462

Özet

Sivil Toplum Kuruluşları (STK), bireylerin herhangi bir yükümlülük altına girmeden gönüllü olarak katıldıkları kuruluşlardır. Bu kuruluşlar bireylerin gönüllülük esasına göre bir araya gelerek, kâr amacı gütmeden sorunları çözebilmeleri amacıyla kurulmuştur. Temel amaçları toplumların yaşam kalitesinin artırılması için kamu ve özel sektörle birlikte hareket etmektir.

Cumhuriyet öncesi yani Osmanlı dönemini kapsayan süreçte STK'ların gelişimi ve devamlılığı, toplumda çok seslilik yaratabilecekleri düşüncesiyle sekteye uğramıştır. Böylece o dönemde faaliyet gösteren esnaf veya lonca teşkilatları, tarikat, ahilik ve millet sistemleri gibi sivil toplum kuruluşlarının sivil toplum yapılanmalarına dönüşmesi engellenmiştir. Bununla birlikte Batılı STK anlayışı olmasa da Osmanlı döneminde STK faaliyetleri yürüten kuruluşlar mevcuttu. Cumhuriyet öncesi dönemden Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yılına kadar birçok konuda toplumsal ilişkileri düzenlemek için çeşitli faaliyetlerde bulunan Sivil Toplum Kuruluşları (STK), turizme ilişkin hususlarda da aracı rol oynamıştır.

Bu çalışmanın amacı Cumhuriyet dönemi boyunca turizm alanında faaliyet gösteren STK'lar hakkında bilgilendirme yapmaktır. Bu amaçla öncelikle STK'ların gelişimi incelenmiş ardından turizm alanında faaliyet gösteren STK'lar araştırılmıştır. Çalışmada ikincil verilerden yararlanılmıştır. Cumhuriyetin 100. yılında faaliyetlerini devam eden turizm ile ilgili STK'ların internet sitelerine ulaşılmaya çalışılmıştır. İnternet sitesi ve iletişim bilgileri olmayan STK'lar çalışmaya dâhil edilmemiştir. Bu çalışmanın özgünlük değeri, Türkiye gibi birçok turizm çeşidine ev sahipliği yapan bir destinasyonda, aktif olarak faaliyet gösteren STK'lar ve bu STK'ların ilgilendikleri alanlarını ortaya çıkararak, turizmde STK'ların önemine vurgu yapmaktır. Yapılan çalışma sonucunda turizm alanında aktif faaliyet gösteren toplam 87 STK'ya ulaşılmıştır. İlave olarak 14 adet STK'da sağlık turizmi alanında faaliyet göstermektedir. Turizm alanında faaliyetlerde bulunan STK'ların tek bir liste altında toplanmasının, alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler; Cumhuriyet, Sivil Toplum, Sivil Toplum Kuruluşları (STK), Turizm

Abstract

Non-Governmental Organizations (NGOs) are foundations that individuals join voluntarily without any obligation. These organizations have been established so that individuals can come together on a voluntary basis and solve problems without a profit motive. Their main aim is to act along with the public and private sectors in order to increase the societies quality of life.

The development and continuity of NGOs in the pre-republican period, which incorporates the ottoman period, was hindered with the thought that the Ngo's could create polyphony in the ottoman society. Therefore, the transformation of non-governmental organizations such as craft or tradesmen guild organizations, sect, ahi-order, and people systems operating at that time into non-governmental structures was prevented.

Even though there was no Western understanding of NGOs, there were some organizations that carried out NGO activities during the Ottoman period. From the pre-republican period to the 100th anniversary of the establishment of the Republic of Turkey, Non-Governmental Organizations (NGOs), which have played a significant role in regulating social relations on many issues. NGOs also played an intermediary role in solving problems related to tourism.

The aim of this research is to provide information about NGOs in tourism during the Republican period. For this, primarily examined the development of NGOs and then NGOs operating in areas of tourism were researched. In this research secondary data were used. In the 100th anniversary of the Republic, websites which has been reached of the NGOs that still continued their activities. NGOs that do not have a website and contact information were not included in the study. Turkey has many tourist destinations with different types of activities. The provided originality of this study is to emphasize the importance of NGOs in tourism by revealing the active NGOs and the areas of interest. As a result of the study, 87 NGOs that focused on tourism area has been found. Additionally, 14 NGOs operate in the field of health tourism. It is thought that collecting NGOs operating in the field of tourism under a single list will contribute to the literature.

Keywords; Republic, Civil Society, Non-Governmental Organizations (NGOs), Tourism

KURTULUŞ SAVAŞI ESNASINDA ANADOLU BASININ TUTUMU: YENİ DÜNYA ÖRNEĞİ

THE ATTİTUDE OF THE ANATOLİAN PRESS DURİNG THE WAR OF INDEPENDENCE: THE EXAMPLE OF THE NEW WORLD

Abdulkadir BÜYÜKBİNGÖL
PhD, İstanbul Gelişim Üniversitesi

Özet

Anadolu'da Milli Mücadele'nin doğup gelişmesiyle birlikte, aynı minvalde yürüyen bir basın grubu da doğmuştur. En basit baskı makineleriyle basılıp zor koşullarda yayımlanan bu gruptaki gazetelerin çoğu Milli Mücadele'yi desteklemektedir. Yazdığı yazılarla giriştiği eylemlerini, Yunan askeri İzmir'e çıkınca düşmana karşı ilk kurşunu atarak da destekleyerek direnişin sembolü haline gelen Hasan Tahsin (Osman Nerves) tarafından çıkarılan Hukuk-i Beşer gazetesi de bu gruptadır. Bilindiği üzere Hasan Tahsin, eylemi esmasında düşman tarafından hançerlenerek şehit edilmiştir. Bunun gibi diğer gazetelerin basım evleri de Yunan tarafından basılarak her şeyi kırılıp parçalanmıştır. Gazeteciler de çoğunlukla ya şehit edilmekte ya da canını zor bela kurtarabilmektedirler. Bununla birlikte İstanbul Hükümetine muhalif bir duruş sergilerken Milli Mücadele aktörlerine karşı duran bazı gazeteler de bulunmaktadır. Çerkez Ethem tarafından çıkarılan Seyyare-i Yeni Dünya gazetesi bunlardan biridir. İsmini Çerkez Ethem'in çetelerinden alan gazetenin başlığının altında "dünyanın fukarei kasibesi (emekçileri) birleşiniz ibaresinin yer alması bu gazeteye halkçı bir görünüm kazandırıyordu. Zaten o, kendini Bolşevik Ethem diye tanımlıyor, Bolşevizm'in dünyayı istila edeceğini ve kurtuluşun da burada olduğuna inanıyordu. Bir süre sonra Ankara'ya taşınan Seyyare-i Yeni Dünya gazetesi Arif Oruç'un yönetiminde yeniden çıkınca Çerkez Ethem'in kontrolünden çıkmış Birinci İnönü Savaşı'ndan itibaren Milli Mücadele ordusunun yanında yer almıştır.

Sivas'ta İrade-i Milliye, Ankara'da Hakimiyet-i Milliye gazetelerinin kurulmasını sağlayan Mustafa Kemal Atatürk, bu eylemleriyle basın aracılığıyla kamuoyu oluşturmanın öneminin farkında olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte demokrasi, özgürlük ve adalet kavramları etrafında yoğunlaşan medyanın, bulunduğu tarafa uygun bir biçimde yayın içeriğini değiştirebilmesi bu kavramlarla ilişkisinin o dönemde de sorunlu olduğuna işarettir. Her ne kadar Kurtuluş Savaşı gibi tüm ülkenin birlik olması gerektiği bir dönemde gazetenin kurtuluşa dönük bir refleks gösterdiği düşünülebilse de, bu gazete el değiştirene kadar Milli Mücadele karşıtı bir görünüm sergilemeye devam etmiştir. Bu durum, basın ahlâk ilkelerinin nazik dönemlerde daha da sorunlu hale geldiğine delil gösterilebilir. Sonuç olarak basının, kamuoyu oluşturma konusunda önemi her zaman ve her kesim tarafından bilinmesine rağmen; demokrasi, özgürlük ve adalet kavramlarına dönük tutumuna dair Yeni Dünya Gazetesi örneği medyanın iki yüzünü de göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Kurtuluş Savaşı, Anadolu Basını, Yeni Dünya Gazetesi, Kamuoyu

Abstract

With the birth and development of the War of Independence in Anatolia, a press group that followed the same style was born. Most of the newspapers in this group, printed with the simplest printing machines and published under difficult conditions, support the War of Independence. Hukuk-i Beşer newspaper, published by Hasan Tahsin (Osman Nerves), who became the symbol of resistance by supporting the actions he took with his articles and by firing the first bullet against the enemy when the Greek soldier landed in Izmir, is also in this group. As it is known, Hasan Tahsin was stabbed and martyred by the enemy during his action. Likewise, the printing houses of other newspapers were also raided by the Greeks and everything was broken and torn to pieces. Journalists are often either martyred or barely escape with their lives. However, there are some newspapers that stand against the actors of the War of Independence while taking an opposing stance against the Istanbul Government. Seyyare-i Yeni Dünya newspaper published by Çerkez Ethem is one of them. Taking its name from the gangs of Circassian Ethem, the newspaper's headline included the phrase "poor workers of the world, unite", giving this newspaper a populist appearance. He already defined himself as Bolshevik Ethem and believed that Bolshevism would invade the world and that salvation was here. When Seyyare-i Yeni Dünya newspaper, which moved to Ankara after a while, was re-launched under the management of Arif Oruç, it left the control of Circassian Ethem and sided with the National Struggle army since the First İnönü War.

Mustafa Kemal Atatürk, who established İrade-i Milliye newspapers in Sivas and Hakimiyet-i Milliye newspapers in Ankara, shows with these actions that he is aware of the importance of creating public opinion through the press. However, the fact that the media, which concentrated around the concepts of democracy, freedom and justice, could change its broadcast content in accordance with the side it was in, indicates that its relationship with these concepts was also problematic at that time. Although it can be thought that the newspaper showed a reflex towards salvation in a period when the whole country needed to be united, such as the War of Independence, this newspaper continued to display an anti-War of Independence view until it changed hands. This situation can be shown as evidence that press ethics principles become more problematic in difficult periods. As a result, although the importance of the press in creating public opinion has always been known by everyone; The example of Yeni Dünya Newspaper regarding its attitude towards the concepts of democracy, freedom and justice shows both sides of the media.

Keywords: Atatürk, War of Independence, Anatolian Press, Yeni Dünya Newspaper, Public Opinion

CUMHURİYET KÜLTÜRÜ VE NAZİLLİ SÜMERBANK BASMA FABRİKASI
REPUBLICAN CULTURE AND NAZİLLİ SÜMERBANK PRINTING FACTORY

Hulusi DOĞAN
Prof. Dr., Muğla S.K. Üniversitesi, hulusidogan@mu.edu.tr, 0000-0002-0286-0835

Meliha Yaren BERKTAŞ
Öğr. Gör., Adnan Menderes Üniversitesi, myberktas@adu.edu.tr, 0000-0002-0050-2292

Özet
Cumhuriyeti sadece bir egemenlik ve devlet şekli olarak algılamamak gerekir. Cumhuriyet bir kültür ve medeniyet şeklidir. Bu anlamda cumhuriyetin ilanıyla ülkemizde eğitimden sanata, ekonomiden spora, tarihten mimariye kısacı her alana yeni bir bakış, yeni bir nefes, yeni anlayış, ilke ve yatırımlar dizisi başlatılmıştır. Tüm bunların altındaki ana unsur ise cumhuriyet felsefesidir. Bu felsefenin temel taşı ise irfanı, vicdanı ve fikri her nesiller gerektirmesidir.

Bu çalışmada Ulu Önder Atatürk'ün bizzat açtığı Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'nın cumhuriyet kültürünün yerleşmesindeki rolünü konu edinmektedir. Basma Fabrikası'nın sadece ekonomik değil, eğitim, spor, sanat, sağlık gibi sayısız alanda cumhuriyet kültürünün yerleşmesine yaptığı katkılar somut örneklerle çalışmada ele alınmaktadır. Tiyatro, müzik, resim, sinema ve spor alanında verdiği faaliyetler ve yetiştirdiği ünlü isimler çalışmada konu edilmektedir. Ayrıca eğitim alanında verdiği faaliyetler ile sadece Türkiye değil, yurtdışından gelen işçilere de ev sahipliği yaptığı anlatılmaktadır. Başta 29 Ekim olmak üzere, 10 Kasım ve özel günlerde fabrikaca düzenlenen organizasyonlar çalışmada irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Kültürü, Atatürk, Sümerbank, Nazilli.

Abstract
The Republic should not be perceived only as a form of sovereignty and state. Republic is a form of culture and civilization. In this sense, with the declaration of the republic, a new perspective, a new breath, a new understanding and a series of principles and investments were initiated in every field from education to art, from economy to sports, from history to architecture, in short, in our country. The main element underlying all of this is the philosophy of republic. The cornerstone of this philosophy is that it requires wisdom, conscience and ideas in every generation.

This study deals with the role of Nazilli Sümerbank Printing Factory, which was opened by the Great Leader Atatürk himself, in establishing the culture of the republic. The contributions of the Basma Factory to the establishment of the republican culture, not only in economics but also in numerous areas such as education, sports, art and health, are discussed with concrete examples in this study. The activities the factory gave and the famous names it trained in the fields of theatre, music, painting, cinema and sports are discussed in the study. It is also said that the factory hosts workers not only from Turkey but also from abroad, with its activities in the field of education. Organizations organized by the factory on 29 October, 10 November and special days are examined in the study.

Keywords: Republican Culture, Atatürk, Sümerbank, Nazilli.

GİRİŞ

25 Ağustos 1935'de dönemin iktisat bakanı Celal Bayar tarafından temeli atılan Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'nın açılışını 9 Ekim 1937'de bizzat Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk yapmıştır. 300 dönümden büyük bir araziye inşa edilen ve toplam 7.144.000 liraya mal olan fabrikanın proje, inşa, kuruluş ve montaj süreçlerinde Sovyet montör ve mühendislerin rol ve etkileri büyük olmuştur.

Fabrika, Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 14.11.2000 tarih ve 2000/83 nolu kararı ile özelleştirilmesine karar verilerek arazi ve taşınmazlarının Adnan Menderes Üniversitesine, mamul, yarı mamul ve diğer stoklarının ise Holding'e (Sümerbank) bırakılmasına karar verilmiştir. Fabrikanın fiili kapanışı ise 31 Temmuz 2002 tarihinde gerçekleşmiştir. 65 yıl üretim hayatında kalan fabrikada toplam 26 müdür görev yapmıştır. Fabrikanın açılışında yer alan ve Atatürk'e eşlik eden ilk müdür Fazlı Tunga'dır. Son müdür ise Kamuran İzer'dir. Yaklaşık 7 yılla (1971-77) en uzun süre görev yapan müdür Yusuf Kazmacı'dır. O'nun döneminde fabrika en yüksek karına ulaşmış ve ülkenin en büyük 100 işletmesinde 26.ncı sıraya yükselmiştir (Nazilli Sümerbank Basma Sanayii Müessesesi 1974 Yılı Raporu).

Fabrika ayakta olduğu ilk günden itibaren sadece ekonomik bir varlık olarak hayat sürmemiş, topluma ve ülkeye her alanda önemli katkılar sunmuştur. Bu anlamda cumhuriyetin ekonomik bir mirası olmakla birlikte, eğitim, sağlık, kültür, sanat, spor gibi alanlarda da büyük önemli hizmetlere imza atmıştır. Bu anlamda salt bir fabrika değil, cumhuriyet kültürünün yaşam, yerleşim ve özümsenme merkezi rolünü görmüştür.

Eğitim

Cumhuriyet kültürünün temel taşı eğitimdir. Nitekim Atatürk de modern bir ülkenin hayat bulmasında bilimin yeri ve önemini çok iyi bildiğinden çağdaş bir eğitimin varlığını vazgeçilmez görmüştür (Atabay, 2009; Kırkpınar, 2006). Bunu sadece okullarla değil, cumhuriyetin tüm birimleriyle hayata geçirmeye önem ve öncelik göstermiştir. Bu anlamada Nazilli Sümerbank Basma Fabrikasının da üzerine düşeni layıkıyla yerine getirdiğini söyleyebiliriz.

Fotoğraf 1. Sümer Çocuk Kütüphanesi ve Sümer İlköğretim Okulu

Daha fabrika hayata geçtiği ilk yıllarda okuma-yazma kursları düzenlemeye başlamış, bunu düzenli hale getirerek ilkokul diploması verilmeye başlanmıştır. Bunun yanı sıra fabrikada mesleki amaçlı birçok kurs ve organizasyonlar da düzenlenmiştir. Bu anlamda fabrika aynı zamanda bir okul görevi üstlenmiştir. Sonrasında fabrikanın yanı başına Sümer İlkokulu inşa edilmiştir. Fabrika bu okulun ısınması başta olmak üzere, eğitim hayatına devam etmesi

yolunda önemli maddi katkılarda bulunmuştur. Sümer Çocuk Kütüphanesi de bunlardan bir tanesidir. Kütüphanenin varlığına ve içeriğine fabrika önemli destekler de bulunmuştur. Aynı zamanda fabrika başarılı öğrencilerin eğitimine destek vermek amacıyla Sümer Vakfı'nın kurulmasına öncülük etmiş ve öğrencilere yıllarca destek bursu verilmesini sağlamıştır (Doğan, 2007).

Sosyal Yaşam: İşçi Evleri ve Kreş

Fabrika işçilerin ve ailelerinin günlük hayatını, yaşam koşullarını unutmamıştır. Fabrikanın inşa edildiği yıllarda işçilerin kalacağı lojmanlar da unutulmamış ayrıca bekar işçilerin kalacağı 350 kişi kapasiteli bir misafirhane (bekar pavyonu) hayata geçirilmiştir. Toplamda ise 432 adet vazife evi hizmet vermiştir. Ayrıca fabrikada 15 kişilik bir hamam da 70'li yıllara kadar işçiler hizmet vermiştir.

Fotoğraf 2. Fabrika Kreşinde Kalan Çocukların Ulusal Günlerdeki Faaliyetleri

Fabrika çalışanlarının çocuklarına hizmet sunacak bir de kreş bulunmaktadır. 0-6 yaş arasındaki çocukların kaldığı kreş aynı zamanda bir eğitim merkezidir. Kıyafetleri fabrika ürünlerinden dikilen çocuklar özel günlerdeki (23 Nisan, 9 Ekim, 29 Ekim) törenlere katılmakta, müsamerelerde yer alabilmektedir.

Spor

Cumhuriyet kültürünün temel unsurlarından bir diğeri de zihinsel ve fiziksel açıdan sağlıklı bireyler yetiştirebilmektir. Cumhuriyet kültürünü özümseme ve geleceğe taşıyabilmede dinç ve dinamik dimağlara, bireylere ihtiyaç vardır. Sağlıklı düşünebilen, sağlıklı kararlar alabilen ve her alanda rekabet edebilen nesiller yetiştirebilmek bu kültürün ana amacıdır. Nitekim Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası da kurulduğu günden itibaren spora ve sporculara kucak açmış, hayat kaynağı olmuştur. Güreş, boks, voleybol, basketbol, tenis, eskrim, yüzme, futbol, atletizm gibi birçok branşta takımlar oluşturulmuş, sporcular yetiştirilmiştir (Türkiye Ticaret Postası, 1948).

Fabrikada modern bir spor salonu ve futbol sahasının olması spora ve sporcuya verilen değeri göstermesi açısından önemlidir. Öyle ki fabrika futbol sahası ve takımı (Sümerspor) ülkemizin İstanbul, İzmir gibi illerinden gelen önemli takımlara ev sahipliği yapmıştır. Örneğin Altay, Galatasaray bu sahada fabrika futbol takımıyla maçlar yapmıştır.

Fotoğraf 3. 24 Eylül 1953 Yılında Nazilli Sümerspor ve Galatasaray Arasında Oynanan Futbol Maçından Kareler: Sağ Fotoğrafta Sırasıyla Boksör Reşat, Bülent Eken, Süleyman Çalışkan, Musa Sezer, Muammer Çalışkan ve Reha Eken

24 Eylül 1953 tarihinde Galatasaray ile Sümerspor arasında oynanan maçta her iki takımda da kardeş futbolcuların olması ilginç bir anı olarak tarihe geçmiştir. Galatasaray'da Bülent ve Reha Eken kardeşler, Sümerspor'da da Muammer ve Süleyman Çalışkan kardeşler maçta yer almıştır. Maç Galatasaray'ın 3-2 üstünlüğe ile sona ermiştir. Sümerspor'u çalıştıran Musa Sezer belirli bir dönem de Galatasaray Teknik Direktörlüğünü yapmıştır. Sümerspor hem il, hem bölge genelinde şampiyonluklar yaşamış, Fenerbahçe, Beşiktaş, Galatasaray, Altay, Göztepe gibi birçok kulübe de yetiştirdiği futbolcular transfer olmuştur.

Fotoğraf 4. Rıdvan Dilmen'li Nazilli Sümerspor

Sümerspor denilince son yıllarda akla gelen en önemli yıldızlardan bir tanesi de Rıdvan Dilmen'dir. Nazilli'de doğup büyüyen Rıdvan Dilmen Sümerspor'da futbola başlamıştır. Daha sonrasında Muğla, Bolu, Sarıyer ve Fenerbahçe kulüplerinde futbol oynamıştır. Rıdvan Dilmen'in akrabaları da Nazilli Sümerbank Fabrikası'nda çalışmıştır. Fabrika işçilere de, sporculara da ekmek kapısı olmuştur.

Fabrika spor takımlarının başarısı sadece futbolla sınırlı kalmamıştır. Özellikle güreş ve voleybolda da büyük başarılara, şampiyonluklara imza atmıştır. Fabrika başarılı güreşçiler yetiştirirken, güreşte nam salmış Celal Atik, Ali Yücel ve Yaşar Doğu gibi isimlere ev sahipliği yapmıştır (Dikmen, 1952).

Sinema ve Tiyatro

Fabrikanın o yıllarda İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirleri kıskandıracak büyüklük ve nitelikte bir sinema salonu bulunmaktadır. Bu salonda çalışanlara olduğu gibi belirli günlerde Nazilli halkına da sinema gösterimleri yapılmaktadır. Fabrika çalışanlarından oluşan tiyatro grupları da bulunmakta ve birçok oyuna imza atmaktadırlar.

Hatta sinema oyuncusu Yıldırım Önal da bu fabrikada çalışmış ve tiyatro faaliyetlerinde yer almıştır. Yıpranmış ve bakımsız olmasına rağmen bu salon hala ayaktadır. Ayrıca fabrikanın yanı başında 1950'li yıllarda inşa edilen Sümerbank Basma Fabrikası Camii bulunmaktadır (Doğan, 2007).

Balo, Defile ve Müsamereler

9 Ekim Ulu Önder Atatürk'ün Nazilli'ye gelişi ve fabrikayı açtığı tarih olması nedeniyle tüm Nazilli'liler ve çalışanlar için her zaman ayrı bir anlam taşımaktadır. Fabrikada da 9 Ekim her zaman coşkuyla kutlanmıştır. Fabrika çalışanlarınca çıkarılan "Gıdı Gıdı" gazetesinde o güne özgü haber, makale ve karikatürler yer alırken, türlü spor ve sanat faaliyetleri icra edilmektedir. Akşamında ise 9 Ekim balosu adeta bir ritüeldir. Kadınların fabrikada üretilen basma kıyafetlerle, erkeklerin de kravatlarıyla renk verdiği bu balolar herkes için unutulmaz hatıralar içermektedir.

Fotoğraf 5. 9 Ekim Balosu (1948 yılı) ve Kreş Öğrencileri Müsameresi

Fabrikada üretilen basma ve kıyafetlerin tanıtıldığı defileler de düzenlenmektedir. Çalışanların yanı sıra halkın da katıldığı bu organizasyonlar büyük ilgi görmektedir. Fabrika salonunda ayrıca çalışanların ve fakir ailelerin çocuklarının sünnet düğünleri de yapılmaktadır.

Resim ve Sanat

Fabrikada çok yetenekli çalışanlar da bulunmaktadır. Bunlar üretilecek basmalarda yer alacak desenlere hayat verirken, yeteneklerini tablo ve heykellere de yansıtmaktadırlar. Fabrika içerisinde yer alan havuzlu heykel hala tüm canlılığıyla durmaktadır (fotoğraf 6). Bu heykelin sanatkarı fabrika bir çalışanıdır. Aynı zamanda fabrika çalışanlarınca yapılan ve duvarları süsleyen tablolar da büyük ilgi görmektedir. Nitekim bu yetenekler fabrikayı 70'li yıllarda ziyaret eden Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun da dikkatinden kaçmamıştır.

Fotoğraf 6. Fabrika Çalışanlarınca Yapılan Tablolar ve Heykel

Eyüboğlu fabrikadaki izlenimlerini "tezek" adlı eserinde şöyle anlatmaktadır (1975: 185-187): *Fabrikada anlatmakla bitmeyecek güzel şeyler gördüm... İşçilere mahsus hastane, kreş, kantin, alabildiğine geniş bir bahçe. Kantinin önünde bir havuz. Havuzun içinde Akademi mezunu bir heykeltraş elinden çıktığını sandığım bronz bir heykel. Çıplak bir kadın heykeli. İşçilerden birisi yapmış. Fabrika da bronza döktürmüş. Aman Allahım! Akademide bizim çocukların yaptıkları heykellerin en güzelini bronza değil alçıya bile dökmek nasib olmaz... İstanbul'da eşine az rastlanır bir tiyatro salonları var. Geçenlerde (Soygun) u oynamışlar. Şehirde böyle bir salon olmadığı için bazı düğünler burada kutlanırmış. Balolar da eksik değil. Benim talihime üstüste iki tane düştü, fabrika kuruluşunun 16 ncı yılını iki balo ile kutladı. Birisinde fabrika işçileriyle aileleri, ötekinde şehirden gelen davetliler vardı. Birisinde yerli oyunlar oynandı, türküler söylendi. Ötekinde de bol bol dans edildi. Her ikisi de sevimli bir hava içerisinde geç vakte kadar uzadı... Sonra, her sene bu gece çıkarılan Gıdı Gıdı adlı balo gazetesi dağıtılıyor. İçerisinde gene fabrikalı çocuklardan birisinin yaptığı karikatürler var. Bu genç kendi başına resme çalışıyor. Duvardaki büyük dekorlar. Manzara resimleri onun elinden çıkmış. Hiç de küçümsenemeyecek bir istidad... Ne olur fabrika bu çocuğu nakış tahsili için İstanbul'a, hatta Avrupa'ya gönderse...*

Müzik ve Nazilli Sümerbank Marşı

Fabrikada tiyatro grupları gibi müzik grupları da vardır. Özel gün ve gecelerde konserler vermektedir. 80'li yıllarda fabrikayı ziyaret edip etkilenenlerden birisi de Arif Sami Toker'dir.

Fotoğraf 7. Nazilli Sümerbank Marşı ve Müzik Grubu

Arif Sami Toker, Emel Sayın'ın da müzik hocasıdır. Fabrikada eşiyle kaldığı sürece çok güzel izlenim ve hatıralar edinirler. Bunun üzerine Eşi Sevim Toker Nazilli Sümerbank (Gıdı Gıdı) Marşını kaleme alır, Arif Sami Toker de besteler. Bu marş en güzel hatıralardan biri olarak kayıtlara geçer (Doğan, 2007).

Hastane ve Dinlenme Kampı

Fabrika salt bir üretim yeri değildir. Çalışanların sağlık ve dinlenme ihtiyaçlarını da karşılayacak tam anlamıyla bütünleşik bir organizasyondur. Bu anlamda işçilerin sağlık hizmeti verecek bir de hastanesi bulunmaktadır. Bu hastane aynı zamanda uzun yıllar yöre halkına da hizmet vermiştir.

Fabrikanın denize 1 km'lik sahili olan Kuşadası'nda bir dinlenme kampı bulunmaktadır. Kamp 100 dönümlük bir arazi üzerine inşa edilmiştir. Sağlık açısından gerekli görülen işçiler dinlenme, bakım ve tedavi amaçlı olarak bu kampa gönderilmektedir.

Biriktirme/Yardım Sandıkları ve Ekonoma

Fabrikada çalışanların zor ve mutlu günleri için sandıklar oluşturulmuştur. Örneğin İşçi ve Memur Biriktirme Sandığı ile tasarruf edilirken aynı zamanda çalışanlara düşük faizle borç verilmektedir. İşçi Ölüm ve Hastalık Yardım Sandığı ile de çalışanların zor günlerinde onlara destek olunması amaçlanmıştır.

Fotoğraf 8. Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası ve Ekonoma

Ayrıca çalışan ailelerinin türlü yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarını karşılamak için Ekonoma kurulmuştur. Ekonoma, üyelerine yiyecekten giyeceğe, kömürden beyaz eşyaya kadar çok cüzi bir karla türlü ürün satışı sağlayan ülkemizdeki ilk kooperatiflerden bir tanesidir (Doğan, 2007).

Fabrikada 10 Kasım: Seni Asla Unutmayacağız Ulu Önder

Fabrika cumhuriyeti kuran, bağımsız bir ülke emanet eden Ulu Önder'ini hiçbir zaman unutmamıştır. Her 10 Kasım'da yaşlısından gencine, işçisinden memuruna Ata'ya olan özlem ve saygısını dile getirmek için bir araya gelmiştir.

Fotoğraf 9. Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'nda 10 Kasım Törenleri

2000'li yılların hemen başında fabrika üretim hayatından çekilmiş olsa da, Ulu Önder ve O'nun emanetleri tüm gönüllerde yaşamaktadır.

SONUÇ

Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası bizzat Atatürk tarafından açılan ve cumhuriyet döneminin önemli ekonomik yapı taşlarından bir tanesidir. Yaklaşık 65 yıl üretim yapan ve 2002'de kapanan fabrika bir cumhuriyet mirasıdır. Cumhuriyet kültürünün özümsenmesinde de önemli rol oynamıştır. Bu çerçevede cumhuriyetin yüzüncü yılında, cumhuriyetin ne olduğu/olmadığını hatırlamakta bizler için yarar olduğu düşüncesindeyiz.

Cumhuriyet sadece bir yönetim şekli değildir. Cumhuriyet bir kültürdür, yaşam şeklidir. Cumhuriyet gelecektir. Cumhuriyet aydınlıktır. Cumhuriyet laikliktir. Cumhuriyet çağdaşlıktır. Cumhuriyet yaratıcılıktır. Cumhuriyet yeniliktir. Cumhuriyet bilimdir. Cumhuriyet bilgidir. Cumhuriyet gerçektir.

Cumhuriyet biat değildir. Cumhuriyet itaat değildir. Cumhuriyet bağnazlık değildir. Cumhuriyet "beni yönet" değildir. Cumhuriyet "benim adıma karar al, hesap verme" değildir. Cumhuriyet katılımdır. Cumhuriyet hesap sorma, hesap verebilmedir. Cumhuriyet eğilmek değildir. Cumhuriyet egemenliktir. Cumhuriyet gizem, sır değil şeffaflıktır. Cumhuriyet söylem değil, özlem özümsemedir.

Cumhuriyet düşünmektir. Cumhuriyet sorgulamadır. Cumhuriyet eleştirmedir. Cumhuriyet fikir üretebilmektir. Cumhuriyet söyleyebilmektir. Cumhuriyet yapabilmektir.

Cumhuriyet kadındır. Cumhuriyet erkek, çoluk çocuk, yaşlı genç herkestir. Cumhuriyet bir ulustur. Cumhuriyet özgürlüktür. Cumhuriyet sevgidir. Cumhuriyet sevdadır. Cumhuriyet adanmışlıktır. Cumhuriyet varlıktır. Cumhuriyet Atatürk'tür. Cumhuriyet muasır medeniyetler seviyesinin üstüne çıkmaktır. Cumhuriyet emanettir, emanete sahip çıkabilmektir.

Ulu Önder Atatürk'ün emanet ettiği cumhuriyeti, kazanımlarını, tüm miraslarını ve değerini, cumhuriyetin yüzüncü yılında Türk ulusunun çok daha iyi bildiği ve koruyacağı açıktır.

KAYNAKÇA

Atabay, M. (2009), "Cumhuriyet Kültürü", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 43, s. 455-465.
Dikmen, G. (1952), *Nazilli Tarih ve Coğrafyası: Dünkü ve Bugünkü Nazilli*, Nazilli.

Doğan, H. (2007), *Sanayinin Musikisinden Bilginin Türküsüne*, Detay Yayıncılık, Ankara.
Eyüboğlu, B. R. (1975), *Tezek*, Bilgi Yayınevi, İstanbul.
Kırkpınar, L. (2006), "Türk Devriminin Kültür Kuramı Açısından Bir Değerlendirmesi", *ÇITAD V/13*, Güz, s. 51-58.
Nazilli Sümerbank Basma Sanayii Müessesesi 1974 Yılı Raporu (1975), T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Ankara.
Türkiye Ticaret Postası (1948), Nazilli Basma Fabrikası Özel Sayısı, Y. 2, S. 350-103 Temmuz, İstanbul.

CUMHURİYETİMİZİN 100. YILINDA AKADEMİDE KADIN İSTİHDAMININ DURUMU

THE SITUATION OF WOMEN EMPLOYMENT IN ACADEMIA IN THE 100TH ANNIVERSARY OF OUR REPUBLIC

Dr. Nida GÜNSAN

Özet

Ekonomik gelişme ve sürdürülebilir bir kalkınmanın yeterince ve gereğince sağlanabilmesi için kadın ve erkeklerin eşit hak ve sorumluluklarla işgücüne katılması önemlidir. Bu sebeple kadının toplumdaki yeri ve statüsü üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Her sektörde teşvik edilmesi gereken kadın istihdamı bilgi üretim alanı olan üniversitelerde ciddiyetle üzerinde durulması gereken konudur. Türkiye, 2023 yılında Küresel Cinsiyet Eşitliği Endeksi'nde 146 ülke içinde 129'uncu sırada yer almasına rağmen, kadın akademisyen oranı AB ülkelerinin ortalamalarını geçmektedir. Fakat Türkiye'de kadın akademisyen sayısındaki bu artış kadınların akademik hiyerarşi içinde yer almalarına yansımamaktadır. Akademik hayatın ilk aşaması olan araştırma görevliliğinde toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanırken, unvan yükseldikçe aradaki dengenin bozulduğu görülmektedir. Bu durumun nedenleri arasında yaş, medeni durum, çocuk sayısındaki artış gibi demografik değişkenler yer alırken, kadınların akademide üst yönetimlerde yer almasının önünde cam tavan sendromu ve pipeline (boru hattı) gibi metaforlar etkili olmaktadır. Bu çalışmada akademide kadın istihdamının durumu ele alınmış ve değerlendirmede bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kadın Akademisyenler, Kadın İstihdamı

Abstract

For economic development and sustainable development, women and men must participate in the labor force with equal rights and responsibilities to ensure adequate and proper economic development. For this reason, the place and status of women in society is an important issue that needs to be emphasized. Women's employment, which should be encouraged in every sector, is an issue that should be seriously emphasized in universities, the field of knowledge production. Although Turkey ranked 129th among 146 countries in the Global Gender Equality Index in 2023, the rate of female academics exceeds the average of EU countries. However, this increase in the number of female academics in Turkey is reflected in the position of women in

the academic hierarchy. While gender equality is ensured in the first stage of academic life, research assistantship, it is observed that the balance deteriorates as the title increases. While demographic variables such as age, marital status, and increase in the number of children are among the reasons for this situation, metaphors such as glass ceiling syndrome and pipeline are effective in preventing women from taking part in senior management in academia. In this study, the status of women's employment in academia is discussed and evaluated.

Keywords: Gender Equality, Women Academics, Women Employment

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN 100 YILLIK GEÇMİŞİNDE TEMEL İNSAN HAKLARININ GELİŞİMİ

THE DEVELOPMENT OF FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS IN THE 100-YEAR HISTORY OF THE REPUBLIC OF TURKEY

Tülay Yıldırım Mat
Doç. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Hukuk Fakültesi
ORCID ID 0000-0002-3035-9693

Özet

Siyasi ve askeri başarılardan sonra Atatürk, Türk milletinin çağdaş bir toplum seviyesine ulaşabilmesi için millet egemenliğine dayanan yeni bir devlet sistemi kurmuştur. Bu devlet sistemi, insan haklarını temel alan bir hukuk düzeni yaratma amacı gütmüştür. Atatürk'e göre insan hakları, uygar yaşamın temelidir. Atatürk önderliğinde Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1921'de "Teşkilat-ı Esasiye Kanunu" adı ile hakimiyetin kayıtsız şartsız millete ait olduğu ilk Anayasayı kabul etmiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra 1924 Anayasası yürürlüğe girmiştir. Kişinin temel hak ve özgürlükleri bu anayasada yer alırken ekonomik ve sosyal haklara ilişkin herhangi bir madde bulunmamaktadır. Bu Anayasa temel haklara ilişkin Fransız devriminin öne çıkardığı kavramları hatırlatmaktadır. Nitekim Avrupa karşısında güç kaybeden Osmanlı Devleti de, 19. yy boyunca Batı'nın anayasacılık hareketlerinden etkilenmiştir. 1961 Anayasasının en ön plana çıkan özelliği temel hak ve özgürlüklere verdiği önemdi. Anayasa'nın 2. maddesi Türkiye Cumhuriyeti'nin insan haklarına dayanan bir hukuk devleti olduğunu söyleyerek, insan haklarını devletin temeli olarak belirtmiştir. 1982 Anayasası ise Türkiye Cumhuriyeti'nin, insan haklarına saygılı bir hukuk devleti olduğunu dile getirmiştir. Anayasada yapılan bu değişim ile insan hakları, devletin temeli olmaktan çıkartılmıştır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylığının kabul edildiği 1999 Helsinki Zirvesi'nden bu yana Türkiye'de önemli siyasi reformlar gerçekleştirilmiştir. İnsan hakları ve temel özgürlükler alanında hukuki ve idari reformlar yapılmıştır. 2001 yılında 1982 Anayasasında değişiklik yapan 4709 sayılı Kanunla, ifade özgürlüğü, gözaltı süresi ve ölüm cezası gibi konularda otuz dört değişiklik yapılmış ve bu konulardan yirmi yedisi doğrudan insan haklarına ilişkin düzenlemelerdi. Bildirimizde Türkiye Cumhuriyet'inin kuruluşundan günümüze, temel insan hakların 100 yıllık süreç içerisindeki değişim ve gelişimi, bu süreci tetikleyen olaylar ışığında tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti, İnsan Hakları, Atatürk, Anayasa, Temel Haklar

Abstract

After political and military successes, Atatürk established a new state system based on national sovereignty in order for the Turkish nation to reach the level of a modern society. This state system aimed to create a legal order based on human rights. According to Atatürk, human rights are the basis of civilised life. Under the leadership of Atatürk, the Grand National Assembly of

Turkey adopted the first Constitution in 1921 under the name of "Law on Organisation and Principles", which declared that sovereignty unconditionally belonged to the nation. After the establishment of the Republic, the 1924 Constitution came into force. While the fundamental rights and freedoms of the individual are included in this Constitution, there is no article on economic and social rights. This Constitution reminds the concepts of fundamental rights emphasised by the French revolution. As a matter of fact, the Ottoman Empire, which lost power against Europe, was also influenced by the constitutionalist movements of the West during the 19th century. The most prominent feature of the 1961 Constitution was the importance it attached to fundamental rights and freedoms. Article 2 of the Constitution states that the Republic of Turkey is a state of law based on human rights and emphasises human rights as the foundation of the state. The 1982 Constitution, on the other hand, stated that the Republic of Turkey is a state of law that respects human rights. With this change in the Constitution, human rights have ceased to be the foundation of the state. Since the Helsinki Summit in 1999, when Turkey's candidature for membership of the European Union was accepted, important political reforms have taken place in Turkey. Legal and administrative reforms have been made in the field of human rights and fundamental freedoms. In 2001, with Law No. 4709 amending the 1982 Constitution, thirty-four amendments were made on issues such as freedom of expression, length of detention and the death penalty, twenty-seven of which were directly related to human rights. In this paper, the change and development of fundamental human rights over a period of 100 years, from the foundation of the Republic of Turkey to the present day, will be discussed in the light of the events that triggered this process.

Key Words: Republic of Turkey, Human Rights, Atatürk, Constitution, Fundamental Rights

CUMHURİYET TARİHİNİNDE ÖNCÜ BİR KADIN: FİLENİN İLK SULTANI

A PIONEERING WOMAN IN THE HISTORY OF THE REPUBLIC: THE FIRST SULTAN OF THE NET

Mehmet Onur AK
Dr, Bağımsız Araştırmacı

ORCID ID: 0000-0003-1434-2207

Özet

Yüzyıllar boyunca oy kullanma, çalışma, mal edinme gibi temel hak ve özgürlüklerden mahrum bırakılan kadınların bulundukları statüye gelmeleri uzun ve meşakkatli bir sürecin sonucudur. Kadınların hayatın içinde eşit şekilde yer alması günümüzde hala incelenmektedir. 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde kadınlara verilen haklar ve ülkedeki modernleşme adımları, bulunduğu coğrafyada özellikle laik yapısı sebebiyle Türkiye'yi diğer ülkeler arasında ayrı bir konuma koymuştur. Kadınların var olma mücadelesi siyaset, ekonomi, sosyal, kültür ve sanat dahil pek çok sahada görülmüştür. Bu sahaların önemli bir ayağını spor oluşturmaktadır. Erkeklik ve kadınlıkla ilgili çok kuvvetli mesajlar taşıyan spor, geleneksel olarak erkeksi cinsiyet rolü özellikleri gerektiren bir erkek etkinliği olarak görülüp, üstün sportif performans erkeklikle eşdeğer kabul edilmektedir. Toplumsal cinsiyet düzeni, kadınlık ve erkeklik tanımları yoluyla erkeğin kadın üzerindeki avantajlı konumunu sağlayan kadın ve erkek arasında tarihsel olarak kurgulanan iktidar ilişkilerini ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet düzeni içinde kadının spor deneyimini meşrulaştıran ideolojik süreç, kadın ve erkek arasındaki biyolojik fark ve bu farkın yarattığı erkek üstünlüğü düşüncesi ile başlar. Sporu erkeğin atletik yapısı ile bütünleştirerek erkeğe özgü bir etkinlik olarak görme düşüncesi, erkeği toplumda egemen olarak kabul eden ataerkil anlayışın bir ürünüdür. Bu çalışmada geleneksel Osmanlı kültüründen yeni bir Cumhuriyete evrilme çabaları içinde yer alan ve Türkiye'nin dışa açılan yüzünü temsil eden Sabiha Rıfat incelenmiştir. Kendi döneminin erkek voleybol takımında oynayan ilk kadın sporcu olmasının yanında Türkiye'nin ilk kadın mühendisi olarak kayıtlara geçmiştir. Anıtkabir'in inşa sürecinde çalışan ilk kadın mühendistir. Bu modern Türk kadını kendisinden sonra gelen hemcinslerine verdiği ilhamla Cumhuriyet kadınlarına örnek olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sabiha Rıfat, Voleybol, Türkiye Cumhuriyeti, Mühendis, Anıtkabir.

Abstract

Women, who have been deprived of fundamental rights and freedoms such as voting, working and owning property for centuries, have reached their current status as a result of a long and arduous process. Women's equal participation in life is still being examined today. The rights given to women in the Republic of Turkey, which was established in 1923, and the modernization steps in the country have put Turkey in a different position among other countries, especially due to its secular structure in its geography. Women's struggle for existence has been seen in many fields, including politics, economy, social, culture and art. An important part of these fields is sports. Sport, which carries very strong messages about masculinity and femininity, is traditionally seen as a male activity that requires masculine gender role characteristics, and superior sports performance is considered equivalent to masculinity. Gender order refers to the historically constructed power relations between men

and women that ensure the advantageous position of men over women through the definitions of femininity and masculinity. The ideological process that legitimizes women's sports experience within the gender order begins with the biological difference between men and women and the idea of male superiority created by this difference. The idea of seeing sports as a male-specific activity by integrating it with the athletic structure of men is a product of the patriarchal understanding that accepts men as dominant in society. In this study, Sabiha Rıfat, who took part in the efforts to evolve from the traditional Ottoman culture to a new Republic and represents the outward face of Turkey, was examined. In addition to being the first female athlete to play in the men's volleyball team of her time, she is also recorded as Turkey's first female engineer. She is the first female engineer to work in the construction process of Anıtkabir. This modern Turkish woman set an example for the women of the Republic with the inspiration she gave to her fellow women who came after her.

Keywords: Sabiha Rıfat, Volleyball, Republic of Türkiye, Engineer, Anıtkabir.

"MODERN" GELECEK İNŞASINDA KADINLAR: SİMGESELLİK VE ATAERKİL NOSYONLAR ÇATIŞMASI

WOMEN IN THE CONSTRUCTION OF THE "MODERN" FUTURE: THE CONFLICT OF SYMBOLISM AND PATRIARCHAL NOTIONS

Emel ÇOKOĞULLAR

Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-9975-1618

Özet

Cumhuriyet'in 1923'te ilan edilmesi ile birlikte siyasal, toplumsal ve kültürel alanda yaşanan dönüşüm, öncelikle geleneksel olanın güçlü etkisini ortadan kaldırmaya çalışmıştır. İlke ve inkılapların süratli ve bütüncül bir yaklaşım tarzıyla benimsenmesinin sağlanması, inşa edilmeye çalışılan yeni rejimin temel amaçlarından biri olarak öne çıkmıştır. Ulus-devletleşme sürecinin modernleşme dinamiklerine duyduğu ihtiyaç, başta Mustafa Kemal olmak üzere Cumhuriyet'in kurucu kadrosu tarafından zaman kaybetmeden karşılanmıştır. Kadınlar da "yeni" olarak imlenen neredeyse her şeyin ana aktörleri olarak kabul edilmişlerdir. Kemalist ideoloji de kadınları doğrudan "yeni" olanın içine taşımayı amaçlamış ve en önemlisi de kadınları kamusal alana çıkarmayı başarmıştır. Cumhuriyet ve kadın özgürlüğü arasında âdeta birbirini tamamlayan ve hatta karşılıklı olarak birbirini var eden bir ilişki geliştirilmiştir. Kadın-erkek eşitliği de benzer sembol ve anlamlarla siyasal alana taşınmıştır. Eşitlik ve özgürlük, geleneksel ve modern arasındaki çatışmanın ortadan kaldırılabilmesinin ön koşulu olarak kabul edilmiştir. Kadının modern anlamda simgeselliği önemli görülmekle birlikte, bu simgeselliğin istenilen zihinsel değişimi tek başına yaratamayacağı öngörülmüştür. Eleştiriler, genellikle bu simgesellik üzerinde derinlik kazansa da Kemalizm, ataerkil nosyonların güçlü etkisine rağmen kadın-eşitlik ve özgürlük ilişkisini kurarak deneyim alanını etkilemiştir. Geleneksel altüst ediş, hiyerarşik iktidar pratiklerinin köktenci karakterini sarsarak kadın lehine dönüşen pratikler yaratmıştır. Medeni, siyasal ve ekonomik hakların elde edilmesi, baskıcı toplum kalıplarının çözüleceğinin ya da otoritesinin eski görkemini kaybedeceğinin önemli göstereni olmuştur. İç içe geçmiş politik çatışmaların merkezine yerleşen ataerkil üslup, kadın yaşamında Cumhuriyet ile birlikte gözlemlenen radikal değişimi simgeselliğe sıkıştırma eğilimi ile hareket etmiştir. Dolayısıyla bu noktada yaşanan geleneksel ve modern çatışması, kadının simgeselliği söylemi eşliğinde somutluk kazanmıştır. Çatışmanın temeline de cinsiyetler arası eşitlik ve kadın özgürlüğü perspektifinde geliştirilen bir gelecek tasavvurunun yerleştiği görülmüştür. Bu çalışmada da kadının modern bir görüntüye kavuşmasının Kemalist ideoloji için sahip olduğu anlam ele alınmaktadır. Kadının simgeselliği tartışmaları ise toplumun ataerkil refleksleri ve cinsiyetçi pratikleri açısından analiz edilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Ataerki, Cumhuriyet, Kadın, Kemalizm.

Abstract

With the proclamation of the Republic in 1923, the transformation experienced in the political, social and cultural fields primarily tried to eliminate the strong influence of the traditional. Ensuring the adoption of principles and reforms with a rapid and holistic approach has emerged as one of the main objectives of the new regime that is being built. The need for modernization dynamics of the nation-stateization process was met without wasting time by the founding staff of the Republic, especially Mustafa Kemal. Women have also been accepted as the main actors of almost everything marked as "new". Kemalist ideology also aimed to carry women directly into the "new" and most importantly, succeeded in bringing women into the public sphere. A relationship has developed between the Republic and women's freedom, which almost complements and even mutually creates each other. Equality between men and women has also been brought to the political arena with similar symbols and meanings. Equality and freedom have been accepted as prerequisites for eliminating the conflict between traditional and modern. Although the symbolism of women in the modern sense is considered important, it is predicted that this symbolism alone cannot create the desired mental change. Although criticisms generally gain depth on this symbolism, Kemalism influenced the field of experience by establishing the relationship between women and equality and freedom, despite the strong influence of patriarchal notions. The traditional overthrow has created practices that turn in favor of women by shaking the radical character of hierarchical power practices. The acquisition of civil, political and economic rights has become an important indicator that oppressive social patterns will dissolve or its authority will lose its former glory. The patriarchal style, which settled at the center of intertwined political conflicts, acted with the tendency to compress the radical change observed in women's life with the Republic into symbolism. Therefore, the conflict between traditional and modern at this point has become concrete with the discourse of women's symbolism. It has been observed that a vision of the future developed from the perspective of gender equality and women's freedom is at the core of the conflict. In this study, the meaning of women's attainment of a modern appearance for the Kemalist ideology is discussed. Discussions about the symbolism of women are analyzed in terms of society's patriarchal reflexes and sexist practices.

Key words: Patriarchy, Republic, Women, Kemalism.

CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA TRABZON'DA KADIN EĞİTİMİNDE ÖNCÜ KURUM BİÇKİ-DİKİŞ YURTLARI

TAILORING SCHOOLS, A PIONEER INSTITUTION IN THE EDUCATION OF WOMEN IN TRABZON IN THE EARLY YEARS OF THE REPUBLIC

Nazmiye AYDIN
Öğretim Görevlisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-3358-671X

Özet

Anadolu tarih boyunca, sahip olduğu stratejik coğrafyadaki yer altı ve yer üstü kaynakları nedeniyle bu topraklara egemen olmak isteyen ulusların ele geçirmek istediği bir coğrafya olmuştur. Bu coğrafyada Trabzon, İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet'in hedefi olmuş ve 1461 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir. Kısa bir süre sonra önce Şehzade Sancağı, ardından eyalet merkezi haline getirilmiş Trabzon, bir kültür sanat kenti olma özelliğini sürdürmüş, içlerinde kadın şairlerin de bulunduğu çok sayıda sanatçı ve edebiyatçı yetiştirmiştir. Bu şairler arasında Saniye Hanım ve Maşlah Hanım divan şiirinin kadın ustaları olarak kaydedilmiştir.

Yaptığı fetihler ile üç kıtada topraklarını genişletip büyüyen Osmanlı İmparatorluğu, çöküş döneminde bu toprakları tek tek kaybetmeye başlamış, Mondros Mütarekesi ile Anadolu toprakları dört bir yandan işgal edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde yaşanan uzun savaşlar sonucu halk açlık, yoksulluk ve cehalet içinde bırakılmış, şairin deyişiyle Türk'ün *"bahtı kara maderini*" kurtarmak üzere 19 Mayıs 1919'da Samsun ufuklarında doğan Mustafa Kemal, Türk tarihine sonsuza dek batmayacak bir güneş gibi doğmuştur.

Tam 100 yıl önce Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde ulusal bağımsızlık savaşı kazanılıp Cumhuriyet ilan edilmiş, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde ülkeyi çağdaş uygarlık seviyesine taşıyacak devrimler hızla gerçekleşmeye başlamıştır. Kadın yaşamını etkileyen eğitim, sağlık, giyim-kuşam konularında yapılan devrimlerden tüm Anadolu kadını gibi Trabzon kadını da yararlanmış, kendisine tanınan seçme seçilme hakkı nedeniyle bağımsız bir birey olma hakkına sahip olmuştur.

100 yıl önce kadının kamusal alandaki görünürlüğünün yok denecek kadar az olduğu Anadolu'da, Cumhuriyet'in ilanı ile kadınlar kendilerine sunulan çağdaş eğitim olanağından, erkekle eşit olarak yararlanmış, erkek egemen mesleklerde yer almıştır. Bu çalışmada, Trabzon kadınının eğitiminde öncü bir kurum olan Biçki- Dikiş yurtları araştırılmış, kadını kamusal alana taşıyan bu kurumların önemine vurgu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Trabzon, kadın, eğitim, biçki- dikiş yurtları

Abstract

Throughout history, Anatolia has been a land that wanted to be dominated by different nations due to its strategic geography's underground and aboveground resources. In this geography, Trabzon became

the target of Fatih Sultan Mehmet after the conquest of Istanbul and came under the rule of the Ottoman Empire in 1461. Trabzon, which was made first the Şehzade Sanjak and then the provincial centre after a short time, continued to be a city of culture and arts and raised many artists, including female poets. Among these poets, Saniye Hanım and Maşlah Hanım were recorded as female masters of divan poetry.

The Ottoman Empire, which expanded and grew its territory in three continents, began to lose these lands one by one during the collapse period. With the Armistice of Mudros, Anatolian lands were occupied from all sides. As a result of the long wars in the last period of the Ottoman Empire, the people were left in hunger, poverty and ignorance, and Mustafa Kemal, who was born on the horizons of Samsun on May 19, 1919, to save the "*bad luck*" of the Turks, as the poet puts it, entered Turkish history like a sun that will never set forever.

Exactly 100 years ago, under the leadership of Mustafa Kemal Atatürk, the war of national independence was won, and the Republic of Türkiye was declared. In the newly established Republic of Türkiye, revolutions that would take the country to the level of modern civilisation began to take place rapidly. Like all Anatolian women, Trabzon women benefited from the revolutions in education, health, and clothing that affected women's lives with the right to be independent individuals,such as votingand being elected.

In Anatolia, where women's visibility in the public sphere was almost nonexistent 100 years ago, women benefited from the modern education opportunities offered to them equally with men. They took part in male-dominated professionswith the declaration of the Republic. This study researched tailoring schools, a leading institution in the education of Trabzon women. The importance of these institutions that brought women to the public sphere was emphasised.

Keywords: Republic, Trabzon, woman, education, tailoring school

GİRİŞ

Çok eski bir tarih ve kültüre sahip, dünyanın en güzel doğası üzerinde kurulu Trabzon, tarihin ilk yıllarından bu yana ülkemizin ve bölgenin önemli şehirlerinden biri olmuştur[1]. Ünlü Osmanlı seyyahı Evliya Çelebi, 17. Yüzyıl ortalarında yaptığı ziyarette Trabzon'u "*Karadeniz'in doğusunda, körfez gibi bir denizin üzerinde kurulmuş, İrem bağına benzer, süslü bir şehir*" olarak tasvir etmiştir[2].
Tarih boyunca jeopolitik konumuyla önemli bir ticaret ve liman kenti olan Trabzon, 18. ve 19. yüzyılda meydana gelen bazı gelişmeler nedeniyle Osmanlının önemli şehirlerinden biri haline gelmiştir. Avrupa'da yaşanan Sanayi Devrimi, buharlı gemilerin ticaret filosuna katılması ve Balta Limanı Ticaret Antlaşmasının etkisiyle, 1830'lu yıllardan itibaren Trabzon Limanı doğu-batı

[1] AYGÜN, Necmettin, (2016) Karadeniz'den Osmanlı Ekonomisine Bakış (1. Baskı) Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Yayın No:30, s. 4
[2] Öksüz, H. İnan K. Usta V. (2009)Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası Tarihi 1884-1950,Trabzon, s. 20

ticaretinin en önemli bağlantı noktası haline gelmiştir. Bu gelişme sonucu uluslararası trafiğin kavşak noktası haline gelen Trabzon'da çok sayıda ülke konsolosluğu ile acenteleri açılmıştır. Ekonomik yönden Trabzon şehrinde meydana gelen bu gelişme, bir ticaret burjuvazisinin doğup serpilmesine neden olduğu gibi buna bağlı olarak şehrin kültürel ve sosyal açıdan hızlı bir değişimini de beraberinde getirmiştir. Şehirde meydana gelen bu değişim, öncelikle ekonomik üstünlüğü elinde bulunduran gayrimüslim Osmanlı vatandaşları arasında kendini göstermiştir. Bu değişim ve gelişim 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başlarında yaptırdıkları ve bir kısmı günümüze ulaşan Kabayanidislerin Atatürk Köşkü ve Kostaki Konağı binalarının mimarisinde açıkça görüldüğü gibi sanat, musiki ve spor gibi toplumsal yaşamın kültürel alanlarında da belirgin bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Böylesi bir ortamda, bir arada yaşayan Müslüman Türk bürokratik seçkinler ve ticaret burjuvazisi de bu gelişmelerden etkilenmiş, toplumsal görünürlük açısından özellikle kadın dünyası bu etkileşimin içinde yer almıştır[3].

Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat'a kadar kadın, Mecelle yasalarıyla belirlenmiş ve "makarr-ı nisvan"[4] olarak adlandırılan mutfak, kuyu başı ve avludan ibaret bir sosyal alanda, geleneksel roller içinde yaşamını sürdürmüş, kadının en önemli uğraş alanları aile içinde büyük hanımlar tarafından öğretilip, kuşaktan kuşağa aktarılan dikiş, nakış ve aşçılık işleri olmuştur[5]. Çünkü Osmanlı toplumunda bir erkekten evin geçimini sağlamasını beklemek ne kadar doğalsa bir kadından dikiş dikmesini beklemek de o kadar doğal görülmüş, bu nedenle kız çocukları altı, yedi yaşına geldiğinde onlara iğne tutmayı göstermek gerektiği, okula başlayan kızlara ilkokul birinci sınıftan itibaren bu beceriyi kazandırmanın faydalı olacağı üzerinde durulmuştur. Bu gerekçeyle okullarda bir program dâhilinde dikiş, nakışın "*Hanım kızlara son derece lazım bir iş*" olarak çocuklara öğretilmesi gerektiği tavsiye edilmiş[6] ve bu eğitimin okullaşması yönünde arayışlar başlamıştır[7].

Osmanlı'da Mecelle yasalarıyla yaşam ve uğraş alanları belirlenmiş kadınların II. Meşrutiyet döneminde çeşitli nedenlerden dolayı çalışma hayatına katılmaları teşvik edilmiş, meslek edinme imkânlarının artırılmasına yönelik çalışmalara hız verilmiştir. Başta İstanbul olmak üzere birçok Osmanlı kentinde biçki dikiş yurtları başta olmak üzere aşı ve ebelik kursları açılarak kadınların meslek öğrenmeleri öncelikli bir çabaya dönüştürülmüştür. Tanzimat ile kadın eğitimine yönelik modern eğitim veren okullar açılmaya başlanmış, II. Meşrutiyet'in ilanıyla meslek edindirme çabası ivme kazanmıştır[8].

[3] USTA, V., *Kadınların Toplumsal Yaşama Katılmalarında Öncü Bir Kurum: Trabzon Biçki Dikiş Yurtları,* Uluslar arası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Nisan 2017, Trabzon, s. 593

[4] "Makarr-ı nisvan" mecelle'ye göre; kadınlara ait yerler. kadının kamusal alana çıkışının zorunluluklarla sınırlandırılışı, iç mekandaki tecritin dış mekana taşınmasının normalleştirilmesi gibi durumlar göz önüne alındığında mecelle'de bulunan söz konusu bölüm de çok daha net anlaşılabilir. buna göre; "mutfak", "kuyubaşı" ve "avlular" kadının yeridir, bu yerler dışarıdan görülecek şekilde inşa edilemez. https://eksisozluk.com/makarr-i-nisvan--2404743 erişim 6.4.2020

[5] Mine DEMİR, "Osmanlı Kadınları Arasında Modanın Yaygınlaşmasında Bir Araç Olarak Biçki-Dikiş", Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, Aralık 2016, s.71

[6] A.g. e. s.75

[7] Nazmiye Aydın, *Trabzon'da Kadını Giydiren Terziler, Terzi Kızlar Örneği,* Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 2022, 8/16, s.590.

[8] USTA, V., *Kadınların Toplumsal Yaşama Katılmalarında Öncü Bir Kurum: Trabzon Biçki Dikiş Yurtları,* Uluslar arası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Nisan 2017, Trabzon, s. 592

Kadınlara yönelik meslek edindirme ve beceri kazandırma amacıyla açılan biçki dikiş yurtları/kurslarının öncülüğünü II. Meşrutiyet döneminde Behire Hakkı Hanım yapmıştır. Behire Hakkı Hanım ülkedeki bu eksikliği bir nebze olsun gidermek için "Türk Kadınları Biçki Yurdu" adlı bir müessese kurma gerekliliği hissettiğini ve kadınlara terzilik öğretmeyi amaçlayan bir kitap yazdığını belirtmiştir[9]. Diğer yandan Behire Hakkı Hanım "Türk Kadınları Biçki Yurdu" çatısı altında İstanbul'da biçki dikiş kursları açmış bu kursun çalışma usul ve esaslarını düzenleyen "Biçki Yurdu Teşkilat-ı Esasiye ve Talimname-i Dâhiliyesi" adlı bir nizamname hazırlayıp bastırmıştır[10]. Paris Terzi Akademisinde eğitim görmüş Behire Hakkı Hanım tarafından 1913 yılında, İstanbul'da açılan Türk Kadınları Biçki Yurdunun amacı "*dikiş için ödenen avuç dolusu paranın gayrimüslimlere ve yabancılara gitmesini engellemek"* olmuş, açılan yurtta verilen eğitimle birçok kadın dikiş öğrenerek hayatını kazanmış, sefaletten kurtulmuştur [11] . Behire Hakkı Hanım tarafından 1913 yılında İstanbul'da açılan biçki- dikiş yurtlarında yetişen eğiticiler aracılığıyla daha sonra ülkenin değişik yörelerinde biçki dikiş yurtları açılmış ve kadınların meslek edinmelerinin yaygınlaşması sürmüştür.

Giyim kuşam gereksinimlerini daha çok İstanbul'dan veya Trabzon'da mevcut gayrimüslimlere ait terzihanelerden karşılamak zorunda kalan Trabzon şehir kadınları da tıpkı İstanbul'da Behire Hakkı Hanım'ın ortaya çıkışındaki gerekçeler doğrultusunda çeşitli arayışlara girmiştir. Bu arayış, Trabzon'da Milli Mücadele yıllarında yayımlanan İstikbal gazetesinde yer alan bir reklamda şu şekilde karşılık bulmuştur: *"Her nevi modaya muvafık kostümler, gelinlik elbiseler, çeyiz ve çocuk takımları gayet zarif ve o nisbette metin bir surette dikilir. Arzu buyurulduğu takdirde mahir bir ressam tarafından ipekli kumaşlar üzerine yağlıboya tezyinat yapılır. Terzihane sırf muhaderat-ı İslamiyeye mahsus bir Müslüman müessesesi olduğundan teşrif buyuracak hanımefendiler herhalde memnun kalacaklardır."* Bu ifadelerden giyim kuşamda bir yeniliğe doğru gidildiği, en azından böyle bir toplumsal eğilimin bulunduğu anlaşılmaktadır[12].

Kadın modernleşmesine yönelik II. Meşrutiyet döneminin bu uygulaması Cumhuriyetin ilanından sonra da devam etmiş, Türk kadınının üretim bağlamında toplumsal yaşama katılma süreci, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile yeni bir aşama kaydederek Türk Medeni Kanunu'nun kabulüyle yasal bir zemine kavuşmuştur. Türk kadını bu yeni süreçte önce aile, geniş anlamda ülke ekonomisine katkı yapmak üzere toplumsal yaşamdaki yerini almıştır. Bu bağlamda Trabzon'da ilki 1925 yılında *"Hanımlar Biçki Dikiş Yurdu"* adıyla kurulan bu müesseseyi başka yurtlar takip etmiştir. Böylelikle Trabzon kadınları, modernleşme sürecinde bir yandan bu kurslarda verilen çocuk bakımı ve sağlığı gibi derslerle sağlıklı nesiller yetiştirme konusunda bilgi sahibi oldukları gibi öte yandan diktikleri çeşitli giysilerle aile ekonomisine önemli katkı sağlayarak kamusal alandaki görünürlüklerini artırmışlar[13].

[9] Behire Hakkı, Biçki Nazariyatı ve Kavaidinin Tedrisat-ı Aliye Kısmı, İstanbul, 1332- 1329, Matbaa-i Hayriye ve Şürekası, s. 3
[10] Behire Hakkı, Türk Kadınları Biçki Yurdu'nun Teşkilat-ı Esasiye ve Talimatname-i Dâhilîsi, İstanbul, 1341
[11] Kurnaz, Ş., Türk Yurdu ve Kadın (1911-1918), Türk Yurdu, Şubat 2011, Cilt 31 (62), Sayı282, s. 58-64
[12] Çapa, M., "Giyim Kuşamda Medeni Kıyafetlerin Benimsenmesi ve Trabzon Örneği", Toplumsal Tarih, Sayı 30, 1996, s. 22- 27
[13] USTA, V., *Kadınların Toplumsal Yaşama Katılmalarında Öncü Bir Kurum: Trabzon Biçki Dikiş Yurtları,* Uluslar arası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Nisan 2017, Trabzon, s. 591

Cumhuriyetin ilk yıllarında Trabzon'da modernleşme ve çağdaşlaşmanın lokomotif kurumu Muallimler Cemiyeti ve Türk Ocağı olmuş, Trabzon Türk Ocağı 2 Kasım 1925 tarihinde yaptığı toplantıda kadınların özel toplantılarda çarşaf, peçe yerine manto ve şapka giymeleri, ocak üyesi erkeklerin ise şapka giymeleri için öncülük yapma kararı almıştır. Bu yaklaşıma her ne kadar karşı çıkmaya çalışanlar olsa da Trabzonlu kadınlar arasında modaya uygun kıyafetlerin tercih edilme eğilimi giderek yükselmeye başlamıştır[14]. Trabzon'da çarşaf ve peçenin kaldırılmasına dair 11 Aralık 1926'da Trabzon Vilayeti il Genel Meclisinde alınan kararla bu eğilimin desteklenmesi, olası bir mahalle baskısı kuşkusunu da ortadan kaldırmış, modernleşme yanlısı kadınları rahatlatan bu karar tarihinde Trabzon'da ilk biçki dikiş yurdu açılmıştır[15]. Trabzon kadını sezgi gücüyle önce biçki-dikiş yurtları aracılığıyla kendini kamusal alana taşımış, ardından bununla da yetinmeyerek ısrarlı talepleri karşısında 1936 yılında Trabzon'da Kız Sanat Enstitüsü ve Akşam Sanat Okulunun açılmasının itici gücü olmuş, bu süreç biçki- dikiş yurtlarının işlevlerini tamamlamasıyla sonuçlanmıştır [16].

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte kadının modernleşme sürecinde Trabzon'da açılan biçki- dikiş yurtlarında meslek sahibi olan kadınlar toplumu giydirme gibi önemli bir görevi yerine getirmiş, dikiş ve nakıştan kazandıkları para ile aile ekonomisine katkı vermiş, ailede söz sahibi olmuştur. Bu yurtlarda biçki- dikiş eğitimi alan kişiler, eğitimleri sonrası evlerinde, mahalle veya ilçelerinde açtıkları kurslar ile Cumhuriyet'in ilk yıllarında toplumun eğitimine çok önemli katkı vermiştir.

Görsel 1. 1904 Yılında Trabzon'da elişi kursuna katılan kadın ve çocuklar[17]

1. TRABZON'DA KADIN EĞİTİMİNDE ÖNCÜ KURUM BİÇKİ-DİKİŞ YURTLARI

1.1. Hanımlar Biçki ve Dikiş Yurdu

[14] Çapa, M., "Giyim Kuşamda Medeni Kıyafetlerin Benimsenmesi ve Trabzon Örneği", Toplumsal Tarih, Sayı 30, 1996, s. 22- 27
[15] Usta, V., Baki, B., U., "II. Meşrutiyet ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde Trabzon'da Kadın" Karadeniz İncelemeleri Dergisi, Sayı 20, (Bahar 2016), s. 225- 274
[16] Taluy, H.Z., "Akşam Kız Sanat Okulu ve Trabzon Kadınlığı", Yeniyol, 17 Mayıs 1937
[17] Yrd. Doç. Dr. Mustafa Reşat Sümerkan fotoğraf arşivi, 2023

Kadının meslek edinmesine yönelik Trabzon'da ilk biçki dikiş yurdu 1 Ekim 1925 tarihinde "Hanımlar Biçki ve Dikiş Yurdu" adıyla açılmış, yurtta çalışma usul ve esaslarına dair yayımlanan bir kitapçık satışa sunularak "Hanımlar Biçki ve Dikiş Yurdu" tanıtılmaya çalışmıştır. Trabzon'da Nafia (Bayındırlık) Başmühendisi Ömer Fehmi Bey'in kızı Hayriye Halim Hanımın girişimiyle açılarak eğitime başlayan kursa bir hafta gibi kısa bir süre içinde on iki kız öğrenci kaydolmuştur. Kursa kaydolacak öğrencilerde aranan kayıt şartları, alınacak kurs ücreti, kurs süresi ve öğretim programını belirten resmi matbu nizamname de Lüks Tuhafiye Mağazasında satışa sunulmuştur. Trabzon'da kadınlara meslek edindirmeye yönelik olarak açılan ilk kurs olması nedeniyle ilgiyle karşılanan bu kursun kurucusu ve müdürü olan Hayriye Halim Hanımın bu girişimi basında ilgiyle karşılanmış ve başarı dileklerinde bulunulmuştur. Yurdun ne kadar süreyle varlığını sürdürdüğü ve kaç öğrenci mezun ettiği hakkında yeterli veri bulunmamaktadır. Kurs müdürü Hayriye Halim'in öğrencileriyle birlikte çektirdiği fotoğrafta, sol üst kenardaki yazılar serginin harf devriminden önceki yıllarda düzenlendiği, sergide öğrenci çalışmalarının yer aldığı görülmektedir[18]. (Görsel 2)

Görsel 2. Trabzon'da Hanımlar Biçki Dikiş Yurdu Müdür ve Kurucusu Hayriye Halim Öğrencileriyle[19]

1.2. Asri Aile Biçki ve Dikiş Yurdu (Kadriye Hanım Biçki Dikiş Yurdu)

[18] Yeniyol, 1 Teşrinievvel 1925.

[19] USTA, V., *Kadınların Toplumsal Yaşama Katılmalarında Öncü Bir Kurum: Trabzon Biçki Dikiş Yurtları,* Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Nisan 2017, Trabzon, s. 594

Trabzon'da kadınların meslek edinmesine yönelik ikinci kurs "Asri Aile Biçki ve Dikiş Yurdu"[20] resmi adıyla açılmış, dönem gazetelerinde ve halk arasında kurucusu olan "Kadriye Hanım Biçki Dikiş Yurdu" adıyla bahsedilmiştir. Yurt öğrenci ve öğretmenlerinin bir bayram törenindeki geçişlerini gösteren fotoğrafta, iki öğrencinin taşıdığı flamanın sağ üst kenarında 1926 tarihinin yazılı olduğu, bu nedenle yurdun 1926 yılında açılmış olacağı varsayılmaktadır[21]. Asri Aile Biçki ve Dikiş Yurduna ait talimatname (yönerge) Maarif Vekâletine (Milli Eğitim Bak.) 9 Eylül 1934 tarihinde gönderilmiş, talimatname vekâletçe 23.10.1934 tarihinde görüşülüp onaylanmıştır.

Maarif Vekâletinin talimatnamesine göre bu yurtlar eylül ayı başında açılıp haziran sonuna kadar eğitimlerini sürdürmüş ve eğitim- öğretim dönemi süresince yapılan çalışmaların Temmuz ayı başında sergilenmesi zorunlu tutulmuştur. Söz konusu yurdun çalışmalarına dair gazetelerde rastlanan ilk haber 6 Temmuz 1933 tarihli Reklam gazetesinde yer almış, bu haberde Kadriye Hanım Dikiş Yurdu sergisinin açılışının yapıldığı belirtilmiştir.[22] 6 Temmuz 1933 tarihli Reklam gazetesinde yer alan habere göre "Kadriye Hanım Dikiş Yurdu" sergisinde yer alan ürünler 1932 yılı Eylül ayından itibaren eğitime başlamış olan öğrencilerin çalışmaları olduğuna kuşku yoktur.

Çalışmalarını 1933-1934 döneminde de sürdüren Asri Aile Biçki ve Dikiş Yurdu dönem sonunda, talimatname gereği 1934 yılı Temmuz ayında Trabzon Halkevinde sergi açmış, sergiye 1933 yılında açılıp, eğitime başlayan Serdar Biçki Dikiş Yurdu da katılmıştır. Halkevinde, iki ayrı biçki dikiş yurdunun birlikte düzenlediği sergi, vali vekili ve ilin protokolünün de katıldıkları büyük bir törenle açılmıştır[23].

Trabzon kadınları ve genç kızlarının meslek edinmesi, toplumsal yaşama katılmasında önemli bir rol üstlenmiş olan Asri Aile Biçki ve Dikiş Yurdu çok sayıda öğrenci yetiştirmiş, Trabzon'un ilk eczacılarından olan Eşay Öngür'ün annesi Mebruke Akpir de bu kursa devam ederek dikiş- nakış eğitimi görmüş, diploma almıştır. Eşay Öngür, bu kursa devam edenlerden bazılarının Nahide Eyüboğlu, Neriman Karluk, Cevher Müftüoğlu ve Meliha Ural olduğunu belirtmiştir. Eşay Öngür'ün annesinden dinlediği bilgiye göre kursun sahibi ve müdürü olan Kadriye Hanım, dönem Trabzon'u için oldukça modern bir kadınmış ve Trabzonlular genellikle bu modern kadını anlamakta ve kabul etmekte oldukça zorlanmıştır[24].

[20] Usta, V., "*Kadınların Toplumsal Yaşama Katılmalarında Öncü Bir Kurum: Trabzon Biçki Dikiş Yurtları"* Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu, 20-21 Nisan 2017, Trabzon, Türkiye, s. 595
[21] Albayrak, H., " Trabzon Milli Eğitim Tarihi 2" İstanbul, 2008, s. 946
[22] Reklam Gazetesi, 6 Temmuz 1933
[23] Halk, 12 Temmuz 1934
[24] Mebruke Akpir'in kızı Eczacı Eşay Öngür, 16/ 10/ 2020 tarihli söyleşi

Görsel 3. Asri Aile Biçki ve Dikiş Yurdu öğrencilerinin flamalarıyla bayram tören geçişi[25]

Görsel 4. Asri Aile Biçki- Dikiş Yurdu'nda Kadriye Hanım ve öğrencileri[26]

[25] Usta, V., "*Kadınların Toplumsal Yaşama Katılmalarında Öncü Bir Kurum: Trabzon Biçki Dikiş Yurtları"*Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu, 20-21 Nisan 2017, Trabzon, Türkiye, s. 596

[26] Nazmiye Aydın fotoğraf arşivi, Eşay Öngür ile 16/ 10/ 2020 tarihli söyleşi

Görsel 5. Asri Aile Biçki Dikiş Yurdu öğrencileri hocaları Kadriye Hanım ile derste[27]

Görsel 6. Kadriye Hanım Asri Aile Biçki Dikiş Yurdunda öğrencileri ile derste[28]

[27] Usta, V., "*Kadınların Toplumsal Yaşama Katılmalarında Öncü Bir Kurum: Trabzon Biçki Dikiş Yurtları"*Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu, 20-21 Nisan 2017, Trabzon, Türkiye, s.596

[28] Yrd. Doç. Dr. Mustafa Reşat Sümerkan fotoğraf arşivi, 2023

1.2.1. Asri Aile Biçki ve Dikiş Yurdu Programı

Asri Aile Biçki ve Dikiş Yurdunun on aylık süreyi kapsayan eğitim-öğretim dönemine ait ders programı ve ayrıntıları şu şekilde hazırlanmış ve uygulanmıştır[29].

BİRİNCİ DEVRE		
DİKİŞ	**NAKIŞ**	**METOT**
1. ayda yamalar ve ilikler	Abajurlar (muhtelif)	Çocuk takımı
2. ayda korsaj	Muhtelif Antepler	İç çamaşırları, ölçü alma usulü
3. ayda iç çamaşırlarının ikmali	Ajurların ikmali	Korsaj ve esas beden
1. Hususi imtihanın icrası ve işlerin mektep idaresine teslimi		
İKİNCİ DEVRE		
DİKİŞ	**EL İŞİ ve TATBİKAT**	**METOD**
4. ayda sabahlık	Pileler ve Belçika ajuru	Bir numaradan altı numaraya kadar manto
5. ayda muhtelif cepler	Saç örgü, aba örgü	Veston, rağlan manto kollar
6. ayda pijamalar, gömlekler	Tatbikat	Yakalar, eteklikler, metotların ikmali
Metot defterlerinin idareye teslimi, hususi imtihan		
ÜÇÜNCÜ DEVRE		
DİKİŞ	**TATBİKAT**	**MUHTELİF İŞLER**
7. ayda rob	Rop	Bluz dikilmesi
8. ayda eteklik	Rop de şambr	Şapka
9. ayda kostüm	Kostüm	Çiçek ve halı
10. ayda tuvalet	Tuvalet	Karton üzerine metot tersimatı, ütüler
İmtihan		

[29] MV. TTKK., Dosya no 8/30 B, Tarih 23/ 10/1934, No 244.

Çizelge 1. Asri Aile Biçki ve Dikiş Yurdu Öğretim Programı

1.3. Serdar Biçki Dikiş Yurdu

19 Ağustos 1933 tarihinde Trabzon'da basılan bir gazetede yer alan haberde, *"İstanbul Vezneciler Biçki ve Dikiş Mektebinde tahsilini ikmal ederek şehrimize gelen Fehime Mustafa Hanım, Türk hanımları için Serdar Biçki-Dikiş Yurdu namında bir yurt açacaktır"* haberi yer almış, haberin devamında kurs kayıtlarına Eylül ayında başlanacağı belirtilmiştir[30].

Maarif Vekâleti kayıtlarında 1933 yılında açılmış olduğu belirtilen yurdun resmi adı, Fehime Hanım Biçki-Dikiş Yurdu[31] olarak geçmektedir. Kurs, duyuruda da belirtildiği üzere 1933 Eylül ayından itibaren eğitim- öğretime başlamış, öğrencilerin yıl içinde yaptığı çalışmalardan oluşan sergi dönem sonunda, 1934 yılı Temmuz ayında açılmıştır.

1933-1934 eğitim döneminde Trabzon'da resmi olarak biçki- dikiş eğitimi veren Serdar Biçki Dikiş Yurdu ve Asri Aile Biçki Dikiş Yurdu öğrencilerinin eğitim dönemi içinde ürettikleri el sanatı ürünler, dönemin Halkevi başkanı Osman Cudi Bey'in de çabalarıyla 11 Temmuz 1934'de Trabzon Halkevinde birlikte sergilenmiştir. Sergi, dönemin Trabzon Valisi, Halk Fırkası başkanı, belediye başkanı ile tüccarlar ve çok sayıda davetlinin katılımıyla açılmıştır. Sergi açılışı, Trabzon valisinin misafiri olarak şehirde bulunan Çoruh Valisi[32] Ekrem Bey tarafından yapılmış ve davetliler tarafından gezilmiştir. Trabzon Halkevi Başkanı Osman Cudi Bey tarafından davetlilere açılış sırasında halkevinin bu tür konulardaki çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir. Serdar Biçki Dikiş Yurdu öğrencilerinin dokuz ay gibi kısa bir süre içinde, yerli mallardan üretilen, dikiş- nakışla süslenmiş, çok ince ve zarif ürünleri oldukça beğeniyle izlenmiş ve ürünlerin sahipleri tarafından izleyicilere ayrıntılı bilgi verilmiştir[33].

Fehime Hanım ilk yılın ardından 1934 yılı sonbaharında kaydettiği yeni öğrencilerle, yeni dönemde biçki, dikiş, nakış eğitimine başlamış, öğretim dönemi sonunda ikinci yıl sergisini de yine Trabzon Halkevi salonunda açmıştır. Sergi 9 Temmuz 1935 günü vali vekili Tevfik Talat tarafından açılmış, sergiye belediye başkanı, CHP il başkanı, ildeki yöneticiler ve misafirler katılmış, davetliler tarafından büyük beğeniyle izlenen bu serginin ardından vali vekili tarafından sergi anı defterine övgü dolu ifadeler kaydedilmiştir. Fehime Mustafa Hanımın Serdar Biçki Dikiş Yurdu çalışmalarına hangi tarihte son verdiği bilinmemektedir.

1.4. Sotha (Bahriyen Hanım) Biçki Dikiş Yurdu

[30] Reklam, 19 Ağustos 1933

[31] Usta, V., "*Kadınların Toplumsal Yaşama Katılmalarında Öncü Bir Kurum: Trabzon Biçki Dikiş Yurtları"* Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu, 20-21 Nisan 2017, Trabzon, Türkiye, s. 596

[32] Çoruh vilayeti, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan on yıl sonra 1933 yılında Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Artvin ve Rize vilayetlerinin birleştirilmesiyle kurulmuş, adını Çoruh Nehri'nden almıştır. 1936 yılında Rize yeniden vilayet yapılmış, Çoruh vilayeti ise sadece Artvin sınırları içinde kalmıştır. 1956 yılında Çoruh vilayetinin adı yeniden Artvin vilayetine dönüştürülmüştür.

[33] Halk, 12 Temmuz 1934

Trabzon Kız Orta Mektebi biçki ve dikiş öğretmeni olan Bahriyen Hanım tarafından açılan Sotha Biçki Dikiş Yurdunun açılış yılı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Bahriyen Hanımın, 1933 yılı Temmuz ayında öğrencilerinin el sanatı ürünlerinden oluşan bir sergi açmış olması[34], bu kursun en azından 1932-1933 öğretim döneminde faaliyette olduğunu göstermektedir[35].

Dönem kayıtlarında Sotha Biçki Dikiş Yurdu olarak adı geçen kursun, kimi yazılarda Bahriyen Hanım Biçki Dikiş Yurdu olarak yer alması, kursun müdürü ve kurucusunun Bahriyen Hanım olmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür[36].

Bahriyen Hanım kursunun ilk sergisi 1933 yılı Temmuz başlarında, kursun kendi mekânında açılmıştır. 1932-1933 öğretim döneminde kursa kayıtlı bulunan 25 öğrencinin ürettiği el sanatı ürünlerden oluşan sergi çok beğenilmiş, dikkatleri üzerine toplamıştır. Bu nedenle Trabzon Halkevi Güzel Sanatlar şubesi mensupları tarafından ziyaret edilen serginin daha geniş kitlelere ulaştırılması amaçlanmış ve bu amaç doğrultusunda sergi 13 Temmuz Perşembe günü Halkevi salonuna taşınmıştır[37]. 13 Temmuz'da açılması öngörülen sergi ancak 15 Temmuz Cumartesi günü öğleden sonra kalabalık bir davetli grubunun katılımıyla Halkevi salonunda açılabilmiştir.

Bahriyen Hanımın yönetimindeki Sotha Biçki Dikiş Yurdu sergisi, Halkevinin dört odasında teşhir edilmiş, 9 ay süreyle kursa devam eden kursiyerlerin elinden çıkan zarif ve ince işlemelerle dikiş ürünleri izleyicilerin büyük beğenisini kazanmıştır. Davetlilerle birlikte bütün odaları gezen, onlara ürünler hakkında bilgi veren Bahriyen Hanım, kumaşı dahil olmak üzere her şeyiyle yerli malı olan ürünlerin Avrupa mallarından daha zarif ve üstün olduklarını belirtmiştir[38].

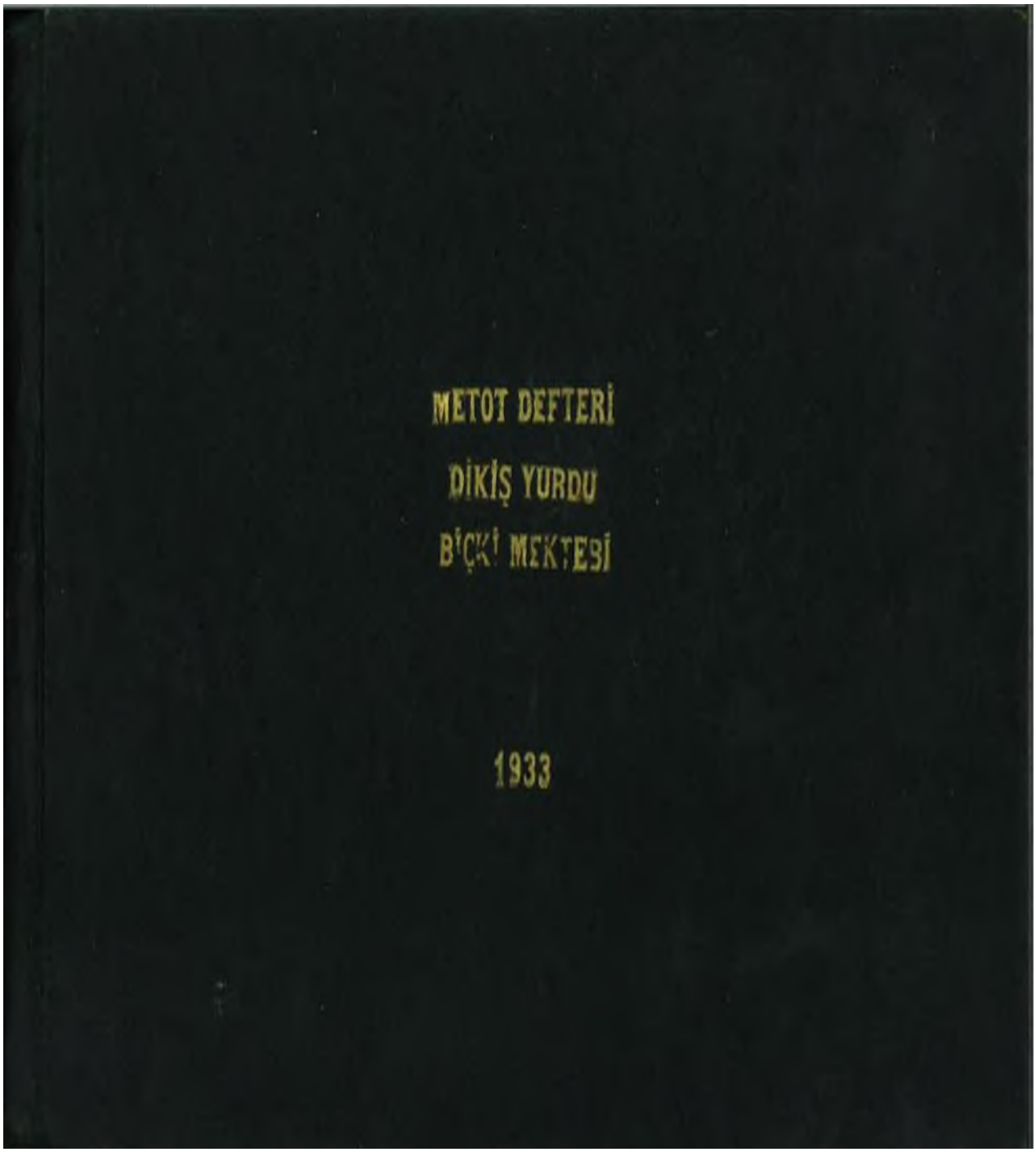
1933-1934 öğretim dönemi çalışmalarına 37 öğrenci ile devam eden ve 35'inin pekiyi derece ile diploma aldığı Sotha Biçki Dikiş Yurdu, bir önceki yıl olduğu gibi bu öğretim dönemi sonunda da bir sergi düzenlemiştir. 17 Temmuz 1934 Salı günü saat 17'de Trabzon valisi Rıfat Danışman Bey tarafından açılışı yapılan sergiye milletvekili Nuri Bey, Milli Eğitim müdürü, müfettişler, öğretmenler, tüccar ve çok sayıda davetli katılmış, kursiyerlerin tamamen yerli malı kullanarak ince bir zevkle ürettikleri ürünler davetliler tarafından büyük bir beğeniyle izlenmiştir[39].

1.4.1. Sotha Biçki Dikiş Yurdu Öğrencisi Neriman Karluk'un Ders Defteri

1933 eğitim-öğretim döneminde Bahriyen Hanımın açtığı Sotha Biçki Dikiş Yurduna devam eden Neriman (Ergören) Karluk, bu yurttaki eğitimi sırasında bebek, çocuk, kadın, erkek giyimleri ile ilgili kalıp hazırlama dersi görmüş, kalıp çizimleri bir deftere yapılmıştır. Defter sayfaları karton olup, her karton sayfa arasında ince parşömen kâğıtlı sayfalar bulunmakta, kalıp çizimleri karton sayfalara,

[34] Reklam gazetesi, 10 Temmuz 1933
[35] Albayrak, H., *Trabzon Milli Eğitim Tarihi 2, s. 946*
[36] Bu kursa ait Maarif Vekâleti arşivinde herhangi bir kayda rastlanmadığı için resmi adının ne olduğuna dair kesin bir yargıya varmak mümkün değildir.
[37] Reklam gazetesi, 10 Temmuz 1933
[38] Reklam gazetesi, 17 Temmuz 1933
[39] Halk gazetesi, 19 Temmuz 1934

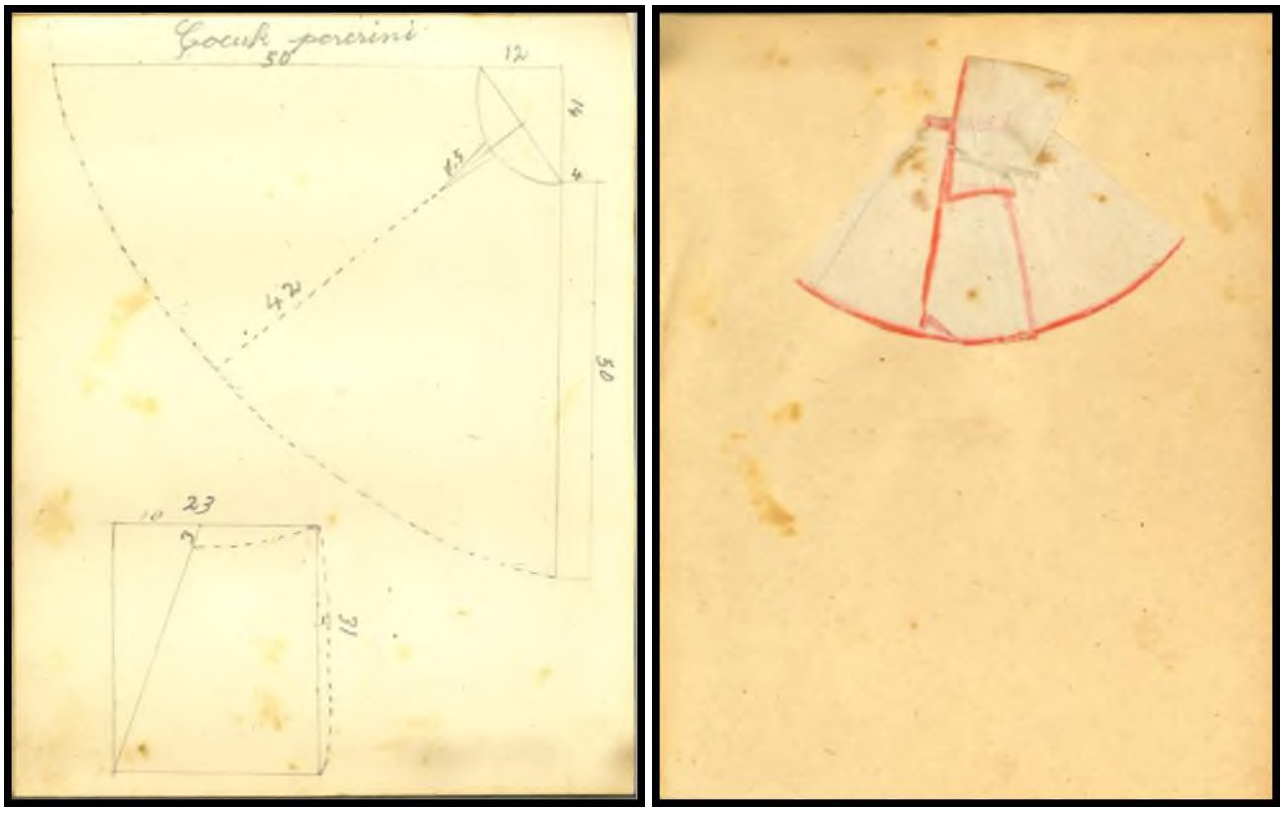
kurşun kalemle ve belli bir ölçekte yapılmış, kullanılan ölçüler çizimler üzerine yazılmıştır. Pelur kağıdı ile her kalıp çiziminin mülajı hazırlanmış, ilgili çizimin olduğu sayfaya üç boyutlu olarak iğnelenmiştir. Defterde Türk Bayrağı, port bebe, çocuk başlığı, çocuk önlüğü, kuş külot, adi pantolon, çocuk zıbını, çapraz önlük, çocuk pelerini, sasonlu gömlek, çocuk robu, çocuk külotu, çocuk dış pantolonu, ampir gömlek, nim ampir gömlek, şekilli gömlek, omuzlu gömlek, yanı büzgülü gömlek, basenli gömlek, kadın pantolonu, sutyen, nim japoni gömlek, kadın pijaması, klasik manto, tayyör ve kolu, şekilli manto, safari ceket, erkek pijaması, etek çizimleri yapılmıştır.

Görsel 7. Neriman Karluk'un biçki dikiş yurdundaki ders defteri[40]

Görsel 8-9. Neriman Karluk'un biçki defterindeki çocuk başlığı, çocuk önlüğü çizim ve mülajı[41]

[40] Seçkin Erdemli, Neriman Karluk'un kızı, 2018
[41] Seçkin Erdemli, Neriman Karluk'un kızı, 2018

Görsel 10-11. Neriman Karluk'un biçki defterindeki çocuk pelerini çizim ve mülajı[42]

1.5. Elçin Biçki Dikiş Yurdu

Maarif Vekâleti kayıtlarına göre adı *"Neriman Elçin Hanım Biçki Dikiş Yurdu"*[43] olarak geçen kurs 1936 yılında açılmıştır. Kursun faaliyete geçtiğine dair dönem gazetesinde yer alan bir ilânda Neriman Hanımın Kız Orta Mektebi mezunu olduğu belirtilmiştir. Biçki dikiş yurdundan diploma aldıktan sonra Liman Reisi Enis Beyin atölyesinde staj gördüğü ve *"Neriman Taner Hanım tarafından 1936 yılı Şubat ayında Uzun Sokak 198 numarada Elçin Biçki ve Dikiş Yurdu adlı yeni bir yurt açıldığı"* ifade edilmiştir. Açılış tarihinden itibaren öğrenci kaydının başladığı bu kursta biçki ve dikiş derslerinin yanı sıra ayrıca çiçek ve şapkayla ilgili dersler de verilmiştir[44].

Kurs Şubat ayında açılıp öğretime başlamış, kursun öğrencileri tarafından beş ay gibi kısa bir süre sonunda üretilen ürünler 23 Haziran 1936 tarihinde sergilenmiştir. Sergi Trabzon Halkevi salonunda düzenlenmiş, Üçüncü Genel Müfettiş Tahsin Uzer, vali Rıfat Danışman, tüccarlar ve kalabalık bir davetli grubunun katılımıyla açılan sergide kursa katılan genç kızların ürettikleri 250 parça iş teşhir edilmiştir[45]. Halkevi Başkanlığı tarafından basına verilen bir ilanla serginin açılışı duyurulmuş, söz konusu ilanda 23-30 Haziran tarihleri arasında her gün saat 13.00- 18.00 saatleri ve 18.00- 22.00 saatleri arasında herkese açık olacağı belirtilmiştir[46]. Sergi izleyicilerin büyük takdirini kazanmış, sergi sonunda Üçüncü Genel Müfettiş Tahsin Uzer tarafından sergi hatıra defterine, *"Biçki ve dikiş yurdunun 5 aylık çalışma sergisini gördüm. Bu kısa zamanda 8 yavru ile meydana gelen bu kıymetli eseri tebrike şayan buldum. Yurt direktisi Neriman'a bin kutlu"* ifadeleri kaydedilmiştir[47].

Eğitim-öğretim döneminin sona ermesinden sonra kurs müdürü Neriman Elçin Hanım İstanbul'a giderek Beyoğlu Kız Sanat Okulundan diploma almış, öğrenim düzeyini yükseltmiştir. Öte yandan yine İstanbul'da bulunduğu yaz aylarında Belçika modeli en son moda şapka dikme ve çiçek yapma konularında da kursa gitmiş, kendisini yenileyerek Trabzon'a dönmüş, 1 Eylül 1936 tarihinden itibaren yeni dönem için öğrenci kayıtlarına başlamıştır[48]. Kayıt duyurusu için gazeteye verilen ilanda yurdun, Uzun Sokak 198 numarada, şeker fabrikası karşısında faaliyet gösterdiği ve aylık kurs ücretinin 3 lira olduğu belirtilmiştir.

1936-1937 dönemine Uzun Sokak, 198 numaralı adreste (şeker fabrikası karşısı) eğitim-öğretime başlayan Elçin Biçki Dikiş Yurdu, aradan kısa bir süre geçtikten sonra mekânını değiştirerek yine Uzun Sokak'ta İnhisarlar (Tekel) İdaresi'ne bitişik Kazancızadelere ait 225 numaralı daha geniş, yeni bir mekâna taşınmış ve çalışmalarını burada sürdürmüştür[49].

[42] Seçkin Erdemli, Neriman Karluk'un kızı, 2018
[43] MV. TTK, dosya no 225/5, tarih 06/ 01/1936, no 4. Trabzon vilayetinden incelenip onaylanmak üzere 10/ 12/ 1935 tarih ve 580/53-6 sayılı yazıyla Maarif Vekâletine iletilmiştir. Söz konusu talimatname, Talim Terbiye Kurulu tarafından incelenip 15/ 01/1936 tarihinde onaylanmıştır.
[44] Reklam, 6 Şubat 1936
[45] Halk, 25 Haziran 1936
[46] Halk, 25 Haziran 1936
[47] Halk, 25 Haziran 1936
[48] Halk, 27 Ağustos 1936
[49] Yeniyol, 7 Aralık 1936

1936-1937 döneminin sonunda yine Halkevi salonunda öğrencilerin ürettiği ürünlerden oluşan sergi kalabalık bir davetli grubunun katılımıyla açılmış, açılış töreni bandonun eşlik ettiği İstiklal Marşının okunmasıyla saat 14'de başlamış, törende açılış konuşmasını vali adına mektupçu B. Faik Polat Bey yapmıştır. Faik Polat Bey açılıştaki konuşmasını, *"Güzel Trabzon'umuzda biçme ve dikme, el işleri sanatlarının yükselmesinde âmil olanlardan birisi de Elçin Sanat Yurdu'muzdur. Bu sergiyi açmakla çok büyük haz ve iftihar duyar ve müdireyi ve talebelerini tebrik ederim."* sözleriyle bitirmiştir. Kurdelenin kesilmesiyle gezilen sergideki zarif el sanatı ürünler büyük beğeni kazanmıştır[50].

1.6. Mürüvvet Kazmaz Biçki Dikiş Yurdu

Maarif Vekâleti kayıtlarında adı "Mürüvvet Hanım Biçki Dikiş Yurdu" olarak geçen kurs 1936 yılında açılmıştır. Yurt hakkında yeterli bir bilgiye sahip olmamakla birlikte, bu yurt hakkındaki en önemli veri, Mustafa Kemal Atatürk'ün 10-12 Haziran 1937 tarihleri arasında Trabzon'a yaptığı ziyaret sırasında yurdun el sanatları sergisini ziyaret etmiş olmasıdır.

Bu ziyarette Mürüvvet Kazmaz, Trabzon kadınlarının becerilerini yansıtan çalışmalar ve yurtlar hakkında Mustafa Kemal Atatürk'e açıklamalarda bulunmuştur.

Görsel 12. Mürüvvet Hanım Biçki Dikiş Yurdunda öğrencileriyle[51]

Mustafa Kemal Atatürk Mürüvvet Hanım'a *"Çok güzel, çok başarılı oldunuz, önünüzde uzun yıllar var, yükseleceksiniz"* diyerek, bir yandan Trabzonlu hanımları yaptıkları başarılı çalışmalardan dolayı kutlamış, diğer yandan gelecek yıllardaki çalışmaları için teşvik etmiştir. Mürüvvet Hanım'ın, sergi

[50] Yeniyol, 1 Temmuz 1937
[51] Usta, V., "*Kadınların Toplumsal Yaşama Katılmalarında Öncü Bir Kurum: Trabzon Biçki Dikiş Yurtları"*Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu, 20-21 Nisan 2017, Trabzon, Türkiye, s. 599

anı defterini imzalaması ricası karşısında Atatürk, tebessüm ederek deftere *"Cesur Yurt"* yazmış ve imzalamıştır. Yurdun hangi tarihte çalışmalarına son verdiği bilinmemektedir[52].

1.7. Neriman Karluk Biçki Dikiş Yurdu

Görsel 13. Neriman Karluk öğrencileriyle[53]

Neriman (Ergören) Karluk 1918 yılında Trabzon'da dünyaya gelmiştir. Annesi Zehra Ergören, babası Murat Ergören olup, Sotka Mahallesinde, kemeri geçtikten sonra günümüzdeki valilik binasına gitmeden, Varlıbaş Alışveriş merkezinin karşısında, Kaledibi İlkokulu'na inen yolun üstünde, çumbalı, çok güzel bir evde ailesiyle birlikte oturmuş, çocukluğu ve gençliği bu evde geçmiştir. 1930'lu yılların başında Kız Orta Okulu öğretmeni Bahriyen Hanımın açtığı Sotha Biçki Dikiş Yurduna devam eden Neriman (Ergören) Karluk, 1932-1933 eğitim-öğretim döneminde bu yurttaki eğitimini başarıyla tamamlamıştır.

İstanbul'dan Trabzon'a gelen açık başlı, beyaz saçlı, çok hoş bir bayan hocadan terzilik eğitimi almış olan Neriman (Ergören) Karluk bu hocasının resmini kızı Seçkin Erdemli'ye göstermiş ve *"benim dikiş hocam"* demiştir. Devletin açtığı bu dikiş yurdundaki eğitimini 1933 yılında tamamlayan Neriman Karluk, önce Sotha Mahallesi'ndeki evlerinin bir katında biçki dikiş atölyesi açmış, daha sonra kız öğrenci yetiştirmek amacıyla 1934-1935 eğitim-öğretim döneminde bu atölyeyi biçki dikiş yurduna dönüştürmüştür. Açıldığı yıl 14 öğrenciyle eğitim öğretime başlamış, ancak Talim Terbiye Kurulu kayıtlarında Neriman Karluk Hanım Biçki Dikiş Yurdunun kaydına rastlanamamıştır. İlk dönemin tamamlanmasından sonra öğrencilerin yıl boyunca yaptığı çalışmaların yer aldığı bir sergi açmış, 1935 yılında Trabzon'da açtığı sergi ile ilgili davetiye hazırlamış ve bürokratlara göndermiştir[54].

Trabzon vilayeti bürokratlarından R. Çetin 25 Haziran 1935 tarihinde serginin hatıra defterine şu izlenimlerini yazmıştır: *"Bayan Neriman'ın işbaşılığı altında çalışan Trabzon genç kızlarının dikiş*

[52] Usta, V., "*Kadınların Toplumsal Yaşama Katılmalarında Öncü Bir Kurum: Trabzon Biçki Dikiş Yurtları"*Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu, 20-21 Nisan 2017, Trabzon, Türkiye, s.600

[53] Seçkin Erdemli fotoğraf albümü, 2018

[54] Seçkin Erdemli, Neriman Karluk'un kızı, 21/11/2018 tarihli söyleşi

ve el işlerini gördüm. Hemen hepsi birbirinden güzel ve insanın yüzüne gülen ve çok intizamla asılan eşyaları doya doya ve zevkle seyrettim. Genç Neriman'a muvaffakiyetler diler, talebelerine hayatta ve daima saadet ve refah dilerim." 1935 yılı Haziran ayında düzenlenen törenle dönem sonunda başarılı olan öğrencilere il milli eğitim müdürünün imzasını taşıyan kurs diplomaları verilmiştir. Bando eşliğinde düzenlenen törende mezun öğrencilere hitaben konuşma yapılmış, yapılan konuşmada bundan böyle bir meslek sahibi oldukları ve resmi olarak dikiş yapabilecekleri belirtilmiştir[55].

Görsel 14. Neriman Karluk açtığı Biçki- Dikiş Yurdunda öğrencileri ile[56]

Neriman Karluk Biçki Dikiş Yurdu öğrencileri kullandıkları kumaşları Trabzon'da Azm-i Terakkai, Temel Nücumi, Sarı İmamlar, İnci ve Binbir Çeşit mağazalarından; dikiş-nakış malzemelerini ise Mutezaoğulları mağazalarından satın almıştır. Diktikleri giysiler ve nakış yaptıkları örtülerde atlas, tafta, muare, birman, anverseten, grepseten, bürümcük, Şile bezi, Rize bezi, tülgrek, markizet, İngiliz kumaşları ve ince yünlü kumaşlar kullanmışlardır. Bu yurtta da Trabzon'da açılmış diğer biçki dikiş yurtlarında uygulanan program doğrultusunda eğitim öğretim yapılmış, öğrencileri gri renk, önden açık önlük ve beyaz yakadan ibaret tek tip kıyafet giymiştir. Neriman Karluk Hanımın 1938 yılında nişanlanması ve evlilik sonrası eşinin izin vermemesi nedeniyle Biçki Dikiş Yurdu kapanmış, ancak

[55] USTA, V., *Kadınların Toplumsal Yaşama Katılmalarında Öncü Bir Kurum: Trabzon Biçki Dikiş Yurtları,* Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Nisan 2017, Trabzon, s. 600

[56] Osman Nuri Kardeş, Eski Fotoğraflarda Trabzon, Albüm 5, 2007, Trabzon, s. 72

Neriman Karluk evinde terzilik mesleğine bir süre daha devam etmiş, aile bireylerinin giysilerini dikmiştir[57].

Neriman Karluk Hanım 1933 yılında başladığı terzilik ve biçki- dikiş yurdunda öğrenci yetiştirme işini evlendiği 1940 yılına kadar devam ettirmiş, kesim yaparken, dikiş dikerken kullandığı oldukça uzun, dikdörtgen masasını dikiş dikmeye, öğrenci yetiştirmeye devam edeceğini düşünerek yeni evine götürmüştür. Neriman Karluk'un kızı Seçkin Erdemli *"bu kadar güzel bir iş bırakılır mı, ama babam istemediği için annem bırakmak zorunda kalmış, babam geç evlendiği için anneme, biz yaşayalım, bırak dikiş yurdunu"* dediğini belirtmiştir[58].

Neriman Karluk evleninceye kadar yürüttüğü dikiş yurdunda öğrenci yetiştirme dışında terzilikte yapmış, kızı Seçkin Erdemli tarafından çok güzel dikiş diktiği belirtilmiş, annesinin *"bürokratların eşlerinin dikişlerini, tayyörlerini dikerdim"* dediğini ifade etmiştir. Ayrıca gelinlik, gelin ağırlığı, her şey diktiği belirtilen Neriman Karluk kendi gelinliği, gelin ağırlığı, nişan kıyafeti gibi her şeyini kendi dikmiş, dönem adetlerine göre gelin ağırlığında kendisine alınan ipek ve yünlü kumaşlardan on beş kat yazlık ve kışlık çok ağır elbiseler, çok şık, çok güzel iç çamaşırları dikmiştir. Evlilik yaşamından sonra dışarıya dikiş dikmemiş ancak kendisi ve çocukları için gerekli olan ve o yıllarda hazır bulunamayan giysileri ev halkına dikmeye devam etmiştir. Hazır satışı olmayan sutyen ve külot gibi iç çamaşırı da diken Neriman Karluk annesi, kızı ve kendinin sutyenlerini dikmiştir[59]. Neriman Karluk Hanım dikişlerini SINGER marka ayaklı dikiş makinesinde dikmiş, öğrenci yetiştirirken de bu makineyi kullanmıştır[60].

1940 yılında Trabzon'da çekilmiş görsel 15 ve 16'da şehirdeki giyimin ne denli şık ve modern olduğu, kadınının kışlık sokak kıyafeti olan mantonun şapka ile tamamlandığı görülmektedir. Her iki görselde Neriman Karluk'un giydiği manto, şapka ve görsel 16'da yer alan bebeğinin kıyafetleri Neriman Karluk tarafından dikilmiştir.

[57] Seçkin Erdemli, Neriman Karluk'un kızı, 21/11/2018 tarihli söyleşi
[58] Seçkin Erdemli, Neriman Karluk'un kızı, 21/11/2018 tarihli söyleşi
[59] Seçkin Erdemli, Neriman Karluk'un kızı, 21/11/2018 tarihli söyleşi
[60] Seçkin Erdemli, Neriman Karluk'un kızı, 21/11/2018 tarihli söyleşi

Görsel 15. Neriman Karluk ve eşi Mehmet Nazif Karluk[61]

Görsel 16. Neriman Karluk, eşi Mehmet Nazif Karluk ve kızları Seçkin Erdemli[62]

[61] Kaynak kişi Seçkin Erdemli, N. Aydın fotoğraf arşivi, 2018
[62] Kaynak kişi Seçkin Erdemli, N. Aydın fotoğraf arşivi, 2018, Fotoğraf 1941 yılında çekilmiştir.

1. 8. Refika Hanım Biçki Dikiş Yurdu

Enstitüyü bitirmiş Refika Demircan, Atapark'ın üstünde Gülbahar Hatun Camiinin yukarısında, eski adı Ülkü İlkokulu, yeni adı Gülbahar Hatun İlkokulunun bahçesine yandan bakan bir evde yaşamış, bu evde hem terzilik yapmış, hem de terzilik eğitimi vermiştir. Refika Demircan hanımın terzilik eğitimi verdiği evi ve Gülbahar Hatun İlkokulu 1984 yılında dönemin Başbakanı Turgut Özal tarafından temeli atılıp yapımına başlanan Tanjant yolu nedeniyle yıkılmıştır.

Trabzon Atapark ve civarında oturan pek çok genç kız Refika Hanım Biçki- Dikiş Yurduna devam etmiş, terzi Refika Demircan'dan dikiş eğitimi almıştır[63]. Bu kişilerden birisi de Trabzon'da terzi kızlar olarak tanınmış üç kız kardeşten ortancası Müjgân Sürel olup, ortaokul eğitimi sırasında Refika Hanım Biçki- Dikiş Yurduna gitmeye başlamıştır. Önce aile çevresine ve yaz aylarında yaşadıkları Konaklar Köyüne çıktıklarında komşuları olan köylülere dikiş dikmiş, kışın Trabzon'a indiklerinde Refika Demircan'ın kursuna devam ederek işini geliştirmiştir[64].

1.9.Karadeniz Biçki- Dikiş Yurdu

Trabzon ili Akçaabat ilçesinde kadını eğitmek ve terzilik eğitimi vererek meslek sahibi yapmak amacıyla açılmış olan Karadeniz Biçki- Dikiş yurdu hakkında bilgi edinilememiş, ancak bu kursta eğitim almış Safiye Mumcu'nun diplomasına ulaşılmıştır. Diplomadaki fotoğrafın üzerine basılmış mühürdeki tarihe göre yurdun 1945 yılında eğitime başlamış olduğu düşünülmektedir. Safiye Mumcu 1946 – 47 döneminde Karadeniz Biçki- Dikiş yurdundaki eğitime katılmış, Biçki Dikiş Yurdundaki numarası 31 olan Kâtip kızı Safiye Mumcu, eğitimini Pekiyi derecede, başarı ile bitirmiş ve 05/ 07/ 1947 tarihinde, 30 numaralı diplomayı almaya hak kazanmıştır (görsel 17). Aldığı eğitim sonrası, evlilik yaşamında çocuklarının ve aile bireylerinin giysilerini dikmiştir.

1.9.1.Safiye Mumcu'ya Ait Biçki- Dikiş Yurdu Diploması

[63] Gülsen (Şakar) Gümüştekin, 1959 Trabzon doğumlu, 19 Mayıs 2022 tarihli söyleşi.
[64] Nazmiye Aydın, *Trabzon'da Kadını Giydiren Terziler, Terzi Kızlar Örneği,* Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 2022, 8/16, s. 595

T. C.
Biçki - Dikiş Yurdu Diploması
Diplomayı veren Yurt:
Karadeniz Biçki - Dikiş Yurdu
Öğrencinin No. 31
AKÇAABAT
Diploma No. 30
1945 - 1947 yılı Yurda devam ederek müfredat proğramına uygun imtihanını Milli Eğitim Müdürlüğünce tayin kılınan mümeyyiz huzurunda vererek Pekiyi derecede başarı göstermiş olan Katip kızı Safiye Mumcu bu diploma verilmiştir.
5 / VII / 1947
KARADENİZ
Biçki - Dikiş Yurdu Müdürü
Akçaabat Biçki–Dikiş Yurdunun Öğretim yönetmenliği ile müfredat proğramı Milli Eğitim Bakanlığının 5 Şubat 1945 tarih ve 3783 sayılı yazısı ile tasdik edilmiştir.
Milli Eğitim Müdürü
1945

Görsel 17. Safiye Mumcu'ya ait Biçki- Dikiş Yurdu Diploması[65]

SONUÇ

"Cehalet sorgulamaz, yargılar… Cehalet öğrenmez, inanır… Cehalet okumaz, hatmeder… Cehalet ilkeldir, sosyalleşmez… Medeniyetse kadın ve erkeğin birlikte yürüyebilmesidir. Cehaletin tek korkusu kadındır. Çünkü kadın öğrenirse çocuklarına da öğretir" Emine Supçin'den alıntılanmış bu tümcelerden hareketle, 100 yıl önce Türk Kadınına güvenip, onu cehaletten kurtaran büyük önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e aydın bir Türk kadını olarak sonsuz teşekkürlerimi sunuyor, anısı önünde saygıyla eğiliyorum. Biliyorum ki Cumhuriyet olmasaydı ben olmayacaktım.

[65] Bekir Gerçek, Safiye Mumcu Gerçek'in oğlu, 2023

30 Ekim 1923 sabahı İsmet Paşayı köşke davet eden Gazi Mustafa Kemal Atatürk, yaptırdığı incelemeler sonucu hazırlattığı raporlarda, Kurtuluş Savaşı sonrası Anadolu'daki durumu İsmet Paşaya şöyle özetlemiştir.

"Bize ne yazık ki borçlu, hastalıklı bir vatan miras kaldı. Yoksul bir köylü devletiyiz. Dört mevsim kullanılabilir karayollarımız yok denecek kadar az. Kışın batağa döndüğü için kullanılması çok zor. 4000 km kadar demiryolu var Anadolu'da, bir metresi bile bizim değil. Ülkenin kuzeyini güneyine, batısını doğusuna bağlamamız, vatanın bütünlüğünü sağlamamız şart. Denizciliğimiz acınacak durumda.

Köylümüzü her halde topraklandırmalı, ihtiyacı olan bir çift öküz ile bir saban vererek çiftçi yapmalıyız. Çok az tarım mühendisimiz var. Güya tarım ülkesiyiz ama ekmeklik unumuzun çoğunu dışarıdan getiriyoruz. Sığır vebası hayvancılığımızı öldürüyor.

Şu andaki doktor sayımız 337, sağlık memuru sayısı 434. 150 kadar ilçede doktor yok. Pek az şehirde eczane var. Salgın hastalıklar insanlarımızı kırıyor. Ebe sayısı çok az. Kırk küsur bin köye karşılık diplomalı ebe sayımız 136. Üç milyon insanımız trahomlu. Sıtma, tifüs, verem, frengi ve tifo salgın halinde. Bit ciddi sorun. Nüfusumuzun yarısı hasta denebilir. Bebek ölüm oranı % 60'ı geçiyormuş.

Nüfusun % 80'i kırsal bölgede yaşıyor, önemlice bir bölümü yerleşik değil, göçebe. Telefon, motor, makine de yok denecek düzeyde. Teknolojiden yoksun bir ülkeyiz. Bütün sanayi ürünlerini dışarıdan alıyoruz. Kiremiti bile ithal etmekteyiz. Elektrik yalnız İstanbul ve İzmir'in bazı semtlerinde var.

Düşmanların tümüyle yaktığı köy sayısı 830. Yanan bina sayısı 114. 408. Ülkeyi neredeyse yeniden kurmamız gerekiyor. Yunanistan'dan gelen göçmen sayısı da 400. 000'i geçecek, ordunun yiyecek stoklarından göçmenlere yardım ediyoruz.

İktisadi hayatımız da, eğitim durumumuz da içler acısı bir halde. Zorunlu okuma yaşındaki çocukların ancak dörtte birini okutabiliyoruz. Halkın eğitimi ise hiç çözülmemiş bir sorun olarak duruyor. Oysa Cumhuriyeti yaşatmak için onun insan malzemesini hazırlamalı, namus cephesini güçlendirmeliyiz[66]*"*

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyeti kurdukları silah arkadaşları ile birlikte, bu hastalıklı vatanda 29 Ekim 1923 tarihinden başlayarak, 10. Yıl Marşında da belirtildiği gibi, on yılda on beş milyon genç yaratmış her yaştan ve ülkeyi hızla gelişmiş ülkeler düzeyine çıkarmaya başlamıştır. Cumhuriyetin kendilerine sunduğu haklardan ve eğitim olanaklarından yararlanmış Trabzon kadını

[66] Turgut Özakman, Cumhuriyet Türk Mucizesi, İkinci Kitap, 11. Basım, Ekim 2010, s. 12-13

geleneksel yaşamından çıkmış, çağdaş bir kadın olarak kamusal alanda ve özel sektörde görünür olmuştur. Bilim insanı, milletvekili, siyasetçi, hukukçu, öğretmen, doktor, eczacı, mimar, mühendis, veteriner, müfettiş, asker, polis, memur, işçi, şoför, pilot, iş insanı, işletmeci, fabrikatör, yönetici, sanatçı, sporcu olan sayısız Trabzon kadını, bir Cumhuriyet mucizesi olarak 100. yıla her geçen gün artan sayıyla kavuşmuştur. Trabzon kadını özelinde Türk kadını, Atatürk'ün kurduğu çağdaş Türkiye Cumhuriyetini ikinci yüz yıla taşırken bilimde, sanatta, eğitimde, sağlıkta, hukukta, sporda ve yaşamın her alanında ülkesinin adını altın harfler ile dünyaya yazdırıp, sonsuza dek yaşatacak, Atatürk'ün Türk kadınına sağladığı çağdaş ve laik yaşamdan asla vazgeçmeyecektir.

Görsel 18. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk 28 Kasım 1930 tarihinde Ege Vapuru ile Trabzon'a giderken [67]

KAYNAKLAR

Behire HAKKI, Biçki Nazariyatı ve Kavaidinin Tedrisat-ı Aliye Kısmı, İstanbul, 1332- 1329, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı, s. 3

Behire HAKKI, Türk Kadınları Biçki Yurdu'nun Teşkilat-ı Esasiye ve Talimatname-i Dâhilîsi, İstanbul, 1341

Hayrettin Ziya TALUY, "Akşam Kız Sanat Okulu ve Trabzon Kadınlığı", Yeniyol, 17 Mayıs 1937

Hikmet ÖKSÜZ, Kenan İNAN, Veysel USTA, (2009)Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası Tarihi 1884-1950,Trabzon, s. 20

[67] https://www.msxlabs.org/forum/mustafa-kemal-ataturk/211140-ataturkun-trabzon-ziyaretleri.html#

Hüseyin ALBAYRAK, " Trabzon Milli Eğitim Tarihi 2" İstanbul, 2008, s. 946

Mesut ÇAPA, , "Giyim Kuşamda Medeni Kıyafetlerin Benimsenmesi ve Trabzon Örneği", Toplumsal Tarih, Sayı 30, 1996, s. 22- 27

Mine DEMİR, "Osmanlı Kadınları Arasında Modanın Yaygınlaşmasında Bir Araç Olarak Biçki-Dikiş", Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, Aralık 2016, s.71, 75

Nazmiye AYDIN, *Trabzon'da Kadını Giydiren Terziler, Terzi Kızlar Örneği,* Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 2022, 8/16, s.590, 595

Necmettin AYGÜN, (2016) Karadeniz'den Osmanlı Ekonomisine Bakış (1. Baskı) Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Yayın No:30, s. 4

Osman Nuri KARDEŞ, Eski Fotoğraflarda Trabzon, Albüm 5, 2007, Trabzon, s. 72

Şefika KURNAZ, Türk Yurdu ve Kadın (1911-1918), Türk Yurdu, Şubat 2011, Cilt 31 (62), Sayı282, s. 58-64

Turgut ÖZAKMAN, Cumhuriyet Türk Mucizesi, İkinci Kitap, 11. Basım, Ekim 2010, s. 12-13

Veysel USTA, Bahar Usta BAKİ, "II. Meşrutiyet ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde Trabzon'da Kadın" Karadeniz İncelemeleri Dergisi, Sayı 20, (Bahar 2016), s. 225- 274

Veysel USTA, *Kadınların Toplumsal Yaşama Katılmalarında Öncü Bir Kurum: Trabzon Biçki Dikiş Yurtları,* Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Nisan 2017, Trabzon, s. 591, 592, 593, 594, 595, 596, 599, 600

Yeniyol, 1 Teşrinievvel 1925

Reklam Gazetesi, 6 Temmuz 1933

Reklam gazetesi, 10 Temmuz 1933

Reklam gazetesi, 17 Temmuz 1933

Reklam Gazetesi, 19 Ağustos 1933

Halk Gazetesi, 12 Temmuz 1934

Halk Gazetesi, 19 Temmuz 1934

Reklam Gazetesi, 6 Şubat 1936

Halk Gazetesi, 25 Haziran 1936

Halk Gazetesi, 27 Ağustos 1936

Yeniyol Gazetesi, 7 Aralık 1936

Yeniyol Gazetesi, 1 Temmuz 1937

MV. TTKK, Dosya no 8/30 B, Tarih 23/ 10/1934, No 244.

MV. TTK, dosya no 225/5, tarih 06/ 01/1936, no 4.

Internet Kaynakları

https://eksisozluk.com/makarr-i-nisvan erişim 6/4/2020

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87oruh_vilayeti erişim 24/ 10/ 2023

https://www.msxlabs.org/forum/mustafa-kemal-ataturk/211140-ataturkun-trabzon-ziyaretleri.html#

Kaynak Kişiler

Bekir GERÇEK

Eşay ÖNGÜR

Gülsen (Şakar) GÜMÜŞTEKİN

Mustafa Reşat SÜMERKAN

Seçkin ERDEMLİ

CUMHURIYET DÖNEMI TÜRK EDEBIYATI TEMSILCISI ENIS BEHIÇ KORYÜREK

Valida Shikhaliyeva

Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi, Azerbaycan

Türkoloji Merkezi Türk Dili Bölümü uzmanı

Özet

Enis Behiç Koryürek, eserlerinde milli duyguların yer aldığı, Türklüğü ve Turancılığı teşvik eden, vatan ve millet sevgisini anlatan, "Beş Heceli" şairler arasında yer alan 20. yüzyıl şairlerinden biridir. Abdülhak Hâmid, Tevfiq Fikret, Şahabaddin Bey ve Celal Sahir'in etkisiyle aruz vezninde yazdığı ilk şiirlerinin ana teması doğa ve aşk motifleriydi. Milliyetçi yazar daha sonraki şiirlerinde aruz veznine müzik türlerini uygulayarak aruzun biçimini değiştirmeye çalışmıştır. Şiir üretimine Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele yıllarında başlayan Beş Hececiler, geleneksel şiir yazma biçiminden uzaklaşarak yeni bir tarzda yaratıcılığa yönelmeyi esas aldı. Bu nedenle Birinci Dünya Savaşı sırasında Enis Behiç Koryüreyin eserlerine savaş ve kahramanlık hakim olmuş, milli duygu ve düşünceleri içeren milli fikirlerin hayata geçirildiği, milletin, onun bağımsızlığının ve vatanın bütünlüğünün tehdit altında olduğu, hükümet işgalcilerin baskısı altındaydı ve milletin kaderi hala belirlenmiş ve belirlenmişti. Kararla belirleneceğinin ilan edildiği bir dönemde Enis Behiç Koryürek, halka destek olmak, insanları bu yönde için düzenli olarak cesaretlendirmek için vatansever şiirler yazdı. Milli edebiyat akımından etkilenen ve şiirlerinde hece ağırlığını kullanan Enis Behiç Koryürek, vatan sevgisi, kahramanlık konularını işleyen, milli duyguları ön plana çıkaran şiirler yazmıştır. Şairin katıldığı beş heceli akımın özelliklerine göre vatanseverlik, yiğitlik ve kahramanlığı dile getirmiş, şiirinde Anadolu temasına yer vermiştir. O, vatansever şiirlerinde Türk halkının üstün millî kimlik ve millî birlik kavramlarına sahip militan bir halk olduğu düşüncesi her zaman ön planda olmuştur. Savaşa hazır olmayan Osmanlı devletinin yaşadığı bu zorluklar döneminde, Türkçülük fikirleri yükseldi ve öne çıktı. Savaş sırasında millî fikirlerin yaygınlaşması, halkı millî mücadelenin başarıya ulaşmasında bir araya getirdi.

Anahtar kelime: vatan, Enis Behiç Koryürek, mücadele, halk, milli

Abstaract

Enis Behiç Koryürek is one of the 20th century poets among the "Five Syllable" poets, whose works include national feelings, encourage Turkishness and Turanism, and describe the love of homeland and nation. The main theme of his first poems, which he wrote in the Aruz style under the influence of Abdülhak Hâmid, Tevfiq Fikret, Şahabaddin Bey and Celal Sahir, were nature and love motifs. The nationalist writer tried to change the form of aruz by applying musical genres to aruz meter in his later poems. Five Syllabists, who started producing poetry during the years of the First World War and the War of Independence, focused on moving away from the traditional way of writing poetry and turning to creativity in a new style. Therefore, during the First World War, war and heroism dominated the works of Enis Behić Koryurey, national ideas containing national feelings and thoughts were implemented, the nation, its independence and the integrity of the homeland were under threat, the Government was under the pressure of the invaders and the fate of the nation was still decided and determined . At a time when it was announced that the decision would be made, Enis Behiç Koryürek wrote patriotic poems to support the public and to regularly encourage people in this direction. Enis Behiç Koryürek, who was influenced by the national literature movement and used the weight of syllables in his poems, wrote poems that deal with the subjects of patriotism, heroism and patriotism and highlight national feelings. The five-syllable poet, to whom the poet participated, expressed patriotism, bravery and heroism in his work according to the characteristics of the movement, and included the Anatolian theme in his poetry. In his patriotic poems, the idea that the Turkish people are a militant people with superior national identity and national unity concepts has always been at the forefront. He is war-like. During this period of difficulties experienced by the Ottoman state, which was not ready, Turkism ideas rose and came to the fore. The spread of national ideas during the war brought the people together in the success of the national struggle.

Key words: homeland, Enis Behiç Koryürek, struggle, people, national

"Ordunun Duası", Çanakkale Savaşı'na ithaf edilen, vatansever bir üslupla yazılan, Türk milletinin milli bayrak altında birleşerek milli mücadeleye katılmasını ifade eden şiirler arasında yer almaktadır. Vatan mücadelesine milli bir çağrıda bulunan şair, Çanakkale Savaşı'nda askerler arasında milli heyecanın etkisini daha da artırmak ve milli ruhu uyandırmak amacıyla şiirinde yüksek mücadele duygularını dile getirmiştir. Bu çağrı sadece askerlere değil,

Türk halkına da yöneliktir. Şiirde İslam'a bağlı olan Türk halkının milli manevi düşüncesinde her şeyde yüce olan Allah'a dua edilir, her kıtanın başında milli mücadele için Allah'a yalvarılır. Özgürlüğün başarısı için Türk ordusunun bu ilahi varlığın yardımıyla onlara yardım etmesi istenir. Şair, Hakk'ın zaferi için savaşa giren Türk askerleri için Allah'a yönelir, onun huzurunda ona ellerini açar ve vatanın zaferi için kanlarını döken Türk ordusunun hatırası için yalvarır:

Ey ulu Tanrı, işte biz:
İmanımız lekesiz,
Yüz sürdük vatanın toprağına.
Ey ulu Tanrı, işte biz:
Öz Türkoğlu erleriz;
Toplandık "Milliyet" bayrağına.
Bağrımızdan kopup gelen,
Sana kadar yükselen
Bu duâyı kabul eyle, âmin!
Göklerinde dalga vuran,
Dünyaları dolduran
Bu duâyı kabul eyle, âmin!

Şairin bu ricaları sebepsiz değildir. Bunun üzerine müttefik ülkeler İstanbul'a saldırıp Osmanlı kontrolündeki boğazları ele geçirmek istediler. Planlanan bu savaşta mağlup olarak geri çekilen düşman ordusu, Osmanlı devletinin Çanakkale Boğazı üzerindeki kontrolünü kaybetmek ve Rusya'ya yardım etmek niyetiyle saldırmaya başladı. Böylece müttefik devletler, Osmanlı devletinin askeri üssünün zayıf olduğu ve kendilerini tek darbeyle Boğaz'ın kontrolünden çıkaracağı düşüncesiyle saldırmışlar ve güçlü bir direnişle karşılaşmışlar, dolayısıyla yenilgiye uğramaları beklenmiyordu. Enis Behiç Koryüreyin vatansever şiirlerinde Türk halkının üstün milli kimlik ve milli birlik anlayışlarına sahip, militan bir millet olduğu düşüncesi her zaman ön planda olmuştur. Çanakkale Türk halkı için büyük bir stratejik öneme sahip olduğundan o dönemin hemen her vatansever şairinin yaratıcılığında yer almıştır. Çanakkalenin kaybı, Türk halkının prestij kaybı ve ülke olarak uluslararası dünyaya erişimin kaybı anlamına geliyordu. Atatürkün milli liderliğindeki Osmanlı ordusunun iyi planlanmış askeri politikası, sayısız kayıplara rağmen mevzilerinin korunmasını sağladı.

Balkan Savaşı'nda Türk ordusunun Edrinenin düşmanlardan geri alınması sırasında yazdığı "EY MERİÇ" şiirinde şair, Meriç Nehri'ne dönerek Tuna'nın kaybından duyduğu üzüntüyü dile getirir. Meriç'ten ayrı kaldığı için kendisini yalnız gören şair, dinmek bilmeyen hicranını ruhuna dökerek teselli etmesi için Kövser suyu kadar kutsal gördüğü Meriç'e başvurur. Asırlardır Türklerin egemenliğine tabi olan pınarların kaynaklarının artık ay ve yıldızdan yani Türk halkından ayrılmış olması, yazarı o kadar üzmektedir ki, üzüntüsünü şöyle ifade etmektedir.

Ey Meriç hasretle yandım: ak dökül niranıma!
Kevserin versin teselli sönmeyen hicranıma!
Ayrı düştüm nazenin sahillerinden münhezim .
Ah, bilsen... Ah bilsen… Ben yetimim, sensizim

Sen de ayrıldınmı “ay-yıldız” dan ey dilber Meriç?...
Kanlı zülmetler midir sinende artık muhteliç?...
Of, tarih ağlıyor; fikrim perişan ağlıyor…
Gözyaşım guya senin menbalarından çağlıyor…

Şiirde fikirler Meriç'e hitap şeklinde ifade edilmiş, gerçekçi bir şiirsel geleneksel formda sanatsal bir tablo verilmiştir. Türk halkı için hem ulusal hem de manevi değeri olan, aynı zamanda ticari ve uluslararası öneme sahip olan Tunanın kaybı nedeniyle Meriçten teselli alan yazar, şimdi de sizi kardeşimiz olarak nitelendirerek Türk halkını kendisine destek olmaya çağırıyor. Şair, şiirin sonraki dörtlüklerinde büyük bir duygu ve heyecan içinde, Tuna'nın hüznünün çoktan geride kaldığını, Meriç'in de kaybolduğundan yakınır.

Lakin, eyvah, aldılar vah şimdi bizden bir cihan!
Bir cihan gasbettiler ki, eskiden mağlub olan
Muhteşem hemşirenin tarihe kaldı matemi;
Şimdi ben, öz kardeşin, kaybettim ulvi sanemi.

Balkan Savaşı sırasında Osmanlı devletinin sosyal ve siyasi hayatında meydana gelen olaylar edebiyat alanını da etkilemiştir. Bu dönemin çoğu yazarının eserlerinde yer alan Balkan temasının temel amacı, parçalanmakta olan Osmanlıda milli bağımsızlık fikirleri oluşturmaktı. Halkın millî uyanışı doğrultusunda yazılan şiir ve hikâye, roman vb. Türk aydınlarının başlıca

propaganda araçları, Türk halkı arasında milli birlik oluşturarak Osmanlı devletinin dağılmasını önlemekti. Osmanlı devleti stratejik açıdan önemli bir bölgedir. Osmanlı devleti stratejik açıdan önemli bir bölge olduğu için her zaman diğer devletlerin hedeflerinden biri olmuş ve her dönemin çıkarına olmuştur. Avrupa devletleri, Osmanlı Devletini ele geçirmek için düzenli olarak siyasi-ideolojik fikirlerin peşine düşerek iç bölme politikasını uygulamış, buralarda yaşayan gayri müslim halklar üzerinden çeşitli çatışmalar çıkarmış ve iç entrikalar yaratmıştır. Avrupa devletleri tarafından yürütülen yabancı propagandanın temel amacı, Osmanlılar arasında devlete karşı nifak ve hoşnutsuzluğu körüklemekti. 1912-1913 Balkan Savaşı sırasında çok sayıda mültecinin Osmanlı devletine kaçması devletin mevcut durumunu daha da kötüleştirmiştir. Bir yanda savaşın acı sonuçları, diğer yanda Balkanlardan gelen mülteciler Osmanlı devletinin dağılma sürecini hızlandırmıştır.

Osmanlı Devletinin sosyal ve siyasi hayatına büyük darbe vuran Balkan savaşı, o dönemin hemen hemen tüm Türk aydınlarının yaratıcılığını etkilemiştir. Vatansever şair Enis Behiç Koryüreyin eserinin bir bölümü Balkan savaşına ayrılmıştır. Balkan Savaşı sırasında "Şair ve Hilâl", "Moskova", "Turan Kızları", "Kabus", "Denizciler 1-2", "Münzevi Çoban", "Süvari", "Çanakkale Şehitliği", " Yabancı Duygular" ve "Ordu". Duası", "Venedikti Korsan Kızı", "Başarısız Baskın" şiirlerini, vatanının üzerine kara bulutlar düşmesi sonucu yüksek vatansever duygularla yazmıştır.

Enis Behich Koryürey'in "Denizciler" şiiri fırtınalı denizlerde çalışan denizcilere ithaf edilmiştir. Burada denizcilerin hayatın zorluğundan bahsetmek, hayatlarının tehlikede olmasına rağmen onlara gerçek kahramanlar demek ayrı bir önem veriyordu.

Şair, "Denizciler" şiirinde denizcilerin yaşadıkları sıkıntıları şiirsel bir dille okuyucuya aktarır. Sade bir dille yazılan ve okunması kolay olan "Denizciler" şiirinin ana teması, denizcilerin yaşam koşulları, çektikleri zorluklar ve vatan sevgileridir. Şair, ufuktan ufka uzanan uçsuz bucaksız denizde denizcilerin kahramanlıklarını ön plana çıkarır. Serbest nazım şeklinde yazılan "Denizciler" de denize "sevgilimiz" olarak atıfta bulunur. Enis Behich Koryürek, sonsuzlukta çalışan denizcilerin denize olan büyük aşklarının bir sonucu olarak sonsuzlukta boğulduklarını söyledi. Şiir ağırlıklı olarak üç mertebeyi ele alır: vatan, deniz ve denizci sevgisi. "Güneşin altında uyuklayarak yokuşlardan, yüreğimiz dingin tarlalardan ayrıldık" şiiri. Gölge veren ağaçları sevmiyoruz artık, bizim sevgilimiz deniz!" halkın vatana bağlılığı dile getirilir. Enis Behich Koryürek bu şiirinde Balkan savaşında halkının büyük kahramanlığını vurgulamakta ve ülkesinin zor zamanında vatanını terk etmeyen, devlete destek olan kahramanları göstermektedir. Fırtınaların ve kasırgaların önünde duran bu kahramanlardır. Ama Türk milleti bu felaketlerin karşısında dimdik durmuş, yaşanan musibetlere göğüs

germiştir. Şiirin ilk mısralarında Türk insanının azmi vurgulanır. Halk bu zor günlerde devletine isyan etmedi. Balkan savaşları sırasında saldıran devletlerin Osmanlı devletine karşı yürüttükleri savaşta esas yeri denizden yapılan saldırılar tutmuştur. Sırbistan ve Yunanistan birlikte ittifak (Balkan ittifakı) kurarak Osmanlı devletine karşı savaşmaya başladılar. Ana hedef, Balkanlar'daki toprakları genişletmekti. Osmanlı devleti için asıl gerçek, Osmanlı devletinin bu savaşa hazır olmadığıydı. Aynı zamanda Balkan savaşları sırasında ordudaki belirsizlik, birçok komutanın geri çekilmesi bu savaşta yenilgiye yol açmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, Balkan savaşına karşı tavrını şu şekilde ifade etmiştir: "Balkan savaşı, Türk ordusunun yenilgisi değildir. Ordunun başındaki bilgisiz komuta timinin geri çekilmesiydi. Türk ordusunun bir plana göre toplanmak için yeterli zamanı yoktu. Balkan devletleri, bu savaşın sonuçlarını o dönemde iktidardakilerin cehaletine borçludur." Osmanlı devleti Balkan anlaşmasından habersiz olduğu için bu savaş onlar için beklenmedik bir durumdu. Aynı zamanda siyasete katılan bazı ordu komutanları arasında siyasi bir anlaşmazlık çıktı. Bu sırada Osmanlı devletinde siyasi bir bunalım baş gösterdi. Ordu içindeki seferberlik tamamlanamadı. Ancak bunlara rağmen Türk halkı, vatanının başarısı için verilen mücadeleye kararlılıkla katılmıştır. Balkan savaşlarında asıl taarruzun denizlerden gelmesi nedeniyle Osmanlı devleti denizlerdeki askeri savunmasını artırdı. "Denizciler" şiiri de denizin Türk insanı için önemini vurgular.

Türk denizcilerine gerçek kahramanlar diyen Enis Behich Koryürek, onlara olan özel sevgisini şiirsel bir dille dile getirdi. Denize "sevgilimiz" ve "ah deniz" şeklinde hitap eden denizciler, sonsuza kadar buradayız diyerek denize olan güvenlerini ifade ediyorlar. Şair, bu şiirini denizcilerin kalbindeki deniz aşkının tecellisinden yola çıkarak yazmıştır.

Biz dalgalar, fırtınalar kahramanı yiğitleriz.
Ufuklardan ufuklara haber sorar, gezeriz.
Güneşlerde uyuklayan yamaçları,
Kalbi durgun tarlaları bıraktık.
Gölge veren ağaçları
Sevmiyoruz biz artık.
Sevgilimiz,
Ey deniz!
İşte biz

Denizcilere "mavilerin gezginleri" diyen şair, artık onlara sıradan bir denizmiş gibi davranmaz, çünkü güneş ışınlarından parıldayan deniz suları çoktan ruhlarına işlemiştir. Şiirde denizcilerin

denize olan bitmeyen aşkının ifadesi olarak gemilerinin bayrağı denizin yeşil sularının alevi olmalıdır. Bu bayrağa gönül vermiş genç Türkler kendilerine, bayraktaki hilalin şerefini arayan kahraman denizciler diyorlar.

Nihayetsiz
Mavilikler yolcusu!
Ruhumuzun kardeşidir
Güneşlerde parlayan bu yeşil su.
Bayrağımız yeşil sular ateşidir.
Biz bayrağın fedaisi sayısız Türk genciyiz.
Biz hilâle şan arayan korku bilmez gemiciyiz.
Ey vatandan müjdelerle bize kadar gelen rüzgâr!
O sarışın sahillerde kara gözlü genç kızlar,
Yaz gecesi mehtâb ile konuşurken,
Doğru söyle, sordular mı bizleri?..
Nasıl cevap verdi gökten
Gemimizin rehberi,
O vefakâr
Yıldızlar?..

Şiir tamamen milli duygularla ifade edilmiştir. Şair, Türk bayrağının ihtişamını, Türk insanının azmini ve vatan sevgisini de dile getirmiştir. Bayrak sevgisi lirik olarak da vurgulanmıştır. Şiir denizciden, denizden ve bayraktan söz etse de asıl odak noktası vatan temasıdır. Vatansever aşk, ulusal-lirik duygularla doludur. Enis Behiç Koryüreye kahraman diyerek Türk halkının gücünü gösteriyor. Jön Türkler yumruk gibi birleştiler ve kasırgalara göğüs gerdiler. Şair aynı zamanda bu milletin vatan, devlet, istiklal ve millî birlik başarısında gösterdiği fedakarlığı gururla ifade eder. Şair, Türk halkının gücünü ve kararlılığını gösterir. Yıllardır bu vatanın suyunu içen, havasını teneffüs eden, toprağında yürüyen bu yiğitler, memleketin bekası için mücadeleye katılmış, şehadetin zirvesine çıkmış ve sonunda ona dönmüştür. Denizin durumu ne olursa olsun ufuktan ufka yelken açan denizciler, sürekli ileriye doğru hareket ederler. Şiirde denizin sonsuzluğu anlatılır ve sonunda o da denizin kendisine karışır.

Böylece o dönemde Anadolu'da yaşanan sıkıntıların, savaşın yol açtığı acı sonuçların geri dönen yazarlar tarafından kendi üsluplarıyla dile getirildiği bilinmektedir. Enis Behiç Koryürek, Balkan savaşı sırasında yazdığı şiirlerinde millî duyguları ön plana çıkarmıştır. Şair,

millî duygular içeren şiirleriyle Türk insanında millî vatanseverlik duyguları yaratarak halkına destek olmuştur.

Ədəbiyyat

1. Ali Hüseyin. “Koryürek, Enis Behiç”. AA, s. 85.
2. Cumhuriyyet dönemi türk edebiyyatı. I baskı, Ankara 2021.
3. Hilmi Yücebaş. Yedi Şairden Hatıralar, İstanbul 1960, s. 189-208.
4. “Koryürek, Enis Behiç”. Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, İstanbul 2001, II, 516.
5. Mithat Cemal Kuntay. Miras ve güneşin ölümü. Milli eğitim basımevi, İstanbul, 1971, s.5163 .
6. Nihad Sami Banarlı. Resimli Türk edebiyyatı. II, Ankara, 1994, s.220.
7. Özden Kamil. Enis Behiç Koryürek. Bizim Türkiye. № 10, 15 kasım, səh 15-16.
8. Türk dili dil ve edebiyyat dergisi. Mayıs 1985, S: 401, S 481.
9. Tufan Osman. Enis Behiç yeni şairler hakkında ne diyor?. Yeni macmua № 134,18 temmuz , 1942.
10. Yusuf Ziya Ortaç. Portreler, İstanbul, 1963, s. 129-133.

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK RESMİNDE KİMLİK ARAYIŞI: KOLEKTİF SANAT ETKİNLİKLERİNDEN BİREYSEL SANATÇI KİMLİĞİNE YÖNELİM

IDENTITY SEARCH IN THE REPUBLICAN ERA TURKISH PAINTING: TRANSITION FROM COLLECTIVE ART ACTIVITIES TO INDIVIDUAL ARTIST IDENTITY

Mert YAVAŞCA

Arş. Gör. Dr.,Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

ORCID ID: 0000-0002-6280-6056

Özet

29 Ekim 1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde çağdaşlaşma faaliyetleri, Atatürk İlke ve İnkılapları ile başlamış, temelleri Osmanlı'nın son döneminde atılan modernist girişimler Anadolu'yu da dâhil ederek sürdürülmüştür. Cumhuriyet'in ilk yıllarında yaşamış ve üretmiş Türk ressamlarının sanatçı kimliklerinin inşalarına odaklandıkları söylenemese de söz konusu yıllarda sanat faaliyetlerindeki kesintisiz süreklilik dikkat çekicidir. Avrupa resim sanatının modern üsluplarına geç de olsa hâkim olmuş olan geç dönem Osmanlı ressamları için öncelik, bireysel sanatçı kimliklerini inşa etmeden önce, yeni kurulan ülkenin çağdaşlaşmasına, toplumsal ve kültürel inşasına yardımcı olmaktır. 1923-1950 arasındaki dönem, devlet destekli kolektif sanat etkinliklerinin gerçekleştirildiği yıllardır. "Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği" (1929-1950), "D Grubu" (1933-1951), "Yeniler Grubu / Liman Ressamları" (1941-1951) ve "10'lar Grubu" (1947-1952) gibi dört oluşum, Cumhuriyet Dönemi'nin ilk 30 senesinde aktif olan sanat kolektifleridir.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında ve takip eden süreçte yaşanan siyasi, ekonomik ve toplumsal olaylar, ressamların gözlem güçlerini ilk defa sınadıkları tarihlere işaret etmektedir. Türk ressamlar toplumsal gözlemlerinin etkisiyle Türk resim sanatında özgün imgeler ortaya çıkarmış, sanatçı kimliği olgusunu gündeme taşımışlardır. 1970'lerde özel sanat galerisi işletmeciliğinin başlaması, sanat koleksiyonculuğunun artması, iletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişmesi, Türk sanatçıların bireyselleşmesine büyük katkı sağlamıştır. Özel sanat galerilerinin de talep ettiği bir unsur olarak bireysel sanatçı kimliğinin inşası, resim sanatında alternatif ve özgün yeni eğilimleri ortaya çıkarmış, analojik imgelerle güçlenen eleştirel dışavurumcu üsluplar Türk resim sanatının standartı haline gelmiştir.

1980'li yıllarda devletin sanata olan desteği giderek azalmış, bireysel atölyelerine çekilen ressamlarda sanatçı kimliğinin inşasına yönelik deneyimler hız kazanmıştır. Günümüze yaklaştıkça, ressamlarımızın sanatçı kimliği inşalarının çeşitlenmekte olduğu gözlenebilmektedir. Bu bilgiler ışığında, Türk resim sanatında kolektif sanat faaliyetlerinden bireysel sanatçı kimliğine doğru yaşanan geçiş, Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve toplumsal olaylarının sanata olan etkileri ile birlikte değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk resim sanatı tarihi, kimlik, resim sanatı

Abstract

The modernization activities in the Republic of Turkiye, founded on October 29, 1923, began with the principles and reforms of Atatürk, continuing the modernist initiatives laid out in the final years of the Ottoman Empire and expanding them to include Anatolia. While it cannot be said that Turkish painters who lived and worked in the early years of the Republic focused on building their artistic identities, the uninterrupted continuity in artistic activities during these years is remarkable. For the late Ottoman painters who had somewhat belatedly adopted the modern styles of European painting, their primary focus was on assisting in the modernization, social and cultural construction of the newly established country before they could construct their individual artistic identities. The period between 1923 and 1950 was characterized by state-supported collective art activities. Entities such as the "Association of Independent Painters and Sculptors" (1929-1950), "D Group" (1933-1951), "The New Ones Group / Port Painters" (1941-1951), and "Group of 10" (1947-1952) are four collectives that were active during the first 30 years of the Republic Era.

The political, economic, and social events during and following the Second World War marked a period when painters first tested their powers of observation. Turkish painters, influenced by their social observations, introduced unique images to Turkish painting and brought the concept of the artist's identity to the forefront. In the 1970s, the emergence of private art gallery management, the growth of art collecting, and the development of communication and transportation technologies greatly contributed to the individualization of Turkish artists. The construction of the individual artist identity, also demanded by private art galleries, led to the emergence of alternative and original new trends in painting. Critically expressive styles strengthened by analogical imagery became the standard in Turkish painting.

In the 1980s, state support for the arts gradually decreased, and individual painters who retreated to their private studios gained more experience in constructing their artist identities. As we approach the present day, it can be observed that our painters are diversifying their artist identity constructions. In light of this information, the transition in Turkish painting from collective artistic activities to individual artist identities will be evaluated in conjunction with the impact of Turkiye's political, economic, and social events on the art scene.

Keywords: History of Turkish Painting, Identity, Painting

CUMHURİYET İSİMLİ KÜTÜPHANELERİN İNCELENMESİ

REVIEW OF LIBRARIES NAMED CUMHURİYET

Prof.Dr. Alpaslan Hamdi Kuzucuoğlu

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

alpaslan.kuzucuoglu@medeniyet.edu.tr , 0505 485 22 06

ORCID ID NO: 0000-0003-3186-2204

Özet

Kütüphaneler dermeleri vasıtasıyla insanlara bilgiyi sunması itibariyle ve değerli koleksiyonları bünyelerinde bulundurmaları özelliği ile çok önemli kurumlardır. Günümüzde bir kütüphane yalnızca gerekli bilgileri bulmak için gidilen kitapların bulunduğu bir yer değildir. Bilgi teknolojileri sayesinde dünyanın her yeriyle iletişim içerisinde kaynakların tarandığı, çeşitli eğitim faaliyetlerinin yürütüldüğü, insanlar arasında iletişim kurulması için koşullar sağlayan, eğitim amaçlı bir gelişim merkezidir. Kütüphane, kullanıcıları için kağıt ve elektronik ortamlarda bulunan bilgilerin seçimini içeren referans ve bibliyografik çalışmaları sürekli olarak sağlamaktadır. Bazı kütüphaneler bilimsel, kültürel, sanatsal amaçlar için tematik olarak tasarlanmaktadır. Bu değerli sempozyumun konusu olan "Cumhuriyet" teması ile aynı adı taşıyan ulusal ve uluslararası ölçekte çok sayıda kütüphane bulunmaktadır. Web kaynakları üzerinden yapılan araştırmada ülkemizde tespit edilen Cumhuriyet kütüphaneleri:

- T.C. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı
- Bahçelievler Belediyesi Cumhuriyet Kütüphanesi
- Buca Belediyesi Doğancılar Köyü Cumhuriyet Kütüphanesi
- TSKB (Türkiye Sınai Kalkınma Bankası),Adıyaman Gölbaşı Mehmet Akif Ersoy İlkokulu 'TSKB Cumhuriyet 100. Yıl Kütüphanesi'
- TYSD Bayındır Mustafa Necati Cumhuriyet Kütüphanesi
- Sarı Zeybekler Derneği Genel Merkezi ve BAYŞAD Hatay İl Başkanlığı Hatay Kırıkhan K. Soğuksu Ortaokulu Çanakkale-1915 Cumhuriyet Kütüphanesi
- Karşıyaka İzmir 80. Yıl Cumhuriyet Kütüphanesi
- Malatya 100. Yıl Cumhuriyet Kütüphanesi
- Payamlı Belediyesi Cumhuriyet Kütüphanesi
- Doğanlar Süleyman Saba Cumhuriyet Kütüphanesi
- Ayten Mustafa Kip Cumhuriyet Kütüphanesi
- Karşıyaka Belediyesi 80. Yıl Cumhuriyet Kütüphanesi
- Güzelbahçe Konteyner Kenti 100.Yıl Cumhuriyet Kütüphanesi
- Altındağ Atatürk Kültür Merkezi Cumhuriyet Kütüphanesi

- Balçova Belediyesi Olimpiyat Köyü Cumhuriyet Kütüphanesi
- Muratpaşa Belediyesi Cumhuriyet mahallesi Kütüphanesi
- Bornova Çamiçi Köyü Cumhuriyet Kütüphanesi olarak belirlenmiştir.

Bu listeden anlaşılacağı üzere, aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

- Kütüphaneler Belediyeler ve Dernekler vasıtasıyla kurulmuştur,
- Bir kısmı Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okulların bünyesinde kurulmuştur,
- Adlarında Cumhuriyetin yıldönümleri bulunmaktadır,
- Cumhuriyet'le aynı adı taşıyan mahalleye istinaden ad verilmiştir,
- Cumhuriyet'le aynı adı taşıyan üniversiteye istinaden ad verilmiştir,
- Deprem bölgelerinde kurulmuştur.

Kütüphaneler kullanıcıların gereksinimleri doğrultusunda insanlara her türlü bilgiyi sağlayan kurumlar olup, çalışmada Cumhuriyet temalı / isimli halk kütüphanelerinden örnekler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Kütüphaneler, Cumhuriyet Kütüphaneleri, Tematik Kütüphane*

Abstract

Libraries are very important institutions as they provide information to people through their valuable collections. Nowadays, a library is not just a place where books are available to find the necessary information. It is a development center for educational purposes, where communication is possible with all parts of the world via information technologies, various educational activities are carried out, and provides conditions for communication between people. The library constantly provides reference and bibliographic studies for its users, which include the selection of information available in paper and electronic media. Some libraries are designed thematically for scientific, cultural and artistic purposes. There are many national and international libraries with the same name as the theme of "Republic", which is the subject of this valuable symposium. Republic libraries identified in our country in the research conducted through web resources:

• T.R. Sivas Cumhuriyet (Republic) University Library and Documentation Department

• Bahçelievler Municipality Cumhuriyet Library

• Buca Municipality Doğancılar Village Cumhuriyet Library

• TSKB (Turkish Industrial Development Bank), Adıyaman Gölbaşı Mehmet Akif Ersoy Primary School 'TSKB Cumhuriyet 100th Anniversary Library'

• TYSD Bayındır Mustafa Necati Cumhuriyet Library

• Sarı Zeybekler Association Headquarters and BAYŞAD Hatay Provincial Directorate Hatay Kırıkhan K. Soğuksu Secondary School Çanakkale-1915 Cumhuriyet Library

• Karşıyaka İzmir 80th Year Cumhuriyet Library

• Malatya 100th Year Cumhuriyet Library

• Payamlı Municipality Cumhuriyet Library

• Doğanlar Süleyman Saba Cumhuriyet Library

• Ayten Mustafa Kip Cumhuriyet Library

• Karşıyaka Municipality 80th Anniversary Cumhuriyet Library

• Güzelbahçe Container City 100th Anniversary Cumhuriyet Library

• Altındağ Atatürk Cultural Center Cumhuriyet Library

• Balçova Municipality Olympic Village Cumhuriyet Library

• Muratpaşa Municipality Cumhuriyet District Library

• It was designated as Bornova Çamiçi Village Cumhuriyet Library.

As can be seen from this list, the following findings were reached:

• Libraries were established through Municipalities and Associations,

• Some of them were established within the schools affiliated with the Ministry of National Education,

• Their names include the anniversaries of the Republic,

• It was named after the neighborhood that has the same name as Republic,

• It was named after the university with the same name as the Republic,

• It was established in earthquake zones.

Libraries are institutions that provide all kinds of information to people in line with the needs of the users, and examples of Republic-themed/named public libraries are given in the study.

Key Words: Libraries, Republic Libraries, Thematic Library

GİRİŞ

Kütüphaneler diğer bilgi ve kültür merkezleri olan arşivler, müzeler gibi geçmiş ile gelecek arasında bir köprü vazifesi gören önemli kurumlardır. Kamu ve özel sektöre ait kütüphaneler aynı zamanda insanlık tarihi boyunca toplumların gelişim tarihinin ayrılmaz bir parçası olup, bulunduğu toplumun hafıza mekanları olmuştur.

Tarih boyunca birbirine düşman olan toplumlar kütüphaneleri yakarak veya yağmalayarak bir diğerinin bilgi birikimini, belleğini yok etme yoluna gitmiştir. Bu yönüyle bağımsızlığını kazanan ülkeler için kütüphaneler bir özgürlük sembolüdür. Cumhuriyet temalı konferans etkinliğine yönelik olarak hazırlanan bu çalışmada Türkiye ve dünyada hizmet veren "**Cumhuriyet temalı kütüphaneler**" incelenmiştir.

Kütüphanelerde topluma ait eşsiz hazineler bulunmakta olup, bunların özenle korunması ile gelecek nesillere aktarılması öncelikli amaçlar olarak benimsenmelidir. Bu değerli kütüphanelerde nadir eser olarak tanımlanan el yazması eserler, Osmanlıca basılı kaynaklar, haritalar, kartpostallar, gravürler, inkunabeller (beşik devri baskıları) gibi basılı / yazılı kaynaklar da bulunmaktadır. İnsanlık kültür ve medeniyetinin daha ileri seviyelere ulaşması, kütüphanelerin bilgiye eriştirme misyonu çerçevesinde teknolojik gelişmeleri uygulaması, kullanıcıların doğru ve hızlı bilgiye olan gereksinimleri kütüphanelerin faaliyetlerini de daha fazla gelişmeye teşvik etmektedir.

Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu (IFLA) halk kütüphanelerini "Bireylerin çok geniş biçimde çeşitli bilgi, düşünce ve fikirlere erişim sağlayarak, demokratik bir toplumun geliştirilmesinde ve yaşatılmasında rol oynarlar" şeklinde tanımlamaktadır (IFLA, 2007), Halk kütüphaneleri, toplumların kalkınmasına katkıda bulunan demokratik kurumlardır. Eğitim, kültür, bilgi ve boş zamanları değerlendirme işlevlerine sahip halk kütüphaneleri için temel amaç toplumun tümü tarafından en üst düzeyde kullanımdır. Halk kütüphaneleri, amaç ve işlevlerini kullanıldıkları oranda gerçekleştirebilirler (Yılmaz, 1995).

Cumhuriyet kelimesinin anlamı "Milletin, egemenliği kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği milletvekilleri aracılığıyla kullandığı yönetim biçimi[1]" olarak, **kütüphane** kelimesinin anlamı ise "Kuruluş amaç ve görevine uygun kitap, film, plak vb. her türlü kayıtlı bilgi kaynağını toplayan, düzenleyen ve bilgi gereksinimi olan kullanıcının etkin biçimde hizmetine sunan kuruluş"[2] olarak tanımlanmaktadır. Kütüphanelerin temel amacı; toplumun eğitim ve kültürel gelişmesinde bilgiyi sağlayan, bilginin halk tabanında yaygınlaştırılmasını ve korunmasını sağlayan kuruluşlardır.

[1] https://sozluk.gov.tr/cumhuriyet
[2] https://sozluk.gov.tr/kutuphane

CUMHURIYET TEMALI KÜTÜPHANELERIN İNCELENMESI

Kütüphaneler modern dermeleri ve nadir eserleri ile paha biçilemez hazineleri bünyelerinde barındırmakta, bilimsel bilginin gelişimini bazı bölgelerde ise o bölgenin kent belleğini yansıtmaktadır. Bununla beraber kütüphaneler cumhuriyetin kendi tanımında olduğu gibi "**demokrasinin merkezleri"**dir. Zira kütüphanelerde ırk, din, dil, cinsiyet ayrımı yapılmadan hizmet verilmektedir. Kütüphane alanı ile eğitim ve bilimdeki yenilikler arasında doğru orantılı ilişkiler vardır. Cumhuriyet dönemindeki yenilikler ve gelişmeler aynı şekilde kütüphanelerin gelişmesine de de yansımaktadır. Yazılı, görsel ve işitsel, dijital bütün bilgi ve belgeler eğitim materyali olarak kullanılmaktadır. Kullanıcıların gereksinimlerini karşılayacak şekilde oluşturulan kolaksiyonlar, öğrenci, akademisyen ve araştırmacıların bilgi seviyelerini artırmaktadır.

Amerika Birleşik Devletlerinde açılan bazı kütüphaneler Cumhuriyet Halk Kütüphanesi (Republic Public Library[3]), Cumhuriyet Toplum Kütüphanesi (Republic Community Library[4]), Cumhuriyet Şube Kütüphanesi (Republic Branch Library[5]), Cumhuriyet Okul Kütüphanesi (Republic School Library[6]) isimleriyle faaliyet göstermektedir.

Ülkemizde ise özellikle belediyelerin açtığı Cumhuriyet Kütüphaneleri ön plana çıkmaktadır. Sivas'ta bulunan Cumhuriyet Üniversitesi'nde hizmet veren T.C. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, Prof.Dr. Fuat Sezgin Kütüphanesi[7] üniversite kütüphanelerine verilebilecek bir örnektir.

Cumhuriyet Kütüphaneleri cumhuriyetin bir miras olarak kabulü ile gelecek nesillere bu mirasın aktarılması rolünde köprü vazifesi görmektedir. **Cumhuriyet kültürel mirası**nın korunması ve yaygınlaştırılmasında Cumhuriyet kütüphanelerinin önemi büyüktür.

Deprem gibi yıkıcı afet felaketlerinin ardından afetzedelerin rehabilitasyon devresinde kütüphaneler önemli işlev görmektedir. Son yaşanan 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş Depremlerinin ardından afetten etkilenen bölgelere konteyner kentler yapılmıştır. Bu konteyner kentlerden biri olan Malatya ili Güzelbahçe Konteyner kenti'nde açılışı yapılan 100. Yıl Cumhuriyet Kütüphanesi, arıtma tesisi ve güneş panelleri depremzede vatandaşların hizmetine sunulmuştur[8].

[3] https://librarytechnology.org/library/25485
[4] https://www.librarything.com/venue/57579/Republic-Community-Library
[5] https://thelibrary.org/branches/rep.cfm
[6] https://superiorlandlibrary.org/libraries/name/republic-michigamme-school-public-library/
[7] https://kutuphane.cumhuriyet.edu.tr/
[8] https://www.malatyasoz.com/haber/16585716/guzelbahcede-100-yil-kutuphanesi-acildi

Bağışçılar adına da Cumhuriyet Kütüphaneleri açılmaktadır. Yeni neslin Cumhuriyet devrimleri ve aydınlanma ışığında yetişmeleri için Cumhuriyet Kütüphaneleri projesinin 13'üncüsü olan Ayten-Mustafa Kip Cumhuriyet Kütüphanesi Manisa Belediyesi Beyoba Mahallesinde açılmıştır[9].

Her ay bir köy okuluna Cumhuriyet Kütüphanesi kurmak için bir kampanya başlatan Sarı Zeybekler Derneği Genel Merkezi ve BAYŞAD Hatay İl Başkanlığı 5. kütüphanelerini Hatay'ın Kırıkhan ilçesine bağlı K. Soğuksu'da bulunan Ortaokula kurmuştur. 1915 kitapla, 1915 motifli raflardan oluşan Çanakkale-1915 Cumhuriyet Kütüphanesi hizmete girmiştir[10].

SONUÇ

Çalışma kapsamında sınırlı sayıda Cumhuriyet isimli kütüphane örneği incelenmiştir. İhtiyaç ve talebin öğrenilmesi amacıyla daha geniş kapsamlı araştırmaların gerçekleşmesi tavsiye edilmektedir. Özellikle belediyeler gibi kamu kuruluşları tarafından desteklenen ya da sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde kurulan Cumhuriyet kütüphaneleri ön plana çıkmaktadır. Toplumun bilgi gereksinimlerini karşılamak amacıyla çalışmalarını yürüten kütüphaneler, toplumun bilimsel ve külltürel gelişmesine katlkı sağlarlar. Farklı yaş gruplarının ihtiyaçlarına gore şekillenen kütüphanelerde çeşitli kurslar, eğitim faaliyetleri, seminerler, atölye çalışmaları, masal saati gibi etkinlikler düzenlenmektedir. Özellikle cumhuriyetimizin 100. Yılı münasebetiyle yapılacak bu etkinlikler ile Cumhuriyet temalı kütüphanelerin sayısının artması önem arz etmektedir.

Kullanıcılarının eğitim seviyelerini yükseltmek, kullanıcılara istedikleri kaynakları ve imkanları sunmak için seferber olan kütüphanelerin, Cumhuriyet temalı/isimli kütüphaneler halinde hizmet vermesi, bir miras olarak Cumhuriyet belleğinin de hafızalarda taze kalmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

IFLA. (2007). Halk Kütüphanesi Hizmeti: Gelişim İçin IFLA/UNESCO İlkeleri. P. Gill vd. (Yay. Haz.). (B. Yılmaz. Çev.) İstanbul: TKD İstanbul Şubesi.

YILMAZ, B. (1995). Ankara`da halk kütüphanesi kullanımı: Sosyoekonomik çözümleme, Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Kütüphanecilik Ana Bilim Dalı Doktora Tezi.

[9] http://www.akhisarhaber.com/beyoba-ayten-mustafa-kip-cumhuriyet-kutuphanesi-acildi-52076h.htm
[10] https://www.hataybuyuksehirgazetesi.com/kirikhanda-canakkale-1915-cumhuriyet-kutuphanesi-hizmete-acildi/

NECİP FAZIL KISAKÜREK'İN ŞİİRLERİNDE DAVA VE CEMİYET

CASE AND SOCIETY IN NECIP FAZIL KISAKÜREK'S POEMS

Prof. Dr. Mustafa KARABULUT

Adıyaman University, Faculty of Literature and Sciences,

Department of Turkish Language and Literature, Adıyaman, Turkey

ORCID NO: 0000-0001-6259-0868

Özet

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin önemli isimlerinden olan Necip Fazıl Kısakürek, şiir sanatına büyük önem veren bir isimdir. İlk dönem şiirlerinde bireysel temalara yönelen şair, 1934 yılından sonra mistik ve metafizik konulara ağırlık verir. Kısakürek, bütün şiirlerini topladığı *Çile* adlı kitabını tematik bakımdan şu başlıklara ayırır: Allah, insan, ölüm, şehir, tabiat, kadın, korku, daüssıla, ukde, hafakan, dekor, tecrit, kahramanlar, dava ve cemiyet. O, modern insanın bunalımını, çıkmazlarını, trajedisini ve iç hesaplaşmasını kendine has bir üslupla dile getirir. Necip Fazıl, Abdülhakim Arvasi ile tanıştıktan sonra hayatını ve sanatını İslamiyet'e adar. Ona göre "Mutlak Hakikat" Allah'tır ve sanat sır ve güzellik içinde Allah'ı arama işidir. Şair, bu düşünceyle yola çıkarak milli, manevi, mistik ve metafizik temalı şiirlere ağırlık verir.

Kısakürek, *Çile* kitabının "Dava ve Cemiyet" başlıklı kısmında yer alan "Büyük Doğu Marşı, O'nun Ümmetinden Ol!, Sakarya Türküsü, Muhasebe, Destan, Zindandan Mehmed'e Mektup" gibi şiirlerde davasını farklı söylemlerle ifade eder. Kısakürek, İslam'ı bir ideoloji ve hayat tarzı olarak sunarak merkeze alır. Şair, bir düşünce, tarih, coğrafya ve ideoloji tasarımı olarak Büyük Doğu idealinden söz eder. "Büyük Doğu Marşı"nda Türk milletine seslenen şair, dava ve ülküsünün çerçevesini çizer. O, milletimizin ruh birliği içerisinde olması gerektiğini vurgular. Kısakürek, "Sakarya Türküsü"nde büyük bir ideali dile getirir. Şair burada birey ile Sakarya nehrini aynı kaderde birleştirir. "Muhasebe" adlı şiirde bireyi ve cemiyeti eleştiren Necip Fazıl, toplumun çürümeye gittiğini ifade etmeye çalışır. Ona göre, dini ve milli değerlerinden uzaklaşan bir toplum, zamanla ruhunu da kaybedecektir. Bu yazıda amaç, ölümünün 40. Yılında Necip Fazıl'ı anmak ve onun şiirlerindeki dava ce cemiyet meselesini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Necip Fazıl Kısakürek, Türk Şiiri, Dava ve Cemiyet.

Abstract

Necip Fazıl Kısakürek, one of the important names of Turkish poetry in the Republican period, is a name that attaches great importance to the art of poetry. The poet, who focused on individual themes in his early poems, focused on mystical and metaphysical subjects after 1934. Kısakürek divides his book titled Çile, in which he collected all his poems, into the following thematic headings: God, human, death, city, nature, woman, fear, daussıla, ukde, hafakan, decor, isolation, heroes, cause and society. He expresses the depression, deadlocks, tragedy and inner

reckoning of modern man in his own unique style. After meeting Abdülhakim Arvasi, Necip Fazıl devoted his life and art to Islam. According to him, the "Absolute Truth" is God and art is the work of searching for God in mystery and beauty. Based on this idea, the poet focuses on poems with national, spiritual, mystical and metaphysical themes.

Kısakürek expresses his cause with different discourses in poems such as "Great Eastern Anthem, Become One of His Ummah!, Sakarya Song, Accounting, Epic, Letter from the Dungeon to Mehmed", which are in the section titled "Cause and Society" of the book Çile. Kısakürek focuses on Islam by presenting it as an ideology and lifestyle. The poet talks about the ideal of the Great East as a concept of thought, history, geography and ideology. Addressing the Turkish nation in the "Büyük Doğu Marşı", the poet draws the framework of his cause and ideal. He emphasizes that our nation should be in unity of spirit. Kısakürek expresses a great ideal in "Sakarya Türküsü". Here the poet unites the individual and the Sakarya River in the same destiny. Necip Fazıl, who criticizes the individual and the society in the poem called "Muhasebe", tries to express that society is going into decay. According to him, a society that moves away from its religious and national values will lose its soul over time. The aim of this article is to commemorate Necip Fazıl on the 40th anniversary of his death and to reveal the issue of cause and society in his poems.

Keywords: Necip Fazıl Kısakürek, Turkish Poetry, Case and Society,

Giriş

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin "Sultaunu'ş-Şuara"sı, "Kaldırımlar Şairi" ve "Üstad"ı olarak bilinen Necip Fazıl Kısakürek, genel olarak mistik ve metafizik izlekli şiirleriyle tanınır. O, şiirlerini bireysel ve toplumsal olmak üzere iki yönde kaleme alır. "Necip Fazıl, 20. yüzyıldaki bireysel ve toplumsal değişimlerin bunalımlarını kendi ruh dünyasında birebir yaşayan; mizacının, sürekli bir iç hesaplaşmasının, davasının ve kavgasının sert ve gür sesini şiirlerinde çokça yansıtır" (Karabulut, 2019: 246). Onun bu yapısında bir dava ve aksiyon adamı oluşunun etkisi büyüktür. Birçok şiirinde görülen sert tonlu ve gür sesli söylem onun ayırt edici özelliklerindendir. "Zira Necip Fazıl şiiri, gür bir sesin sanatla disipline edilmiş halidir. Genel itibarı ile zaten güçlü ve dinamik olan bu ses, şairin tabiatından kaynaklanan sert söylem ile iyice yükselir. Şairin özellikle dava ve cemiyet üzerine fikirlerini yoğunlaştırdığı bölümler ile din ve tasavvuf içerikli bölümlerde, kendi fikir dünyasının haricinde kalan düşüncelere ve kabullere karşı ciddi bir öfke ve hırçınlık sezilir" (Kanter; Günel, 2016: 65-66). Şairin şiirlerindeki öfke, kullandığı şiddet bildiren sözcüklerle yansıtılır.

Çile'nin "Dava ve Cemiyet" bölümünde "Büyük Doğu Marşı, O'nun Ümmetinden Ol!, Sakarya Türküsü, Müjde, Muhasebe, Çırpınır, Destan, Gelir, Ve Gelir, Feza Pilotu, Şarkımız, Utansın, Davetiye, Aç Kapıyı, Babadan Oğula, Hayat Mayat, Dua, İhtilâl, Zindandan Mehmed'e Mektup, Çek Perdeyi, Başıboş, Bayrak ve Sultan, Aman, Son Sığınak, Kâbus, O Gelsin, Fikir Sancısı, Kervan, Manzara, 1000 Yıl Sonra Tarih, Surda Açılan Gedik, Düşmanıma, Yobaz, Beste, Ölümsüz Şarkı, Gitti, Sahte Kahraman, Zamane, İslâm, Petek, O Kanun, Güle Güle, Eser, Nizam, O Nizam, Sağ-Sol, Anayasa, Kafile, Tutuk, Hâtıra, Değişen-Değişmeyen, Namaz,

Düzen, 1400, Kevser, Ahşap Ev, Renkler, Devrim, Kolay, Emanet Olsun, Erken Gel" adlı şiirler bulunur.

Necip Fazıl'ın "Dava ve Cemiyet" üzerine yazdığı şiirlerinde, milli ve manevi değerler ve sosyal, ideolojik ve siyasi hususlar ön planda yer alır. Kısakürek'in fikirlerinin en dikkat çeken yönü, İslam'ı bir ideoloji ve hayat tarzı olarak sunmuş olmasıdır. (Duran, 2005: 75). Bu gruptaki şiirlerin en eski tarihli olanı "İhtilâl", 1930; "Kolay" ise 1982 yılında kaleme alınmıştır. "Buna göre bu şiirler söz konusu tarihler arasındaki Türk insanı, ailesi ve toplumunun içinde bulundukları durumu şiir diliyle ortaya koyan ve gözlerimizin önüne seren metinlerdir" (Duymaz, 2005: 226).

Necip Fazıl, davasını, ideolojisini, fikirlerini ve mefkûresini Büyük Doğu kavramı altında irdeler. Şair, aynı isimde bir de marş kaleme alır. "1938 yılında Milli Marş yarışması vesilesiyle yazdığı Büyük Doğu Marşı isimli şiir Kısakürek'in mefkûresini şekillendirir" (Üstün, 2011: 14). Kısakürek, "Büyük Doğu Marşı"nda "Allah'ın seçtiği kurtulmuş millet" diyerek Türk milletini daha da yüceltir. Şair burada milletimizin her zaman başının dik olması gerektiğini söyler:

Allah'ın seçtiği kurtulmuş millet!
Güneşten başını göklere yükselt!
Avlanır, kim sana atarsa kement,
Ezel kuşatılmaz, çevrilmez ebet.
Allah'ın seçtiği kurtulmuş millet!
Güneşten başını göklere yükselt! (Kısakürek, 1995: 396).

Büyük Doğu, bir mefkûrenin tezahürüdür. Şair, mana-madde tezadında manayı savunarak maddenin karşısında durur. Bu ideal aynı zamanda dergisinin de ismi olur. "Kısakürek, Büyük Doğu dergisini siyasi ve içtimai bir gazete şeklinde çıkardıktan sonra milliyetçi ve mukaddesatçı çevrelerin tutum ve görüşlerini etkilemeye başlamıştır. Yazılarında mistik ve dinsel duyguyu ön plana çıkaran Kısakürek, siyasi yazılarıyla da Türk sağının rağbet gördüğü bir düşünür hâline gelmiştir" (Şahin, 2019: 4).

Üstad, Türk milletinin "ruh ayrılığı" içerisinde olmaması gerektiğini belirtir. Ona göre, "bir milletin millet oluşunda birinci faktör 'ruh birliği'dir. Önemli olan milleti belli bir iman merkezi etrafında toplamaktır" (Kaplan, 2003: 35). O, şair ve yazarlığının yanı sıra bir dava ve aksiyon adamıdır. Onun davası İslamiyet'e hizmettir.

"Sakarya Türküsü" adlı şiirde şair Sakarya nehri ile Türk milletini aynı kaderde birleştirerek çekilen acıların ortak olduğunu ve Türk milletinin artık ayağa kalkma vaktinin geldiğini söylemek ister. "Necip Fazıl, Sakarya Türküsü'nü 1949 yılında trenle bir Ankara dönüşü, bozkırlar arasından yol boyunca kıvrıla kıvrıla akışını seyrettiği Sakarya nehrinin verdiği ilhamla" (Çetin, 2012: 103) kaleme alır. Şair, şiirin merkezine Sakarya nehrini yerleştirerek aslında kendi davasının Türk milletinin davası olduğunu ifade etmek ister. O, Türk milleti ile Sakarya nehrini aynı kaderde birleştirir:

Sen ve ben, gözyaşiyle ıslanmış hamurdanız;

Rengimize baksınlar, kandan ve çamurdanız!

Akrebin kıskacında yoğurmuş bizi kader;

Aldırma, böyle gelmiş, bu dünya böyle gider!

Bana kefendir yatak, sana tabuttur havuz;

Sen kıvrıl, ben gideyim, Son Peygamber Kılavuz!

Yol onun, varlık onun, gerisi hep angarya;

Yüzüstü çok sürüngün, ayağa kalk, Sakarya!.. (Kısakürek, 1995: 400).

"Müjde" adlı şiirde, Hz. Muhammed'e (S.A.V) ve İslâmiyet'e göndermeler yapılır. O, bu şiiriyle aynı zamanda arzuladığı cemiyeti müjdeler. O, dindar ve mukaddesatçı bir gençliğin fikrî yapısının temelini sağlamlaştırmak ister. "Bir taraftan İslâmî şuur ve yüksek bir peygamber sevgisi telkin ederken, öte yandan, millî tarihin mefahir tarafını ön plana çıkararak ve süren kötülükleri vurgulayarak güçlü bir millî şuur uyandırır" (Doğan, 2013: 80). Onun amacı, merkezde İslamiyet'in olduğu davayı yeni neslin idrak ederek geleceğe taşımasıdır:

Fertle toplum arası kalkacak artık güreş;

Herkes tek tek sırtına toplumu bindirecek.

Gökler iki şakkolmuş haberi bildirecek.

Müjdeler olsun size; doğdu batmayan güneş! (Kısakürek, 1995: 401).

Şair, "batmayan güneş" dizesi ile İslamiyet'i kast eder. "Gökler iki şak olmuş" ifadesinde Hz. Muhammed'in (S.A.V.) Ay'ı ikiye yarması mucizesi telmih edilir. Bu bağlamda Büyük Doğu idealinde İslamiyet'i merkeze alır. "O, İslamiyet'in her noktaya hâkim bir görüşünün olduğuna inanır. Devlet, siyaset, ekonomi, eğitim, sosyal adalet, güzel sanatlar, kadın ve aile gibi bütün alanlara yönelik hâkim bir görüşü olan İslamiyet'in yirminci asırda eşi benzeri görülmemiş bir ideoloji şekline gireceğine ve isminin ise zaman ve mekân ölçüsüyle 'Büyük Doğu' olacağına inanmıştır" (Şahin, 2019: 6).

"Muhasebe" adlı şiirde bireyden yola çıkan şair, içinde bulunduğu durumu ulvî hastalık ifadesiyle dile getirir. O, davasının peşine düştüğünden itibaren "fildişi kule" ile işi olmadığından söz eder:

Evet, kafam çatlıyor, güya ulvi hastalık;

Bendedir, duymadığı dertlerle kalabalık.

Büyük meydana düştüm, uçtu fildişi kulem;

Milyonlarca ayağın altında kaldı kellem… (Kısakürek, 1995: 403).

Kısakürek, milli ve manevi değerlere bağlı bir toplum arzular. "O, yitirilen dinî, millî ve ahlaki değerleri kendi öncülüğünde yeniden canlandırmayı amaçlamakta, bunu siyasi bir aksiyon planında gerçekleştirmeye çalışmaktadır" (Şahin, 2019: 2). Şair, bu şiirinde üç nesilden yola çıkılarak toplumdaki bozulmayı dile getirir:

Kısakürek, "Muhasebe"de "bütün meselem" ve "her meselenin başı" diyerek "dava"sını hatırlatır. O, idealindeki toplumun ve gençliğin temelini oluşturmak ister. "Tanzimat'tan günümüze Türk edebiyat ve düşünce tarihinde birçok yazar ve düşünür kendi fikir akımına veya ideolojisine göre bir gençlik ideali tasavvur eder" (Karabulut, 2019: 342). Üstad, hayal ettiği gençlik için adeta bir kurtuluş reçetesi sunar. O, cemiyetten uzak olan sanatkârlığı "cüce" kelimesiyle ifade eder.

Üstün çile, dev gibi gelip çattı birden! Tos!!!

Sen, cüce sanatkârlık, sana büsbütün paydos!

Cemiyet, ah cemiyet, yok edilen ruhiyle;

Ve cemiyet, cemiyet, yok eden güruhiyle... (Kısakürek, 1995: 403).

Şiirin öznesi, cemiyetin içinin boşalmasına, öz değerlerinden uzaklaşmasına tepki gösterir. Onun için dava artık "üstün çile"ye dönüşmüştür. Ona göre sanatçı bu çileyi hissetmelidir. "Necip Fazıl, şairi bütün bir cemiyetin rüyasını gören, sancısını çeken, ağrılarını hisseden fakat aynı zamanda geleceğini de inşa eden bir aktör olarak görür" (Kolcu, 2009: 49). Büyük sanatkârlık da ona göre dava ve cemiye ile mümkündür. Şair, toplumun ruhunun adeta yok edildiğini söyleyerek cemiyetin bilinçlenmesi, yani milli ve manevi değerlerine sahip çıkması gerektiğini söylemek ister.

"Destan" şiirinde toplumsal bozulmaya göndermeler yapan şair, Sodom ve Gomore ifadelerini imgesel kullanarak cemiyetin çürümesinden söz eder. Sodom ve Gomore iki mitolojik kent olup gizemli ve günahkâr yönleriyle öne çıkar. Kısakürek, şiirde "O cemiyetlere taş çıkartacak günlere gelindiğine işaret eder" (Çebi, 1987: 254).

Geçenler geçti seni, uçtu pabucun dama,

Çatla Sodom-Gomore, patla Bizans ve Roma! (Kısakürek, 1995: 406).

"Zindandan Mehmed'e Mektup" adlı şiir, Üstad'ın hapishane yıllarından izler taşır. Şiirde şairin davasının en önemli yönü olan Allah'a inanma ve sığınma da yer alır. Kısakürek, *"Beni Allah tutmuş, kim eder azat?"* ve *"Dünyaya kapalı, Allaha açık."* (Kısakürek, 1995: 421) dizelerinde İslamiyet'i hayatının merkezine alır. Dünyaya kapalı olan hücresi, sadece Allah'a açıktır ve bu da şaire yetmektedir. O, sadece Allah'tan merhamet ister.

"Son Sığınak"ta İslamiyet'i merkeze alan şair, toplumun ruhunu kaybettiğini belirterek Hz. Muhammed'in (S.A.V.) yolundan gitmek gerektiğini ifade eder:

Ey insan, sana son sığınak,

Son Peygamberin hırkasında! (Kısakürek, 1995: 429).

Şiirde insanoğlunun ancak İslam Peygamberi Hz. Muhammed'e (S.A.V.) bağlanarak kurtulacağı ifade edilir. "İslam dininin peygamberi, bu dini insanlara hayatıyla anlatan kişi olarak bayraklaşan şahsiyettir" (Koçak, 2016: 214).

"Fikir Sancısı" adlı şiirde Kısakürek'in metafizik ürpertilerinin fikir sancısına dönüşme izlenimi yer alır. Fikir sancısı çeken modern insan, trajik bir yapı içerisine girer. Hakikat ve varoluş, hayat ve ölüm, zaman ve ebedîlik temalarını derinliği ile işleyen Necip Fazıl, ruhunun

ilham ettiği, aklının zorladığı/zorlandığı bütün fikir çilelerini; benliğinin kaderini, düşünüp mutlak hakikati kavrama kaygısını ve ıstırabını ilk şiirlerinden son şiirlerine kadar taşır (Hancıoğlu, 2013: 77).

Lafımın dostusunuz, çilemin yabancısı,

Yok mudur, sizin köyde, çeken fikir sancısı? (Kısakürek, 1995: 433).

Üstad, *İdeolocya Örgüsü*'nde İslâm'ın belirleyici yönünün canlandırılmasını (Kısakürek, 2008: 104) ister. "Türk milletinin uyanmasını, her şeyin, doğru ve düzgün olarak benimsediği yola girmesini ve artık sürünmekten kurtulmasını ister. Bu doğru ve dürüst yolun adı tek kelime ile 'İslam'dır" (Çebi, 1987: 250). Ona göre, Batılılaşma döneminde kültürel manada büyük kayıplar yaşanmıştır. Kaybedilen değerlerin tekrar kazanılması için İslamiyet esas alınmalıdır.

SONUÇ

Necip Fazıl Kısakürek, edebiyatın birçok türünde eser kaleme almakla beraber, bir mütefekkir, dava ve aksiyon adamıdır. Onun davası İslamiyet'tir. İslamiyet'i merkeze alan Üstad, sanatın asıl amacının "sır ve güzellik içinde Allah'ı arama işi" olduğunu belirtir. Şiirlerinde görülen mistik ve metafizik durum da onun bu davasının etrafında şekillenir. O, yirminci yüzyılın modern insanının trajedisini ve kaosunu ruh dünyasında hisseder ve yaşar. Dinin olmadığında hiçbir şeyin olmayacağını ifade eder. İdeolocya Örgüsü'nde İslâm'ın belirleyici yönünün canlandırılması arzular. Üstad, İslamiyet'i merkeze alarak Büyük Doğu idealinin çerçevesini çizer. Bu çerçevenin içinde dini ve milli konular öne çıkar. Şair, sık sık cemiyet eleştirisi yaparak toplumun ruhunun kaybolduğunu veya elinden alındığını söyler. Ona göre gelecek imanlı yeni nesil ile kurtuluş sağlanacaktır. Kısakürek, *Çile* adlı şiir kitabının "Dava ve Cemiyet" bölümündeki şiirlerde bu hususlara dikkat çeker. "Büyük Doğu Marşı"nda Türkl milleti için "Allah'ın seçtiği kurtulmuş millet" diyerek Türk milletinin Allah'ın seçtiği bir millet olduğunu, her zaman başının dik olması gerektiğini ve esaret altında olamayacağını belirtir. "Sakarya Türküsü" şiirinde de Türklük ve Müslümanlık değerlerini iç içe ele alan şair, artık ayağa kalkma vaktinin geldiğini ifade eder. Kısakürek, "Müjde" adlı şiirde, Hz. Muhammed'i (S.A.V) ve İslâmiyet'i merkeze alarak davasının en önemli noktasına işaret eder. Necip Fazıl, "Muhasebe" adlı şiirde bireysel ve toplumsal bozulmayı ve çürümüşlüğü eleştirir. "Destan" şiirinde toplumsal bozulmayı Sodom ve Gomore imgeleri ile dile getiren anlatıcı, "Zindandan Mehmed'e Mektup"ta ise hapishane gibi kapalı ve kaotik bir mekanda da insanın tek sığınağının Allah olduğunu dile getirir. Şair, "Son Sığınak"ta cemiyetin ruhunu kaybettiğini belirten Üstad, tek sığınağın İslamiyet olduğunu anlatmak ister. Sonuçta, Necip Fazıl Kısakürek, İslamiyet'i merkeze alarak cemiyetin buna göre şekillenmesini ister ve hayatında ve eserlerinde ve bunu davası haline getirir.

KAYNAKÇA

ÇEBİ, Hasan (1987), Bütün Yönleriyle Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirleri, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

ÇETİN, Nurullah (2012), Şiir Tahlilleri-1. Ankara: Öncü Kitap Yayınları.

DURAN, Burhanettin (2005), Kısakürek'in Siyasi Fikirleri Üzerine Bir Değerlendirme, Hece-Aylık Edebiyat Dergisi (Düşünce, Tarih ve Bir Coğrafya Tasarımı Olarak Büyük Doğu ve Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı), Sayı: 97, Ocak.

DUYMAZ, Recep (2005), Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerindeki "Dava ve Toplum", Hece-Aylık Edebiyat Dergisi (Düşünce, Tarih ve Bir Coğrafya Tasarımı Olarak Büyük Doğu ve Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayısı), Sayı: 97.

DOĞAN, D. Mehmet (2013), Necip Fazıl: Şiirden Hitabete, Fikirden Harekete, 30 Necip Fazıl, Uluslararası Necip Fazıl Kısakürek Sempozyumu, (Editörler: Fahri Tuna, Ercan Yılmaz, Hüseyin Yorulmaz), 20-26 Mayıs 2013, Konya.

HANCIOĞLU, Hümeyra (2013), Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerinde Temalar, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

KANTER, M. Fatih; GÜNEL, Sezen (2016), Leksikoloji Analizi Yöntemi İle Necip Fazıl Şiirinde Öfke ve Başkaldırı Aktarımının İncelenmesi, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Prof. Dr. İbrahim KAVAZ Özel Sayısı, Yıl: 4, Sayı: 24, Mart.

KAPLAN, Ahmet (2003), İşte Necip Fazıl, Türkav Yayınları, Antalya.

KARABULUT, MUSTAFA (2019), Üslupbilim (Stilistik) ve Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirleri Üzerinde Stilistik Bir İnceleme, Akçağ Yayınları, Ankara.

KISAKÜREK, Necip Fazıl (1995), Çile, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.

KISAKÜREK, Necip Fazıl (2008), İdeolocya Örgüsü, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.

KOÇAK, Metin (2016), Mehmed Âkif Ersoy, Necip Fazıl Kısakürek ve Sezai Karakoç Şiirlerinde Bir Medeniyet Öncüsü Olarak Hz. Muhammed, Sayı: 8 Yıl: 2016 Güz.

KOLCU, Ali İhsan (2009), Necip Fazıl'ın Poetikası, Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.

ŞAHİN, O. Erdal (2019), Necip Fazıl Kısakürek'in Düşünce Ekseni ve Siyasi Aksiyonu, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2019; 17 (4); 1-16.

ÜSTÜN, Nazan (2011), Büyük Doğu Mecmuası'nın Siyasal Analizi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

TÜRKİYƏDƏ CUMHURİYƏTİN ƏDƏBİYYATA TƏSİRİ

THE İNFLUENCE OF THE REPUBLİC ON LİTERATURE İN TURKEY

Leyla Ziyafət qızı HƏSƏNOVA
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

ORCID ID: 0009-0006-9057-9205

Özet
Türkiyə tarixində mühüm əhəmiyyət kəsb edən Cumhuriyət öz təsirini bütün sahələrdə göstərmişdir. Bu mühüm hadisənin öz əksini tapdığı sahələrdən biri də, heç şübhəsiz ədəbiyyat idi. Cumhuriyət dönəmində yazıb-yaradan türk yazıçılarını birləşdirən əsas ortaq cəhət onlarda gələcəyə və yeni quruluşa olan inam idi. Bu dövrdə yazılan istər romanlarda, istərsə də şeirlərdə şairlərin insanlara işıqlı gələcəyə inam və ümid hissi aşıladığının şahidi oluruq.

Açar sözlər: Cumhuriyət, Türkiyə, ədəbiyyat, şeir.

Abstarct
The Republic, which is important in the history of Turkey, has shown its influence in all fields. Undoubtedly, one of the areas where this important event was reflected was literature. The basic common factor that united the Turkish writers who wrote and created during the Republic period was their belief in the future and the new structure. In novels and poems written during this period, we witness that poets instilled people with a sense of faith and hope for a bright future.

Key words: Republic, Turkey, literature, poetry.

Giriş

Türkiyə tarixində 29 oktyabr – Cumhuriyət gününün çox böyük əhəmiyyəti vardır. Bu tarix böyük bir eranın başlanğıcı, eyni zamanda Türk xalqının tarixində şanlı bir zəfər kimi qiymətləndirilə bilər. Məhz həmin gün Mustafa Kamal Paşanın rəhbərliyi ilə ölkədə Cumhuriyətin elan olunması ölkədəki siyasi rejimin çağdaş dövrə uyğunlaşdırılaraq öz dövlətçilik ənənələrini davam etdirməsinə səbəb oldu. Beləliklə, uzun əsrlər boyu mövcud olan, türk-islam monarxiyası şəklində var olan Türkiyə dövləti öz yoluna Böyük Millət Məclisinin 29 oktyabr tarixli qərarı ilə artıq respublika kimi davam etməyə başladı. Böyük səs çoxluğu ilə Qazi Mustafa Kamal Paşa cumhuriyətin ilk prezidenti seçildi. Bu tarixi hadisə, əlbəttə ki, təkcə türk xalqının siyasi həyatına yox, eyni zamanda onun mədəniyyətinə, ədəbiyyatına, digər xalqlarla əlaqəsinə də çox böyük təsir göstərdi.

Əsas hissə: Cumhuriyət dövründə ədəbiyyatın əsas xüsusiyyətlərindən biri cumhuriyəti və onun məğzini xalqa çatdırmaqdan ibarət idi. Yeni qurulmuş sistemi və bu sistemin xalqın həyatına işıq tutacağına dair olan ümidləri bədii şəkildə oxucuya çatdırmaq, oxucuda cumhuriyətə böyük sevgi və inam formalaşdırmaq yazıçıların qarşısında duran əsas

vəzifələrdən idi. Cumhuriyət dövründə çağdaş türk romanı meydana çıxdı. Eyni zamanda, bu dövr türk ədəbiyyatında romantik mövzulu əsərlərdə özünü göstərməyə başladı. Cumhuriyət dövrünün roman yazarları sırasında Halide Edip Adıvar, Kemal Tahir, Yakub Kadri, Tarık Buğra və başqalarının adını çəkə bilərik. Həmin dövrdə Halide Edip Adıvarın "Ateşten gömlek", Yakub Kadrinin "Yaban", Kemal Tahirin "Yorgun savaşçı", Tarık Buğranın "Küçük ağa" romanları işıq üzü görür.

Əlbəttə, həmin dövr türk ədəbiyyatını təkcə romanla qısıtlamaq olmaz, çünki şeir yazan və bu yolda yeni istiqamətlərə üz tutan şairlər də az deyildi. Cumhuriyət dönəmində yazılan şeirlərin başlıca fərqi böyük əksəriyyətinin heca vəznində yazılması idi. Həmin dövrdə şeirin ən gözəl nümunələrini Necip Fazıl Kısakürək, Mehmet Akif Ersoy, Ahmet Hamdi Tanpınar, Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Kutsi Tecer, Sezai Karakoç və başqa şairlər yazmışdılar. Bu dövrdə yazılan şeirlərdə biz yenə də şairlərin insanlarda gələcəyə ümid hissi aşıladığını görürük.

Necip Fazıl Kısakürek Cumhuriyet dönəminin ən gözəl şairlərindən biridir. Şeirlərini təkcə ilhamla yox, həm də dərin düşüncələrlə yazan şair qısa bir zamanda oxucuların sevgisini qazanmağı bacarır. Şairin məşhur "Aç kapıyı" şeirinə nəzər salaq:

Aç kapıyı haber var,
Ötenin ötesinden.
Dudaklarda şarkılar
Kurtuluş bestesinden
Biz geldik, bilen bilsin
Gönül gönül girilsin
İnsanlar devşirilsin
Sonsuzluk destesinden. (5)

N.F.Kısakürеyin bir çox şeirlərində sanki onun həyata qarşı üsyanını hiss edirik. Aşağıdakı şeirinə diqqət etsək bunu aydın görərik:

Tohum saç, bitmezse toprak utansın!
Hedefe varmayan mızrak utansın!
Hey gidi Küheylan, koşmana bak sen!
Çatlarsan, doğuran kısrak utansın!
Eski çınar şimdi Noel ağacı;
Dallarda iğreti yaprak utansın!
Ustada kalırsa bu öksüz yapı,
Onu sürdürmeyen çırak utansın!
Ölümden ilerde varış dediğin,
Geride ne varsa bırak utansın!
Ey binbir tanede solmayan tek renk;
Bayraklaşamıyorsan bayrak utansın! (5)

Cumhuriyət dönəminin ən önəmli isimlərindən biri də, şübhəsiz "İstiklal marşı"nın müəllifi olan Mehmet Akif Ersoydur. Böyük şairin şeirlərinin əsas xüsusiyyəti onun nəzmi

nəsrə yaxınlaşdırmasıdır. Əsərlərini əruz vəznində yazan Ersoy, həm də əruz vəznini türkçəyə uyğunlaşdıran ən önəmli yazarlardan biridir.

Mehmet Akif Ersoy milli mücadele dönəmində yaşanılan hadisələrin təsiri ilə İstiklal marşını yazmışdır. Türk millətinin çətin günlərini görən və əsərində işləyən şair türk xalqı üçün olduqca önəmli bir yerdədir.

"İstiklal" marşı şeiri 1921-ci il 12 martda məclisdə oy birliyi ilə "İstiklal marşı" olaraq qəbul edilmişdir. Məhz bundan sonra Ersoya "Vətən şairi", "Milli şair" deyə xitab olunmağa başlanılmışdır.

"Zulmü alkışlayamam" şeirində böyük türk şairi sanki üzünü bütün insanlığa tutaraq deyirdi:

Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevemem,
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem.
Biri ecdadıma saldırdımı hatta boğarım!…
- Boğamazsın ki!
- Hiç olmazsa yanımdan kovarım!
Üçbuçuk soysuzun ardından zağarlık yapamam,
Hele hak namına haksızlığa ölsem tapamam.
Doğduğumdan beridir, aşığım istiklale,
Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lale!
Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum?
Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boyunum!
Kanayan bir yara gördüm mü yanar ta ciğerim,
Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim!
Adam aldırmada geç, git! Diyemem, aldırırım.
Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırırım!… (4)

Cumhuriyet dövrünün bir başqa məşhur siması isə Ahmet Hamdi Tanpınardır. "Bursada zaman", "Annem için", "Başımızın üstünde bir bulut", "Bütün yaz", "Sabah", "Yağmur", "Selam olsun" və s. şeirlərin müəllifi olan Tanpınarın "Bir yolcuya" şeirinə nəzər salaq:

Yolcu! Bir gün gelir de eğer yolun uğrarsa,
Torpağında kan tüten bu mukaddes illere
Her harabe önünde Edirne'den ta Kars'a
Kadar yaşlı gözlerle ağla diz çöküp yere

Yolcu! eğer kadından, sevgiden daha yüksek
Daha geniş bir ilham ararsan hayatında
Fanilikten kurtulup da göklere yükselmek
İhtirası yaşarsa her arzunun altında. (7)

Həmin dövrün bir başqa şairi olan Sezai Karakoç isə türk ədəbiyyatında əsərləri ilə yanaşı həm də özlü sözləri ilə məşhurlaşmışdır. "İnanclıyım barış və düzən yanlısıyım, savaşım bunun için" və ya "inancın yarısı utançtır, hər şeyi tam olsa da utancını itirmiş bir mədəniyyət

sağlıqsızdır" kimi ibrətamiz aforizmlər müəllifi olan şair, həm də çox duyğulu şeirlər yazmışdır. "Anneler ve çocuklar" şeirinə nəzər salaq:

Anne ölünce çocuk
Bahçenin en yalnız köşesinde
Elinde bir siyah çubuk
Ağzında küçük bir leke.

Çocuk öldü mü güneş
Simsiyah görünür gözüne
Elinde bir ip nereye
Bilmez bağlayacağını anne.

Kaçak herkesten,
Durmaz bir yerde
Anne plünce çocuk
Çocuk ölünce anne. (6)

Şeirdə Sezai Karakoç bir ana ilə övladı arasında olan bağı çox gözəl bir şəkildə oxucusuna çatdırır. Anasını itirmiş bir övlad-övladını itirmiş bir ana üçün həyat işıqlarının necə söndüyünü, həyatın necə qaranlıqlaşdığını poetik bir dillə öz oxucusuna çatdıraraq onun qəlbinin ən incə tellərinə toxunmağı bacarır.

Nəticə

Türkiyədə 29 oktyabr 1923-cü ildə Cumhuriyərin elan olunması ilə ölkədə hər şey köklü şəkildə dəyişir. Artıq insanlar bütün sahələrdə daha özgürcəsinə yaşamağa və öz fikirlirini rahat şəkildə ifadə etməyə başlayır. Qazi Mustafa Kemal Paşanın qurduğu Cumhuriyətin müsbət yönləri özünü hər sahədə olduğu kimi ədəbiyyatda da göstərməyə başlayır. Bu dövrdə ortaya çıxan ədəbiyyat nümunələri isə Cumhuriyəti laiqincə təmsil edir. Adlarını çəkdiyimiz yazıçılar Türkiyədə Cumhuriyət dönəmində ədəbiyyatın başlıca simaları olmaqla yanaşı, həm də Türk ədəbiyyatında silinməz izlər qoyan ədiblərdir. Bu böyük şəxsiyyətlər təkcə türk ədəbiyyatında yox, ümumən türk xalqları ədəbiyyatında silinməz izlər qoymuşlar.

ƏDƏBİYYAT

1. Abbasov, E. (2021) "Türk ədəbiyyatı həftəsi" Xalq qəzeti. s.14
2. Əskər, R. (2010) "Türk ədəbiyyatı tarixi" Respublika. s.6
3. Quliyev, E. (2003) Türkiyə türk ədəbiyyatı. Bakı:Orxan
4. https://www.inkilap.com/blog/icerik/mehmet-akif-ersoy
5. https://www.cumhuriyet.com.tr/galeri/necip-fazil-kisakurekin-en-guzel-siirleri-1939912
6. https://www.fikriyat.com/galeri/edebiyat/sezai-karakocun-en-cok-sevilen-20-siiri/amp
7. https://www.leblebitozu.com/ahmet-hamdi-tanpinarin-siirleri.

CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA TÜRK TİYATROSU

TURKISH THEATER IN THE EARLY YEARS OF THE REPUBLIC

Ertan YILDIRIM

Dr, Çorum Ölçme Değerlendirme Merkezi

ORCID ID: 000-0001-8893-3136

Özet

Tiyatro, oyun ile özdeşleşen bir sanat olarak insanlıkla koşut bir gelişim çizgisi izler. Araştırmacılar bir sanat olarak tiyatronun ortaya çıkışı için Yunan Tanrısı Diyonizos adına yapılan şenlikleri işaret ederler. Türk toplumu ise "*Geleneksel Türk Tiyatrosu*" adı ile tiyatro kültürünü geçmişten bugüne taşımıştır. Bu yapı Köy Seyirlik Oyunları, Karagöz, Orta oyunu, Meddah ve Kukla oyunlarını bünyesinde barındıran bir yapı arz eder. Doğaçlama üzerine inşa edilmiş bu yapının yazılı bir metni, belli bir mekânı da yoktur. Türk toplumunun Batı kaynaklı modern tiyatro ile karşılaşması ise Tanzimat dönemiyle gerçekleşir. XIX. yüzyıldan itibaren modern tiyatro Geleneksel Türk Tiyatrosu ile birlikte yol alır. Tanzimat Dönemi, Servet-i Fünun Dönemi, Fecr-i Ati Dönemi ve Milli Edebiyat Dönemi süresince modern tiyatro Türk toplumu içinde gelişmeye ve yetkin ürünler vermeye başlamıştır. 1923'te Cumhuriyetin ilanı ile bütün alanlarda olduğu gibi tiyatro çalışmaları da ivme kazanmıştır. Muhsin Ertuğrul bu dönemde Türk tiyatrosuna Darülbedayi'de önemli hizmetlerde bulunmuş cumhuriyet dönemi Türk tiyatrosunun alt yapısını oluşturmuştur.

Kurumsallaşmanın öncelendiği Cumhuriyet Dönemi tiyatrosu, konu seçimlerinde de dönemim şartlarını gözetmiştir. Türk tarihi, milliyetçilik ve vatanseverlik, Cumhuriyet değerlerini halka anlatmak, öğretmek, Atatürk ilke ve inkılaplarını yerleştirmek bu oyunların temel yaklaşımı olmuştur. Bu ana amaç dışında ahlaki çürüme, eski-yeni çatışması, köyden kente göç, ekonomik sorunlar, Türk tarihine ve Osmanlı dönemine ait önemli gelişmeler, siyasi ve sosyal eleştiriler tiyatro metinlerinin konuları arasında yer alır. Bu yaklaşımla denilebilir ki Cumhuriyet tiyatrosu, şekli göz ardı eden daha çok toplumsal eğitimi amaç edinmiş bir misyon üstlenmiştir.

1934'te Musikî ve Temsil Akademisi'nin açılması, 1936'da Ankara Devlet Konservatuvarının kurulması tiyatronun Türkiye'de gelişmesi ve tiyatroya nitelikli insan yetiştirilmesi açısından önemli gelişmelerdendir. Bunun yanı sıra Cumhuriyetin kurucusu Atatürk'ün tiyatroya ve tiyatro sanatçılarına verdiği önem, duyduğu saygı, büyük şehirlerden Anadolu'ya düzenlenen turneler cumhuriyet Türkiye'sinde bir tiyatro kültürünün oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu

dönemde verdikleri eserlerle cumhuriyet dönemi Türk tiyatrosunun zenginleşmesine katkı sunan Milli Edebiyat Dönemi ile birlikte cumhuriyet döneminde de eser veren Aka Gündüz, Reşat Nuri Güntekin, Halit Fahri Ozansoy, Faruk Nafiz Çamlıbel, Halide Edip Adıvar'ın yanı sıra Muhsin Ertuğrul, Ekrem Reşit Rey, Vedat Nedim Tör, Cevat Fehmi Başkut, Nazım Kurşunlu, Güngör Dilmen, Orhan Asena, Turgut Özakman, Haldun Taner, Turan Oflazoğlu, Recep Bilgener, Necati Cumalı cumhuriyet döneminin önemli tiyatro yazarlarındandır.

Anahtar Kelimeler: Türk tiyatrosunun gelişimi, modern tiyatro, cumhuriyet

Abstract

Theater, as an art identified with play, follows a parallel development line with humanity. Researchers point to the festivals held in the name of the Greek God Dionysus for the emergence of theater as an art. Turkish society has carried the theater culture from past to present under the name of "Traditional Turkish Theatre". This structure has a structure that includes Köy Seyirlik Oyunları, Karagöz, Orta oyunu, Meddah and Kukla. This structure, built on improvisation, does not have a written text or a specific location. Turkish society's encounter with Western-based modern theater took place during the Tanzimat period. XIX. Since the 19th century, modern theater has progressed together with Traditional Turkish Theatre. During the Tanzimat Period, Servet-i Fünun Period, Fecr-i Ati Period and National Literature Period, modern theater began to develop in Turkish society and produce competent products. With the proclamation of the Republic in 1923, theater studies gained momentum, as in all fields. During this period, Muhsin Ertuğrul made important contributions to Turkish theater in Darülbedayi and formed the infrastructure of Turkish theater during the republican period.

The theater of the Republican Era, where institutionalization was prioritized, also took into consideration the conditions of the period in its subject selection. The basic approach of these plays was to explain and teach Turkish history, nationalism and patriotism, Republic values to the public, and to establish Ataturk's principles and reforms. Apart from this main purpose, moral decay, old-new conflict, migration from village to city, economic problems, important developments in Turkish history and the Ottoman period, political and social criticism are among the subjects of theater texts. With this approach, it can be said that the Republican theater has undertaken a mission that ignores form and aims more at social education.

The opening of the Music and Performance Academy in 1934 and the establishment of the Ankara State Conservatory in 1936 are important developments in terms of the development of

theater in Turkey and the training of qualified people for theatre. In addition, the importance and respect given by Ataturk, the founder of the Republic, to theater and theater artists, and the tours organized from big cities to Anatolia, paved the way for the formation of a theater culture in republican Turkey. He contributed to the enrichment of Turkish theater in the republican period with the works he produced during this period, and also produced works during the republican period as well as during the National Literature Period Aka Gündüz, Reşat Nuri Güntekin, Halit Fahri Ozansoy, Faruk Nafiz Çamlıbel, Halide Edip Adıvar, who also produced works during the republican period, as well as Muhsin Ertuğrul, Ekrem Reşit Rey, Vedat Nedim Tör, Cevat Fehmi Başkut, Nazım Kurşunlu, Güngör. Dilmen, Orhan Asena, Turgut Özakman, Haldun Taner, Turan Oflazoğlu, Recep Bilgener, Necati Cumalı are among the important theater writers of the republican period.

Keyword: Development of Turkish theater, modern theater, republic

CUMHURİYET DÖNEMİNDE DİL VE DİL POLİTİKALARI

LANGUAGE AND LANGUAGE POLICIES IN THE REPUBLICAN PERIOD

Taylan MARAL

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi

ORCID: 0000-0003-4508-4001

Özet

Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923 yılında kuruluşundan bu yana, dil ve dil politikaları ülkenin kültürel ve toplumsal evriminde önemli bir rol oynamıştır. Cumhuriyetin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, dil politikalarını şekillendirirken Türk milletinin birliğini ve modernleşmesini temel hedefler olarak belirlemiştir. Bu dönemde dil politikaları, resmi dilin standardizasyonu, eğitim sisteminde Türkçenin öne çıkarılması ve toplumun dil kullanımında dönüşümünü içermiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında, Osmanlıca yerine Türkçenin kullanılması teşvik edilmiş ve 1928'de Türk alfabesi kabul edilmiştir. Böylece, Türkçenin yazılı ve sözlü iletişimde standartlaşması amaçlanmıştır. Dildeki bu değişiklikler, toplumun eğitim sisteminden, medyaya kadar birçok alanda hissedilmiştir. Dil politikaları, sadece yazılı dilde değil aynı zamanda ağızlar arasındaki farklılıkları da ele almıştır. Bu, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde konuşulan ağızların kaybolmaması ve zengin bir kültürel mirasın sürdürülmesi amacıyla yapılmıştır. Cumhuriyet döneminde dil politikalarının en önemli sonuçlarından biri eğitim sistemine yansımıştır. Türkçenin eğitim dili olarak benimsenmesi, daha fazla insanın eğitim almasını ve okuryazarlık seviyelerinin artmasını teşvik etmiştir. Bu da Türkiye'nin modernleşme yolunda önemli bir adım olmuştur. Ancak, dil politikaları bazen tartışmalı olmuş ve eleştirilere maruz kalmıştır. Bazıları, bu politikaların farklı kültürel grupları ve azınlıkları dışladığını veya asimile etmeye çalıştığını öne sürmüştür. Diğerleri ise, bu politikaların Türk ulusal kimliğini güçlendirdiğini ve birliği sağladığını savunmuştur.

Cumhuriyet Dönemi'nde gerçekleşen dil reformu, Türkiye'deki medya sektörünü önemli ölçüde etkilemiş ve desteklenmiştir. Dil reformunun temel amacı, Türk milletinin birliğini sağlamak ve ülkeyi modernleştirmek için dilde standartlaşmayı teşvik etmek olduğundan, medya bu hedeflere hizmet eden bir araç olarak görülmüştür. Cumhuriyet Dönemi'nde Türk gazeteleri, dil reformunun hızla yayılmasına ve benimsenmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Gazeteler, Türk alfabesinin kabulü, Osmanlıcadan Türkçeye geçiş ve yazılı iletişimde dilin standardizasyonu gibi önemli adımları kamuoyuna duyurarak toplumun dildeki değişimlere hızla uyum sağlamasına yardımcı olmuştur.

Sonuç olarak, Cumhuriyet Dönemi'nde dil ve dil politikaları Türkiye'nin toplumsal ve kültürel evriminde önemli bir rol oynamıştır. Dil politikaları, Türkiye'nin modern bir ulus devlet olma yolundaki çabalarının bir yansımasıdır ve bu politikaların etkisi hala günümüzde hissedilmektedir. Cumhuriyet Dönemi'ndeki dil reformu, gazetelerin büyük bir araç olarak kullanıldığı ve desteklendiği bir süreç olmuştur. Gazeteler, dildeki değişimleri hızlandırarak toplumun bu değişikliklere daha kolay uyum sağlamasına ve Türk milletinin birliğini güçlendirmesine yardımcı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Dil Politikaları, Gazetecilik.

Abstract

Since the foundation of the Republic of Turkey in 1923, language and language policies have played an important role in the cultural and social evolution of the country. Mustafa Kemal Atatürk, the founder and first President of the Republic, set the unity and modernisation of the Turkish nation as the main goals in shaping language policies. In this period, language policies included the standardisation of the official language, the promotion of Turkish in the education system and the transformation of the society in language use.

In the early years of the Republic, the use of Turkish instead of Ottoman Turkish was encouraged and the Turkish alphabet was adopted in 1928. Thus, it was aimed to standardise Turkish in written and oral communication. These changes in language were felt in many areas of society, from the education system to the media. Language policies have addressed not only the written language but also the differences between dialects. This was done in order to prevent the loss of dialects spoken in various regions of Turkey and to maintain a rich cultural heritage. One of the most important results of language policies in the Republican period was reflected in the education system. The adoption of Turkish as the language of education encouraged more people to receive education and increased literacy levels. This was an important step towards modernisation in Turkey. However, language policies have sometimes been controversial and subject to criticism. Some have argued that these policies exclude or attempt to assimilate different cultural groups and minorities. Others argued that these policies strengthened Turkish national identity and promoted unity.

The language reform that took place during the Republican Era significantly influenced and supported the media sector in Turkey. Since the main aim of the language reform was to promote standardisation of the language in order to ensure the unity of the Turkish nation and modernise the country, the media was seen as a tool to serve these goals. In the Republican Era, Turkish newspapers made significant contributions to the rapid spread and adoption of the language reform. By publicising important steps such as the adoption of the Turkish alphabet, the transition from Ottoman to Turkish and the standardisation of language in written communication, newspapers helped the society to adapt to changes in language rapidly.

In conclusion, language and language policies played an important role in the social and cultural evolution of Turkey during the Republican Era. Language policies are a reflection of Turkey's efforts to become a modern nation-state, and the impact of these policies is still felt today. The language reform in the Republican Era was a process in which newspapers were used and supported as a major tool. By accelerating the changes in the language, newspapers helped the society to adapt to these changes more easily and to strengthen the unity of the Turkish nation.

Keywords: Republic, Language Policies, Journalism.

CUMHURİYET DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE HEMŞİRELİK

NURSING IN TURKEY FROM THE REPUBLİCAN TO THE PRESENT

Özkan UĞUZ

Uzm. Hemşire, Acıbadem Kent Hastanesi

ORCID ID: 0000-0002-9410-9511

Özet

Türkiye'de Cumhuriyet döneminden bu yana hemşirelik alanında dikkat çekici gelişmeler yaşanmıştır. Sağlık sisteminin modernizasyonu ve ulusal sağlık politikalarının oluşturulması hemşirelik mesleğinin gelişiminde kritik faktörler olmuştur. Bu makale, Cumhuriyet döneminden günümüze Türk hemşireliğindeki temel gelişmeleri incelemeyi amaçlamaktadır. 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti, sağlık hizmetlerinin modernizasyonuna kendini adamıştır. Bu süre zarfında hemşirelik eğitimi alanında önemli adımlar atılmıştır. Hemşirelik okullarının ve eğitim programlarının çoğalması, yüksek vasıflı hemşirelerin yetiştirilmesine yol açmıştır. 1940'lı yıllarda hemşirelerin rol ve yeterlilikleri önemli bir dönüşüm geçirerek tanı ve tedavi süreçlerinde daha aktif rol almalarına olanak tanıyarak hastaların sağlık sorunlarının çözümüne önemli katkılar sağlamıştır. Hemşireler yalnızca hasta bakımı sağlamakla sınırlı değil, liderlik rolleri üstlendiler ve sağlık sektörüne öncülük etmiştir. Bu liderlik, ekip çalışması verimliliğini arttırmış olup bireysel hasta ihtiyaçlarının daha etkili bir şekilde ele alınmasını sağlamıştır. Bu dönemde hemşireler sadece uygulayıcı olarak değil aynı zamanda sağlık hizmetlerinin yol göstericisi olarak da kabul edilmiştir. Bu nedenle sağlıkla ilgili birçok alanda etkinliğini göstererek bu alanın gelişimini şekillendirmişlerdir. Bu süreç hemşirelerin profesyonelliğini artırdı ve hastalara yönelik sağlık hizmetlerini geliştirmiştir.

1980'lerde ortaya çıkan uzmanlaşma ve yüksek lisans programları sayesinde hemşireler belirli tıbbi alanlarda uzmanlaşarak hastalar için daha uzmanlaşmış bakım anlamına gelen derinlemesine bilgi ve beceriler kazanmıştır. Hemşirelik uygulamaları teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak önemli dönüşümlere uğramıştır. Elektronik sağlık kayıtları ve teletıp uygulamaları gibi dijital araçlar, hasta takibini ve tedavi planlamasını daha hızlı ve etkili hale getirerek hastaların sağlık hizmetlerinden daha fazla yararlanmasına olanak tanımaktadır. Cumhuriyet döneminden günümüze kadar Türkiye'de hemşirelik mesleği gelişmeye ve giderek önem kazanmaya devam etmiştir. Bu gelişmeler ulusal sağlık hizmetlerinin kalitesini artırmış ve toplumsal sağlığı korumuştur. Teknoloji ilerledikçe hemşirelik sektörü gelecekte de sağlık sektörünün en önemli ve dinamik unsurlarından biri olmaya devam edecektir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik, Cumhuriyet dönemi, Ulusal sağlık politikaları

Abstract

Turkey has experienced significant developments in the field of nursing since the Republican period.The modernization of the health system and the establishment of national health policies have been critical factors in the development of the nursing profession. This article aims to examine the main developments in Turkish nursing from the Republican period to the present. Founded in 1923, the Republic of Turkey was committed to the modernization of health care. During this time, important steps were taken in the field of nursing education. The proliferation of nursing schools and training programs led to the training of highly skilled nurses. In the 1940s, the roles and competencies of nurses underwent a significant transformation, allowing them to take a more active role in the diagnosis and treatment processes and making significant contributions to the solution of patients' health problems. Nurses were not only limited to providing patient care, but also assumed leadership roles and pioneered the health sector. This leadership increased the efficiency of teamwork and enabled individual patient needs to be addressed more effectively. In this period, nurses were recognized not only as practitioners, but also as guides of health services. For this reason, they shaped the development of this field by showing their effectiveness in many areas related to health. This process increased the professionalism of nurses and improved health services for patients.

Specialization and master's degree programs that emerged in the 1980s enabled nurses to specialize in specific medical fields and gain in-depth knowledge and skills that translated into more specialized care for patients. Nursing practice has undergone significant transformations as a result of technological developments. Digital tools such as electronic health records and telemedicine applications make patient follow-up and treatment planning faster and more effective, allowing patients to benefit more from health services. From the Republican period to the present day, the nursing profession in Turkey has continued to develop and gain importance. These developments have increased the quality of national health services and protected public health. As technology advances, the nursing sector will continue to be one of the most important and dynamic elements of the health sector in the future.

Keywords: Nursing, Republican period, National health policies

ÖĞRETMEN ADAYLARININ CUMHURİYET'E İLİŞKİN METAFORİK ALGILARININ BELİRLENMESİ

DETERMINATION OF METAPHORICAL PERCEPTIONS OF TEACHER CANDIDATES ABOUT THE REPUBLIC

Seda BAYINDIR ULUSKAN

Doç. Dr. Milli Savunma Üniversitesi

ORCID. 0000-0003 3809-5802, 5058833282

Nida BAYINDIR

Prof. Dr. Eskişehir Osmangazi University

ORCID. 0000-0001-8329-358X, 5058833231

Özet

Cumhuriyet, devletin gücünü halktan aldığı ve egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğunu gösteren demokratik bir rejimdir. Toplumun insanca yaşama bilincidir. Araştırmanın amacı, sınıf öğretmeni adaylarının cumhuriyet kavramına ilişkin düşüncelerini metaforlar yoluyla belirlemektir. Araştırma, 2023-2024 akademik yılının güz döneminde bir devlet üniversitesinin Eğitim Fakültesi Sınıf Eğitimi Anabilim dalında öğrenim gören kolay ulaşılır durum örneklemesine göre belirlenen 52 öğretmen adayını kapsamaktadır. Araştırma nitel araştırma tekniklerinde olgu bilim desenindedir. Öğretmen adaylarının, metaforlar aracılığıyla, Cumhuriyet kavramını nasıl algılandığını belirlemeyi amaçlayan nitel çalışmada olgubilim (fenomenoloji) desenine kullanılmıştır. Araştırmaya katılan adaylar bu kavramı daha iyi tanıyarak ve anlayarak bir takım benzetme ve örneklerle ortaya koyabilirler. Bu anlamda metaforlar bilinmeyenlerin açıklanmasına yardım eden, karmaşık kavramları tanımlamaya yardımcı olmaktadır. Araştırmaya ait veriler araştırmacılar tarafından yarı yapılandırılmış iki sorudan oluşan bir formla toplanmıştır. Katılımcılar tarafından doldurulan formlara içerik analizi uygulanmıştır. İçerik analizi, araştırma konusunun kelime ve cümlelerle bağının kurulduğu ve gruplandığı bir analizdir. Bu aşamada ilk olarak katılımcılarca türetilen metaforlar listelenmiştir. Bu metaforlar frekans ve yüzdelerine göre sıralanmıştır. Birbirine benzeyen metaforlar aynı başlık kapsamında gruplanmış, frekans değerleriyle birlikte tablolaştırılmıştır. Araştırma bulgularına göre, öğretmen adayları 16 farklı metafor kullanmıştır. Cumhuriyeti güneşe benzetme metaforu en çok kullanılan metafor olmuştur. Bunu çınar ve hava metaforları izlemiştir. En fazla metafor geliştirilen kategoriler ise, yaşamsal zorunluluk ve yol gösterici olarak cumhuriyet kategorisidir. Öğretmen adaylarının cumhuriyeti yaşamsal anlamda algıladıkları ve geçmişten günümüze kadar uzanan kadim bir oluşum olarak gördükleri belirlenmiştir. Bu kapsamda, öğretmen adaylarının cumhuriyet algılarını geliştirecek daha kapsamlı içeriklerin ve yaşantıların kazandırılması, Atatürk ilkelerine öğrenim hayatları boyunca ne kadar yer verildiğini gösterir doküman çalışmalarının gerçekleştirilmesi, bu çalışmanın öğretmenler üzerinde de yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, öğretmen adayı, metafor algısı

Abstract

The republic is a democratic regime in which the state derives its power from the people and shows that sovereignty belongs unconditionally to the nation. It is the consciousness of society to live humanely. The research aims to determine the thoughts of primary school teacher candidates about the concept of republic through metaphors. The research includes 52 teacher candidates who are studying at the Department of Classroom Education of the Faculty of Education of a state university in the fall semester of the 2023-2024 academic year, determined according to the easily accessible situation sampling. The research is based on phenomenology in qualitative research techniques. Phenomenology design was used in the qualitative study aimed at determining how teacher candidates perceived the concept of the republic through metaphors. Candidates participating in the research can demonstrate this concept by getting to know and understand it better with some analogies and examples. In this sense, metaphors help to explain the unknown and help to define complex concepts. The data belonging to the study were collected by the researchers in a semi-structured form consisting of two questions. Content analysis was applied to the forms filled out by the participants. Content analysis is an analysis in which the research subject is linked and grouped with words and sentences. At this stage, the metaphors derived by the participants were first listed. These metaphors are listed according to their frequency and percentage. Metaphors that are similar to each other are grouped under the same heading and tabulated with their frequency values. According to the research findings, teacher candidates used 16 different metaphors. The metaphor of likening the republic to the sun has been the most widely used metaphor. This was followed by plane tree and weather metaphors. The categories in which the most metaphors are developed are the category of vital necessity and the republic as a guide. It has been determined that teacher candidates perceive the republic in a vital sense and see it as an ancient formation that extends from past to present. In this context, providing teacher candidates with more comprehensive content and experiences that will improve their perception of the Republic, Preparation of documents showing how much Ataturk's principles were included throughout their education life, and it is recommended that this study be conducted on teachers as well.

Keywords: Republic, teacher candidate, metaphoric perception

CUMHURİYETİN 100. YILINDA ÖZEL EĞİTİM: DÜN BUGÜN YARIN TÜRKİYE'DE ÖZEL EĞİTİM VE ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLER

SPECIAL EDUCATION IN THE 100TH ANNIVERSARY OF THE REPUBLIC: YESTERDAY, TODAY, TOMORROW SPECIAL EDUCATION AND INDIVIDUALS WITH SPECIAL NEEDS IN TURKEY

Prof. Dr. S.Sunay YILDIRIM DOĞRU
Dokuz Eylül Üniversitesi
ORCID ID: 0000-0003-0573-0128

İbrahim Can ŞAHAN (Lisansüstü Öğrencisi)
Dokuz Eylül Üniversitesi
ORCID ID: 0000-0003-3793-5902

Dr. Öğret. Üye. Süleyman DOĞRU
Biruni Üniversitesi
ORCID ID:0000-0002-1942-4781

Özet

Türkiye'de özel eğitim ile ilgili ilk çalışmalar 1889 yılında İstanbul Ticaret Mektebi bünyesinde işitme yetersizliği olan bireylere eğitim veren bir okulun açılması ile başlanılmıştır. Osmanlı Döneminde insan haklarının gündeme gelmesiyle birlikte yetersizlik(özürlü, engelli vb.) kavramalar hayatımıza girmeye başlamıştır. Yine aynı dönemde Osmanlı Devleti döneminde Üstün özel yeteneklilerin eğitimine öncülük edecek ilk "Enderun" mekteplerinin açıldığı görülmektedir. Cumhuriyetin ilanını da içeren 1920 ve 1930'lu yıllarda eğitimi geliştirmeye yönelik pek çok yasa çıkarılmıştır. Ancak bu yasalar genel anlamda özel eğitim yasası olmamakla birlikte kısmen de olsa özel eğitimle ilgili maddelere yer verilmiştir.1926 yılında 743 sayılı Türk Medeni Kanunu kabul edilmiştir. Bu kanunun 264. maddesi gereğince "ana ve babaların çocuğu yetiştirmekle ve çocuğu sakat veya zihinsel özürlü ise durumuna göre yetiştirilmesine karşı sorumlu" olduğunu anlatılmaktadır. 1921 yılında Özel İzmir Sağırlar-Körler Okulu açılmış ve bu okul 1924 yılından 1950 yılına kadar Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı olarak özel eğitim hizmetlerini sürdürdükten sonra aynı yıl Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir. 1950 yılından 1980 yılına kadar olan dönemde ise; Özel Eğitim Hizmetleri, İlköğretim Genel Müdürlüğü bünyesinde bir şube müdürlüğü tarafından yürütülmüştür. Bu yıllardaki müfredat programlarında; bireyler arası farklılıklardan, eğitim ve programların bu farklılıklara göre uyarlanması gereği ön plana çıkmıştır. Ülke genelinde özel eğitim ve rehberlik alanında ihtiyaçların atması sonucu, hizmeti daha etkin ve yaygın olarak yürütebilmek amacıyla gün ve 3797 sayılı Kanunla Özel Eğitim Rehberlik ve Dayanışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Ayrıca, Resmi Gazetede yayımlanan 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile engellilere ilişkin özel eğitim esasları belirlenmiştir. Günümüzde özel eğitim hizmetlerinin sunulmasında Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Özel Eğitim Kurumları Genel Müdürlüğü alanla ilgili tüm çalışmaların yürütülmesine, yasal düzenlemelerin oluşturulmasında, STK'lar ve Üniversiteler ile işbirliği yaparak öncülük etmektedir. Ayrıca 1970-80'li yıllardan günümüze özel gereksinimli bireyler için personel yetiştirme ve özel gereksinim türleri ve gereksinimleri ile ilgili pek çok çalışmaya yer verilmiştir.

Bu çalışmanın amacı; Türkiye'de özel gereksinimli bireyler ve özel eğitim ile ilgili gelişmelere kapsamlı bir bakış açısı oluşturmaktadır. Çalışma Türkiye'deki özel gereksinimli bireyler ve özel eğitim ile ilgili gelişmeler cumhuriyet öncesi ve sonrasında günümüze kadar olan çalışmaların derlenmesi yapılmıştır. Araştırma derleme çalışması olup ayrıntılı bilgi kongre ortamında sunulacaktır.

Anahtar kelimeler*:* Özel eğitim, özel gereksinimli, Cumhuriyet, gelişmeler.

Abstract

The first studies on special education in Turkey began in 1889 with the opening of a school providing education to individuals with hearing impairment within the Istanbul Trade School. With the emergence of human rights in the Ottoman Period, concepts of inadequacy (handicapped, disabled, etc.) began to enter our lives. In the same period, it is seen that the first "Enderun" schools were opened during the Ottoman Empire, which would pioneer the education of gifted students. Many laws were passed to improve education in the 1920s and 1930s, including the Proclamation of the Republic. However, even though these laws are not specifically about special education in general, they include articles about special education. In 1926, the Turkish Civil Code No: 743 was enacted. According to Article 264 of this law, it is stated that "parents are responsible for raising the child and, if the child is disabled or mentally disabled, they are responsible for the upbringing of the child according to his/her condition". The Izmir Private School for the Deaf and Blind was opened in 1921, and after providing special education services under the Ministry of Health and Social Assistance from 1924 to 1950, it was transferred to the Ministry of National Education in the same year. In the period from 1950 to 1980; Special Education Services were carried out by a branch directorate within the General Directorate of Primary Education. In the curriculum programs of these years; Inter-individual differences and the need to adapt education and programs according to these differences have come to the fore. As a result of the increasing needs in the field of special education and guidance throughout the country, the General Directorate of Special Education Guidance and Solidarity Services was established with Law No: 3797 in order to carry out the service more effectively and widely. In addition, special education principles for the disabled were determined by the Decree Law No: 573 published in the Official Gazette. Today, in providing special education services, the General Directorate of Special Education Guidance and Consultancy Services of the Ministry of National Education and the General Directorate of Private Educational Institutions lead the way in carrying out all studies related to the field, creating legal regulations, in cooperation with NGOs and Universities. In addition, many studies have been included on personal training for individuals with special needs and the types and requirements of special needs from the 1970s-80s to the present.
The purpose of this study is to create a comprehensive perspective on developments regarding individuals with special needs and special education in Turkey. The study compiles studies on developments regarding individuals with special needs and special education in Turkey, before and after the republic, until today. The research is a compilation study and detailed information will be presented in the congress environment.
Keywords: Special Education, Special Needs, Republic, Developments.

CUMHURİYET SONRASI TÜRKİYE'DE İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞİMİ

EVOLUTION OF HUMAN RESOURCES IN TÜRKİYE SINCE THE FOUNDING OF THE REPUBLIC

Elvan ERDEMİR ERGÜN

Öğr. Gör., Kırıkkale Üniversitesi

ORCID: 0000-0001-5923-6171

Özet

Türkiye'de insan kaynaklarının gelişimi, Mustafa Kemal Atatürk'ün vizyoner liderliğinde kurulan Cumhuriyet sonrası yaşanan modernleşme ile birlikte hızlı bir şekilde gelişmiştir. Yönetimde yaşanan bu önemli değişim sonrası ülkede modern insan kaynakları yönetim sistemi şekillenmeye başlamıştır. Bu dönemde, Cumhuriyet'in birincil amaçlarından olan sanayinin gelişimi için gereken eğitimli ve nitelikli insan kaynağının oluşturulması amacıyla eğitim reformlarına büyük önem verilmiştir. Oluşturulan modern eğitim sistemi ve üniversitelerin kurulmasıyla hızla değişen Türk toplumunun ihtiyaç duyduğu insan kaynağının geliştirilmesine çaba gösterilmiştir. Bu amaçla farklı alanlarda yetenekli bireyler seçilerek devlet bursuyla yurt dışına eğitim almaya gönderilmiştir ve ülkeye geri döndüklerinde bu kişilerin yurt dışında öğrendikleri ülkedeki kurumların geliştirilmesi amacıyla kullanılmıştır. Cumhuriyet'in kurulması, kadınlara seçme ve seçilme hakkını tanımasının yanı sıra onların sosyal hayata daha fazla dahil olmasını ve bu doğrultuda çalışma hayatına katılımlarının da artmasını sağlamıştır. Eğitim ve istihdamda cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıyla, kadınlar da işgücünün vazgeçilmez bir parçası haline gelerek insan kaynaklarını zenginleştirmiştir.

Cumhuriyet'in Türkiye'de insan kaynaklarının gelişimi üzerindeki bir diğer etkisi de tarım toplumundan endüstri toplumuna geçişin hızlanmasıyla yaşanmıştır. Yeni sanayi kolları ve işletmelerin kurulmasıyla birlikte iş gücü yönetimi, iş gücü ilişkileri, üretim yöntemleri, işyeri güvenliği ve işçi haklarında yeni yaklaşımların uygulanmasını gerekli kılmıştır. Bu gelişmeler yalnızca iş gücünü değiştirip dönüştürmekle kalmamış aynı zamanda da örgütlerdeki insan kaynakları uygulamalarını şekillendirmiştir. Günümüzde, Türkiye'nin insan kaynaklarının gelişimi, ülkenin ilerlemeye ve küreselleşmeye verdiği önemle doğru orantılı olarak devam etmektedir. Küresel anlamda rekabet edebilecek bir iş gücünün gelişimi için çalışanların küresel dünyanın gerektirdiği teknolojik becerileri ve yabancı dil becerilerini edinmesi ve sahip oldukları bilgi ve yetenekleri sürekli olarak geliştirmeleri elzem hale gelmiştir. Bu çalışmada Cumhuriyet'in kurulmasının Türkiye'deki insan kaynaklarının gelişimi üzerindeki etkisi ve günümüzde küreselleşme ile birlikte insan kaynaklarının karşı karşıya kaldığı değişimlere nasıl cevap verilebileceği değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimler: Cumhuriyet, Küreselleşme, Türkiye'de İnsan Kaynakları

Abstract

The development of human resources in Türkiye has developed rapidly with the modernization after the founding of the Republic under the visionary leadership of Mustafa Kemal Atatürk. After this important change in management, the modern human resources management system began to take shape in the country. During this period, great emphasis was put on educational reforms to create the educated and qualified human resources required for the development of industry, which was one of the primary goals of the Republic. With the modern education system and the establishment of universities, efforts have been made to develop the human resources necessitated by the rapidly changing Turkish society. To this end, talented individuals in different fields were selected and sent to study abroad with state scholarships, and when they returned to the country, what these people learned abroad was used to develop the institutions in the country. The establishment of the Republic not only granted women the right to vote and be elected, but also enabled them to be more involved in social life and, accordingly, to increase their participation in working life. By ensuring gender equality in education and employment, women have become an indispensable part of the workforce and enriched human resources.

Another impact of the Republic on the development of human resources in Türkiye was experienced with the acceleration of the transition from an agricultural society to an industrial society. With the establishment of new industries and enterprises, it has become necessary to implement new approaches in workforce management, labour relations, production methods, workplace safety and workers' rights. These developments have not only changed and transformed the workforce but also shaped human resources practices in organizations. Today, the development of Türkiye's human resources continues in direct proportion to the importance the country attaches to progress and globalization. For the development of a globally competitive workforce, it has become essential for employees to acquire the technological and foreign language skills required by the global world and to constantly improve their knowledge and abilities. In this study, the impact of the founding of the Republic on human resources developments in Turkey, and how to respond to the challenges in the field of human resources resulting from globalization will be examined.

Keywords: Republic, Globalization, Human Resources in Türkiye

CUMHURİYET DÖNEMİ SONRASI CAMIN GELİŞİMİ VE SANATTAKİ YERİ

Doç. Ayla BİRİNCİ
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü

Özet

Cam, malzeme olarak geçmişten bugüne değin varlığı göstermiş, sonsuz dönüşümü ile doğa ve yaşam için önemli bir malzeme olmuştur. Gerek doğal gerekse yapay olarak yaşamın her alanında ortaya çıkmış, aynı zamanda medeniyetlerin çağdaşlaşma süreçlerinde sanatsal bir ifade aracı olmuştur. Cumhuriyet Dönemi sonrası Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün vizyonu doğrultusunda Türk camı sektörel bir aşama geçirerek 1934 yılında Şişecam anonim şirketi kurulmuştur. Şişecam şirketi dönemsel olarak yapmış olduğu atılımlar ile global bir sıralamaya dahil olmuş, 1935 yılında bünyesinde kurulmuş olan Paşabahçe Cam Fabrikası ile de sanatsal olarak üretimin kurumsal anlamda temelleri atmıştır. Paşabahçe cam fabrikası ilk kurulum dönemlerinde kristal cam yapımına ağırlık vererek Türkiye adına cam alanında bir atılım gerçekleştirmiştir. Bu konuda Mustafa Kemal Atatürk'ün "Ben bundan böyle, soframda kendi fabrikamızın kristal bardaklarını kullanmayı isterdim. Yapılabilir ise memnun kalırım." sözüne binaen yoğun denemeler sonucunda kristal bardakların üretimine geçilmiştir. Süregelen yıllar içerisinden Paşabahçe Cam Fabrikası, üretimlerini çeşitlilik içerisinde gerçekleştirmiş sanatsal olarak nitelendirebileceğimiz eserlerin çalışmalarına devam etmiştir. Beykoz'da bulunan fabrika çevresinde cam atölyelerinin oluşmasına ve cam ustalarının bu bölgede yoğunlaşarak butik bir cam merkezi haline getirmiştir. Cam atölyelerinde cam şekillendirme tekniklerinin kullanımı camı deneyimleyerek sanatsal form yaratma sürecine yönlendirmiştir. Aynı zamanda akademide camın sanat fakültelerinde ders olarak gösterilmesi, hatta ilerleyen dönemlerde bölüm olarak eğitim hayatına kazandırılması camın bir sanat nesnesi olarak varoluşunu desteklemiştir. Çağdaş cam sanatçılarının eserleri, Camın sanatsal olarak varlığını sürdürmesinde ve çağdaşlaşma sürecine katkıda bulunmuştur. Cam geçmiş ile geleceğin arasında önemi değişmeyen, sonsuz dönüşebilen, doğa dostu bir malzeme olarak hep var olarak sanatsal bağlamda da bu varlığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi, Cam, Sanat, Cam Sanatı

Abstract

Glass has existed as a material from past to present and has become an important material for nature and life with its endless transformation. It has emerged in all areas of life, both naturally and artificially, and has also become a means of artistic expression in the modernization processes of civilizations. After the Republican Era, in line with the vision of the great leader Mustafa Kemal Atatürk, Turkish glass went through a sectoral phase and Şişecam joint stock

company was established in 1934. Şişecam Company has been included in a global ranking with the breakthroughs it has made periodically, and has laid the institutional foundations of artistic production with the Paşabahçe Glass Factory established in 1935. Paşabahçe Glass Factory made a breakthrough in the field of glass for Turkey by focusing on crystal glass production during its initial establishment. On this subject, Mustafa Kemal Atatürk said, "From now on, I would like to use the crystal glasses of our own factory on my table." "If it can be done, I will be satisfied." As a result of intensive trials, the production of crystal glasses was started. Over the years, Paşabahçe Glass Factory has carried out its production in a variety of ways and has continued to work on works that can be described as artistic. Glass workshops were formed around the factory in Beykoz and glass masters concentrated in this region, making it a boutique glass center. The use of glass shaping techniques in glass workshops has led to the process of creating artistic forms by experiencing glass. At the same time, the presentation of glass as a course in art faculties in the academy and even its inclusion in education as a department in later periods supported the existence of glass as an art object. The works of contemporary glass artists have contributed to the artistic survival of glass and its modernization process. Glass demonstrates this presence in the artistic context as a nature-friendly material that is infinitely transformable and whose importance remains unchanged between the past and the future.

Key Words: Republican Period, Glass, Art, Glass Art

Giriş

Plastik sanatlar özelinde cam geçmişiyle beraberinde gelişim, sağlık, estetik gibi pek çok konuyu içinde barındırabilen bir konu ve malzeme olmuştur. İnsanlık tarihinde cam doğal haliyle hep var olmuş, zaman içerisinde yapay cam da eklenerek ergonomi ve estetik gibi özellikleri ve sanat birlikteliğiyle de çağdaşlaşma serüvenini devam ettirmiştir. Bu süreçte Cumhuriyet Dönemi sonrası cam, Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün vizyonel tavrı ile gelişim içinde bulunarak endüstriyel bir atılım içerisine girmiştir. Şişecam Şirketi kurularak Türkiye'deki cam üretiminin Paşabahçe Cam Fabrikası bünyesinde geliştirilerek devam etmesi ülke gereksinimlerinin karşılanması açısından önem teşkil etmiştir. Atatürk'ün direktifleri ve öngörüleri doğrultusunda kurulan Paşabahçe Cam Fabrikası'nda kristal cam üretimi yapılarak bir atılım gerçekleştirilmiştir. Beykoz'da bulunan fabrika, çevresine küçük sanat atölyelerinin konuşlanmasıyla camın sanatsal bağlamda üretimine destek olmuştur. İlerleyen yıllarda akademide seramik bölümlerinde cam ile ilgili şekillendirme tekniklerinin ders olarak verilmesi, daha sonraki dönemlerde camın fakülte bölümü olarak aktive edilmiş, böylelikle cam sanatsal gelişiminin safhalarından bir tanesini akademi aracılığı ile devam ettirmiş ve bu süregelmiştir. Çağdaş cam sanatı dünyada teknolojinin desteği ile birçok gelişim gösterirken, Türkiye'de de bu gelişim paralel şekilde ilerlemiştir. Pek çok sanatsal cam atölyesinin yanı sıra Cam Ocağı Vakfı gibi camı şekillendirme teknikleriyle üretim halinde geçiren bir kurum kurulmuştur. Vakıf Türkiye'nin en büyük ve en donanımlı cam sanatı merkezi haline gelmiş, geliştirmiş olduğu kampüs sistemi ile ulusal ve uluslararası tercih edilen bir cam platformu haline gelmiştir. Türkiye'de çağdaş cam sanatı Cumhuriyet Dönemi sonrasında yapılmış olan

atılımlar, gereksinimler ve sanata dair tutkulu olana kişiler sayesinde önemli bir yol kat ederek ve buna devam etmektedir.

Cumhuriyet dönemi sonrası camın gelişimi ve sanattaki yeri

Cam tarihiyle birlikte kültür tarihi açısından insanlığın çok önemli bir parçası halindedir. Kültür tarihi boyunca da cam, bir yaşam ve kültür aracı haline getirilmiştir. Bu durum camın doğada varoluş şeklinden bu yana çeşitli deneme yanılma yöntemleri ile geliştirilmiş, yapay camın ortaya koyulmasıyla farklı evreler geçirmiştir. Camın kullanım alanları kültürlere göre farklılaşmış, ancak vazgeçilmez bir malzeme olması birçok kültürün ortak noktası olmuştur. Günümüze kadar gelindiğinde cam kültürümüzde kitap ağırlığı, gözyaşı şişesi, dekoratif ürünler gibi opsiyonel tasarımlarla var olmuş ve Cumhuriyet dönemi sonrasında da bu durumu devam ettirmiştir. Cumhuriyet döneminden bu yana cam Türkiye için kendine has üretimleri ile imza değerinde çalışmalar ortaya koymuştur. "Özellikle Şişecam'ın kültürel mirası koruma ve gelecek kuşaklara aktarma misyonu ile Anadolu'daki tarih ve kültür birikiminin cama yansıtıldığı Tarih-Kültür-Cam Koleksiyonlarının ilki 1999 yılında Paşabahçe Mağazaları'nda yerini almıştır."(Şişecam).

- Görsel 1. Yeni tamamlanmış Paşabahçe Cam Fabrikasına Ulu Önderimizin ziyareti.

Mustafa Kemal Atatürk'ün sanat anlayışı, yapmış olduğu endüstri hamleleriyle birlikte gelişimi daha da desteklemiştir. Türk sanatının bir çok alanında ileri bir seviyede olması vizyonel tavrının birer eseri olmuştur.Bu noktada şunu açıkça ifade edebiliriz ki Türk sanatı ile

ilgili esaslı ve etkili hamleler ancak Atatürk ve O'nun yüksek ideallerle kurduğu Cumhuriyet tarafından gerçekleştirilebilmiştir (Giritli, 1987:23). Başarının sadece endüstrileşmeden ibaret olmadığını, sanatın bir ülkenin damarlarına benzeten tavrı ile ifade etmiştir. "Atatürk, güzel sanatlarda elde edilecek başarının bütün inkılâpların başarısının bir göstergesi olduğunu düşünmüştür. Bu alanda başarılı olamayan milletlerin, çağdaş dünyada kendilerine yer bulabilmelerini mümkün görmemiş, bu yüzden güzel sanatlara hassasiyetle eğilmiştir" (Gürer, 1941). Atatürk'ün sanata ve sanatçıya verdiği değer, Türk sanatının birçok disiplinde ön plana çıkmasını sağlamıştır. "Sanatçılar toplumu yüksek ideallere ulaştıran insanlardır. Toplumun aynası olmaları nedeniyle bir milletin gelişim sürecini sanatçıları takip ederek anlamak mümkündür. Bu anlamda sanatçılar zor ama önemli görevler üstlenmişlerdir. Bir temsil sonrasında elini öpmek isteyen tiyatro sanatçılarına vefa duyguları ile söylediği: "Sanatkâr el öpmez; sanatkârın eli öpülür." (Kocatürk, 1999:153-154). Süregelen zaman içerisindeki gelişimler ile sanata verilen önem, camın ülke gelişimine katkısı ve üretimin çeşitliği ile Türk sanatında cam ivme kazanarak yükselişini yaşamıştır. Hem üretim hem de tasarım alanında gelişimleri sürmüştür. Paşabahçe Fabrikası, günde 25 bin adet şişe üretmek üzere Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Anonim Sosyetesi" adı ile resmen tescil edildikten sonra üretim tüm hızı ile devam etmiştir.

Yenmiye 7253 No.
Cildbent 1387 No.

Nisan 1936

TÜRKİYE
ŞİŞE ve CAM FABRİKALARI
ANONİM SOSYETESİ

Sermayesi : 1.000.000 Türk Lirası

İdare Merkezi : İSTANBUL-PAŞABAHÇE
Genel Direktörlük : İSTANBUL

Telgraf Adresi: CAMİŞ-BEYKOZ

Salâhiyettar İmzalar Listesi

1936

İSTANBUL

Bin dokuz yüz otuz altı senesi Haziran ayının on ikinci cuma günü mahallerinde imzaları alınan bu sirküler altındaki imzaların şahıs ve hüviyetleri maruftur bulunan Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Anonim Sosyetesi namına birinci derecede imzalardan Başkan Bay Ali Kılıç ,Üye Bay Muammer Eriş , Üye – Bay Mehmet Somer , Üye Bay Mustafa Necdi Boysan , Üye Bay – Cevat Abbas Güren , Üye Bay Eyüp Sabri Akgül, Üye Bay Fulih Rıfkı Atay , Üye Bay Enver Adakan'ın imzaları olmakla Noter kanununun 67 inci maddesi ahkâmına tevfikan tasdik edildi: dokuz yüz otuz altı senesi Haziran ayının on ikinci cuma günü: 12/6/936

7869

BU GÜN BİN DOKUZ YÜZ OTUZ ALTI SENESİ HAZİRANININ Yirmi Üçüncü SALI GÜNÜDÜR.
Ali Kılıç,Muammer Eriş, Mehmet Somer, Mustafa Necdi Boysan,– Cevat abbas Güren, Eyüp Sabri Akgül, Falih Rıfkı atay,ve Enver adakan'ın imzaları Ankara İkinci Noterliğinde 12-6-936 tarihinde 7253/1387 numara altında tastik edilmiş olduğu halde bugün daireye ibraz edilen bu sirkülerde kırmızı kalemle çerçive içine alınan İmzanında adını sanını dairemin tanıdığı Çerah sayla vı Hasan Cevit'in olduğunu tastik ederim. 23 Haziran 1936

Görsel 2- Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları Anonim Sosyetesi" adı ile resmen tescil edilmesi

Camın sanatsal olarak daha fazla yaşam alanlarında oluşu, onu kurumlar ve kuruluşlar aracılığı ile tercih edilen bir alan haline getirmiştir. Akademide cam sanatının kapsamlı öğreticiliği ile şekillendirme tekniklerinin kullanımın artışını desteklemiş, sanat fakültelerinin bu konudaki işlevselliğini artırmıştır. Cam Ocağı Vakfı da bu gelişim durumunu destekleyen önemli bir kuruluş olmuştur.

Görsel 3- Cam Ocağı Vakfı'dan bir görüntü

Ulusal ve uluslararası cam sanatçılarının Türkiye'de ortak toplanma alanlarının oluşumunda destekleyici bir unsura sahip olmuştur. Süregelen zaman içerisinde butik cam atölyelerinin kendi içerisindeki gelişimleri ile Türkiye'de bir ilk olarak uluslararası düzeyde cam bienalleri düzenlenmiştir. Bu bienaller sayesinde cam tekniklerini hem akademik hem de sanat üretimi yapan kişilerin gözlemlemesine imkân verilmiştir. Bu sayede cam sanatının Cumhuriyet Dönemi sonrasındaki gelişimi çağdaş sanatta camın da yer alması ile süregelerek devam etmektedir.

Sonuç

Camın bir malzeme olmasının ötesinde Cumhuriyet Dönemi sonrasında ulusal ve uluslararası bir statü göstergesi olması, Atatürk'ün öngörüsü sonucunda oluşmuştur. Cam alanında yapılan gelişmelerin beraberinde Türk sanatının öne planda tutulmasını sağlamış, camı da uluslararası ve ulusal düzeylerde tanınırlığının devamını sağlamıştır. Atatürk'ün güzel sanatlara verdiği önem Cumhuriyet Dönemi sonrasında, Türk milletinin çağdaşlaşması yolunda bir armağan olmuştur. Atatürk güzel sanatlara alanındaki gelişmeleri, Türk milleti için çağdaşlaşmanın bir yolu olarak ifade etmiştir. Atatürk için sanat: bir milletin hayat kaynaklarından bir tanesidir. Bu düşünceye inanarak sanat ve sanatçı olmadan bir milletin bağımsız bir yaşam süremeyeceği düşüncesine inanmıştır. Bu düşünce doğrultusunda yüzyıllar boyu ihmal edilen sanat dallarına ilişkin çalışmalar yapılmış, Atatürk Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren konuyla ilgili gerekli girişimlerde bulunmuş, sanayi, eğitim kurumları ve sanatsal gelişim gibi konular üzerinde durmuştur. Eğitim kurumlarında yetiştirilen birçok sanatçı güzel sanatlara bakış açısının zaman içerisinde şekillenmesi sağlamıştır. Bu vesileyle bir çok sanat disiplini yapılandırılarak kurumsallaştırılmıştır. Bu durum Türkiye'de sanatın yükselen bir değer olmasını ve kültürel olarak teslimiyette bir kültür değeri olmasını sağlamıştır. Günümüz Türkiye'sinde disiplinler arası sanat dallarında cam sanatı geçmişi ile farklı bir konuma

sahiptir. Teknolojik imkanlar doğrultusunda başkalaşabilecek bir konumda olup, gelişime çok açık olana bir sanat dalıdır. Atatürk'ün bu sanat dalını yapmış olduğu atılımlar neticesinde taşımış olduğu konum çok kıymetli ve özeldir. Türk cam sanatçılarının yapmış ve yapacak oldukları çalışmalar Cumhuriyet Döneminde, öncesinde ve sonrasında olan olay yere ve kişi gibi öğelerden ilham alarak yoluna devam etmektedir. Ulu önder Atatürk'ün açmış olduğu bu yolda sanatı ve sanatçıyı teşvik etmesi Cumhuriyetin aydınlık yüzünün bir yansımasıdır.

KAYNAKÇA

GİRİTLİ , İsmet "Atatürk, Kültür ve Sanat", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, CIV, (Sayı 10'dan ayrı basım), Ankara, Kasım 1987, s.23.

GÜRER, Cevat Abbas, Cumhuriyet Gazetesi, "Montrö İmzalandığı Akşam Atatürk Bu Sulh Zaferini Florya'da Nasıl Kutlamıştı?," 10.11.1941.

KOCATÜRK, Utkan, "Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri", Atatürk Araştırma Merkezi yayınları, Ankara, 1999, s. 153 ve 155.

ŞİŞECAM, https://www.sisecam.com.tr/tr/hakkimizda/vizyon-ve-misyon

CUMHURİYETİN AYDINLIK GELECEĞİNDE FEN BİLİMLERİ EĞİTİMİ

SCİENCE EDUCATİON İN THE BRİGHT FUTURE OF THE REPUBLİC

Selami YEŞİLYURT

Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi

ORCID ID: 0000-0002-2770-6033

Özet

Cumhuriyet, siyasi gücün halk ve temsilcileri tarafından paylaşıldığı bir devlet yönetim şekli olarak tarif edilir. Ancak Cumhuriyet bu tariften daha fazlasıdır. Cumhuriyet, toplumun değerlerini, ilkelerini ve geleceğini de şekillendiren önemli bir kavramdır ve en önemli aracı ise eğitimdir. Zira, toplumsal bilinç ve sorumluluk sahibi bireylerin yetiştirilmesi Cumhuriyetin temel değerlerinin korunup geliştirilmesinin en emin yoludur. Fen bilimleri eğitimi ise bu yolda atılacak en önemli temel adımlardan biridir. Bu noktada fen bilimleri eğitiminin öğrencilere bilhassa bilimsel düşünme becerilerini kazandırma misyonuyla Cumhuriyetin vazgeçilmezi olduğu söylenebilir. Demokratik bir toplumda halkın bilinçli ve eğitimli bir şekilde katılımı, alınacak kararların isabetli olması bakımından oldukça önemlidir. Bu noktada fen bilimleri eğitimi, sahip olduğu misyonu gereği, öğrencilere kazandırdığı bilimsel düşünme becerileri diğer bir deyişle eleştirel düşünme, problem çözme ve analitik yetenekler ile bunu oldukça kolaylaştırabilir. Cumhuriyetlerde, çevre bilincinin ve sürdürülebilirlik değerlerinin toplumun bir parçası haline gelmesi teşvik edilir. Fen bilimleri eğitimi ise öğrencilere doğayı anlamanın ve çevreyi korumanın gereğini delilleriyle ispat ederek bu teşviğe destek olabilir. Cumhuriyetlerde, toplumsal kalkınma ve ekonomik büyüme için teknolojik ilerleme kritik bir öneme sahiptir. Fen bilimleri eğitimi ise öğrencilere bu teknolojik gelişmelere katkı sağlama ve bu alandaki kariyerler peşinde gitme fırsatı sunarak toplumsal kalkınma ve ekonomik büyümeyi destekleyebilir. Cumhuriyetlerde, toplumun tüm kesimlerinin bilimsel bilgiye erişim hakkına sahip olması savunulur. Fen bilimleri eğitimi ise her öğrenciye potansiyelini gerçekleştirme fırsatı sağlaması ile bunun mümkün olduğunu gösterebilir. Sonuç olarak fen bilimleri eğitimi ile Cumhuriyetin aydınlık geleceğinin sürdürülebilirliği arasındaki bu güçlü bağların Türkiye Cumhuriyeti'nin muasır medeniyetler seviyesine yükselme hedefine ulaşmasında kritik bir rol oynadığı açıktır. Bu nedenle, fen bilimleri eğitimine gereken önemi vermek, bilim ve teknolojiye yatırım yapmak ve sürdürülebilir bir geleceği şekillendirmek için elbirliğiyle çalışmanın Türkiye Cumhuriyeti'nin aydınlık bir geleceğini garanti etmenin anahtarı olacağı unutulmamalıdır.

Anahtar kelimeler: Cumhuriyet, Fen bilimleri eğitimi, aydınlık gelecek

Abstract

A republic is defined as a form of state government in which political power is shared by the people and their representatives. But the Republic is more than this description. The Republic is an important concept that also shapes the values, principles, and future of society, and its most crucial instrument is education. Indeed, raising individuals with social awareness and responsibility is the surest way to preserve and enhance the fundamental values of the Republic. Science education, on the other hand, is one of the most crucial foundational steps to be taken on this path. At this point, it can be said that science education, with its mission to especially impart scientific thinking skills to students, is indispensable for the Republic. In a democratic society, the informed and educated participation of the public is crucial for the accuracy of decisions made. In this regard, science education, by virtue of its mission, can significantly facilitate this through the scientific thinking skills it imparts to students, including critical thinking, problem-solving, and analytical abilities. In republics, the promotion of environmental consciousness and sustainability values as an integral part of society is encouraged. Science education, in turn, can support this encouragement by demonstrating to students the importance of understanding nature and protecting the environment with evidence-based arguments. In republics, technological progress holds a critical importance for societal development and economic growth. Science education, in turn, can support societal development and economic growth by providing students with the opportunity to contribute to these technological advancements and pursue careers in this field. In republics, advocating for equal access to scientific knowledge for all segments of society is upheld. Science education, by offering every student the opportunity to realize their potential, can demonstrate that this is indeed possible. In conclusion, it is evident that the strong connection between science education and the sustainability of the bright future of the Republic plays a critical role in achieving Türkiye's goal of reaching the level of contemporary civilizations. Therefore, it should not be forgotten that giving the necessary importance to science education, investing in science and technology, and working together to shape a sustainable future will be the key to guaranteeing the bright future of the Turkish Republic.

Keywords: Republic, Science education, Bright future

Giriş

Cumhuriyet; etimolojik olarak cumhur kelimesinden gelmiştir. Arapça'da cumhur kelimesi, halk, ahali, büyük kalabalık; toplu bir halde bulunan kavim veya millet anlamına gelmektedir (Haytoğlu, 1998). TDK'ye (2023) göre Cumhuriyet, milletin egemenliği kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği milletvekilleri aracılığıyla kullandığı yönetim biçimidir. En genel tanımıyla Cumhuriyet, siyasi gücün halk ve temsilcileri tarafından paylaşıldığı bir devlet yönetim şeklidir ve monarşinin zıddıdır (Wikipedia, 2023). Yani, yönetimin bir saltanat ailesinin tekelinde değil, halkın ve onun seçtiği meclis ve hükümetin elinde olmasıdır, halkın

egemenliğini ve siyasi katılımını teşvik eden bir yönetim şeklidir (Çetinoğlu, 1996). Ancak Cumhuriyet bu tariften daha fazlasıdır.

CUMHURİYET VE EĞİTİM: İDEAL BİRLİKTELİK

Cumhuriyet, bir ülkenin yönetim biçiminden öte, toplumun değerlerini, ilkelerini ve geleceğini şekillendiren bir kavramdır ve bir ulusun kolektif değerlerini temsil eder. Ulusun bu kolektif değerleri Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihî ve kültürel arka planına dayalı olarak şekillenmiştir. Bu kolektif değerler Laiklik, Milli Egemenlik, Bağımsızlık ve Ulusal Birlik, Türk Milliyetçiliği ve Kimlik, Eşitlik ve Adalet, Barış, Toplumsal Dayanışma ve Yardımlaşma, Eğitim ve Bilim, Çevre Koruma ve Sürdürülebilirlik vs. şeklinde sıralanabilir (Bobbio & Viroli, 2003; Çetinoğlu, 1996; Mardin, 1991). Bu değerler arasında eğitim, Cumhuriyetin aydınlık geleceği için kritik bir öneme sahiptir (Çamaş, 2015). Zira eğitim, bir toplumun değerlerini ve prensiplerini bireylerin bilinçaltına yerleştirmek için kullanılan, sosyal değişmeyi harekete geçiren, hızlandıran ve değişen sosyo-ekonomik ve politik şartlar için gerekli bilgi, beceri ve değerleri yayan hem temel bir araçtır hem de bir sürecin adıdır (Dinçer, 2003; Erdoğan Coşkun, 2019; Eskicumalı, 2001). Eğitim, Cumhuriyeti oluşturan bütün değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında ve toplumsal kimliklerin sürdürülmesine kilit bir unsur olduğu gibi (Dinçer, 2003; İsmmmo 2022) toplumsal bilinç ve sorumluluk sahibi bireylerin yetiştirilme hedefinin emin bir yoludur (Eskicumalı, 2003).

Ekonomik olarak ileri seviyede, güçlü bir askeri kapasiteye sahip, siyasi düzeni sağlam, toplumsal refah ve yaşam standartları yüksek, toplumun değerlerini ve prensiplerini benimsemiş, insan gücü nitelikli, bireyleri bilinçli ve mutlu bir toplum oluşturma ideali Cumhuriyetlerin vazgeçilmezidir ve bu ideal gelişmekte olan birçok ülkede devletlerin ulaşmak istediği hedeftir (Demir ve Duman, 2018; Erdoğan Coşkun, 2019). Cumhuriyetlerde vazgeçilmez olan bu ideallere ulaştıracak ise ülkedeki kalkınmalardır. Bu kalkınmalar, toplumun refahını artıran, demokratik değerlere bağlı, bilimsel ve teknolojik gelişmeye dayalı, çevreye duyarlı, insan haklarına saygılı ve eşitlikçi bir yaklaşımı yansıtan gelişmeleri ifade eder (Uğural, 2016; Ünal, ve ark., 2004) ve ekonomik büyüme, eğitim, sağlık, altyapı geliştirmesi, çevre koruma, toplumsal adalet ve kültürel zenginlik gibi çeşitli alanlarda gerçekleşebilir. Cumhuriyetin ideallerine ulaşmak için ülkedeki kalkınmanın sürdürülebilir ve dengeli olması önemlidir, zira sadece ekonomik büyüme değil, aynı zamanda toplumun genel refahının artırılması ve çevrenin korunması da hedeflenmelidir (Akagündüz, 2022; Zorlu ve Baykara, 2014). Devletlerin bu hedeflere ulaşması ülkenin bilimsel ve teknolojik gelişmesi ile doğru orantılıdır. Bu konuda kritik bir öneme sahip aracılar ise fizik, kimya, biyoloji, matematik, astronomi, jeoloji ve mühendislik gibi alanlardır. Bunlar, fen bilimlerinin temelini de oluşturan alanlardır (Matthews, 2017). Ancak bu alanlarda yapılacak çalışmaların devletlerin geleceğine yön vermesi alanında yetişmiş insan gücüne bağlıdır ve bu, Cumhuriyeti vazgeçilmez ideallerine ulaştırabilecek kalkınmalar adına bir gerekliliktir. Kilit rol ise fen bilimleri eğitimine aittir.

CUMHURİYETİN AYDINLIK GELECEĞİ VE FEN BİLİMLERİ EĞİTİMİ

Fen bilimleri eğitimi, bir toplumun bilimsel ve teknolojik gelişmelere ayak uydurmasını sağlayan eğitimin temel bir dalı olup (Özmen, 2004; Karalı ve ark., 2021; Matthews, 2017) Cumhuriyetin temel ilkeleri ve sürdürülebilirlik gibi önemli konularla yakından ilişkilidir. Bu Cumhuriyetin korunması ve toplumun geleceğe taşınmasına büyük katkılar sağlayabilecek bir ilişkidir (Aydoğdu, 2006). Başka bir ifade ile, fen bilimleri eğitimi sayesinde Cumhuriyetlerde istenen bilimsel düşüncenin teşviki, çevresel bilincin geliştirilmesi, sorgulama ve eleştirel düşünme becerilerinin artırılması, eşitlik ve adaletin teşviki ve sürdürülebilirlik ilkelerine uyum gibi birçok kavramın öğrencilere ve topluma daha kolay öğretilmesi ve benimsetilmesi mümkün olabilir (Ayvacı ve Özbek, 2015; Matthews, 2017; Şıvgın, 2019). Şöyle ki:

Fen bilimleri eğitiminin bilimsel düşünceyi teşvik etme konusunda kritik bir rolü vardır. Bilimsel düşünce, bilgiyi sorgulama, gözlem yapma, hipotez oluşturma ve deney yapma gibi süreçleri içerir. Bilimsel metodun anlaşılmasına ve takip edilmesine yardımcı olan bu süreçler toplumun/bireylerin bilim ve rasyonel düşünceyi değerli bir araç olarak görmesini kolaylaştıran süreçlerdir (Matthews, 2017; Padilla, 2023). Esasında özgür düşünceyi ve tartışmayı ön plana çıkaran bilimsel ve rasyonel düşüncenin güçlendirilmesi ise Cumhuriyetin temel ilkelerinden birisidir. Cumhuriyet, halkın kendi yönetimini seçme ve yönlendirme hakkına dayalı bir siyasi sistemdir. Bu sistem, bilimsel düşünceyi ve kanıtlara dayalı karar almayı teşvik eder. Fen bilimleri eğitimi ise öğrencilere bilimsel yöntemleri ve düşünceyi öğretir, bu da onların politika, toplum ve çevresel meseleleri daha objektif bir şekilde değerlendirmelerine yardımcı olabilir.

Fen bilimleri eğitimi, öğrencilerin sorgulama yeteneklerini geliştirilmesine ve eleştirel düşünme becerilerinin artırılmasına katkıda bulunabilme kapasitesi ile oldukça önemlidir (Bailin, 2002; Matthews, 2017; Padilla, 2023; Santos, 2017). Esasında bu, Cumhuriyetle yönetilen demokratik toplumların vazgeçilmez bir özelliğidir. Bu becerilerin fen bilimleri yardımıyla bireylere kazandırılması ise bireylerin politika, toplum ve çevresel meseleleri etkili bir şekilde incelemelerine ve eleştirmelerine ve sonuçta bilinçli kararlar vermelerine yardımcı olabilir.

Çevresel bilinç geliştirmek, doğanın ve çevrenin korunmasına önem vermek demokratik bir toplum için gerekliliktir (Erten, 2004; Pickering et al., 2020) ve bu, Cumhuriyetin laiklik ilkesi ile uyumludur. Zira laiklik ilkesi, çevre meselelerine tarafsız bir bakış açısını teşvik eder, farklı inanç ve değerlere sahip bireylerin çevresel meselelere katkı sağlamalarına imkân tanır. Fen bilimleri ise bilimsel araştırma metodolojisi ile tarafsız bakış açısının bireylerde yerleştirilmesine yardım eder (Matthews, 2017).

Doğal kaynakların adil ve etkili bir şekilde yönetilerek korunması, çevresel sorunların çözülmesi ve gelecek nesillerin çevresel gereksinimleri gözetilerek onlara daha iyi bir dünya inşa edilmesi Cumhuriyetin sürdürülebilirlik ilkesinin bir gereğidir ve bu ilke, toplumun uzun vadeli refahını sağlamak ve çevresel dengenin sürdürülmesi gibi hedefleriyle kritik bir öneme sahiptir. Fen bilimleri eğitimi ise doğal kaynakların çevrenin korunması, sorunların çözülerek

çevresel dengenin sürdürülebilmesi adına bireyleri/öğrencileri bilinçlendirir. Bu bilinç, Cumhuriyetin sürdürülebilirlik ilkesinin toplum/bireyler tarafından kabul edilerek uygulanabilmesi için hayatidir.

Fen bilimleri eğitiminin amaçlarından biri her cinsiyetten, etnik kökenden ve sosyal sınıftan bireylere/öğrencilere bilimsel bilgi ve becerileri sunarak onlara bilim ve teknolojide alanlarında yer alabileceklerini gösterir (İdin ve Aydoğdu, 2017; İnan ve Demir 2018). Bunun anlamı, her öğrencinin bağlı oldukları toplumsal, ekonomik veya coğrafi koşullara bakılmaksızın bilimsel eğitime eşit erişim hakkına sahip olmasıdır. Her bireyin eşit eğitim hakkına sahip olması ise Cumhuriyetin eşitlik ilkesinin bir gereğidir ve fen bilimleri eğitiminin bu ilkeye hizmet ettiği söylenebilir.

Cumhuriyetin temel ilkeleri, bilimsel bilgiye ve düşünceye dayalı bir toplumun oluşturulmasını destekler. Demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve laiklik gibi ilkeler, bilimin ve bilimsel düşüncenin gelişmesi için gerekli bir ortamın oluşturulmasına katkı sağlar. Bilimsel bilgiye erişim, bilimsel araştırmaların teşvik edilmesi ve bilimsel düşünceye saygı, toplumsal kalkınmanın ve ekonomik büyümenin temel taşlarıdır (Uca, 2017; Villalta, 2000: 460). Fen bilimleri eğitimi ise bireylerde bilimsel bilgi ve düşüncenin yayılmasına imkân verir. Bu eğitim, bireylerin bilimsel yöntemleri anlamalarını ve kullanmalarını teşvik eder, aynı zamanda bilimsel keşiflere ve bilgiye erişimlerini artırır. Bilimsel bilgi ve düşüncenin yayılması ise devletlerin toplumsal kalkınma ve ekonomik büyümelerine önemli katkılar sunabilecek kritik bir adımdır (Agbidye, et al., 2014; Drori, 2000). Çünkü bilim ve teknoloji, ekonomik büyüme için temel bir itici güçtür. Yenilikçi fikirlerin geliştirilmesi ve teknolojik ilerlemeler üretkenliği artırır, yeni sektörlerin oluşmasına yol açar ve iş gücünün kalitesini yükseltir. Bilimsel bilgiye erişim, bilimsel araştırmaların teşvik edilmesi ve bilimsel düşünceye saygı ise toplumsal kalkınmanın ve ekonomik büyümenin temel taşlarıdır. Bu bağlamda, toplumsal kalkınma ve ekonomik büyümenin teşviki noktasında Cumhuriyetin ilkeleri ile fen bilimleri eğitiminin hedefleri arasındaki kuvvetli bağlantının olduğunu söyleyebilir. Örneğin; Laiklik ilkesi, din ve devlet işlerinin ayrılmasını vurgular (Kinross, 1994: 45). Bu ilke din özgürlüğünü ve farklı inançlara sahip bireylerin eşit haklara sahip olmasını destekleyerek (Uca, 2017), bilimsel düşünceyi ve teknolojik gelişmeyi teşvik eder. Bu, toplumsal kalkınma ve ekonomik büyümenin kilididir. Fen bilimleri eğitimi ise Cumhuriyetin laiklik ilkesi ile uyumludur, zira bilimsel bilgiye dayanır, dini inançlarla çatışmaz, bilimsel bilgi üretmeyi ve paylaşmayı teşvik eder. Demokrasi, halkın katılımını ve temsilini vurgular (Tekin, 2022). Demokratik bir toplum, toplumsal kalkınma ve ekonomik büyüme için önemlidir çünkü vatandaşların seslerini duyurmasına ve politika oluşturmasına imkân tanır. Fen bilimleri eğitimi, demokratik bir toplumda bilimsel düşünceyi teşvik eder ve bireylerin bilim ve teknoloji alanlarında katkı sağlamasına imkân tanır. Hukukun üstünlüğü ilkesi, adil ve eşit bir yargı sisteminin önemini vurgular (Şendal, 2022). Bu ilke, ekonomik büyüme için istikrarı teşvik eder, yatırımcılar ve iş dünyası için güven verecek bir hukuki çerçeveyi sunar. Fen bilimleri eğitimi ise teşvik ettiği bilimsel araştırma ve teknolojik çalışmalarda emeklerin hukuki sınırlar ile devlet güvencesi

altında olduğu konusunda bireyleri ikna ederek onların üretkenliklerinin artmasına hizmet eder. Milliyetçilik ilkesi, ülkenin bağımsızlığını ve birliğini vurgular (Uca, 2017). Bu ilke toplumsal birlik ve dayanışmayı teşvik eder ve ekonomik büyümeyi destekler. Fen bilimleri eğitimi ise bilimsel gelişmelerde birlik ve dayanışmanın gereğini öğreterek öğrencilerin ulusal bir kimlik oluşturmalarına hizmet eder.

FEN BİLİMLERİ EĞİTİMİ İLE FEN BİLİMLERİ ALANLARINA TEŞVİK

Fen bilimleri eğitimi, bir eğitim alanı olmanın ötesinde Cumhuriyetin aydınlık geleceği için temel bir değer taşımaktadır. Zira, fen bilimlerine ilgi duyan yetenekli öğrencilerin hem tanımlanmasında hem de ilgi duydukları alanlara yönlendirilmelerinde kilit rol fen bilimleri eğitimine aittir. Bu rolün tahakkuku için uygulama örnekleri aşağıda sıralanmıştır. Ancak uygulamalar öncesinde, fen bilimleri eğitimini yürüten öğretmenlere yetenekli öğrencileri tespit etme ve yönlendirme konusunda özel eğitime tabi tutulmasının (Ağca ve ark., 2022) bu kilit rolün tahakkuku için zaruri olduğu unutulmamalıdır. Uygulama örnekleri:

- ✓ Fen bilimleri derslerinde uygulanacak yetenek testleri yardımıyla öğrencilerin hem bilimsel düşünme yetenekleri hem de farklı alanlara ilgi düzeyleri değerlendirilebilinir (El Khoury & Anies, 2018).
- ✓ Fen bilimleri ile alakalı kamplar ve atölyeler düzenlenerek yetenekli öğrencilere uygulamalı deneyimler sunulabilir (Bodur ve Arabacıoğlu, 2023). Zira bu tür etkinlikler, öğrencilerin ilgilerini ve yeteneklerini keşfetmelerine yardımcı olabilir.
- ✓ Öğrencilere, gelecekteki hedeflerini belirlemeleri için fen bilimleri alanında kariyer fırsatları hakkında bilgi verilebilir (Erdoğdu, ve Taşar, 2019). Bu konuda, farklı fen alanlarında uzman akademisyenlerle öğrenciler arasında söyleşi ortamı sağlanabilir.
- ✓ Aileler, çocuklarının ilgi ve yeteneklerini desteklemek için bilim etkinliklerine katılabilir ve çocuklarının ilgisini destekleyebilir (Çakmak, 2010).
- ✓ Öğrencilerin herhangi bir fen alanında proje yapmaları teşvik edilebilir, başarıları ödüllendirilebilir (Yürümezoğlu ve Karabey, 2020). Bu, öğrencilerin ilgi ve motivasyonlarını artırabilir.
- ✓ Fen bilimleri alanında başarılı profesyoneller veya üniversite öğrencileri ile öğrenci-mentor ilişkileri kurularak yetenekli öğrencilere rehberlik edilebilir (Bodur ve Arabacıoğlu, 2023).
- ✓ Yetenekli öğrenciler için özel fen bilimleri programları ve sınıfları oluşturulabilir. Bu programlar, ileri düzey konuları ele alabilir ve öğrencilere daha fazla deneyim ve idealler sunabilir (Ağca ve ark., 2022).
- ✓ Fen bilimleri olimpiyatları ve yarışmaları düzenleyerek yetenekli öğrencilere yarışma fırsatları sunulabilir (İaflolimpiyatlari, 2022). Bu tür etkinlikler, öğrencilerin motivasyonunu artırabilir.
- ✓ Okullar, üniversiteler, sanayi kuruluşları ve bilim merkezleri arasında iş birliği ile fen alanlarında yetenekli öğrencilere staj ve uygulama fırsatları sunulabilir (Karataş, 2015).

Esasında bütün bu uygulamalara bakıldığında ağırlıklı yükün fen bilimleri eğitimcilerine ait zannedilebilir. Ancak, fen alanında yetişmiş insan gücü yetiştirmenin sorumluluğun sadece eğitimcilere değil bu alanda öğrencilere ilerleme imkânı sunabilecek herkese/herkesime ait olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır.

SONUÇ

Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün (1927) ifade ettiği gibi, ülkemizin dünyanın en mamur ve medeni memleketleri seviyesine yükseltilmesi en temel hedeftir. Bu hedef, milletin en geniş refah, vasıta ve kaynaklarına sahip kılınması ve millî kültürün muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkarılmasını içerir. Cumhuriyet, bu hedefe ulaşabilmenin en emin ve en selâmetli yoludur, çünkü demokrasi, laiklik, eşitlik ve özgürlük ilkeleri Cumhuriyetin temel taşlarıdır. Bu yolda, hedefe başarılı bir şekilde ulaşmak için kullanılacak en kritik araçlardan biri ise fen bilimleri eğitimidir. Zira fen bilimleri eğitimi, genç nesillerin bilimsel düşünme becerilerini geliştirmelerine, bilimsel bilgiye erişim sağlamalarına ve bilimsel sorunları çözme yeteneklerini kazanmalarına yardımcı olur. Bu, ülkenin teknolojik gelişmelere ayak uydurmasını, ekonomik rekabetçiliğini artırmasını ve kültürel zenginliğini sürdürmesini destekler.

Ancak, fen bilimleri eğitiminin etkili bir şekilde yürütülmesi için toplumsal bir çaba gereklidir. Zira fen bilimleri eğitimine gereken önemin verilmesi sadece eğitimcilerin sorumluluğunda değildir. Siyasetçilerin eğitim politikalarını bilimsel eğitimi teşvik edecek şekilde şekillendirmesi ve buna yeterince kaynak ayrılmasını sağlamaları, iş dünyasının genç nesillere bilim ve teknoloji alanlarında istihdam imkânları sunarak genç nesillerin bu alanlara ilgi göstermelerini ve motive olmalarını teşvik etmeleri de son derece önemlidir. Bu noktada iş dünyası ve üniversitelerin yapacağı iş birliğini gerekli gördüğümüzü hatırlatmak isteriz. Zira bu iş birliği bilim ve teknolojiye dayalı projelerin teşvik ederken genç yeteneklerin desteklenmesine önemli hizmette bulunacaktır.

Sonuç olarak, Türkiye'nin çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşma hedefi ile fen bilimleri eğitimi arasındaki bağ, Cumhuriyetin aydınlık geleceği için vazgeçilemez bir öneme sahiptir ve daha da güçlendirilmelidir. Zira bu bağ, Türkiye'nin sadece kendi iç kalkınması için değil, aynı zamanda uluslararası düzeyde rekabet edebilme yeteneği ve küresel sorunların çözümüne katkı sağlayabilme kapasitesi açısından da büyük bir etkiye sahiptir. Fen bilimleri eğitimi, Türkiye'nin bilimsel ve teknolojik açıdan güçlü bir toplum olmasına imkân tanır ve bu da uluslararası arenada saygın bir konum elde etmek için temel bir unsurdur. Unutulmamalıdır ki; fen bilimleri eğitimi teknik bir eğitim aracı olmanın ötesinde, bilimsel bilgi ve düşünce, millî kültürün zenginleştirilmesi ve toplumsal ilerlemenin temelini oluşturarak Cumhuriyetin temel hedeflerine ulaşma yolunda vazgeçilmez bir rehberdir.

KAYNAKLAR

Agbidye, A., Agbidye, I. G. & Aboho, D. A. (2014). Science Education And Economic Development of Nigeria. World Educators Forum, *November*, *4*(1), 1-11. Retrieved October 27, 2023, from https://www.globalacademicgroup.com/journals/world%20educators%20forum/AGBIDYE.pf

Ağca, E. , Büyük, U. & Tanık Önal, N. (2022). Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrencilerle İlgili Eğitim Durumları. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, *5*(1), 1-21. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/eyyad/issue/72044/1098772

Akagündüz, H. K. (2022). *Sürdürülebilir Kalkınma Yolunda Yeşil Ekonomi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisadi Gelişme Ve Uluslararası İktisat Bilim Dalı.

Atatürk, M. K. (1927). *Nutuk*. T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Retrieved October 27, 2023, from https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-273376/nutuk.html

Aydoğdu, B. (2006). *İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersinde Bilimsel Süreç Becerilerini Etkileyen Değişkenlerin Belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı.

Ayvacı, H. Ş. & Özbek, D. (2015). Fen Teknoloji Toplum Dersi Kapsamında Yapılan Uygulamaların Fen Bilimleri Öğretmen Adaylarının Bilimin Doğası Algılarına Etkisi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*,*12-1*(23), 93-108.

Bailin, S. (2002). Critical Thinking and Science Education, *Science & Education*, 11: 361-375.

Bobbio, N. & Viroli, M. (2003). *The Idea of the Republic* (Translated by Allan Cameron). Polity Press, 115p.

Bodur, Z. & Arabacıoğlu, S. (2023). Astronomi Öğretmen Kampı Kazanımları: Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Alan Bilgileri ve Sınıf İçi Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (56), 582-606. DOI: https://doi.org/10.53444/deubefd.1224760

Çakmak, Ö. Ç. (2010). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Aile Katılımı. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *10*(1), 1-18 . DOI: https://doi.org/10.11616/AbantSbe.256

Çamaş, M. T. (26 Ekim 2015). Cumhuriyetimizin geleceği için eğitim olmazsa olmaz. Retrieved October 27, 2023, from https://www.darussafaka.org/haberler/cumhuriyetimizin-gelecegi-icin-egitim-olmazsa-olmaz

Çetinoğlu, N. (1996). "Cumhuriyet Kavramı ve Atatürk'ün Cumhuriyet Anlayışı."*Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 12*, 721-731.

Demir, F. & Duman, T. (2018). Türkiye'de Cumhuriyetin İlanıyla Birlikte Yetiştirilecek Bireylere Kazandırılması Düşünülen Temel Nitelikler. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, *13*(25), 41-56

Dinçer, M. (2003). Eğitimin Toplumsal Değişme Sürecindeki Gücü. Ege Eğitim Dergisi, (3), 1: 102-112. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/57132

Drori, G. S. (2000). Science Education and Economic Development: Trends, Relationships, and Research Agenda. *Studies in Science Education*, *35*(1), 27–57. DOI: https://doi.org/10.1080/03057260008560154

El Khoury, S. & Al-Hroub, A. (2018). *Identification of Gifted Students: History, Tools, and Procedures*. In: Gifted Education in Lebanese Schools. SpringerBriefs in Psychology(). Springer, Cham., Chapter 3 (pp.39-59). DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-78592-9_3

Erdoğan Coşkun, A. (2019). *Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

Erdoğdu, N. & Taşar, M. F. (2019). Fen bilimleri dersinde öğrencilerin kariyer farkındalığına yönelik motivasyon ve algı gelişimi: bir öz-inceleme. *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, *4*(2), 244–273.

Erten, S. (2004). Çevre Eğitimi ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır? *Çevre ve İnsan Dergisi*, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın Organı. Sayı 65/66, Ankara.

Eskicumalı, A. (2001). Eğitim Ve Sosyal Değişme: Türkiye'nin Değişim Sürecinde Eğitimin Rolü. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *0*(1), 109-128. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/sakaefd/issue/11223/134001

Eskicumalı, A. (2003). Eğitim ve Toplumsal Değişme: Türkiye'nin Değişim Sürecinde Eğitimin Rolü, 1923-1946. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, *19*(2), 15-29.

Haytoğlu, E. (1998). Cumhuriyet, Türk Tarihindeki Gelişimi ve Atatürk. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, XIV*, 1136-1149.

İaflolimpiyatlari (2022). Fen-Kimya Yarışması. İstanbul Atatürk Fen Lisesi Bilgilendirme Sayfası. Retrieved October 27, 2023, from https://www.iaflolimpiyatlari.com/detay.php?id=MTAyNTcxMDguNTMwNTUz

İdin, Ş. & Aydoğdu, C. (2017). Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Sosyal Adalet ve Eşitlik Perspektifinde Fen Bilimleri Eğitimine İlişkin Görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *17*(3), 1328-1349.

İnan, M., Demir, M. (2018). Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Kamu Politikaları: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 337-359.

İsmmmo (2022). 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı. İstanbul serbest muhasebeci mali müşavirler odası. Retrieved October 27, 2023, from https://ismmmo.org.tr/Kurumsal/29-Ekim-Cumhuriyet-Bayrami--16482

Karataş, Ö. A. (2015). Üniversite Sanayi İşbirliğinde Meslek Yüksekokulu Öğrencilerine Olan Talebe Yönelik Bir İnceleme: Muğla İli Örneği. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, *11*(1), 294-327 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/paradoks/issue/16347/171196

Kinross, L. (1994). *Atatürk Bir Milletin Yeniden Doğuşu* (Çeviren: Necdet Sander). 12. Baskı, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Mardin, Ş. (1991). *Türk Modernleşmesi (Makaleler 4)*. İletişim Yayınları, İstanbul, 361s.

Matthews, M. R. (2017). *Fen Öğretimi*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi

Özmen, H. (2004). Fen Öğretiminde Öğrenme Teorileri ve Teknoloji Destekli Yapılandırmacı (Constructivist) Öğrenme. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, *3*(1), 100-111.

Padilla, M. J. (2023). The Science Process Skills. Retrieved October 26, 2023, from https://narst.org/research-matters/science-process-skills

Pickering, J., Bäckstrand, K. & Schlosberg, D. (2020). Between environmental and ecological democracy: theory and practice at the democracy-environment nexus, *Journal of Environmental Policy & Planning*, *22*(1), 1-15, DOI: https://doi.org/10.1080/1523908X.2020.170327

Santos, L. F. (2017). The Role of Critical Thinking in Science Education. *Journal of Education and Practice*, *8*(20), 159-173.

Şendal, T. (2022). Hukukun Üstünlüğü ve Demokrasi. Retrieved October 28, 2023, from https://www.perspektif.online/hukukun-ustunlugu-ve-demokrasi/

Şıvgın, H. F. (2019). *Tarih Araştırmaları ve Eğitiminde Siyasetin Etkisi (Türkiye Cumhuriyeti Örneği)* (Tarih Yolunda Bir Ömür Prof. Dr. İsmail Özçelik'e Armağan, Editör: Dr. Öğr. Üyesi Burak Kocaoğlu). Berikan Yayınevi, s.349-358. Retrieved October 23, 2023, from https://www.academia.edu/download/61423930/ISMAIL_OZCELIK_17x24_Armagan20191204-13380-1v08cmz.pdf#page=349

TDK (2021). Cumhuriyet. Türk Dil Kurumu Sözlükleri (Güncel Türkçe Sözlük), Retrieved October 24, 2023, from https://sozluk.gov.tr/

Tekin, Y. (2022). Demokrasi. Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, Tübitak Bilim ve Toplum Başkanlığı popüler Bilim Yayınları. Retrieved October 28, 2023, from https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/demokrasi

Uca, A. (2017). Atatürk İlkeleri Türk Milletine Neler Kazandırdı? . *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, *19* (33), 151-162 . DOI: https://doi.org/10.18493/kmusekad.400729

Uğural, C. (2016). Cumhuriyet'in Bilim ve Teknoloji Politikası (1923-1950). *Dört Öge*, *5*(10), 113-132.

Ünal, S., Çoştu, B. & Karataş, F. Ö. (2004). Türkiye 'de Fen Bilimleri Eğitimi Alanındaki Program Geliştirme Çalışmalarına Genel Bir Bakış. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *24*(2), 183-202.

Villalta, J. B. (2000). Atatürk, (Çeviren: Fatih Özsü), T.C. Kültür Bakanlığı Yayını, 2. Baskı, Ankara.

Wikipedia (2023). Cumhuriyet. Retrieved October 22, 2023, from https://tr.wikipedia.org/wiki/Cumhuriyet

Yürümezoğlu, K. & Karabey, B. (2020). Çocuklarda Bilim Yoluyla Zeka ve Yetenek Gelişimini Desteklemek. *Yeni Türkiye Dergisi*, *116*, 257-265. Retrieved October 27, 2023, from https://www.yeniturkiye.com/display.asp?c=1161

Zorlu, Y. & Baykara, O. (2014). Teknoloji Bilimin Uygulaması mıdır? Fen ve Teknoloji Öğretmen Adaylarının Görüşleri. *KKEFD*, *29*,123-144.

ERKEN OKURYAZARLIK: TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN 100. YILINDA BİLGİ TOPLUMUNA GEÇİŞ SÜRECİ İÇİN BİR EĞİTİM POLİTİKASI PERSPEKTİFİ

EARLY LITERACY: AN EDUCATION POLICY PERSPECTIVE FOR TRANSITIONING TO AN INFORMATION SOCIETY ON THE 100TH ANNIVERSARY OF THE REPUBLIC OF TURKEY

Orhan HANBAY

Doç. Dr. Adıyaman Üniversitesi

ORCID: 0000-0002-7244-2583

Özet

Her ülke, eğitim politikalarını içinde yaşanılan çağın gereklerine uygun bir şekilde belirler. Bundan 100 yıl önce Başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere, Cumhuriyeti kuranlar da eğitim politikalarını belirlerken ağırlıklı olarak tarım toplumunun koşullarında yaşayan Türk Ulusunun sanayi toplumuna ayak uydurabilmesi için o dönemin bilimsel eğitim yaklaşımlarını benimseyip uyguladılar. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasının en önemli nedeninin sanayi toplumuna geçememesi olduğu düşünüldüğünde, bu durumun önemi daha iyi anlaşılabilir.

Bugün, Newton mekaniğinin şekillendirdiği sanayi toplumundan Kuantum mekaniğine dayalı bilimsel paradigmanın egemen olduğu bilgi toplumuna geçiş sürecindeyiz. Üçüncü ve dördüncü sanayi devrimlerinin yaşandığı bu çağda, özellikle geniş bant internet aracılığı ile bilginin hızla yayılabildiği, yapay zeka teknolojileriyle bir yandan bilginin üretiminde patlama yaşandığı öte yandan mesleklerin insanların ellerinden her geçen gün artan oranda alındığı bir dönemdeyiz. Bu durum, eğitimin yeniden gözden geçirilerek bireyleri günün koşullarına uygun bir şekilde yetiştirmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, en önemli unsur, yaşam boyu öğrenme becerisi için bağımsız öğrenme yeterliğine sahip olmaktır. Böylelikle, sürekli değişimin yaşandığı bu dönemde, sürekli öğrenme ile bireyler yaşamları boyunca zorluklarla başa çıkabileceklerdir.

Çalışmanın hedefi, yukarıdaki bilgiler ışığında, bağımsız öğrenme için önkoşul olarak görülen erken okuryazarlığın, eğitim politikaları belirlenirken, odak noktası olarak dikkate alınmasının gerekliliğini vurgulamaktır. Bunun için literatür taraması ile kavramsal bir çerçeve oluşturulmaya çlışılmış; sırasıyla 1) sanayi ve bilgi toplumlarında eğitim yaklaşımları, 2) yaşam boyu öğrenme, bağımsız öğrenme ve erken okuryazarlık kavramları, 3) erken okuryazarlığın önemi ve 4) erken okuryazarlık yeterliğinin çocuklara aile çevresi (0-3 yaş) ve okul öncesi eğitim kurumlarında hangi yollarla kazandırılabileceği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılı, bilgi toplumu, 0-6 yaş çocukluk dönemi, erken okuryazarlık.

Abstract

Every country determines its educational policies in accordance with the requirements of the era in which it lives. 100 years ago, the founders of the Republic, especially Mustafa Kemal Atatürk, adopted and applied the scientific education approaches of that period, while determining their education policies, so that the Turkish Nation, who lived under the conditions of an agricultural society, could keep up with the industrial society. Considering that the most important reason for the collapse of the Ottoman Empire was its failure to transition to an industrial society, the importance of this situation can be better understood.

Today, we are in the process of transitioning from an industrial society shaped by Newtonian mechanics to an information society dominated by the scientific paradigm based on quantum mechanics. In this era of the third and fourth industrial revolutions, we are in a period where information can spread rapidly, especially through the broadband internet, and there is an explosion in the production of information with artificial intelligence technologies. On the other hand, jobs are being taken away from people at an increasing rate every day. This situation necessitates that education be reviewed and that individuals be educated in accordance with current conditions. In this context, the most important element is to have independent learning competence for lifelong learning skills. Thus, in this period of constant change, individuals will be able to cope with difficulties throughout their lives with continuous learning.

The aim of the study, considering the above information, is to emphasize the necessity of considering early literacy, which is seen as a prerequisite for independent learning, as a focal point when determining education policies. For this purpose, a conceptual framework was created by literature review; respectively: 1) educational approaches in industrial and information societies, 2) concepts of lifelong learning, independent learning, and early literacy, 3) the importance of early literacy, and 4) the ways in which early literacy competence can be acquired by children in the family environment (0-3 years old) and in pre-school education institutions.

Key Words: 100th anniversary of the Republic of Turkey, information society, 0-6 years of childhood, early literacy.

CUMHURİYETİN 100. YILINDA TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ: DÜNÜ, BUGÜNÜ VE YARINI

Dr. Eray DEMİRÇELİK
Milli Eğitim Bakanlığı
ORCID ID: 0000-0002-3165-7211

Başak DEMİRÇELİK
Milli Eğitim Bakanlığı
ORCID ID: 0000-0003-0313-1244

Özet

Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılını kutladığı bu günlerde, Türk eğitim sistemi üzerine bir değerlendirme yapmak son derece önemlidir. Cumhuriyetin ilan edildiği 1923 yılından günümüze Türk eğitim sistemi birçok değişiklik ve gelişme geçirmiştir. Her bir yenileşme ve değişim hamlesinde amaç, belirlenen eğitim hedeflerine ulaşabilmek, ekonomik, sosyal ve küresel değişimlere uyum sağlamaya çalışmak olmuştur. Bu çalışmada, Türk eğitim sisteminin tarihsel gelişimi, bugünkü durumu ve gelecekteki potansiyel gelişmeleri ele alınmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada, nitel araştırma desenlerinden birisi olan durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen veriler, ilgili alan yazın taraması ve içerik analizi yapılarak incelenmiştir.

Türk eğitim sistemi, tarihsel bir perspektif içinde incelendiğinde, köklü bir geçmişe sahip olduğu görülür. Cumhuriyetin ilanından sonra Türk eğitim sistemi büyük bir değişim sürecine girmiştir. İlk olarak, 1924'te kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile öğretimde birlik sağlanmıştır. Böylece Osmanlı İmparatorluğu'nda egemen olan düalist yaklaşım yerini bütüncül bir eğitim anlayışına bırakmıştır. 1933'te kabul edilen İlköğretim Kanunu ile ilköğretim zorunlu hale getirilmiştir. Bu dönemde okuma yazma oranlarının artırılmasına ve eğitimin halka daha fazla ulaştırılmasına çalışılmıştır. Türkiye'de 1940'lı yıllarda köylerin, eğitim, tarım, sağlık ve toplumsal kalkınma ihtiyaçlarına yönelik çözümler sunabilmek için Köy Enstitüleri kurulmuştur. 1950'lerden sonra ise çok sayıda köy okulu inşa edilmiş ve kırsal kesimde eğitim imkânları genişletilmiştir.

Günümüzde Türk eğitim sistemi, 4+4+4 eğitim modeli ile ilköğretim 4 yıl, ortaöğretim 4 yıl ve lise 4 yıl olarak düzenlenmiştir. Üniversite öncesi eğitimde öğrencilere daha fazla seçenek sunulmuş, meslek lisesi ve imam hatip liseleri gibi farklı türdeki okullar artmıştır. Bu modelle, öğrencilere daha fazla esneklik sağlanmaya çalışılmıştır. Son yıllarda eğitim sistemimizde, öğretmen yetiştirme sistemi, müfredat yenileştirme çalışmaları, eğitimde fırsat eşitsizlikleri gibi

sorunların öne çıktığı görülmektedir. Ayrıca, sınav odaklı bir yaklaşımın öğrenciler üzerindeki olumsuz etkileri de eleştirilen konular arasında yer almaktadır.

Gelecek Türk eğitim sistemi planlamalarında, okullar arası farklılıkların azaltılması, eğitimde fırsat eşitsizliklerinin giderilmesi, teknolojinin eğitimde daha fazla kullanılması, öğrencilere daha fazla yaratıcı ve eleştirel düşünme fırsatı sunularak sınav odaklı yaklaşımdan uzaklaşma, öğretmen yeterliliklerinin ve motivasyonlarının artırılması gibi konularda önlemler alınabilir.

Türk eğitim sisteminin, tarihsel gelişimi, mevcut durumu ve geleceği ile ilgili çalışmalar önemlidir. Eğitim, bir ülkenin toplumsal ve ekonomik kalkınmasında temel bir rol oynar. Bu nedenle, Türkiye'nin eğitim sistemini sürekli olarak geliştirmesi ve güncellemesi gerekmektedir. Eğitimdeki sorunların çözülmesi, daha nitelikli ve bilinçli bir toplumun yetişmesine katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Türk eğitim sistemi, eğitim tarihi, gelecek.

Abstract

As Turkey celebrates the 100th anniversary of the Republic, it is of utmost importance to evaluate the Turkish education system. From the establishment of the Republic in 1923 to the present day, the Turkish education system has undergone numerous changes and developments. Each reform and transformation aimed to achieve set educational goals and adapt to economic, social, and global changes. This work attempts to examine the historical development of the Turkish education system, its current status, and potential future developments. In this study, a case study method, one of the qualitative research designs, was used. The data obtained were analyzed through relevant literature review and content analysis.

When the Turkish education system is examined in a historical perspective, it is evident that it has a rich history. Following the proclamation of the Republic, the Turkish education system underwent a significant transformation. First, in 1924, the Law of Unification of Education brought unity to the educational system, replacing the dualistic system prevalent in the Ottoman Empire with a holistic educational approach. In 1933, the Primary Education Law was enacted, making primary education compulsory. During this period, efforts were made to increase literacy rates and extend education to a broader segment of the population. In the 1940s, Village Institutes were established to offer solutions to the education, agriculture, health, and social development needs of rural areas. After the 1950s, numerous village schools were built, expanding educational opportunities in rural areas.

Today, the Turkish education system follows the 4+4+4 education model, with primary education lasting for 4 years, secondary education for 4 years, and high school for 4 years. The pre-university education system has provided students with more choices, including different types of schools

such as vocational high schools and imam hatip (religious vocational) high schools. This model aims to provide students with greater flexibility. In recent years, issues such as teacher training, curriculum reform efforts, and educational inequalities have come to the forefront in our education system. Additionally, the adverse effects of an exam-oriented approach on students are among the criticized issues.

In the future, measures can be taken in the Turkish education system to reduce inter-school disparities, address educational inequalities, utilize technology more in education, move away from an exam-oriented approach by offering students more opportunities for creative and critical thinking, and increase teacher qualifications and motivation.

Studies on the historical development, current status, and future of the Turkish education system are essential. Education plays a fundamental role in a country's social and economic development. Therefore, Turkey needs to continually improve and update its education system. Resolving educational issues will contribute to the emergence of a more qualified and conscious society.

Keywords: Republic, Turkish education system, education history, future.

Giriş

Türk eğitim sistemi, tarihsel bir perspektif içinde incelendiğinde, köklü bir geçmişe sahip olduğu görülür. Türk eğitim tarihi, tarihsel olarak farklı dönemlere ayrılabilir. Türklerin tarih sahnesine çıkışından itibaren eğitim, toplumun temel unsurlarından biri olmuştur (Akyüz, 1989). Eski Türk topluluklarında, aile içi eğitim ve töre temel bilgi ve becerilerin aktarımında önemli roller üstlenmiştir. Türkler, İslam'ın kabulü ile birlikte daha sistemli bir eğitim anlayışını benimsemişlerdir. İslam medeniyetiyle temas etmeleri, İslam eğitim sistemini benimsemelerine ve geliştirmelerine yol açmıştır (Şemşek, 2020). Bu dönemde medrese sistemleri kurulmuş ve İslam ilimleri öğretilmeye başlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu, Türk eğitim tarihinde önemli bir dönemi işaret eder. Osmanlılar, medrese sistemi ve sultanın himayesindeki eğitim kurumları aracılığıyla İslam ilimlerini ve Osmanlı kültürünü yaymayı hedeflemişlerdir. Medreselerde öğrencilere din, hukuk, tıp, matematik, astronomi gibi çeşitli konularda eğitim verilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu, dünyanın en eski üniversitelerinden biri olan İstanbul Üniversitesi'ne ev sahipliği yapmıştır (Ergün, 2008).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, Türk eğitim sistemi üzerinde büyük etkiler yaratmıştır. Atatürk, laik, bilimsel ve çağdaş bir eğitim sistemi oluşturabilmek için eğitimde radikal değişiklikler yapmıştır (Doğramacı, 1985). İlk olarak, 1924'te kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile öğretimde birlik sağlanmıştır. Böylece Osmanlı İmparatorluğu'nda egemen olan düalist sistem yerini bütüncül bir eğitim anlayışına bırakmıştır. 1 Kasım 1928 tarihinde Yeni Türk harflerinin kabulü ve tatbiki ile ilgili kanunun kabul edilmiştir. 1933'te kabul edilen İlköğretim

Kanunu ile ilköğretim zorunlu hale getirilmiştir (Kılıç, 2021). Bu dönemde okuma yazma oranlarının artırılmasına ve eğitimin halka daha fazla ulaştırılmasına çalışılmıştır. Türkiye'de 1940'lı yıllarda köylerin, eğitim, tarım, sağlık ve toplumsal kalkınma ihtiyaçlarına yönelik çözümler sunabilmek için Köy Enstitüleri kurulmuştur. 1950'lerden sonra ise çok sayıda köy okulu inşa edilmiş ve kırsal kesimde eğitim imkânları genişletmiştir (Yılmaz, 2023).

Günümüzde Türk eğitim sistemi, 4+4+4 eğitim modeli ile ilköğretim 4 yıl, ortaöğretim 4 yıl ve lise 4 yıl olarak düzenlenmiştir (Coşkun, 2012). Bu model, öğrencilere daha fazla esneklik sağlamakla birlikte, eleştirmenler arasında eğitimde eşitsizliği artırdığına dair görüşler bulunmaktadır (Aykaç, Kabaran, Atar ve Bilgin, 2014). Üniversite öncesi eğitimde öğrencilere daha fazla seçenek sunulmuş, meslek lisesi ve imam hatip liseleri gibi farklı türdeki okullar artmıştır. Son yıllarda Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), eğitimde fırsat eşitliği ve kalite hedeflerine odaklanan politika öncelikleri olarak; okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması, mesleki eğitimin güçlendirilmesi ve öğretmenlerin kişisel ve mesleki gelişimlerinin iyileştirilmesi olarak belirlenmiştir.

Günümüz Türk eğitim sisteminin önemli sorunlarından biri sınav baskısıdır. Üniversite giriş sınavları (YKS) gibi sınavlar, öğrenciler üzerinde büyük bir stres yaratmaktadır. Ayrıca, eğitim sistemi hala eleştirilen ölçüde sınav odaklıdır ve bu, öğrencilerin eleştirel düşünme ve yaratıcı problem çözme yeteneklerini geliştirmelerini engelleyebilir (Doğan, 2020).

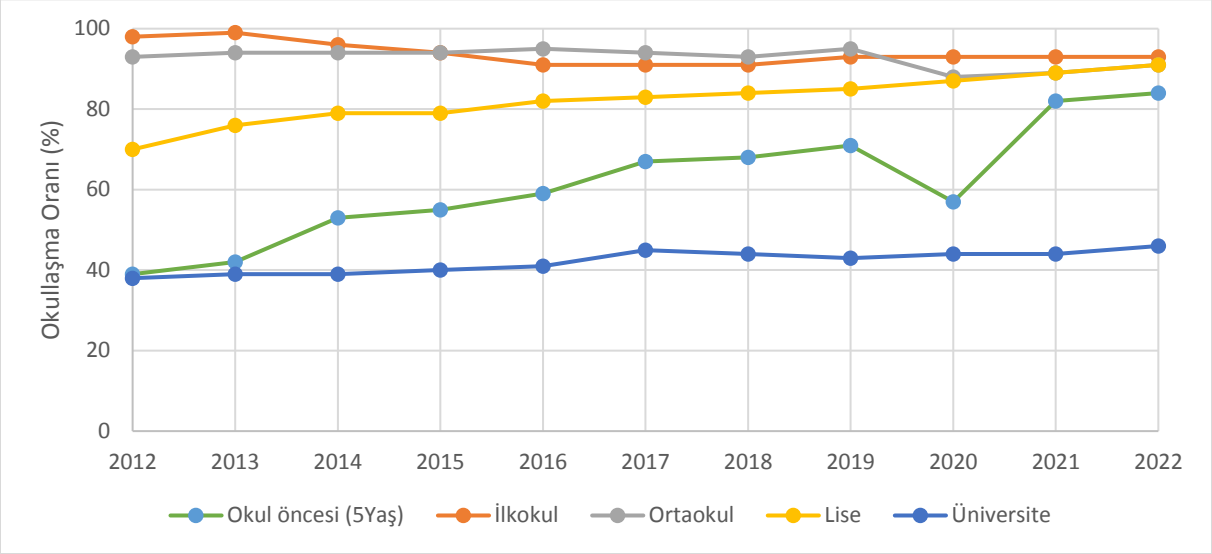
1. Yöntem

Bu çalışmada, Türk eğitim sisteminin tarihsel gelişimi, bugünkü durumu ve gelecekteki potansiyel gelişmeleri ele alınmaya çalışılmıştır. Araştırma tarama modeline dayalı durum çalışması şeklinde desenlenmiş olup veriler doküman incelemesi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler, ilgili alan yazın taraması ve içerik analizi yapılarak incelenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

2. Bulgular

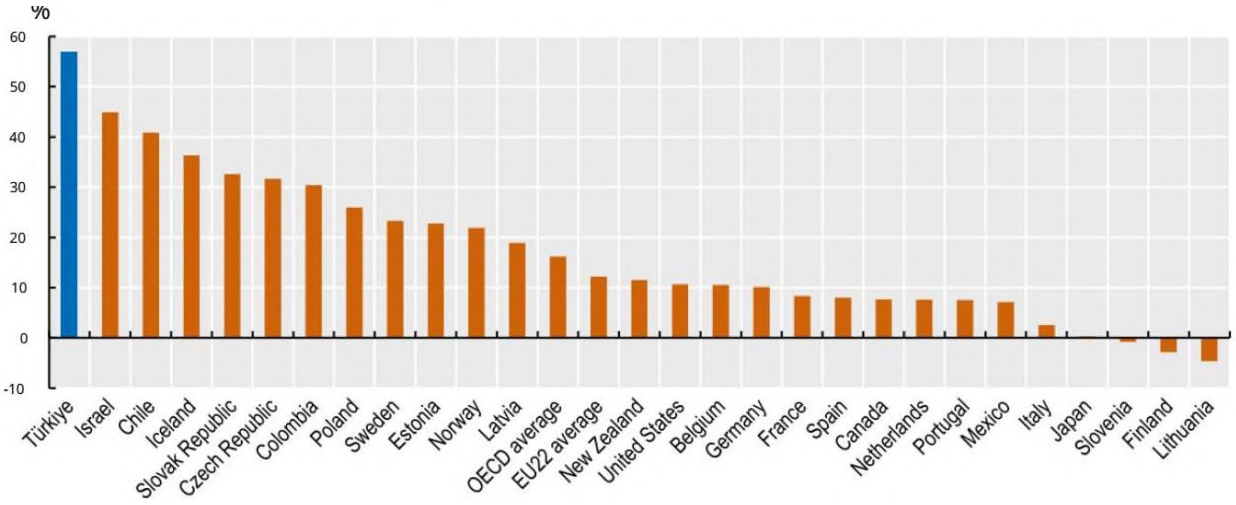
Ülkelerin eğitim durumlarını değerlendirmek ve gelişmişlik düzeyleri farklı ülkeleri karşılaştırabilmek amacıyla pek çok uluslararası araştırma yürütülmektedir. Bu araştırmalar, ortak ve somut ölçütleri kullanarak ülkelerin eğitim sistemlerini değerlendirme imkânı sunmaktadır. OECD raporları, PİSA ve TIMSS gibi araştırmaların sonuç raporları, MEB istatistikleri incelendiğinde Türk eğitim sisteminin son dönemi sayısal veriler üzerinden değerlendirilebilmektedir. Bu çalışmada rapor verileri ve bulguları üzerinden Türkiye'de eğitim sisteminin son 10 yılı değerlendirilmeye çalışılmıştır. OECD'nin vurguladığı gibi, eğitime erişim, fırsat eşitliği konusundaki en önemli göstergelerden biridir. Bu sebeple, farklı yaş gruplarındaki eğitime erişim oranları, fırsat eşitliği bağlamında değerlendirilmekte ve ülkeler

arasında karşılaştırmalar yapılmaktadır (OECD, 2023a). Şekil 1'de Türkiye'de farklı eğitim kademelerindeki son 10 yıl okullaşma oranları yer almaktadır.

Şekil 1. Türkiye'de farklı eğitim kademelerindeki son 10 yıl okullaşma oranları (MEB, 2023).

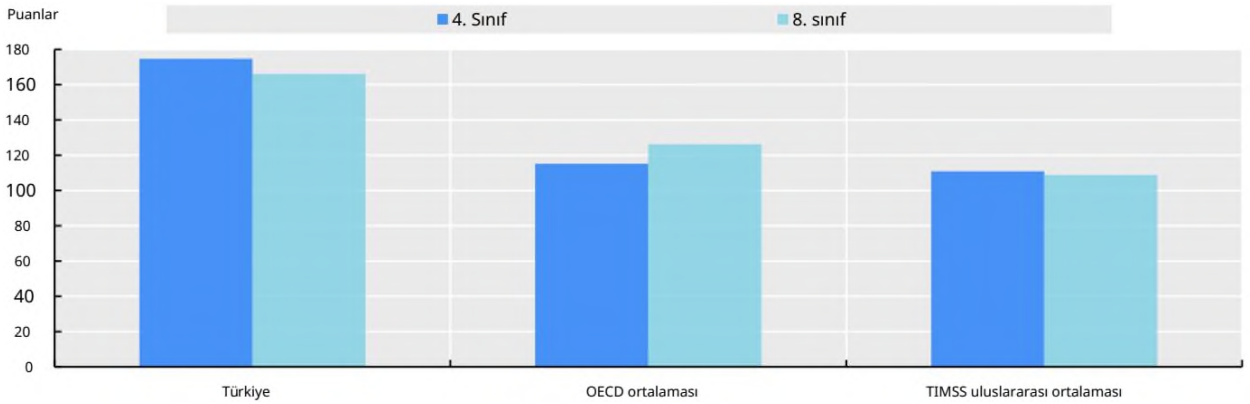
Şekil 1'de görüldüğü gibi Türkiye'de okul öncesi (5 yaş), ilkokul, ortaokul ve lise kademesinde okullaşma oranı %90'lar seviyesine çıkmıştır. COVID-19 salgını sonrasında 2021-2022 eğitim öğretim yılında, okulların açık olması ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın başlattığı "okul öncesi eğitim seferberliği" çabalarının olumlu etkileriyle erken çocukluk dönemindeki okullaşma oranları önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Bu artış, önceki yıllara kıyasla daha belirgin bir ivme kazanmış ve tarihteki en yüksek seviyeye ulaşmıştır.

Şekil 2. GSYİH'nin payı olarak eğitim kurumlarına (ilköğretimden yükseköğretime) yapılan toplam harcamalardaki değişim 2011-2019 (OECD, 2023b).

Şekil 2'ye göre 2011-2019 yılları arası gayrisafi yurt içi hâsıladan (GSYİH) eğitime ayrılan payı en çok artıran ülke Türkiye olmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı 2022 yılında, okul temelli planlama anlayışına daha fazla önem vermiştir. Öğretmenlerin mesleki gelişim eğitimlerinde okul temelli planlamaya geçilmesi, okulların kendi öz değerlendirmelerini yapacakları "Kalite Güvence Sistemi'nin" kurulması ve okul bazlı bütçe uygulaması ile okullara doğrudan bütçe gönderilmesi gibi adımlar bu planlama anlayışı sonucunda yapılmıştır.

Şekil 3'e göre ise 2019 TIMSS Türkiye sonuçlarına göre okullar arası en çok farklılık olan ülkelerden birisi de Türkiye'dir. TIMSS 2019 sınavına göre Türkiye'de 4. sınıf ve 8. sınıf düzeyinde öğrenciler arasındaki farklılık OECD ortalamalarının üstündedir.

Şekil 3. TIMSS (2019) sonuçlarına göre Türkiye'de avantajlı ve dezavantajlı öğrenciler arasındaki performans farkı (OECD, 2022).

3. Tartışma ve Sonuç

Türk eğitim sisteminin, tarihsel gelişimi, mevcut durumu ve geleceği ile ilgili çalışmalar önemlidir. Eğitim, bir ülkenin toplumsal ve ekonomik kalkınmasında temel bir rol oynar. Bu nedenle, Türkiye'nin eğitim sistemini sürekli olarak geliştirmesi ve güncellemesi gerekmektedir. Eğitimdeki sorunların çözülmesi, daha nitelikli ve bilinçli bir toplumun yetişmesine katkı sağlayacaktır. Eğitimdeki problemleri çözmeye yönelik her çözüm yaklaşımının bir sonraki dönemin sorunu olarak karşımıza çıkmaması için bütüncül bir sitem yaklaşımıyla ve bilimsel veriler ışığında değerlendirmelerin yapılması gerekir.

Araştırma bulgularımız incelendiğinde Türkiye'de son yıllarda okul öncesi eğitime devam eden öğrenci sayısında artış görülmektedir. Bu artışın sürdürülebilir ve sağlam temelli olabilmesi için, okul öncesi eğitimde 5 yaşın zorunlu eğitime dâhil edilmesi hedefinin, 2023 yılında yasal bir zemine oturtulması için politikalar geliştirilip uygulanmalıdır. 2023 Eğitim Vizyonu ve On Birinci Kalkınma Planı başta olmak üzere üst düzey politika belgelerinde vurgulanan erken çocukluk eğitiminde 5 yaşın zorunlu eğitim kapsamına alınması ve eğitimin kalitesinin artırılması hedefi, son dört yıldır olduğu gibi, 2023 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı'nda da tekrarlanmıştır.

2021-2022 eğitim öğretim yılına ait TÜİK ve MEB istatistiki verileri karşılaştırdığımızda, zorunlu eğitim çağındaki yaklaşık 570.000 çocuğun okul dışında kaldığı görülmektedir. Özellikle, ortaokula devam etmesi gereken 10-13 yaş aralığında okul dışında kalan çocuk sayısının son beş yıldır sürekli artmakta olduğu görülmektedir (MEB, 2023; TÜİK, 2022).

Dünya genelinde yaşanan eğitim finansmanı krizinden acilen çıkılması için, eğitime ayrılan kamu kaynaklarının artırılmasının yanı sıra bu kaynakların etkin ve adil bir biçimde kullanılması gerekliliği önemle vurgulanmaktadır. Bu sebeple, eğitime ve Millî Eğitim Bakanlığı'na ayrılan kaynakların artırılması tek başına yeterli olmayıp, aynı zamanda bu kaynakların nasıl kullanıldığı da büyük önem taşımaktadır. Ayrıca OECD verilerine göre, Türkiye, eğitim finansmanında hane halkı harcamalarının payının oldukça yüksek olduğu ülkeler arasında yer almaktadır (TEDMEM, 2023).

Günümüz dünyası, hızlı teknolojik ilerlemelerin ve küresel değişikliklerin olduğu bir dönemden geçmektedir. Bu hızlı değişimler, eğitim sistemlerinin de yeniden tasarlanması ihtiyacını doğuruyor. Gelecekte eğitim, geleneksel sınıf odaklı yaklaşımlardan daha fazlasını gerektirecektir. Dijital dönüşüm, öğrenme yöntemlerini kökten değiştirirken, gelecek eğitim yaklaşımları için de bize yol göstermektedir. Gelecekte eğitim; sınırların ortadan kaldırıldığı öğrenme alanlarının genişletildiği, sadece fiziksel sınıflar değil, sanal sınıflar, interaktif eğitim platformları, açık kaynak materyaller ve özgür çevrimiçi kurslar gibi farklı öğrenme ortamlarını içeren bir yapıda olabilir. Gelecekte eğitim, her öğrencinin benzersiz öğrenme gereksinimlerini karşılayan, dijital teknolojiler sayesinde, öğrencilere bireysel geri bildirimler sağlayarak, öğrenme hızlarını, tarzlarını ve ilgi alanlarının dikkate alabilecek şekilde yapılandırılacaktır. Gelecekte eğitim, öğrencilerin, kendi öğrenme yollarını ve hedeflerini belirleme özgürlüğüne sahip olduğu, öğrencilerin eleştirel düşünme, problem çözme, yaratıcılık ve iletişim becerilerini geliştirmeleri için fırsatlar sunan, öğrencilere dijital okuryazarlık ve teknoloji becerileri kazandıran bir yapıya sahip olacaktır.

Kaynakça

Akyüz, Y. (1989). *Türk eğitim tarihi: Başlangıçtan 1988'e*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 160.

Aykaç, N, Kabaran, H., Atar, E. ve Bilgin, H. (2014). İlkokul 1. sınıf öğrencilerinin 4+4+4 uygulaması sonucunda yaşadıkları sorunların öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9*(2), 335-348.

Coşkun, U. (2012). 4+4+4 reformu eğitimin temel sorunlarını çözer mi? *Liberal Düşünce Dergisi*, (67), 53-67.

Doğan, U. (2020). Lise ve üniversite öğrencilerinde sınav kaygısının karşılaştırılması. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7*(1), 35-42. https://doi.org/10.21666/muefd.637421

Doğramacı, İ. (1985). Atatürk ve eğitim. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 1*(3), 653-670.

Ergün, M. (2008). Cumhuriyet dönemi eğitim tarihi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (12), 321-348.

Kılıç, F. (2021). Maarif vekili Mustafa Necati Bey'in yeni Türk alfabesinin öğretilmesi için yürüttüğü faaliyetler. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 39, 135-155.

MEB (2023). *Millî Eğitim İstatistikleri-Örgün eğitim (2022/2023).* MEB Yayınları. https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=508

OECD (2019). Education at a glance 2019 – Country of Turkey. https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/EAG2019_CN_TUR.pdf

OECD (2022). *Student Achievement in Türkiye: Findings from PISA and TIMSS International Assessments*, OECD Publishing, https://doi.org/10.1787/c8a84283-en.

OECD (2023a). OECD Indicators-Youth not in employment, education or training (NEET). https://data.oecd.org/youthinac/youth-not-in-employment-education-or-trainingneet.htm

OECD (2023b). Taking stock of education reforms for access and quality in Türkiye. https://www.oecd-ilibrary.org/education/taking-stock-of-education-reforms-for-access-and-quality-in-turkiye_5ea7657e-en

Şemşek, V. (2020). İslam medeniyetinin temelleri ve tarihi gelişim süreci. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, 1*(45), 280-290. https://doi.org/10.17498/kdeniz.674435

TEDMEM (2023). 2022 eğitim değerlendirme raporu. Türk Eğitim Derneği.

TÜİK. (2022). İstatistiklerle çocuk, 2021. https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/

istatistiklerle_cocuk_2021.pdf

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (10. baskı). Seçkin yayıncılık.

Yılmaz, A. (2023). Tarihsel gelişimi bağlamında köy enstitüleri (1940-1954). *Asya Studies, 7*(24), 339-352. https://doi.org/10.31455/asya.1274308

İRAN KAYNAKLARINA GÖRE MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE TÜRK-İRAN İLİŞKİLERİ VE TAHRAN YÖNETİMİNİN ANKARA HÜKÜMETİNE YAKLAŞIMI

TURKISH-IRAN RELATIONS IN THE PERIOD OF NATIONAL STRUGGLE ACCORDING TO IRAN SOURCES AND TEHRAN'S APPROACH TO ANKARA GOVERNMENT

Kenan DEMİREL

Dr. Öğretim Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi

Özet

İran, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na dâhil olmasının ardından batı ve kuzeyden Türk ve Rus orduları tarafından işgal edilmiştir. Tahran yönetimi bu dönem merkezi devlet yapısına ve ülke sınırlarını koruyabilecek güçlü bir orduya sahip olmadığından işgallere karşı direnememiştir. Ülke, Bolşevik Devrimiyle Rusya'nın savaştan çekilmesi ve Osmanlı Devleti'nin Mondros Mütarekesiyle teslim olmasından sonra tahliye edilmiş; ancak Türk-İran ilişkileri işgalden dolayı büyük yara almıştır. Osmanlı Devleti'nin savaş döneminde İran aleyhine genişleme çabalarına karşılık Tahran yönetimi de boş durmamış ve Paris Barış Konferansı'nda Türkiye'nin doğusunda toprak talebinde bulunmuştur. Ancak İran yönetiminin bu talebi başta İtilaf Devletleri olmak üzere konferansa katılan hiçbir devlet tarafından kabul görmemiştir. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndaki işgali ve İran'ın Paris Barış Konferansı'ndaki aşırı talepleri Milli Mücadele yıllarındaki Türk-İran ilişkilerini etkilemiştir. Bu dönem iki ülke ilişkilerini şekillendiren önemli gelişmeler; İsmail Ağa Simko'nun İran'ın Batı Azerbaycan Eyaleti'nde başlatmış olduğu isyan ve Ankara Hükümeti'nin Tahran yönetimi tarafından tanınmasıdır. İranlı yöneticiler hem işgal yıllarında hem de Milli Mücadele'nin başladığı dönemde Türk ordusunun Batı Azerbaycan Eyaleti'ndeki faaliyetlerinden oldukça rahatsızdı. Simko isyanının Türk ordusu ve Hamidiye Alaylarından kaçan firariler tarafından desteklendiğini iddia eden Tahran yönetimi isyanı bastıramayınca Ankara Hükümeti'yle resmi ilişkiler başlatmaya karar vermiştir. İran yönetiminin bu kararı almasında İstanbul Hükümeti'nin Anadolu'daki otoritesini kaybetmesi de etkili olmuştur. Başlangıçta Ankara'ya bir elçilik heyeti gönderme konusunda kararsız kalan İran yönetimi ülkenin batısındaki isyanı bastıramayınca 1922 yılında İsmail Han Mümtazüddevle'yi büyükelçi olarak görevlendirmiştir. Mümtazüddevle'nin büyükelçi olarak atanmasıyla Ankara-Tahran resmi ilişkileri başlamıştır. Dumlupınar Meydan Muharebesi'nin kazanılmasının ardından iki taraf arasındaki ilişkiler pekişmiş ve Tahran yönetimi 22 Ekim 1922 tarihinde Muhammed Sadık Han başkanlığındaki bir heyeti Türk ordusunu tebrik amacıyla Ankara'ya göndermiştir. Muhammed Sadık Han beraberinde getirdiği Kur'an-ı Kerim ve mücevherle süslü bir kılıcı Mustafa Kemal'e teslim ederek başarılarından dolayı Türk ordusunu kutlamıştır. İran yönetimi Ankara'yla ilişkilerini bu şekilde kuvvetlendirdikten sonra Lozan Konferansı'na da gözlemci statüsüyle katılmıştır.

Bu çalışmada Milli Mücadele dönemi Türk-İran ilişkileri konuyla ilgili Farsça ve Türkçe kaynaklar kullanılarak ele alınacaktır. Çalışmanın özgünlüğünü İranlıların Milli Mücadele

dönemindeki gelişmelere bakış açısını yansıtacak olan Farsça kaynakların (Yayınlanmış arşiv belgeleri, İran basındaki haberler ve araştırma eserler) etkili bir şekilde kullanılması oluşturacaktır. Amaç iki tarafın da Milli Mücadele dönemindeki gelişmelere yaklaşımını daha doğru anlayıp değerlendirmektir. Bu bağlamda nitel araştırma tekniklerinden veri toplama ve metin analizi gibi yöntemler kullanılarak Milli Mücadele Dönemi Türk-İran ilişkileri ve Tahran yönetiminin Ankara'ya yaklaşımı incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Ankara, Tahran, Birinci Dünya Savaşı, Milli Mücadele, Simko.

Abstract

After the involvement of the Ottoman Empire in the First World War, Iran was occupied by Turkish and Russian armies from the west and north. Since the Tehran administration did not have a centralized state structure and a strong army that could protect the country's borders during this period, it could not resist the invasions. The country was evacuated after Russia withdrew from the war with the Bolshevik Revolution and the Ottoman Empire surrendered with the Armistice of Mondros; however, Turkish-Iranian relations suffered great damage due to the invasion. In response to the Ottoman Empire's efforts to expand against Iran during the war, the Tehran administration did not stand idly by and demanded territory in the east of Turkey at the Paris Peace Conference. However, this request of the Iranian administration was not accepted by any of the states participating in the conference, especially the Allied Powers. The occupation of the Ottoman Empire in the First World War and Iran's excessive demands at the Paris Peace Conference affected Turkish-Iranian relations during the years of National Struggle. Important developments that shaped the relations between the two countries during this period were the rebellion started by Ismail Agha Simko in the West Azerbaijan Province of Iran and the recognition of the Ankara Government by the Tehran administration. Iranian administrators were quite uncomfortable with the activities of the Turkish army in the West Azerbaijan Province both during the occupation years and at the beginning of the National Struggle. Claiming that the Simko rebellion was supported by deserters from the Turkish army and the Hamidiye Regiments, the Tehran administration decided to start official relations with the Ankara Government when it could not suppress the rebellion. The fact that the Istanbul Government has lost its authority in Anatolia has also been instrumental in the Iranian government taking this decision. Initially hesitant to send an embassy delegation to Ankara, the Iranian government could not suppress the rebellion in the west of the country, and in 1922, İsmail Han Mümtazuddevle appointed as ambassador. Ankara-Tehran official relations have started with the appointment of Mumtazuddevle as ambassador. After the Battle of Dumlupınar was won, the relations between the two sides strengthened and the Tehran administration sent a delegation led by Mohammed Sadıq Khan to Ankara on October 22, 1922 to congratulate the Turkish army. Mohammad Sadiq Khan congratulated the Turkish army for its achievements by handing over the Noble Qur'an and a jeweled sword he had brought with him to Mustafa Kemal. After the Iranian government strengthened its relations with Ankara in this way, it also participated in the Lausanne Conference with observer status.

In this study, Turkish-Iranian relations during the National Struggle will be discussed by using Persian and Turkish sources on the subject. The originality of the study will be formed by the effective use of Persian sources (published archival documents, news in the Iranian press and research works) that will reflect the perspective of Iranians on the developments during the period of National Struggle. The aim is to better understand and evaluate the approach of both sides to the developments during the National Struggle. In this context, using qualitative research techniques such as data collection and text analysis, Turkish-Iranian relations during the National Struggle and the approach of the Tehran administration to Ankara will be examined.

Keywords: Ankara, Tehran, the First World War, National Struggle, Simko.

SİYASAL PARTİ PROGRAMLARININ CUMHURİYET VE DEMOKRASİ TEMALARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF POLITICAL PARTY PROGRAMS IN TERMS OF REPUBLIC AND DEMOCRACY THEMES

Dr.Ahmet Hikmet ZABUN

Dr.Öğr.Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Özet

Türk Dil Kurumu sözlüğünde "Milletin, egemenliği kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği milletvekilleri aracılığıyla kullandığı yönetim biçimi" olarak tanımlanan cumhuriyet günümüz demokrasileri açısından önemini koruyan bir kavram olarak kendini göstermektedir. Bu yönüyle demokrasi ile de iç içe geçmiş bir kavramdır. Çağdaş demokratik sistemlerin içerisinde yer alan bu kavram hem halk hem de yönetimler açısından takip edilen bir nitelik arz etmektedir. Ülkemizde 1923 yılında ilan edilen cumhuriyet, Türk siyasal hayatı içerisinde çeşitli evrelerden geçerek günümüze kadar gelmiştir. Siyasal hayatta yaşanılan köklü değişimlerde cumhuriyet ilkesine yönelik bir girişim yaşanmamıştır. Aksine cumhuriyetin temel niteliklerine bağlılık ve demokrasinin yeniden işlerlik kazanması vurguları ile karşılaşılmıştır. Demokratik siyasal sistemimizin olmazsa olmazı olarak değerlendirilen cumhuriyet, ülke yönetiminde rol alan siyasi partiler açısından da önem taşımaktadır. Belirli bir program çerçevesinde bir araya gelen ve siyasal iktidara talip olan siyasi partilerin cumhuriyet anlayışı, cumhuriyete bakış açısı hedef kitleleri açısından da önemli görülmektedir. Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti Devletinde siyasal iktidara talip olan siyasi partilerin programları cumhuriyet ve demokrasi kavramları açısından incelenmekte, karşılaştırma ve değerlendirmelere yer verilmektedir. Çalışma kapsamında; Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluşu, siyasi partiler ve teorik çerçevesi, siyasi parti programlarında tanımlamalardan bağımsız olarak cumhuriyet ve demokrasi kavramlarına yapılan vurgu ele alınacaktır. Sonuç bölümünde elde edilen bulgular değerlendirilerek karşılaştırmalara yer verilmektedir. Siyasi partiler konusunda Ülkemizde sayı bakımından yoğunluk olması dolayısıyla çalışma Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan siyasi partiler bağlamında ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Demokrasi, Siyasal Partiler

Abstract

Republic, defined in the dictionary of the Turkish Language Association as "the form of government in which the nation holds sovereignty in its own hands and exercises it through the members of parliament elected for certain periods of time", presents itself as a concept that

maintains its importance for today's democracies. In this respect, it is a concept intertwined with democracy. This concept, which is included in contemporary democratic systems, has a quality that is followed by both the public and the administrations. The republic, which was declared in our country in 1923, has gone through various stages in Turkish political life and has survived until today. In the radical changes experienced in political life, there was no attempt towards the principle of republic. On the contrary, there was an emphasis on commitment to the basic characteristics of the republic and the reactivation of democracy. The republic, which is considered an indispensable part of our democratic political system, is also important for the political parties that play a role in the administration of the country. The republican understanding and perspective of political parties that come together within the framework of a certain program and aspire to political power are also seen as important for their target audiences. In this study, the programs of political parties aspiring to political power in the Republic of Turkey are examined in terms of the concepts of republic and democracy, and comparisons and evaluations are included. Scope of work; The establishment of the Republic of Turkey, political parties and their theoretical framework, and the emphasis on the concepts of republic and democracy, regardless of the definitions in political party programs, will be discussed. In the results section, the findings are evaluated and comparisons are made. Since there is a high number of political parties in our country, the study is handled in the context of political parties that have groups in the Turkish Grand National Assembly.

Keywords: Republic, Democracy, Political Parties

BELEDİYE YÖNETİCİLERİ VE PERSONELLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN HİZMET BİLİNCİNE ETKİSİ

THE EFFECT OF THE RELATIONSHIP BETWEEN MUNICIPAL ADMINISTRATORS AND STAFF ON SERVICE AWARENESS

Elif Mehtap BİLGİLİ

Samsun Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik ABD,

ORCID-0000000323647766

Hale Tuğçe ALTUNAY

Öğretim Görevlisi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Sütçüler Prof. Dr. Hasan Gürbüz MYO, Lojistik Programı

ORCID:0000-0003-3557-3522

Özet

Bu çalışma, Samsun iline bağlı bulunan Atakum Belediyesinin kamu personelleri ve yöneticileri arasındaki ilişkinin hizmet bilincine olan etkisini nitel araştırma yöntemlerinden biri olan derinlemesine görüşme tekniği ile inceleyerek çıkan sonuçların karşılaştırılmasını amaçlamaktadır. Atakum Belediyesinin araştırma kapsamında örneklem olarak seçilmesinin nedeni birincil kaynaktan veri kullanımının bu belediye üzerinden güvenli ve ulaşılabilir olmasıdır. Böylelikle belediye personeli ve yöneticileri arasındaki ilişkinin, kamu görevlisinin hizmet bilincine olan yansımaları birincil kaynaktan alınan güncel verilerle incelenerek literatürdeki boşluğu da doldurmaktadır.

Bu araştırmanın evreni Atakum Belediyesinde görev yapan tüm personellerini kapsamaktadır. Araştırmada örneklem grubunun belirlenebilmesine yönelik nitel analiz örnekleme yöntemlerinden biri olan olasılıksız örnekleme adı altında kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Belediye kurumlarında görev yapan bu kişilere ulaşabilmek için ilgili belediyelerden gerekli izinler alınmış ve görüşmeler önceden belirlenen planlanan saat ve yerde yapılmıştır. Belediye binalarında çalışan personellerin her biri farklı birimlerde görev yaptığı bilinmektedir. Çalışmanın yürütülmesi sırasında tüm birim çalışanları ile görüşme yapılması, hızlı, ekonomik ve kompleks olmayan bir çalışma yürütülmesi adına güç olduğundan bu çalışmada belediye içindeki hangi birimler ile çalışılacağı çoğunlukla görüşmeci taraflara bırakılmıştır. Bu bağlamda çalışmayı yürüten görüşmecilerin değerlendirmeleri

sonucunda ilçe belediyesinin çeşitli birimlerinde görev yapan on beş personel ile görüşülmesi kararlaştırılmıştır.

Araştırmanın ilk aşaması literatür taraması ve terimler üzerinden ilerlemektedir. *Belediye, belediye başkanı, kamu personeli, kamu hizmeti, hizmet bilinci* gibi çalışmanın temelini oluşturan kavramlar, Türkiye'nin Belediye Kanunları da incelenerek ayrı olarak açıklanmış ve derinlemesine görüşme için hazırlanan soru görüşme formu için temel oluşturulmuştur. Son olarak Türkiye'de belediyelerin görev ve yetkileri incelenerek ilk bölüm tamamlanmıştır.

Bu çalışma için kullanılan yöntem kalitatif (nitel) analiz yöntemidir. Bu yöntem yüz yüze ya da birebir olarak karşılıklı konuşmalara dayanan, örneklem dahilinde incelenecek katılımcıların görüş ve bilgilerine dayanarak seçilen gruplar arasında karşılaştırma yapmaya yarayan bir tekniktir (Ekinci ve Karakuş, 2011: 1852). Nitel analiz kapsamı içerisinde yer alan araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması kullanılarak metodoloji çerçevesi oluşturulması amaçlanmıştır. Vaka analizi olarak da literatürde yerini alan durum çalışması bir olay, kişi, örgüt, kurum ya da toplumla ilgili araştırılması istenen dinamiklerle ilgili keşfedici, tanımlayıcı ya da açıklayıcı sonuçlar ortaya koyan bir araştırma desenidir (Aytaçlı, 2012: 2).

Bu çalışma için planlanan metodolojik akışın temel motivasyonu belirli bir örgüt ve örgüt grupları arasında yer alan aktörlerin arasındaki ilişki dinamiklerinin öne çıkan özelliklerinin ve bu aktörlerin algıları üzerine odaklanmak şeklindedir.

Yöntem bölümünde analiz aşamasında dahil edilecek görüşme formları ve araştırmanın hipotezine ulaşılmak için öncelikle Atakum Belediyesi'nde görev yapmakta olan çalışanlara Yarı- Yapılandırılmış görüşme formunda yer alan açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Görüşme formunda ilk olarak yerel yönetimlerle ilgili bilgi birikimleri ve bilinçlilik düzeyleri ölçülmek istenmiş ve belediye başkanının personel ve halkla olan iletişim düzeyine ve statü farklılıklarına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Bununla birlikte; belediye yöneticileri ile personel ve halk arasında statü ve rollere ilişkin ayrımcılığın hissedilip hissedilmediğine ilişkin sonuçlara ulaşmayı amaçlayan ifadelere de yer verilmiştir. Araştırmanın hipotezini oluşturan, belediye başkanının veya yöneticilerinin personel ile ilişkisinin şeffaf, adil ve güven duygusuna dayalı olması, halka hizmet kalitesinde önemli rol üstlenen belediye personeli üzerinde doğrudan bir etkisinin olduğu katılımcılar tarafından onaylanmıştır.

Araştırmanın temel sınırlılığı, araştırma evreninin Atakum Belediyesini kapsamasıdır. Araştırma içeriğinin adı geçen ilçe belediyesi incelenerek görüşmeler gerçekleştirilmesi araştırmanın kısıtını oluşturmaktadır. Buna ek olarak araştırmada kullanılacak verilerin Temmuz-Ağustos 2023 tarihleri aralığında yaklaşık 45 günlük bir süre içerisinde toplanması çalışmanın bir diğer sınırlılığını oluşturmaktadır.

Belediye çalışanlarının kendi belediye müdürleri/idari yöneticileri/amirleri ile ilişkisi olması sebebiyle araştırmaya katılanların görüşme için hazırlanmış formda ye alan soruları hiçbir baskı altında kalmadan ve siyasi görüşlerden uzak bir şekilde yanıtlandırdıkları kabul edilmiştir. Nihayetinde, tüm incelemeler sonucunda elde

edilen görüşme sonuçları, araştırma için seçilen katılımcı bireylerin görüşlerini yansıttığı bilinmektedir.

Bu sınırlılıkların haricinde zaman ve maliyet kısıtlılıkları sebebiyle belediye personelleri içerisinden toplamda yirmi birimlerinden altı birim personeli ve 15 kişi ile görüşülmüştür. Görüşülen katılımcı sayısının tüm evrene genellenemeyeceği, araştırmada seçilen nitel analiz yöntemlerinden biri olan "derinlemesine mülakat/görüşme"nin aynı zamanda bir kısıtıdır.

Cumhuriyet'in 100. Yılı anısında araştırma yöntemi yerel yönetimlerdeki hizmet bilincinin belediye personellerinde anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. Hizmet bilincinden halkın bilincine, eşitlik ve liyakat temelinde yanıtlar araştırılarak nedenleriyle birlikte açıklanmaktadır. Son olarak, kamu yönetiminde hizmet kalitesini yükselten bulgulara ve gelecekteki çalışmalara tavsiyeler oluşturularak Cumhuriyetin 100. Yılı anısına daha etkin bir kamu yönetimi anlayışının önemi vurgulanarak araştırma tamamlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet'in 100. Yılı, Hizmet Bilinci, Belediye Personeli, Kamu Yönetimi

Abstract

This study aims to examine the effect of the relationship between public personnel and managers of Atakum Municipality in Samsun province on service awareness by using in-depth interview technique, which is one of the qualitative research methods, and to compare the results. The reason why Atakum Municipality was chosen as a sample within the scope of the research is that the use of data from primary sources is safe and accessible through this municipality. In this way, the reflections of the relationship between the municipality staff and managers on the service awareness of public officials are examined with current data from primary sources, filling the gap in the literature.

The population of this research includes all the personnel working in Atakum Municipality. In order to determine the sample group in the study, convenience sampling method under the name of non-probability sampling, which is one of the qualitative analysis sampling methods, was used. In order to reach these people working in municipal institutions, the necessary permissions were obtained from the relevant municipalities and the interviews were conducted at a predetermined planned time and place. It is known that each of the personnel working in municipal buildings work in different units. Since it is difficult to conduct interviews with all unit employees during the conduct of the study in order to conduct a fast, economical and non-complex study, it was mostly left to the interviewers to decide which units within the municipality to work with in this study. In this context, as a result of the evaluations of the interviewers conducting the study, it was decided to interview fifteen personnel working in various units of the district municipality.

The first stage of the research is based on literature review and terminology. Concepts that form the basis of the study, such as municipality, mayor, public personnel, public service, service consciousness, are explained separately by analyzing Turkey's Municipal Laws, and the basis for the question interview form prepared for in-depth interviews is formed. Finally, the first part is completed by examining the duties and authorities of municipalities in Turkey.

The method used for this study is qualitative analysis. This method is a technique that is based on face-to-face or one-to-one conversations and is used to make comparisons between selected groups based on the opinions and information of the participants to be examined within the sample (Ekinci & Karakuş, 2011: 1852). It is aimed to create a methodological framework by using a case study, which is one of the research methods within the scope of qualitative analysis. The case study, also known as case analysis in the literature, is a research design that reveals exploratory, descriptive or explanatory results about the dynamics desired to be investigated about an event, person, organization, institution or society (Aytaçlı, 2012: 2).

The main motivation of the methodological flow planned for this study is to focus on the prominent features of the relationship dynamics between actors in a particular organization and groups of organizations and the perceptions of these actors.

In the methodology section, in order to reach the interview forms to be included in the analysis phase and the hypothesis of the research, first of all, open-ended questions in the semi-structured interview form were asked to the employees working in Atakum Municipality. In the interview form, firstly, it was aimed to measure their level of knowledge and awareness about local governments and questions were asked about the level of communication of the mayor with the staff and the public and status differences. In addition, statements aiming to reach conclusions on whether there is discrimination between municipal administrators, staff and the public in terms of status and roles were also included. It was confirmed by the participants that the hypothesis of the study, that the relationship of the mayor or managers with the staff is transparent, fair and based on a sense of trust, has a direct impact on the municipal staff who play an important role in the quality of service to the public.

The main limitation of the research is that the research population covers Atakum Municipality. Conducting interviews by examining the aforementioned district municipality constitutes the limitation of the research. In addition, collecting the data to be used in the research within a period of approximately 45 days between July and August 2023 constitutes another limitation of the study.

Since the municipality employees have a relationship with their municipal managers/administrative managers/supervisors, it is assumed that the participants in the study answered the questions in the form prepared for the interview without any pressure and without any political views. Ultimately, the interview results obtained as a result of all examinations are known to reflect the views of the participant individuals selected for the research.

In addition to these limitations, due to time and cost constraints, a total of 15 people were interviewed among the municipal staff, including six unit personnel and 15 people from twenty units. The fact that the number of participants interviewed cannot be generalized to the whole population is also a constraint of the "in-depth interview", one of the qualitative analysis methods selected in the research.

In commemoration of the 100th Anniversary of the Republic, the research methodology yielded significant results on service awareness in local governments among municipal staff. Responses from service awareness to public awareness on the basis of equality and merit are explored and explained together with the reasons. Finally, the research is completed by emphasizing the importance of a more effective public administration understanding in commemoration of the 100th anniversary of the Republic by creating recommendations for findings and future studies that improve the quality of service in public administration.

Keywords: 100th Year Of The Republic, Service Awareness, Municipal Staff, Public Administration

TOPLULUKTAN TÜRKİYE CUMHURİYET'İ ESERİNİ ÇIKARAN AKSİYOLOJİNİN ANALİTİK BETİMLEMESİ

THE REPUBLIC OF TURKEY FROM THE COMMUNITY
ANALYTICAL DESCRIPTION OF AXIOLOGY

Dr. Öğr. Üyesi. Mustafa KARAAĞAÇLI
G.Ü Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü,
EPÖ ABD Teknik Okullar Beşevler –ANKARA.
ORCİD: 00000003-3488-1021

Özet

Topluluktan Türkiye Cumhuriyet'i Eserini Çıkaran Aksiyolojinin Analitik Betimlenmesi temalı bu çalışmanın problem durumunu; "Cumhuriyet yolculuğundaki temel değerlerin neler olduğunun? analiz edilmesi" oluşturmaktadır. Çalışma genelde; Türk Ulus'unun bağımsızlık ve özgürlük feyzleriyle emperyalizme Anadolu topraklarını vermeyen karakteristik yapısını, özelde ise Türkiye Cumhuriyet'i eserini doğuran temel değerleri ortaya koymaktır. Betimsel türde ve tarama modeli çerçevesinde gerçekleştirilen çalışmanın veri kaynaklarını basılı ve elektronik ortamlı alan yazınla araştırmacının postpozitivist gözlemleri oluştururken; elde edilen veriler tümdengelimci düşünceyle araştırmanın alt amaçlarına göre analiz edilerek yorumlanmıştır.

Çalışmada, Topluluktan Ulus Bilincine Evrimin devlet marifetiyle olduğu, Mustafa Kemal Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Başlayan Cumhuriyet Yolculuğunun gençlik, bağımsızlık ve özgürlük ve idealistik değerlerinden kaynaklandığı, Emperyalist Uluslararası Manda Yönetiminin istila girişimine ilkesel red olarak itiraz edildiği ve Cumhuriyet'in herkesi kuşatan tümel değerlerinin içte; sosyal, dayanışmacı, vatan, özveri ve fedakarlık gibi manevi yapı taşlarına dayandığı, içte ve dışta ise evrensel bir motto haline gelen "Yurtta sulh ve cihanda sulh" anlayışının benimsendiği sonuçlarına varılmaktadır.

Çalışmada, ulus bilincinin, içselleştirilmesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel kaynağının; Türk Milleti, vizyonunun özgürlük, misyonun ise bağımsızlık olduğu, her düzey formal ve örgün eğitim kademelerinde temel bir öğreti olarak yer alması, özgürlük ve bağımsızlık mücadelesine pınar olan toprak, bayrak, tam bağımsızlık, özgürlük, manda kabul etmeme ve manevi değerlerin nesillere aktarılması, Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini oluşturan ilkelerin uygulanması ve yaşatılması için her bağlamda fikr-i takibinin yapılması önerilerine yer verilmiştir.
Anahtar kavramlar: Topluluk sosyolojisi, Ulus bilinci, Cumhuriyet'in değerleri.

Abstract

The problem situation of this study with the theme of Analytical Description of Axiology Producing the Work of the Republic of Turkey from the Community; "What are the core values in the journey to the Republic? constitutes "analyzing". The work generally; It is to reveal the characteristic structure of the Turkish Nation, with its inspirations of independence and freedom, which did not give Anatolian lands to imperialism, and in particular, the basic values that gave birth to the Republic of Turkey. While the data sources of the study, which was carried out within the framework of a descriptive and scanning model, were the printed and electronic literature and the postpositivist observations of the researcher; The data obtained were analyzed and interpreted deductively according to the sub-objectives of the research.

In the study, it is stated that the evolution from Community to Nation Consciousness was through the state, that Mustafa Kemal Atatürk's Republic Journey, which started on May 19, 1919, resulted from youth, independence and freedom and idealistic values, that the invasion attempt of the Imperialist

International Mandate was objected as a principled rejection, and that the Republic encompassed everyone. universal values are inside; It is concluded that it is based on spiritual building blocks such as social, solidarity, homeland, devotion and sacrifice, and that the understanding of "Peace at home and peace in the world", which has become a universal motto at home and abroad, is adopted.

In the study, the internalization of national consciousness is the main source of the Republic of Turkey; The Turkish Nation, whose vision is freedom and whose mission is independence, should be included as a basic teaching in all levels of formal and informal education, and that the land, flag, full independence, freedom, not accepting mandates and spiritual values, which are the fountainhead of the struggle for freedom and independence, should be transferred to the generations, Turkey Suggestions for following ideas in every context in order to implement and sustain the principles that form the foundations of the Republic are included.
Key words: Community sociology, national consciousness, values of the Republic.

1.Giriş

Topluluktan Türkiye Cumhuriyet'i Eserini Çıkaran Aksiyolojinin Analitik Betimlenmesi temalı bu çalışmanın sistematik raporu (1)Giriş, (2)Problem Durumu, (3)Amaçlar, (4)Gerekçe ve Önem (5)Sınırlılıklar, (6)Yöntem, (7)Gelişme-Bulgular ve Yorumlar, (8)Sonuçlar, (9)Öneriler ve (10)Yargı alt başlıklarından oluşturulmuştur.

2.Problem Durumu

Özgürlük ve bağımsızlık gezegende her bireyin, ulusun ve devletin özlemi ve temel beklentisidir. Anılan bu kavramlar çağdaş birey ve toplumdan evrilen resmi topluluk olan devletlerin de bir kalite standardının somut göstergelerindendir. Sosyolojik, ekonomik, siyasal ve kültürel zorluklar karşısında Türk Ulus'undan kaynaklanan dirençle Türkiye Cumhuriyet'ini kuran Atatürk ve arkadaşlarının feyz aldığı aksiyolojinin bilinip içselleştirilmesi her bağlamda daha da önem ve değer kazandığı görülmektedir. Artan önem ve değerler doğrultusunda topluluktan Cumhuriyet Eserini çıkaran aksiyolojinin ne? ve nasıl olduğu? sorularıyla karşılıklarının aranması bu çalışmanın problem durumunu oluşturmaktadır.

3.Amaçlar

Çalışmanın temel amacı: Türk Ulus'unun bağımsızlık ve özgürlük feyzleriyle emperyalizme Anadolu topraklarını vermeyen karakteristik yapısını analiz etmektir. Bu temel amaca ulaşmak için şu alt amaçların gerçekleştirilmesine özel bir önem verilmektedir:

1. Topluluktan Ulus Bilincine Erişimin özelliklerini ortaya koymak.
2. Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Cumhuriyet Yolculuğunun aksiyolojik özelliklerine dikkat çekmek.
3. Emperyalist Uluslararası Manda Yönetimine ilkesel ulusal duruşu tanıtmak.
4. Cumhuriyet'in herkesi kuşatan tümel değerlerini güncel bağlama göre betimlemek.

4.Gerekçe ve Önem

Çalışma, ana tema olarak ilgilendiği "Topluluktan Türkiye Cumhuriyet'i Eserini Çıkaran Aksiyolojinin Analitik Betimlenmesi" kapsamında ulus devlet bilincini, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ve yol arkadaşlarının eylem kaynaklarını, Emperyalizme karşı ulus direncinin karakteristik özelliklerini ele alması, Cumhuriyet'in ulusal ölçekte kimsesizlerin kimsesi olması, evrensel ölçekte ise yurtta sulh ve cihanda sulh ilkesel duruşunun güncel uluslararası yapıda her geçen gün önem ve değer kazanmasını betimlemesi yönlerinden önem taşımaktadır.

5.Sınırlılıklar

Bilimin genelleyici, nesnel ve kayıtlı özelliklerinin gereği olarak çalışma;

1. Sosyolojik olarak ulus devlet bilinciyle,
2. Topluluktan Türkiye Cumhuriyet'i Eserini Çıkaran Aksiyolojinin özellikleriyle,
3. Türk ulusunun emperyal istilacı devletlere karşı bağımsızlık ve özgürlük duruşuyla
4. Emperyalist uluslararası manda yönetimine ilkesel ulusal duruşun özellikleriyle
5. Cumhuriyet'in herkesi kuşatan tümel değerlerini güncel bağlama göre tanıtmakla sınırlı tutulmuştur.

6.Yöntem

Araştırma türü ve modeli: Betimsel türde tarama modeli çerçevesinde yürütülen çalışma, kaynakçada sıralanan literatür verilerinin analizine ve araştırmacının postpozitivist gözlemlerine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Tarama modellerinde bir durum varolduğu biçimiyle betimlenerek araştırmaya konu olan olay, birey ve nesne kendi koşulları içinde olduğu gibi ortaya konulmaktadır Tarama modeline dayalı araştırmalarda "durum nedir?", "yapılmak istenen nedir ?", "ne idi?" ve "nelerden oluşmaktadır?" gibi sorulara da yanıtlar aranmaktadır (Karasar, 1991 ve Kaptan, 1983).

Bu yaklaşım içinde çalışmada ele alınan Atatürk ve Cumhuriyet özneli konu, sosyolojik olarak topluluktan ulusa evrilen ulus bilincini bağımsızlık ve özgürlükler temelinde idealistik felsefe özelinde betimlenmektedir. Betimleme sürecinde genelden özele giden düşünce biçimiyle, çalışmanın temel amacını gerçekleştirmek üzere elde edilen veriler belirlenen alt amaçlara göre analiz edilerek açıklanmakta ve ilgili yorumlara yer verilmektedir.

7.Gelişme-Bulgular ve Yorumlar

Çalışmanın gelişme kısmında(1)Topluluktan Ulus Bilincine Erişimin Özellikleri, (2)Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Cumhuriyet Yolculuğunun Aksiyolojik Özellikleri, (3)İşgalci Emperyalist Manda Yönetimine Karşı İlkesel Reddin Ulusal Duruşu ve (4)Türkiye Cumhuriyet'inin Tümel Değerleri alt başlıklarında açıklamalara yer verilmektedir.

7.1.Topluluktan Ulus Bilincine Erişimin Özellikleri

Topluluk ve toplum Sosyolojik olarak, insanların karşılıklı iletişim, alış veriş ilişkilerinin tamamından oluşan sosyal bir yapıdır. Bu yapısıyla, toplum, insanların etkileşimlerinden oluşan yaşamının örgütlenmiş halidir. Toplumda hukuk, eğitim, sağlık, ekonomi, din ve siyasal işleyişler vardır.

Bir yerdeki bireylerin toplamına "toplum" demek için onların bir arada olmaları yetmez! o yerdeki bireylerin bir kültürü, kurumları paylaşmaları aralarında maddi ve manevi değerler ve davranış kalıpları ilişkilerinin olması gerekir (Karaağaçlı, 2021-1:29-31.

Ulus ise siyasal ve hukuki yapının resmi bir sonucudur. Ulusu, herhangi bir topluluktan ayıran en belirgin özellik, ulusun bir devlet aracılığıyla var olmasıdır. Eş deyişle bir topluluk için devlet yapısalı gerekli olmazken, bir ulus için devlet olma önkoşulu vardır.
Ulusun devlet aracılığıyla varolması ise özgür ve bağımsız olmasına bağlıdır. Özgürlük ve bağımsızlık ile ulusal egemenlik yeşerir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün de feraset ve basiretle vurguladığı gibi "Egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur" görüşü önce Türk Ulusu'na sonra tüm özgürlük ve bağımsızlık mücadelesi veren diğer uluslara stratejik bir ilke olmuştur.

7.2.Gazi Mustafa Kemal Atatürk Ve Cumhuriyet Yolculuğunun Aksiyolojik Özellikleri

Bir mücadelenin ve çabanın zafer olması için ilgili sürecin ve olayın sonuçlanmış olması gerekir. Çünkü; askeri bir başarı olan zafer, stratejik bir galibiyet olarak da kabul edilir. Bu nedenle, zafer ile

ilgili sürecin sıkıntıları yerini sevince ve yeni umutlara evrilir. Duygu açısından da güçlü sevince dönüşür.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün başlattığı Cumhuriyet Yolculuğunun başarıyla halkın egemenliği olarak ilan edilmesi bu başarıya kaynaklık eden değerlerin idealizm felsefesinin betimlenmesini gündeme getirmiştir.

Sosyal, ekonomik ve askeri yokluklar içinde kazanılan Ulusal Kurtuluş Savaşı ve devamında kurulan Cumhuriyet idealistik bir düşüncenin ve eylemin sonucudur. Bu sonucun topluluktan ulus bilincine oradan da halkın egemenliğinin somut adı olan Cumhuriyet iklimi ideal ve idealistik değerlerden kaynaklandığından, aşağıda idealizm felsefesi ana çizgilerle ele alınmaktadır:

İdealizmin öncülerinden olan Sokrates'e göre; İdealizmde gerçeklik ruhsal olarak düşünceler ve idealar ile açıklanır. İdealizm. gerçeğe giden yolun sadece bilimsel yöntem olduğunu kabul etmez; sezgisel düşüncenin de bilimsel yöntem ve tutum kadar önemli olduğunu vurgular. Gerçek olan bilgi, düşünce ve durumlar, ideal olana yani maddeden bağımsız soyut olgu ve kavramlara dayalı açıklanır (Osborne, 2001 ve Platon,2013).

> Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün başlattığı Cumhuriyet Yolculuğunun temel karakteristik özelliğinin de yukarı satırlarda yer verildiği gibi, "maddeden bağımsız düşünülerek bağımsızlık ve özgürlük idealine dönüşmüştür.

İdealizmin "bir yargının, görüş ve düşüncenin tutarlılığı önemsenir. Bu nedenle öne sürülen yargılar, görüşler ve düşünceler doğru olarak değerlendirilecekse bunların doğrulukları öncekilerle çelişmemelidir. Çünkü idealizmde mantıksal tutarlılık oldukça önemlidir.

> Topluluktan Cumhuriyet eserini çıkaran düşüncenin kurulmasını sağlayan, düşüncenin "bağımsızlık ve özgürlük" temasında idealizmin olmazsa olmaz ilkesel tutarlılığı bulunuyor.

İdealizmin öncülerinden Platon'a göre ise; dış dünya idealara bağlı olduğundan, idealar ise düşüncedeki gerçek varlıklardır. İdealar duyusal dünyanın doğruluğuna temel kaynaktır. İdealizm felsefesine göre değerler mutlaktır (Karaağaçlı, 2021-2: 66).

> Topluluktan Cumhuriyet eserini kurarak halkın egemenliğini isteyen değerlerin Atatürk'ün 1915 yılında Çanakkale'de başlattığı ve 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ile taçlandırdığı yolculuğunun aşağıdaki şematize sunumu da "bağımsız Türk Ulusu'nun Yeni bir Türk Devleti kurma hedefini gerçekleştirmesinin tarihsel yapı taşlarını oluşturmaktadır."

Şekil: Anadolu'da Yeni Türk Devleti Kurulmasının Yapı Taşları

Emperyalist devletlerin Anadolu'yu işgal ederek parçalamaya ve kendilerine toprak çıkarmaya çalışan işgalcilere karşı durarak bağımsızlık ve özgürlük karakterinin değişmez mutlak değerini vurguluyor. Bu değer özünde 1915 Çanakkale Savaşı, 15 Mayıs 1919 Samsun Kararı, 7 Temmuz

Erzurum Kongresi 1919, 4 Kasım 1919 Sivas Kongresi, 23 Nisan İlk Meclis'in Kuruluşu ve 29 Ekim 1923 Cumhuriyet'in ilanının tarihsel kronolojisi de kararlı ve özel ulusal duruşun temel kilometre taşlarını göstermektedir (AAM,1995, 1983).

Türk Ulusu'nun bağımsızlık ve özgürlük mücadelesinin temel değerini oluşturan idealistik düşüncenin her ölçekte bilinip içselleştirilmesi için;

- Her kademe ve okul türlerinde Atatürk ve arkadaşlarının Cumhuriyet yolculuğunu oluşturan sosyal ve kültürel mirası oluşturan değerler öğretilmelidir.
- Öğrencilere ve yurttaşlara bağımsızlık ve özgürlük değerleri mutlaktır ve değişmez olduğu tanıtılmalıdır (Karaağaçlı, 2022-4).
- Bağımsızlık, özgürlük ve Türkiye Cumhuriyet'inin değerleri iyi, doğru, güzel ve evrenseldir duyuşsal kazanımları yaygınlaştırılmalıdır (Karaağaçlı, 2021-3).
- Öğrencilere ve her yurttaş bireye bağımsızlık, özgürlük ve Cumhuriyet düşüncesi yaşayan, mutlak ve değişmez, değerler olarak bu değerlerle nasıl yaşayacağı öğretilmelidir.

7.3.İşgalci Emperyalist Manda Yönetimine Karşı İlkesel Reddin Ulusal Duruşu

Emperyal Uluslararası Manda Yönetimine ait "manda kavramı" ilk kez 1919'da toplanan Paris Barış Konferansı'nda gündeme geldi ve 28 Haziran 1919'da imzalanan Milletler Cemiyeti Sözleşmesi'nin 22.ci maddesinde resmen tanımlandı (Armaoğlu,1983:145 ve (Ediskun ve Dürder, 1985).

Manda yaklaşımlı yönetimin özellikleri şunlardır:

- Manda yaklaşımlı yönetimin temeli, I. Dünya Savaşı'nda yenilen Osmanlı Devleti ve Almanya'dan ayrılan ve Avrupa dışında kalan bölgelerin yönetimi sorununa dayanıyordu.
- Manda yaklaşımlı yönetim; I. Dünya Savaşı'ndan sonra bazı az gelişmiş kabul edilen ülkeleri, kendi kendilerini yönetemeyecekleri varsayılarak yönetimlerine el koymadır.
- Manda yönetimi, az gelişmiş ülkelerin kendilerini yönetebilecek düzeye eriştirip, bağımsızlığa kavuşturuncaya kadar Milletler Cemiyeti adına büyük devletler tarafından yönetilmeleridir (Armaoğlu,1983:172).

Manda yönetim yetkisi, geleneksel sömürgeciliği tasfiye etmeye yönelik bir proje olarak düşünülmüş, ancak uygulamada geleneksel sömürgeciliğe benzer sonuçlar doğurmuştur.

7.3.1.Osmanlı Devleti'nde Amerikan Mandası'nı Kabule Mustafa Kemal Paşa'dan Red: Amerikan mandası önerisi, 23 Temmuz-7 Ağustos 1919'da toplanan Erzurum Kongresi ile 4-11 Eylül 1919'da yapılan Sivas Kongresi'nde tartışıldı. Anılan iki kongreye katılan millet delegelerinin önemli bir çoğunluğu manda yönetim fikrini benimserken; Mustafa Kemal Paşa red etti. Mustafa Kemal Paşa, Emperyalist girişimli Türk Ulus'unu boyunduruk altına alacak sömürgeci zihniyetli "mandayı kabul etmeyerek, "Ya İstiklâl, Ya Ölüm!" deyişiyle özgürlük ve tam bağımsızlık hedefini hem Türk Ulus'una hem de tüm Dünya'ya göstermiş oldu (Kansu,1966).

> Mustafa Kemal Paşa'nın İlkesel olarak manda yönetimini red etmesi, Türk Ulus'unun özgürlük ve tam bağımsızlık hareketini harekete geçirmiştir. Türk Ulusunun bu hareketi vatan, toprak ve bayrak değerlerini idealize ederek, manda yönetimini kabul etmeme direncine dönüşmüştür.

O dönemin Anadolu koşullarının zorluğu dikkate alındığında, maddi, askeri ve stratejik faktörlerdeki olanakların sınırlılıkları içinde Mustafa Kemal Paşa'nın "manda yönetimini red etmesinin" ne denli cesaretli, ferasetli ve öngörülü güven içerdiği bugün daha somut ve iyi anlaşılıp görülür.

Mustafa Kemal Paşa'nın manda yönetimine kesin tavırla red tutumuna karşı o dönemin yenilikçi yazar ve katılımcıları, Milli Mücadele'nin düşünsel ve örgütsel önderleri arasında yer alan yenilikçiler İngiliz ve Fransız emperyalistlerin Anadolu'yu işgal amaçlarına karşı, Amerikan'ın yanında yer alınmasın bir sakınca ve tehlike görmediler.

Hatta o dönemde (kasım-Aralık 1918) Mustafa Kemal'in ortağı ve başyazarı olduğu Minber gazetesi bile Amerikan "müzaheretini yani, yardımcı olmasını, arka çıkmasını ve desteklemesini" benimseyen yazılar yazdılar

Amerikan mandasını kabul etmeyi şu 3 bakışla gerekçelendirdiler:
1-"Bütün eski ve yeni Türkiye hudutlarına şamil olmak üzere, muvakkat eş deyişle geçici bir Amerikan mandasını ehven-i şer yani kötünün iyisi olarak görüyoruz"
2-"Harici kuvvetleri memleketimizden uzaklaştıracak bir yardımcıya ve desteğe ihtiyacımız var. Bunu ancak Avrupa dışında ve Avrupa'dan kuvvetli bir elde bulabiliriz."
3-"Memleketimize karşı istila yani topraklarımızı silah zoruyla ele geçirme amacı olmayan herhangi devletin fenni, sınai, iktisadi yani fen, sanayi ve ekonomik alanlardaki desteğinden memnun oluruz" (Aşkun, 1963).

Milli Mücadele'nin düşünsel ve örgütsel önderleri tarafından İngilizlere ve Fransızlara karşı Amerikan manda yönetiminin daha faydalı olacağından hareketle kabul edilmesinin iyi olacağı görüşü yayıldı (Çeçen, 1981). Amerikan destekli yönetim teması Erzurum Kongresi'nde (23 Temmuz-7 Ağustos 1919) ve Sivas Kongresi'nde (04-11 Eylül 1919) gündeme alınıp tartışıldı. Tartışmalar sonucunda; Mustafa Kemal Paşa'nın "hiçbir manda kabul edilemez!" görüşü kimi katılımcı delegeler tarafından "İngiliz yanlısı" olarak suçlandı. Bu tartışmalar sonunda manda yönetimi konusunda şu iki farklı görüş ortaya çıktı:

Mustafa Kemal Paşa net ve kararlı duruşuyla "hiçbir manda kabul edilemez ilkeli görüşüyle manda yönetimine hayır" derken, katılımcı delegelerin önemli bir kısmı ise "manda yönetimi kötünün iyisidir anlayışıyla manda yönetimine girmede bir sakınca görmediler." Bu görüşler de Mustafa Kemal Paşa'nın genlerinde ve zihninde "başka millet ve devletlerin boyunduruğu altına girmemenin" olduğunun somut ipuçlarını verirken, ideal olarak bağımsız devlet ve resmi meclis planı olan 23 Nisan 1920'de İlk Meclis'e işaret etmiştir.

Türk Ulusu'nun sömürgeci emperyal güçlerden kurtuluş mücadelesinin organizasyonunu yapacak ve kararlarını alacak İlk Meclis aşağıda belirli yönlerde tanıtılmaktadır:

7.3.2.23 Nisan 1920'li İlk Meclis ve Atatürk İdealizmi: 23 Nisan 1920'de açılan İlk Meclis, "Egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur" görüşüyle Türk Ulus'unun bağımsızlık ve özgürlük idealleriyle Anadolu topraklarını emperyalizme teslim etmeyeceğini tüm dünyaya gösterirken, Anadolu'da kurulacak olan Türkiye Cumhuriyet'inin de kıvılcımı olmuştur (Gazi Mustafa Kemal, 2015).

Böylece, "29 Ekim 1920'de başlayan ve sonsuza dek hiç sönmeyecek Cumhuriyet ışığı" Atatürk ile şavk almış Türk Ulus'u ise bağımsızlık ve özgürlük feyzleriyle emperyalizme Anadolu topraklarını teslim etmemiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanı olan Gazi Mustafa Kemal Atatürk, 23 Nisan 1923'te 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nı dünya çocuklarına armağan

etmiştir. 23 Nisan 1920 günü Birinci Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) açılışından, bir yıl sonra, 23 Nisan 1921'de bayram olarak kutlanmaya başlamıştır (Karaağaçlı, 2023).

Anılan bayram sadece gözlere eğlence amaçlı sunulan showbusines bir bayram değildir.
Çünkü, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı;

- Gazi Mustafa Kemal Atatürk ruhuyla bağımsızlık ve özgürlük habitifidir.
- Atatürk'ün "vatanı korumak çocukları korumakla başlar" görüşünün imgesel karesidir.
- Evrensel ölçekte ve uluslararası katılımla idrak edilip yaşanılan çocuklara özgü ve özel ilk ve tek bayramdır.

1979 yılında düzenlenmeye başlayan Uluslararası 23 Nisan Çocuk Şenliği, 23 Nisan'ı tüm dünya çocuklarının kutladığı bir bayram haline gelmiş olup ilk bayrama SSCB, Irak, İtalya, Romanya ve Bulgaristan'ın katılırken, 23 Nisan 2023 yılında yapılan bayrama yaklaşık 100 ülke çocukları katılmıştır (TRT, 2023).
Bu sayısal katılım da 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı felsefesinin geleceğin teminatı çocuk bireyleri ne kadar önemli ve değerli bulduğunun bir somut verisidir.

7.3.3.Cumhuriyet Yolculuğunda 30 Ağustos 1922 Zaferi'nin Yeri; Zafere giden yolun başlangıcı, operasyon olarak 26 Ağustos 1922'de başlar ve 30 Ağustos 1922 gününe kadar beş gün beş gece kesintisiz çarpışmalarla devam eder. 30 Ağustos 1922'de Dumlupınar'da Mustafa Kemal Paşa başkomutanlığında girişilen ve zaferle sonuçlanan Büyük Taarruz'un sonucunda 9 Eylül 1922'de İzmir'in Yunan işgalden kurtarılmasıyla, **imge** olarak İzmir Anadolu toprağı olmuş, 30 Ağustos ise toprak, ve bayrak özelinde Türk Ulus'unun özgürlük ve tam bağımsızlık **simgesi** olmuştur.

30 Ağustos Zaferi, Fenomenolojide yani görüngü bilimde ya da zahiride "imgesel olarak Ayyıldızlı bayrak ve Türkiye'nin vatan toprakları" olarak somutlaşırken, "imgesel olarak ise bağımsızlık, özgürlük, ulusal bütünlük, fedakarlık, cumhuriyet değerleri, halkın dayanışması, laiklik, manevi ve ulusal değerler olarak kendini göstermektedir (Husserl, 2010).
Çünkü, 30 Ağustos Zaferi;

- Bağımsızlık
- Özgürlük
- Vatan
- Özveri ve
- Fedakarlık değerlerinin tümel bir zafer göstergesidir. Çünkü; 30 Ağustos Zaferi; "Yurtta sulh ve cihanda sulh" ilkesel kavramlarının önem ve değeri bu cennet vatanın topraklarına kimsenin göz dikemeyeceğini, bağımsızlık ve özgürlüğünün Türk Ulusunun karakterinin temel yapıtaşlarını oluşturduğunu, ülke topraklarının geri alındığının göstergesidir.

7.4.Türkiye Cumhuriyet'inin Tümel Değerleri
Milli Kurtuluş Savaşı zaferle sonuçlanınca Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları yeni Türk devletinin temellerini Cumhuriyet olması gerektiğine inandılar. 25 Ekim 1923'te ise mevcut hükümetin istifası, Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşlarına, cumhuriyeti ilan etme fırsatı verdi. 28 Ekim 1923 akşamına kadar hükümetin kurulamaması üzerine Gazi Mustafa Kemal Paşa, Çankaya Köşkü'nde arkadaşlarına "Yarın Cumhuriyeti ilan edeceğiz" tarihi dönüm noktalı "Cumhuriyet Aşkını" açıkça dillendirdi.

29 Ekim 1929'da Yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin hükümet merkezi Ankara oldu.

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yeni devletin başkanının da seçilmesi için, o güne kadar devlet başkanlığı görevi, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Başkanı olarak Atatürk tarafından yerine getirildi.
1921 Anayasa'sı ise şu maddelerle revize edildi:

1921 Anayasası

- "Türkiye Devleti'nin hükümet şekli cumhuriyettir."
- "Türkiye Devleti, yönetim birimlerini Bakanlar Kurulu aracılığıyla yönetir."
- "Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kendi üyeleri arasından bir seçim dönemi için seçilir."
- "Cumhurbaşkanı, devletin başkanıdır. Bu sıfatla gerekli gördükçe Meclis ve Bakanlar Kuruluna başkanlık eder (TC,1921)."

Bu maddeler TBMM'de görüşülerek, oturuma katılan 158 üyenin tamamının oyuyla "Yaşasın Cumhuriyet" sesleriyle kabul edildi.

7.4.1Atatürk'ün Mesut, Başarılı ve Muzaffer Cumhuriyet Mesajı; TBMM'de yapılan gizli oylamada 158 milletvekilinin tamamının oyunu alan Mustafa Kemal Paşa, TBMM tarafından yeni Türk devletinin ilk cumhurbaşkanı seçildi.

- Seçim tamamlanınca, Mustafa Kemal Paşa, "Türkiye Cumhuriyeti mesut, başarılı ve muzaffer olacaktır" sözüyle umut, ümit ve özgüven dolu mesajlar verdi.
- Böylece devletin adı ve rejimiyle ilgili tartışmalara son verildi ve devlet başkanlığı konusu çözüme kavuştu. Hükümetin kurulma şekli yeniden düzenlendi.
- Buna göre; Cumhurbaşkanı başbakanı atayacak, başbakan da bakanlarını seçip cumhurbaşkanının onayına sunacaktı. Bu uygulamayla, Meclis Hükümeti Sistemi yerine parlamenter rejime geçilmiş oldu.

7.4.2.Cumhuriyet'in herkesi kuşatan tümel değerlerinin güncel bağlamı: Geniş bağlamda Cumhuriyet; egemenlik hakkının belli bir kişi veya aileye ait olduğu monarşi ve oligarşi kavramlarının karşıtı olup cumhurun özü olan gerçek cumhurların bir araya toplanmasıdır. 29 Ekim 2023 yılında 100. Yaşı kutlanan Türkiye Cumhuriyet'ini yaşatan bağımsızlık ve özgürlük tutkusu idealizmin iyi, doğru, güzel, tutarlı ve mutlak değerlerini de vurgulamaktadır.

Anılan değerlerin ivmesiyle 1915 Çanakkale Savaşı ile başlayan 15 Mayıs 1919 Samsun Kararı, 7 Temmuz Erzurum Kongresi 1919, 4 Kasım 1919 Sivas Kongresi, 23 Nisan İlk Meclis'in Kuruluşu ve nihayetinde 29 Ekim 1923 Cumhuriyet eseriyle sonuçlandı.
Topluluktan Cumhuriyet eserini çıkaran ve 100 yıldır yaşatan değerler, özel bağlamlar ve temalar içeren toplumu ve ulusu bir arada tutan ve güçlü kılan aşağıda verilen güncel bağlamlı değerlerin de temelini oluşturmuştur (MEB, 2005):

Toplumu ve Ulusu Bir Arada Tutan ve Güçlü Kılan Değerler

Aile birliğine önem verme, Adil olma, Bağımsızlık, Barış, Özgürlük, Bilimsellik, Çalışkanlık, Duyarlılık, Dürüstlük, Estetik, Hoşgörü, Misafirperverlik, Sağlıklı olma, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Temizlik, Vatanseverlik ve Yardımseverlik.

Toplumu birarada tutan yukarı satırlarda sıralanan değerlerin Cumhuriyet'in şu temel özellikleriyle de çok yakın ilişkilidir:

Cumhuriyet, demokratik yaşam iklimidir. Halkın yönetimidir. Kimsesizlerin kimsesidir. Kişisel görüş ve nutuklardan öte evrensel ilkelerin birleşimidir. Özgürlüktür. Barış iklimidir. Emek ve alın teridir. Ülke zenginliklerinin hakça paylaşımıdır (Karaağaçlı, 2023).

Çünkü; Cumhuriyet, Gazi Mustafa Atatürk'ün "en büyük eserim dediği gibi;

> *"Cumhuriyet erdemdir Cumhuriyet düşüncesi hür, anlayışı hür, vicdanı hür nesiller ister. Şerefli bir yaşamın bedeli, her ne olursa olsun ödenir. Küçük oyunlar, küçük oyuncularındır. Onlar, okyanusta boğulmanın adabını bilemezler! Cumhuriyet erdemdir" (Atatürk, 2020 ve Gazi Mustafa Kemal, 2015).*

8.Sonuçlar

1. Sosyolojik bir topluluğun ulusa evrilebilmesi devletin siyasal hukuki yapısını gerektirirken; bir ulusun devlet aracılığıyla varolması ise özgür ve bağımsız olmasına bağlıdır.
2. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün de "Egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur" görüşü önce Türk Ulusu'na sonra tüm özgürlük ve bağımsızlık mücadelesi veren diğer dünya uluslarına klavuz bir ilke olmuştur.
3. Sosyal, ekonomik ve askeri yokluklar içinde kazanılan Ulusal Kurtuluş Savaşı ve devamında kurulan Cumhuriyet idealistik bir düşüncenin ve eylemin sonucudur.
4. 30 Ağustos 1922'de Dumlupınar'da Mustafa Kemal Paşa başkomutanlığında zaferle sonuçlanan Büyük Taarruz'un sonucunda 9 Eylül 1922'de İzmir'in Yunan işgalden kurtarılması, Türk Ulus'unun özgürlük ve tam bağımsızlık simgesi olmuştur.
5. Topluluktan Cumhuriyet eserini çıkaran yolculuğun başlangıcı Çanakkale zaferi, kilometre taşları; 15 Mayıs 1919 Samsun Kararı, 7 Temmuz Erzurum Kongresi 1919, 4 Kasım 1919 Sivas Kongresi, 23 Nisan İlk Meclis'in Kuruluşu ve 29 Ekim 1923 Cumhuriyet'in ilanıdır.
6. Manda yönetimi; I. Dünya Savaşı'ndan sonra bazı az gelişmiş ülkelerin, kendi kendilerini yönetemeyecekleri varsayılarak yönetimlerine el koyma olduğundan, Mustafa Kemal Paşa "hiçbir manda kabul edilemez ilkeli görüşüyle manda yönetimine hayır" duruşunu göstermiştir.
7. 23 Nisan 1920'de açılan İlk Meclis, "Egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur" görüşüyle Türk Ulus'unun Anadolu topraklarını emperyalizme teslim etmeyeceğini tüm dünyaya gösterirken, kurulacak Türkiye Cumhuriyeti'nin de resmi kurumu olmuştur.
8. Cumhuriyet Yolculuğunda Türk Ulusu'nun vazgeçilmez karakteristiği olan; bağımsızlık ve özgürlük özellikleri de idealistik tutarlılığı göstermektedir.

9.Öneriler

Çalışmanın kapsam sınırlılıkları içinde varılan sonuçlar doğrultusunda şu önerilerin dikkate alınmasında yarar görülmektedir:

1. Ulus bilincini oluşturan, inançlar, tarihsel geçmiş, toprak bütünlüğü, özgürlük ve bağımsızlık değerlerini halkın egemenliği ve Cumhuriyet temelinde toplumda her yurttaş bireyin içselleştirmesi sağlanmalıdır.
2. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, özgürlük, bağımsızlık uğruna verdiği kurtuluş mücadelesi her bağlamda örnek rol model olarak nesillere aktarılmalıdır.
3. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün "Egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur" görüşü ve Cumhuriyet'in kazanımları okul öncesinden başlayarak üniversiter düzeye kadar duyarlı biçimde işlenmelidir.
4. Sosyal, ekonomik ve askeri yokluklar içinde kazanılan Ulusal Kurtuluş Savaşı ve devamında kurulan Cumhuriyet idealistik bir düşüncenin ve eylemin sonucu olduğundan hareketle ekonomik, sosyal

ve kültürel emperyalizme toplumu birarada tutan değerleri yaşatarak ve güçlendirerek yaklaşılmalıdır.

5. Mustafa Kemal Paşa'nın "hiçbir manda kabul edilemez ilkeli duruşu yeni emperyal güçlere karşı da ilkesel bir duruş olarak her bağlamda dikkate alınmalıdır.
6. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, en büyük eseri olan Türkiye Cumhuriyet'inin kazanımları ve armağan ettiği ulusal bayramları yüzeysel beylik temennilerle geçiştirilmemeli, bayramların manidarlıklarına uygun anılıp kutlanmalıdır.
7. Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini oluşturan ilkelerin uygulanması ve yaşatılmasının her bağlamda fikr-i takibi yapılmalıdır.

10.Yargı

Topluluktan Cumhuriyet eserini çıkaran düşünce ve eylemin çıkış noktası özgürlük ve bağımsızlık olarak idealize olduğundan, Gazi Mustafa Kemal ve arkadaşlarının verdikleri kurtuluş savaşı ve Cumhuriyet değerleri her bağlamda yaşayan bir konu olarak gündemde tutulmalı, moda ve yeni kavramlı gösterilere karşı sonsuza dek Cumhuriyet nice 100 yıllar yaşatılmalıdır.

Kaynaklar

Armaoğlu, F. (1983). **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, No: 252–17.

Aşkun, V. C. (1963). **Sivas Kongresi.** İstanbul: 2. Baskı.

AAM (1995). Atatürk Araştırma Merkezi. "Samsun'un Gazi Günü ya da 19 Mayıs Bayramı". **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi.** 11 (33). Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları. ss. 771-779. ISSN 1011-727X.

Atatürk, G.M.K. (2020). **Cumhuriyetimizin Emanetçisi Olan Çocuklarımız İçin Nutuk.** Ankara: Kripto Basın Yayın.

Bolay, H. S. (1999). **Felsefe Doktrinler ve Terimler Sözlüğü.** Sekizinci Baskı. Ankara: Akçağ Yayınları: 182, sözlük Serisi: 8.

Çeçen, A. (1981). **Atatürk ve Cumhuriyet**. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.

Ediskun , H. ve B. Dürder. (1985). **Türkçe Konuşan Sözlük.** İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gazi Mustafa Kemal (2015). **Nutuk (1919–1927)**. İstanbul: D&R Store.

Husserl, E. (2010). **Fenemonoloji Üzerine Beş Ders.** Giriş ve Çeviri: Harun Tepe. Bilgesu Yayıncılık.

Kansu, M.F. (1966).**Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber.** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını. Cilt No: 1.

Kaptan, S. (1983). **Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri**. Ankara: Ulus, P.K. 429.

Karasar, N. (1991). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd. Şti.

Karaağaçlı, M (2021-1). **Eğitimin Sosyolojisi.** İkinci Yazım İkinci Basım:Mart,2021-2. Ankara: Baskı ve Cilt:Bizim Büro Basımevi Yayın Ve Dağıtım Hizmetleri Sanayi Ve Tic. Ltd. Şti. ISBN–978-605-62357-9-5. Bandrol Seri No Aralıkları: THG-SOP: 983928-983982.

Karaağaçlı, M (2021-2). **Karaağaçlı, M (2021-2). Eğitimin Temeli Felsefe.** İkinci Yazım 4. Basım: Mart, 2021-2). Ankara: Baskı ve Cilt:Bizim Büro Basımevi Yayın Ve Dağıtım Hizmetleri Sanayi Ve Tic. Ltd. Şti. Bandrol Seri No Aralıkları THG-SOP 983983-984072 .

Karaağaçlı, M. (2022-3). 19 Mayıs 1919'da Başlayan Gençlik, Bağımsızlık ve Cumhuriyet Yolculuğu Zamana ve Zamanelere Göre Değişmez. Ankara:19.05.2022. www.mektepligazete.com.tr

Karaağaçlı, M. (2022-4). Sadece VIP'e Değil; Memleketin Tamamına Cumhuriyet Bayramı Oldu ve Olacak. 29.10.2022. www.mektepligazete.com.tr

Karaağaçlı, M. (2023). 23 Nisan'ın Ruhu Atatürk, Mekanı Türkiye Öznesi Çocuk Bireydir 22.4 2023. www.mektepligazete.com.tr

MEB, (2005). İlköğretim **Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu**. Ankara: MEB. TTKB.

Osborne, R. (2001). **Herkes İçin Felsefe.**

Platon, (2013). **Sokrates'in Savunması.** Çev.: Cüneyt Çetinkaya. İstanbul. Bordo Siyah Dünya Klasikleri Serisi.

T.C. (1921). **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.** Ankara: TBBM.

TRT. (2023). 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramını Türkiye'de Kutlamalar. 23.04.2023.www.trt.org.tr

KUR'ÂN'IN "SİZDEN OLAN YÖNETİCİYE İTAAT" VURGUSU BAĞLAMINDA CUMHURİYET REJİMİNE BAĞLILIK MESELESİ

THE ISSUE OF LOYALTY TO THE REPUBLICAN REGIME IN THE CONTEXT OF THE QURAN'S EMPHASIS ON "OBEYING THE RULER WHO IS FROM YOU"

Ar. Gör. Refika Soyal, Giresun Üniversitesi

Hilafetin her tür yönetime karşı yegâne alternatif addedildiği teokratik yaklaşıma göre Cumhuriyet ile -tüm bilirkişi ve yöneticileriyle birlikte- getirdiği sistem -prensip olarak- topyekûn reddi hak eder. Bu noktada bir kısım inanırın siyasal düşüncesini mevcut rejim ve güncel hukuk aleyhine tepkisel hâle getiren unsurun Kur'ân mı yoksa -belli siyasi amaçlara matufen tetiklendiği üzere- insanlığın siyasi geleneğinde yer etmiş birtakım primitif teamül ve alışkanlıkların gizli cazibesi mi olduğu sorgulama gerektirmektedir. Sadece siyasal İslam değil aynı zamanda diğer siyasal teolojik/teokratik yaklaşımlar yanında Irkçılık ülküsünün savunulduğu birtakım ekoller çerçevesinde de monarşinin olumlanması ikinci seçenek olan teokratik özlemin de ancak "ikincil amaç" teşkil ettiğinin teyidi konumundadır. Bu durumda mezkûr yaklaşımın Kur'ân' daki referanslarına göz atılması ve siyaset tarihindeki kökenleri ile mukayese edilmesi faydalı görünmektedir. Sorunsal, Nisa 59 ve 83'te geçen "Ulu'l-Emr" kavramı ile hilafetin İslam tarihindeki koşulları bağlamında ele alınmaktadır. İlgili ayetler, belli başlı siyer rivayetleri ve İslam Devletler Tarihi başta olmak üzere tarihin verileri ışığında bütüncül bir perspektifle irdelenmeye çalışılmaktadır. Ayrıca cumhuriyet, bir kavram ve rejim olarak tarihsel değeriyle irdelenmek suretiyle değerlendirme konusu olan teokratik yaklaşımın "görünüşteki amaçları" ile irtibatlı olarak ortaya koyulmaktadır. Sıklıkla Kur'ân yorumlarında "yönetici ve bilirkişilere ilişkin dinî kimliği" belirleyici bir referans olarak ele alınan *ulu'l-emr* ifadesi gerek günlük dil çerçevesinde gerekse kavramsallaşma serüveninde geçirdiği evrimler bakımından tahlil edilmektedir. Çalışma sonucunda, sözü edilen "sözde" teokratik yaklaşımın; hilafet kavramına ilişkin şartların -kabilevi aidiyeti kıstas kılacak nispette- tikel karakterli oluşuna, monarşinin İslam'ın ortaya çıktığı dönemin siyasi karakteristiğinde yaygın/tipik yönetim biçimi bulunuşuna ve Kur'ân'ın genel adalet ilkesine atıfla dinî bir yönelimin aksine -siyasi aktörlerce istismar edilmekte ve mütemadiyen tetiklenmekte olan- bir nostaljik yönelime dayandığı tespit edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: cumhuriyet, monarşi, teokrasi, hilafet, itaat, ulu'l- emr, adalet, meşru otorite.

Abstract

According to the theocratic approach, where the Khilāfat is considered as the only alternative to any form of government, the Republic and the system introduced by the Republic, along with all its experts and administrators, deserve complete rejection. At this point, the question must be asked whether the factor that makes the political thoughts of some believers react against the current regime and law is really the Quran or, on the contrary, the secret attraction of some immemorial practices and habits of the political tradition of humanity which also are constantly

exploited for certain political purposes. The affirmation of monarchy not only within the framework of political Islam, but also other political-theological/theocratic approaches as well as schools in which the ideals of certain nationalist movements are defended, should already be seen as an indication that theocratic striving has no higher value than a mere instrument. In this case, it seems useful to take a look at the references of the mentioned approach in the Qur'an and compare it with its roots in political history. The issue is discussed in the context of the concept of "Ulu'l-Emr" mentioned in Surah Nisa 59 and 83 and the conditions for Khilafa in Islamic history. Relevant verses are examined from a holistic perspective in the light of historical data, particularly Siyar narratives and the history of Islamic states. Furthermore, the concept of "republic" is highlighted in the context of the "alleged purposes" of the given theocratic approach by examining its historical value as a concept and regime. The expression ulu'l-emr, which is often seen in Quranic interpretations as a defining reference for the "religious identity of managers/rulers and experts," is analyzed both in the context of daily language and with regard to developments in its conceptualization process. As a result of the study, it was established that the aforementioned "so-called" theocratic approach is based more on a nostalgic longing, which is repeatedly exploited by political actors, than on a religious tendency. The conditions associated with the concept of Khilafat - insofar as it makes tribal affiliation a criterion - had a particularistic character; that monarchy was a common/typical form of government in the political characteristics of the period in which Islam emerged. And another sign of this conclusion is the Quran's principle of justice.

Keyword: republic, monarchy, theocracy, caliphate, obedience, ulū' al amr, justice, legitimate authority.

CUMHURİYET FAZİLETTİR

REPUBLIC IS VIRTUE

Suay KARAMAN
Öğr. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Özet

Ulusal Kurtuluş Savaşı vererek, ülkemizi kurtaran başta büyük önderimiz Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere herkese şükranlarımızı sunuyoruz. 100. yılını kutladığımız Cumhuriyetimiz sayesinde her alanda gelişerek, büyük bir devler olduk. Çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak için var gücümüzle daha çok çalışmamız gerektiğinin bilincindeyiz.

Çok zor koşullarda kurulan Cumhuriyetimiz, kısa sürede her alanda atılımlar yapacak duruma getirilmiştir. Bu çalışmada Cumhuriyetimizin 1923 ile 1938 yılları arasındaki gelişmeler anlatılmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk**,** Cumhuriyet, Devrim.

Abstract

We express our gratitude to everyone, especially our great leader Mustafa Kemal Atatürk, who saved our country by fighting the National Liberation War. Thanks to our Republic, the 100th anniversary of which we celebrate, we have developed in every field and become great state. We are aware that we need to work harder with all our strength to reach the level of modern civilization.

Our Republic, which was established under very difficult conditions, was in a position to make breakthroughs in every field in a short time. In this study, the developments of our Republic between 1923 and 1938 are tried to be explained.

Key Words: Ataturk, Republic, Revolution.

GİRİŞ

Mustafa Kemal, 19 Mayıs 1919 tarihinde bir ulusun kaderini ve tarihin akışını değiştiren savaşımı başlattığında, 38 yaşındaydı. 29 Ekim 1923 tarihinde çürümüş ve çökmüş bir imparatorluğun sömürgeye dönüşmüş topraklarında emperyalistlere karşı bağımsızlık savaşını kazanarak, tam bağımsız, çağdaş bir cumhuriyet kurduğunda, 42 yaşındaydı. Hiç kimsenin hayal bile edemediği devrimleri yaparken, 50'li yaşlardaydı. Yaptıklarının hepsini ulusu için ve 15 yıl gibi kısa bir sürede gerçekleştirdi. 57 yaşında yaşama veda ederken, mutluydu; çünkü başarmıştı. [1]

Yapılan Kemalist devrimlerle, ülkenin aydınlanması, kalkınması, gelişmesi ve çağdaş uygarlık seviyesinin üzerine çıkartılması amaçlanmıştı. 1923 ile 1938 yılları arasında gerçekleştirilenler, Kemalist Devrim'in büyük başarılarla oluşturduğu yapılanmanın eseridir. 1923 yılında kurulan genç Türkiye Devleti, halkın büyük çoğunluğu fakir ve eğitimsiz, sanayi kuruluşları yok

denecek kadar az ve sermaye birikiminden yoksun, geri kalmış bir ülke konumundaydı. Üstelik iktisadi açıdan Osmanlı Devletinden devraldığı "Düyun-u Umumiye" borçlarını da ödemek zorundaydı.

GELİŞME

Cumhuriyet yönetiminin devraldığı durum hiç de iç açıcı değildi. 1923 yılında yaklaşık 13 milyon olan nüfusun %80'i köyde yaşıyordu. 40 bin köyün %95'inde okul yoktu. İki milyon kişi sıtma, bir milyon kişi frengiydi, verem, tifo, tifüs, çiçek, kolera salgını vardı, üç milyon kişi trahomluydu. Beş bin köyde sığır vebası vardı. Hastalıktan hayvanlar kırılıyor, insanlar ölüyordu. Her doğan iki bebekten biri ölüyordu. Ülkede sadece 550 doktor, 60 eczacı vardı, diş hekimi yoktu. 4 hemşireye karşılık sadece 140 ebe vardı.[2]

Ortalama ömür 40 yaş civarındaydı. Yaklaşık 120 bin yanmış ve hasarlı bina vardı. Ülkeyi yeniden inşa etmek gerekiyordu ancak çimento, kiremit ve cam bile yurt dışından getiriliyordu. Limanlar, madenler, demiryolları, telefon yabancılara aitti.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e miras olarak Bakırköy Bez, Beykoz Deri, Feshane Yün ve Hereke İpek fabrikaları kalmıştı. Elektrik sadece İstanbul, İzmir ve Tarsus'ta vardı. Sadece dört şehirde özel otomobil vardı ve sayısı 1.490'dı. Telefon sadece İstanbul ve İzmir'de vardı ve sayısı 2000 idi.[3]

Kadın, insan sayılmazdı. Tiyatro, opera, bale, müzik, resim, heykel ve spor yoktu. Arkeolojik eserler padişahın izniyle açık açık çalınarak, yurt dışında sergileniyordu. Okuma yazma oranı erkeklerde %6, kadınlarda ise binde beşti. Okul yaşı gelen her dört çocuktan üçü okula gitmiyordu. Toplam 4894 ilkokul, sadece 72 ortaokul ve 85 lise vardı. Kızların okula gitme oranı çok düşüktü, lisede okuyan 7.500 erkek öğrenciye karşılık sadece 230 kız öğrenci vardı. Öğretmenlerin üçte birinin, öğretmenlik eğitimi yoktu. Üniversite denebilecek sadece darülfünun vardı ve medreseden çok farklı değildi. Darülfünun'da 2.700 erkek öğrenciye karşılık 200 kız öğrenci okuyordu. Ülkede bilim yoktu, İbrahim Müteferrika'dan itibaren 150 yıl boyunca basılan kitap sayısı sadece 417 idi. Bu topraklara kitap gelene kadar, Avrupa'da 3 milyona yakın farklı kitap basılmış ve satılmıştı. Bugün bütün bu gerçekleri bilmemiz gerekir.

İşte böyle bir tabloya karşın Cumhuriyet yönetimi büyük başarılara imza atmıştır. Atatürk'ün fiilen ekonomiyi yönlendirdiği dönemde gerçekleştirdiği somut ekonomik girişimler, on beş yıl gibi kısa bir zamanda çok büyük bir kalkınma hamlesine girişildiğini göstermeye yeterlidir. Bu girişimleri şöyle sıralayabiliriz: Türkiye İş Bankası açılmış ve böylece ulusal bankacılığın ilk adımı atılmıştır. Başta Eskişehir, Uşak, Alpullu, Turhal olmak üzere birçok yerde şeker fabrikaları kurulmuştur. Kayseri'de uçak fabrikası kurulmuştur. Bünyan Dokuma Fabrikası açılmıştır. Ereğli ve Nazilli Bez Fabrikası ile Konya, Malatya, Kayseri İplik ve Bez Fabrikası açılmıştır. Gemlik Suni İpek Fabrikası, Bursa Merinos Fabrikası, İzmit Kağıt Fabrikası gibi pek çok kurum ve kuruluş oluşturulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası kurulmuştur.

1930 yılında Sanayi Kongresi, 1931 yılında Ziraat Kongresi toplanmıştır. Birinci ve İkinci Kalkınma Planları oluşturulmuştur. Dünyadaki ilk demokratik kalkınma planları; 1931 yılında Türkiye'de uygulamaya konulan ekonomik reform hareketleridir. Bu kalkınma planları eldeki kıt kaynaklarla halkın ihtiyaçlarının en iyi biçimde karşılanmasına yönelik hazırlanmıştır ve temel amacı, hammaddesi Türkiye'de olmasına karşın dışardan ithal edilmek zorunda kalınan ürünlerin ülkemizde üretilmesini sağlamaktı. [4]

1933 yılında Sümerbank kurularak, devletin iktisadi hayata girişi gerçekleşmiş ve doğrudan doğruya devlet işletmeciliği başlamıştır. Ardından büyük kısmı yabancıların elinde bulunan demiryolları, Tramvay ve Tünel Şirketi, Zonguldak Kömür Şirketi, Ergani Bakır İşletmesi, Keçiborlu Kükürt İşletmesi, İzmir Telefon Şirketi millileştirilmiş ve kamulaştırılmıştır. 1935 yılında yeraltı kaynaklarının araştırılması için Maden Tetkik Arama Enstitüsü, elektrik ve enerji kaynaklarının değerlendirilmesi için Elektrik İşleri Etüd İdaresi ile madencilik işletmelerini kurmak ve işletmek amacıyla da Etibank kurulmuştur.

Birinci Kalkınma Planı döneminde toprak reformu yapılarak, tarıma teşvik sağlanmış ayrıca hammaddesi yurtiçinde bulunan malları işleyecek sanayi kuruluşları ile devletçe finanse edilmesi mümkün olan kuruluşların kurulmasına öncelik verilmiştir. Planlı ekonomi uygulamaları sonucunda başarılı sonuçlar alınmış ve hedeflere ulaşılmıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte kalkınma planlarına geçici süre ara verilmiş ve devlet, savaş ekonomisine uygun bazı tedbirler almıştır.

Atatürk zamanında yapılan tüm bu işler kolay başarılmamıştı elbette. Planlanan hedeflere ulaşmak için; sınırsız yurt sevgisi, inanç ve özveriden başka, bilinçli, kararlı, örgütlü ve devrimci bir tavır sergilenmişti.

Bu tavırlar sonuçlarını kısa sürede göstermiştir. 1922-1925 yılları arasında fiyatlarda artış oranı yılda %3, 1925-1927 yılları arasında ise %1 olmuştur. Bazı fiyatlarda ucuzlama görülmüştür. Türk parası yabancı paralar karşısında değer yitirmemiş, aksine bazılarına karşı değer kazanmıştır. 1923 yılında kişi başına düşen ulusal gelir sadece 45 dolar iken, 1940'lı yılların ilk yarısında 400 dolara yaklaşmıştır.[5]

1923-1938 yılları arasındaki 11 yıl, gelir ve giderin eşit olduğu denk bütçe; 3 yıl, gelirin giderden çok olduğu bütçe fazlası gerçekleştirilmiştir. Yalnızca, Cumhuriyet'in ilk bütçesi olan 1924 yılı bütçesi, %8'lik bir açık vermiştir. 1924 yılı hariç, 1923 ile 1946 yılları arasında dış satım hep dış alımdan fazla olmuştur.

1929-1939 yılları arasında bütün dünyada sanayi üretimi %19 artarken, genç Türkiye Cumhuriyeti'nde %96 artmıştır. Dünyada ortalama kalkınma hızı %4-5 seviyesindeyken, Türkiye'de %10 olmuştur. Tarım üretimi 1923-1930 yılları arasında %10, 1930-1940 yılları arasında %5 artmıştır.

1923 yılında 140 olan fabrika ve imalathane sayısı 1933 yılında 2 bin 500'e ulaşmıştır. 1923 yılında 600.000 ton olan taşkömürü üretimi, 1940 yılında 3.000.000 ton olmuştur. 1923 yılında üretimi olmayan çimento, 1940 yılında 270.000 ton üretilmiştir. 1923 yılında kağıt üretimi

yoktur, 1940 yılında 10.000 ton üretilmiştir. 1923 yılında demir çelik üretimi yoktur, 1940 yılında 40.000 ton üretilmiştir. 1923 yılında şeker üretimi yoktur ama 1940 yılında 90.000 ton şeker üretilmiştir. 1923 yılında 50 milyon kwh olan elektrik enerjisi üretimi, 1940 yılında 400 milyon kwh olmuştur. 1923 yılında 3.700 km olan toplam demiryolu uzunluğu, 1940 yılında 7.500 km olmuştur. 1923 yılında 2.500 km olan toplam karayolu uzunluğu, 1940 yılında 21.000 km olmuştur. [6]

1923 yılında ortalama %5 olan okuma yazma oranı, 1940 yılında %25 olmuştur. 1920'li yılların başında ortaçağ karanlığında yaşayan bir toplum, bugün 21. yüzyılın aydınlığına diğer İslam ülkelerinin hepsinden çok daha fazla ulaşmıştır.

SONUÇ

Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde on beş yıl gibi kısa sürede yaratılan gurur verici tablonun ardında, cumhuriyetçilik, ulusalcılık, devletçilik, halkçılık, laiklik, devrimcilik ilkeleri bulunmaktaydı.

Bu başarının ardındaki Kemalist ideolojiyi şöyle özetleyebiliriz:

- Ekonomik girişimleri ve gelişmeyi koruyan ve teşvik eden adaletli yasalar,
- Ulusal tasarrufu yaratan ve yatırıma dönüştüren planlı ekonomi siyaseti,
- Üretim araçlarına sahip,
- Bireysel ve kitlesel anlayış ile yaşayışı kendiliğinden ve milli iktisadın ihtiyacını sezen, ona göre işleyen kamusal yönetim,
- Siyasal ve ekonomik tam bağımsız, halkçı ve laik, ulusalcı ve devletçi, cumhuriyetçi ve devrimci, içte ve dışta barıştan yana, kapitalizme ve emperyalizme karşı yoksul ülkeler birlikteliğinden yana ulus devleti,
- Bilimi gerçek yol gösterici kabul eden nesnel dünya koşullarında kendi kendisini yöneten ve geliştiren tam bağımsız ulusal bilinç.[7]

Atatürk'ün tam bağımsızlık, emperyalizm karşıtlığı ve "yurtta barış, dünyada barış" ilkeleriyle bütünleşen kararlı yönetimi sayesinde gelişen Türkiye Cumhuriyeti, ne yazık ki O'nun ölümünden sonra bu gelişmeyi sürdürememiştir.

Kimsesizlerin kimsesi olan Cumhuriyet fazilettir, erdemdir. Mustafa Kemal Atatürk'ün gençlere emanet ettiği Cumhuriyetimize sahip çıkmalı ve korumalıyız. Bugün Cumhuriyetimizin 100. yılını yaşarken, 1923-1938 yılları arasında yapılanları özlemle ve imrenerek anıyoruz. Ancak aynı başarıyı tekrar göstereceğimize inanmalıyız. Bunun için elbirliğiyle çalışmalı ve ülkemizin çağdaş uygarlıklar seviyesine getirmeliyiz. Eşsiz liderimiz Atatürk'ten aldığımız güçle bunu başarabileceğimize inanmalıyız.

KAYNAKÇA

Dip Notlar

[1] **Karaman, Suay, "**İnadına Cumhuriyet", GMK Yayınevi, 2019 (İzmir)

[2] **Boratav, Korkut,** "Türkiye İktisat Tarihi 1908-2015", İmge Kitapevi, 2019 (Ankara)

[3] **Kepenek, Yakup,** "Türkiye Ekonomisi", Verso Yayıncılık, 1990 (Ankara)

[4] **Çavdar, Tevfik,** "Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900-1960)", İmge Kitabevi, 2003 (Ankara)

[5] **Kuruç, Bilsay,** "Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi", Bilgi Yayınevi, 1987, (Ankara)

[6] **Aysan, Mustafa,** "Atatürk'ün Ekonomik Görüşleri", Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 6. Basım 2000 (İstanbul)

[7] **Ölçen, Ali Nejat,** "Kemalizmin Ekonomisi", Güldikeni Yayınları, 1997 (Ankara)

Kitaplar

Aysan, Mustafa, "Atatürk'ün Ekonomik Görüşleri", Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 6. Basım 2000 (İstanbul)

Boratav, Korkut, "Türkiye İktisat Tarihi 1908-2015", İmge Kitapevi, 2019 (Ankara)

Çavdar, Tevfik, "Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900-1960)", İmge Kitabevi, 2003 (Ankara)

Işıklı, Alpaslan, "Sosyalizm Kemalizm ve Din", İmge Kitabevi, 2008 (Ankara)

Karaman, Suay, "İnadına Cumhuriyet", GMK Yayınevi, 2019 (İzmir)

Kepenek, Yakup, "Türkiye Ekonomisi", Verso Yayıncılık, 1990 (Ankara)

Kuruç, Bilsay, "Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi", Bilgi Yayınevi, 1987, (Ankara)

Ölçen, Ali Nejat, "Kemalizmin Ekonomisi", Güldikeni Yayınları, 1997 (Ankara)

Tezel, Yahya Sezai, "Cumhuriyet Döneminin İktisat Tarihi (1923-1950)" Türkiye İş Bankası Yayınları, 2015 (İstanbul)

Gazeteler

Karaman, Suay, "10 Kasımlarda", İlk Kurşun Gazetesi, 15 Kasım 2010 (İzmir)

Karaman, Suay, "Atatürk, Cumhuriyet, Eğitim", İlk Kurşun Gazetesi, 31Ekim 2016 (İzmir)

Pamukoğlu, Mustafa, "Cumhuriyet Dönemi Ekonomisi", Cumhuriyet Gazetesi, 1 Kasım 2011, (İstanbul)

CÜMHURİYYƏT ATATÜRKLƏ ELAN EDİLDİ!
THE REPUBLIC WAS DECLARED WITH ATATÜRK!

Svetlana MƏMMƏDOVA
dosent, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti,
ORCİD İD: 0000-0002-2275-1636

ÖZET

29 oktyabr Respublika Günü Türkiyə Cümhuriyyətinin rəsmi olaraq qurulduğu tarixdir. Ulu Öndər Atatürk digər bayramlar kimi bu bayramı da gələcək nəsillərə miras olaraq qoyub. Türkiyə Böyük Millət Məclisinin 29 oktyabr 1923-cü ildə etdiyi konstitusiya dəyişikliyi ilə Türkiyənin idarə forması Cümhuriyyət olaraq təyin olundu. Türk xalqı üçün Respublika Günü milli birlik, həmrəylik və ictimai həmrəyliyin ən yüksək səviyyəyə çatdığı milli bayramlardan biridir. Qurtuluş Savaşı türk millətinin qələbəsi ilə başa çatdıqdan sonra ortaya çıxan idarəçilik boşluğunu aradan qaldırmaq üçün yeni bir idarə formasının müəyyən edilməsi lazım idi. Mustafa Kamal və dostları apardıqları araşdırmalar nəticəsində Türkiyəyə uyğun idarə formasının cümhuriyyət olduğuna qərar verdilər. Nəhayət, 1923-cü il oktyabrın 29-da Cümhuriyyət elan edildi.
Mustafa Kamal Türkiyə Cümhuriyyətini altı əsas (respublikaçılıq, millətçilik, xalqçılıq, dünyəvilik, dövlətçilik, inqilabçılıq və inteqrativlik dediyimiz (istiqlaliyyət (milli hegemonluq), sülhpərvərlik və rasionallıq) ideoloji prinsiplər əsasında qurmuşdur. Cümhuriyyət, xalqın öz hakimiyyətini birbaşa və ya təmsilçilər vasitəsi ilə seçdiyi dövlət formasıdır. Digər bir ifadə ilə desək, cümhuriyyət milli hakimiyyətə əsaslanan xalq hökumətidir. Cümhuriyyət sözü ərəb mənşəli olub “cəmiyyət, icma, topluluk, xalq” mənasında işlədilir. Latınca və fransızca da qarşılığı “respublika” deməkdir. Mustafa Kamal Paşaya görə, ən doğru idarəetmə xalqın seçdiyi iqtidar vasitəsi ilə olan idarəetmədir ki, burda iradə sahibi millətdir. Türkiyə Cümhuriyyətinin özgə bir xüsusiyyəti də sosial dövlət olmasıdır. Sosial dövlət, xalqını qucaqlayan, istər ictimai, istərsə də fərqli sahələrdə vətəndaşlarının problemlərini həll etməyə çalışan və onların həyatlarını zəmanət altına almağı qarşısına məqsəd qoyan bir dövlət məntiqidir. Türkiyə Cümhuriyyəti eyni vaxtda bir hüquq dövləti xüsusiyyətinə də malikdir. 29 oktyabr 1923-cü ildə Türkiyə Cümhuriyyəti rəsmən qurulmuş və 1924-cü il tarixli Konstitusiya qanununa da “Türkiyə dövlətinin hökumət şəkli, Cümhuriyyətdir” cümləsi əlavə olunmuşdu.

Anahtar kelimeler: cümhuriyyət, dövlət, başçı, hakimiyyət, siyasi, iqtisadi

ABSTRACT

October 29 Republic Day is the date of the official establishment of the Republic of Turkey. The Great Leader Atatürk left this holiday, like other holidays, as a legacy for future generations. With the constitutional amendment of the Grand National Assembly of Turkey on October 29, 1923, the form of government of Turkey was defined as Republic. For the Turkish people, Republic Day is one of the national holidays where national unity, solidarity and public solidarity reach the highest level. After the War of Independence ended with the victory of the Turkish nation, it was necessary to define a new form of government in order to eliminate the administrative vacuum that appeared. As a result of their research, Mustafa Kemal and his friends decided that the form of government suitable for Turkey is a republic. Finally, on October 29, 1923, the Republic was proclaimed.

Mustafa Kemal founded the Republic of Turkey on the basis of six main ideological principles (republicanism, nationalism, populism, secularism, statehood, revolutionism, and what we call integrationism (independence (national hegemony), pacifism, and rationality). In other words, a republic is a people's government based on national power. The word republic is of Arabic origin and means "community, community, community, people". In Latin and French, the equivalent means "republic". According to Mustafa Kemal Pasha, the most correct administration is the administration by means of the power chosen by the people, where the nation has the will. A special feature of the Republic of Turkey is that it is a social state. The welfare state is a logic of a state that embraces its people, tries to solve the problems of its citizens in both public and different fields, and aims to guarantee their lives. At the same time, the Republic of Turkey has the characteristics of a state of law. The Republic of Turkey was officially established on October 29, 1923, and the sentence "The form of government of the Turkish state is a Republic" was added to the Constitutional Law dated 1924.

Keywords: republic, state, head, power, political, economic

GİRİŞ

Hələ Osmanlı dövründə Misir 1882-ci ildə ingilislər tərəfindən işğal edilmiş, Kipr adası ruslara qarşı dəstək müqabilində 1878-ci ildə keçici olaraq ingilislərə verilmiş, On iki ada isə yunanlıların əlinə keçmə ehtimalına qarşı keçici olaraq Uşi müqaviləsi ilə (1912) İtalyaya verilmişdi. Onsuzda əldən çıxan bu torpaqları masada qaytarmaq təbii ki imkansız idi. Sadəcə İsmət Paşa rəhbərliyindəki türk heyəti diplomatik manevralarla bu məsələləri gündəmə gətirib, xüsusilə iqtisadi məsələlərdə (neft payı kimi) daha çox güzəşt ala biləcəyini düşünürdü. Ümumi mənada Mosul və Boğazlar məsələsində istənilən uğur əldə edilməsə də, xüsusilə kapitulyasiyaların ləğvi və Türkiyənin siyasi və iqtisadi cəhətdən müstəqil bir dövlət kimi tanınması əhəmiyyətli hadisə idi. "Lozan məğlubiyyətmi, zəfərmi?" sualına Türkiyənin məşhur tarixçisi İlber Ortaylının verdiyi cavab da çox diqqət çəkəndir:"Türkiyənin quruluş sənədi olan Lozan, bir kompromisdir. Qurtuluş müharibəsində işğaldan azad etdiyimiz əraziləri əlimizdə saxlaya bildik". Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qurucularından M.Ə.Rəsulzadə isə Lozan müqaviləsinin imzalanması hadisəsini obrazlı şəkildə belə ifadə etmişdi: "Mənhus Sevr müahidəsi yırtıldı, məsud Lozan müahidəsi yazıldı!... Birincisi, çökən imperatorluğun ölüm beratı idi; ikincisi isə yüksələn cümhuriyyətin doğum vəsiqəsi oldu". Cümhuriyyətin elanı Lozan sülh müqaviləsinin imzalanmasından sonra İstanbulda qalan Antanta ölkələrinin son birlikləri də 4 oktyabr 1923-cü ildə Dolmabaxça sarayının yanında təşkil olunan mərasimlə türk bayrağını salamlayaraq, şəhəri tərk etmişdi. 6 oktyabr 1923-cü il tarixində isə Şükrü Nail Paşa komandalığında türk ordusu İstanbula daxil olmuşdu. 4 il 10 ay 23 günlük işğal rəsmən bitmiş, 6 oktyabr tarixi İstanbulun qurtuluş günü olaraq qeyd olunmağa başlamışdı. İndi əsas məsələlərdən biri yeni qurulan türk dövlətinin paytaxtının hansı şəhərin olacağı idi. Bəziləri, İstanbulun paytaxt kimi qalmasını məqsədə uyğun saysalar da, başda Mustafa Kamal Paşa olmaqla məclisin əksəriyyəti isə həm coğrafi mövqeyinə görə Anadolunun ortasında yerləşməsini, həm də Millli Mücadələnin mərkəzi olmasını nəzərə alaraq Ankaranın yeni paytaxt elan edilməsi fikrini müdafiə etmişdi. Nəhayət Xarici İşlər vəlili İsmət Paşanın məclisə təqdim etmiş qanun layihəsi əksəriyyət tərəfindən qəbul edilmiş və 13 oktyabr 1923-cü il tarixində Ankara şəhəri yeni türk dövlətinin paytaxtı elan edilmişdi. 20 aprel 1924-cü il Konstitutsiyasının 2-ci maddəsində də Türkiyə dövlətinin paytaxtının Ankara şəhəri olduğu göstərilmişdi. Paytaxtın Ankara elan edilməsi bəzi İstanbuldakı mətbuat orqanlarının və xüsusilə qərb ölkərinin reaksiyasına səbəb olmuşdu.

Başda İngiltərə olmaqla 18 dövlətin səfirliyi o ərəfədə İstanbulda idi. Türkiyə hökuməti xarici səfirliklərin Ankaraya gətirilməsi üçün müxtəlif imtiyazlar, xüsusən də pulsuz torpaq sahələri

verməyə başlamışdı. Hökumət 1927-ci ildə İstanbulda Türkiyə Xarici İşlər Nazirliyinin Əlaqələr Bürosunu da bağlamışdı. Bunun nəticəsində 1927-ci ildən Ankaraya köçürülən səfirliklərin sayı hər gün bir az daha artmaya başlamışdı. Ankara şəhərinin yenidənqurma planı hazırlanmış, paytaxtın infrastrukturunun sürətli inkişafı üçün əcnəbi mütəxəssislər cəlb edilmişdi. Artıq mövcud rejimin adının da bütün açıqlığı ilə qoyulması, yeni dövlətin başçısının seçilməsi lazım idi. O günə qədər bu vəzifə BMM-nin sədri kimi Mustafa Kamal Paşa tərəfindən icra edilirdi. Mustafa Kamal Paşa yeni türk dövlətinin idarə şəklinin "cümhuriyyət" olmasını və bunun "hegemonluq qeydsiz, şərtsiz millətindir" prinsipi ilə tam uyğunlaşdığını düşünmüşdü. O dövrün siyasətçilərindən Mazhar Müfit Kansu, Mustafa Kamal Paşanın hələ Ərzurum Konqresi sırasında, əgər zəfər əldə edilirsə, quracaqları rejimin "cümhuriyyət" olacağını dilə gətirdiyini vurğulamışdı. Mustafa Kamalın yaxın dostlarından sayılan Yakub Kadri Karaosmanoğluna görə, Mustafa Kamalın "Cümhuriyyətçilik" düşüncəsinin inkişafında "duyğularımın atası" dediyi Namıq Kamalın və "fikirlərimin atası" adlandırdığı Ziya Gökalpın da böyük rolu olmuşdu. Mustafa Kamal Paşa, bərabər yola çıxdığı silahdaşlarını da məlumatlandırmadan "yarın Cümhuriyyəti ilan ediyoruz!" deyərək, düşüncəsini həyata keçirmişdi. [1]

Beləliklə, Türkiyə dövlətinin siyasi quruluşunun yekun təsbiti məsələsi 1923-cü ilin 29 oktyabrında cümhuriyyətin elanı ilə həll edilmişdi. VI əsr ərzində çoxmillətli türk-islam monarxiyası şəklində həyat sürən Osmanlı dövlətinin mirasçısı sayılan Yeni Türkiyə dövləti, TBMM-in 29 oktyabr tarixli qərarı ilə siyasi həyatına cümhuriyyət kimi davam etmişdir. Cümhuriyyətin elanından sonra ilk prezident Mustafa Kamal Paşa seçilmişdir.1925-ci ildən etibarən keçirilməyə başlayan Cümhuriyyət bayramı (29 oktyabr) Türkiyənin bütün şəhərlərində, Şimali Kipr Türk Respublikasında (KKTC) və dünyanın bütün ölkələrindəki Türkiyə səfirliklərində qeyd edilir.

GELİŞME

Mustafa Kamal Paşa "Nitq" əsərində, Cümhuriyyətin elanında heç kimsənin görüşünü almamasını bu şəkildə izah etmişdi: "Cumhuriyetin ilanına karar vermek için Ankara'da bulunan bütün arkadaşlarımı davete ve onlarla müzakere ve münakaşaya asla lüzum ve ihtiyaç görmedim. Çünkü, onların zaten ve tabiaten, benimle bu hususta hemfikir olduklarına şüphe etmiyordum" Cümhuriyyətin elanına, mühafizəkar görüşlü olaraq bilinən Rauf Orbay və Kazım Qarabəkir Paşa kimi simalar etiraz etməsə də, Mustafa Kamal Paşanın məsləhətləşmədən belə bir qərar almasına qarşı olmuşdular. Mustafa Kamalın həm partiya sədri, həm də dövlət başçısı olmasını "tək adam"ın hakimiyyətinə əsaslanan avtoratirizmə yol açacağını düşünmüşdülər. Maraqlı məqamlardan biri də, Türkiyə Cümhuriyyətinin quruluşundan bir müddət sonra qəbul edilən 1924 tarixli konstitusiyada "dövlətin rəsmi dininin İslam olduğu" qeyd olunmuşdur. Bu maddənin 1928 tarixində ləğvinə qədər hüquqən Türkiyə İslam Cümhuriyyəti olaraq görülməkdədir. Xilafətin ləğv edilməsi və 1924-ci il konstitusiyasının qəbulu Vahidəddinin qaçışı və yeni xəlifənin seçimi 19 noyabr 1922-ci ildə mətbuat vasitəsilə xalqa çatdırılmışdı. Ləğvindən sonra səltənətin başqa bir adla eyni sülalədə davam etməsinin qarşısını almaq üçün xəlifəliyin səlahiyyətsiz bir ünvan olaraq saxlanılmasına hökumət böyük bir diqqət göstərmişdi. Sadə bir beyət mərasimi hazırlanmasını istəyən Ankara hökumətinin bütün səylərinə baxmayaraq, Əbdülməcid əfəndi göstərişli birmərasimlə xəlifəliyi almışdı.

Məclisdəki ənənəvi xəlifə tərəfdarları, xilafətə siyasi bir avtoritet qazandırmaq istəmişdilər. Müxaliflər bu yoldakı düşüncə və istəklərini 15 yanvar 1923-cü ildə payladıqları bir broşura ilə ortaya qoymuşdular. Afyon millətvəkili İsmail Şükrünün imzasını daşıyan"Xilafəti İslam və Böyük Millət Məclisi" başlıqlı broşurada, səltənətin ləğvinin yerində olduğunu, ancaq xilafətin əsla ləğvinin, xilafətin sadəcə ruhani məsuliyyətlərinin deyil, dünyəvi vəzifələrinin də olduğu və içində yaşanan fövqəladə şərtlərin normala dönməsiylə xəlifənin bunları yerinə

yetirəcəyini bildirir və İslam aləminə səbrlə gözləməsi tövsiyə olunurdu. Bundan başqa müxaliflər xilafətə ayrılan bütcənin də artırılmasını tələb edirdilər. [1]
Xəlifə Əbdülməcid əfəndinin xilafət haqqının artırılmasına və İstanbula gələn rəsmi heyətlərin onu da ziyarət etmələri yolundakı istəkləri xilafətin ləğvi prosesini sürətləndirmişdi. Dövlət başçısı Mustafa Kamal Paşa, xəlifənin xarici dövlət təmsilçiləriylə görüşmə istəyini Türkiyə Cümhuriyyətinin gələcəyinə açıq bir təcavüz olaraq qiymətləndirmiş və xəlifəni səltənət xəyalı içində olmaması üçün xəbərdarlıq etmişdi. Lakin xəlifənin bəzi xarici ölkə siyasətçiləri ilə gizli əlaqələrini davam etdirməsi,onun sonunu hazırlamışdı. Bu məsələdə ingilis cəsusu olduqları düşünülən Əmir Əli və Ağa xan adlı iki hindli müsəlman “lider”in Londondan Türkiyə baş naziri İsmət Paşaya “xilafətin ləğvi ilə əlaqadar” göndərmiş olduqları məktubun, rəsmi məqama çatmadan, 5-6 dekabr 1923-cü il tarixlərində İstanbul mətbuatında ışıqlandırılması məsələni daha da ciddiləşdirmişdi. Bu hadisə, Türkiyənin daxili işlərinə müdaxilə şəklində dəyərləndirilmişdi. Xilafətin ləğvi məsələsi ciddi bir şəkildə müzakirə edilməyə başlandı. Xilafət ilə əlaqədar müqəddəs kitab “Quran”da heç bir ifadəninin yer almaması, bundan başqa Hz. Məhəmmədin (s.a.s): “Məndən sonra xilafət 30 il sürəcək, gerisi krallıqdır” hədisi də əsas götürülərək bəzi din adamlarından da bu məsələnin həllində müsbət rəy alınmışdı. [2]
3 mart 1924 günü Urfa vəkili Şeyx Saffət əfəndi və əlli üç dostunun hazırladığı, xilafətin ləğvinə dair on iki maddədən ibarət bir qanun təklifi məclisə verilmişdi. Təklif oxunduqdan sonra xəlifənin və xilafətin ləğvini bildirən birinci maddə; ardından xanədan üzvlərinin ölkə xaricinə çıxarılmasına dair 2-ci maddə eyni ilə qəbul edilmişdi. Qanun iclasa qatılan 158 üzvün 157-nin səsiylə qəbuledilmişdi.
Eyni iclasda Tövhidi Tədrisat Qanunu və Diyanət İşləri Rəisliyinin qurulmasına qərar verilmişdir. Xanədan üzvlərinə ölkə xaricinə çıxmaları üçün on günlük bir zaman tanınmışdı. Əbdülməcid əfəndi həmin gecə on bir üzvlük ailəsiylə bərabər Çatalca stansiyasından qatara mindirilmiş, sərhədə qədər onları İstanbul meri və polis rəisi müşayiət etmişdilər. Türkiyədən ayrıldıqdan sonra İsveçrəyə gedən Əbdülməcid əfəndi, 11 mart 1924 günü xəbər agentləri vasitəsiylə bir tezis yayınlanmış və Türkiyə hökumətinin qərarını rədd etdiyini bəyan edərək müsəlmanları bir konqres toplamağa çağırmışdı. Bir neçə gün sonra İsveçrə hökuməti tərəfindən özünə, siyasi təbliğat etməmək şərtiylə iclas icazəsi verildiyi xatırladılmışdı. Oktyabr 1924-cü ildə Fransaya keçən Əbdülməcid əfəndi xilafət mövzusunda İslam aləmindən gözlədiyi diqqəti görmədiyi üçün özünü daha çox ibadətə, rəsm və musiqiyə vermişdir.
Türkiyədə xilafətin ləğvindən sonra 7 mart 1924-cü ildə, Məkkə əmiri Hüseyn bin Əli, Məkkə və Mədinənin əlində olmasını əsas göstərərək özünü xəlifə elan etmişdi. Hüseynin xəlifəliyinə ən öyük reaksiya Nəcddəki səudilərdən gəlmişdi. Səudi orduları 1925-ci ildə Məkkəni ələ keçirmiş, öndərləri İbni Səud isə 1926-cı ilinin yanvar ayında özünü Hicaz kralı elan etmişdi. Səudilər 1926-cı ilin başlarında Qahirədə bir İslam konqresi toplayıb xilafət mövzusunu ələ almaq istədilərsə də, mövzu ciddi olaraq ələ alınmadan konqres 1926-ci ilin mayında sona çatmışdı.
Türkiyə Cümhuriyyətinin xilafəti ləğv edib Əbdülməcid əfəndi və ailəsini xaricə çıxarması Hindistanda xilafət avtoritetini qorumaq məqsədiylə qurulmuş Hindistan Xilafət Hərəkatı içində anlaşılmazlıq yaranmasına səbəb olmuşdu. Bəziləri qərarın müzakirə olunmasını, bəziləri xilafətin Mustafa Kamal Paşaya təklif edilməsini, bəziləri isə Türk hökumətinin qərarında İslama zidd bir tərəf olmadığı üçün hind müsəlmanlarının da türkləri nümunə almasını istəmişdi. Hindistan Xilafət Hərəkatı bu müzakirələrlə bütövlüyünü itirmiş, xilafət hərəkatına maraq azalmışdı. 1921-ci il tarixli Təşklatı Əsasiyyə qanunu yeni dövlətin ehtiyaclarına cavab vermədiyi üçün yeni konstitusiya işlənib hazırlanmışdı. Məclisdə müzakirə olunduqdan sonra 20 aprel 1924-cü ildə yeni konstitusiya qəbul edilmişdi. 1924-cü il Konstitusiyası 6 fəsildən və 105 maddədən ibarət olub, Türkiyənin ən uzun ömürlü konstitusiyasıdır (1961 qədər qüvvədə olub). Osmanlıdan qalan Qanuni Əsasiyyənin etibarlılığını aradan qaldıran bu konstitusiyanın məzmununa gəlincə; Türkiyənin dövlət

şəklinin respublika (cümhuriyyət) olduğu vurğulanmış (heç bir şəkildə dəyişdiriləməz), rəsmi dövlət dininin“İslam”, dilinin “Türkcə”, paytaxtının isə Ankara olduğu qeyd olunmuşdur (1-2-ci maddələr). “Türkiyədə dinindən və irqindən asılı olmayaraq hər kəs vətəndaşlıq baxımından “türk” adlandırılmışdı (88-ci maddə). 1928-ci idə edilən dəyişikliklə dövlətin rəsmi dini “İslam”dır ifadəsi çıxarılmışdır. 1937-ci ildə isə Atatürkün 6 prinsipi “Türkiyə dövləti cümhuriyyətçi, xalqçı, etatist, dünyəvi və inqilabçıdır” şəklində konstitusiyaya daxil edilmişdir. [3]

Qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti məclisə məxsusdur (qüvvətlər birliyi prinsipi), sadəcə 1921 Təşkilati Əsasiyyə qanunu ilə müqayisədə məhkəmə sisteminin qismən daha azad fəaliyyəti nəzərdə tutulmuşdu. 1924-cü il Konstitusiyası azadlıq mövzusunda Fransız inqilabı dövründə bəyan olunmuş “təbii hüquq” anlayışını qəbul etmişdir. Konstitusiyanın 68-ci maddəsinə görə hər türk azad doğulur, azad yaşayır. Azadlıq, başqasına ziyan vurmadan hər şeyi edə bilməkdir. Təbii hüquqlardan olan azadlığın hər kəs üçün sərhədi başqalarının azadlığının sərhədidir. Bu sərhəd isə qanunla müəyyən edilir.

Ərəbcə “millə”dən törəyən “millət” (ümmət) ifadəsi dedikdə, Osmanlı dövlətində XIX əsrə qədər müsəlmanlar nəzərdə tutulmaqda idi. Fəqət Tənzimat dövrü ilə birlikdə qeyri-müsəlmanlar üçün də bu kəlimədən istifadə edilmişdi. İslamdan əvvəl türk xalqlarında millət kəliməsinin qarşılığı “budun” idi. Müasir dövrdə Türkiyədə “ulus” kəliməsindən də istifadə edilməkdədir. Türk milliyyətçiliyini ən yüksək dəyər olaraq qəbul edən Atatürk, Türkiyə Cümhuriyyətini türk millətinə əsaslanan milli bir dövlət olaraq qurmuşdur. Atatürkün milliyyətçilik anlayışını belə xarakterizə etmək olar:

a) türk milliyyətçiliyi, milli duyğuları rədd edən Marksist–Leninist cərəyanlara qarşıdır. Atatürkün milliyyətçilik anlayışı sinif fərqliliyini və qarşıdurmasını rədd edirdi. Milləti bütöv görürdü.

b) türk milliyyətçiliyi sülhsevər və insanidir. Diğər millətləri aşağılayan şovinist milliyyətçilik anlayışı deyildir.

c) dünyəvi düşüncəyə əsaslanır. Türk millətini meydana gətirən cəmiyyəti sadəcə irqi deyil, din və məzhəb baxımından da bölməyi rədd edir.

Atatürk türk millətinin formalaşmasına təsir edən elementləri bu cür sadalamışdı:

- siyasi varlıqda birlik;
- dil birliyi;
- yurd birliyi;
- mənşə birliyi;
- tarixi yaxınlıq. [4]

“Millət dil, mədəniyyət və hədəf birliyi ilə bir-birlərinə bağlı vətəndaşların formalaşdırdığı siyasi və sosial bir bütünlükdür” düşüncəsini dilə gətirən Atatürkün “millətçilik” anlayışı, “fikirlərimin atası” dediyi Ziya Gökalpın da o dövrün gerçəkliyinə uyğun olaraq müdafiə etdiyi “Türkiyəçilik” demək idi. Məhz bu səbəbdən də 1924-cü il Konstitusiyasında (88-ci maddə) “Türkiyədə dinindən, irqindən asılı olmayaraq hər kəsə vətəndaşlıq baxımından “türk” deyilir” ifadəsi yer almaqda idi.

SONUÇ

Türk Milli Mübarizəsinin qələbəsindən sonra Mustafa Kamal Paşa üçün ən mühüm məsələ, türk cəmiyyətini “qaranlıqdan”xilas etmək, ona çağdaş yaşayışın yollarını göstərmək idi. Məhz ona görədir ki, Mustafa Kamal Paşa hərbi zəfərlərdən sonra: “Milli Mübarizənin birinci mərhələsi qurtardı.İndi ikinci mərhələsi başlayır” demişdi. Hədəf çağdaşlaşmaq, ən qısa müddətdə müasir sivilizasiya səviyyəsinə çatmaq idi. Cəmiyyəti geridə qoyan zəncirləri qırmaq, onun irəliləməsinə sədd çəkən faktorları aradan qaldırmaq lazım idi.

Atatürkçülüyün prinsipləri bu məqsədlə ortaya qoyulmuşdu. Atatürk prinsipləri başlanğıcından etibarən türk inqilabının daxilindən doğmuş, onun həyata keçirilməsinə istiqamət verdiyi üçün Atatürkçülüyün ideologiyasını təşkil edir. Cümhuriyyətçilik (respublikaçılıq), millətçilik, xalqçılıq, dünyəvilik (sekulyarlıq), dövlətçilik (etatizm), inqilabçılıq, istiqlaliyyət, milli hegemonluq, sülhpərvərlik və rasionallıq Atatürkçü düşüncə sisteminin əsas prinsipləridir. Atatürkçü düşüncə sisteminin ən gözəçarpan xüsusiyyəti, ağlın və elmin işığında inkişafa açıq bir istiqamət verməsidir. Bələ ki, Mustafa Kamal Paşanın aşağıdakı sözləri miras qoyduğu düşüncə sisteminin həmin xüsusiyyətini bütün açıqlığı ilə ortaya qoymuşdur: “Mən mənəvi miras olaraq, heç bir ehkam, heç bir qəliblənmiş qayda qoymuram. Mənim mənəvi mirasım elm və ağıldır. Həyatda ən doğru yol göstəricisi (mürşid) elmdir.”

KAYNAKÇA

1. Aydın, M ve Aydın, M. K. (2011). Türk İnkılâbı Tarihi (2. Baskı), Azim Matbaası, Ankara
2. Bolat, B.S. (2010). Cumhuriyetin İlan Edildiği 29 Ekim Kutlamalarına Toplu Bir Bakış, Altıncı Uluslararası Atatürk Kongresi, (12-16 Kasım 2007), Bildiriler.I. ATAM Yayınları, Ankara
3. Durak, G. (2014). Atatürk’ün Halkçılık Anlayışı ve Halk Evleri. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2/8
4. Doğanay, Y. (2007). Cumhuriyet’in Onuncu Yıl Kutlamaları, Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi, yıl:5, Sayı:9, Genel Kurmay ATASE Başkanlığı, Ankara, ss,119-143

CUMHURİYET'İN İLANIYLA BİRLİKTE TEKKE YAPILARININ MİMARİ İŞLEVLERİNİN DEĞİŞMESİ:TRABZON ÖRNEĞİ

CHANGES IN THE ARCHITECTURAL FUNCTIONS OF THE TERRACE BUILDINGS WITH THE DECLARATION OF THE REPUBLIC: TRABZON EXAMPLE

İbrahim AKTÜRK

Öğr. Gör., Avrasya Üniversitesi
ORCID ID: 0000-0002-7121-8846

Özet

Mimari yapılar, tasarım sürecinde ve sonrasında bağlı bulundukları kentlerde yaşanan toplumsal, siyasal ve sosyal olaylardan etkilenmektedir. Toplumlarda meydana gelen değişimlerin yansımaları yapılara özellikle işlevsel anlamda olmaktadır. Yapıların mimari tasarım sürecinde kullanıcılara yönelik oluşturulan işlevleri zamanın farklılaşan değerleri ve toplumsal değişimlerin etkisi altında dönüşebilmektedir. Bu dönüşümlerin bazıları çağa ayak uydurmak amacıyla farklılaşan ihtiyaçlara yönelik olurken bazıları da yapıları yıkılmaktan koruyan zorunlu hallerde gerçekleşen uygulamalar olarak yapılmaktadır. Bu noktada Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Türk Toplumu'nda meydana gelen değişimlerin ve yeniliklerin etkileri birçok alanda olduğu gibi mimari alanda da olmuştur. Mimari açıdan değişimlerden biri, dini mimari olarak tekke ve zaviye yapılarının Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte 1925 yılında kapatılması ve tekke binalarının yeni süreçler yaşaması olmuştur. Aslında tekkelerin çıkış noktası, dini mekanizma olarak tasavvuf düşüncesi doğrultusunda ibadet eylemlerinin gerçekleştirilmesidir. Ayrıca tekkelerde ibadet eylemlerinin yanında kurucu şeyhin tutumu yönünde eğitim, sağlık, konaklama gibi farklı işlevler de gerçekleştirilmiştir. Ancak tekkelerin kuruluş amacından çıkıp siyasi olaylara dahil olması ve olumsuz tutumları nedeniyle tehdit unsuru görülmesi kapatılmalarına yol açan etkenler olmuştur. Bu doğrultuda Trabzon'da Cumhuriyet'in ilanından sonra işlevsel olarak değişen tekke binalarının değerlendirilmesi çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Amaç doğrultusunda tekkelerin genel mimari yapıları ve Trabzon'da önceden tekke binası olarak kullanılan yapılar çalışmanın kapsamı içerisinde ele alınmıştır. Yapılan çalışmanın yöntemi üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda literatür araştırmaları yapılarak tekke mimarileri açıklanmış ve Trabzon kent genelinde özgün işlevi tekke olan yapılar tespit edilmiştir. İkinci kısımda belirlenen tekke yapıları yerinde tespit edilerek incelemeler yapılmıştır. Son kısımda ise tekke yapılarının işlevsel olarak dönüşümleri değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmelerin neticesinde birtakım bulgular elde edilmiştir. Tarihsel süreçte dönüşüme uğrayan tekke yapılarının kültürel ve estetik değerleri göz önüne alınarak değerlendirilmeli ve koruma disiplini içerisinde yapılacak işlevsel değişikliklerin özgün mimari yapıyı bozmadan yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Geniş perspektiften

bakıldığında yapılan çalışma tarihi yapıların özgün mimarileriyle korunmasına ve geleceğe taşınmasına yönelik katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Tekke, Trabzon, Cami, İşlev

Abstract

Architectural buildings are affected by social, political and social events in the cities they are connected to during and after the design process. The changes occurring in societies are reflected in buildings, especially in a functional sense. The functions of buildings created for users during the architectural design process can transform under the influence of changing values of time and social changes. While some of these transformations are aimed at changing needs in order to keep up with the times, some are carried out as necessary practices to protect buildings from collapse. At this point, the effects of the changes and innovations that occurred in the Turkish Society with the declaration of the Republic were in the field of architecture as well as in many other fields. One of the architectural changes was the closure of religious lodges and zawiya structures in 1925 with the proclamation of the Republic, and the lodge buildings experienced new processes. In fact, the starting point of lodges is to perform acts of worship in line with the idea of Sufism as a religious mechanism. In addition to the acts of worship, different functions such as education, health and accommodation were carried out in the lodges in line with the attitude of the founding sheikh. However, the fact that the lodges went beyond their founding purpose and became involved in political events and were seen as a threat due to their negative attitudes were the factors that led to their closure. In this regard, the aim of the study is to evaluate the lodge buildings that changed functionally after the proclamation of the Republic in Trabzon. For the purpose, the general architectural structures of the lodges and the structures previously used as lodge buildings in Trabzon were discussed within the scope of the study. The method of the study consists of three parts. In the first part, literature research was conducted, lodge architectures were explained, and structures whose original function was lodges were identified throughout the city of Trabzon. In the second part, the lodge structures identified were identified on site and examined. In the last part, the functional transformations of the lodge structures were evaluated. As a result of the evaluations, some findings were obtained. It is understood that the lodge structures that have been transformed throughout the historical process should be evaluated by taking into account their cultural and aesthetic values, and functional changes to be made within the discipline of conservation should be made without damaging the original architectural structure. From a broad perspective, it is envisaged that the study will contribute to the preservation of historical buildings with their original architecture and to carry them into the future.

Keywords: Republic, Lodge, Trabzon, Mosque, Function

Giriş

Mimari yapılar, tasarım sürecinde ve sonrasında bağlı bulundukları kentlerde yaşanan toplumsal, siyasal ve sosyal olaylardan etkilenmektedir. Toplumlarda meydana gelen değişimlerin yansımaları yapılara özellikle işlevsel anlamda olmaktadır. Mimari yapıların işlevleri ilk kurgu evresinde tasarım ile bütünleşmektedir. Bu işlevler mimaride genel olarak dini, askeri veya sivil amaçlı ortaya koyulmaktadır. Ancak yapıların mimari tasarım sürecinde kullanıcılara yönelik oluşturulan işlevleri zamanın farklılaşan değerleri ve toplumsal değişimlerin etkisi altında dönüşebilmektedir. Bu dönüşümlerin bazıları çağa ayak uydurmak amacıyla farklılaşan ihtiyaçlara yönelik olurken bazıları da yapıları yıkılmaktan koruyan restorasyon teknikleri ile zorunlu hallerde gerçekleşen uygulamalar olarak yapılmaktadır. Bu noktada Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Türk Toplumu'nda meydana gelen değişimlerin ve yeniliklerin etkileri birçok alanda olduğu gibi mimari alanda da olmuştur. Bu duruma örnek olarak mimari açıdan değişimlerden biri, dini mimari olarak tekke ve zaviye yapılarının Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte 1925 yılında kapatılması ve tekke binalarının yeni süreçler yaşaması olmuştur.

Tekke ve zaviyeler, Müslüman toplumlar için tarikat hayatının merkezi durumundadır. Çok sayıda kişinin toplanıp ibadet etmelerine ve konaklamalarına olanak veren tekkeler kişilerin zaman içerisinde kendilerini geliştirdikleri ve değiştirdikleri yer olmuştur. Tekke ve zaviyelerin oluşum nedenleri tasavvuf fikriyle başlamıştır. Dini yapı içerisinde tarikatlar, tasavvuf fikriyle oluşmaya başlamış olup kavramsal olarak tarikatların oluşumu 12.yüzyıla tarihlenmektedir. Tasavvuf düşüncesinin coğrafi anlamda yayılımı ise Osmanlı Dönemi'nde en üst noktaya çıkmıştır (Cüre, 2021). Osmanlı Türkçesi'nde tekye şeklinde yazılan tekke kelimesinin kökeni üzerinde kesin bilgi olmamakla birlikte oturmak, yaslanmak veya dayanak anlamalarını içerdiği söylenmektedir. İlk tekkenin ne zaman ve nerede kurulduğu konusunda ise farklı görüşler söz konusudur. İlk tekke, Hâce Abdullah-ı Herevî'ye göre Filistin' de; İbn Teymiyye'ye göre Basra'nın Abadan bölgesinde kurulmuştur. Tekkeler, oluşum prensipleri gereğince, bağlı oldukları tarikatların geleneklerine uygun olarak kurulum ve işleyiş göstermektedir (Kara, 1997). Tekkelerin çıkış noktası, dini mekanizma olarak tasavvuf düşüncesi doğrultusunda ibadet eylemlerinin gerçekleştirilmesidir. Ayrıca tekkelerde ibadet eylemlerinin yanında kurucu şeyhin tutumu yönünde eğitim, sağlık, konaklama gibi farklı işlevler de gerçekleştirilmiştir.

Mimari yapı olarak ilk inşa edilen tekkeler küçük bir oda ve sade bir mekâna sahip yapı özelliği göstermişlerdir. Zamanla değişik özellikler gösteren mimarileri ve farklı birimleri içine alan tekke yapıları ortaya çıkmıştır. Evliya Çelebi'nin Seyahatnâme'sine göre Osmanlı Dönemi'nde yapılmış tekkeler tarıma elverişli olan geniş araziler üzerinde inşa edilmişlerdir. Ayrıca zengin vakıfların desteklediği tekkelerin büyüklüğüne göre sofa, odalar, mescid, hamam, değirmen, abdesthane, mutfak, ambar, kütüphane, misafirhane, ahır, bağ bahçe gibi birimleri bulunmaktadır. Vakfiyelerde yer alan görevliler tekkelerdeki çeşitli işleri yerine getirmektedirler. Tekkeler şeyh tarafından yönetilmekle beraber tekkenin çalışma düzenini şeyhin görüşü belirlemektedir (Kara, 2011). Tekke yapıları mimari ve yerleşim düzeni olarak

genel olarak dört grupta incelenmektedir. I. Grup tekkeler açık avlulu, revaklı, kareye yakın planlı yapısı ve yönetici sınıfa mensup baniler (padişah, valide sultan vb.) tarafından külliyenin himayesinde bulunmaktadır. II. Grup tekkeler Osmanlı Dönemi'nin taş duvarlı ve kırma çatılı mescitleriyle küçük ölçülerdeki camilerinin özelliklerini sergilemektedirler. III. Grup tekkeler ibadete yönelik bölümleri ile gündelik hayatın yaşandığı mekanların bütününün veya bir kısmıyla aynı yapı içerisinde yapıldığı binalardır. IV. Grupta ise karmaşık düzen ve hiçbir kalıba girmeyen geç dönem tekke yapıları yer almaktadır (Tanman, 2002).

Tekkelerin yönetiminden şeyhler sorumlu olup manevi yönden olgunluğa erişmiş yaşça büyük olan tekke mensupları da şeyh unvanına sahiptilerdi (Cüre, 2021). Şeyhler tekke biriminin kurucusu olarak kendi imkanlarıyla ve vakıfların yardımıyla faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Tekkeye gönül vermiş tarikat mensuplarının toplumsal açıdan sosyal birlikteliği ve yardımlaşmayı amaçlayan tutumları bulunmakla birlikte devlet yöneticileriyle de sağlam ilişkiler kurmuşlardır. Bu duruma örnek olarak Orhan Gazi'nin zamanında tekke şeyhi ile yakın ilgisi; Orhan Gazi'nin İznik'te açılacak medresenin başına tekke şeyhini getirmesi ve Fatih Sultan Mehmet'in aynı şekilde tekke şeyhleri ile ilişkileri gösterilebilir (Kara, 2011). Osmanlı Dönemi' nde oldukça aktif hale gelen tarikatlar, 19.yüzyılla birlikte yaşanan olumsuzluklardan etkilenmiştir. Tekke geleneğinin bu dönemlerde deforme olması ve amacından farklı noktalarda varlık göstermesi nedeniyle de eleştirilere neden olmuş ve ıslah edilmesi gerektiği savunulmuştur.

Milli Mücadele zamanında Mustafa Kemal Atatürk'ün çağrısıyla tekkeler destek vermiş ve meclis içerisinde görev almışlardır (Cüre, 2021). Nutuk'un III. cildinde kendi imkanlarıyla Milli Mücadele'ye destek vermiş bazı şeyhler yer almıştır (Kara, 2011). Ancak Tanzimat Döneminde yapılan reformlar yetersiz kalmış ve tarikatların yeni rejime karşı olumsuz tutum sergileme ihtimali tehdit unsuru olarak görülmüştür (Apaydın, 2017). Cumhuriyet'in ilanından önce toplum içerisinde dini görevleri sebebiyle iyi ilişkiler içerisinde olan tekkeler son zamanlarda öz sebebinden uzaklaşmaları ve siyasete çok müdahil olmaları sebebiyle Cumhuriyet' in ilanından 2 yıl sonra 30 Kasım 1925 yılında 677 sayılı kanun gereğince kapatılmıştır (Göle, 2001). Yeni rejimi koruma neticesinde alınan tekke ve zaviyelerin kapatılması kararı aslında Türk Milleti'ni Cumhuriyet'le birlikte çağdaş medeniyetler seviyesine ulaştırmak için yapılan adımlardan bir tanesidir. Buna ek olarak halifeliğin kaldırılması, medreselerin kapatılması ve harf devrimi gibi birçok alanda yapılan inkılaplarla modernleşme yolunda çalışmalar devam etmiştir. Bundan sonraki süreçte din ile ilgili konular Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığıyla kontrol edilmiştir. Zaman içerisinde tekke yapılarının bazıları yıkılmış, bazıları özel mülklere geçmiş ya da farklı işlevde binalara çevrilerek kullanılmıştır (Cüre, 2021). Bu noktada özellikle dini kimlik olarak uyum gösteren cami tipolojisi tekke yapılarının dönüştürüldüğü öncelikli işlev olarak kullanılmıştır. Tekke yapılarının hem konum merkez durumunda olması olarak hem de işlevsel olarak benzer mimari kurgu sergilemeleri camilere dönüştürülmelerinde önemli etkenler olmuştur. Bu noktada Trabzon kent genelinde önceden tekke olup sonradan işlevi değişen yapılar bulunmaktadır. Bu

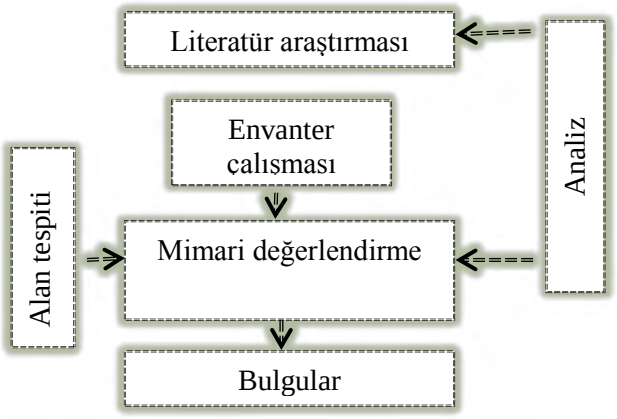
yapıların günümüzdeki durumu ve değişimleri çalışmada konu olarak edinilmiştir. Buna ek olarak tarihi eserlerin korunması anlamında bu yapıların özgün durumları analiz edilerek birtakım tespitler edilmiştir. Genel anlamda konu olarak kiliseden dönüştürülen camiler ağırlıkta olarak işlenmekte olup tekke yapılarının değişimi literatürde daha az rastlanılan çalışma alanı olduğundan yapılan çalışmanın özgün değer niteliği taşıdığı varsayılmaktadır.

1.1. Amaç ve Kapsam

Trabzon'da Cumhuriyet'in ilanından sonra işlevsel olarak değişen tekke binalarının değerlendirilmesi çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Amaç doğrultusunda tekkelerin genel mimari yapıları ve Trabzon'da önceden tekke binası olarak kullanılan yapılar çalışmanın kapsamı içerisinde ele alınmıştır.

1.2. Yöntem

Yapılan çalışmanın yöntemi üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda literatür araştırmaları yapılarak tekke mimarileri açıklanmış ve Trabzon kent genelinde özgün işlevi tekke olan yapılar tespit edilmiştir. İkinci kısımda belirlenen tekke yapıları yerinde tespit edilerek incelemeler yapılmıştır. Son kısımda ise tekke yapılarının işlevsel olarak dönüşümleri değerlendirilmiştir (Şekil 1).

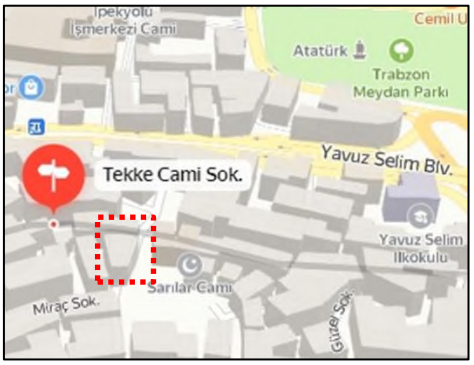
Şekil 1. İş akışı

2. Çalışma alanı

Trabzon' da önceden tekke olup günümüzde varlık gösteren tekke yapıları literatürde sınırlıdır. Hatuncuk Hatun Cami ve Tekke Cami Trabzon' da yer alan ve özgün işlevleri tekke olan yapılar olarak bilinmektedir. Bu iki yapı dışında tekke yapısı olarak Trabzon' da günümüze ulaşan tekke yapısına ratlanılmamıştır.

Tekke Havva Hatun Cami olarak ta bilinen Tekke Cami Gazipaşa mahallesi sınırları içerisinde M.1591-92 yıllarında Derviş Ali Baba tarafından tekke olarak yapıldığı sonradan camiye dönüştürülmüştür (Şekil 2). Eğimli bir arazi üzerinde dikdörtgen plan şeması ile kurulmuş

yapının kitabesi bulunmamaktadır. Yapının günümüzde durumu çeşitli dönemlerde geçirdiği büyük onarımlarla cami işleviyle uyum sağlamaktadır (Özen vd., 2010).

Şekil 2. Tekke Cami'nin haritadaki konumu (URL-1).

Tekke Cami, yığma yapım sistemiyle moloz taş ve kesme taş malzemeden inşa edilmiştir. Yapının günümüzde içerisinde harim kısmı, kadınlar mahfili ve son cemaat mekanları bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı caminin dıştan üst örtüsü dört yönde kırma çatı olup çatı kaplama malzemesi alaturka kiremittir. Yapının girişi son cemaat yerinde kuzey cephesinde bulunmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3. Günümüzde Tekke Cami (URL-2).

Hatuncuk Hatun Cami, 1925 yılı itibari ile yapılan değişiklikle birlikte yapının tekke işlevi kapanmış ve camiye dönüştürülmüştür. Cami, Trabzon'un İnönü caddesine ve Kavak Meydanı'na bakmakta olup çevresinde tarihi yapı olarak sadece Emir Mehmet Türbesi bulunmaktadır. Bu türbede yapıya ikinci ismini veren Şeyh Osman Baba'nın kabri de yer almaktadır (Şekil 4).

Şekil 4. Hatuncuk Hatun Cami'nin haritadaki konumu (URL-3).

Hatuncuk Hatun Cami, Trabzon Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün 07.08.1990 tarih ve 824 sayılı kararı ile taşınmaz kültür varlığı olarak tescillenmiş kültür varlığıdır. Mülkiyeti Hatuncuk Vakfı'na, bakım ve sorumluluğu ise Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait yapı, Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün temsil alanında yer almaktadır.

Yapının yapım tarihine ilişkin bilgi veren herhangi bir vakfiye kaydı veya kitabesi bulunmamaktadır. Literatürde yapının yapım tarihi H.930/M.1523 tarihi olarak gösterilmektedir. Ancak yapının yapım tarihi net olmayıp genel bir ifadeyle 16.yüzyıla tarihlenebilir (Karpuz, 1990; Horuluoğlu, 1978). Osman Baba Tekkesi olarak ta bilinen Hatuncuk Hatun Cami, Yüksel (2000) ve Horuluoğlu'nun (1983) eserlerinde ortak olarak yapılan değerlendirmede yapının özgün durumunun tek kubbeli ve yaklaşık kare plana sahip olduğu belirtilmiştir. Günümüzde ise yapının orijinal bölümüne farklı ölçülerde eklenen bölümler ile cami işlevinde kullanılmaktadır (Şekil 5). Caminin son mimari durumuna göre birimleri giriş holü, imam odası, son cemaat alanları, harim alanı ve bodrum katında ye alan odadır.

Şekil 5. Günümüzde Hatuncuk Hatun Cami

3. Bulgular

Cumhuriyet'in ilanından sonra 1925 yılı itibari ile tekke ve zaviyelerin kapatılması diğer kentlerde olduğu gibi Trabzon genelinde de hüküm bulmuş ve tekke yapıları için yeni süreçler yaşanmıştır. Birçok alanda yapılan yeniliklier ve değişimler tekke ve zaviye yapıları için kaçınılmaz olduğu anlaşılmaktadır. Tekke mensuplarının isyan boyutuna varan tutumları ve yeni rejime tehdit unsuru olmaları nedeniyle kapatılmaları uygun görülmüştür. Bu kararın ardından tekke ve zaviyelerin faaliyetleri durmuş ve yeni sistemle din işlerinini yürütülmesi adına çalışmalar sürdürülmüştür. Bundan sonraki süreçlerde tekke ve zaviyelerin kapatılmalarının ardından açığa çıkan yapılariçin işlevsel ve fiziksel anlamda yeni süreçler yaşanmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra tarikat faaliyetlerinin durdurulmasının ardından bazı tekke yapıları günümüze ulaşmazken bazıları mimari anlamda kimlik değiştirerek varlık göstermeye devam ettikleri anlaşılmıştır. Trabzon kent genelinde bu durum incelendiğinde tekke yapısı olarak günümüze ulaşan tekke yapısının sayısı oldukça az olduğu yapılan literatür çalışmaları neticesinde tespit edilmiştir. Buna ek olarak kiliseden camiye dönüşüm geçiren yapıların sayısı fazla olup tekkeden camiye dönüştürülen yapıların sadece Hatuncuk Hatun Cami ve Tekke Cami ile sınırlı olduğu görülmektedir.

Tekke Cami'nin mimari durumu incelendiğinde özgün yapısı bozulmuş olduğu ve tekke işlevinden günümüze kalan herhangi bir yapı unsurunun bulunmadığı gözlenmektedir. Bu yapının Osmanlı Dönemi'nde inşa edilmiş camilerin özelliklerinin taşıdığı ve iç mekanda yapılan değişimleriyle cami işlevini yansıttığı açıktır. Hatuncuk Hatun Cami ise Tekke Cami'sine göre tekke işlevini açıklayan yapı unsurlarının ve bilgilerinin fazla olduğu görülmektedir. Hatuncuk Hatun Cami'nin tekke işlevinden günümüze kalan tek kubbeli yapısına çeşitli dönemlerde yapılan eklemelerle ve değişimlerle bugünkü halini aldığı yapı üzerinden anlaşılmaktadır. Özellikle tekke işlevinin değişmesiyle yeni işlev olarak cami olmasının ardından cemaate yetmemesinden ötürü yapılan eklemeler ile yapılan müdahaleler hem yapı üzerinden hem de iç mekan kurgusundan farkedilmektedir. Hatuncuk Hatun Cami'nin güney cephesinin kıble yönü doğrultusunda eğik durması, batı cephesindeki farklı duvar örgüleri ve doğu cephesindeki farklı pencerelerin ve kapıların yapının farklı zamanlarda onarım yaşadığını kanıtlar niteliktedir. Buna ek olarak yapının iç mekanındaki sonradan açılan kemerler ve duvar kalınlıkları özgün mimariden farklı yapılan değişimleri açık bir şekilde göstermektedir.

SONUÇ

Osmanlı Dönemi'nde tekke ve zaviyelerin varlığı oldukça aktif iken 19.yüzyıl sonlarından itibaren siyasete dahil olmaları ve yeni rejime karşı olumsuz tutumları nedeniyle kapatılmaları sonrasında tekke binaları için işlev değişikliğine gidilmesi zaruri olmuştur. Cumhuriyet'in ilanıyla birçok alanda yapılan reformlarla birlikte tekke ve zaviyelerin değişimi gerekli görülmüştür. Dini yapı olarak özellikle uyum göstermesi ve mahallerdeki merkez konumunda olmaları varsayılarak camiye dönüştürüldükleri anlaşılmaktadır. Trabzon Kenti için

bakıldığında günümüze ulaşan sadece iki tekke yapısına rastlanılmış olması var olan diğer tekke yapılarının yıkıldığını ortaya koymaktadır. Literatür incelendiğinde Tekke Cami ve Hatuncuk Hatun Cami özgün işlevi tekke iken Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte camiye dönüştürülen yapılar olarak ender yapılardır. Tekke Cami'nin özgün tekke yapısından günümüze kalan herhangi bir yapı unsuruna rastlanılmamış olması sebebiyle Hatuncuk Hatun Cami tekke mimarisini sunması adına daha ön plandadır.

Tekke Cami ve Hatuncuk Hatun Cami'nin kitableri veya vakfiye kayıtlarının bulunmamasından dolayı yapım tarihleri ve yaptıranları ile ilgili kesin bilgiler bilinmemektedir. Tekke Cami'sinin özgün tekke mimarisi değişerek cami işlevine uyum sağladığı ve taş yığma sistemiyle Osmanlı Dönemi'nde inşa edilmiş camilerin özellikleri yansıttığı görülmektedir. Bu noktada da özgün tekke işlevinden uzaklaştığı açıktır. Hatuncuk Hatun Cami ise tekkelerin sade ve kapalı mimarilerini yansıtan tek kubbeli kısmının dışında çeşitli periyotlarla yapılan niteliksiz düzenler neticesinde özgün görüntüsünden uzaklaşan mimari değişimler söz konusudur. Bu anlamda yapılan niteliksiz ekler ile yapı mimari anlamda karmaşık biçimde görünüm sergilemektedir.

Sonuç olarak tarihi yapıların orijinal mimarilerinden çeşitli nedenlerle uzaklaşıp yeni işlevlerde kullanıldığı örnekler bulunmaktadır. Cumhuriyet'in ilanıyla Türk Toplum yapısında birçok alanda olduğu gibi mimari anlamda da değişimler yaşanmış ve yeni rejimin yansımaları mimariyi de etkilemiştir. Bu kapsamda tekkelerin camiye dönüştürülmesi Cumhuriyet'in ilanıyla artmış ve tekke yapıları olduğundan farklı görünümlere dönüşmüşlerdir. Tarihsel süreçte dönüşüme uğrayan tekke yapılarının kültürel ve estetik değerleri göz önüne alınarak değerlendirilmeli ve koruma disiplini içerisinde yapılacak işlevsel değişikliklerin özgün mimari yapıyı bozmadan yapılması gerektiği düşünülmektedir. Geniş perspektiften bakıldığında yapılan çalışma tarihi yapıların özgün mimarileriyle korunmasına ve geleceğe taşınmasına yönelik katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

Apaydın, C. (2017). Belgeler ışığında tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması üzerine bir değerlendirme, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, 16(32), 149-171.

Cüre, İ. (2021, Nisan 15-17). Tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra Türkiye'de tarikatlar: cumhuriyet döneminde cerrahilik. 9. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı – III (s. 103-116), Kocaeli, Türkiye. https://tlck.org.tr/9-tlck-bildiriler-kitabi/

Göle, N. (2001). Modern mahrem. Metis Yayınları.

Horuluoğlu, Ş. (1978). Tarihi eserleri ile Trabzon. Cihan Matbaası.

Horuluoğlu, Ş. (1983). Trabzon ve çevresinin tarihi eserleri. Er Ofset Matbaacılık.

Kara, M. (1997). Tekkeler ve zaviyeler. Dergâh Yayınları.

Kara, M. (2011). Tekke. İslam Ansiklobedisi 40. Cilt, Türkiye Diyanet Vakfı, 40, 368-370.

Karpuz, H. (1990). Trabzon. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Özen, H., Tuluk, Ö. İ., Engin, H. E., Düzenli, H. İ., Sümerkan, M. R., Tutkun, M., Üstün Demirkaya, F. ve Keleş, S. (2010). Trabzon kent içi kültür envanteri. T.C. Trabzon Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Tanman, M. B, (2002). Osmanlı mimarisinde tarikat yapıları/ tekkeler. Türkler Cilt 12, 12, 149-161.

Yüksel, M. (2000). Trabzon'da Türk İslam eserleri ve kitabeler. Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları.

URL-1, https://yandex.com.tr/harita/200221/ortahisar/house/tekke_cami_sok , 25.10.2023.

URL-2, https://karadeniz.gov.tr/tekke-camii/, 26.10.2023.

URL-3, https://yandex.com.tr/harita/org/hatuncukhatun_cami/, 26.10.2023.

TEKNOLOJİK İLERLEMEDE REJİM FAKTÖRÜ

REGIME FACTOR IN TECHNOLOGICAL PROGRESS

Emrah Kaplan

Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi

Orcid no: 0000-0002-2350-7424

Özet

Monarşik rejimler, genellikle otoriter yapılara sahip oldukları ve kısa vadeli iktidar koruma amaçlarıyla öne çıktıkları için eğitim teşviki, teknolojik ilerleme ve sürdürülebilir kalkınma açısından Cumhuriyet rejimlerine göre daha az etkilidirler. Bu nedenle, teknolojik gelişmeleri teşvik eden ve uzun vadeli kalkınma hedefleri koyan Cumhuriyet rejimleri, sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal ilerlemenin ve toplumsal refahın önemli destekçileri olarak öne çıkar.

Cumhuriyet rejimleri, genellikle eğitim, sağlık hizmetleri, ekonomik kalkınma, toplumsal adalet, kadın hakları, demokrasi, çevre koruma ve sürdürülebilirlik gibi alanlarda olumlu etkiler yaratır. Eğitim ve sağlık hizmetlerine yapılan yatırımlar, halkın eğitim ve bilinç düzeyini artırırken, yaşam beklentisini ve yaşam kalitesini yükseltir. Ekonomik büyüme ve iş olanakları, halkın gelirini artırır. Toplumsal adaleti teşvik ederek gelir eşitsizliği ile mücadele eder. Kadın haklarına verdiği önem, cinsiyet eşitliği sağlar. Demokrasi ve katılım, halkın siyasi süreçlere katılmasına olanak tanır. Çevre koruma ve sürdürülebilirlik, gelecek nesillere daha iyi bir yaşam kalitesi bırakma amacını taşır. Cumhuriyetin tam manada uygulanabildiği toplumlarda vatandaşların toplumsal aidiyet hissinin artması beklenir. Ancak, her Cumhuriyet rejimi farklıdır ve uygulamada farklı sonuçlar doğurabilir, bu nedenle her ülkenin kendi koşullarına bağlı olarak halkın refahına etkileri değişebilir.

Türkiye'nin teknolojik ilerlemesi, Cumhuriyet tarihi boyunca dönemlere göre farklılaşmıştır. Atatürk döneminde eğitim ve altyapı geliştirilmiş, Demokrat Parti döneminde sanayileşme hızlanmıştır. Askeri müdahaleler sonrası istikrar döneminde teknolojik gelişmeler hız kazanmış, özellikle bilişim sektöründe büyüme gözlenmiştir. 2000'lerden itibaren ise inovasyon ve iletişim teknolojileri Türkiye'nin uluslararası arenada rekabetçi bir teknoloji sektörüne sahip olmasını sağlamıştır. Cumhuriyet tarihinde teknolojik ilerleme, bilim, eğitim ve iletişim alanlarında yoğunlaşırken, altyapı geliştirme, endüstriyel büyüme ve yerel teknoloji gelişimi konularında da dikkate değer katkılarda bulunmuştur. Bu dönemlerdeki reformlar, Türkiye'nin teknolojik açıdan büyümesine ve toplumsal kalkınmasına ivme kazandırmıştır.

Cumhuriyet rejimleri hem Türkiye'de hem de dünya tarihinde sundukları demokratik ve özgür ortam sayesinde; teknolojik ilerlemeye önemli katkılarda bulunmuştur. Dünya tarihinde de Cumhuriyete geçiş, teknolojik ilerlemeye önemli katkılarda bulunur. Özgürlük ve demokrasi ilkeleri, bilimsel ve teknik ilerlemelerin yolunu açar. Bu dönemlerde altyapı, eğitim, iletişim ve endüstri gelişir. Bu, teknolojik ilerlemeyi hızlandırır ve toplumsal kalkınmaya katkı sağlar. Sonuç olarak, Cumhuriyet rejimleri teknolojik gelişmeleri hızlandırarak sürdürülebilir kalkınma, toplumsal ilerleme, toplumsal refah ve vatandaşın ülkesine olan devam eden bağlılığını artırarak toplumsal birlikteliği güçlendirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Teknoloji, Rejim, Cumhuriyet

Abstract

Monarchical regimes are less effective than Republican regimes in terms of education promotion, technological progress, and sustainable development, as they generally have authoritarian structures and are distinguished by short-term power preservation purposes. For this reason, Republican regimes that encourage technological developments and set long-term development goals stand out as important supporters of sustainable development, social progress, and social welfare.

Republican regimes generally produce positive effects in areas such as education, health care, economic development, social justice, women's rights, democracy, environmental protection and sustainability. Investments in education and health services increase the education and awareness level of the public, while increasing life expectancy and quality of life. Economic growth and job opportunities increase people's income. It combats income inequality by promoting social justice. The importance it attaches to women's rights ensures gender equality. Democracy and participation allow the public to participate in political processes. Environmental protection and sustainability aim to leave a better quality of life to future generations. In societies where the republic can be fully implemented, citizens' sense of social belonging is expected to increase. However, each Republican regime is different and may produce different results in practice, so its effects on public welfare may vary depending on each country's own circumstances.

Turkey's technological progress has varied according to periods throughout the history of the Republic. Education and infrastructure were improved during the Atatürk period, and industrialization accelerated during the Democratic Party period. During the stability period after military interventions, technological developments accelerated and growth was observed, especially in the IT sector. Since the 2000s, innovation and communication technologies have enabled Turkey to have a competitive technology sector in the international arena. While technological progress in the history of the Republic has concentrated on the fields of science, education, and communication, it has also made notable contributions to infrastructure development, industrial growth and local technology development. The reforms during these periods accelerated Turkey's technological growth and social development.

Thanks to the democratic and free environment that republican regimes offer both in Turkey and in world history; has made significant contributions to technological progress. The transition to the Republic also makes significant contributions to technological progress in world history. The principles of freedom and democracy pave the way for scientific and technical advances. During these periods, infrastructure, education, communication, and industry develop. This accelerates technological progress and contributes to social development. As a result, Republican regimes have accelerated technological developments, strengthening social cohesion by increasing sustainable development, social progress, social welfare, and the citizen's ongoing commitment to his country.

Key Words: Technology, Regime, Republic

CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE BIRLEŞTİRİLMİŞ SINIF EĞİTİM UYGULAMALARI: GEREKLİLİĞİ, AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI

Ahmet ORHAN

Öğretmen, Kastamonu il Milli Eğitim Müdürlüğü

ORCİD: 0009-0006-4894-6091

Muammer ERGÜN

Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

ORCİD: 0000-0003-1066-8066

Özet

Bu araştırma, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ülkemizde uygulanmak zorunda olan ve yokluktan ortaya çıkan bir eğitim uygulaması olan birleştirilmiş sınıflarda eğitimin avantaj ve dezavantajlarını ortaya çıkarabilmek için yapılmıştır Türkiye'de birleştirilmiş sınıflı öğretim uygulamasına Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte büyük önem verilmiştir. 1930 yılında Köy Mektepleri Müfredat Programı yürürlüğe girmiştir. Bu programda bir öğretmenin, iki öğretmenin ve üç öğretmenin bulunduğu köy okullarında derslerin nasıl işleneceği ile ilgili esaslar belirtilmiştir. 1939 yılında 1. Maarif Şurasında Köy Okulları Programı Projesi hazırlanmış ve 1948 yılına kadar uygulanmıştır. 1948 yılında Köy Okulları Programı Projesi ilkokullarla birleştirilmiş ve 1948 İlkokul Programı uygulamaya konmuştur. Çalışma günümüzdeki uygulamaların ilk uygulamalarla karşılaştırılarak günümüzdeki birleştirilmiş sınıf uygulamalarının avantaj ve dezavantajlarını birleştirilmiş sınıf öğretmenleri gözünden incelemektir. Araştırma, olgubilim yaklaşımına göre yürütülen nitel bir çalışmadır.

Araştırmanın çalışma grubunu, 2022-2023 eğitim öğretim yılında Kastamonu İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ilkokullarda birleştirilmiş sınıflı öğretimin uygulandığı sınıflarda görev yapan gönüllü 14 erkek, 16 kadın sınıf öğretmenleri ve daha önce birleştirilmiş sınıflı öğretimin uygulandığı sınıflarda görev yapan 17 erkek, 13 kadın olmak üzere toplam 60 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada veri toplamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. İlkokullarda görev yapan ve bu araştırmaya gönüllü olarak katılan öğretmenlerin görüşleri, betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda;

Öğretmenlerin Birleştirilmiş Sınıflı Okulların Gerekliliğine İlişkin Görüşleri incelendiğinde katılımcıların ilk üç sıradaki görüşleri incelendiğinde altı farklı görüşte birleştikleri bulunmuştur. Bunlar sırasıyla; Nüfusun az olduğu yerlerde uygulanması gereklidir, Öğrenci sayısının az olduğu yerlerde uygulanması gereklidir, Akran öğrenmesine katkısı vardır şeklindedir.

Öğrenciler açısından avantajlarına ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde ilk üç sırada olan görüşler şu şekilde sıralanmıştır; Alt sınıftaki öğrenciler üst sınıf konularına gizil öğrenme yolu ile hazır olmaktadır, Üst sınıftaki öğrenciler alt sınıf konularını tekrar ederek pekiştirir, Akran

öğrenme gerçekleşir şeklindedir. Öğrenciler açısından dezavantajlarına ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde ilk üç sırada olan görüşler şu şekilde sıralanmıştır; Küçük yaş gruplarında ödevlendirme yapmak sıkıntılıdır, Ders saati için ayrılan zaman yetişmemektedir, ödevli derslerde öğrenciler uzun süre kendi kendilerine çalışmak zorunda kalmaktadırlar şeklinde sıralanmıştır.

Öğretmenler açısından avantajlarına ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde ilk üç sırada olan görüşler şu şekilde sıralanmıştır; Öğrenci sayısı az olduğu için öğrencilerle bire bir ilgilenme olanağı vardır, öğretmen tecrübe sahibi olur, öğretmen bir önceki yıla ait gördüğü konu eksiklerini tamamlar şeklinde sıralanmıştır. Öğretmenler açısından dezavantajlarına ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde ilk üç sırada olan görüşler şu şekilde sıralanmıştır; konuları yetiştirmenin zorluğu, öğretmenin iş yükü çokluğu, köyde tek başına kalan öğretmenin sosyalleşememe şeklinde sıralanmıştır.

Sonuç olarak; Birleştirilmiş sınıflarda öğretimin özellikle köylerde gerekli olduğu, dezavantajlarının fazla olmasının yanında avantajlarının da bulunduğu, öğretimin niteliğini artırmak için özellikle okulların fiziki açıdan gözden geçirilmesi gerektiği, öğretim sürecinde kullanılacak araç gereç ve materyallerin karşılanması gerektiği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Birleştirilmiş sınıflar, birleştirilmiş sınıfların avantajları, birleştirilmiş sınıfların dezavantajlar

Abstract

This research was conducted to uncover the benefits and drawbacks of education in multigrade classes, an educational method that has been implemented in our country since the early years of the Republic. The practice of multigrade teaching was given significant importance in Turkey with the establishment of the Republic. In 1930, the Village Schools Curriculum Program was implemented, which specified the principles for teaching in village schools with one, two, or three teachers. The project was prepared at the 1st Education Council in 1939 and continued until 1948 when it was combined with primary schools and the 1948 Primary School Program was put into effect. The purpose of this study is to analyze the advantages and disadvantages of current multigrade classroom practices, as seen by multigrade classroom teachers, by comparing them with the initial practices. The research is a qualitative study conducted using a phenomenological approach.

The research study included a group of 60 volunteer classroom teachers, consisting of 14 males and 16 females currently working in primary schools with multi-grade teaching in the 2022-2023 academic year, and 17 males and 13 females who previously worked in such classrooms. The selection of the study group was based on the maximum diversity sampling method, a non-probability sampling method. Data was collected through semi-structured interviews with the participating teachers, and their opinions were analyzed using descriptive analysis. The results showed that the majority of teachers agreed on six different views regarding the necessity of multi-grade schooling. These views included the benefits of implementing it in low-population or low-student areas, as well as its contribution to peer learning.

When teachers' opinions regarding the advantages for students are examined, the top three opinions are listed as follows; Lower class students are ready for upper class subjects through

latent learning, upper class students reinforce lower class subjects by repeating them, and peer learning takes place. When examining teachers' opinions on the disadvantages for students, the top three are as follows: assigning homework to younger age groups presents challenges, the designated class time is not sufficient, and students must study on their own for extended periods in classes with homework.

When considering the advantages for teachers, the top three opinions are as follows: having a small number of students allows for one-on-one interaction, teachers gain experience, and they can address subject deficiencies from the previous year. When examining the disadvantages for teachers, the top three opinions are as follows: the difficulty of teaching multiple subjects, a heavy workload, and social isolation in remote areas.

In conclusion, it is necessary to have multigrade classes, particularly in villages. Although there are both advantages and disadvantages, it is important for schools to physically review their facilities in order to improve the quality of education. Adequate resources and materials must also be provided for the teaching process.

Key Words: Multigrade classes, advantages of multigrade classes, disadvantages of multigrade classes

TÜRKİYE CUMHURİYETİ KİMLİK NUMARALARINDAKİ KODLAMA

CODING IN IDENTITY NUMBERS OF THE REPUBLIC OF TÜRKİYE

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZKAN[1]

Trakya Üniversitesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü

ORCID: 0000-0001-7398-8564

Yük. Lis. Öğr. Şevval ACER [2]

[2] Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü

ORCID: 0009-0003-6024-6635

Özet

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının her birine 2000 yılında bir numara tanımlanmıştır. Her bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına verilen bu on bir haneli numaraya Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası adı verilmiştir. Bu çalışmada T.C. kimlik numarasının ortaya çıkışı ve bu numaraların nasıl oluşturulduğu verilmiştir. Dahası on bir haneli bu sayıların hangi düzen ile belirlendiği ve üzerindeki kodlamanın detayları çalışılmıştır. Kodlama teorisini ilgilendiren bu T.C. kimlik numaralarındaki bu oluşumun cebirsel karşılıkları incelenmiştir. Son olarak örnekler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kimlik numarası, Matris, Kodlama.

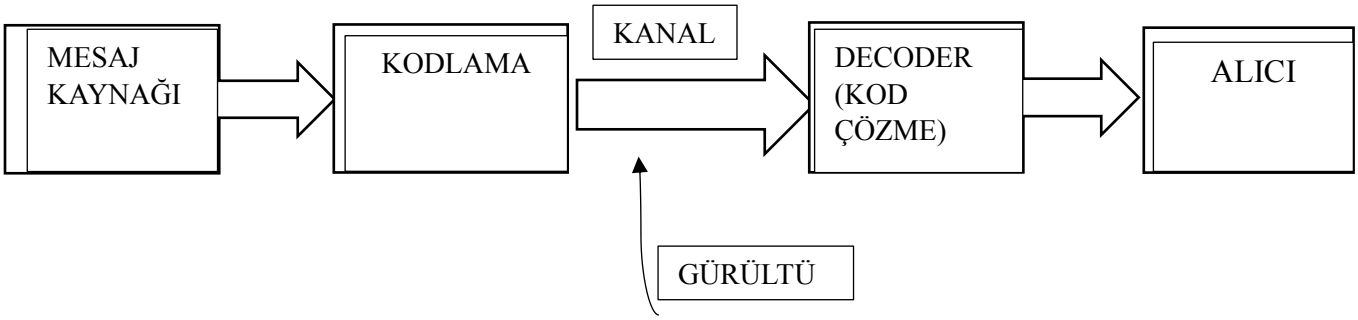
Abstract

Each citizen of the Republic of Turkey was assigned a number in 2000. This eleven-digit number given to each citizen of the Republic of Turkey is called the Republic of Turkey identification number. In this study, In this study, the emergence of the T.C. identity number and how these numbers are created are given. Moreover, the order in which these eleven-digit numbers were determined and the details of their coding were studied. The algebraic equivalents of these formations in T.C. identity numbers, which concern the coding theory, have been examined. Finally, examples are presented.

Keywords: Identification number, Matrix, Coding.

GİRİŞ

Günümüzde iletişim önemli bir yer tutmaktadır. İletişim için de gerekli olan birtakım olgular gereklidir. Kodlama da bunlardan bir tanesidir. İletişim esnasında bir bilgiyi alıcıya aktarabilmek ve farklı kişilerden de gizli tutabilmek için iletilmek istenilen mesajların şifrelenmesi gerekir. Kodlama teorisi kaynakta gönderilen mesajları güvenli bir şekilde matematiksel sembolleri (cebirsel kavramları) kullanarak kodlayan ve bunların dekodlamasını da sunan çalışma alanıdır.

(Şekil 1)

Yukarıdaki şekil 1.'de iletişimin matematiksel modellemesinde yer verilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının, devlet kurumlarında, bankalarda, haber ve farklı yerlerde kendilerini tanıtıcı bilgilere güvenlik sebebiyle ihtiyaçları olmuştur. Bunlar için anne adı, baba adı, annesinin kızlık soyadı, medeni durumu, memleketi gibi matematiksel olmayan üçüncü kişilerin öğrenebileceği sözel bilgiler sorulmaktaydı. Bu durumu belirli bir algoritma ile ve matematikteki rakamları kullanılarak 11 tane rakamın yan yana yazılmasıyla bir numara tesis edilmiştir.

28 Ekim 2000 tarihinde Türkiye' de uygulamaya konulan Türk vatandaşlarına bir Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası tanımlanmıştır. Bu numaranın tanımlanması Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının kimliklerini benzersiz bir şekilde tanımlamak, sağlık hizmetleri, nüfus sayımı, resmi işlemler ve diğer farklı kuruluşlar arasında bilginin güvenli, hızlı ve sistematik ilerlemesini amaçlamıştır.

1. T.C. KİMLİK NUMARALARINDAKİ KODLAMA

Türkiye Cumhuriyeti kimlik numaraları (TCKN), Türkiye'deki vatandaşların kimliklerini benzersiz bir şekilde tanımlamak için oluşturulmuştur. TCKN gerçekte 9 haneden oluşmaktadır ve '0' ile başlamaz. 10.hane ve 11.hane kontrol sembolleri olarak kullanılır. Diğer hanelerin doğruluğunu kontrol etmek amacıyla oluşturulmuştur. Üzerinde basit bir parite oluşturarak hatayı bulur.

Türkiye Cumhuriyeti kimlik numaramızı aşağıdaki gibi ifade edelim.

$$a_1\ a_2\ a_3\ a_4\ a_5\ a_6\ a_7\ a_8\ a_9\ a_{10}\ a_{11}$$

İlk dokuz hanesi bilinen TCKN' de 10. haneyi bulmak için 2 farklı algoritma yöntemi kullanabiliriz.

İlk yöntem olarak birinci, üçüncü, beşinci, yedinci, dokuzuncu hanelerin toplamının yedi katı ikinci, dördüncü, altıncı, sekizinci hanelerin toplamının dokuz katını toplayıp, çıkan sonucu

mod10 'a göre işlem uygularsak TCKN 10.haneyi elde ederiz. Matematiksel olarak bir denklem de ifade edecek olursak:

$$a_{10} \equiv \lceil (a_1 + a_3 + a_5 + a_7 + a_9) \times 7 + (a_2 + a_4 + a_6 + a_8) \times 9 \rceil \, mod10$$

İkinci yöntem de ise birinci, üçüncü, beşinci, yedinci, dokuzuncu hanelerin toplamının yedi katı ikinci, dördüncü, altıncı, sekizinci hanelerin toplamından çıkardığımızda elde edilen sonucu mod10'a göre işlem uygularsak 10.haneyi elde ederiz. Matematiksel olarak bir denklem de ifade edecek olursak:

$$a_{10} \equiv \lceil (a_1 + a_3 + a_5 + a_7 + a_9) \times 7 - (a_2 + a_4 + a_6 + a_8) \rceil \, mod10$$

İlk on hanesi bilinen TCKN' de 11. haneyi Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarasının ilk on hanelerin toplamının mod10'a göre işlem uygularsak 11.haneyi vermektedir. Matematiksel olarak bir denklem de ifade edecek olursak:

$$a_{11} \equiv \lceil a_1 + a_2 + a_3 + a_4 + a_5 + a_6 + a_7 + a_8 + a_9 + a_{10} \rceil \, mod10$$

İlk dokuz hanesi bilinen T.C. Kimlik numaralarında 11.haneyi T.C. kimlik numarasının birinci, üçüncü, beşinci, yedinci, dokuzuncu hanelerin toplamının sekiz katını aldığımızda elde ettiğimiz sonucu mod10'a göre işlem uygularsak 11.haneyi elde ederiz. Matematiksel olarak bir denklem de ifade edecek olursak:

$$a_{11} \equiv \lceil (a_1 + a_3 + a_5 + a_7 + a_9) \times 8 \rceil \, mod10$$

Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti bütün kimlik numaralarında son rakamı çifttir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk 'e Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası tahsis edilirken, ilk Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası verildiği için '100000001' numarası verilmiştir. Doğrulama haneleri olan 10. ve 11.haneler anlatılan yöntemlere göre oluşturulmuş ve '10000000146' şeklinde kayıtlara geçmiştir.

2. DEKODLAMA

Türkiye Cumhuriyeti kimlik numaralarında aile bireylerinde önce ve sonra gelen kişilerin kimlik numaralarının belirlenmesi için basit dekodlama sistemi oluşturulmuştur. Bu dekodlama medotu için Kodlama teorisindeki bilinen Slepian dekodlama metoduna göre düzenlenmiştir.

İletilmesi istenilen her bir mesaj kodlanırken alıcı bunları araç dekodlama kısmını biliyor olması gerekir. Kodlama teorisinde farklı de kodlama metotları bulunmaktadır. Bunlardan en basit ikilisi en yakın komşuluk de kodlaması ve Slepian metodudur.

Slepian dekodlaması için; C bir n uzunluklu k üreteçli bir lineer kod olsun. Kodun tüm elemanları kullanılarak q^{n-k} tane satır q^k tane sütundan oluşan tabloyu oluşturalım;

C kodunun elemanları: (0,0,0,0), (1,0,0,0), (0,1,0,0),(0,0,1,0)$\in IF_2^4$

Adım 1: ilk satıra 0 vektörünü ilk satıra gelecek biçimde *C* kodunun elemanlarını yazalım.

Adım 2: Tablonun birinci satırında olmayan minimum ağırlığa sahip a_1 vektörü seçilir. a_1+*C*'nin elemanları (a_1,0'ın altına a_1+*x*, *x*$\in$*C* elemanlarını ilgili *x* elemanının altına) ikinci satır olarak yazılır.

Adım 3: Tablonun ilk iki satırında olmayan minimum ağırlığa sahip bir a_2 vektörü seçilir ve a_2 + *C'* nin elemanları adım 2 deki gibi üçüncü satır olarak yazılır.

Adım 4: Bu biçimde tüm sınıflar listeleninceye kadar yazılır. Bu tabloya Slepian 'ın standart tablosu denir.

Örnek: *C* 4 uzunluğunda binary kodu ile kodlanmış ve alıcıya iletilmiş vektör (1,1,1,1) olsun. Bunun hangi sözcükten kodlandığını belirleyelim. İlk olarak *C* koduna göre Slepian 'ın standart tablosu oluşturulur.

Sınıf Liderleri

(0,0,0,0)	(1,0,1,1)	(0,1,0,1)	(1,1,1,0)
(1,0,0,0)	(0,0,1,1)	(1,1,0,1)	(0,1,1,0)
(0,1,0,0)	(1,1,1,1)	(0,0,0,1)	(1,0,1,0)
(0,0,1,0)	(1,0,0,1)	(0,1,1,1)	(1,1,0,0)

Kimlik numarası oluşturulurken ölmüş olanlar dahil bir havuz oluşturulmuştur. Bu havuzdaki vatandaşlık numaraları aynı soy ağacında bulunanlara belli bir sisteme göre verilmiştir. Aynı kütük içerisinde dünyaya gelen bir kişi Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası, kendisinden bir önce doğan kişinin T.C. kimlik numarasından 29.999 eklenerek oluşturulur. Bu işlemler kimlik numarasının ilk 9 hanesi üzerinden yapılır. Aşağıda kimlik numaralarının belirlenmesi için oluşturulan tablo sunulmuştur.

a_i (i=1,2,…,11) bir rakam olsun.

a_1 a_2 a_3 a_4 a_5 a_6 a_7 a_8 a_9 a_{10} a_{11} olmak üzere

1. $a_5 > 3$ için

a_1 a_2 a_3 a_4 a_5 a_6 a_7 a_8 a_9

$$\begin{array}{cccccccccc} & & & & & 3 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ \hline a_1 & a_2 & a_3 & a_4 & a_5-3 & a_6 & a_7 & a_8 & a_9 \end{array}$$

1.1. $a_9 < 9$ ise

$$\begin{array}{cccccccccc} a_1 & a_2 & a_3 & a_4 & a_5-3 & a_6 & a_7 & a_8 & a_9 \\ & & & & & & & & 1 \\ \hline a_1 & a_2 & a_3 & a_4 & a_5-3 & a_6 & a_7 & a_8 & a_9+1 \end{array}$$

1.2. $a_9 = 9$ ise

1.2.1. $a_8 \neq 9$

$$\begin{array}{cccccccccc} a_1 & a_2 & a_3 & a_4 & a_5-3 & a_6 & a_7 & a_8 & a_9 \\ & & & & & & & & 1 \\ \hline a_1 & a_2 & a_3 & a_4 & a_5-3 & a_6 & a_7 & a_8+1 & 0 \end{array}$$

$a_8 = 9$ ve $a_7 \neq 9$

$$\begin{array}{cccccccccc} a_1 & a_2 & a_3 & a_4 & a_5-3 & a_6 & a_7 & a_8 & a_9 \\ & & & & & & & & 1 \\ \hline a_1 & a_2 & a_3 & a_4 & (a_5-3) & a_6 & (a_7+1) & 0 & 0 \end{array}$$

1.2.2. $a_8 = 9$ ve $a_7 = 9$ ve $a_6 \neq 9$

$$\begin{array}{cccccccccc} a_1 & a_2 & a_3 & a_4 & a_5-3 & a_6 & a_7 & a_8 & a_9 \\ & & & & & & & & 1 \\ \hline a_1 & a_2 & a_3 & a_4 & (a_5-3) & (a_6+1) & 0 & 0 & 0 \end{array}$$

1.2.3. $a_8 = 9$ ve $a_7 = 9$ ve $a_6 = 9$ ve $a_5 \neq 9$

$$\begin{array}{cccccccccc} a_1 & a_2 & a_3 & a_4 & a_5 - 3 & a_6 & a_7 & a_8 & & a_9 \\ & & & & & & & & & 1 \\ \hline a_1 & a_2 & a_3 & a_4 & (a_5 - 2) & 0 & 0 & 0 & & 0 \end{array}$$

olur.

2. $a_5 = 3$ için

$$\begin{array}{ccccccccc} a_1 & a_2 & a_3 & a_4 & a_5 & a_6 & a_7 & a_8 & a_9 \\ & & & & 3 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ \hline a_1 & a_2 & a_3 & a_4 & 0 & a_6 & a_7 & a_8 & a_9 \end{array}$$

2.1. $a_9 \neq 9$ ise

$$\begin{array}{ccccccccc} a_1 & a_2 & a_3 & a_4 & a_5 & a_6 & a_7 & a_8 & a_9 \\ & & & & & & & & 1 \\ \hline a_1 & a_2 & a_3 & a_4 & 0 & a_6 & a_7 & a_8 & (a_9 + 1) \end{array}$$

2.2. $a_9 = 9$ ise

2.2.1. $a_8 \neq 9$

$$\begin{array}{ccccccccc} a_1 & a_2 & a_3 & a_4 & a_5 & a_6 & a_7 & a_8 & a_9 \\ & & & & & & & & 1 \\ \hline \end{array}$$

$a_1 \quad a_2 \quad a_3 \quad a_4 \quad 0 \quad a_6 \quad a_7 \quad (a_8+1) \quad 0$

2.2.2. $a_8 = 9$ ve $a_7 \neq 9$

$a_1 \quad a_2 \quad a_3 \quad a_4 \quad a_5 \quad a_6 \quad a_7 \quad a_8 \quad a_9$

$\qquad\qquad\qquad\qquad\qquad\qquad\qquad\qquad\quad 1$

$a_1 \quad a_2 \quad a_3 \quad a_4 \quad 0 \quad a_6 \quad (a_7+1) \quad 0 \quad 0$

2.2.3. $a_8 = 9$ ve $a_7 = 9$ ve $a_6 \neq 9$

$a_1 \quad a_2 \quad a_3 \quad a_4 \quad a_5 \quad a_6 \quad a_7 \quad a_8 \quad a_9$

$\qquad\qquad\qquad\qquad\qquad\qquad\qquad\qquad\quad 1$

$a_1 \quad a_2 \quad a_3 \quad a_4 \quad 0 \quad (a_6+1) \quad 0 \quad 0 \quad 0$

2.2.4. $a_8 = 9$ ve $a_7 = 9$ ve $a_6 = 9$

$a_1 \quad a_2 \quad a_3 \quad a_4 \quad a_5 \quad a_6 \quad a_7 \quad a_8 \quad a_9$

$\qquad\qquad\qquad\qquad\qquad\qquad\qquad\qquad\quad 1$

$a_1 \quad a_2 \quad a_3 \quad a_4 \quad 1 \quad 0 \quad 0 \quad 0 \quad 0$

olur.

3. $0 \leq a_5 < 3$ için

3.1. $a_4 \neq 0$ için

$a_1 \quad a_2 \quad a_3 \quad a_4 \quad a_5 \quad a_6 \quad a_7 \quad a_8 \quad a_9$

$\qquad\qquad\qquad\qquad\quad 3 \quad 0 \quad 0 \quad 0 \quad 0$

$a_1 \quad a_2 \quad a_3 \quad (a_4-1) \quad (a_5+7) \quad a_6 \quad a_7 \quad a_8 \quad a_9$

3.1.1. $a_9 \neq 9$ ise

$a_1 \quad a_2 \quad a_3 \quad a_4 \quad a_5+7 \quad a_6 \quad a_7 \quad a_8 \quad a_9$

$\qquad\qquad\qquad\qquad\qquad\qquad\qquad\qquad\quad 1$

$a_1\ \ a_2\ \ a_3\ \ (a_4-1)\ \ (a_5+7)\ \ a_6\ \ a_7\ \ a_8\ \ (a_9+1)$

3.1.2. $a_9 = 9$ ise

3.1.2.1. $a_8 \neq 9$

$$\begin{array}{cccccccccc} a_1 & a_2 & a_3 & a_4 & a_5+7 & a_6 & a_7 & a_8 & a_9 \\ & & & & & & & & 1 \\ \hline \end{array}$$

$a_1\ \ a_2\ \ a_3\ \ (a_4-1)\ \ (a_5+7)\ \ a_6\ \ a_7\ \ (a_8+1)\ \ 0$

3.1.2.2. $a_8 = 9$ ve $a_7 \neq 9$

3.1.2.2.1 $a_7 = 9$ ve $a_5 \neq 2$

$$\begin{array}{cccccccccc} a_1 & a_2 & a_3 & a_4 & a_5+7 & a_6 & a_7 & a_8 & a_9 \\ & & & & & & & & 1 \\ \hline \end{array}$$

$a_1\ \ a_2\ \ a_3\ \ (a_4-1)\ \ (a_5+8)\ \ a_6\ \ 0\ \ 0\ \ 0$

3.1.2.2.2 $a_5 = 2$

$$\begin{array}{cccccccccc} a_1 & a_2 & a_3 & a_4 & a_5+7 & a_6 & a_7 & a_8 & a_9 \\ & & & & & & & & 1 \\ \hline \end{array}$$

$a_1\ \ a_2\ \ a_3\ \ (a_4-1)\ \ (a_5+8)\ \ a_6\ \ (a_7+1)\ \ 0\ \ 0$

3.1.2.3. $a_8 = 9$ ve $a_7 = 9$ ve $a_6 \neq 9$

$$\begin{array}{cccccccccc} a_1 & a_2 & a_3 & a_4 & a_5-3 & a_6 & a_7 & a_8 & a_9 \\ & & & & & & & & 1 \\ \hline \end{array}$$

$a_1 \quad a_2 \quad a_3 \quad (a_4 - 1) \quad (a_5 + 7) \quad (a_6 + 1) \quad 0 \quad 0 \quad 0$

3.1.2.4. $a_8 = 9$ ve $a_7 = 9$ *ve* $a_6 = 9$

$a_1 \quad a_2 \quad a_3 \quad a_4 \quad a_5 - 3 \quad a_6 \quad a_7 \quad a_8 \quad a_9$

1

$a_1 \quad a_2 \quad a_3 \quad (a_4 - 1) \quad (a_5+) \quad 0 \quad 0 \quad 0 \quad 0$

3.2. $a_4 = 0$ için

3.2.1. $a_3 \neq 0$ ise

$a_1 \quad a_2 \quad a_3 \quad a_4 \quad a_5 \quad a_6 \quad a_7 \quad a_8 \quad a_9$

$3 \quad 0 \quad 0 \quad 0 \quad 0$

$a_1 \quad a_2 \quad (a_3 - 1) \quad 9 \quad (a_5 + 7) \quad a_6 \quad a_7 \quad a_8 \quad a_9$

3.2.1.1. $a_9 \neq 9$

$a_1 \quad a_2 \quad a_3 \quad a_4 \quad a_5 - 3 \quad a_6 \quad a_7 \quad a_8 \quad a_9$

1

$a_1 \quad a_2 \quad (a_3 - 1) \quad 9 \quad (a_5 + 7) \quad a_6 \quad a_7 \quad a_8 \quad (a_9 + 1)$

3.2.1.2. $a_9 = 9$

3.2.1.2.1. $a_8 \neq 9$

$a_1 \quad a_2 \quad a_3 \quad a_4 \quad a_5 + 7 \quad a_6 \quad a_7 \quad a_8 \quad a_9$

1

$a_1 \quad a_2 \quad (a_3 - 1) \quad 9 \quad (a_5 + 7) \quad a_6 \quad a_7 \quad (a_8 + 1) \quad 0$

3.2.1.2.2. $a_8 = 9$ ve $a_7 \neq 9$

$a_1 \quad a_2 \quad a_3 \quad a_4 \quad a_5 + 7 \quad a_6 \quad a_7 \quad a_8 \quad a_9$

1

$a_1 \quad a_2 \quad (a_3 - 1) \quad 9 \quad (a_5 + 7) \quad a_6 \quad (a_7 + 1) \quad 0 \quad 0$

3.2.1.2.3. $a_8 = 9$ ve $a_7 = 9$ ve $a_6 \neq 9$

a_1 a_2 a_3 a_4 $a_5 + 7$ a_6 a_7 a_8 a_9

1

---

a_1 a_2 $(a_3 - 1)$ 9 $(a_5 + 7)$ $(a_6 + 1)$ 0 0 0

3.2.1.2.4. $a_8 = 9$ ve $a_7 = 9$ ve $a_6 = 9$

a_1 a_2 a_3 a_4 $a_5 + 7$ a_6 a_7 a_8 a_9

1

---

a_1 a_2 $(a_3 - 1)$ 9 $(a_5 + 8)$ 0 0 0 0

3.2.2. $a_3 = 0$ ve $a_2 \neq 0$ ise

a_1 a_2 a_3 a_4 a_5 a_6 a_7 a_8 a_9

3 0 0 0 0

---

a_1 $(a_2 - 1)$ 9 9 $(a_5 + 7)$ a_6 a_7 a_8 a_9

3.2.2.1. $a_9 \neq 9$

a_1 $a_2 - 1$ 9 9 $a_5 + 7$ a_6 a_7 a_8 a_9

1

---

a_1 $(a_2 - 1)$ 9 9 $(a_5 + 7)$ a_6 a_7 a_8 0

3.2.2.2. $a_9 = 9$ ve $a_8 \neq 9$

a_1 $a_2 - 1$ 9 9 $a_5 + 7$ a_6 a_7 a_8 a_9

1

---

a_1 $(a_2 - 1)$ 9 9 $(a_5 + 7)$ a_6 a_7 $(a_8 + 1)$ 0

3.2.2.3. $a_9 = 9$ ve $a_8 = 9$ ve $a_7 \neq 9$

$$\begin{array}{cccccccccc} a_1 & a_2-1 & 9 & 9 & a_5+7 & a_6 & a_7 & a_8 & a_9 \\ & & & & & & & & 1 \\ \hline a_1 & (a_2-1) & 9 & 9 & (a_5+7) & a_6 & (a_7+1) & 0 & 0 \end{array}$$

3.2.2.4. $a_9 = 9$ ve $a_8 = 9$ ve $a_7 = 9$ ve $a_6 \neq 9$

$$\begin{array}{cccccccccc} a_1 & a_2-1 & 9 & 9 & a_5+7 & a_6 & a_7 & a_8 & a_9 \\ & & & & & & & & 1 \\ \hline a_1 & (a_2-1) & 9 & 9 & (a_5+7) & (a_6+1) & 0 & 0 & 0 \end{array}$$

3.2.2.5. $a_9 = 9$ ve $a_8 = 9$ ve $a_7 = 9$ ve $a_6 = 9$ ve $a_5 \neq 2$

$$\begin{array}{cccccccccc} a_1 & a_2-1 & 9 & 9 & a_5+7 & a_6 & a_7 & a_8 & a_9 \\ & & & & & & & & 1 \\ \hline a_1 & (a_2-1) & 9 & 9 & (a_5+8) & 0 & 0 & 0 & 0 \end{array}$$

3.2.2.6. $a_9 = 9$ ve $a_8 = 9$ ve $a_7 = 9$ ve $a_6 = 9$ ve $a_5 = 2$

$$\begin{array}{cccccccccc} a_1 & a_2-1 & 9 & 9 & a_5+7 & a_6 & a_7 & a_8 & a_9 \\ & & & & & & & & 1 \\ \hline a_1 & a_2 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \end{array}$$

olur.

KAYNAKLAR

[1] Özkan M., Kodlama Teorisi Üzerine, tez, 2009.

[2] Hill R, A First Course in Coding Theory",Clerendon Pres,Oxford., 1986.

[3] Lemmermeyer F., Error-correcting Codes, 2005.

[4] Cetiner H., Cetişli B.ve Çetiner İ., Gerçek Zamanlı T.C. Kimlik Numarası Tanıma, SAÜ.Fen Bilimleri dergisi 16. ,2, sf.123-129, 2012.

BİR OSMANLI DEVLET ADAMININ GÖZÜNDEN REJİM DEĞİŞİKLİĞİ: DAHİLİYE NEZARETİ MÜSTEŞARI MEHMED FUAD BEY'İN HATIRALARINDA CUMHURİYETİN İLANI

REGIME CHANGE FROM THE PERSPECTIVES OF AN OTTOMAN STATESMAN: PROCLAMATION OF THE REPUBLIC IN THE MEMOIRS OF MEHMED FUAD BEY, UNDERSECRETARY OF THE MINISTER OF INTERNAL AFFAIRS

M. Yasin TAŞKESENLİOĞLU

Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi

ORCID ID: 0000-0003-2635-829X

Özet

Mehmed Fuad Bey, II. Mahmut, Abdülmecit ve Abdülaziz dönemlerinde sarayın hizmetinde bulunan, Berberbaşı olarak tanınmış ve sonradan Kaymakamlık gibi çeşitli devlet görevlerinde bulunmuş olan Hüseyin Bey'in oğludur. Hüseyin Bey, Alanya Sancağı Kaymakamı iken Mehmed Fuad Bey de burada 11 Kasım 1855'te dünyaya gelmiştir. İstanbuldaki mekteplerde öğrenim görmesinin yanı sıra hususi hocalardan ders alan Mehmed Fuad Bey, 1873 yılında Babiali'de işe girerek Sadaret Mektubi Kalemi'nde memuriyet hayatına başlamıştır. 1908'de Şura-yı Devlet Baş Kitabeti'ne atanmasıyla birlikte üst düzey memuriyet hayatı başlamış, İngiltere Kralı Edward'ın cenaze merasimi için Veliahd Yusuf İzzeddin Efendi'nin maiyetinde İngiltere'ye gitmiştir. Osmanlı bürokrasisinde ulaştığı en yüksek makam olan Dahiliye Nezareti Müsteşarlığına 5 Eylül 1912'de atanmıştır. Fuad Bey, Sekiz sene süren görevinin ardından 1922'de emekliye ayrılmıştır. Onun emeklilik hayatı, tafsilatlı bir hatırat kaleme almasına olanak tanımıştır. Çocukluk yıllarından başlamak suretiyle İstanbul'daki ailevi ve edebi muhitin yanı sıra memuriyet hayatına başlamasının akabinde Osmanlı Saray hayatı, Bâbıali, dönemin bürokratik yapısı ve siyasi ortamını kapsayan bu hatırat, yazma olup henüz günümüz Türkçesine aktarılmamıştır. Hatıraları dikkate alındığında Fuad Bey'in Osmanlı Hanedanı'na sıkı sıkıya bağlı bir kişilikte olduğu anlaşılmaktadır. Hatıraların bir cildini Lozan Antlaşması ve Cumhuriyet'in ilanı sürecine ayıran Fuad Bey, eski rejime sadık emekli bir devlet adamı olarak Türkiye'nin bu dönüşümün süreci hakkında değerlendirmelerde bulunmuş, ayrıca hilafetin kaldırılarak hanedanın yurt dışına çıkarılmasına da hatıralarında yer vermiştir. Fuad Bey, Osmanlı döneminden kalan diğer aile efradı ve devlet adamlarının Cumhuriyet dönemindeki yaşantıları hakkında bilgiler vermiştir. Ayrıca şairlik yönü de bulunan Fuad Bey, rejim değişikliğini konu edinen birtakım şiirler de kaleme almıştır. Bu bildiride müellifin ilgili değerlendirmeleri irdelenerek gelenekçi bir devlet adamının cumhuriyet rejimi hakkındaki düşünceleri incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dahiliye Nezareti Müsteşarı, Mehmed Fuad Bey, Hatırat, Cumhuriyet.

Abstract

Mehmed Fuad, is the son of Hüseyin Bey, who was in the service of the palace during the reigns of Mahmut II, Abdülmecit and Abdülaziz, was known as Barberbaşı, and later served in various state positions such as District Governor. While Hüseyin Bey was the District Governor of Alanya Sanjak, Mehmed Fuad Bey was born here on November 11, 1855. Mehmed Fuad Bey, who took lessons from private teachers as well as studying in schools in Istanbul, started his career as a civil servant in Babiali in 1873, at the "Sadaret Mektubi" Office. In 1908, when he was appointed to the Chief Clerk of the "Şura-yı Devlet", his high-level civil servant life began, and he went to England in the entourage of Crown Prince Yusuf İzzeddin Efendi for the funeral of King Edward of England. He was appointed Undersecretary of the Ministry of Internal Affairs, the highest position he reached in the Ottoman bureaucracy, on September 5, 1912. Fuad Bey retired in 1922 after serving for eight years. His retirement life allowed him to write a detailed memoir. This memoir, which covers the Ottoman Palace life, the Sublime Porte, the bureaucratic structure and political environment of the period, starting from his childhood years and the familial and literary environment in Istanbul, as well as after he started his civil service life, is a manuscript and has not yet been translated into today's Turkish written language. Considering his memories, it is understood that Fuad Bey was a person who was closely attached to the Ottoman Dynasty. Fuad Bey, who devoted one volume of his memoirs to the process of the Treaty of Lausanne and the proclamation of the Republic, made evaluations about the process of this transformation in Turkey as a retired statesman loyal to the old regime, and also included in his memoirs the abolition of the caliphate and the expulsion of the dynasty abroad. Fuad Bey gave information about the lives of other family members and statesmen from the Ottoman period during the Republic period. Fuad Bey, who is also a poet, also wrote some poems about regime change. In this paper, the author's relevant evaluations will be examined and a traditionalist statesman's thoughts about the republican regime will be examined.

Keywords: Undersecretary of the Ministry of Internal Affairs, Mehmed Fuad Bey, Memoir, Republic.

ATATÜRK'ÜN MİRASI HATAY'I CUMHURİYETİN 100. YILINDA YENİDEN OKUMAK

REREADING ATATURK'S LEGACY HATAY IN THE 100th ANNIVERSARY OF THE REPUBLIC

Eylem BEYAZIT

Doç. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Özet

Cumhuriyet sadece bir yönetim şekli değildir; aynı zamanda bir yaşam biçimidir. Dünyanın ekonomik ve siyasal gelişimine verilen bir yanıttır. Cumhuriyet en kapsamlı haliyle ulus devletinin ve dolayısıyla özgür bir üyesi olarak dünyadaki yerimizin ilanıdır. Genç bir Cumhuriyete sahip olmak dünyadaki yerimiz anlamında da kat etmemiz gereken uzun bir yol olduğunu göstermektedir.

Aynı zamanda stratejik bir karar olan Cumhuriyetin bugün gelinen noktada demokratik toplumlar için önceliği ve gerekliliği oldukça açıktır. Zira bir toplumun var olabilmesi için hayati bir önem taşır Cumhuriyet. 100 yıllık Cumhuriyet birikimini okurken pek çok değerlendirme yapılabilir. Pek çok analiz konusu tarihin bu döneminden çekilip yazın konusu edilebilir.

Bu çalışma Atatürk'ün yeni kurulan Cumhuriyete emanet ettiği en temel mirası olan Hatay'ı, söz konusu birikimler çerçevesinde ele almaktadır. Hatay'ın genç Cumhuriyete eşlik eden süreçteki yeri ve önemi kent tarihi açısından inceleme konusu yapılmakla beraber son dönem Ortadoğu politikalarındaki kırılmaların Türkiye açısından önemini de Hatay üzerinden okumak mümkündür. Gazi Mustafa Kemal'in stratejik hamlesi bu noktada altı çizilmesi gereken bir öneme sahiptir. Yüz yıl öncesinden Hatay'ın özel konumunu kavrayıp bu yolda mücadele eden bir önder olarak adeta bugünleri görmüştür.

Hatay'ı Hatay yapan en önemli kentsel kimlik ögelerinden biri de Cumhuriyetin birikimidir. Önceleri göç dalgaları ve sonra da şiddetli depremler ile sarsılan Hatay'ın Cumhuriyete emanet edilen kültürel mirasının dün olduğu gibi bugün de önemini koruduğu aşikârdır. Aynı zamanda bir sınır kenti olarak Ortadoğu'ya açılan bir kapı olan Hatay daha stratejik bir konuma gelmiştir. Hatay'ın her zamankinden daha çok kendini yeniden inşa etmeye ihtiyacı vardır. Merkezi yönetim, yerel yönetimler, yerel halk, sivil toplum kuruluşları ve bürokrasi başta olmak üzere bu inşa sürecinin bileşenlerinin katılımcı bir anlayışla, disiplinler arası bir yaklaşım ve bütüncül bir bakış açsısıyla Hatay'ın mekânsal, sosyal ve kültürel anlamda yeniden inşasının değerlendirilip tartışılması ve bir yol haritası oluşturulması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Cumhuriyet, Hatay.

Abstract

The Republic is not only a form of government; it is also a way of life. It is a response to the economic and political development of the world. In its most comprehensive form, the Republic

is the declaration of the nation-state and thus of our place in the world as a free member. Having a young Republic shows that we have a long way to go in terms of our place in the world.

The priority and necessity of the Republic, which is also a strategic decision, for democratic societies at the point we have reached today is quite clear. Because the Republic is vital for the existence of a society. When reading 100 years of Republican accumulation, many evaluations can be made. Many subjects of analysis can be drawn from this period of history and made the subject of literature.

This study deals with Hatay, the most fundamental legacy of Atatürk entrusted to the newly established Republic, within the framework of these accumulations. While the place and importance of Hatay in the process accompanying the young Republic has been analysed in terms of the history of the city, it is possible to read the importance of the recent ruptures in the Middle East policies for Turkey through Hatay. Gazi Mustafa Kemal's strategic move has a significance that should be underlined at this point. As a leader who understood the special position of Hatay a hundred years ago and struggled in this way, he almost saw these days.

One of the most important urban identity elements that make Hatay Hatay is the accumulation of the Republic. It is obvious that the cultural heritage of Hatay, which was first shaken by waves of migration and then by strong earthquakes, entrusted to the Republic, preserves its importance today as it did yesterday. At the same time, as a border city and a gateway to the Middle East, Hatay has become more strategic. Hatay needs to rebuild itself more than ever. It is necessary to evaluate and discuss the spatial, social and cultural reconstruction of Hatay with a participatory approach, an interdisciplinary approach and a holistic perspective of the components of this construction process, especially the central government, local governments, local people, non-governmental organisations and bureaucracy, and to create a road map.

Keywords: Atatürk, Republic, Hatay.

Giriş: ATATÜRK, CUMHURIYET VE HATAY

Cumhuriyet sadece bir yönetim şekli değildir; aynı zamanda bir yaşam biçimidir; yeniden doğuş öyküsüdür. Dünyanın ekonomik ve siyasal gelişimine verilen bir yanıttır. Cumhuriyet ulus devletinin ve dolayısıyla özgür bir üyesi olarak dünyadaki yerimizin ilanıdır. Aynı zamanda stratejik bir karar olan Cumhuriyetin demokratik toplumlar için önceliği ve gerekliliği oldukça açıktır.

Atatürk'ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti "tam bağımsızlık", "ulusal egemenlik" ve "çağdaş uygarlık" olmak üzere üç temel ayak üstünde yükselmiştir. Atatürk Cumhuriyeti sadece "egemenliği kayıtsız şartsız millete veren" bir siyasi rejim olarak değil, aynı zamanda bir medeniyet projesi olarak kurgulamıştır. Sistemin temeline ulusal egemenliğin yanında özgür aklı ve pozitif bilimi yerleştirmiştir (Meydan, 2023a; 2023b). İşte bu nedenle Cumhuriyetin somut bir şekilde bir modernleşme projesi olduğunu da söyleyebiliriz.

Hatay da bu bağlamda bir Cumhuriyet kentidir. Zira Hatay'ı Hatay yapan en önemli kentsel kimlik ögelerinden biri Cumhuriyetin birikimidir. Hatay kent tarihi incelendiğinde kentin ilk kuruluş aşamasından Hatay Devleti statüsünü alıp ardından Türkiye Cumhuriyeti'ne katıldığı döneme kadar geçen süreç boyunca yaşanan değişim ve dönüşümler sonucunda kentin kimliğini de şekillendiren unsurların belirleyici olduğunun altını çizmek gerekir. Seleucus İmparatorluğu döneminde bir başkent iken Roma döneminde İmparatorluğun doğu sınırlarını

koruyan "Doğunun Kraliçesi Antiocheia"; Bizans döneminin Hristiyan şehir, Arap döneminde ticaret yollarının arasında bir serhat şehri, Memluk döneminde Hristiyan kentten İslami kente dönüşüm ve sonrası çağlar içinde değişen koşullar nedeniyle, Osmanlı döneminde, askeri ve ekonomik açıdan eski önemini kaybetmiş, nüfusu azalmış, eski dönemlerdeki ihtişamını yitirmiş, görmüş geçirmiş büyük bir kentten küçük bir kasaba haline gelmiş Antakya… Fransız Mandası döneminde ise İskenderun Sancağı ve sonrasında Hatay Devletinden Hatay Vilayetine geçişin yaşandığı Türkiye Cumhuriyeti dönemi.

Bu çalışmada Atatürk'ün yeni kurulan Cumhuriyete emanet ettiği en temel mirası olan Hatay, söz konusu birikimler çerçevesinde ele alınmaktadır. Ancak çalışma mahiyeti gereği Fransız Mandası döneminden Türkiye Cumhuriyeti dönemine kadar yaşananlar ve bugün içinde bulunulan mevcut durum ile sınırlandırılmıştır. Hatay'ın genç Cumhuriyete eşlik eden süreçteki yeri ve önemi kent tarihi açısından inceleme konusu yapılmakla beraber son dönem Ortadoğu politikalarındaki kırılmaların Türkiye açısından önemini de Hatay üzerinden okumak mümkündür.

"Hatay'a şahsi davam olarak bakıyorum. Sözünü ettiğim bir durumda tutacağım yolu çoktan kararlaştırmış bulunuyorum. Cumhurbaşkanlığından ve milletvekilliğinden istifa edeceğim. Serbest bir Türk vatandaşı olarak bu işte çalışan arkadaşlarla birlikte Hatay topraklarına geçeceğim." sözlerinde Gazi Mustafa Kemal'in stratejik hamlesinin içeriğine dair vurgu altı çizilmesi gereken bir öneme sahiptir. Türk toprağı Hatay'ı Misak-ı Milli sınırları içinde gören Atatürk yüz yıl öncesinden Hatay'ın özel konumunu kavrayarak oldukça başarılı bir diplomasi örneği sergilemiştir. Hatay'ın Cumhuriyete emanet edilen tarihi ve kültürel mirasını korumak ve bu anlamda yaşanan son depremlerden sonra büyük bir yıkıma uğrayan Hatay'ı yeniden inşa etmek çok önemlidir.

GENÇ CUMHURİYETİN STRATEJİK VE DİPLOMATİK BAŞARISI: HATAY

Osmanlı tarihi boyunca Halep vilayetine bağlı olan Antakya ve civarı 1. Dünya Savaşı sonunda İngilizlerin işgaline uğramış ve ardından Fransızların yönetimine bırakılmıştır. Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Antakya, İskenderun Sancağına bağlı olarak Fransız birliklerinin yönetimi altına geçmiştir. 8 Ağustos 1921 tarihinde Fransız Yüksek Komiserliği İskenderun Sancağının yönetim biçimini belirleyen yeni bir kararname yayınlamıştır. Bu kararnameye göre İskenderun Sancağı Fransız Manda bölgesi içinde tam özerkliğe ve özel bir idare sistemine sahip olmaktaydı (Özmen, 1970; Pehlivanlı vd., 2001).

Fransız işgali altındaki Hatay sürekli baskı altında kalmış ve hiçbir zaman özgür olmamıştır. Bu nedenle 13 Temmuz 1919'da İskenderun Sancağına gelen bir ABD heyetine bölgede yaşayan halk Türk yönetiminden başka bir yönetim altında yaşamak istemediklerini bildirmişlerdir.

20 Ekim 1921'de Fransa ile Türkiye arasında Ankara Antlaşması imzalanmıştır. Her iki devlet arasındaki savaşa resmi bir şekilde son veren bu antlaşma Hatay'a ilişkin çok önemli hükümler içermekteydi (Hatay Valiliği İl Yıllığı, 2000: 29). Ankara Antlaşmasında yer alan hükümlere göre Fransızlar; İskenderun, Antakya, Kırıkhan, Reyhanlı, Altınözü ve Samandağ'dan çekilmeyip bu beldeleri "İskenderun Sancağı" adı altında ve özel bir statüye sahip olan, Fransız mandası olarak yönetilen Suriye Devleti'ne bağlamışlardır (Demir, 1996: 106). Sancakta resmi dil olarak Arapçanın yanı sıra Türkçe'nin de kullanılması kararlaştırılmıştır (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 3406). Böylece Türkiye-Suriye sınırı çizilmiştir. Ancak Hatay, sınırlarımız dışında Fransa mandası altında kalmıştır. Fakat TBMM, Hatay'a özel

bir yönetim biçimi verdirmek için antlaşmanın 7. maddesini özellikle şu şekilde düzenletmiştir: *"İskenderun bölgesi için özel bir yönetim rejimi kurulacaktır. Bu bölgenin Türk soyundan gelen halkı, kültürlerinin gelişmesi için her türlü kolaylıktan yararlanacaktır. Türk dili orada resmi bir niteliğe sahip olacaktır."* Bu maddeye istinaden Türk vatandaşları kültürlerini ve dillerini geliştirme noktasında da teşkilatlanabileceklerdi (Meydan, 2023c). Türkiye'nin 1936'dan itibaren bu maddeyi kullanarak Fransa'ya nota vermeye başlaması söz konusu maddenin önemini göstermektedir. Böylece Atatürk, Ankara Antlaşması ile Hatay'da Türk kültürünün, Türk dilinin ve Türklerin haklarının korunmasını güvence altına aldırmıştı.

24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşmasında Ankara Antlaşması ile çizilmiş olan Türkiye-Suriye sınırı aynen kabul edildi. Lozan Antlaşması'nda esaslı bir şekilde ele alınmayan ve bu nedenle Hatay halkını umutsuzluğa sevk eden Hatay sorunu, Atatürk'ün 15 Mart 1923 günü Adana'da yaptığı konuşmada, *"...40 asırlık Türk yurdu düşman elinde kalamaz! Günü gelecek siz de kurtulacaksınız!"* sözü ile dinamizm kazanmış ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin gündemine ilk kez ciddi olarak girmiştir (Demir, 1996: 107).

1926 yılında İskenderun Sancağında Türklerin girişimleri sonucunda doğrudan Yüksek Komiserliğe bağlı, Suriye ile eşit haklara sahip ve merkezi İskenderun olan bir hükümet kurulmuştur. Ama Suriye'nin talep ve baskıları sonucunda bağımsızlık ilanı geri alınmış ve eskisi gibi özerk yönetim devam etmiştir (Hatay Valiliği İl Yıllığı, 2000: 29). Sancakta yaşayan Türkler, Ankara'ya gönderdikleri heyet ile dönemin başbakanı İsmet İnönü ve Mareşal Fevzi Çakmak aracılığıyla Atatürk'ten destek istemişlerdir. Türk Hükümeti, 1936 Eylül ayında Cenevre'de yapılan Milletler Meclisi toplantısında konuyu gündeme getirerek, İskenderun Sancağının bağımsızlık talebini Fransız Hükümeti'ne resmen bildirmiştir. Atatürk, 1936 yılı TBMM'nin açılış konuşmasında *"...Fransızlarla aramızda senelerdir sürüp giden davanın neticelenmesinin zamanı gelmiştir"* diyerek, sancağın bulunduğu bölgeye "Hatay" adını vermiştir (Demir, 1996: 108). Bölge için Hatay adının kullanılmaya başlanması Türkiye'nin bölge ile ilgili taleplerini ortaya koymaya başladığı 1936'da gerçekleşmiştir.

Milletler Cemiyeti 14-16 Aralık 1936 tarihlerinde yaptığı toplantıda sancaktaki durumu yerinde incelemek için üç gözlemcinin sancağa gönderilmesini kararlaştırmıştı. Hatay'a gelen gözlemcilerin yaptıkları incelemelerden sonra Milletler Cemiyeti Konseyi İskenderun Sancağına bağımsızlık verilmesini kabul ettiler. Sancak iç işlerinde tam bağımsız; dış işleri, maliye ve gümrük konularında ise Suriye'ye bağlı olacaktı (Hatay Valiliği İl Yıllığı, 2000: 30).

Ocak 1937'de Paris ve Ankara'da yapılan görüşmelerden sonra iki devletin garantörlüğünde Hatay adıyla yeni bir devletin kurulması kararlaştırılmıştır. Anayasa taslağı Milletler Cemiyeti tarafından hazırlanmış ve 29 Mayıs 1937'de onaylanmıştır (Sahillioğlu, 1991: 232).

Bundan sonra Milletler Cemiyeti nezaretinde sancak nüfusunun cemaatlere göre belirlenip kaydedilmesinin ardından seçimler yapılacaktı. Bunun için seçmen yazımı yapılması gerekmekteydi. Milletler Cemiyeti kararına göre 28 Mart-12 Nisan 1938 tarihlerinde seçimler yapılacaktı. Seçimlerden önce seçmenler cemaatlerine göre kaydedilecek bunun ardından milletvekillerini seçmek üzere ikinci seçmenler seçilecek, üçüncü kademede ise milletvekili seçimi yapılacaktı (Hatay Valiliği İl Yıllığı, 2000; Mursaloğlu, 2015). Ancak Fransız temsilcilerin yanlı tutumları Hatay'da çeşitli olaylara neden olmuştur.

Seçim sürecinde Hatay Türklerine yine çeşitli baskılar yapılmış; Fransızlar nüfus kayıtlarını değiştirmeye çalışmış, birçok yerde Türk listelerine yazılmak isteyenlere izin

verilmemiş ve baskılarla Hatay'da Türkler azınlıkta bırakılmaya çalışılmıştır. İşte tam da o günlerde Atatürk, çok hasta olmasına rağmen 19 Mayıs 1938'de Adana ve Mersin'de orduları teftiş etmiş; Fransa'ya ve Suriye'ye gözdağı vermek istemiştir (Meydan, 2023c).

19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak anavatanı kurtarmak için ilk adımını atan Atatürk; yine bir 19 Mayıs günü Mersin'e giderek Hatay'ı kurtarıp anavatana katmak için son adımı atmaktaydı.

6 Haziran 1938'de Fransa, Hatay'da yönetimi Türklere bırakmak zorunda kalmıştır. 1938 yılına kadar süren mücadeleler sonunda, 5 Temmuz 1938'de Türk askeri Hatay'a girmiştir. Askerin Hatay'a girişiyle Türkiye için hayatı önemi olan İskenderun Körfezi fiilen Türkiye Cumhuriyeti Devleti kontrolü altına girmekte ve Misak-ı Millînin deniz coğrafyası tamamlanmış olmaktaydı (Hatay Valiliği İl Yıllığı, 2000: 31).

Seçim çalışmaları 22 Temmuz 1938'de başlayıp cemaatlere göre tescil işlemi 1 Ağustos 1938'de sona erdi. Hatay Millet Meclisi için; Türklerden (22), Alevilerden (9), Ermenilerden (5), Araplardan (2), Ortodoks Rumlardan (2) olmak üzere toplam 40 milletvekili seçilecekti. Daha önce isimleri belirlenmiş olan Türk tarafının milletvekili adayları, seçilecek milletvekili sayısı kadar olduğundan, bunlar için seçim yapılmadı ve bu adayların tümü milletvekili olarak meclise girdiler (Tekin, 2006: 120).

Hatay Millet Meclisi, daha önce Atatürk tarafından aday gösterilen Tayfur Sökmen'i Hatay Devleti Cumhurbaşkanı seçti. Dr. Abdurrahman Melek başbakanlığa atanırken, Abdulgani Türkmen meclis başkanı oldu. Aynı gün sancak anayasası "Hatay Anayasası" olarak kabul edildi. Anayasada Milletler Cemiyeti belgelerinde "İskenderun Sancağı" olarak işlem gören devletin adı "Hatay Devleti" olarak değiştirildi. Devlet Türk çoğunluğuna dayanıyordu ve idare şekli Cumhuriyet, merkezi Antakya idi (Sökmen, 1999). Devletin bayrağı Türk bayrağının aynısı olup; bağımsızlık mücadelesi şehitlerinin kanlarının sembolü olarak yıldızın içi de kırmızı bırakılmıştı.

Suriye ile askeri ve siyasi hudut bulunmayacaktı. Türk İstiklal Marşı'nı da Hatay Milli Marşı olarak kabul etti. 1 Aralık'ta Hatay ürünlerinin Türkiye'ye gümrüksüz girmesi kabul edildi. Bunun ardından Türkiye'den Hatay'a pasaportsuz sadece nüfus cüzdanı ile girilmesi kabul olundu. 16 Şubat 1939'da Hatay Millet Meclisi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti kanunlarını Hatay kanunları olarak kabul etti. 13 Mart'ta Türk parası Hatay'ın da resmi parası olarak kabul edildi. Ardından Türkiye ile Hatay arasındaki bütün mali, iktisadi ve idari hükümler TBMM'de kaldırıldı (Tekin, 2000: 226-227).

28 Haziran 1939 günü Hatay Hükümeti'nin bakanlıkları lağvedildi ve bakanların görevi sona erdi. 23 Haziran 1939 günü Fransa ile Türkiye arasında "Hatay Mıntıkasının Türkiye'ye İadesine Dair Hatay Antlaşması" imzalandı. Böylece Fransa bölge üzerindeki yetkilerini bu defa yine uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde imzalanan bir antlaşma ile Türkiye'ye devrederek Hatay'ın Türkiye'ye katılmasının önünü açmış oluyordu. Hatay Millet Meclisi Başkanlığı, Meclisi 29 Haziran 1939 günü olağanüstü toplantıya çağırıp toplamış ve "Hatay Millet Meclisinin Dağılması Teklifi" oybirliği ile kabul edilmiştir (Tekin, 2000; 2006). Böylece Hatay Devleti sona ermiş; Hatay, kendi arzu ve isteğiyle Türkiye Cumhuriyeti'ne katılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde, 1939 yılında yapılan milletvekili seçiminde, Hatay Devlet Başkanı Tayfur Sökmen Antalya'dan, Başbakan Abdurrahman Melek ise Antep'ten milletvekili seçilerek TBMM'ye girdiler. Bu olay, Hatay'ın anavatana katılması hedefinin bir

diğer adımını oluşturmakta idi. Hemen uygulamaya konulan bu karar sonucu, Hatay'da görevli son Fransız birliği 7 Temmuz 1939 günü Antakya kışlasında yapılan törenle Hatay'dan ayrıldı. Türkiye Cumhuriyeti, Suriye uyruğuna geçmek isteyen vatandaşlarına da bir tercih hakkı tanıdı (Sökmen, 1999; Melek ve Pehlivanlı, 2011: 303).

15 Mart 1923'te "40 asırlık Türk yurdu düşman elinde esir kalamaz" diyen Atatürk, 31 Aralık 1936'da Başbakan İnönü'ye gönderdiği bir notta da "Hatay dediğimiz topraklar bütün kapsamlı anlamıyla Türk topraklarıdır…" demişti. Atatürk, Hatay'da Türk varlığının korunması halinde Hatay'ın anavatana katılacağından emindi. Bu nedenle 1921 Ankara Antlaşması ile Hatay'da Türk kültürünün korunmasını güvenceye aldırmıştı. Hatay bir askeri harekât yerine savaşsız, silahsız, ince bir diplomasi ile ve salt politik yollarla kesin sonuca ulaştı ve "*Kırk Asırlık Türk Yurdu"* anavatan sınırları içine alındı (Meydan, 2023c).

Türkiye'de yeni rejimin idamesini sağlayacak reformlar bir bir hayata geçirilirken, Hatay ulusal sınırlar içerisine ancak 1939'da dâhil edilebilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki süreçte, Misak-ı Milli sınırları içerisinde yer aldığı konusunda yaygın bir kanaat olmasına rağmen, Suriye genelinde olduğu gibi Antakya'nın da dâhil olduğu bölgede, Fransız Manda rejimi kurulmuş ve bu rejimin sonlarına doğru, bir yıldan az bir süre varlığını devam ettiren bir "Hatay Devleti" deneyimi yaşanmıştır (Duman, 2016: 21).

BİTMEYEN MÜCADELE VE HATAY'I YENİDEN İNŞA ETMEK

1918'de Hatay'ı işgal eden Fransızlar, Hatay'da Türklere büyük baskılar yapmıştır. Hatay, Türk çoğunluğuna dayalı demografisini koruduğu için 1938'de kurtarılmış, 1939'da vatan toprağı yapılabilmiştir. Fransa, 1921 yılında Kilikya'dan çekilmiş ama Hatay, Milletler Cemiyeti desteğiyle başlatılan ve halkın oyunu Türkiye sınırları dâhilinde olmak istediği yönde kullandığı 1939'daki halk oylamasına kadar Suriye'deki Fransız mandasında kalmıştır (Freely, 2003: 189).

Hatay'ın Türkiye'ye katılması, yirmi yılı aşan Fransız yönetiminden sonra gerçekleşti. Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde, Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerinde olduğu gibi, Antakya'da da tam bir belirsizlik hâkimdi. Savaşı sona erdiren anlaşmalar çerçevesinde, Antakya Fransız kontrolüne girdi ve bölgede İskenderun Sancağı adında özerk bir idare kuruldu. 1938 yılına kadar özerk yapısı devam eden sancakta Fransa'nın belirlemiş olduğu siyasal, kültürel ve ekonomik politikalar uygulandı. Bölgede mümkün olduğu kadar uzun süre kalmayı amaçlayan Fransız yöneticiler, sancakta uyguladıkları politikalarla, toplumsal hayatın her alanına nüfuz eden ve toplumu dönüştürmeyi hedefleyen bir yönetim anlayışı sergilediler (Duman, 2016: 20).

Hatay Devleti'nin 23 Temmuz 1939'da Türkiye'ye katılmasıyla birlikte Cumhuriyet tarihindeki en önemli sınır değişikliği gerçekleşmiştir. Uzun yıllar boyunca yaşanan yerel, ulusal ve uluslararası olayların sonucunda gerçekleşen bu sınır değişikliğinin siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda oldukça önemli sonuçlar doğurduğunu söyleyebilmek mümkündür. Sınırların yeniden çizilerek Hatay'ın, Türkiye'nin 63. vilayeti haline gelmesi sürecinde bölgeden başka ülkelere büyük göçler yaşanmış ve bölgenin demografik yapısında büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Ancak yaşanan göçlere rağmen Hatay'da çoketnili, çokkültürlü ve çokmezhepli yapı önemli ölçüde varlığını devam ettirmiştir (Beyazıt, 2019).

Bir kentin kimliğindeki değişimi anlamak ya da kimlikte yaşanan dönüşüm hakkında öngörüde bulunabilmek için o kentin geçmişten bugüne yaşadığı değişim sürecini analiz etmek

gerekmektedir. Hatay kimliğinin günümüze kadar gelen ve bugününü belirleyen yolculuğu, içinde gerçekleştiği zamanın nitelikleriyle bağlantılı bir olgudur.

Hatay'da kent kimliğinin değişim ve dönüşümünde toplumsal, siyasal ve mekânsal olarak kırılma noktalarından biri de Suriye'deki savaş sonrası yaşanan göç ve Hatay'a yerleşen sığınmacılardı. Türkiye ve Suriye arasında yaşanan krizin Hatay'daki toplumsal, ekonomik ve kentsel alandaki yansımaları kent kimliğinin dönüşümünde yaşanan en önemli kırılma noktalarından biri olmuştur.

Göçün; kent kimliğinin ana belirleyicisi olarak Hatay kent kimliğini dönüştürmeye yönelik ciddi bir etkisi olmuştur. Yaklaşık resmi rakamlarla 500.000 ilave nüfusun kentsel mekânda dağılımı, göçle gelenlerin kendi kültürel ve toplumsal yaşayış biçimleri ile kente alternatif bir kimlik olarak eklenmeleri sonucunu doğurmuştur.

Özellikle Suriye'deki savaştan en fazla etkilenen kentlerin başında Hatay gelmektedir. Hatay'ın Suriye'deki krizden sığınmacıların bulunduğu diğer kentlere kıyasla daha fazla etkilenmesinin nedenleri arasında tarihsel, coğrafi, toplumsal ve ekonomik açıdan Suriye ile yoğun bir ilişkisi olmasından kaynaklanmaktadır.

Suriye'deki iç savaş sürecinin özellikle Hatay'a etkileri ekonomik, siyasal, toplumsal birçok alanda artık okunabilmektedir. Bir şekilde kente ulaşan göçmenler, kente eklemlenme sürecinde "plansız" bir sürecin içinde kendilerini bulmuşlardır. Doğumlarla birlikte sayılarının artması sonucunda görünürlükleri de artmış; kente yeni bir kimlik ögesi olarak "yeni bir kültür" taşımaya başlamışlardır.

Hatay'da kentsel kimliğin de temel fayları bulunmaktadır. Bu faylar, güncel olaylara, kararlara, politikalara ve son depremle birlikte görülmüştür ki afetlere duyarlı ve kırılgan birer "kentsel kimlik fayı" olarak karşımızda durmaktadır.

Antakya tarihi boyunca depremlerle en çok yıkılmış kentlerin başında gelmektedir. Bilinen en önemli depremler MÖ 148, 130, 83-90 arası, MS 35, 37 ve 41-45 arası, 115, 341, 365, 396, 458, 526, 528 ve 531-534 arası, 532, 551, 557, 588, 589 yıllarında meydana gelmiştir. Bunlardan en şiddetli ve en çok can kaybına yol açanı, 29 Mayıs 526 yılı akşamı meydana gelen depremdir. Bu depremde 250.000 kişi ölmüş ve Antakya yerle bir olmuştur (Tekin, 2004). Ne var ki yaşanan bütün bu depremlerden sonra kent büyük değişimlere uğramasına ve kimliğinin birçok ögesini kaybetmesine rağmen yeniden inşa edilmeye çalışılmıştır. 6 Şubat ve 20 Şubat 2023 tarihlerinde yaşanan şiddetli depremler de Hatay'ı ve Hataylıları çok derinden sarsmıştır. Kentin ekonomik, sosyal ve ekolojik dokusu tahrip olmuş; önemli kentsel-kültürel mirası da ağır hasar almıştır. Kentte deprem sonrası başka şehirlere yoğun bir göç yaşanmıştır. Gidenlerin geri dönüşlerinin nasıl sağlanacağı, geri dönenlerin karşılaştıkları sorunlar ve kente tutunmaya çalışanların hayatla mücadelesi tam bir kaos ve belirsizlik içermektedir.

Hatay'da yitirilmemesi gereken en temel özelliklerden birisi de kentteki çokkültürlü yapıdır. Hatay'daki birlikte yaşam kültürü birçok kentin yoksun olduğu bir durumdur; Hataylılar birlikte yaşamı gerçekleştiren bir kültürel birikimi oluşturmayı başarmışlardır ve bu korunması gereken değerli bir birikimdir. Bu birikimi taşıyanlar da Hataylılardır. Deprem sonrasında önemli bir kısmı başka illere göç ettiklerinden dolayı bu birikim önemli bir kayba uğramıştır. Bu nedenle Hataylıların Hatay'daki eski yaşam yerlerine dönmeleri özel bir önem taşımaktadır (Tekeli, 2023).

SONUÇ

Hatay çok katmanlı ve zengin bir kültürel mirasa sahip, farklı medeniyetlerin üzerine kurulmuş, tarihi ve kültürel özellikleri yoğun, kendine özgü kimliğe sahip olan bir kenttir. Depremin yıktığı Hatay'da konutlarla birlikte kent kimliğine çok şey katan tarihi ve kültürel yapılar da zarar görmüştür. Hatay'ın zengin kültürel mirasına ait tarihi binaların önemli bir kısmı yıkılmış bulunmaktadır. Hatay; kent kültürünü, toplumsal yapıyı, o yapının ekonomisini ve sosyolojik ilişkilerini kaybetme tehlikesi içerisinde ne yazık ki.

Hatay'da deprem sonrasında kentteki nüfusun önemli bir kısmı kenti terk etmiş ve kentteki gündelik yaşam rutini sona ermiştir. Başka kentlere göç edenlerin uygun şartların oluşumu ile geriye dönüşlerini sağlamak gerekmektedir. Hatay'ın demografik yapısında değişime neden olabilecek sonuçlardan kaçınılması bu bağlamda oldukça önemlidir. Bu aynı zamanda Hatay'ı şahsi meselesi olarak gören Atatürk'e karşı olan bir borcumuzdur.

Çünkü Hatay bir Cumhuriyet kentidir. Hataylıların Hatay'ı terk ettiklerine, kentteki kaotik durumdan yararlanarak daha çok sığınmacının Hatay'a gelerek yerleşeceklerine ve kentin bambaşka bir kente dönüşeceğine dair ciddi bir endişe içerisindeler. Yerel halk Hatay'ın Cumhuriyet kenti kimliğinin aşınmasından da endişeliler.

Öyle ki Hatay'ın en önemli kentsel kimlik ögelerinden biri de Cumhuriyetin birikimidir. Bu bağlamda Hatay'ın Cumhuriyete emanet edilen kültürel ve tarihi mirasını korumak ve Hatay'ı yeniden inşa etmek bu yüzden çok önemlidir. Merkezi yönetim, yerel yönetimler, yerel halk, sivil toplum kuruluşları ve bürokrasi başta olmak üzere bu inşa sürecinin bileşenlerinin katılımcı bir anlayışla, disiplinler arası bir yaklaşım ve bütüncül bir bakış açsısıyla Hatay'ın mekânsal, sosyal ve kültürel anlamda yeniden inşasının değerlendirilip tartışılması ve bir yol haritası oluşturulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Beyazıt, E. (2019). *Hatay Kent Kimliği*, Ankara: Detay Yayınları.

Demir, A. (1996). *Çağlar İçinde Antakya,* İstanbul: Akbank Yayınları.

Duman, L. (2016). *Hatay'daki Uluslaştırma Politikaları*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Freely, J. (2003). *Türkiye Uygarlıklar Rehberi 4-Akdeniz Kıyıları,* (Çev. T. Birkan-G. Koca-A. Biçen), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hatay Valiliği İl Yıllığı (2000). *2000 Yılında Hatay-İl Yıllığı*, Hatay: Gaye İç ve Dış Ticaret A.Ş.

Melek, İ. M.- Pehlivanlı, H. (2011). *Hatay Devleti (2 Eylül 1938-29 Haziran 1939)*, Hazırlayan: İ. M. Melek), Yayın No:15, Hatay: Hatay Valiliği Yayınları.

Meydan, S. (2023a). "Bir Yeniden Doğuş Öyküsü Olarak Cumhuriyet", *Cumhuriyet Gazetesi*, https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/sinan-meydan/bir-yeniden-dogus-oykusu-olarak-cumhuriyet-2136220, (Erişim Tarihi: 01.11.2023).

Meydan, S. (2023b). "100. Yılında Laik Cumhuriyet", *Cumhuriyet Gazetesi*, https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/sinan-meydan/100-yilinda-laik-cumhuriyet-2133744, (Erişim Tarihi: 28.10.2023).

Meydan, S. (2023c). "Hatay'da İşgal ve Direniş", *Cumhuriyet Gazetesi*, https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/sinan-meydan/hatayda-isgal-ve-direnis-2109079, (Erişim Tarihi: 25.10.2023).

Özmen, Ü. (1970). *Kent Kent Türkiye: Hatay,* Ankara: Öz Yayınevi.

Pehlivanlı, H.-Sarınay, Y.- Yıldırım, H. (2001). *Türk Dış Politikasında Hatay (1918-1939),* Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

Sahillioğlu, H. (1991). "Antakya", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 3, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 228-232.

Sökmen, T. (1999). *Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar*, Ankara: Cumhuriyet Gazetesi Yayınları.

Tekeli, İ. (2023). "Antakya'nın Deprem Sonrası Kent İçin Bir Strateji Önermesi", *SKETCH-Şehir ve Bölge Planlama Dergisi*, 5(1), 96-105.

Tekin, M. (2000). *Hatay Tarihi-Osmanlı Dönemi,* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Tekin, M. (2004). "Deprem ve Tarihte Antakya Depremleri", *VI. Hatay Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Antakya, 205-226.

Tekin, M. (2006). "Hatay Tarihi", *Hatay'da On Sıcak Gün,* Yayın No: 19, Antakya: Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları, 112-122.

Yurt Ansiklopedisi (1982). *Türkiye İl İl: Dünü-Bugünü-Yarını*, Cilt:5, İstanbul: Anadolu Yayıncılık.

29 EKİM'IN DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜ: KAMU KURUMU OLARAK BAKANLIKLARIN SOSYAL MEDYA ÜZERİNDEN CUMHURİYET BAYRAMI KUTLAMALARI

THE DIGITAL TRANSFORMATION OF OCTOBER 29: ANALYSIS OF REPUBLIC DAY CELEBRATIONS BY MINISTRIES AS PUBLIC INSTITUTIONS ON SOCIAL MEDIA

Mustafa BÖYÜK

Öğr. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

ORCID ID: 0000-0002-1010-9048

Özet

29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, Türkiye'nin modern tarihindeki en önemli milli bayramlardan biri olarak kabul edilmektedir. Cumhuriyet Bayramı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve demokratik değerlerini kutlama amacı taşımaktadır. Ancak, zaman içinde 29 Ekim bayramının kutlama biçimi önemli ölçüde değişmiştir. Özellikle son yıllarda dijital medyanın ve sosyal medyanın hızla yükselmesi, bu bayramın kutlanma şeklini dönüştürmüş ve bu dönüşümün arkasındaki etkilerin incelenmesi önem arz etmeye başlamıştır.

Bu çalışma, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nın dijital dönüşümünü ve kamu kuruluşlarının söz konusu bağlamdaki sosyal medya yayınlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Birçok kamu kurumunun sosyal medya hesabı olduğundan dolayı çalışmanın örneklemi bakanlıklar ile sınırlandırılmıştır. Çalışmada özellikle Türkiye'deki bakanlıkların Twitter hesapları üzerinden gerçekleştirdiği kutlamaları analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu analiz, nitel bir içerik analizi metodolojisi kullanarak gerçekleştirilmiştir. İncelenen veriler, farklı bakanlıkların resmi sosyal medya hesaplarından derlenmiş ve analiz edilmiştir.

Çalışma, sosyal medyanın bayram kutlamalarına olan etkisini inceleyerek, bu platformların bakanlıkların bayram etkinliklerini dijitalleştirmek ve geniş kitlelere ulaşmak için nasıl kullanıldığını odaklanmaktadır. Hashtag kullanımı, paylaşılan içeriklerin türleri ve etkileşim düzeyi gibi faktörler ele alınarak, sosyal medyanın bayram kutlamalarındaki rolü ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir.

Çalışma, ayrıca bakanlıkların 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamalarını tanıtmak ve vatandaşlarla etkileşimde bulunmak için nasıl sosyal medya stratejileri kullandığını ele almış ve bu stratejilerin etkinliğini incelemiştir.

İncelenen bakanlıkların sosyal medya kullanımının analizi sonucunda, sosyal medyanın milli bayram kutlamalarına olan etkisi ve bakanlıkların stratejilerinin etkinliği hakkında önemli bulgular elde edilmiştir. Bu bulgular, bayram kutlamalarını daha da etkileşimli ve katılımcı hale getirme potansiyeline yönelik gelecekteki stratejiler için değerli ipuçları sunmaktadır.

Sonuç olarak, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nın dijital dönüşümü, bakanlıkların sosyal medya platformları üzerinden gerçekleştirdiği kutlamalarla derinleşmektedir. Bu dijital dönüşüm, bayramın ulusal kimliği pekiştirme ve demokratik değerleri kutlama amacını daha geniş kitlelere iletmekte etkili bir araç haline gelmiştir. Gelecekte, teknolojik gelişmelerin de katkısıyla, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nın dijital dönüşümü daha da ilerleyebilir ve bayram kutlamaları daha etkileyici ve katılımcı bir deneyim haline gelebilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, 29 Ekim, Cumhuriyet Bayramı

Abstract

29th of October Republic Day is considered one of the most significant national holidays in Turkey's modern history. Republic Day is celebrated to commemorate the establishment of the Republic of Turkey in 1923 and to honor democratic values. However, over time, the way in which October 29th is celebrated has undergone significant changes. Especially in recent years, the rapid rise of digital and social media has transformed the way this holiday is celebrated, making it increasingly important to examine the effects of this transformation.

This study aims to explore the digital transformation of the 29th of October Republic Day and to showcase the social media posts of public institutions in this context. Given that many public institutions have a presence on social media, the study focuses on ministries. Specifically, the study aims to analyze the celebrations carried out by Turkish ministries through their Twitter accounts. The analysis is conducted using a qualitative content analysis methodology. The examined data is collected from the official social media accounts of various ministries and analyzed.

The study primarily focuses on the impact of social media on holiday celebrations, highlighting how these platforms are used by ministries to digitize their holiday activities and reach broader audiences. Factors such as hashtag usage, types of shared content, and levels of interaction are examined in detail to analyze the role of social media in holiday celebrations.

Additionally, the study delves into how ministries use social media strategies to introduce and interact with citizens during the 29th of October Republic Day celebrations. The analysis of the social media usage of the examined ministries yields important findings regarding the impact of social media on national holiday celebrations and the effectiveness of ministries' strategies.

In conclusion, the digital transformation of the 29th of October Republic Day deepens through the holiday celebrations conducted by ministries on social media platforms. This digital transformation has become an effective tool for conveying the purpose of the holiday, which is to

strengthen the national identity and celebrate democratic values, to a wider audience. In the future, with the contribution of technological advancements, the digital transformation of the 29th of October Republic Day may further progress, making holiday celebrations more engaging and participatory.

Keywords: Social Media, October 29th, Republic Day

Giriş

29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, Türkiye'nin modern tarihindeki en önemli milli bayramlardan biri olarak kabul edilmektedir. Bu özel gün, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu kutlama amacı taşımakta olup demokratik değerlerin yüceltildiği bir coşku ve ulusal birlik günüdür. Ancak, zaman içinde 29 Ekim bayramının kutlama biçimi önemli ölçüde değişmiştir. Özellikle son yıllarda dijital medyanın ve sosyal medyanın hızla yükselmesi, bu bayramın kutlanma şeklini dönüştürmüş ve bu dönüşümün arkasındaki etkileri daha belirgin hale getirmiştir.

Bu çalışma, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nın dijital dönüşümünü ve kamu kurumlarının, özellikle bakanlıkların, söz konusu bağlamdaki sosyal medya yayınlarını incelemeyi amaçlamaktadır. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nın sosyal medya platformları üzerinden kutlanması, Türk hükümetinin bayramı kutlama ve milli kimliği pekiştirme stratejilerinin bir yansıması olarak giderek daha önemli hale gelmiştir. Bu çalışma, bu dijital dönüşümün ayrıntılarını incelemek ve bakanlıkların sosyal medya kullanımının bu milli bayramın kutlanma biçimine olan etkisini değerlendirmektedir.

Araştırma, Türkiye'deki çeşitli bakanlıkların resmi Twitter sosyal medya hesapları üzerinden gerçekleştirdikleri 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamalarını analiz etmektedir. Bu analiz, sosyal medyanın bayram kutlamalarına olan etkisini anlamamıza yardımcı olacak ve bakanlıkların sosyal medya stratejilerinin etkinliği hakkında önemli bulgular sunacaktır.

Ayrıca, çalışma bakanlıkların sosyal medya platformlarını kullanarak nasıl milli kimliği pekiştirdiklerini ve vatandaşlarla etkileşimde bulunduklarını incelemekte ve bu stratejilerin başarısını değerlendirmektedir. Örnekler üzerinden yapılan içerik analizi, bakanlıkların hangi paylaşımlarının daha fazla etkileşim yarattığını ve bayramın sosyal medya platformları üzerinden daha da geniş kitlelere ulaşmasını sağlayan unsurları ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın sonuçları, kamu kurumlarının dijital dönüşüm süreçlerini daha iyi anlamalarına ve milli bayramları daha etkileşimli ve katılımcı hale getirmelerine yardımcı olabilir. Ayrıca, teknolojik gelişmelerin etkisiyle, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nın dijital dönüşümünün gelecekte daha da derinleşebileceği ve bayram kutlamalarının daha görünür hale gelebileceği bir potansiyele işaret etmektedir.

1. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, Dijital Dönüşüm ve Sosyal Medyanın Rolü

29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, Türkiye'nin modern tarihindeki en anlamlı milli bayramlardan biridir. Bu bayram, 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu kutlamak ve demokratik değerleri yüceltmek amacıyla ilan edilmiştir. Cumhuriyet Bayramı, Türk milletinin ulusal kimliği ve bağımsızlığına duyduğu sevgiyi yansıtan bir etkinlik olarak büyük bir öneme sahiptir (Özşahin, 2017).

Dijital dönüşüm, teknolojinin hızlı gelişimiyle birlikte toplum ve iletişim şekillerini dönüştüren bir süreçtir (Kotler ve Keller, 2016). Sosyal medya ise dijital dönüşümün önemli bir parçasıdır ve hızla yaygınlaşan bir iletişim aracıdır. Sosyal medya, toplulukların ve bireylerin çeşitli konularda bilgi paylaşımını, etkileşimini ve görüşlerini ifade etmelerini kolaylaştırır (Kaplan ve Haenlein, 2010). Bu platformlar, toplumsal olayları kutlama ve paylaşma amacı taşıyan kamu kurumları için güçlü bir araçtır (Kolb, 2015).

2. Araştırma Yöntemi

Bu çalışma, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nın dijital dönüşümünü ve kamu kurumlarının sosyal medya platformları üzerinden gerçekleştirdiği kutlamaları incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemi, Türkiye'deki bakanlıkların Twitter hesaplarıyla sınırlanmıştır. Çalışmada, nitel içerik analizi metodolojisi kullanılarak incelemeler gerçekleştirilmiş, bakanlıkların resmi sosyal medya hesaplarından elde edilen veriler analiz edilmiştir.

3. Bulgular

Yapılan içerik analiziyle Türkiye'deki 17 bakanlığın Twitter hesaplarında 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamalarıyla ilgili paylaşımları; içeriklerin ortalama etkileşim oranı ile, konusu ve türü açısından dağılımları incelenmiştir. Elde edilen bulgular aşağıdaki başlıklarla ifade edilmiştir.

Paylaşılan İçerik Sayıları ve Türleri

Çalışmada ele alınan ve incelenen unsurlardan bir tanesi bakanlıklara ait Twitter hesaplarından 29 Ekim ve Cumhuriyetin 100. Yılıyla ilgili yapılan paylaşımların niceliğine ilişkindir. Bu bağlamda 29 Ekim 2023 tarihinde 17 bakanlığa ait resmi Twitter hesaplarının her birinden konuyla ilgili yapılan paylaşımlar incelenmiştir. İncelenen tarihte toplam 160 paylaşım yapılmıştır. Söz konusu paylaşımların 64'ü bakanlıkların kurumsal hesaplarından doğrudan yayınlanan içeriklerden oluşurken geriye kalan 96'sı paylaşım bakanların veya diğer hesaplardan yapılan paylaşımları retweet edilmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

Tablo 1. Bakanlıkların 29 Ekim 2023 Tarihli Twitter Kutlama Paylaşımları

	Resmi Hesap Video	Resmi Hesap Görsel	Bakan Hesabı Video	Bakan Hesabı Görsel	Diğer Retweetler
Adalet Bakanlığı	-	-	2	-	-
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	-	-	1	5	-
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	-	-	-	2	-
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	-	1	-	1	-
Dışişleri Bakanlığı	1	1	-	1	34
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	1	1	-	2	1
Gençlik ve Spor Bakanlığı	-	4	-	2	-
Hazine ve Maliye Bakanlığı	-	1	-	1	-
İçişleri Bakanlığı	-	1	2	-	5
Kültür ve Turizm Bakanlığı	1	2	1	1	1
Millî Eğitim Bakanlığı	3	6	4	-	-
Millî Savunma Bakanlığı	26	4	-	-	6
Sağlık Bakanlığı	-	2	1	1	-
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	-	2	9	2	-
Tarım ve Orman Bakanlığı	-	1	2	3	1
Ticaret Bakanlığı	-	-	-	1	1
Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı	1	5	1	2	-
Toplam	33	31	23	24	49

İnceleme neticesinde bakanlıkların resmi hesaplarından genellikle bakanların paylaşımlarının retweet edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Milli Savunma Bakanlığı haricinde geriye kalan tüm bakanlıkların resmi twitter hesapları, bağlı olduğu bakanın bir paylaşımını retweet etmiştir. Ticaret Bakanlığı ise sadece bağlı olduğu bakanın paylaşımını retweet yapılmasıyla bir yayın gerçekleştirmiştir. En çok kutlama paylaşımını Milli Savunma Bakanlığı yaparken, en az paylaşımı Ticaret Bakanlığı yapmıştır. Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı ise doğrudan resmi Twitter hesapların kutlama paylaşımı yapmayarak sadece bağlı oldukları ilgili bakanların kutlama mesajlarını retweet etmiştir. Bakanlıkların resmi Twitter hesaplarından toplam 33 videolu kutlama içeriği, 31 görsel kutlama içeriği yayınlanmıştır. Resmi hesaplardan toplam 96 retweet yapılmıştır. Bu retweetlerden 23 video kutlama içeriği ve 24 görsel kutlama içeriği bakanların şahsi Twitter hesabından yaptığı kutlama paylaşımlarından oluşmaktadır. Özellikle Dışişleri Bakanlığı'nın dış ülkelerdeki büyükelçiliklerin hesaplarından yapılan kutlamaları retweet yapması, bakanlığın sosyal medyada eklemlenen ve yatay genişleyen bir strateji belirlediğini ortaya koymaktadır. Milli Savunma Bakanlığı ise resmi kutlamalarda oynadığı etkin rolü, sosyal medyada göstermiştir. Birçok farklı

şehirdeki kutlamalarda görev alan Milli Savunma Bakanlığı, bu kutlamalardan oluşturduğu sosyal medya içeriklerini yoğun bir şekilde 29 Ekim'de paylaşmıştır.

Tüm bu incelemeler neticesinde bakanlıkların 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamalarını tanıtmak ve vatandaşlarla etkileşimde bulunmak için sosyal medya stratejileri geliştirdiği gözlemlenmiştir. Bu stratejiler, bayram etkinliklerini dijitalleştirmek, etkileşim yaratmak ve vatandaşlarla daha yakın bir ilişki kurmak amacı taşımaktadır. Örnekler üzerinden yapılan içerik analizi, bakanlıkların paylaşımlarının içeriğini ve türlerini detaylı bir şekilde açıklamış ve etkileşim düzeyini artıran paylaşımları belirlemiştir. Bu bağlamda bakanlıkların, genel olarak bakanların şahsi hesaplarından yaptığı paylaşımları yaymayı tercih ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç

Sosyal medyanın milli bayram kutlamalarındaki rolü büyük bir önem taşımaktadır. Sosyal medya, bayram kutlamalarını daha geniş kitlelere ulaştırmak, katılımcıları etkilemek ve bayramı daha görünür hale getirmek için kullanılan bir araç haline gelmiştir. Hashtag kullanımı, paylaşılan içerik türleri ve etkileşim düzeyi gibi faktörler, bayram kutlamalarındaki etkinlikleri ve katılımcıları şekillendirmektedir.

Sosyal medyanın, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nın kutlanma şeklini dönüştürdüğü ve bu bayramı daha geniş kitlelere ulaştırdığı sonucuna varılmıştır. Bakanlıkların sosyal medya stratejileri, bayram kutlamalarını daha etkileyici ve katılımcı hale getirmekte önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal medyanın bu etkisi gelecekte daha da artabilir, bayram kutlamaları daha etkileşimli hale gelebilir ve milli kimlik ve değerler daha geniş bir toplulukla paylaşılabilir. Bu çalışma, kamu kurumlarının dijital dönüşüm sürecinde dikkate alabileceği stratejileri incelediği için gelecekteki stratejiler için bazı öneriler sunmaktadır. Kamu kurumları, sosyal medyanın potansiyelini daha iyi kullanmak için daha fazla araştırma ve geliştirme yapmalıdır.

KAYNAKÇA

Özşahin, M. (2017). Turkish Nationalism and the Young Turk Massacre of the Armenians: Turkish Nationalism and the Armenian Genocide. Bloomsbury Publishing.

Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). Marketing Management. Pearson.

Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. Business Horizons, 53(1), 59-68.

Kolb, A. Y. (2015). The Social Media Handbook for Financial Advisors: How to Use LinkedIn, Facebook, and Twitter to Build and Grow Your Business. Bloomberg Press.

CUMHURİYETİN İLANI SONRASI TÜRK-İRAN İLİŞKİLERİNİN GENEL DURUMU (1923-1938)

THE GENERAL SITUATION OF TURKISH-IRANIAN RELATIONS AFTER THE PROCLAMATION OF THE REPUBLIC (1923-1938)

Alper YILDIRIM

Dr., Bağımsız Araştırmacı

ORCID: 0000-0001-9803-0766

Özet

Uzun bir geçmişe sahip Türk-İran ilişkileri, tarihsel süreç içerisinde pek çok soruna ve anlaşmazlığa sahne oldu. İki ülke arasında süregelen olumsuz siyasî atmosfer, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından sonra bir müddet daha devam etti. 1923 yılında, İran'da henüz Kaçar hanedanı resmî olarak sona ermemişken, Rıza Han (Pehlevî) iktidara gelerek ülkenin başbakanı oldu. Ardından, Kaçar hükümdarı Ahmed Şah'ın (1909-1925) devrilmesiyle Rıza Pehlevî (1925-1941) hakimiyeti tamamen ele geçirdi ve 1925 yılında İran şahı olarak tahta çıktı. Böylece İran'da Kaçar hanedanı son bularak Pehlevî hanedanı dönemi başladı. Bu dönemde geçmişten gelen problemler, modernleşme çabası içerisinde olan Türkiye ve İran'ın iyi ilişkiler geliştirmesine engel oldu. Özellikle iki ülkenin sınır anlaşmazlıkları ve bölgedeki aşiret meseleleri, bu engeli oluşturan en önemli hususlar arasında yer aldı. Her iki ülke de mevcut sorunları gidermeye yönelik net bir adım atmadı. Ancak ilerleyen süreçte geliştirilen taraflar arası problemlerin aşılması fikri, iki ülkeyi bir araya getiren önemli bir faktör olarak gündeme geldi. Oluşan bu mutedil siyasî iklim, Rıza Pehlevî'nin Türkiye'yi ziyaret etmesiyle sonuçlandı ve böylece Türk-İran ilişkilerinde yeni bir döneme girilmiş oldu. Rıza Pehlevî'nin yaklaşık bir aylık ziyareti boyunca Türkiye'nin muhtelif yönlerden gelişmesine tanıklık etmesi, onun modern İran düşüncesini de pozitif yönde etkiledi. Zaman içinde değişen uluslararası politik ortam sebebiyle artan güvenlik ihtiyacı, taraflar arasında bölgesel ortaklık ve iş birliği stratejilerinin gelişmesini de beraberinde getirdi.

Bu çalışma temelde, Osmanlı Devleti'nin lağvedilmesi ve Türkiye'de cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türk-İran ilişkilerinin ne yönde şekillendiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca iki ülkenin modernleşme algısı üzerinde durularak tarafların bu hususta benzer ve farklı yönleri tartışılmaktadır. Bu minvalde çalışma, 1923-1938 yılları arası Türk-İran ilişkileri ile sınırlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, İran, Cumhuriyet, Atatürk, Rıza Şah

Abstract

Turkish-Iranian relations, with a long history, have witnessed many issues and disputes throughout the historical process. The ongoing unfavorable political atmosphere between the two countries continued for a while after the establishment of the Republic of Turkey in 1923.

In 1923, while the Qajar dynasty had not officially ended in Iran yet, Reza Khan (Pahlavi) came to power and became the country's prime minister. Later, with the overthrow of Qajar ruler Ahmad Shah (1909-1925), Reza Pahlavi (1925-1941) completely seized power and ascended the throne as the Shah of Iran in 1925. Thus, in Iran, the era of the Qajar dynasty came to an end, and the Pahlavi dynasty period began. During this period, existing problems from the past hindered the development of good relations between Turkey and Iran, both of which were in pursuit of modernization. In particular, border disputes between the two countries and tribal issues in the region were among the most significant obstacles. Neither of the two countries took a clear step towards resolving the existing problems. However, the idea of overcoming the problems between the parties that developed over time emerged as an important factor bringing the two countries together. This moderate political climate resulted in Reza Pahlavi's visit to Turkey, marking the beginning of a new era in Turkish-Iranian relations. Witnessing Turkey's development from various aspects during Reza Pahlavi's approximately month-long visit positively influenced his modern Iranian perspective. Due to the changing international political environment over time, the increasing need for security led to the development of regional partnership and cooperation strategies between the parties.

This study aims mainly to reveal how Turkish-Iranian relations took shape after the dissolution of the Ottoman Empire and the proclamation of the Republic in Turkey. Additionally, by focusing on the perception of modernization in both countries, the similar and different aspects of the parties in this regard are discussed. In this context, the study is limited to the years 1923-1938 of Turkish-Iranian relations.

Keywords: Türkiye, Iran, Republic, Atatürk, Reza Shah

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DİPLOMASİSİ

DIPLOMACY OF THE REPUBLIC OF TÜRKİYE

Figen TABANLI

Dr. Öğretim Üyesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Özet

Diplomatik olayların veya faaliyetlerin tarihi çok eski dönemlere kadar uzanmaktadır. Günümüz anlamıyla bahsedilen diplomasi kavramı ise ancak birkaç yüz yıllık bir olgudur. Diplomasinin pek çok tanımı yapılabilir. Diplomasiyi en geniş anlamıyla, devletlerin uluslararası alanda siyasi veya hukuki etkileşim kurma yöntem veya teknikleri olarak tanımlamak mümkündür.

Türkiye Cumhuriyeti diplomasi anlayışının ve teşkilatının oluşumunda, Osmanlı Devleti'nin son yüzyıllarında etkili olan diplomasi anlayışı ve yöntemlerinin etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Örneğin Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü koruma politikası, Türkiye Cumhuriyeti diplomasisinde de vardır. Diplomasi teşkilatının yapılanmasında da Osmanlı'nın gerileme döneminde kurduğu Hariciye Nezareti, Tercüme Büroları gibi kurumların veya çalışanların büyük bölümünün aynen ya da benzer şekilde Türkiye'ye geçtiği görülmektedir. Cumhuriyet dönemi diplomasisinde, Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün "Yurtta Barış, Dünyada Barış" ilkesi doğrultusunda, barışçı bir politika izlendiği, devletin çıkarlarının korunmasının hedeflendiği bir anlayış sergilendiği görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nin yıkılışı ve 29 Ekim 1923'de cumhuriyetin ilanıyla Türkiye Cumhuriyeti devleti kurulmuştur. Çok küçük temel bir kadroyla kurulan Dışişleri teşkilatı zamanla genişleyen bir teşkilat olmuştur. Dışişleri Bakanlığı'nın verilerine göre; 1924 yılında 39, 2002 yılında 163 olan faal dış temsilcilik sayısı, 2023 itibarıyla 146 Büyükelçilik, 13 Daimi Temsilcilik, 95 Başkonsolosluk, bir Konsolosluk Ajanlığı, bir Konsolosluk Bürosu ve bir Ticaret Ofisi olmak üzere toplam 257'ye ulaşmış bulunmaktadır.

Günümüzde klasik diplomasi faaliyetleri, teknolojinin ve internetin gelişimi ve sosyal medya iletişim araçlarının artması ile birlikte dönüşüm geçirmiştir. Dijital diplomasi, soft power (yumuşak güç) gibi kavramlardan söz edilmektedir. Diplomatlar, teknolojiden anlayan, dijital iletişim ve diplomasi bakımından bilgi ve becerileri olan, dijital okuryazarlığı ileri seviyede olması beklenen görevliler haline gelmiştir. Türkiye'nin de küresel diplomasi anlayışına ayak uydurduğu, dijital diplomasiyi aktif olarak kullandığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti, Diplomasi, Dijital Diplomasi.

Abstract

The history of diplomatic events or activities dates back to ancient times. The concept of diplomacy in its modern sense is a phenomenon that is several hundred years old. There are many definitions of diplomacy. It is possible to define diplomacy in its broadest sense as the methods or techniques of states to establish political or legal interaction in the international arena.

It would not be wrong to say that the diplomatic mentality and methods that were effective in the last centuries of the Ottoman Empire were effective in the formation of the diplomatic understanding and organization of the Republic of Turkey. For example, the policy of protecting the territorial integrity of the Ottoman Empire is also present in the diplomacy of the Republic of Turkey. In the structuring of the diplomatic organization, it is seen that most of the institutions or employees established by the Ottoman Empire during its decline, such as the Ministry of Foreign Affairs and Translation Offices, moved to Turkey in the same way or in a

similar way. In the diplomacy of the Republic period, it is seen that a peaceful policy was followed in line with the principle of "Peace at Home, Peace in the World" of the founder of the Republic, Mustafa Kemal Atatürk.

With the collapse of the Ottoman Empire and the declaration of the republic on 29 October 1923, the Republic of Türkiye was established. The Foreign Affairs organization, which was established with a very small basic staff, has become an organization that has expanded over time. According to the data of the Ministry of Foreign Affairs; The number of active foreign missions, which was 39 in 1924 and 163 in 2002, has reached a total of 257 by 2023, including 146 Embassies, 13 Permanent Representations, 95 Consulates General, one Consular Agency, one Consular Office and one Trade Office.

At the present time classical diplomacy activities have transformed with the development of technology and the internet and the increase in social media communication tools. Concepts such as digital diplomacy and soft power are mentioned. Diplomats have become officials who understand technology, have knowledge and skills in digital communication and diplomacy, and are expected to have an advanced level of digital literacy. It can be said that Turkey has kept pace with the understanding of global diplomacy and actively uses digital diplomacy.

Key Words: Republic of Türkiye, Diplomacy, Digital Diplomacy.

MUSTAFA KAMAL ATATÜRKÜN DÖVLƏTÇİLİK TƏCRÜBƏSİ MİLLİ DÖVLƏT QURUCULUĞU PROSESİNDƏ NÜMUNƏ KİMİ

MUSTAFA KAMAL ATATÜRK'S STATEMANSHIP EXPERIENCE AS AN EXAMPLE IN THE NATIONAL STATE BUILDING PROCESS

Mehriban Nağı qız SƏRDAROVA

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, Elmi-Tədqiqat Mərkəzinin Fundamental Araşdırmalar bölməsinin kiçik elmi işçisi

Özet

Məlumdur ki, hər bir xalqın milli azadlığa və dövlət müstəqilliyinə qovuşması üç mühüm şərtlə ödənilir. Bunun üçün tarixi şans, milli iradə və liderə malik olmaq vacibdir. Mustafa Kamal Atatürk Türk Cümhuriyyətinin tarixi taleyində həm tarixi şans, həm milli iradə nümunəsi, həm də liderlik zirvəsidir.

Onun siyasi və dövlət fəaliyyətinin ən böyük nəticəsi quruculuğuna bilavasitə rəhbərlik etdiyi və türk xalqına, həm də nəinki türk xalqına deyil, bütövlükdə türk dünyasına bəxş etdiyi mükəmməl milli dövlət, müstəqil Türk Cümhuriyyəti hesab olunur. Belə ki, Türkiyə Cümhuriyyətinin yaradıcısı Mustafa Kamal Atatürkün dövlətçilik təcrübəsi milli dövlət quruculuğu prosesində daim xatırlanan böyük bir hadisədir. Təsadüfi deyildir ki, türk ruhu daşıyan müstəqil dövlətlər öz dövlət quruculuqlarında bu irsdən dönə-dönə bəhrələnmişlər. Azərbaycanda müstəqilliyin ilk illərindən başlayaraq milli dövlət quruculuğunun bütün aparıcı sahələrində bu irs başlıca nümunələrdən biri olmuşdur. Böyük Atatürkün şəxsiyyətinə və irsinə, dövlətçilik xidmətlərinə yüksək sayğılar bəsləyən Ulu öndər Heydər Əliyev bu barədə deyir: "Unudulmaz Atatürkün müqəddəs adı, solmayan siması min illərdən gələn Türkiyə və Azərbaycan dostluğunun və qardaşlığının gələcək yoluna parlaq işıq saçır."

Mustafa Kamal Atatürkün dövlət quruculuğu istedadı, dövlətçiliyin bütün sahələrində uzunmüddətli inkişaf strategiyaları müəyyənləşdirməsi, həyata keçirməsi, yeni, ağlagəlməz, yalnız zamanı çatanda üzə çıxa biləcək milli mənafeli planları kimsəyə sirr deyil, onun bu fenomenallığının təhlilinə onlarla irihəcmli monoqrafiyalar həsr edilibdir. Heydər Əliyev irsində Atatürk heyranlığı bir dövlət başçısının digər bir dövlət başçısına verdiyi yüksək qiymət deyil, Atatürkün kimliyinə, məqsədyönlüyünə, yenilməz vətəndaşlıq əzminə, "axına qarşı ikiqat, üçqat artıq güclə" yorulmaz səylərlə üzməsinə, görünməyən üfüqdə gördüyü hədəflərinə verilən qiymətdir.

Türk millətinin ana kitablarında heç millətdə olmayan fikir "titrə, özünə dön, sən özünə dönəndə böyük olursan" aksiomasını Atatürk XX əsrdə yenidən yaşatdı. Öz millətinə qəhrəmanlıq zəkasını, zəngin mənəvi-ruhi potensialını yenidən bəxş etməklə onun həm özünə, həm dünyaya nəyə qadir olduğunu anlatdı.

Atatürkün dövlətçilik irsi proqram xarakteri daşıyır və onun məzmununda türkün qüdrətli şanlı keçmişi, indiki mövcudiyyəti və gələcək idealları vəhdətdədir.

Araşdırmada Atatürkün dövlətçilik ideyaları və idealları milli dövlətçiliyimizin qurulmasında, inkişafında, xüsusən də, ictimai-sosial həyatında müəyyənləşən strategiyaların həyata

keçirilməsində, Heydər Əliyevin özünün də qeyd etdiyi kimi, bir ilham mənbəyi, mənəvi-ideoloji güc, örnək kimi dəyərləndirilir.

Atatürkün dövlətçilik təcrübəsindən istifadə milli idarəetmə sirrlərinin mənimsənilməsidir. Bu irsdən bu gün istifadə edilir, gələcəkdə də əsaslanacaq.

Bu gün türk dünyasında qarşılıqlı əlaqələrin yaradılması və zənginləşməsi sahəsində bu irs ali məqsədlərə xidmət edir.

Açar sözlər: Atatürkün dövlətçilik idealları, Türkiyə Cümhuriyyəti, milli dövlətçilik, Atatürk irsi, Heydər Əliyev və Atatürk

Abstract

It is known that the achievement of national freedom and state independence of each nation is paid for by three important conditions. For this, it is important to have historical luck, national will and a leader. In the historical destiny of the Turkish Republic, Mustafa Kemal Atatürk is both a historical chance, an example of national will, and the pinnacle of leadership.

The greatest result of his political and state activities is considered to be the perfect national state, the independent Turkish Republic, which he directly led and gave to the Turkish people, and not only to the Turkish people, but to the Turkish world as a whole. Thus, the statehood experience of Mustafa Kemal Atatürk, the founder of the Republic of Turkey, is a great event that is constantly remembered in the process of national state building. It is no coincidence that the independent states bearing the Turkish spirit have repeatedly benefited from this heritage in their state building. Starting from the first years of independence in Azerbaijan, this heritage has been one of the main examples in all leading areas of national state building. Great leader Heydar Aliyev, who highly respects the personality and legacy of Atatürk, statesmanship services, says about this: "The holy name and unfading face of the unforgettable Atatürk shines a bright light on the future path of the friendship and brotherhood of Turkey and Azerbaijan that has been going on for thousands of years."

Mustafa Kemal Atatürk's state-building talent, determination and implementation of long-term development strategies in all areas of statehood, new, unimaginable, national interest plans that can be revealed only when the time is right are not a secret to anyone. In Heydar Aliyev's legacy, the admiration of Atatürk is not a high praise given by one head of state to another head of state, but an appreciation for Atatürk's identity, purposefulness, invincible citizenship determination, his tireless efforts to swim "against the current with double, triple strength", and the goals he sees on the invisible horizon.

In the 20th century, Atatürk relived the axiom "tremble, return to yourself, when you return to yourself, you become great", which was never found in the mother books of the Turkish nation. By re-giving his nation his heroic intelligence and rich spiritual and spiritual potential, he told both himself and the world what he was capable of.

Atatürk's legacy of statehood is programmatic, and in its content, the Turk's powerful and glorious past, present existence and future ideals are united.

In the research, the ideas and ideals of Atatürk's statehood are evaluated as a source of inspiration, moral-ideological strength, and example in the establishment and development of our national

statehood, especially in the implementation of strategies defined in its public and social life, as noted by Heydar Aliyev himself.

Using Atatürk's statecraft experience is mastering the secrets of national governance. This heritage is used today and will be based on it in the future.

Today, this heritage serves higher purposes in the field of creation and enrichment of mutual relations in the Turkic world.

Keywords*:* Atatürk's ideals of statehood, Republic of Turkey, national statehood, Atatürk's legacy, Heydar Aliyev and Atatürk

İLKOKUL VE ORTAOKUL MÜZİK DERS KİTAAPLARINDA YER ALAN ATATÜRK VE CUMHURİYET KONULU ŞARKILARIN İNCELENMESİ

ANALYSIS OF ATATÜRK AND REPUBLIC THEMED SONGS INCLUDED IN ELEMENTARY AND MIDDLE SCHOOL MUSIC TEXTBOOKS

Yazar 1 Uzm. Öğretmen Eda ALEMDAR ÇANKAYA
Mümtaz Turhan Anadolu Lisesi, Erzurum, Türkiye
ORCID: 0000-0002-8148-8620

Yazar 2 Dr. Öğr. Üyesi Doğukan DURSUN
İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye
ORCID: 0000-0001-8089-4953

Yazar 3 Doç. Dr. Betül KARAGÖZ DURSUN
İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye
ORCID: 0000-0002-2655-3303

Özet

Bu araştırmanın amacı, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2023-2024 eğitim öğretim yılında ilkokul ve ortaokullarda okutulan müzik ders kitaplarında öğretilmesi ve dinletilmesi istenen Cumhuriyet ve Atatürk temalı okul şarkılarının tespit edilerek incelenmesidir. Doküman analizi yapılan bu çalışmada, şarkılar derinlemesine incelenerek analiz edilmiştir. Bu çalışmada "İlkokul ve Ortaokul ders kitaplarında yer alan Atatürk ve Cumhuriyet temalı okul şarkıların müziksel özellikleri nelerdir?" sorusuna yanıt aranmıştır. Bu kapsamda yapılan araştırmanın sonucuna göre toplam 227 eserin %21'inin cumhuriyet ve Atatürk temalı olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, 1. sınıflarda 19 eserden 7 tanesinin, 2. Sınıflarda 31 eserden 6 tanesinin, 3. Sınıflarda 18 eserden 3 tanesinin, 4. Sınıflarda 24 eserden4 tanesinin, 5. Sınıflarda 33 eserden 5 tanesinin,6. Sınıflarda 22 eserden 9 tanesinin, 7. Sınıflarda 37 eserden 7 tanesinin ve 8. Sınıflarda 43 eserden 7 tanesinin Atatürk ve Cumhuriyet temasını içerdiği tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, Atatürk ve Cumhuriyet konusunun en fazla %40 ile 6. Sınıf ders kitaplarında, en az konunun ise %15 ile 5. Sınıf ders kitaplarında yer aldığı görülmüştür. Aynı şarkıların farklı sınıf seviyelerinde tekrar etmesi de tespit edilen hususlar arasındadır. Öğrencilere vatan sevgisi, bayrak sevgisi aşılamada en önemli etkinliklerden biri olan müzik dersinde öğretilen şarkıların kapsamının genişletilerek hem müzik kültürü hem de farklı müzik türlerini tanıyacağı eserlerin uzmanlar tarafından seçilmesi önerisi getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, cumhuriyet, okul şarkısı.

Abstract

The aim of this research is to identify and analyze the Republic and Atatürk themed school songs intended for teaching and listening in music textbooks used in elementary and middle schools for the 2023-2024 academic year by the Ministry of National Education. In this document analysis study, the songs were examined in depth and analyzed. This research sought to answer the question, "What are the musical characteristics of Atatürk and Republic-themed school songs in elementary and middle school textbooks?" According to the results of the study, 21% of a total of 227 pieces were found to be themed around the Republic and Atatürk. Additionally, it was determined that out of 19 songs in the 1st grade, 7; out of 31 songs in the 2nd grade, 6; out of 18 songs in the 3rd grade, 3; out of 24 songs in the 4th grade, 4; out of 33 songs in the 5th grade, 5; out of 22 songs in the 6th grade, 9; out of 37 songs in the 7th grade, 7; and out of 43 songs in the 8th grade, 7 were themed around Atatürk and the Republic. Based on these findings, the topic of Atatürk and the Republic appeared most frequently in 6th grade textbooks at 40% and least frequently in 5th grade textbooks at 15%. It was also observed that the same songs were repeated across different grade levels. It is suggested to expand the repertoire of songs taught in music lessons, which play a critical role in instilling a love for the homeland and the flag in students. Additionally, it’s recommended that experts select pieces that will introduce both the musical culture and various musical genres to students.

Keywords: Atatürk, republic, school song.

29 EKİM'E GÜNÜMÜZ TÜRK ŞİİRİNİN PENCERESİNDEN BAKMAK

LOOKING AT OCTOBER 29 THROUGH THE WINDOW OF TODAY'S TURKISH POETRY

Merve LEBLEBİCİ

Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı.

ORCID ID: 0000-0003-3031-9920

Özet

İnsanoğlu çok eski zamanlardan beri duygularını, düşüncelerini, hayallerini en etkili bir şekilde anlatabilmenin yollarını aramış ve edebî türlerin en eskisi olarak tarif edilen şiir ile kendini ifade etmeye başlamıştır. Aristo'nun Poetika'sından günümüze kadar pek çok şekilde tarif edilen şiir, kesin tanımı olmayan bir tür olarak gelişimine devam etmektedir.

Edebî eserlerin basımında ve yayımında internet sisteminin kurulmasıyla birlikte büyük bir değişim başlamıştır. Genel ağ sistemi olarak da adlandırılan bu sistem postmoderniteyle koşut bir gelişme göstererek modernitenin basım/yayım merkezlerini sarsmış ve "edebî mahfil"leri dağıtarak merkezsizliği getirmiştir. Bunun sonucunda da edebî eserlerin basımında ve yayımında büyük rol oynayan gazete ve dergilerin yerini genel ağ sistemindeki "blog"lar ve benzeri sayfalar almıştır. Gerçekleşen bu büyük değişimin edebiyat sanatı ve bilimi açısından olumlu mu yoksa olumsuz mu bir sonuç getirdiği/getireceği henüz bilinemezken internet sistemindeki bloglar ve benzeri sayfalar üzerinden okuyuculara sunulan metin sayısında artış olduğu tespit edilmiş[1]; çalışmamızın başlığını oluşturan 29 Ekim ve Cumhuriyet Bayramı adına yazılmış şiirlerin de bu durumdan payını aldığı görülmüştür.

Bu çalışmada Türkçe genel ağ sistemi içinde yer alan "antoloji.com" başlıklı şiir sitesinde 29 Ekim ve Cumhuriyet ile ilgili şiirler üzerinden bir araştırma yapılmıştır. İlgili sitedeki bilgilere göre "29 Ekim" ve "Cumhuriyet Bayramı" başlıklı çok sayıda şiir bulunduğu tespit edilmekle birlikte metinlerin büyük bir çoğunluğunun "meşhûr" olmayan şairlerce söylendiği de gözlemlenmiştir. Bu durum moderniteden postmoderniteye geçişin eser basım/yayımındaki değişime tam olarak uyduğu için çalışmamızın içeriğini oluşturmuş, incelemeye alınan metinlerin 29 Ekim ve Cumhuriyet temalarını nasıl işledikleri üzerinde muhteva tahlili yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 29 Ekim, Cumhuriyet, günümüz Türk şiiri, şiir tahlili, muhteva incelemesi.

Abstract

Since ancient times, human beings have sought ways to express their feelings, thoughts and dreams in the most effective way and have begun to express themselves through poetry, which

[1] Leblebici, Merve, *"İki Binli Yılların Türk Şiirinde Bursa"* başlıklı sunulmuş bildiri, 2022, Bursa.

is described as the oldest of literary genres. Poetry has been described in many ways from Aristotle's Poetics to the present day, It continues to develop as a species that does not have a precise definition.

A great change began in the printing and publishing of literary works with the establishment of the internet system. This system, also called the general network system, developed parallel to postmodernity and shook the printing/publishing centers of modernity and brought decentralization by dispersing the "literary circles". As a result, newspapers and magazines, which play a major role in the printing and dissemination of literary works, have been replaced by "blogs" and similar pages in the general network system. While it is not yet known whether this great change has brought positive or negative results in terms of the art and science of literature, it has been determined that there is an increase in the number of texts presented to readers through blogs and similar pages on the internet system; It has been observed that the poems written on behalf of 29 October and Republic Day, which constitute the title of our study, also took their share from this situation.

In this study, a research was conducted on the poems related to October 29 and the Republic on the poetry site "antoloji.com", which is within the Turkish public network system. According to the information on the relevant site, it was determined that there were many poems titled "29 October" and "Republic Day", but it was also observed that the majority of the texts were written by poets who were not "famous". Since this situation fully complies with the change in the printing/publication of works due to the transition from modernity to postmodernity, it formed the content of our study, and a content analysis was made on how the texts examined dealt with the themes of October 29 and the Republic.

Key Words: 29 October, Republic, contemporary Turkish poetry, poetry analysis, content analysis.

Giriş

“29 Ekim’e Günümüz Türk Şiirinin Penceresinden Bakmak” başlıklı bu çalışma Türkçenin en eski ve en yaygın olduğu bilinen şiir sitelerinden biri olan www.antoloji.com üzerinde yapılan taramalar sonucunda ortaya konulmuştur. Bu sitenin arama çubuğuna “29 Ekim” ifadesi yazıldığında 118 veri, “Cumhuriyet Bayramı” yazıldığında ise 101 veri ile karşılaşılmış; bu verilerin hepsinin şiir türünde olmadığı, bazı şiirlerin tem olarak 29 Ekim’i/Cumhuriyet’i işlemediği, bazı şiirlerin de siteye birkaç kez yüklendiği gibi sebeplerden hareketle gerekli ayıklamalar yapılmış ve 177 şiir üzerinden çalışma yürütülmüştür. Cumhuriyet’in ilânından bu zamana kadar geçen süreçte 29 Ekim ve Cumhuriyet temalı şiirlerin sayısı oldukça azken incelemesini yaptığımız sitedeki en eski tarihli şiirin 2004 yılına ait olduğu göz önüne alındığında günümüz şiirinde bu sayının azımsanamayacak rakamlarda olduğu tespit edilmiştir. Bu durum tam da yukarıda bahsettiğimiz edebî mahfillerin dağılıp gazete ve dergilerin yerini genel ağ sistemindeki “blog”lar ve benzeri sayfalara bırakmış olmasının bireylerin ürettiklerini paylaşma noktasında merkezsizliği olumlu yönde kullanarak niceliksel artışa katkıda bulunduklarını göstermiştir. Öte yandan moderniteden postmoderniteye geçiş sürecindeki

merkezî kontrolün dağılması bireylerin üretimlerine niceliksel anlamda katkı sağlarken bu durumun edebî değere de aynı şekilde yansıyıp yansımadığı sorularının ilerleyen süreçte araştırılacağı düşünülmektedir.

Cumhuriyet'in Şiiri

Türk milletinin hafızasında ve kalbinde çok önemli bir yere sahip olan 29 Ekim ve Cumhuriyet, ilân edildiği tarihten bu yana pek çok edebî türün konusu olmuş; birçok şair tarafından da şiirlerin temi olarak işlenmeye başlamıştır. Mücadelelerle dolu şanlı bir tarihe sahip olan Türk milletinin Cumhuriyet'in ilânı ile yaşamış olduğu mutluluk ve coşku şöhretli ya da daha az bilinen birçok şair tarafından işlendiği bilinmekle birlikte *"Eğilmez başımıza taç yaptık hürriyeti/Zaferle kalbimize yazdık Cumhuriyeti…"* dizeleriyle akla gelen ilk isimlerden biri olmuştur Bursalı şair Ömer Bedrettin Uşaklıgil. Ayrıca "29 Ekim" şiiri ile Ahmet Kutsi Tecer, "Yaşasın Cumhuriyet" adlı şiiri ile Can Yücel, "Cumhuriyet" başlıklı şiiri ile Hasan Ali Yücel en çok bilinen şairlerdendir. Her bir yılının ayrı coşku, mutluluk ve minnet duygusuyla kutlandığı Cumhuriyet'in şiirlerde de yerini aldığı görülür: "Onuncu Yıl Marşı" Faruk Nafiz Çamlıbel ve Behçet Kemal Çağlar, "On Beş Yılı Karşılarken" Mithat Cemal Kuntay, "Cumhuriyetimizin 50.Yılı" Bekir Sıtkı Erdoğan.

Günümüzde 29 Ekim ve Cumhuriyet ile ilgili yazılan şiirlerin sayısında büyük bir artış olduğu tespit edilmiş; bu şiirlere tematik açıdan yaklaşıldığında ise çok yönlü bir dağılım olduğu görülmüştür. Söz konusu şiirlere ferdî (bireysel) temler açısından bakıldığında şairlerin 29 Ekim öncesi yaşanılan sıkıntılardan, 29 Ekim'in bir ulusun yeniden doğuşu olduğundan, 29 Ekim'in güzelliğinden, Cumhuriyet'in ilân edilmesiyle yaşanılan mutluluktan, Cumhuriyet Bayramı'nın bireylerde uyandırdığı coşkudan bahsettikleri görülür. Şiirlerde çok yönlü bir şekilde işlenen bu ferdî temlerin kimi şiirlerde bireysel tem olmaktan çıkarak toplumsal teme dönüştüğü de görülmektedir. Cumhuriyet'in TBMM'de ilân edilişini ve halka getirdiği yenilikleri anlatan kimi şiirler buna örnektir.

Cumhuriyet'in ilân edildiği 29 Ekim 1923'ten önce Türk milletinin çektiği sıkıntıları anlatan şiirlerden biri olan "29.Ekim.1923-Cumhuriyet Bayramı", siteye 2008 yılında Bahattin Tonbul tarafından kaydedilmiştir. Dört dörtlükten oluşan şiirde şair, Cumhuriyet'in ilânından önce çekilen sıkıntıları ikinci dörtlükte *"Nazife'nin annesini dinleyi versen/Çektiği acılarını, unuttu dersen/Moskof'un zulmünden kaçıp, yurda gelmişsen/Cumhuriyetin o çocuklarını görsen"* diyerek ne acılardan geçilip ne zulümlerden kaçıldığına dikkat çekmektedir. Şiirin son dörtlüğünde ulusumuzun gördüğü zulümlerden, sıkıntılardan, işkencelerden Cumhuriyet sayesinde kurtulduğunu *"İşte cumhuriyetle doğan güneşimiz/Kurtardı bir anda yok oldu işkencemiz"* mısralarıyla dile getiren şair, ülkemizin üzerine 29 Ekim günü bir güneş gibi doğan Cumhuriyet'in kendisinde yeniden doğmuş gibi bir his uyandırdığını ve artık esaretten kurtulup hürriyete kavuştuğunu üçüncü dörtlükte dile getirir: *"Yirmi dokuz ekim günü,yeniden doğdum/Kendi yurdumda bak kızım seni doğurdum/Çektiğimiz işkenceleri unuttum/Artık bende çocuğumda can hür olmuştum"*.

Cumhuriyet'in ilânından önce çekilen sıkıntıları anlatan bir diğer şiir İsmail Güngör'ün 2009 yılında siteye kaydettiği "29 Ekim" adlı şiirdir. Altı dörtlükten oluşan şiirde şair, halkın 29 Ekim'e pek çok şehitler vererek ulaştığını ve bu zorlu günlere Atatürk'ün elbirliği ile kurduğu Cumhuriyet sayesinde veda edildiğini ikinci dörtlükteki *"Satmıştı hainler yurdu/Samsun'dan bir güneş doğdu/Elbirligi ile kurdu/Yirmidokuz ekimleri"* mısralarıyla ifade etmiştir. Şair, şiirin üçüncü dörtlüğünde Atatürk'ün esareti asla kabul etmediğini, kendisinin ve milletinin esir kalmasındansa ölmeyi yeğlediğini ve amacının hürriyet olduğunu "*Bağımsızlıktı emeli/Esaretse ölüm dedi/Hür bağımsız ilan etti/Yirmidokuz ekimleri"* mısralarıyla ifade etmiş; ayrıca her dörtlüğün son mısraında tekrarladığı 29 Ekim ifadesi ile de bu günün önemine dikkat çekmek istemiştir.

Yusuf Ter adlı kullanıcının 2010'da siteye yüklediği "29 Ekim" başlıklı şiir serbest tarzda yazılmıştır ve Cumhuriyet ilân edilmeden önce ülkemizin türlü zorluklardan geçtiğini ve bu zorluklara vatan sevgisi sayesinde dayanabildiklerini anlatmaktadır. Şiirin ilk on iki dizesi şu şekildedir:

"Rüzgar gibi savrulduk nice dağlarda
Öyle zorluklar gördük ki
Bu topraklarda
Öyle yokluklar çektik ki
zengin bağlarda.
Ama yılmadık,
direndik en zor anlarda
bil ki
Senin için,
bu direniş
senin için bu katlanış
ey güzel yurdum…"

2022 yılında Sebahattin Karadaş'ın siteye yüklediği "29 Ekim Cumhuriyet Bayramı" isimli şiir yedi altılık bir yedilikten oluşmaktadır. Okuyucunun zihninde tarihî sahneler çizen şair, bu yurdun kurtulması için Nene Hatunların, Şerife Bacıların nasıl savaştığını; Seyit Onbaşı'nın vatanı nasıl sırtladığını ikinci altı dizede *"Fatma Seher, Şerife, Nezahat'lar coşuyor/Allah Allah nidası siperleri aşıyor/Seyit Onbaşı sırtta, bir Vatanı taşıyor/Nene Hatun gelincik, Tabyalara koşuyor/Elindeki satırın sapıdır Cumhuriyet/Ata'dan Miras bize, tapudur Cumhuriyet."* mısralarıyla ifade etmiştir. Şiirin devamındaki altılıkta ülkenin pek çok yerinde ayrı ayrı mücadeleler verildiğini söyleyen şair, her bir altılıktaki son mısrada da Cumhuriyet'in bizlere miras kaldığını vurguladığı görülmektedir: "*Öyle bir tapudur ki Şehitlerin Kanı var/Çanakkale, Sakarya, Aziziye şanı var/Malazgirt'te Alparslan, kefeninde canı var/Toprağı Vatan yapan bin bir çeşit ânı var/Türk Yurdunun kalbidir, çapıdır Cumhuriyet/Ata'dan Miras bize, tapudur Cumhuriyet."*

Mehmet Tevfik Temiztürk 2 isimli kullanıcı "29 Ekim Cumhuriyet Bayramı 3" adlı şiirini 2023 yılında yüklemiştir. 29 Ekim ve Cumhuriyet temalı en çok şiir yükleyen isimlerden biri olan şair, şiirini beş dörtlükten oluşturmuş ve 29 Ekim 1923 sonrasında oluşan tabloyu ikinci dörtlükteki *"Vekillerim toplanmış/Ata'm kararlar alır/Artık söz sahibiyiz/Bir yerlere varılır…"* dizeleriyle dile getirmiştir. Şiirin devamında meclisin vatanı savunmak ve düşmanı kovmak için yeni kararlar aldığını belirten şair, son dörtlükte okuyucusunu yeise düşmeyelim diye tembihlemekte ve 29 Ekim'i kutlamaktadır: *"29 Ekim'im/Kutlu olsun herkese/Milletim baki kalsın/Düşmeyelim yeise…"* Şairin 2023 yılında siteye yüklediği dört dörtlükten oluşan "29 Ekim Cumhuriyet Bayramında" isimli şiirinde ise 29 Ekim günü düzenlenen gösterilerde askerlerimizin milleti selamladığı, uçak ve jetlerle gösteriler yapıldığı, okullarda beldelerde her yerde coşkuyla kutlandığı son dörtlükteki *"Gösterilerimizle/Tüm ilçelerimizde/Okul okul her yerde/Beldelerde, köylerde…"* dizeleriyle ifade edilmiştir.

29 Ekim'in mecliste ilân edilişini anlatan bir başka şiir Soner Çamlıdağ'ın 2009'da siteye kaydettiği "29 Ekim" adlı şiirdir. Dört dörtlükten oluşan şiirin ilk dörtlüğünde *"Yıl 1923' ün 29 Ekimin' de/Toplandı vekiller Büyük Millet Meclisin' de/Cumhuriyet ilan edilecekti, Atamızın sözünde/Milletimize hürriyetini verecekti 29 Ekim' de"* diyerek 29 Ekim gününün önemini vurgulayan şair, meclisin halkın hürriyetini vermek için toplandığını ve bu durumun halkta oluşturduğu coşkuyu ikinci dörtlükte *"O günün önemi çok büyüktü meclisimizde/Coşku ve sevinç vardı, halkımızın gönlünde/Cumhuriyetin ilanı kesinleşti neticede/Bunu sevinçle gururla kutladılar 29 Ekim' de"* mısralarıyla dile getirmiştir. Son dörtlükte bu güzel ve anlamlı günün nasıl kutlanması gerektiğini büyük bir coşkuyla vurgulayan şair, uyanan herkesi uyandırmak istemekte ve yeri göğü inletelim diyerek okuyucusuna mesaj verdiği görülmektedir: *"Okullar, evler, sokaklar süslensin bugün/Uyansın uyuyanlar, güneşin doğduğu gündür bugün/Yeri göğü inletelim, büyük bayramımız var bugün/Ellerimizde bayraklarla ilerleyelim 29 Ekim' de."*

Cumhuriyet Bayramı'nın coşkusunun anlatıldığı bir başka şiir Ali Püsküllüoğlu isimli kullanıcıya ait "29 Ekim" başlıklı şiirdir. 2016 yılında siteye yüklenen şiir dört dörtlükten oluşmakta ve şiirde sadece bayram coşkusu değil, bu bayramın nasıl kutlanması gerektiği de anlatılmaktadır. Öyle ki *"Cumhuriyet Bayramı/Geldi bize ne mutlu!"* diyerek sevincini belirten şair; okulları bayraklarla donatarak, evlerimize ve sokaklara bayraklar asarak bu anlamlı güne nasıl hazırlanmamız gerektiğinin vurgusunu yapmaktadır. Üçüncü dörtlükte *"Yirmi dokuz ekimi/Karşılarız neşeyle/Çünkü bugünle erdik/Büyük Cumhuriyet'e"* diyerek bayramın neden neşeyle karşılanması gerektiğini açıklayan şair, son dörtlükte okuyucularına ve Türk milletine seslenerek şunları söylemektedir: *"Yürüyün arkadaşlar/Hep ileri koşalım/Bugün bayramımız var/Gelin bayramlaşalım…"*

"29 Ekim Şafağı" isimli altı dörtlükten oluşan şiir 2017'de İbrahim Şahin 2 adlı kullanıcı tarafından siteye yüklenmiştir. Bu şiirde şair 29 Ekim sabahı semada yepyeni bir güneşin doğduğunu ve bereket yağmurlarının yağdığını, ülkeye gelen bu bereketle derelerin dolup taştığını ifade etmiş; dördüncü ve beşinci dörtlüklerde ise evlerin şenlendiğini, ağıtların türküye döndüğünü belirtmiştir:

"Yepyeni bir güneş doğdu *Yepyeni bir güneş doğdu*

29 Ekim şafağı
Tüttü sönen ocaklar
Şenlendi sofralar 29 Ekim şafağı

29 Ekim şafağı
Ağıtlar türküye döndü
29 Ekim şafağı"

2006 yılında Fatih Güler'in siteye "29 Ekim 2023" ismiyle kaydettiği şiirde 29 Ekim ile ülkemize gelen özgürlüğün resmedildiği görülmektedir. Üç beşlikten oluşan şiirin ilk bölümünde *"29 Ekim 1923/Gökkuşağı çaktı rengarenk dağa/Irmak aktı buz gibi çağa/Çiçekler açtı yemyeşil bağa/Kırmızı beyaz boyandı yola"* mısralarıyla Cumhuriyet'in ilân edildiği günün güzelliğini anlatırken gökkuşağının renk cümbüşünden yararlanarak o günün kendisinde oluşturduğu coşkuyu tablo misali resmeden şair, aynı tutumunu ikinci beşlikte de devam ettirir. Şair, şiirin son kısmında özgürlüğümüze göz dikenlere *"29 Ekim 2023/Gizli emeli Cumhuriyetimize vur/Sonrada bizden saygı bul/Hele orada bir dur/Hür sesimizi yerinde duy"* şeklinde seslenerek dur dediği görülmektedir.

Yılmaz Kayalar'ın 2016'da siteye yüklediği "29 Ekim ve Atatürk" isimli şiirinde Cumhuriyet'in ulusumuza getirdiği yeniliklerden bahsettiği ve şiirin ilk dörtlüğünde "*Bir milleti yok oluştan kurtaran/Yarınlara güveni sağlayan/Bilim ile insanı yoğuran/Hürriyetimsin sen Atatürk."* diyerek Atatürk'e duyduğu minneti dile getirmekte ve onun sayesinde bu milletin yok olmaktan kurtulup yarınlara güvene bakabildiğini, bilim yapabildiğini belirtmektedir. 2006 yılında "29 Ekim" başlığıyla şiirini siteye yükleyen Şükran Çamoğlu ise Atatürk'e seslenerek, onunla dertleşerek şiirine başlar: *"Atam ne zor günlerdi/O yaşanılan günler/Yirmi Dokuz Ekimde/Sesimi dünya dinler."* Yirmi dört mısradan oluşan şiirin devamında şair, 29 Ekim'in güzelliğinden, hürriyet coşkusundan bahsederken onu bizlere armağan eden Atatürk'e *"Atam nur içinde yat/Geride kaldı dünler"* diyerek teşekkür ettiği görülmektedir.

Cumhuriyet'in TBMM'de ilân edilişi ve halka getirdiği yeniliklerin anlatıldığı şiirlerden bir diğeri de Hüseyin Celep'in "29 Ekim Cumhuriyet Bayramı" isimli şiiridir. 2013 yılında siteye kaydedilen şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır. Cumhuriyet'in getirdiği yenilikleri *"Artık halk seçecek vekillerini/Toplumda herkes alacak yerini/Bize tam demokrasi hedefini/Gösterenin gideceğiz izinde"* diyerek üçüncü dörtlükte dile getiren şair, demokrasi vurgusunu "29 Ekim 1923" başlığıyla siteye yüklediği beş dörtlükten oluşan bir başka şiirinin son dörtlüğünde de dile getirdiği tespit edilmiştir: "*Kişiye kul olmayız/Baskıyla gelmeyiz dize/Halk yönetimi Cumhuriyet/Atatürk'ten armağan bize."*

29 Ekim'i ve Cumhuriyet'i ele alan şiirlerde şairlerin kimi zaman bireysel duygu ve düşüncelerini işlerken toplumsal duygu ve düşünceleri ifade ettiği görülür. Bunu yaparken de bazı şairlerin İstiklâl Marşı'ndan, bazılarının Atatürk'ün vecizelerine, bazılarınınsa marşlardan alıntı yaptıkları tespit edilmiştir. Örneğin; 2005 yılında Cahit Pehlivan tarafından "29 Ekim Kurtuluş Günümüz" adıyla siteye yüklenen şiirinin *"'Ne esirdir, ne köledir artık bu vatan/Senin içindi binlerce kefensiz yatan'"* şeklindeki mısrası İstiklâl Marşımızın altıncı kıtasında yer alan *"Bastığın yerleri 'toprak' diyerek geçme, tanı/Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı"* mısraından alıntıdır. 2019'da siteye Muharrem Akman adlı kullanıcı tarafından "29 Ekim"

adıyla yüklenen şiirin üçüncü dörtlüğünde *"Bir kıvılcım yeterdi küllerinden doğmaya/O da 19 Mayıs'ta Samsun'da ateşlendi/'Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir derken/29 Ekim'i o zaman haber verdi"* diyerek Atatürk'ün meşhur sözünü alıntı yaptığı görülmektedir. Aynı tutum 2019'da İbrahim Şahin 2 isimli kullanıcı tarafından siteye "29 Ekim Sıradan Bir Gün Değildir" başlığıyla yüklenen şiirde de yapılmış, Atatürk'ün "Geldikleri gibi giderler!" sözü ile "Ordu yok!" diyenlere "Kurulur." dedi; "Para yok!" diyenlere "Bulunur." dedi sözlerinin alıntısının yapıldığı tespit edilmiştir. Mustafa Çetinkaya'nın 2022'de siteye kaydettiği "Cumhuriyet Bayramı" isimli şiir ise Onuncu Yıl Marşı'ndan alıntılar yapmıştır.

"Cumhuriyet Bayramı" başlıklı kimi şiirlerde şairler bu güne duydukları coşkuyu, sevgiyi ve minneti dile getirirken akrostiş şiir tekniğinden yararlanarak metinlerini kaleme aldıkları tespit edilmiştir. 2006'da Gülşen Şenderin isimli kullanıcıya ait olan "29 Ekim Cumhuriyet Bayramı" adlı şiir dize sonlarında da akrostiş şiir özelliğine göre kaleme alınması sebebiyle diğerlerinden farklı bir teknikle yazılmıştır. Akrostiş şiir özelliğinde yazılan bir diğer metin ise Serdar Coşkun isimli kullanıcı tarafından 2008 yılında siteye kaydedilen ve dokuz mısradan oluşan "Cumhuriyet Bayramı" isimli şiirdir. Bu şiirde Cumhuriyet'in insanlara umut duygusunu hissettirdiğini ve Atatürk'ten emanet olduğu anlatılmaktadır:

"C umhuriyet bayramı
U mut veriyor bize
M ustafa kemel paşamı
H atırlatıyor bize
U nutturamaz kimse
R esmin hafızamızda gizli
İ sminin her harfini
Y azıyoruz göklere
E n güzel bayram için
T eşekkürler ATATÜRK"

Sonuç

"29 Ekim'e Günümüz Türk Şiirinin Penceresinden Bakmak" başlığını taşıyan bu çalışmada günümüz şairleri tarafından "29 Ekim" ve "Cumhuriyet Bayramı" başlıklı şiirler araştırılmıştır. Söz konusu araştırma basılı organlar yerine genel ağ sistemi (internet) içerisinde yer alan en eski ve en çok metin yüklemesinin yapıldığı yer olan "antoloji.com" başlıklı site esas alınarak yapılmıştır. Gazete, dergi ve kitap gibi basılı yayın organlar yerine internet sistemi içerisinde yer alan bir sayfada inceleme yapmamızın nedeni moderniteden postmoderniteye geçiş sürecinde modernitenin "merkez"ciliğine sekte vuran internet yayın dünyası edebî mahfillerin dağılmasına, merkezsizliğin oluştuğu bu ortamda basım/yayım merkezlerinin yerini internet sistemindeki "blog"lar ve benzeri sayfaların almış olmasına sebep olmasıdır. Tam da bu noktada merkezlerin yerine geçen bireylerin üretme eylemlerini basılı yayın organlarının yerine geçen genel ağ sistemi içerisinde yer alan "blog" ve sayfalar aracılığıyla paylaşım yaparak

postmodern kültürü olumlu yönde kullandıklarını göstermişlerdir. Nitekim söz konusu sitedeki 29 Ekim ve Cumhuriyet temalı şiirlerin sayısının 177 olarak tespit edilmesi çalışmamızın içeriğini oluşturarak postmodern kültürün oluşturduğu ortamın olumlu yönde kullanıldığı zaman sanatsal üretimde niceliksel artışa katkıda bulunabildiğinin örneğini oluşturmuştur. Fakat ilerleyen süreçte edebî ortamdaki bu değişimin sanat kaygısı taşımadan üretilen eserlerde biçimsel ve dilsel anlamda yaratabileceği olumsuz sonuçlara da değinilmesi gerekliliğini oluşturacaktır. Nitekim postmodern metin eleştirisi bireyin öldüğü, özneninse silikleşerek kaybolduğu bir süreçte merkezsizliğe vurgu yapar ve merkezin kaybolduğu noktadan itibaren de söylem çeşitliliği ortaya çıkar.[2]

"29 Ekim" ve "Cumhuriyet Bayramı" başlıklı şiir sayısının gerekli veriler ayıklandıktan sonra 177 olarak tespit edildiği çalışmamızda bu şiirlerin muhteva incelemesi yapılmıştır. Söz konusu incelemeler sonucunda şiirlerin bireysel temlerden hareketle 29 Ekim'in şairlerde uyandırdığı sevgiyi, coşkuyu; vatanımız için şehit olan atalarımıza ve Cumhuriyet'i bizlere armağan eden Mustafa Kemal Atatürk'e duyulan minneti; Cumhuriyet'in ilânı öncesi yaşanan sıkıntıları/acıları; Cumhuriyet ile gelen hürriyeti işledikleri görülmüştür. Bazı şiirlerde ise Cumhuriyet ile kazanılmış haklardan, Cumhuriyet öncesinde yaşanan savaşlardan bahsedilerek toplumsal temlerin de işlendiği tespit edilmiştir. Ayrıca kimi şiirlerde de şairlerin İstiklâl Marşı'ndan, Atatürk'ün sözlerinden ve Onuncu Yıl Marşı'ndan alıntılar yaptıkları da değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

Emre, İsmet (2006), *Postmodernizm ve Edebiyat,* Anı Yayınları, Ankara.

Leblebici, Merve (2022), *"İki Binli Yılların Türk Şiirinde Bursa"*, Sunulmuş Bildiri, Bursa.

https://www.antoloji.com

[2] Emre, İsmet (2006), *Postmodernizm ve Edebiyat*, Anı Yayınları, s.91.

CUMHURİYETİN ÖNCÜ SERAMİK SANATÇILARI

PIONEER CERAMIC ARTISTS OF THE REPUBLIC

Memduha Candan GÜNGÖR

Doç., Dokuz Eylül Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-4850-7447

Özet

Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte getirilen yeniliklerle, her alanda olduğu gibi, sanat alanında da önemli bir döneme; çağdaşlaşma sürecine girmiştir. Cumhuriyet'le birlikte seramik alanında da endüstrileşmeyle başlayan dönemde, bu alanda eğitim görmüş tasarımcı ve teknik anlamda donanımlı bireylerden istihdam yaratma ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Bu gereklilik, sanatı çağdaş anlamda geliştirmek ve sanatçı yetiştirmek için okulların kurulmasıyla karşılanmaya çalışılmıştır. Atatürk'ün direktifleriyle devlet burslarıyla yurt dışında pek çok sanatçı sanat eğitimi almış, yurda döndüklerinde güzel sanatlar alanında okullar kurmuş, öğrenci yetiştirerek bu gelişmeye büyük katkıda bulunmuşlardır.

Güzel sanatlar eğitimi vermek için 1882 yılında kurulan Sanayi-i Nefise Mektebi, Cumhuriyet'in ilanından sonra Devlet Güzel Sanatlar Akademisi adını almış, akademi bünyesinde kurulan Dekoratif Sanatlar Bölümü'nde İsmail Hakkı Oygar görevlendirilmiştir. Yurt dışında eğitim gören Vedat Ar ve Hakkı İzet'le seramik eğitimi akademide eğitime başlamıştır. Akademinin kuruluşundan sonra seramik eğitimi veren bir başka okul, 1957 yılında Hakkı İzet tarafından kurulan Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu'dur. Her iki okulda da seramik alanında yetişen, daha sonra akademisyen ve sanatçı olarak hayatını devam ettiren isimler, bu sanat dalını geliştirmiş, yükseltmiştir.

Dünyada 'stüdyo çömlekçiliği' olarak bilinen üretimleri yapan, Türkiye'de çağdaş anlamda tasarımlar yapan ve uygulayan ilk sanatçı Füreya Koral olarak bilinir. Koral bu dönemde, atölyesinde seramik yapmaya hevesli pek çok genç sanatçı yetiştirmiştir.

Art arda yetişen sanatçılar, açılan sergiler, kurslar, bu alanda yapılan etkinlikler Çağdaş Seramik Sanatı'na büyük bir ivme kazandırmıştır.

Bu bildiri, Cumhuriyet sonrasında hızla gelişen ve yaygınlaşan çağdaş seramik sanatı ve sanatçılarıyla ilgili bir dönem araştırması amacı taşımaktadır. Sunum, bu gelişime tanık olan, yaşayan sanatçılarla yapılan (ilk ağızdan edinilen) röportajlardan derlenen bilgilerden ve görüşlerden kronolojik bir anlatımla görseller eşliğinde gerçekleşecektir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Çağdaş, Seramik, Sanat, Sanatçı

Abstract

With the declaration of the Republic in Turkey, reforms were introduced in the field of art, as well as every other field, and art has entered the very important phase of the modernization

process. The industrialization in the field of ceramics started in the Republic establishment era, and required the employment of designers trained in the field and individuals with technical knowledge. This requirement has been tried to be met by the establishment of schools to develop art in a modern sense and to train artists. With the directives of Atatürk, many artists received art education abroad with state scholarships, founded schools in the field of fine arts when they returned home, and made a great contribution to the arts development by educating students.

Sanayi-i Nefise School, founded in 1882 to provide fine arts education, was re-named after the declaration of the Republic as The State Academy of Fine Arts, and İsmail Hakkı Oygar was appointed to the Decorative Arts Department established within the academy. Also Vedat Ar and Hakkı Izet, whom both have studied abroad, have joined the department, and the ceramic education at the academy started. After the founding of the academia, another school that started giving ceramic education is the State Applied Fine Arts School, founded by Hakkı Izet in 1957. Many of the artists that have been brought up in these schools, continued their lives as academicians and artists, have developed and raised the ceramics.

Fureya Koral is known as the first artist in Turkey, who made and applied contemporary designs and produced ceramics in the style known as ‘studio pottery’ around the world. During this time, Koral has trained many young artists in her studio, who were eager to make ceramics.

The new artists brought up one after the other, the exhibitions opened, the courses and the events held in the field have given a great impetus to Contemporary Ceramic Art.

This paper aims to conduct a periodic research on contemporary ceramic art and artists, which have developed rapidly and become widespread after the declaration of the Republic. The presentation will be supported with information and opinions compiled from interviews with living artists who witnessed this development firsthand, and it will be supported by a chronological narrative and visuals.

Keywords: Republic, Contemporary, Ceramics, Art, Artist

Giriş

Anadolu tarihinde işlevsel ve sanatsal boyutuyla büyük bir yer tutan seramik, bu coğrafyada her dönemde kullanılan kadim bir malzeme olmakla kalmamış, bu topraklarda geniş bir kültür yaratmıştır. Türk seramik sanatı, Anadolu’nun zengin arkeolojik seramik buluntularının ve geleneksel seramik sanatının izinde, Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte açılan okullarda verilen eğitimle yetişen sanatçı, tasarımcı ve akademisyenlerin katkılarıyla çağdaş bir bakış açısı kazanarak gelişimini sürdürmüştür.

Gelişme

Seramik sanatı alanında Cumhuriyet sonrasında bir takım köklü yenilikler ve gelişmeler görülmüştür. Bu önemli gelişme döneminde seramik sanatının gelişmesine öncülük eden İsmail Hakkı Oygar, Vedat Ar, Hakkı İzzet, 1929-1950 yılları arasında, Türkiye'de kurumsal anlamda seramik eğitimi veren okullarda seramik bölümlerini kurmuşlar, geliştirmişler ve pek çok öğrenci yetiştirmişlerdir. Uluslararası ilişkiler kurarak dünyada Türk seramiğinin ve bu alanda yetişen seramik sanatçılarının adını duyurmuşlardır.

İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde Seramik atölyesini kuran İsmail Hakkı Oygar ve daha sonra akademiye katılan Vedat Ar Paris'te eğitim eğitim görmüşlerdir. Vedat Ar'ın alçı-kalıp alma bilgileri akademide endüstriyel alanının gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Oygar, 1967 yılında Uluslararası Seramik Akademisi geleneksel sergisinin ve genel kurulunun İstanbul'da Güzel Sanatlar Akademisi'nde yapılmasına da öncülük etmiştir ve bu kurula üye kabul edilen ilk Türk seramik sanatçısıdır.

Hakkı İzzet, Türkiye'de endüstriyel seramik üretiminin gelişmesindeki en önemli isimlerden biridir. 1957 yılında Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulunun Seramik Bölümünün kurulmasına öncülük etmiş, Türkiye'de seramik alanında Bauhaus ekolünü taşıyarak sanatçı-tasarımcı kimliğinin oluşmasını sağlamış, seramiğin sanayi alanındaki gelişimine katkıda bulunmuştur. İzzet, aynı zamanda Ankara Gazi Eğitim Enstitü'sünde de dersler vermiştir.

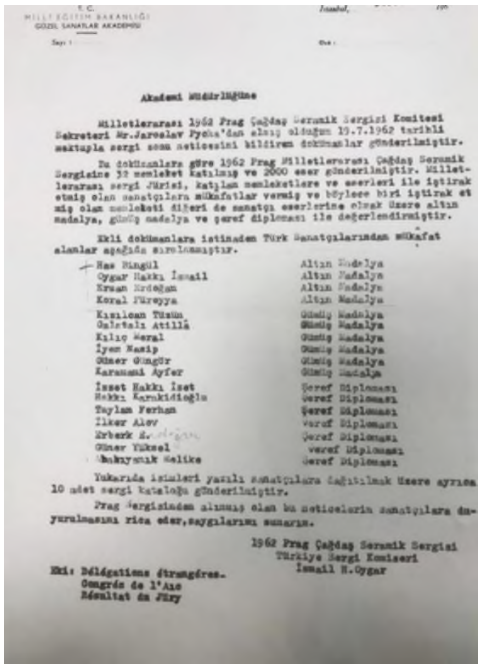
Eğitiminin sürdüğü 1928 yılında Paris'te seramik çalışmalarını sergileyen Oygar, yurtdışında sergi açan ilk Türk seramik sanatçısı; Vedat Ar'sa, yine öğrenciliği esnasında yaptığı Göbek Dansı (Dans du Ventre) adlı çalışmasıyla katıldığı 1931'deki "Paris Uluslararası Kolonyal Sergisi"nde gümüş madalya kazanarak (Tanaltay, 1991a, s. 23) yurtdışında ödül alan ilk Türk seramik sanatçısı olur (Yılmaz, 2019, s. 77-78).

1953 yılında akademinin ilk öğrencisi olan Sadi Diren mezun olduktan sonra yurt dışında eğitimine devam eder. 1964 yılında mezun olduğu okula Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne eğitimci olarak katılır. Diren, Cumhuriyetin 50. yılında akademinin yayınladığı kitapta, "50 Yılda Seramik" başlığı altında önemli değerlendirmelerde bulunur. Çağdaş seramik sanatının dünyadaki gelişimine göre, 1923 yılında, Cumhuriyet öncesi seramiğin sanat ve endüstri konusunda boşluklar içinde olduğunu belirten Prof. Sadi Diren, aynı zamanda bu alanda seramik öğretimi yapan, sanatçı ve teknisyen yetiştiren kurumların eksikliğinin 1929 yılına kadar devam ettiğini vurgulamaktadır. Diren, Cumhuriyet'in 50. yılında yazdığı değerlendirme yazısında şöyle demektedir: "Sanayii Nefis Mektebi Alisi'nden, Güzel Sanatlar Akademisi'ne geçişte, değerli sanatçı ve idareci Namık İsmail'in Akademiye, Mimarlık-Resim-Heykel bölümlerine Dekoratif Sanatlar Bölümünü katmakla, memleketimizde batıya dönük sanat öğretiminde ilk reformu yapmış ve Seramik atölyesi 1929 yılının Kasım ayında kurulmuştur. Kurulan seramik atölyesi, bu büyük boşluğu doldurma çabalarının ilkidir" (Diren, 50 Yılda Seramik, s. 221).

Seramik eğitimiyle ilgili olarak yapılan girişimler daha sonraki yıllarda, Ankara'da, Gazi Terbiye Enstitüsü'nde açılan bir seramik atölyesiyle devam etmiş, 1957 yılında ise İstanbul'da Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu kurulmuştur.

1950'li yıllarda Füreya Koral'ın İstanbul'da bir sanat atölyesi açarak, ürettiği seramikleri 1951 yılında İstanbul'daki Maya Sanat Galerisi'nde sergilemesi, Türkiye'de sanatsal anlamda seramiğin sergilendiği ilk sergi olarak kabul edilmektedir. "Füreya Koral, 1951'de açtığı seramik atölyesiyle Türkiye'de stüdyo seramikçiliği denen yaklaşımın ilk örneğini de hayata geçirir. Atölye, "ilk" olmaktan başka "hiçbir malzemenin bulunmadığı, boya, sır, fırın gibi araçların olmadığı bir devirde kurulmuştur" (Diren, 1974 Akt. Yılmaz, 2019: 108).

1962 yılında, Prag'da açılan Uluslararası Çağdaş Seramik Sergisi'ndeki yoğun katılım ve alınan ödüller çağdaş Türk seramiğinin dünyaya açıldığının önemli bir göstergesidir.

Akademi Müdürlüğüne

Milletlerarası 1962 Prag Çağdaş Seramik Sergisi Komitesi Sekreteri Mr.Jaroslav Fycha'dan aldığımız 19.7.1962 tarihli mektupla sergi sonu neticesini bildiren dokümanlar gönderilmiştir.

Bu dokümanlara göre 1962 Prag Milletlerarası Çağdaş Seramik Sergisine 32 memleket katılmış ve 2000 eser gönderilmiştir. Milletlerarası sergi Jürisi, katılan memleketlere ve eserleri ile iştirak etmiş olan sanatçılara mükafatlar vermiş ve böylece biri iştirak etmiş olan memleketi diğeri de sanatçı eserlerine olmak üzere altın madalya, gümüş madalya ve şeref diploması ile değerlendirmiştir.

Ekli dokümanlara istinaden Türk Sanatçılarından mükafat alanlar aşağıda sıralanmıştır.

Nas Ringil	Altın Madalya
Oygar Hakkı İsmail	Altın Madalya
Kenan Erdoğan	Altın Madalya
Koral Füreyya	Altın Madalya
Kızılcan Tüzün	Gümüş Madalya
Galatalı Atilla	Gümüş Madalya
Kılıç Meral	Gümüş Madalya
İyem Nasip	Gümüş Madalya
Güner Güngör	Gümüş Madalya
Karamani Ayfer	Gümüş Madalya
İsset Hakkı İsset	Şeref Diploması
Hakkı Karaktioğlu	Şeref Diploması
Taylan Ferhan	Şeref Diploması
İlker Alev	Şeref Diploması
Erkerk Z.	Şeref Diploması
Güner Yüksel	Şeref Diploması
Abakyanik Melike	Şeref Diploması

Yukarıda isimleri yazılı sanatçılara dağıtılmak üzere ayrıca 10 adet sergi kataloğu gönderilmiştir.

Prag Sergisinden alınmış olan bu neticelerin sanatçılara duyurulmasını rica eder,saygılarımı sunarım.

1962 Prag Çağdaş Seramik Sergisi
Türkiye Sergi Komiseri
İsmail H.Oygar

Ekl: Délégations étrangères.
Congrès de l'Aic
Résultat du Jury

Görsel 1. Prag Çağdaş Seramik Sergisi'ne katılan ve ödül alan sanatçıların listesi, 1962 Kaynak: M. Candan Güngör Kişisel Arşivi

Çağdaş Türk Seramik Sanatının Öncü Sanatçıları

Prof. Sadi Diren, "form anlayışında, renk zenginliğinde kompozisyonların çağdaş sanat yüzeyinde oluşunda müşterek yanları var" ifadesiyle Çağdaş Türk Seramik Sanatının gelişimini şu şekilde gruplar:

1951-1962 devresi bir oluşma devresidir: Nasip İyem, Mediha Akarsu, Seniye Fenmen, Belma Diren, Cemil Eren, Tüzüm Kızılcan, Atilla Galatalı, Ruzen Galatalı, Erdoğan Ersen, Alev Ebüzziya, Melike Abasıyanık, Cevdet Altuğ, Müfide Çalık, Melike Şasa, Ayfer Karamani, Sabit Karamani, Cavit Bozok, Hakkı Karayiğitoğlu, Burhan Toprak bu devrin tanınmış isimleridir.

1963-1967 devresinde: Orhan Taylan, Bingül Başarır, Simin Uskan, Hamiye Çolakoğlu, Candeğer Furtun, Filiz Özgüven, Erdinç Bakla, Güngör Güner, Haluk Tezonar, Jale Yılmabaşar, Mehmet Uyanık isimleri göze çarpar. Bu devrede tam anlamıyla bir gelişme görülür.

1967-1973 devresinde de: Beril Anılanmert, Tülin Adalan, Rabi Ahmetoğlu, Ayten Aydın, Mehmet Çağlayan, Güler Değim, Ahmet Kapmak, Türker Özdoğan, Ali Tanrıverdi, Mustafa Pilevneli, Mustafa Tunçalp, Devrim Erbil, Gülsüm Erbil, Yahşi Baraz, Şara Yazıcı, Nesrin Akgün, Naci Altınbaş, Ayşe Ambarlı, Güngör Arıbal, Işık Arıburnu, Ömür Bakner, Beyza Erzene, Afet Esenyezgün, Fehmi Erdoğdu, Mustafa Kasap, Azade Köker, Aydan Kut, Sevgi Şahin isimleri görülmektedir.

Diren, ayrıca, bu dönemde uluslararası çağdaş seramik sanatında geleneğimizin etkenlerini, çağdaş seramik anlayışı içinde hallederek bir Türk seramiği karakteri oluştuğunu da sözlerine eklemektedir.

Seramik sanatının ilerlemesinde ve gelişmesinde fabrikaların sanat atölyeleri de önemli rol oynamıştır. Eczacıbaşı Sanat Atölyesi, bu dönemde sanatçıların çalışmaları için kapılarını açmış ve sanata destek vermiştir. Eczacıbaşı Sanat Atölyesi, 1961 yılında atölyede sanatsal üretimler yapan sanatçıların eserlerinden oluşan bir sergi düzenlemiştir.

Görsel 2. Vedat Eczacıbaşı, Mehmet Tüzüm Kızılcan, Candeğer Furtun, Erdoğan Ersen, Hasan Togay, Nejat Eczacıbaşı, Muhsin Demironat, Nezihe Bilgütay, Melike Abasıyanık, Bilinmiyor, Oturanlar: Baha Erton, Burhan Toprak, Eczacıbaşı Sanat Atölyesi Sergisi, Olgunlaşma Enstitüsü, İstanbul, 1961, Kaynak: Mehmet Tüzüm Kızılcan Kişisel Arşivi

Geleneksel olarak üretim yapmak isteyen sanatçılara Göksu'daki atölyesinde çömlekçi çarkıyla şekillendirmeyi öğreten dönemin önemli isimlerinden Hasan Togay'ı da bu başlığın altında muhakkak anmak gerekir. Togay, Füreya Koral dahil olmak üzere pek çok sanatçıya bu tekniği öğretmiş ve sevdirmiştir.

Cumhuriyet döneminde üretilen eserlerde görülen bireysel çalışmalardaki özgünlük, form-doku çeşitliliği, şekillendirme ve dekor tekniklerindeki zenginlikler, sır yapımıyla ilgili çeşitli denemeler, Türk seramik sanatının yükselmesindeki kayda değer aşamalardır. Sanatçılar bu dönemde aynı zamanda, mimari seramikler de üretmişler, çok sayıda binaya, kamu ve özel

kuruluşa sanatsal pano tasarlayarak uygulamışlardır. Üç boyutlu ve iki boyutlu eserlerinde tema olarak Anadolu uygarlıklarını, Anadolu insanını, geleneksel motifleri, soyut ve somut biçimlerde ele almışlardır.

Görsel 3. Candeğer Furtun Retrospektif Sergisi, Seramik Sır Denemeleri, Galeri Arter, 2022, Fotoğraf: M. Candan Güngör

Araştırmanın bu bölümünde Cumhuriyet Dönemi seramik sanatçılarının eserlerinden örnekler verilecektir. Sözlü bildiri sunumunda daha fazla örneğe yer verilmiştir ancak bildiri basım kuralları gereği görsel adedi azaltılarak sadece yazarın çektiği ya da kendi koleksiyonunda bulunan eserler yer alacaktır.

Görsel 4. Nasip İyem, Galeri Meşher, Fotoğraf: M. Candan Güngör

Görsel 5. Atilla Galatalı, Güvercin, M. Candan Güngör Koleksiyonu

Görsel 6. Candeğer Furtun Retrospektif Sergisi, Galeri Arter, 2022, Fotoğraf: M. Candan Güngör

Görsel 7. Tülin Ayta, Tabak, A.Ü. Çağdaş Sanatlar Müzesi, Fotoğraf:

Görsel 8. Erdoğan Ersen, Duvar Panosu, İzmir, Fotoğraf: M. Candan Güngör

Sonuç

Sonuç olarak, Çağdaş Seramik Sanatı, Cumhuriyet sonrasında hızla gelişen ve yaygınlaşan bir sanat dalı olmuştur. Cumhuriyet'in kuruluşuyla yeniden yapılanan ve art arda açılan okullarda yapılan eğitimle, bilim, teknoloji ve sanat alanının bir birleşimi olan seramiğin temelleri oluşturulmuştur. Akademi ve Yüksek Okul bazında yetişen sanatçılar Türkiye'nin dört bir yanında üniversitelerde seramik bölümleri kurarak bu sanat dalını yaygınlaştırmışlardır.

Cumhuriyetin öncü seramik sanatçıları, bu alanda eserler üretmenin yanı sıra yeni nesillere seramik sanatını sevdirmiş, form, teknik, sır gibi seramiğin temelini oluşturan büyük bir miras bırakmışlardır.

Günümüzde Cumhuriyet kuşağı sanatçılarının eserlerinin izinde Türkiye'de, zengin seramik kültüründen ilham alan ve beslenen çok sayıda genç sanatçı yetişmekte, açılan sergilerle, kurslarla, kamu kurumu, özel kurum ve şahıslar tarafından düzenlenen çeşitli etkinliklerle seramik sanatı büyük bir ivme kaydetmeye devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Bakla., Erdinç, "İstanbul'un 100 Çini ve Seramik Sanatçısı", İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, 2010

Bingül Başarır ile Cumhuriyetin Öncü Seramik Sanatçıları Üzerine Görüşme, İzmir, Mayıs, 2023

Güngör., M. Candan, "60 Yıllık (1961-2021) Serüven: Mehmet Tüzüm Kızılcan Retrospektif Sergisi", Türkiye Seramik Federasyonu Dergisi Seramik-Türkiye, Özgün Ofset, İstanbul, 2022

Mehmet Tüzüm Kızılcan ile Retrospektif Sergisi Üzerine Görüşme, İzmir, Şubat, 2022

Yazarı Çeşitli, "50 Yılda Cumhuriyet 50 Yılda Görsel Sanatlar", İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayınları, Kıral Matbaası, İstanbul, 1974

Yazarı Çeşitli, "Türk Sanatları "SERAMİK"", İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, 2016

Yazarı Çeşitli, “Türk Seramik Sanatı”, Graphis Matbaası, İstanbul, 2007

Yılmaz., Ersoy, Modern/Çağdaş Seramik Sanatı, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2019

CUMHURİYETİN ÖNCÜ SERAMİK SANATÇILARI

PIONEER CERAMIC ARTISTS OF THE REPUBLIC

Memduha Candan GÜNGÖR

Doç., Dokuz Eylül Üniversitesi

Özet

Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte getirilen yeniliklerle, her alanda olduğu gibi, sanat alanında da önemli bir döneme; çağdaşlaşma sürecine girmiştir. Cumhuriyet'le birlikte seramik alanında da endüstrileşmeyle başlayan dönemde, bu alanda eğitim görmüş tasarımcı ve teknik anlamda donanımlı bireylerden istihdam yaratma ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Bu gereklilik, sanatı çağdaş anlamda geliştirmek ve sanatçı yetiştirmek için okulların kurulmasıyla karşılanmaya çalışılmıştır. Atatürk'ün direktifleriyle devlet burslarıyla yurt dışında pek çok sanatçı sanat eğitimi almış, yurda döndüklerinde güzel sanatlar alanında okullar kurmuş, öğrenci yetiştirerek bu gelişmeye büyük katkıda bulunmuşlardır.

Güzel sanatlar eğitimi vermek için 1882 yılında kurulan Sanayi-i Nefise Mektebi, Cumhuriyet'in ilanından sonra Devlet Güzel Sanatlar Akademisi adını almış, akademi bünyesinde kurulan Dekoratif Sanatlar Bölümü'nde İsmail Hakkı Oygar görevlendirilmiştir. Yurt dışında eğitim gören Vedat Ar ve Hakkı İzet'le seramik eğitimi akademide eğitime başlamıştır. Akademinin kuruluşundan sonra seramik eğitimi veren bir başka okul, 1957 yılında Hakkı İzet tarafından kurulan Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu'dur. Her iki okulda da seramik alanında yetişen, daha sonra akademisyen ve sanatçı olarak hayatını devam ettiren isimler, bu sanat dalını geliştirmiş, yükseltmiştir.

Dünyada 'stüdyo çömlekçiliği' olarak bilinen üretimleri yapan, Türkiye'de çağdaş anlamda tasarımlar yapan ve uygulayan ilk sanatçı Füreya Koral olarak bilinir. Koral bu dönemde, atölyesinde seramik yapmaya hevesli pek çok genç sanatçı yetiştirmiştir.

Art arda yetişen sanatçılar, açılan sergiler, kurslar, bu alanda yapılan etkinlikler Çağdaş Seramik Sanatı'na büyük bir ivme kazandırmıştır.

Bu bildiri, Cumhuriyet sonrasında hızla gelişen ve yaygınlaşan çağdaş seramik sanatı ve sanatçılarıyla ilgili bir dönem araştırması amacı taşımaktadır. Sunum, bu gelişime tanık olan, yaşayan sanatçılarla yapılan (ilk ağızdan edinilen) röportajlardan derlenen bilgilerden ve görüşlerden kronolojik bir anlatımla görseller eşliğinde gerçekleşecektir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Çağdaş, Seramik, Sanat, Sanatçı

Abstract

With the declaration of the Republic in Turkey, reforms were introduced in the field of art, as well as every other field, and art has entered the very important phase of the modernization process. The industrialization in the field of ceramics started in the Republic establishment era, and required the employment of designers trained in the field and individuals with technical knowledge. This requirement has been tried to be met by the establishment of schools to develop art in a modern sense and to train artists. With the directives of Atatürk, many artists

received art education abroad with state scholarships, founded schools in the field of fine arts when they returned home, and made a great contribution to the arts development by educating students.

Sanayi-i Nefise School, founded in 1882 to provide fine arts education, was re-named after the declaration of the Republic as The State Academy of Fine Arts, and İsmail Hakkı Oygar was appointed to the Decorative Arts Department established within the academy. Also Vedat Ar and Hakkı Izet, whom both have studied abroad, have joined the department, and the ceramic education at the academy started. After the founding of the academia, another school that started giving ceramic education is the State Applied Fine Arts School, founded by Hakkı Izet in 1957. Many of the artists that have been brought up in these schools, continued their lives as academicians and artists, have developed and raised the ceramics.

Fureya Koral is known as the first artist in Turkey, who made and applied contemporary designs and produced ceramics in the style known as ‘studio pottery’ around the world. During this time, Koral has trained many young artists in her studio, who were eager to make ceramics.

The new artists brought up one after the other, the exhibitions opened, the courses and the events held in the field have given a great impetus to Contemporary Ceramic Art.

This paper aims to conduct a periodic research on contemporary ceramic art and artists, which have developed rapidly and become widespread after the declaration of the Republic. The presentation will be supported with information and opinions compiled from interviews with living artists who witnessed this development firsthand, and it will be supported by a chronological narrative and visuals.

Keywords: Republic, Contemporary, Ceramics, Art, Artist

AZİZ OGAN VE TÜRKİYE MÜZECİLİK TARİHİ ALANINDAKİ ÇALIŞMALARI (1931-1954)[1]

AZIZ OGAN AND HIS STUDIES IN THE FIELD OF MUSEOLOGY IN TURKEY

(1931-1954)

Öğr. Gör. (Doç). Dr. Murat YÜMLÜ

Bartın Üniversitesi

Özet

Çalışmada Türkiye'de erken Cumhuriyet döneminde hayata geçirilen inkılap hareketleri ile atılım kaydeden müzecilik tarihinin dikkat çeken portrelerinden Aziz Ogan'ın mesleki hayatı ele alınmaktadır. Bu kapsamda çalışmada ilk olarak müzecilik tarihine yönelik birkaç giriş notuna yer verilmiştir. Bu kapsamda modernleşme hamlelerinin kurumsallaşma çizgisinde sürdürüldüğü, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin müzeciliğe çağdaş yöntemlerle ve popülist anlayış ölçülerinin ötesine geçerek yaklaşmaya çalıştığı belirtilmektedir. Aziz Ogan, 1888 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1956 yılında aynı kentte vefat eden Ogan, Türkiye'nin süreklilikler ve kopuş dinamiklerini yansıtan modernleşme sürecinde ilk arkeologlarından biri olmasının yanı sıra müzecilik çalışmalarının öncüleri arasında yer almıştır. Türkiye'de ilk kadın arkeolog Jale İnan'ın yetişmesindeki katkılarıyla mesleki yaşamının yanı sıra baba olarak çizdiği portre "erudite" portreleri tamamlamaktadır. Osman Hamdi Bey, modern Türkiye'de müzecilik çalışmalarının öncülerinden biri olarak Aziz Ogan'ın mesleki hayatında yol gösterici olmuştur. 1927 yılında Efes kazısı çalışmalarını yürüten Ogan'ın meslek hayatında arkeoloji ve müzeciliğin özel bir yerde durmasında Osman Hamdi Bey'in katkılarını ayrıca anmak gerekmektedir. İstanbul'un 1931 yılından itibaren Arkeoloji Müzesi Umum Müdürü olarak görev yapan ve 23 yıl boyunca müzecilik alanındaki çalışmalara derinlik kazandıran Ogan İstanbul'un Osmanlı ve Bizans dönemi tarihi eserlerini konu alan köşe yazılarının yanı sıra çeşitli kılavuzlar hazırlamıştır. Çalışma kapsamında dönemin birincil kaynakları olarak arşiv belgeleri ve süreli yayın koleksiyonlarına başvurulmuştur. Ulusal basın organlarından gazetelerde Ogan'ın müzeciliğe idari ve teknik katkıları araştırılmıştır.

[1] Assoc. Prof. Dr. Murat Yümlü. Bartın University / Department of Core Curriculum. myumlu@bartin.edu.tr. ORCID No: http://orcid.org/0000-0001-7902-5339

Abstract

This paper aspires to put forward the professional life of Mr. Aziz Ogan who had been amongst the prominent portraits of museology in the late Ottoman history and the early Republican Turkey along with the modernisation attempts. In this context, after a brief introduction, the study holds a few notes to understand the history of museology from the 19th century to the early 20th century. The paper contends that the modernization attempts had been continued through the institutional lines and young Turkey aspired to conduct the museology studies with the contemporary methods getting beyond the populist conceptual lines. Aziz Ogan was born in Istanbul in 1888. As a prominent figure of Turkey's museology representing a factual portrait to examine the rupture and continuity thesis from the late Ottoman centuries to the early Republican period he made himself a professional life to obtain a pioneering role in museology. He had died in Istanbul in 1956. Whilst representing the archaeology of new Turkey's transformation through the continuity and rupture thesis, Mr. Ogan had been one of the pioneers of museology studies in the first half of the 20th century. His erudite portrait as one of the pioneers of museuology studies combine with his fatherhood as he had drawn a father portrait of Jale İnan, the first woman archaelogist in Turkey. During the early years of the 20th century, it is quite prominent to state that Osman Hamdi Bey as one of the founders of museuology studies in the late Ottoman Empire had made significant contributions to Mr. Aziz Ogan's studies. In 1927, Ogan conducted the excavations of Ephesus, and being a reliable and experienced person, he had been appointed as the head of Archaeology Museum's General Director from 1931 to 1954 up until his retirement after almost 23 years and 50-year efforts of civil-servantry. His columns at the newspapers which had focused on the Istanbul's Ottoman and Byzantine period historical monuments and the reports of excavations constitute essential guides and explanations. Under the light of these, the study's projection had been put forward with the historical research inquiry's source methodology to apply for the primary sources and the periodicals. The study's main projection had been realized with the scrutiny of the national press organs and the question of how Mr. Ogan's contributions had been addressed by the national example of periodicals.

CUMHURİYETİN 100. YILINDA TÜRKİYE'NİN AFRİKA POLİTİKASI

TÜRKİYE'S AFRICA POLICY IN THE 100TH ANNIVERSARY OF THE REPUBLIC

Pelin ALİYEV
Dr. Öğr. Üyesi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü & Afrika Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
ORCID: 0000-0003-2466-2132

Ahmet Burak BAYKUŞ
Yüksek Lisans Öğrencisi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
ORCID: 0009-0008-0850-3290

Özet

Afrika, küresel aktörler arasında yoğun rekabetlerin yaşandığı ve uluslararası politikadaki değeri giderek artan önemli bir coğrafyadır. Afrika'nın yükselişi ve buna eşlik eden küresel rekabet, Türkiye'nin Afrika politikasını sorgulamasını ve yeniden şekillendirmesini gerekli kılmıştır. Bu doğrultuda Türkiye, Afrika ülkeleri ile ilişkileri güçlendirmeye yönelik güçlü adımlar atmaya başlamıştır. 1998 yılında İsmail Cem'in Dışişleri Bakanlığı döneminde hazırlanan Afrika'ya Açılım Eylem Planı, Türkiye'nin Afrika politikası açısından bir dönüm noktası olarak görülmektedir. 2002 yılında yaşanan iktidar değimi sonrasında ise dış politika yeniden şekillenmiş ve bu doğrultuda kıta ülkeleri ile hem siyasi hem de ekonomik ilişkiler yoğunluk kazanmıştır. 2005 yılının "Afrika Yılı" ilan edilmesi, açılım politikasının önemli bir simgesi olmuştur. İzlenen politikalar sayesinde Türkiye'nin Afrika ülkelerindeki büyükelçilik sayısı da hızla yükselmiştir. Türkiye'nin kıta ülkeleri ile giderek güçlenen ekonomik ilişkileri özellikle dikkat çekmektedir. Türkiye ile kıta ülkeleri arasındaki ticaret hacmi giderek artmaktadır. Türkiye, Afrika ülkelerinin önemli ticari ortaklarından birine dönüşmüştür. Öte yandan Türkiye, kıtada yoğun kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmektedir. Yumuşak güç araçlarından biri olan dış yardımlar sayesinde kıta halklarıyla yakın temasların kurulması sağlanmaktadır. Türkiye, dış yardımlar aracılığıyla Afrika ülkelerinin kalkınmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca, Türkiye tarafından bu ülkelerde hem kültürler arası etkileşimin arttırılması hem de Türkiye-Afrika diyaloğunun güçlendirilmesi hedefiyle kültürel faaliyetler de sürdürülmektedir. Bunun yanında, Afrika'nın uluslararası öğrenci potansiyeli de Türkiye'nin bu yönde adım atmasını gerektirmiştir. Yükseköğretimde uluslararasılaşma hedefi, Türkiye'yi Afrika ülkelerine daha da yaklaştırmıştır. Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında iş birliklerinin güçlendiği bir başka alan ise güvenlik ve savunma sanayiidir. Böylece Türkiye, kıta ülkeleriyle iş birliklerini güçlendirmeyi hedeflemekte ve kıtada çok boyutlu bir politika izlemektedir. Bu çalışmada Türkiye'nin çok boyutlu Afrika politikası analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Afrika, Türk Dış Politikası.

Abstract

Africa is an important geography where intense competition among global actors is taking place and its value in international politics is increasing. The rise of Africa and the accompanying global competition made it necessary for Türkiye to question and reshape its Africa policy. Accordingly, Türkiye started to take strong steps towards strengthening relations with African countries. In 1998, during İsmail Cem's tenure as the Minister of Foreign Affairs, the Action Plan for Opening to Africa was seen as a turning point in Türkiye's Africa policy. After the change of power in 2002, Türkiye's foreign policy was reshaped and both political and economic relations with the countries of the continent intensified. The declaration of 2005 as the "Year of Africa" was an important symbol of the opening policy. Thanks to the policies pursued, the number of Türkiye embassies in African countries increased rapidly. Türkiye's strengthening economic relations with the countries of the continent are particularly noteworthy. The volume of trade between Türkiye and the countries of the continent is gradually increasing. Türkiye has become one of the important trade partners of African countries. On the other hand, Türkiye conducts intensive public diplomacy activities in the continent. Foreign aid, which is one of the soft power tools, enables close contacts with the people of the continent. Türkiye contributes to the development of African countries through foreign aid. In addition, Türkiye also carries out cultural activities in these countries with the aim of increasing intercultural interaction and strengthening Türkiye-Africa dialogue. In addition, Africa's international student potential has also necessitated Türkiye to take steps in this direction. The goal of internationalization in higher education has brought Turkey closer to African countries. Another area where cooperation between Türkiye and African countries has strengthened is the security and defense industry. Thus, Türkiye aims to strengthen its cooperation with African countries and pursues a multidimensional policy in the continent. This study analyzes Türkiye's multidimensional Africa policy.

Keywords: Türkiye, Africa, Turkish Foreign Policy.

MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN 1923 YILINDAKİ SÖYLEV VE DEMEÇLERİNDE CUMHURİYET'E GİDEN SÜREÇ

THE PROCESS LEADİNG TO THE DECLARATİON OF THE REPUBLİC İN MUSTAFA KEMAL PASHA'S SPEECHES AND STATEMENTS İN 1923

Levent DÜZCÜ

Prof. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

ORCID ID: 0000-0003-4947-0399

Özet

Mustafa Kemal Paşa'nın 1923 yılında yapmış olduğu söylev ve demeçlerine bakıldığında göze çarpan manzara Cumhuriyet'e giden sürecin taşlarının açıkça döşendiği açıkça görülmektedir. Henüz ocak ayının başında, Ankara Hacıbayram mahallesi muhtar seçiminde Ankara hemşerisi sıfatıyla oy verdiği sırada, bu seçimi, milli hakimiyetin kayıtsız şartsız, milletin uhdesinde tahakkuk etmiş olarak kabul etmiştir. Bundan sonra yine aynı ay içinde yapmış olduğu Arifiye konuşmasında İstanbul gazete temsilcilerine verdiği mülakatta, İzmit'te, Bursa'da, Alaşehir'de, Salihli'de, İzmir'de; sonraki aylarda Balıkesir'de, yine İzmir'de, Adana'da, Mersin'de, Tarsus'ta, Konya'da, Kütahya'da halka yaptığı konuşmalarda Mustafa Kemal Paşa, hemen her konuşmasını milli iradeyle ilişkilendirmiştir. Bu ilişki ağını kurmakla Mustafa Kemal Paşa, Türk toplumunu cumhuriyet düşüncesine alıştırmaktaydı. Halkla o kadar yoğun buluşmalar gerçekleştirmiştir ki, bu buluşmaları 29 Ekim'e giden sürecin birer adımı, kamuoyunu yeni rejime alıştırma çabaları olarak görmek yerinde olacaktır. Mustafa Kemal Paşa, savaşın bitmesiyle birlikte Anadolu'nun dört tarafına yapmış olduğu gezilerde, halka, savaşın kazanılma sürecini, bu sürecin başarılmasında milletin rolünü anlatmıştır. Bunu yaparken Mustafa Kemal Paşa, eski rejimin sorunlarını, tek kişinin egemenliğinde yaşayan milletin bunu hak etmediğini, bir memleket için yegâne kurtuluşun yalnız bir şahıstan kaynaklanmadığının altını özellikle çizmektedir. Mustafa Kemal Paşa bu görüşmelerinde gençler, çiftçiler, esnaf, kadınlar başta olmak üzere halkla yüz yüze gelmiştir. Halkla buluşmalarında milli iradenin nasıl tecelli edileceğinin de örneğini bizzat göstermiş, halkın kendisiyle rahat konuşmasını istemiştir. Mustafa Kemal Paşa, halk ile şahıs müesseselerini karşılaştırmakta ve ikisi arasında karşılaştırmalar yaparak, karşısındakileri düşündürmek istemektedir. Bu bildiride Cumhuriyet'in ilanına giden süreç, Mustafa Kemal Paşa'nın 1923 yılındaki demeçleri üzerinden incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Paşa, milli hakimiyet, halk, cumhuriyet, 1923

Abstract

When we look at the statements made by Mustafa Kemal Pasha in 1923, it is clearly seen that the stones of the process leading to the Republic have been laid. Just at the beginning of January,

when Mustafa Kemal voted as a citizen of Ankara in the Ankara Hacıbayram neighborhood headman election, he accepted this election as the unconditional realization of national sovereignty in the hands of the nation. After that, in the Arifiye speech he made in the same month, in the interview he gave to Istanbul newspaper representatives, he said that he was in Izmit, Bursa, Alaşehir, Salihli, Izmir; In the speeches he made to the public in Balıkesir, again in İzmir, Adana, Mersin, Tarsus, Konya and Kütahya in the following months, Mustafa Kemal Pasha associated almost every speech with the national will. By establishing this relationship network, Mustafa Kemal Pasha was accustoming the Turkish society to the idea of a republic. He worked so intensively with the public that it would be appropriate to see these meetings as steps in the process leading to October 29, as efforts to familiarize the public with the new regime. With the end of the war, Mustafa Kemal Pasha explained to the public the process of winning the war and the role of the nation in the success of this process, during his trips to all four corners of Anatolia. While doing this, Mustafa Kemal Pasha especially underlines the problems of the old regime, that the nation living under the rule of a single person does not deserve this, and that the only salvation for a country does not come from a single person. In these meetings, Mustafa Kemal Pasha came face to face with the public, especially young people, farmers, tradesmen and women. In his meetings with the public, he personally showed an example of how the national will would be manifested and asked the public to talk to him comfortably. Mustafa Kemal Pasha compares public and private institutions and wants to make his opponents think by making comparisons between the two. In this paper, the process leading to the declaration of the Republic was examined through Mustafa Kemal Pasha's statements in 1923.

Key words: Mustafa Kemal Pasha, national sovereignty, public, republic, 1923

SOVYET AZERBAYCAN ŞARKİYATÇILIĞINDA ATATÜRK

ATATURK IN SOVIET AZERBAIJAN ORIENTALISM

Cavid QASIMOV

Prof. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü,

ORCID ID: 0000-0001-7566-3181

Nezahat DEMİR

Uzman/Tarihçi., Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı

Özet

Sovyet Azerbaycan Şarkiyatçılığında Gazi Mustafa Kemal Atatürk'le ilgili bilimsel araştırmalar II. Cihan Savaşı sonrası daha da hız kazanmıştır. Emperyalist güçlere karşı mücadele sırasında Sovyetler başta olmakla, Sovyet Azerbaycan'ı da Atatürk'ün önderliğindeki Milli Mücadele'nin yanında yer almıştır. Ankara'da Sovyet Azerbaycan Büyükelçiliği kurulmuş ve İbrahim Abilov Büyükelçi olarak atanmıştır. Fakat II. Cihan Savaşı sonrası Türkiye ve Sovyetler Birliği'nin farklı askeri Bloklarda yer alması, Stalin'in Boğazlar konusunu yeniden gündeme taşıması akademik araştırmaları da çok etkilemiştir. Bu dönemde Türkiye'ni ABD başta olmakla Batı Emperyalizminin hizmetçisi olarak göstermeye çalışan Sovyet Şarkiyatçılığı Gazi Mustafa Kemal Paşa döneminde gelişen Sovyet-Türkiye dostluk ilişkilerine daha çok vurgu yapmıştır. Özellikle de 1958'de Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de kurulan "Yakın ve Orta Şark Halkları Enstitüsü"(hâlihazırda Şarkiyat Enstitüsü olarak faaliyet gösteriyor) bünyesinde kurulan Türkiye şubesinde Atatürk'le ilgili çok kapsamlı akademik çalışmalar yapılmıştır. Çalışmalarda Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün siyasi, ekonomik ve kültürel faaliyetleri ile ilgili konular daha çok ön planda olmuştur. "Yakın ve Orta Şark Halkları Enstitüsü" bünyesinde çalışan Azerbaycan Sovyet Şarkiyatçıları: İskender Ahundov, Yusuf Bağırov, Ekrem Bije Rahimli, Tofik Dadaşov, Nilufer Efendiyeva, İnkilab Alibeyli, Hamit Aliyev, Esmiralda Hasanova ve diğerleri tarafından Atatürk döneminde Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve kültürel yapısı ile ilgili çok kıymetli çalışmalar yapılmıştır. 29-30 Ekim 2023 tarihinde yapılacak olan 5. Uluslararası 29 Ekim Sempozyumuna sunmak istediğim bildiride Azerbaycan Sovyet Şarkiyatçılığının Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e bakışı konusunda akademik değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Sovyet Azerbaycan'ı, Sovyet Azerbaycan Şarkiyatçılığı, Yakın ve Orta Şark Halkları Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti

Abstarct

Academic studies about Gazi Mustafa Kemal Atatürk in Soviet Azerbaijan Orientalism II. It gained momentum after World War II. During the struggle against the imperialist powers, Soviet Azerbaijan was on the side of the National Struggle under the leadership of Gazi Mustafa Kemal Pasha. The Soviet Azerbaijan Embassy was established in Ankara and İbrahim Abilov was appointed as the Ambassador. But II. The fact that Turkey and the Soviet Union took part in different military blocs after World War II and that Stalin brought the issue of the Straits to the agenda again affected academic research. In this period, Soviet Orientalism, which tried to portray Turkey as a servant of Western Imperialism, with the USA in the lead, emphasized the Soviet-Turkish friendship relations that developed during the period of Gazi Mustafa Kemal Pasha. In particular, in the Turkish branch established within the body of the "Near and Middle Eastern Peoples Institute" (currently operating as the Institute of Oriental Studies) established in Baku, the capital of Azerbaijan, in 1958, very comprehensive academic studies were carried out on Atatürk. In the studies, the issues related to the political, economic and cultural activities of Gazi Mustafa Kemal Atatürk have been at the forefront. Azerbaijan Soviet Orientalists working within the "Institute of Near and Middle Eastern Peoples": Iskender Akhundov, Yusuf Bagirov, Ekrem Bije Rahimli, Tofk Dadashov, Nilufer Efendiyeva, İnkilab Alibeyli, Hamit Aliyev, Esmiralda Hasanova and others by the political, economic and political and economic and political and economic aspects of Turkey during the Atatürk period. Invaluable studies have been carried out on its cultural structure. In the paper I would like to submit to the 5th International 29 October Symposium, which will be held on 29-30 October 2023, an academic evaluation will be made on the Azerbaijani Soviet Orientalism's view of Gazi Mustafa Kemal Atatürk.

Keywords: Atatürk, Soviet Azerbaijan, Soviet Azerbaijan Orientalism, Institute of Near and Middle Eastern Peoples, Republic of Turkey

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE KULLANILAN OTURMA MOBİLYALARINDA ÜSLUP ÇEŞİTLİLİĞİ

DIVERSITY OF STYLES ON SEATING FURNITURE USED IN EARLY REPUBLICAN PERIOD

Nihan ÖZDEMİR TÜRKER
PhD., Hacettepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-2845-228X

Ayşen ÖZKAN
Doç. Dr. Hacettepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-2677-6133

Özet
Bu çalışmanın amacı Erken Cumhuriyet Döneminde kullanılan oturma mobilyalarında üslup çeşitliğinin kültürel kökenlerini ortaya koymaktır. Bu kapsamda fotoğraf arşivleri, dönem içinde yayınlanmış süreli yayınlar ve çeşitli diğer kaynaklar üzerinden konuya ilişkin bilgi ve belge taraması yürütülmüştür. Cumhuriyet'in henüz kurulduğu ve savaş sonrasına olan bu dönemde sınırlı ekonomik kaynaklar nedeniyle üretim imkanları kısıtlıdır. Çalışma kapsamında hem belirli mekanlar için tasarlanmış özel mobilyalar hem de kullanımı yaygın olan süregelen mobilyalar bulunmaktadır. Bu mobilyalar sosyokültürel bağlamlarına göre incelenmiştir. Değerlendirme sonucunda dönem içerisinde kullanılmış oturma mobilyalarının birden çok üsluba sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Oturma mobilyalarında Osmanlı Döneminden beri devam eden üsluplar olabildiği gibi Erken Cumhuriyet Döneminde kullanılmaya başlanmış çağdaş üsluplar da görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Oturma Mobilyası, Türkiye'de Mobilya, Mobilya Tarihi, Mobilya Üslupları

Abstract
This study aims to reveal the cultural origins of seating furniture styles used during the Early Republican period. In this context, records and documents related to the subject were researched through various sources, including photo archives and periodicals. The early days of the establishment of the Republic of Turkey fell within the post-war period, so production opportunities were limited due to economic resource constraints. In this study, we have evaluated both furniture designed for particular spaces and those in regular, general use, considering their sociocultural contexts. These evaluations revealed that the seating furniture used during the period had more than one style. Styles in seating furniture during the Early Republic Period were either a continuation of Ottoman-era styles or an adoption of contemporary styles.

Keywords: Seating Furniture, Furniture in Turkey, Furniture History, Furniture Styles

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DÖNEMİNDE İKTİSADİ HAYAT

ECONOMIC LIFE DURING THE REPUBLIC OF TURKEY

Gülistan ERYOLU
Doktora Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi
ORCID: 0000-0003-0578-6295

Prof. Dr. Arif ÖZAYDIN
Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi
Orcıd: 0000-0002-1011 0065

Özet

Bu makalenin amacı Cumhuriyet'in başlangıcından itibaren oluşan iktisat politikalarının hedeflerinin ve sonuçlarının ortaya konulmasıdır. 29 Ekim 1923 tarihinde başlayıp 1980-1985 yılları arasındaki dönem esas alınarak, bu dönemdeki hâkim iktisadi görüşlerin neler olduğu ve etkin iktisat politikalarının nasıl yürütüldüğü açıklanmaya çalışılmaktadır. Cumhuriyetin başlangıcında milli iktisadi politikalar etrafında devletin de var olduğu girişimcilerin desteklenmesi ve böylece iktisadi büyüme, iktisadi gelişme ve iktisadi kalkınmanın sağlanacağı öngörülmüştür. Ayrıca bu dönem ülke de yeni politikaları yürütmek maksadıyla reformlara ve yeni kültürel yapılara yer verilmiştir. Ülkenin önündeki engellerin kaldırılması, ulus devlet anlayışının hâkim olması bu dönemin ilk reformlarıdır. Türkiye Cumhuriyeti dönemi ilk olarak 1908-1922 yıllarına bakıldığında savaş hâkimdir.1923-1929 yıllarında dışa açık politikalar üzerine yoğunlaşılmıştır.1930-1939 yıllarında ticaretin serbestleşmesi ve devletçilik uygulamaları hâkimdir. Bu devletçilik uygulamaları teorik olarak değil de, günün şartlarında zorunluluk hissedildiği için faydacı bir yaklaşımla uygulanmıştır. 1940-1945 yıllarında II. Dünya Savaşının olduğu dönemdir. Türkiye daha çok yabancı ülkelerdeki iktisadi politikalardan etkilenmiştir. Milli Korunma Kanunu ile dış ticaret ilişkilerinde hâkimiyet sağlanmıştır. 1946-1953 döneminde, devletçilik anlayışından liberal iktisadi görüşe geçiş süreci ve bunun yanında tarımsal ilerlemenin olması, sanayi kolunda özel sektöre ağırlık verilmesi, dışa açık politikalar öncelikli olmuştur. 1954-1961 yılları arasında, dıştan gelen güçlerle tarımsal faaliyetlerin güçlenmesi böylece ihracatın artması beklenmektedir. Beklenende gerçekleşmiş, tarıma makinanın girmesi sonucu ihracatın da artması iktisadi büyümeyi sağlamıştır. Daha sonra döviz sıkıntısından dolayı ithal ikameci iktisat politikası izlenmiştir. 4 Ağustos 1958'de Mali Islahat Kararları adında istikrar tedbirleri gelmiştir. 1962-1976 yıllarında içe dönük dışa bağımlı genişleme benimsenmiştir. 1977- 1979 yıllarında ise, iktisat anlayışında dışa bağımlılık artmıştır ve yeniden bir buhran söz konusudur. Son olarak 1980-1985 yılları arasında enflasyonun etkileri hissedilmiştir ve 24 Ocak 1980 kararları alınarak, bir tarafı kapılarını dışa açan ve bunu fırsat olarak tanımlayanların görüşü ama diğer bir tarafta her alanda milli amaçlardan sapma olacağını savunan görüştür. Bu dönemde İstikrar programları ele alınmıştır. Bu çalışmanın sonucunda Türkiye Cumhuriyet dönemi iktisat politikalarının tarihi üzerine önemli gelişmelerin hassas noktalarını ele alarak literatüre katkı oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İktisat Politikası, İktisadi Gelişme, Türkiye Ekonomisi.

Abstract

The aim of this article is to reveal the goals and results of the economic policies formed since the beginning of the Republic. Based on the period starting on October 29, 1923 and between 1980 and 1985, it is tried to explain what the dominant economic views were in this period and how effective economic policies were carried out. At the beginning of the Republic, it was envisaged that the state would support entrepreneurs around national economic policies and thus economic growth, economic development and development would be achieved. In addition, in this period, reforms and new cultural structures were introduced in order to implement new policies in the country. The first reforms of this period were the removal of obstacles to the country and the dominance of the nation-state approach. When we first look at the period of the Republic of Turkey between 1908 and 1922, war dominates. Between 1923 and 1929, foreign policy was focused on. Between 1930 and 1939, liberalization of trade and statism practices dominated. These statism practices were implemented with a pragmatic approach, not theoretically, but because it was felt necessary under the conditions of the day. During World War II between 1940-1945. It is the period of World War II. Türkiye has been mostly affected by the economic policies of foreign countries. With the National Protection Law, dominance in foreign trade relations was achieved. In the 1946-1953 period, the transition from statism to a liberal economic view, as well as agricultural progress, emphasis on the private sector in the industry, and outward-oriented policies became priorities. Between 1954 and 1961, it is expected that agricultural activities will strengthen due to external forces and thus exports will increase. What was expected happened, and the increase in exports as a result of the introduction of machinery into agriculture led to economic growth. Later, due to the foreign exchange shortage, an import substitution economic policy was followed. Stabilization measures called Financial Reform Decisions were taken, announced on August 4, 1958. Inward-looking, foreign-dependent expansion was adopted between 1962 and 1976. In the years 1977-1979, foreign dependency increased in the understanding of economics and there was a crisis again. Finally, the effects of inflation were felt between 1980 and 1985, and the decisions of January 24, 1980 were taken, on the one hand, it is the view of those who opened their doors to the outside world and defined this as an opportunity, but on the other hand, it is the view that there will be a deviation from national goals in every field. Stability programs were discussed during this period. As a result of this study, it contributes to the literature by addressing the sensitive points of important developments on the history of economic policies of the Turkish Republic period.

Key Words: Economic Policy, Economic Development, Turkish Economy.

29 OKTYABR CÜMHURİYYƏT GÜNÜNÜN TÜRKİYƏNİN TƏHSİL SAHƏSİNƏ TƏSİRİ

Lalə MUSAYEVA
Azərbaycan Dövlər Pedaqoji Universitetinin Azərbaycan dili və onun tədrisi texnologiyası kafedrasının müəllimi

ORCİD ID: 0000-0002-7701-5716

Özet

1923-cü il oktyabrın 29-da İstiqlal Müharibəsi qazanıldıqdan və Cümhuriyyət elan edildikdən sonra həm siyasi, həm iqtisadi, həm də hüquqi və mədəni sahələrdə bir çox dəyişikliklər baş verdi. Atatürk təbaşir götürüb yazı taxtasına oturdu, baş müəllim titulu ilə camaata dərs dedi, xalqın təhsil səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün xüsusi səy göstərdi.

Mustafa Kamal Atatürkün 1924-1934-cü illər arasında təhsilin əsas məqsədlərinə çatmaq və məqsədə çatacaq təhsil siyasətlərini müəyyən etmək üçün hazırladığı altı hesabat var idi. Bu məruzələrə uyğun olaraq təhsilin müasir prinsipləri ortaya qoyulmağa çalışılmış, beləliklə, təhsilin dünyəvi, rasional, elmi, qarışıq, nizam-intizamlı və yaşadığımız çağa uyğun faydalı olması qənaətinə gəlinmişdir.

Təhsilin ölkənin inkişafına, özünə güvənən nəsillər yetişdirilməsinə yönəlməli olduğu vurğulanıb, təhsil idealının Türkiyənin istiqlaliyyəti, öz kimliyi və milli adət-ənənələri ilə uyğun olması qərara alınıb.

Cümhuriyyət dövründə uşaqlar; Uşaqların yaxşı fiziki, əqli və emosional inkişafının təmin edilməsi, onların əsas təhsilə hazırlanması üçün məktəbəqədər təhsilə böyük əhəmiyyət verilir.

Bu dövrdə ibtidai təhsil sahəsində mühüm inkişaflar baş verdi. 1924-cü il Konstitusiyasında ibtidai təhsilin icbari və pulsuz olması qərara alınmış və bu qərarla ibtidai təhsil geniş yayılmış və hər kəsin savadlı olması üçün səy göstərilmişdir.

Cümhuriyyətin ilk dövrlərində ölkədə təxminən 72 orta məktəb var idi. 1927-1928-ci tədris ilində bəzi orta məktəblərdə birgə təhsil həyata keçirilməyə başlanmış, orta məktəblərin sayının artırılmasına səy göstərilmişdir. Atatürkün dövründə aparılan bu araşdırmalar nəticəsində o dövrdə orta məktəblərin sayı 100% artmışdır.

İdadi və Sultaniyyə 1924-cü ildə üç illik orta məktəblərə və üç illik orta məktəblərə çevrildi. 1924-cü ildə Türkiyədə liseylərin ümumi sayı 23 ikən, Atatürk dövründə bu rəqəm 300% artmışdır. Bu dövrdə Atatürk bəzi dərsliklərin yazılması və bu kursları tədris edəcək müəllimlərin hazırlanması ilə yaxından maraqlanırdı.

Cümhuriyyətin elan olunduğu dövrdə peşə və texniki təhsil kifayət qədər inkişaf etməmişdi. Peşə və texniki məktəbləri türk cəmiyyətinin ehtiyaclarını ödəyəcək səviyyəyə çatdırmaq üçün araşdırma və araşdırmalara başlanılmış, bu məqsədlə 1927-ci ildə axşam ticarət məktəbləri açılmışdır. Bu tarixdən etibarən qızlar incəsənət məktəblərinin adı dəyişdirilərək Qızlar İnstitutu adlandırılmış və qızlar incəsənət məktəblərinin sayının artırılması üçün səylər göstərilmişdir. 1928-1929-cu tədris ilində rayon rəssamlıq məktəblərinin tərkibində kişi axşam rəssamlıq məktəbi bölməsi açıldı. Bu məktəblərin sayı ildən-ilə artır və 1938-ci ildə bu məktəblərin sayı 64-ə çatırdı.

Atatürk dövründə elmi və mədəni inkişafa öncülük etmək və müasir ali təhsil yaratmaq üçün 1933-cü ildə universitet islahatı həyata keçirilmişdir. Bu islahatla İstanbul Universiteti, Ali Əkinçilik İnstitutu, Meşəçilik fakültəsi və Dillər, Tarix və Coğrafiya fakültələri kimi universitetlər açıldı və 1938-ci ilə qədər universitet və kolleclərin sayında 189% artım əldə edildi.

Yeni türk hərflərinin qəbulundan sonra maarif səfərbərliyinə daha çox əhəmiyyət verilmiş, yeni hərflərin tətbiqi və xalqın savadlılıq səviyyəsinin yüksəldilməsi məqsədilə milli məktəblər açılmışdır (1928).

1912-ci ildə qurulan Türk Ocaqlarının yerinə İcma Mərkəzləri gəldi. Atatürk şəhər sakinlərindən kəndlilərə qədər hər kəsin elmi və intellektual inkişafına töhfə vermək üçün yeni icma mərkəzlərinin yaradılmasını xahiş etdi (1932). Bu mövzudakı işləri şəxsən təqib edən Atatürk bir çox ictimai evləri də ziyarət etdi. İcma mərkəzləri ilə bağlı sualın cavabında o, "Mən xoşbəxtəm, çünki uğur qazandım" dedi. o cavab verdi.

Açar sözlər: 29 Oktyabr, cümhuriyyət, təhsil, mədəniyyət, birlik, həmrəylik

Abstract

After the War of Independence was won and the Republic was proclaimed on October 29, 1923, many changes took place in the political, economic, legal and cultural fields. Atatürk took a chalk and sat down at the blackboard, taught the public with the title of head teacher, and made special efforts to improve the education level of the people.

There were six reports that Mustafa Kemal Atatürk prepared between 1924 and 1934 to achieve the main goals of education and to determine educational policies that would achieve the goal. According to these reports, modern principles of education were tried to be revealed, thus it was concluded that education is secular, rational, scientific, mixed, disciplined and useful according to the age we live in.

It was emphasized that education should be aimed at the development of the country, raising self-reliant generations, and it was decided that the ideal of education should be compatible with Turkey's independence, identity and national traditions.

Children during the Republic; Preschool education is of great importance to ensure good physical, mental and emotional development of children and to prepare them for basic education.

During this period, important developments took place in the field of primary education. In the Constitution of 1924, it was decided that primary education should be compulsory and free, and with this decision, primary education was widespread and efforts were made to make everyone literate.

In the early days of the republic, there were about 72 secondary schools in the country. In the academic year 1927-1928, joint education was started in some secondary schools, efforts were made to increase the number of secondary schools. As a result of these studies conducted during Atatürk's time, the number of secondary schools increased by 100%.

Idadi and Sultaniyya became three-year high schools and three-year high schools in 1924. While the total number of high schools in Turkey was 23 in 1924, this number increased by 300% during the Atatürk era. During this period, Atatürk was closely interested in writing some textbooks and training teachers to teach these courses.

Vocational and technical education was not sufficiently developed at the time of the proclamation of the republic. Research and studies were started to bring vocational and technical schools to a level that would meet the needs of Turkish society, and for this purpose, evening trade schools were opened in 1927. Since that date, girls' art schools have been renamed Girls' Institute and efforts have been made to increase the number of girls' art schools. In the 1928-1929 academic year, a men's evening art school section was opened within the district art schools. The number of these schools increases year by year, and in 1938 the number of these schools reached 64.

University reform was carried out in 1933 in order to pioneer scientific and cultural development and create modern higher education during the Atatürk era. With this reform, universities such as Istanbul University, the Higher Institute of Agriculture, the Faculty of Forestry and the Faculty of Languages, History and Geography were opened, and by 1938 there was a 189% increase in the number of universities and colleges.

After the adoption of new Turkish letters, more importance was given to the mobilization of knowledge, national schools were opened for the purpose of introducing new letters and raising the literacy level of the people (1928).

The Turkish Hearths established in 1912 were replaced by Community Centers. Atatürk requested the creation of new community centers to contribute to the scientific and intellectual development of everyone from city dwellers to peasants (1932). Atatürk, who personally followed the work on this topic, visited many public houses. Asked about community centers, he said, "I'm happy because I've been successful."

Keywords: October 29, republic, education, culture, unity, solidarity

Giriş

29 oktyabr Respublika Günü Türkiyə Cümhuriyyətinin rəsmi olaraq qurulduğu tarixdir. Ulu Öndər Atatürk digər bayramlar kimi bu bayramı da gələcək nəsillərə miras olaraq qoymuşdur. Türkiyə Böyük Millət Məclisinin 29 oktyabr 1923-cü ildə etdiyi konstitusiya dəyişikliyi ilə Türkiyənin idarə forması Cümhuriyyət olaraq təyin olundu. Parlament bunu elə həmin gün 101 top atəşi ilə qeyd etməyə qərar verdi.

Türk xalqı üçün Respublika Günü milli birlik, həmrəylik və ictimai birliyin ən yüksək səviyyəyə çatdığı milli bayramlarımızdan biridir. Qurtuluş Savaşı türk millətinin qələbəsi ilə başa çatdıqdan sonra ortaya çıxan idarəçilik boşluğunu aradan qaldırmaq üçün yeni bir idarə formasının müəyyən edilməsi lazım idi. Mustafa Kamal və dostları apardıqları araşdırmalar nəticəsində Türkiyəyə uyğun idarə formasının cümhuriyyət olduğuna qərar verdilər. Nəhayət, 1923-cü il oktyabrın 29-da Cümhuriyyət elan edildi.

Birinci Dünya Müharibəsi İkinci Konstitusiya Monarxiyasının elan edilməsindən altı il sonra Osmanlı İmperiyasında başladı. 1914-cü ildə başlayan Birinci Dünya Müharibəsində dünyanın əsas dövlətləri iştirak edirdi. Dörd illik müharibənin sonunda bizimlə olan dövlətlər məğlub oldular. Müharibə qaydalarına görə, məğlub olmuş sayılırdıq. Ölkəmizi ingilislər, yunanlar, fransızlar və italyanlar paylaşırdı. Millətinə inanan və güvənən Mustafa Kamal Paşa 1919-cu il mayın 19-da Samsuna gəldi. Ərzurum və Sivasda konqreslər təşkil etdi. Mustafa Kamal Paşa, "Yalnız bir suverenlik var, o da Milli suverenlikdir. Ölkəni millətin öz gücü xilas edəcək" dedi. dedi. Ölkənin hər yerindən gələn milli nümayəndələr - millət vəkilləri 1920-ci il aprelin 23-də Ankarada Böyük Millət Məclisinə toplaşdılar. Parlament Mustafa Kamal Paşanı prezident seçdi. Mustafa Kamal Paşanın rəhbərliyi ilə Böyük Millət Məclisi Milli Qurtuluş Savaşına başladı. Bir tərəfdən Efe, Dadaşlar və Seymen öz bölgələrində düşmənə müqavimət göstərdilər. Digər tərəfdən nizami ordular İnönü, Sakarya və Dumlupınarda döyüşürdü. Türkiyə düşmənlərdən xilas oldu. Lozanna sülh müqaviləsinin imzalanması ilə yeni bir dövlət yarandı. Bu yaranmaqda olan dövlətin idarə forması hələ müəyyən edilməmişdi. İkinci dövr Böyük Millət Məclisi ilk iclasını 11 avqust 1923-cü ildə etdi. Ankara 1923-cü il oktyabrın 13-də paytaxt oldu. Atatürk düşmən ölkədən qovulduqdan və sərhədlər müəyyənləşdikdən sonra çoxdan planlaşdırdığı cümhuriyyətin elan edilməsi üçün hazırlıqlara başladı. 1923-cü il oktyabrın 28-i axşam o, yaxın dostlarını Çankayaya şam yeməyinə dəvət edir. Onlara “sabah Cümhuriyyəti elan edəcəyik” deyir. (Güler, 2004)

Gelişme

1923-cü il oktyabrın 29-da Atatürk parlament üzvləri ilə görüşdükdən sonra cümhuriyyət təklifi layihəsi Türkiyə Böyük Millət Məclisinə təqdim edildi. Parlament vəsatəti qəbul etdi. Beləliklə, Türkiyədə respublika idarəçiliyi yarandı. Atatürk qurulan Türkiyə Cümhuriyyətinin ilk prezidenti oldu. Cümhuriyyətin elan edilməsi ölkədə sevinc və ruh yüksəkliyi ilə qarşılandı.

Atatürk “Türkiyəni müasir sivilizasiya səviyyəsinə yüksəltmək” üçün bir sıra yeniliklər etdi. “Təhsil və mədəniyyət sahəsi”ndə görülən işlər aşağıdakılardır:

1. Təhsilin birləşdirilməsi (3 mart 1924);

2. Yeni türk hərflərinin qəbulu (1 noyabr 1928);

3. Türk Dili və Tarixi qurumlarının yaradılması (1931-1932);

4. Universitet təhsilinin tənzimlənməsi (31 may 1933);

5. Təsviri sənətdə yeniliklər. (Hesapçıoğlu, 2006)

Təhsil ictimai bir xidmətdir, çünki o, sosial ehtiyaca cavab verir. Müasir dövrdə dövlətlər öz uğurlarına, qüdrətlərinə milli təhsillə nail olurlar. Vətəndaşlarını dövrün tələblərinə uyğun öyrədən dövlətlər sivilizasiya yarışında iştirak etmək hüququ qazanır. Türkiyə Respublikasında təhsil xidmətləri Milli Təhsil Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilir.

Osmanlı təhsil sistemi çoxşaxəli idi. Ənənəvi təhsil verən mədrəsələr XVIII əsrdə yaradılmışdır. 1960-cı illərin sonlarından başlayaraq Avropanın təsiri altında qurulan və müasir təhsil verən məktəblər tamamilə əks fəlsəfəyə malik, bir-birindən fərqli, dünyagörüşləri arasında böyük uçurumlar olan insanlar yetişdirirdi.

Üstəlik, təhsil "milli" xarakter daşımadığından milli mədəniyyətin və milli kimliyin inkişafını, dövrün tələblərinə uyğun insanların yetişdirilməsini təmin edə bilməzdi. Azlıq məktəbləri və xarici məktəblər də Osmanlı təhsil sisteminə daxil edilərək öz siyasi və iqtisadi maraqlarına uyğun təhsil verirdilər.

Osmanlı İmperatorluğunun son illərdəki ardıcıl müharibələri həm büdcədən təhsilə daha az pay ayrılmasına, həm də tələbələrin orduya cəlb olunması səbəbindən təhsilin pozulmasına səbəb oldu. Bu səbəblərdən Cümhuriyyətin öhdəsinə götürdüyü təhsil sisteminə əvvəldən diqqət yetirilməli idi. 1920-ci il aprelin 23-də Türkiyə Böyük Millət Məclisinin açılışından qısa müddət sonra 1920-ci ilin mayında Türkiyə Böyük Millət Məclisinə bağlı Təhsil Nazirliyi yaradıldı. Mustafa Kamal Paşa Qurtuluş Döyüşündə Sakarya döyüşünə az qalmış ən kritik günlərdə Təhsil Qurultayını çağırmış və bütövlükdə ölkənin bütün uşaqlarının elm və texnologiyaya əsaslanan milli təhsil sistemi çərçivəsində təhsil almasının vacibliyini vurğulamışdır. O, 1922-ci ildə TBMM-dəki açılış nitqində "Cənablar, gələcəyimiz olan uşaq və gənclərimizə ilk növbədə Türkiyənin istiqlaliyyətinə, milli adət-ənənələrinə düşmən olan bütün ünsürlərlə mübarizə aparmaq lazım olduğunu öyrətmək lazımdır" demişdi. Mustafa Kamal Paşa, "Başçı olmasaydım, Milli Maarif Nazirliyinin başına keçmək istərdim" dedi. Onun bu sözləri mədəniyyətə, təhsilə verdiyi önəmi əks etdirir, "... Ən mühüm və əsas məqam təhsil məsələsidir. O, mövzuya verdiyi önəmin səbəblərini "Təhsil odur ki, xalqı ya azad, müstəqil, şanlı və yüksək bir cəmiyyətdə yaşadan, ya da xalqı əsarət və səfalət içində qoyandır" sözləri ilə çox gözəl izah etmişdir. Qələbədən sonra 3 mart 1924-cü ildə qəbul edilən Tevhid-i Tədrisat Qanunu ilə ikili təhsil əvəzinə təhsil birləşdirilərək müasir cəmiyyətin fərdlərini yetişdirəcək vahid təhsil sistemi quruldu. Mustafa Kamal 1924-cü ildə Samsunda demişdi: "Dünyada hər şeyin, sivilizasiyanın, həyatın, uğurun ən doğru bələdçisi elmdir. "Elm və təhsildən başqa hidayət axtarmağın qəflət, nadanlıq və zəlalət (doğru yoldan çıxmaq) olduğunu" bildirmiş və təhsilin əsasının ancaq elm olacağını bildirmişdir. Yenə 1924-cü ildə Müəllimlər İttifaqının qurultayında "Cümhuriyyət sizdən azad düşüncəli, azad vicdanlı, azad müdrik nəsillər tələb edir" demişdi. O, öz sözləri ilə təhsildə azad şəxsiyyətlərin yetişdirilməsinin vacibliyini vurğuladı. (Engin, 2007)

1926-cı ildə Təhsilin Təşkili haqqında qanun qəbul edildi. Bu qanunla dövlətin icazəsi olmadan heç bir məktəb açıla bilməyəcəyi müəyyən edilmiş, ibtidai və orta təhsilin prinsipləri müəyyən edilmişdir. Ağıl və elm üçün müasir kurs proqramları müasir olmayan və insanı gələcək həyatına hazırlamayan kurslar çıxarılaraq hazırlanırdı.

Türklər tarix boyu yaşadıqları mədəni mühitdən asılı olaraq müxtəlif əlifbalardan istifadə etmişlər. Bunlardan ən qabarıqları Orta Asiyada istifadə etdikləri Göktürk və Uyğur əlifbaları və İslamı qəbul etdikdən sonra istifadə etməyə başladıqları ərəb əlifbaları idi. Ərəb dilində türkcə olan saitlərin olmaması ərəb əlifbası ilə türkcə sözlərin yazıldığı zaman bəzi səslərin görünməməsinə

səbəb olmuşdur. Bəzi samitlərin işlədilməsi zamanı ərəb samitlərinin hansı samitlərdən istifadə edilməsi problemi yaranmışdır. Bu səbəblərdən ərəb hərfləri ilə türkcə yazıb oxumaqda böyük çətinliklər yaranırdı. Bu vəziyyət oxumağı və yazmağı öyrənməyi çətinləşdirdi və çox az adam oxumağı və yazmağı öyrənə bildi. Oxuyub yaza bilmək Osmanlı cəmiyyətində mühüm bir imtiyaz halına gəlmişdi.

Osmanlı İmperatorluğunun son dövrlərində savadlı insan qıtlığı bir problem olaraq ortaya çıxmış, İkinci Məşrutə monarxiyası dövründə isə mövcud əlifbanın təkmilləşdirilməsi üçün səylər göstərilmişdir. Lakin yeni əlifba yaratmaqdansa, ərəb əlifbasının türkcəyə uyğunlaşdırılmasına çalışıldı. Ancaq Birinci Dünya Müharibəsi səbəbindən bu tədqiqatlar dayandırıldı. Mustafa Kamal Paşa üçün əlifba müasirləşən türk cəmiyyəti üçün həll edilməsi lazım olan bir problem idi. Qurtuluş savaşının əvvəlində 8 avqust 1919-cu ildə gələcək təşəbbüslərini izah edərkən Məzhar Müfit (Kansu) bəyə latın əlifbasının uyğun ola biləcəyini qeyd etdi. Ölkənin düşmən işğalından azad edilməsindən sonra İzmirdə keçirilən Türk İqtisadi Konqresində qəbul edilən Misak-ı İktisadidə qiraət festivalının keçirilməsindən bəhs edilməsi, oxuma-yazma ilə bağlı bəzi tənzimləmələrin aparılacağından xəbər verirdi. Mustafa Kamal paşanın göstərişi ilə türk əlifbasını hazırlamaq üçün komissiya yaradıldı. Araşdırmalar nəticəsində müəyyən edildi ki, latın əlifbası türk dilinin yazı və oxusu üçün bütün hərfləri ehtiva edir. Atatürk 9 avqust 1928-ci ildə Sarayburnuda Əlifba İnqilabını müjdələyərək "Dostlar, gözəl dilimizi ifadə etmək üçün yeni türk hərflərini qəbul edirik..." demişdi. 1 noyabr 1928-ci ildə yeni türk hərfləri haqqında 1353 saylı qanun Türkiyə Böyük Millət Məclisində yekdilliklə qəbul edildi.

1929-cu il yanvarın 1-dən etibarən bütün dövlət yazışmaları türk hərfləri ilə aparılır. Bundan əlavə, "Milli Məktəblər" adlı məktəblər açıldı və türk millətinə yeni hərflər öyrədilməyə başladı.

Osmanlı imperiyası çoxmillətli bir imperiya olduğundan milli tarix anlayışı formalaşmamışdı. İslam tarixinə və sülalələrə əsaslanan tarix anlayışı var idi. Bu tarix anlayışında türklərin İslamdan əvvəl mövcudluğu və sivilizasiyaya verdiyi töhfələr nəzərə alınmayıb. İslamdan əvvəl Orta Asiyada inkişaf etmiş türk mədəniyyəti və sivilizasiyası mövcud idi. Milli tarix anlayışı ilk dəfə Osmanlı İmperatorluğunun son dövründə gündəmə gəlsə də, bu səylər kifayət qədər təsirli olmamış və milli tarix anlayışı yalnız Cümhuriyyət dövründə həyata keçirilmişdir. Bu tarix anlayışının inkişafında yeni yaranmış milli dövlətin mövcudluğu çox təsirli olmuşdur. Türk millətinin formalaşmasında tarixin böyük əhəmiyyət kəsb etdiyinə inanan Atatürk alimləri elmi tarixi araşdırmalara həvəsləndirmiş və milli tariximizin dərindən araşdırılmasının vacibliyinə inanmışdır. Atatürk "...Bir millətin nəyə qadir olduğunu, nəyə qadir olduğunu göstərən ən doğru bələdçi tarixdir...", "Milli tarix Qurtuluş Savaşımızın mənəvi cəbhəsini təşkil edəcəkdir. Çünki torpaqlarımız kimi türk millətinin keçmişi, vətəndaş kimliyi, bəşəri dəyərləri də işğala məruz qalıb" deyərək o, tarixin türk alimləri tərəfindən araşdırılmasını, həqiqətlərin qərəzsiz şəkildə araşdırılmasını istəmişdir. (Tayyip, 2007) O, bəzi xarici tarixçilərin türk millətinə qərəzli və aşağılayan haqsız iddialarına elmi araşdırmalarla cavab vermək üçün 1931-ci il aprelin 12-də Türk Tarixi Araşdırmalar Cəmiyyətinin yaradılması təşəbbüsü ilə də çıxış edib. Türk tarixində araşdırmalara rəsmi xarakter verən bu cəmiyyət 1935-ci ildə Türk Tarix Qurumu adlandırıldı. Türk Tarix Araşdırmaları Cəmiyyəti (Türk Tarix Kurumu) vasitəsilə dünyanın ən qədim xalqlarından biri olan türk millətinin tarixini tam təfərrüatı ilə öyrənmək, Orta Asiyadan bəri qurduqları dövlətləri və sivilizasiyaları tədqiq etmək imkanı yaradılıb.

Milli mədəniyyətin inkişafında dil tarix qədər önəmlidir. Keçmişdən gələcəyə bir xalqın nəsilləri arasında ünsiyyəti və davamlılığı təmin edən ən mühüm amildir. Cümhuriyyətlə həm dil, həm də tarix sahəsində mühüm araşdırmalara başlanıldı. Yeni əlifbanın qəbulu dildə yeniliklərə də yol açdı.

Türk tarixi və dili ilə bağlı araşdırmalar milli mədəniyyətin doğulmasına çox kömək etmişdir. Bununla bağlı nöqsanların təsviri sənət sahəsində aparılan araşdırmalarla tamamlanması nəzərdə tutulur. Mustafa Kamal Atatürk 1933-cü ildə demişdir: "Uca insan topluluğu olan türk millətinin tarixi xüsusiyyəti təsviri sənəti sevmək və onda üstün olmaqdır". O, bu istiqamətdəki səyləri öz

sözləri ilə dəstəklədi. Çünki incəsənət və daha konkret formada təsviri sənət sivil olmağın əlamətidir, intellektual həyatın can damarıdır və mədəni insan yetişdirməkdə ən mühüm tərbiyə vasitələrindən biridir. Bu səbəbdən də təsviri sənət sahəsində irəliləyişlərin mədəni inkişafın və müasirləşmənin bir parçası olacağını düşünən Atatürk təsviri sənətdəki uğurları islahatların uğuru ilə bərabər tutdu və Dövlət Gözəl Sənətlər Akademiyası yaradıldı. Bu Akademiyada "Türk İncəsənət Tarixi İnstitutu" açıldı. Rəssamlar rəssamlıq, heykəltəraşlıq və incəsənətin digər sahələri üzrə hazırlanmağa başladı. 1937-ci ildə İstanbulda Rəsm və Heykəl Muzeyi açıldı.

Sənətin bütün sahələri arasında Atatürk ən çox musiqiyə diqqət yetirmişdir. Atatürk bu mövzuda fikirlərini belə ifadə etmişdir: "Musiqi həyatda lazımdırmı? Musiqi həyatda lazım deyil; çünki həyat musiqidir. Musiqi ilə heç bir əlaqəsi olmayan varlıqlar insan deyil. Söhbət həyatdırsa, insan həyatıdırsa, mütləq musiqi var. Onsuz da musiqisiz həyat mövcud ola bilməz. Musiqi həyatın sevinci, ruhu, sevinci və hər şeyidir". Atatürkün musiqi ilə əlaqəsi hətta döyüş meydanlarında da davam edirdi. Çanaqqala Cəbhəsini gəzmiş jurnalist Əli Canip (Üsul) bəy Atatürkün bu xüsusiyyətini belə ifadə edir: "...Arıburnuya gəldik. Biz orda olarkən birdən ingilislərdən yaylım atəşi və yeni bombardman eşitdik və eyni zamanda musiqi səsi eşitdik. Esat paşadan soruşdum: Paşa, bu nədir? Harmonika qrupu. İngilislər də yaylım atəşi açdılar. Ehtiyatlı olun, bütün güllələr üstümüzdəki Cəsarət Təpəsinə yönəlib. Hər gün günorta saatlarında tağım komandiri Mustafa Kamal bir dəstə ilə əsgərlərinə yemək verir və ingilisləri sahilin dar bir yerində sancdığı üçün qarmonun səsini eşidən gəmilər Mustafa Kamala atəşlə cavab verir". Belə ki, Mustafa Kamal cəbhədəki əsgərlərinin mənəviyyatını yüksəltməklə yanaşı, həm də əsgərlərinə musiqi sədaları altında ləzzətli yeməklər yedizdirir.

Atatürk üçün musiqi həyat idi, amma onun üçün musiqinin növü də önəmli idi. Atatürkün istədiyi musiqi; Dinlədikcə insanlara sevinc, xoşbəxtlik, həyat sevinci bəxş edəcək şəkildə olmalıdır. İnsanları bədbinləşdirən musiqiləri sevmədiyini bildirərək, türk musiqisinin də qərb musiqisi kimi polifonik olmasını istəyirdi. Onun fikrincə, bir millətin yeni dəyişməsi üçün ölçü; Bu, onun musiqidəki dəyişikliyi dərk etmək və anlamaq bacarığı idi. Millətin incə hiss və düşüncələrini ifadə edən yüksək deyimləri, deyimləri toplayıb ümumi musiqi qaydalarına uyğun işləyib hazırlamaq lazım olduğunu vurğuladı. Türk milli musiqisinin ancaq bu yolla yüksələ biləcəyini və ümumbəşəri musiqidə öz yerini tuta biləcəyini deyən Atatürk ölkənin milli mədəniyyət sərvəti olan xalq musiqisi və folklorunun elmi əsaslarla mədəni canlılığı ilə araşdırılıb üzə çıxarılmasının vacibliyini vurğulamışdır. 1936-cı ildə Ankarada açılan Dövlət Konservatoriyası Qərbin ən məşhur sənətçilərindən bəhrələnən musiqi, opera və teatr sahələrində təhsil verməyə başladı.

SONUÇ

Atatürk dövründə milli təhsilə böyük əhəmiyyət verilirdi; Türklərin tarix boyu sivilizasiyaya göstərdiyi xidmətlər üzə çıxarılıb, milli duyğu güclənib. Qızların təhsildən kənarda qalmamasına böyük diqqət yetirildi, bütün uşaqlar, oğlanlar və qızlar birlikdə müasir təhsil almağa başladılar. Hər yaşda olan vətəndaşlarımıza oxumağı və yazmağı öyrətmək məqsədi daşıyır. Məktəblərdə dərs saatları yenidən təşkil edilmiş, çoxlu məktəblər açılmış, bu məktəblərin ehtiyac duyduğu pedaqoji kadrların hazırlanması üçün tədbirlər həyata keçirilmişdir. Atatürkün "ən böyük əsərim" adlandırdığı Cümhuriyyəti əmanət etdiyi gənclərin oxuyacağı dərsliklər yenidən yazılıb. Peşə və texniki təhsil verən müəssisələr açılarkən, ali təhsil müəssisələri böyük qayğı ilə qurulurdu. Azlıq məktəbləri və əcnəbi məktəblər tam nəzarətə götürüldü, bəzi kurslar türk müəllimlər tərəfindən türkcə verildi, dil və mədəniyyət kimi milli birliyi təmin edəcək dəyərlərin itirilməməsi təmin edildi.

Atatürk dövründə milli təhsilə böyük əhəmiyyət verilirdi; Türklərin tarix boyu sivilizasiyaya göstərdiyi xidmətlər üzə çıxarılıb, milli duyğu güclənib. Qızların təhsildən kənarda qalmamasına böyük diqqət yetirildi, bütün uşaqlar, oğlanlar və qızlar birlikdə müasir təhsil almağa başladılar. Hər yaşda olan vətəndaşlarımıza oxumağı və yazmağı öyrətmək məqsədi daşıyır. Məktəblərdə dərs saatları yenidən təşkil edilmiş, çoxlu məktəblər açılmış, bu məktəblərin ehtiyac duyduğu pedaqoji

kadrların hazırlanması üçün tədbirlər həyata keçirilmişdir. Atatürkün "ən böyük əsərim" adlandırdığı Cümhuriyyəti əmanət etdiyi gənclərin oxuyacağı dərsliklər yenidən yazılıb. Peşə və texniki təhsil verən müəssisələr açılarkən, ali təhsil müəssisələri böyük qayğı ilə qurulurdu. Azlıq məktəbləri və əcnəbi məktəblər tam nəzarətə götürüldü, bəzi kurslar türk müəllimlər tərəfindən türkcə verildi, dil və mədəniyyət kimi milli birliyi təmin edəcək dəyərlərin itirilməməsi təmin edildi.

Atatürk bir lider və dövlət xadimi kimi müstəqil türk dövlətinin qurulması, qanunların yenilənməsi kimi ən yüksək xidmətləri göstərməklə kifayətlənmədi; O, türk millətinin tarixini, dilini, mədəniyyətini, sənətini üstün və sanballı bir yerə çatdırmaq üçün hər sahədə böyük səylər göstərmişdir.

KAYNAKÇA

Güler, A. (2004). Türk Eğitim Politikasının Tarihsel Süreci. Ankara: Yeryüzü

Hesapçıoğlu, M., (2006). "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Eğitim Plânlaması Çalışmaları: Bir Değerlendirme, Türkiye'de Eğitim Bilimleri: Bir Bilanço Denemesi. Ankara: Nobel

Engin K., (2007). "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Eğitimi Geliştirme Çabaları Süreç ve Elde Edilen Başarıya Bir Bakış", Atatürk Haftası Armağanı, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2007.

Tayyip D., (2007). "Atatürk'ün Kültür ve Eğitim Anlayışı", Cumhuriyet'in İlk Yıllarından Günümüze Dil-Kültür-Eğitim, Gazi Üniversitesinin 80. Yıl Armağanı, Ankara

CUMHURİYET TARİHİNDE MÜHENDİSLİK EĞİTİMİNDEKİ GELİŞMELER

DEVELOPMENTS İN ENGİNEERİNG EDUCATİON THROUGHOUT THE HİSTORY OF THE REPUBLİC

İlknur ŞAHİN

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

ORCID ID: 0009-0006-7075-1944

Lokman YÜNLÜ

Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

ORCID ID: 0000-0003-1625-995X

Özet

Atatürk, Türk milletinin gelişmesini, toplumun refah seviyesinin artmasını önemsiyordu. Cumhuriyet Dönemi'nde teknik bakımdan büyük sorun mühendis sayısıydı. Teknik alanda çalışacak ve bilimsel araştırma yapacak mühendisler yetersizdi. Cumhuriyet'in kurucu kadrosu çağdaş uygarlık için mühendislerin görevlerinin büyük olduğunu biliyorlardı. Mühendisleri desteklemişlerdi. Türk mühendislerinin yetiştirilmesi ülkenin yenilenmesi için önemli etkendi. Cumhuriyet'in kuruluşuyla mühendislik ve mimarlık eğitimi düzenlendi. Erken Cumhuriyet döneminde bayındırlaşma ve modernleşme bağlantılarının önerilmesiyle mühendislik önem kazanmıştır. Kazandıkları organizasyonel yetenek ve biriktirdikleri sermaye, 1950'den sonra yabancı finansmana dönüşde, türk müteahhitleri yabancılar tarafından arka plana atılmasından kurtarmıştır. 1930 – 1960 aralığında kazandıkları deneyimlerle 1980 sonrasında uluslararası başarı kazanmışlardır.

Cumhuriyet'in ilanından sonra yanlış sistem, varolan model, maddi ve fiziki olanaklar bakımından eğitim ve öğretim kurumlarının yetersizliği sorunları görülmüştür. Bu yıllarda Türkiye'de 9 fakülte ve yüksekokul, yüksek öğretimde 2.914 öğrenci bulunmaktaydı. 1921'de eğitime 390.412 lira ayrılırken, 1923'te 3.033.003 lira ödenek yapılmıştır. Harf Devrimi ve Tevhidi Tedrisat Kanunuyla; Cumhuriyet öncesinde %1 civarında olduğu söylenen okuma yazma oranı, 1935'te ilk nüfus sayımında %20 civarındadır. Türk Eğitim Derneği aracılığıyla üstün yetenekli ve çalışkan öğrencilerin yurtiçi ve yurtdışı eğitim almaları hedeflenmiştir. İmparatorluk döneminde 21 yılda 230, meşrutiyet zamanında 14 yılda 187 mühendis mezunken, Cumhuriyet'in ilanından sonraki 15 yılda 387 mühendis yetiştirilmiştir. İnşaat, makine, mimari, iletişim ve elektrik şubeleri vardı. Şubeler atölye ve laboratuvarlarla desteklenmekteydi. 1928'te İstanbul'daki Mühendis Mektebi, Yüksek Mühendis Mektebi olmuştur. 1933'te Darülfünun, İstanbul Üniversitesi olarak değiştirilmiştir. Yüksek Mühendis Mektebi, Makine ve Elektrik ile Elektromanyetik şubelerini alıp yeni yükseköğretim kurumu olmuştur.

Profesörler ve Doçentler ile üniversite denkliği oluşturulmuştur. 1928'de yol-demiryolu, su ve inşaat bölümleri açılmıştır. Elektromanyetik enstitüsü, elektromekanik bölümü'ne dönüştürülmüştür. 1935'te iletişim bölümü eklenmiştir. 1941'de adı Yüksek Mühendis Okulu yapılmıştır. 1941'de Uçak Mühendisliği bölümü açılmıştır. 1943'te Gemi İnşaat Mühendisliği Bölümü açılmıştır. 1944'de İstanbul Teknik Üniversitesi'ne dönüştürülmüştür. Kıta Avrupası'na dayanan eğitim anlayışı, 1940'ların sonlarında Birleşmiş Milletler ve Amerika ile ilişkiler sonucu İngilizce bilen teknik çalışanlar yetiştirme çalışmalar yapıldı. Devlet kurumlarının kalifiye çalışan ihtiyacı üzerine Amerikan modeline göre 1955'de Karadeniz Teknik Üniversitesi, 1956'da Ortadoğu Yüksek Teknoloji Enstitüsü (Ortadoğu Teknik Üniversitesi) açıldı. 1936-1942 yılları arasında motorları hariç yerli 2 tip uçak üretildi. Atatürk'ün, yerli uçak ve motor üretilmesine değinmiyle 1939'da Etimesgut Uçak Fabrikası, 1941'de Gazi Uçak Motor Fabrikası ve 1945'de Ankara Rüzgâr Tüneli'nin açılması kararlaştırıldı. Uçak sanayiinin ilerlemesi 1941'de Başbakan Şükrü Saraçoğlu, Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel ve Türk Hava Kurumu Başkanı Şükrü Koçak devam ettirmiş, uçak ve motor fabrikalarının kurulması, uçak mühendisliği bölümlerinin açılması ve Aerodinamik Araştırma Merkezi açılmasına öncülük etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet'in ilanı, Mühendis eğitimi, Eğitimde gelişmeler

Abstract

Atatürk valued the progress of the Turkish nation and the improvement of society's well-being. During the Republican Era, a significant challenge in technical terms was the shortage of engineers. There was a deficiency of engineers who would work in technical fields and conduct scientific research. The founding leaders of the Republic understood the great responsibility of engineers for achieving contemporary civilization. They provided support for engineers. The education of Turkish engineers was crucial for the renewal of the country. With the establishment of the Republic, engineering and architecture education was restructured. In the early years of the Republic, engineering gained importance with the proposals for infrastructure development and modernization. Their organizational skills and accumulated capital, coupled with the shift towards foreign financing after 1950, saved Turkish contractors from being pushed into the background by foreigners. With the experiences gained between 1930 and 1960, they achieved international success after 1980.

After the declaration of the Republic, the inadequacy of educational and instructional institutions was observed in terms of the wrong system, the existing model, and material and physical resources. In those years, Turkey had 9 faculties and colleges with a total of 2,914 students. In 1921, 390,412 lira was allocated to education, while in 1923, an allocation of 3,033,003 lira was made. With the Letter Revolution and the Law on Unification of Education, the literacy rate, which was around 1% before the Republic, reached approximately 20% in the first population census in 1935. The Turkish Education Association aimed to provide education

for gifted and hardworking students both domestically and abroad. During the Imperial period, 230 engineers graduated in 21 years, and in the period of constitutional monarchy, 187 engineers graduated in 14 years. However, in the 15 years following the proclamation of the Republic, 387 engineers were trained. There were branches in construction, machinery, architecture, communication, and electrical engineering, supported by workshops and laboratories. In 1928, the Istanbul Engineering School became the High Engineering School. In 1933, Darülfünun was transformed into Istanbul University. The High Engineering School took the Mechanical and Electrical, as well as the Electromagnetic branches, and became a new institution of higher education. Professors and Associate Professors were established, creating university equivalency. In 1928, departments for road-railway, water, and construction were opened. The Electromagnetic Institute was transformed into the Electromechanical Department. In 1935, a communication department was added. In 1941, it was renamed the High Engineering School. In 1941, the Aircraft Engineering department was opened, and in 1943, the Shipbuilding Engineering Department. In 1944, it was transformed into Istanbul Technical University. The education approach based on Continental Europe was gradually changed at the end of the 1940s due to relations with the United Nations and the United States, leading to efforts to train technical professionals who spoke English. Based on the need for qualified personnel in government institutions, the Karadeniz Technical University was established in 1955, and the Middle East Institute of High Technology (Middle East Technical University) was established in 1956 according to the American model. Between 1936 and 1942, two types of domestically produced aircraft were manufactured, excluding engines. Atatürk's emphasis on the production of domestic aircraft and engines led to the decision to establish the Etimesgut Aircraft Factory in 1939, the Gazi Aircraft Engine Factory in 1941, and the Ankara Wind Tunnel in 1945. The progress of the aircraft industry was continued by Prime Minister Şükrü Saraçoğlu, Minister of National Education Hasan Âli Yücel, and Turkish Aeronautical Association President Şükrü Koçak in 1941, as they led the establishment of aircraft and engine factories, the opening of aircraft engineering departments, and the establishment of an Aerodynamics Research Center.

Keywords: Proclamation of the Republic, Engineering Education, Developments in Education

GİYİMDE DE ÖNCÜ BİR LİDER: ATATÜRK

A PIONEER LEADER IN CLOTHING: ATATURK

Özge URAL

Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi

ORCID: 0000-0002-6958-1670

Nuray Öz CEVİZ

Öğr. Gör., Marmara Üniversitesi

ORCID: 0000-0002-9670-6176

Özet

Ulu önder Mustafa Kemal Atatürk her alanda olduğu gibi giyim tercihleriyle de dikkat çeken, hayran olunan ve örnek alınan bir liderdir. Uluslararası platformlarda Türk milletini temsil ederken sahip olduğu eşsiz askeri dehasını, üstün yeteneklerini, kişisel özelliklerini bütünleyen giyim tarzı ile güçlü, modern, şık ve özenli Türk imajını tüm dünyaya sergilemiştir.

Atatürk sözsüz iletişimde önemli bir güce sahip olan giyimin, imaj yaratma, mesaj verme yönünü en iyi kullanan liderlerden biridir. Günlük hayatında, ulusal ve uluslararası siyasi arenada ve hatta cephede her zaman, her durumda şık, özenli ve titiz giyimiyle güçlü lider imajını ve mesajını vermiştir. Dolayısıyla Atatürk giyim tercihleri ile askerine, halkına ve diğer uluslara dolaylı mesajlar vermiştir. Günün modasını takip eden değil adeta moda yaratan bir lider olmuştur. Dar kesim ceketleri, rahat ve şık bol pantolonları, yeleklerle kombinlediği takım elbiseleri, her kıyafete uyum sağlayan özenle seçilmiş ayakkabıları ve kıyafetini tamamlayan aksesuarlarıyla ikonik bir lider haline gelmiştir.

Atatürk tasarımlarını yaptığı giysilerini özel terzilerine diktiren, belli tasarım öğelerini kullanarak bir tarz ve stil yaratan, kullandığı aksesuarlarla detaylara verdiği önemi vurgulayan, duruşuyla, beden diliyle giyimiyle bütünleşen bir tasarımcıdır. Sanatsal yönünün dışa vurumu olarak giyim tercihlerinde kumaş, renk, kalıp ve kombin seçimlerinde zevki her zaman dikkat çekmiş ve beğenilmiştir. Giyimi form, şekil ve doku açısından tamamlayıcı, renk ve çizgi kullanım detayları açısından zariftir. Bu çalışma kapsamında Atamızın giyim tercihleri ve kullandığı kıyafetlerindeki temel tasarım öğeleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Giyim, Tarz, Lider, Tasarımcı.

Abstract

The great leader Mustafa Kemal Atatürk is a leader who attracts attention with his clothing choices, as in every fiedl, and is admired and is taken as an example. While representing the Turkish nation on international platforms, he displayed his strong, modern, stylish and attentive Turkish image to the whole world with his clothing style that complemented his unique military genius, superior talents and personal characteristics.

Atatürk is one of the leaders who made the best use of clothing, which has an important power in non-verbal communication, creating an image and giving a message. In his daily life, in the

national and international political arena and even on the front line, he always gave the idea and message of a strong leader with his stylish, thoughtful and deliberate about clothing. Therefore, Atatürk gave indirect messages to his soldiers, his public and other nations through his clothing choices. He was a leader who created fashion rather than following the style of the day. He has become an iconic leader with his slim-fit jackets, comfortable and stylish loose-fitting trousers, suits that he combines with vests, well-chosen shoes that suit every outfit, and accessories that complement his outfits.

Atatürk was a designer who had his clothes tailored by special tailors, created a style and style by using specific design elements, emphasized the importance he attached to details with the accessories he used, and integrated his posture, body language and clothing. As an expression of his artistic side, his choice of fabrics, colours, patterns and combinations in his clothing preferences has always attracted attention and admiration. His clothing is complementary in terms of form, shape and texture, elegant in terms of color and line usage details. Within the scope of this study, the clothing preferences of Atatürk's and the essential design elements in the clothes he used were examined.

Keywords: Atatürk, Clothing, Style, Leader, Designer.

INTRODUCTION

Mustafa Kemal Atatürk, the founder of the Republic of Turkey, reveals that he has a taste in clothing far beyond his time with his clothing preferences, both in terms of the places of use of clothes and all their holistic indicators and ways of use. Atatürk, who makes the best use of the communication elements that clothes create on people, stands out as a leader who blends color, texture, form and the combination of all these psychologically well and presents them cleverly and appropriately.

Atatürk, who revealed his identity as a leader and pioneer by using all these details together, aimed to manage the Turkish nation's perception of influence and identity in the world in the best way. As Fiske stated, dressing creates a paradigm, and we create a holistic expression with each piece we use [1].

As the prominent face of the Turkish nation and the newly established young Republic, Atatürk aimed to reflect the requirements of social etiquette in the best way, especially to foreign states, both in social life, official ceremonies and military fields. He worked with private tailors in Turkey to select clothing. In addition, a well-known tailor in Paris had a body model prepared for Atatürk, and the clothes he ordered for ceremonies were obtained from there [2]. He paid attention not only to his clothing but also to the clothing of the people around him, and if necessary, he would give them some of his clothes. Atatürk, known to have read a lot of books, is also known to have read a lot of books on clothing, and it is seen that he trained himself with conscious psychology on issues such as where to wear what to wear and how to exhibit posture [3]. Many fashion designers consider Atatürk the most stylishly dressed leader in the world.

Ahmet Şerif stated in one of his articles that Atatürk researched and learned in advance what some great statesmen wore during the journey when they came to visit our young republic; thus, he demonstrated his social and communication intelligence by having clothes prepared accordingly during the welcome and visits [4]. Therefore, it can be seen that Atatürk, as a leader far ahead of his time, opened a third field to the clothing culture, which was divided into two as work and leisure clothes in the conjuncture of that time, and blended the clothes accordingly. For example, he welcomed and hosted King Edward on the boat wearing a dark blue jacket [4].

Design elements combine visual components of the design that create a composition [5]. Basic design elements are point, line, form, value, texture color etc. The basic design principles are: It consists of concepts such as contrast, rhythm and movement, emphasis (focal point), balance, harmony (harmony-integrity), etc. [6]. In this study, unlike the literature, the clothes preferred by our Atatürk during social, military and official ceremonies were examined in terms of basic design elements such as color, shape, form, texture, line and contrast. The photographs used in the study were taken from anonymous sources, and their originals or colorized versions were used.

MATERIAL AND METHOD

In this section, the clothes used by Mustafa Kemal Atatürk are grouped as military, official, social and accessories and analyzed in terms of basic design elements. The research is limited to the sources that could be accessed, and the pictures were evaluated to this extent. Inferences have been made from some visual sources where exact or detailed details cannot be obtained.

1. Military Uniforms

After the proclamation of the Republic, Atatürk started to wear mostly civilian clothes; he attended meetings held to resolve fundamental state issues by wearing the uniform. [7].

Image 1. Military Uniforms of Atatürk

2. Clothes He Wore on Official Occasions

Shirts

It is known that he generally preferred white and off-white shirts in thin cotton or silk in formal attire. It is seen that he preferred forms such as classic shirt collars and wing collars. The wing collar used by Atatürk has become established in the country's clothing literature as

the "Ata" collar. The wing collar is designed specifically for an evening shirt and should be worn with a bow tie and tuxedo. Rather than collar points that face down, a wing collar's tips sit flat, resembling wings. Shirts with wing collars can be worn to black tie events, weddings, and other formal occasions.

Image 2. Different shirt forms worn by Ataturk

Suits

He followed the black tie events rules (tuxedo or frock coat rules) for dinners and ceremonies. It is seen that the same colors are used in the suits prepared in single or double-buttoned forms in order to create integrity with the trousers. His suits, which are usually prepared in threes (vest, jacket, trousers), reveal his seriousness and dignified personality. Atatürk's elegant and stylish suits, usually prepared with a patterned or plain vest matching the color of the suit in official settings, are the indicators of his nobility and elegance. The complementary trousers of these suits are characterized by black satin bands. It is seen that Atatürk, who created an active clothing culture 100 years ago with his blended clothing style, also used golf pants in official ceremonies. These trousers have button or lacing details at the ends.

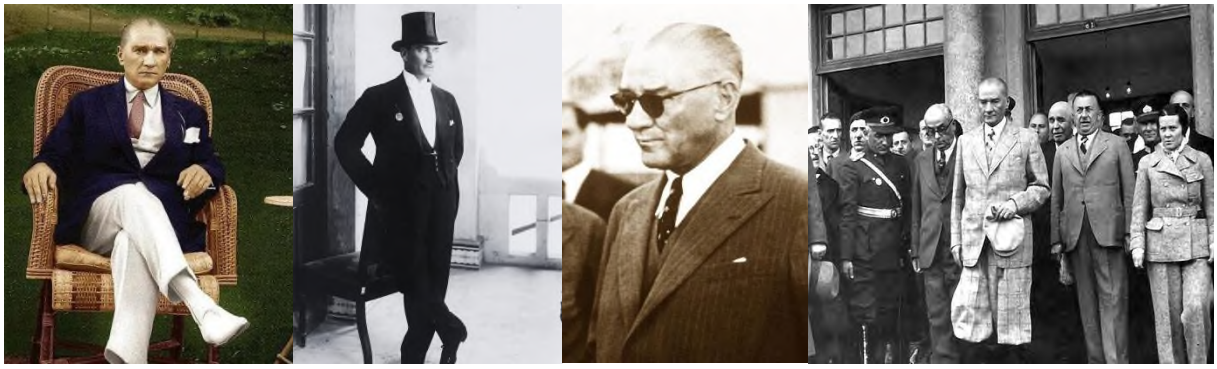

Image 3. Different suit forms worn by Ataturk

Coats/Cloaks

With the extremely fashionable coat choices prepared in many colors and models, Atatürk reveals how clothes have a holistic importance and that having a style is not accidental. It is seen that bell-cut black silk cloaks, which are very difficult to wear over tuxedos, are used. With this clothing choice, Atatürk shows courage, style and faith [8]. Over the suits, well-cut coats made of thick fabrics in the same colors draw attention. It is seen that the suits choose the appropriate colors for the coats, and sometimes even colors such as white and off-white, which are difficult for winter, are used in these pieces.

Image 4. Various types of cloaks and coats worn by Ataturk

3. Clothes Worn in Social Life

Shirts

It is seen that he prefers light colors as a symbol of nobility and elegance and prefers fine cotton fabrics in daily life and linen fabrics during sportswear.

Suits

Jackets prepared in different forms with turn-down collars can be seen in the same color or in trousers combined with different colors to create style and suit the fashion of the day.

It is known that Atatürk's habit of wearing a vest with a suit continued in his social life, but he mostly used sweaters instead of vests in his social life. As a pattern, the diamond pattern is among the most common ones. Atatürk designed vests with woven fabric on the front and knitwear on the back [9]. This product, which was specially tailored by his tailor due to his kidney disease, became the piece of clothing he would use the most over time. Suits completed with skinny-leg trousers can sometimes be seen as striped trousers worn under a plain shirt. It is known that he creates combinations that make him look taller with his loose-fitting trousers, which he usually has tailored under waist-fitting jackets [8]. He also used golf-cut trousers

Image 5. Various types of suits worn by Ataturk in social life

Coats

Atatürk, who generally drew attention with his revere collar coats prepared in accordance with the place he went to, preferred sports coats for his sportswear.

Image 6. Different coat forms worn by Ataturk in social life

4. Accessories Used

Hats

On August 25, 1925, the "Hat Law" was accepted by the parliament and then became law. The clothing revolution started with the hat law. To initiate these regulations, Atatürk came to the agricultural province of Kastamonu wearing a sombrero, thus gaining the appreciation and

approval of those carrying out agricultural activities by using an easily used accessory as a means of greeting [4]. The fedora hat was the most popular accessory of farmers in the 19th century [10]. By wearing a white fedora hat during his speech, Atatürk successfully used the hat as a means of communication beyond fashion and facilitated the adaptation of the Turkish people to the process. Thus, the hat and tie of the West, beyond being a fashion element, became an element that showed loyalty to the state by eliminating the differences between the citizens. Therefore, the choice of the white [11] fedora hat, which is a combination of all colors and evokes purity, clarity, truthfulness and honesty with the round lines of the hat used that day, best expresses the smooth transition of the people to the hat reform and the integration among the people. The choice of the fedora hat best expresses the smooth transition of the people to the hat reform and the integration among the people. In addition, it is seen that he preferred hats such as caps, beanies and top hats to match his clothes.

Image 7. Different Hat Forms

Shoes

With his shoes indicating class and status, Atatürk generally preferred shoes with pointed toes and laces. He is seen wearing black patent leather shoes under his tuxedos. His black and brown shoes can be easily combined with all kinds of dresses, and he continues with the same design, color and lines in his boots choice [7].

Socks

The socks he chooses to match the colors of his trousers stand out. He preferred patterned long socks with his golf trousers. It is also known that Atatürk used sock garters to keep them looking neat.

Image 8. Socks

Ties and Bow Ties

He used these accessories in all official organizations except his social life. Diagonally striped ties in burgundy tones, which emphasize personality, and self-patterned ties in blue and brown tones stand out in the pictures. He wore bow ties with tuxedos, but sometimes he combined them with sportswear [4].

Image 9. Ties/Bow Ties

Handkerchiefs

White handkerchiefs attract attention as the integrative stylish detail of Atatürk's suits. The handkerchief detail, which stands out in almost every picture, integrates with Atatürk's confident and elegant stance [9].

In addition to all these accessories, cufflinks, tie pins, gloves, and walking sticks made of different trees, Oltu stones or meerschaum in different colors are among the accessories used by Atatürk.

Image 10. Handkerchiefs

Conclusions

Ataturk is a leader and a tremendous designer far beyond his time. He also applied the military design genius he did in the military field to his clothing selection. He stylized his own designed products with fabrics imported from abroad and honored the young republic by representing it in the best possible way. With his well-thought-out dress code, he implemented the Turkish nation's transition to modern life with his superior intelligence and foresight. Thus, the modernization process of the Turkish people was processed like embroidery.

While Atatürk generally never used the color dark blue in the clothes he designed, it is seen that the color black, which is accepted as the color of nobility and leadership, was used frequently. He sees his clothes as a whole and prepares them in harmony, from his shoes to his coat. She is always stylish and stylish. The fact that he does not hesitate to use stripe details in his clothes symbolizes his upright stance and determination. A detail sometimes used as a plaid reveals its courage. Apart from the types of hats he uses, there are no round shapes in his clothes. The use of a long and heavy cloak attracts attention, but since the cloak is a difficult and heavy piece to use, it also reveals personality and courage. When the clothes are examined texturally, it is seen that cotton, linen and silk fabrics were used. This sensitivity to natural fabrics has been an important step for the development of the Turkish weaving industry.

With his clothing choices, presentation and stance, Atatürk set an example for both his people and other countries as the strong, stylish and pioneering leader of modern Turkey.

References

[1] J. Fiske, "Introduction to communication studies (S. İrvan, trans.)," *Ankara: Ark Yayınları,* 1996.
[2] K. Özalp and T. Özalp, *Memories from Atatürk*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1992.
[3] B. K. et al., *The Books Atatürk Read*. Ankara: Anıtkabir Association Publications 2001.
[4] K. Türkan, "Determinations on Clothing: An Evaluation Essay on Atatürk's Clothing Preferences," *Folklore/Literature,* vol. 17, no. 65, pp. 173-186, 2011.
[5] M. Gürhan, "The function and place of photography in the painting and art teaching program," Marmara University (Turkey), 2007.
[6] Ş. YILDIZ and Y. Turunç, "Investigation of Fashion Designer Issey Mıyake's Collections in Terms of Design Elements," *IBAD Journal of Social Sciences,* pp. 560-577, 2019.
[7] S. Arna. "Atatürk's Clothing Style." Hürriyet. https://www.hurriyet.com.tr/10-kasim/ataturkun-giyim-tarzi-40011103 (accessed October, 2023).
[8] H. Golightly. "13 Proofs That Mustafa Kemal Atatürk Had a Style Ahead of His Time." https://onedio.com/haber/mustafa-kemal-ataturk-un-zamaninin-otesinde-bir-tarzin-sahibi-oldugunun-13-kaniti-784413 (accessed October, 2023).
[9] Mahfelle. "Atatürk's Clothing: A Timeless Style." https://bonherre.com/blogs/news/ataturk-un-giyimi-zamansiz-bir-stil (accessed October, 2023).
[10] D. Crane and Ö. Çelik, *Fashion and its agendas: class, gender and identity in clothing*. Ayrıntı Publications, 2003.
[11] A. Ş. İzgören, *Attention, your body is talking*. DABAA, 1999.

CUMHURİYET DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE ÖĞRETMEN İSTİHDAMI ALANINDA YAŞANAN SORUNLAR

PROBLEMS ENCOUNTERED IN THE FIELD OF TEACHER EMPLOYMENT IN TURKEY FROM THE REPUBLICAN ERA TO THE PRESENT

Tarık Soydan

Doç.Dr. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı
ORCID ID: 0000-0002-6647-6218

ÖZET

Türkiye'de modern anlamda öğretmenlerin istihdamı konusu, Osmanlı yenileşme dönemine kadar götürülebilecek tarihsel bir geçmişe ve ülkenin farklı gelişme dönemlerinde farklı politik yaklaşımların yön verdiği ağır bir toplumsallığa sahiptir. Öyle ki, günümüzde öğretmen istihdamı tam bir sorunsala dönüşmüş durumdadır. Bu sorunsalın bir yanında öğretmen arzı ve talebi arasında yaşanan sorunlar bulunmaktadır. Başta eğitim fakülteleri olmak üzere, fen edebiyat fakülteleri, ilahiyat fakülteleri gibi birçok fakülteden mezun olan ve çeşitli fakültelerden mezun olup formasyon sertifikası alan yüzbinlerce öğretmen adayı, atama beklemektedir. Bu araştırmada Cumhuriyet döneminde öğretmen istihdamının tarihsel ve toplumsal gelişimi özetlenmiş ve geçmişten bugüne, öğretmen istihdamı alanında yaşanan sorunlar tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen istihdamı, öğretmen arzı ve talebi, işgücü planlaması.

Abstract

The issue of modern teacher employment in Turkey has a historical background that can be traced back to the Ottoman modernization period and has a heavy social context, guided by different political approaches in different development periods of the country. So much so that today, teacher employment has become a real problem. On one side of this problem, there are problems between teacher supply and demand. Hundreds of thousands of teacher candidates who have graduated from many faculties, especially faculties of education, faculties of science and letters, faculties of theology, and have received formation certificates after graduating from various faculties are awaiting appointment. In this research, the historical and social development of teacher employment in the Republican period is summarized and the problems experienced in the field of teacher employment from past to present are discussed.

Key Words: Teacher employment, teacher supply and demand, workforce planning.

Giriş

Cumhuriyet'in Osmanlı'dan aldığı miras birçok olumsuzluğu bünyesinde taşımaktadır. Uzun süren savaşlar nedeniyle ülke harap durumdadır, savaşlar, salgın hastalıklar, beslenme ve bakım zorlukları nedeniyle nüfus önemli ölçüde azalmıştır, mübadele ve göçler nüfusun göreli olarak daha eğitimli ve liyakat sahibi kesimlerinin ülkeyi terk etmek durumunda kalmasını beraberinde getirmiştir, toplum genel bir yoksulluk ve yoksunlukla belirlenmektedir, eğitimsizdir. O sıralarda devletin geniş anlamda idare aygıtında büyük bir yetişmiş personel açığı bulunmaktadır. Anonim bir anekdota göre, yeni devletin kuruluş yıllarında devlet görevlileri Ankara Garı'na gidip İstanbul'dan gelecek treni beklerler. Trenden inen 'eli yüzü düzgün', 'giyimi uygun' birilerini bulup kamu yönetiminde iş/görev vermek için. Sonraki yıllarda büyük bir çaba ile modern temellerde yeni bir devlet inşa edilir ve toplumsal yaşam farklı boyutları ile geliştirilir. Bu süreçte eğitim reformları önemli bir yer tutar.

Toplumsal formasyonun karakteri ne olursa olsun; ister pre-modern, modern ya da post-modern, isterse feodal, kapitalist ya da sosyalist, eğitim aracılığıyla üç temel işlev gerçekleştirilir: Bilgi aktarmak, beceri geliştirmek ve tutum/davranış inşa etmek. Cumhuriyet döneminde 'muasır medeniyetler' örnek alınarak, pozitivist bir yaklaşımla, yeni bir devlet ve toplum inşa etmek için eğitim ve kültür politikalarını merkeze alan büyük bir çaba sergilenir. Bu çabanın önemli aktörleri ya da toplumsal taşıyıcıları öğretmenlerdir. Bu açıdan Milli Mücadele sırasında, henüz zafer kazanılmamışken, Mustafa Kemal Atatürk'ün cepheden gelip öğretmen kongresine katılması öğretmenlere verilen önemi göstermektedir.

Her ne kadar Cumhuriyet dönemi boyunca eğitim ve kültür politikalarına önem verilmiş ve bu açıdan öğretmenlere merkezi bir rol atfedilmişse de bu alandaki sorunlar kısa sürede ve etkili bir biçimde çözülememiştir. Bu çalışmanın amacı, Cumhuriyet'in 100. yılını kutladığımız bu günlerde Cumhuriyetle birlikte öğretmen istihdamı alanında yaşanan gelişmeleri ele almak; nelerin, ne ölçüde başarılabildiğini tartışmak ve güncel olarak öğretmen istihdamı alanında yaşanan sorunlara dikkat çekmektir.

OSMANLI'DA EĞİTİM VE ÖĞRETMENLİK ÜZERİNE

Osmanlı'da yenileşme dönemine kadar Müslüman ahalinin eğitim sistemi, sıbyan mektepleri, medreseler, saray okulları ve yetiştirme yönüyle lonca yapıları olarak ele alınabilir. Bu sistemde görev yapan öğretmenler, modern anlamda yetiştirilmiş ve istihdam edilmiş meslek elemanları olmaktan uzaktır. Sıbyan mektepleri, genel olarak mahalle aralarında ayrı ya da camiye bitişik inşa edilmiş taş binalardan oluşan okullardır. Bu okullarda öğretmen olabilmek için medrese diplomasına sahip olmak yeterli görülmüş, hatta cami imamları, müezzinler ya da okuyup yazabilen 'aklı başında' kişiler sıbyan mekteplerinde öğretmenlik yapabilmiştir. Medreselerde öğretmenlik işlevi kurumsal olarak yetişmiş elamanlar (müderrisler gibi) tarafından üstlenilmiştir. Saray okullarında ise, spesifik olarak alanlarda bilgi ve yetenek sahibi kişiler, başta şehzadeler olmak üzere, saray halkına eğitim vermişlerdir (Unat, 1964 ; Ergin, 1977 ; Akyüz, 1985; Tekeli ve İlkin, 1999).

Osmanlı'nın yenileşme reformlarına yöneldiği dönemde, askerlik alanından çıkışla, yeni eğitim kurumları açılmaya başlanmıştır. Bu açıdan 1773'te III. Mustafa döneminde eğitime başlayan Mühendishane-i Bahri-i Hümayun ilk yenileşmeci okul olmuştur. II. Mahmut döneminde askeri okullara sivil nitelikte yenileşmeci okullar eklenmiştir. Bu dönemde, rüşt yaşına gelmiş çocukların devam etmesi için rüştiye okulları açılmaya başlanmış ve bu okulları yönetmek için Mekatib-i Rüşdiye Nezareti kurulmuştur (Akyüz, 1985 ; Tekeli ve İlkin, 1999). Yeni okullar kurulmaya başlanırken temel sorun, bu okullarda eğitim verecek öğretmenlerin eksikliği olmuştur. Bu sorunu çözmek için, 1848'de *Dârü'l-muallimin***,** 1870'te ise kız öğretmenler yetiştirmek üzere *Dârü'l-muallimat* kurulmuştur. Ancak bu okullar hem az sayıda meslek elemanı yetiştirebilmiş hem de medreselerin programatik ve pratik etkisi altında faaliyet yürütmekten kurtulamamışlardır (Akyüz, 1985 ; Berkes, 2007).

Tanzimat döneminin sonunda Fransa etkisiyle girişilen kapsamlı eğitim reformu arayışı sonucunda Maârif-i Umûmîye Nizamnâmesi (1869) hazırlanmıştır. Bu nizamname, Avrupa'nın çağdaşlaşmış ülkelerinde oluşturulmuş eğitim kurumlarını örnek alarak bu ülkelerde yürütülen eğitim prensiplerini Osmanlı eğitim sistemine taşımayı hedeflemiştir (Karal, 1988). Birçok maddesi uzun yıllar boyunca uygulanamamış olmakla birlikte, Osmanlı'da ilk kapsamlı ve sistemli eğitim düzenlemesi olan Maârif-i Umûmîye Nizamnâmesi, Osmanlı'nın sonuna kadar, hatta yeni devletin ilk inşa sürecinde geçerliğini sürdürmüş 198 maddelik bir düzenlemedir. Nizamname'nin getirmek istediği yeni okul sistemine uygun bir öğretmen yetiştirme sistemini kurmaya çalıştığı, bunun için Büyük Darülmuallimin ve Darülmuallimat adlarında iki yeni öğretmen okulunun daha açılmasını düzenlediği görülmektedir. Darülmuallimat kız rüştiyeleri ile sıbyan okullarının kadın öğretmen ihtiyacını karşılamak amacıyla, 1870'de İstanbul'da açılmıştır. Büyük Darülmuallimin'in ise bazı bölümleri açılabilmiş, fakat kısa bir süre sonra kapanmış ve nihayet Darülmuallimin-i Aliye adıyla 1891'de yeniden faaliyete geçirilmiştir. Bu okul varlığını Yüksek Muallim Mektebi adıyla Cumhuriyet dönemine kadar sürdürmüştür (Duman, 2009). Nizamname'ye göre sıbyan mekteplerinde öğretmenlik yapmak için Darülmuallimin mezunu olmak gerekmektedir. Ancak İstanbul'da bulunan ülkenin tek Darülmuallimin-i Sıbyan'ında çok az sayıda mezun verilmiştir. Nizamname'ye göre, öğretmen maaşları dâhil eğitim harcamalarının yerel halk tarafından üstlenilmesi esastır. Dolayısıyla Nizamname'nin öğretmenlik mesleğinin gelişimine önemli bir katkısı olmamıştır. Ülkede 12 binden fazla sıbyan mektebi bulunmakta ve bu kurumlarda daha çok imamlar görev yapmaktadır.

II. Abdülhamit döneminde, modern iptidai, rüşdiye, idadi ve yüksekokul sayılarında ve genel olarak okullaşma oranlarında, ülke düzeyinde ciddi artışlar meydana gelmiştir. II. Meşrutiyet döneminde hem nitelikli, hem de çok sayıda öğretmen yetiştirilmesi düşüncesi önem kazanmış ve hemen dönemin başında taşrada 30 Darülmuallimîn açılmıştır. Ancak bu gelişim savaş koşulları nedeniyle sürdürülememiş aksine daha sonraki süreçte okul sayısı azalmıştır. 1913-1914 ders yılında taşrada 21 Darülmuallimîn bulunmaktadır. Bakanlığın 'kesin bilgi' aldığı 16'sında 61 yönetici ve 162 öğretmen görev yapmakta ve 1.550 öğrenci okumaktadır (Akyüz, 1985, 259).

CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME VE İSTİHDAMI

Türkiye devletinin kuruluşu bir savaşlar dizisinin ve iç çatışmaların sonrasında gerçekleştiği için ülkede eğitimin kurumsal alt yapısı ciddi zararlar görmüştür. Öyle ki savaş yıllarında Anadolu köylerinin % 98'i okulsuz durumdadır (Basgöz ve Wilson, 1968, 59). Ülkenin nüfusu büyük oranda kırsal alanlarda yaşamakta ve herhangi bir eğitim olanağından yoksun bulunmaktadır. Okur-yazarlık oranları son derece düşüktür. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, hatta 1960'lı yılların sonuna kadar, kırsal nüfusun toplam nüfus içindeki payı oldukça yüksektir. Şöyle ki, 1927 yılında % 83,6 olan kırsal nüfus, 1940'da % 82'e, 1955'de % 77,9'a ve 1960'da ancak %74,5'e gerilemiştir (Kodamanoğlu, 1964, 9). Kırsal nüfusun oransal ağırlığı yeni devletin temel eğitim sorununun asıl olarak bir köy eğitimi sorunu olduğunu göstermektedir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında nüfusun okur - yazarlık, eğitim ve sağlık koşulları bakımından sahip olduğu nitelikler ve kamunun sağladığı eğitim ve sağlık hizmetleri de iyi durumda değildir. 1920'lerin başında altı yaşından büyük Müslüman nüfusun %10'u bile okur-yazar değildir. 1927 yılında yapılan nüfus sayımından elde edilen verilere göre, nüfusun %11'i okur - yazar durumundadır. Resmi istatistiklere göre 1924 yılında Türkiye'de ilk, orta ve yüksek eğitim düzeyinde toplam olarak 5 bin okul, 12 bin dört yüz öğretmen ve 359 bin öğrenci bulunmaktadır (Tezel, 1986, 91).

Henüz milli mücadelenin devam ettiği süreçte, 15 Temmuz 1921'de, Ankara'da bir Maarif Kongresi toplanmıştır. Yurdun çeşitli bölgelerinden gelen 250'den fazla erkek ve kadın öğretmeni bir araya getiren bu Kongre'de ilkokul programları, orta öğretim programları, köy öğretmeni yetiştirilmesi gibi konular ele alınmıştır. Cumhuriyet döneminde, eğitim sistemi, önceki dönemlere kıyasla kurumsal ve kitlesel olarak güçlendirilmiş; farklı tür ve düzeylerde eğitim verilen sistematik bir okul sistemi oluşturulmuş, bunun yanında yaygın eğitim kurumlarına ve çalışmalarına önem verilmiştir. Ancak nüfusun ağırlıklı kısmını oluşturan köylülerin eğitimi konusunda uzun yıllar boyunca önemli bir gelişme sağlanamamıştır (Soydan, 2015b).

Köye öğretmen yetiştirmeye ilişkin düşünceler, Cumhuriyet dönemi eğitim sistemi üzerinde etkisini ilk olarak 1-20 Mayıs 1925'te Konya'da toplanan Maarif Müfettişleri Kongresi'nde göstermiştir. Bu kongrede köye öğretmen yetiştirmek için ayrı okullara ihtiyaç olduğu, bu okullarda yoğun akademik bilgiden ziyade köy hayatının düzeltilmesi ve düzenlenmesine yönelik bir eğitim yapılması gerektiği ve öğretmen adaylarına uygulamaya dönük mesleki yeterlikler kazandırılması gerektiği belirtilmiştir (Ergün, 1982 ; Öztürk, 1996).

Cumhuriyetin ilk yıllarında, Mustafa Necati Bey'in 1926 yılında maarif vekili olmasıyla, genel olarak öğretmen yetiştirme sorununa özel bir önem verilmeye başlanmıştır. Mustafa Necati döneminde "Maarif Teşkilatı Yasası" çıkarılmış, bu kanun ile ilkokullar, şehir ve köy okulları olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu ayrımla köye uygun ders ve müfredatın uygulanması amaçlanmıştır. Daha sonraki yıllarda da ilkokul öğretmenlerinin yetiştirildiği muallim okulları aynı şekilde ayrılarak "köy muallim mektepleri" kurulmuştur. Mustafa Necati, öğretmen yetiştirme işini bir plana bağlamak için on yıllık bir öğretmen yetiştirme planı hazırlamıştır. Bu

dönemde her biri 600 öğrenci alacak 10 yeni büyük ve modern öğretmen okulu açılması kararlaştırılmıştır. Böylece her yıl 3.000 öğretmen yetiştirilebilecektir. 1927-1928 öğretim yılında, biri Kayseri Zencidere'de diğeri Denizli'de olmak üzere, üçer yıl öğretim süreli iki köy muallim mektebi açılmıştır. Öğrencilerini köylerden alacak bu okullar, şehir merkezlerinin dışında geniş araziler üzerine kurulmuştur. Okullarda öğleye kadar teorik dersler öğleden sonra ise uygulamalı dersler verilmiştir. Okulların, uygulama için kullanılan 30 dönümlük bir tarlası, 5 dönümlük bağı, arılığı ve tavuk yetiştirme için fenni kümesleri bulunmaktadır. Kayseri ve Denizli'de açılan mekteplerde 1927-1928 öğretim yılında 133 erkek öğrenci öğrenim görmüştür. 1929-1930 öğretim yılından itibaren kız öğrenciler de bu okullara kabul edilmiştir. Mustafa Necati'nin açtığı köy muallim mektepleri, 1932 ve 1933 yıllarında, yönetmeliğinde belirtilen imkanların sağlanamaması, köy ve şehir çocuklarının yetiştirilmelerinde ayrı ayrı yöntemler olamayacağı savunusu, mevcut öğretmen okullarının yeniden düzenlenmesiyle öğretmen ihtiyacının karşılanabileceği ve bu yolun daha ekonomik olacağı iddiası ile kapatılmıştır (Koçer, 1967 ; Başgöz ve Wilson, 1968; Ergün, 1982 ; Öztürk, 1996).

Cumhuriyet döneminde köylünün eğitimi sorunu asıl olarak 1930'lu yılların ortalarından itibaren bir kamu politikası olarak ele alınmaya başlanmıştır. 1935 yılında Maarif Vekâletinin başına getirilen Saffet Arıkan'ın İlköğretim Genel Müdürlüğü görevine vekâleten atadığı İsmail Hakkı Tonguç'un hazırladığı rapora bakıldığında, Cumhuriyet Türkiye'si asıl olarak bir köylü ülkesidir. Nüfusun yaklaşık % 80'i köylerde yaşamaktadır. Köylerin ise yine % 80'ini nüfusu 400 kişiden az olan küçük köyler oluşturmaktadır. Bu köyler henüz eğitim ve öğretimle tanışmış değildir. Ne devlet bütçesinin imkânları ne de eğitim sisteminden yetişen öğretmenlerin sayısı köylünün eğitimini sağlayabilecek düzeydedir. Dolayısıyla hızlı bir şekilde çok sayıda öğretmen yetiştirmek ve bunu da olabildiğince ekonomik şekilde yapmak gerekmektedir (Tonguç, 1946).

Cumhuriyet döneminde, kırsal alanlardaki eğitim sorunlarına çözüm sağlayabilmek için pratik nitelikte bazı öğretmen yetiştirme ve istihdam etme modelleri gündeme gelmiştir. Köy Muallim Mektepleri deneyiminden sonra eğitmen kursları açılmış ve 1930'lu yılların sonuna doğru Köy Öğretmen Okulları kurulmuştur. Köyler için kısa zamanda çok sayıda öğretmen yetiştirmeye yönelik olarak yürütülen çalışmalar ve bu konuda sağlanan birikim, Hasan Ali Yücel ile birlikte yeni bir ivme ve nitelik kazanmıştır. Yücel'in İbrahim Hakkı Tonguç ile birlikte geliştirdiği Köy Enstitüleri Projesi bazı uygulamaların ardından 17 Nisan 1940 tarihinde kabul edilen 3803 sayılı kanunla yasal bir temele kavuşturulmuştur. Köyü canlandıracağı ve aydınlatacağı düşünülen bu projede öğretmenin eğitim süresi, 5 yıllık köy ilkokulundan sonra 5 yıl olan köy enstitüsü ile birlikte toplam 10 yıl olacaktır. Kanun yürürlüğe girdikten sonra, köy enstitülerine dönüştürülen 4 köy öğretmen okulu ile birlikte 1940 yılında 14, 1948 yılına kadar da 7 olmak üzere toplam 21 köy enstitüsü açılmıştır (Evren, 1998).

Köy enstitülerinde, yarı yarıya kültür dersleri ile tarım, demircilik, marangozluk, kooperatifçilik, biçki dikiş çalışmalarına yer veren bir program uygulanmış, köy çocuklarının yalnızca dar anlamda eğitimi değil birer toplum kalkınması aktörü olarak köyün gelişimine

katkı yapmaları hedeflenmiştir. 6234 sayılı ve 27. 01. 1954 tarihli kanunla, "Köy Enstitüleri" "İlköğretmen Okulları" ile birleştirilmiştir (Cicioğlu, 1985 ; Akyüz, 1985).

1923-1981 döneminde, Türkiye'de ilkokullara öğretmen yetiştirmenin temel kaynağı; İlköğretmen Okulları, Köy Enstitüleri ve İki Yıllık Eğitim Enstitüleri olmuştur. 1982 yılına kadar öğretmen yetiştirme görevi bütünüyle Milli Eğitim Bakanlığı'na verilmiş ise de, üniversiteler de öğretmen yetiştirmede önemli bir kaynak olmuştur. Başta İstanbul Üniversitesi Edebiyat ve Fen Fakülteleri olmak üzere, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya ile Fen Fakülteleri lise ve dengi okullara Türk dili ve edebiyatı, matematik, fen bilimleri, tarih, coğrafya ve yabancı diller gibi alanlarda çok sayıda öğretmen yetiştirmişlerdir (Kavak, Aydın, Akbaba Altun, 2007).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Günümüzde Türkiye'de bir yükseköğretim programından mezun olmakla bir iş/meslek sahibi olmak arasındaki bağ büyük ölçüde kopmuş durumdadır. Türkiye'de 208 yükseköğretim kurumu bulunmakta ve yükseköğretim alanında yığınlaşma eğilimi artarken mezunların istihdam sorunları giderek ağırlaşmaktadır. Bu açıdan öğretmen adaylarının istihdamı önemli bir sorun alanını oluşturmaktadır.

Cumhuriyet tarihi içinde öğretmen istihdamı konusunun temel boyutunu, yeterli sayı ve nitelikte öğretmen yetiştirme sorunu oluşturmuştur. Yani uzun yıllar boyunca öğretmen arzını artırmak için çaba harcanmıştır. Geçmişte öğretmen adayı gereksinimi karşılanamadığı için, oldukça tartışmalı uygulamalara gidildiği olmuştur. Bunlar arasında, 1960'larda yedek subay olarak askerliğini yapan lise mezunlarını askerlik süresince ve 1963 yılından itibaren daimi statüde öğretmen olarak görevlendirmeleri, 1970'li yılların ortasından itibaren kısa yaz dönemi kursları ile üç yılda öğretmen yetiştirme (mektupla öğretmen yetiştirme), 1977-1979 yılları arasında hızlandırılmış programlarla 3 aylık bir sürede öğretmen yetiştirme gibi uygulamalar bulunmaktadır.

1980'li yıllara kadar Türkiye'de öğretmenlerin yetiştirilmesi ve atanması işlevleri Milli Eğitim Bakanlığı tarafından üstlenilmiş ve ilgili fakültelerden mezun olan tüm öğretmen adayları atanmıştır. 1983 yılından itibaren, 1973 tarihli ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda öngörüldüğü gibi, öğretmen yetiştirme işlevi Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) görevi olarak tanımlanmış ve öğretmen adayları fakültelerden yetiştirilmiştir. 1980'li yıllarda, öğretmenlik yeterlik sınavı gibi bazı uygulamalara gidildiği olmuşsa da, mezun olan öğretmen adayı sayısı atama kontenjanlarının altında kaldığı için bir arz fazlası sorunu ortaya çıkmamıştır. Ancak üniversite sayılarının artışı, öğretmenliğe kaynak oluşturan farklı fakültelerin açılması ve formasyon uygulamalarının yaygın hale gelmesiyle birlikte ciddi bir öğretmen arzı fazlası oluşmuş, öğretmen adayları sıralama sınavlarına tabi tutularak atanmış ve büyük bir ataması gerçekleştiril(e)meyen öğretmen adayı kitlesi oluşmuştur.

Güncel rakamlara bakıldığında, 2022- 2023 eğitim - öğretim yılı başında Türkiye'de örgün eğitimde 19 milyon 155 bin 571 öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrencilerden 15 milyon 839

bin 140'ı devlet, 1 milyon 578 bin 233'ü özel ve 1 milyon 738 bin 198'i ise açık öğretimde eğitim görmektedir. Türkiye'de toplam 70 bin 383 eğitim kurumu bulunmakta ve toplam 1 milyon 139 bin 673 öğretmen görev yapmaktadır. Haziran 2022 itibariyle devlet okullarında görev yapan öğretmenlerin sayısı 975 bin 698 iken özel okullarda görev yapan öğretmen sayısı ise 163 bin 975 olarak açıklanmıştır. Türkiye'de öğretmenliğe kaynak teşkil eden fakültelerden mezun olmuş ya da formasyon alarak öğretmen adayı haline gelmiş 700 binin üzerinde öğretmen adayı bulunmaktadır. Sistemden her yıl 10-18 bin arasında öğretmen, emeklilik, iş değiştirme ve ölüm gibi nedenlerle ayrılırken seçim dönemlerinde iki kata kadar çıkmakla birlikte, yıllık 20-25 bin dolayında öğretmen ataması gerçekleştirilmektedir.

Türkiye'de öğretmen istihdamı alanında yaşanan temel sorunlardan biri etkili bir işgücü planlamasının yapılmamış olmasıdır. Belirlenen amaçların gerçekleştirilebilmesi, kaynakların etkin ve tam olarak kullanılabilmesi, kaynakların etkili bir tarzda kullanılabilmesi ve çalışanların, çalışmak isteyenlerin ve hizmet alanların istemine karşılık verilebilmesi için işgücü planlaması yapmaya ihtiyaç vardır (Karakütük, 2023). Etkili bir işgücü planlaması yapılabilmesi için, rasyonel kestirimlere dayalı olarak, uzun vadeli bir çabaya ihtiyaç varken, Adem'in (1977, 125) belirttiği gibi, eğitim-istihdam ilişkisi ile nitelikli işgücü yetiştirme politikası ancak 15-20 yıllık uzun vadelerle planlamalar yapmayı gerektiriyorken, Türkiye'de, planlama ihtiyacı sıklıkla dile getirilmekle beraber, kısa vadeli bir planlama çabasından bile söz etmek mümkün değildir. Öte yandan öğretmenlik mesleği açısından eğitim – istihdam ilişkilerinde bir eşgüdüm sorunu bulunmaktadır; bir yanda yükseköğretimde kitleselleşme çabası içinde olan YÖK, diğer yanda yüzbinleri bulan öğretmen adayı arzı karşısında yetersiz kalan Milli Eğitim Bakanlığı. Dolayısıyla, YÖK ile bakanlık arasında eşgüdüm sağlanmalı, öğretmenlik programlarının kontenjanları öğretmen ihtiyacına uygun olarak sınırlanmalı, formasyon uygulamalarından vazgeçilmeli ve öğretmen adayları eğitim fakülteleri aracılığıyla yetiştirilmelidir

KAYNAKÇA

Âdem, M. (1977). *Türk Eğitiminin Ekonomik Politikası.* Ankara: Bilim Matbaası.

Akyüz, Y. (1985). *Türk Eğitim Tarihi.* Ankara: Üniversitesi Eğitim Bilimleri FakültesiYayınları.

Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri (1946). 1.Cilt, Ankara.

Başgöz, İ. ve Wilson, H. E. (1968). *Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitim ve Atatürk***,** Ankara: Dost Yayınları.

Berkes, N. (2007). *Türkiye'de Çağdaşlaşma.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Ortaöğretim.* Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Duman, T. (2009). Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme ve Sorunları, *Türk Yurdu Dergisi*, 29(262), 32-36.

Ergin, O. N. (1977). *Türk Maarif Tarihi*. Cilt I-II, İstanbul.

Ergün, M. (1982). *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ankara: Ocak Yayınları.

Evren, N. (1998). Köy Enstitüleri Neydi, Ne Değildi?, Ankara: Güldiken Yayınları.

Gedikoğlu, Ş. (1971). Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri, Ankara: İş Matbaacılık.

Kavak, Y. ; Aydın, A. ; Akbaba, Altun, S.(2007). *Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Fakülteleri (1982-2007)*, Ankara: Yükseköğretim Kurulu Yayınları.

Karakütük, K. (2023). *Eğitim Planlaması*, Ankara: Pegem Yayıncılık.

Karal, E. Z. (1988). Osmanlı Tarihi VIII. Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kaya, Y. K. (1984). *İnsan Yetiştirme Düzenimiz*. Ankara.

Kodamanoğlu, M. N. (1964). *Türkiye'de Eğitim (1923-1960).* Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Koçer, H. A. (1967). Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Problemi (1848-1967), Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.

Öztürk, C. (1996). *Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Soydan, T. (2015a). *Osmanlı Son Dönemi'nden Günümüze Türkiye'de Öğretmen İstihdamı ve Sorunlarına Bakış, Prof. Dr. Mahmut Adem'e Armağan* (Ed. Kasım Karakütük), sy. 581-597, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Yayın No: 214.

Soydan, T. (2015b). *Cumhuriyet Döneminde Köylünün Eğitimi Sorunu ve Köye Öğretmen Yetiştirme Politikası, Prof. Dr. İbrahim Ethem Başaran'a Armağan* (Ed. İnayet Aydın ve Şakir Çınkır), sy. 318-330, Ankara: Anı Yayıncılık.

Tekeli, İ. ve İlkin, S. (1999). *Osmanlı İmparatorluğunda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Tezel, Y. S. (1986). *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923 – 1950)*, Ankara: Yurt Yayınları.

Tonguç, İ. H. (1946). İlköğretim Kavramı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Unat, F. R. (1964). *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış.* Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

29 EKİM CUMHURİYET BAYRAMI

Seyidnisa Hoşbaht kızı ALİYEVA

Öğretmen, Azerbaycan Devlet Pedaqoji Üniversitesi

ORCID iD 0000-0002-8271-4781

Özet

Cumhuriyet nedir? Devleti yönetenlerin seçim yoluyla iktidara geldiği yönetim şekline cumhuriyet denir. Dünyadaki devletlerin çoğu cumhuriyetlerle yönetilmektedir. Cumhuriyetle yönetilen ülkelerde egemenlik milletindir. Devleti yönetecek kişileri millet seçer. Böylece halk kendi kendini yönetir.

Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak başlattığı milli mücadelenin zaferle sonuçlanmasının ardından 29 Ekim 1923'te ilan edilen Cumhuriyet, Türk Milletine bırakılan en büyük miras ve vazgeçilmez bir değerdir. Bu değer bizi bir ulusal devletin onurlu, özgür düşünebilen, eşit haklara sahip bireyleri, devletin tek ve gerçek sahibi yapmıştır.

Devlet yönetimini şahısların, ailelerin, zümre ve zümrelerin eline bırakmayan Cumhuriyet rejimi, 1923 yılından itibaren ülkemize büyük katkılar sağlamış, Türk toplumuna millet olma bilincini kazandırmış, bireyi yüksek mertebelere yükseltmiştir. bir vatandaşın durumu. Tarihimizin en kapsamlı modernleşme hamlesi olan Cumhuriyet, getirdiği yenilik ve atılımlarla Türk milletinin ufkunu genişletmiş, ekonomik, sosyal ve siyasi hayatımız benzeri görülmemiş bir dinamizm kazanmıştır.

Cumhuriyetin verdiği güç sayesinde devletimiz, Atatürk'ün getirdiği ilkelere uyarak uluslararası toplumda önemli bir yer edinmiş ve dünyanın saygın ülkelerinden biri haline gelmiştir.

Bizlerin ve gelecek nesillerin en önemli görevi; Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü savunmak, Atatürk ilke ve inkılaplarını korumak ve muhafaza etmek, iç ve dış tehditlere karşı duyarlı olmak.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyyet, ülke, Atatürk, hükumet, millet

Bu duygu ve düşüncelerle herkesin Cumhuriyet Bayramını tebrik ediyor, Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk başta olmak üzere tüm şehitlerimizin ve gazilerimizin manevi varlıkları önünde saygıyla eğiliyorum.

Abstract

What is a republic? The form of government in which the rulers of the state come to power through elections is called a republic. Most of the states in the world are governed by republics. In countries governed by a republic, sovereignty belongs to the nation. The nation chooses the people who will govern the state. Thus, the people govern themselves.

The Republic, which was declared on October 29, 1923, after the victory of the national struggle that Atatürk started by landing in Samsun on May 19, 1919, is the greatest legacy and an

indispensable value left to the Turkish Nation. This value has made us the honorable, free-thinking individuals with equal rights of a national state, the sole and real owner of the state.

The Republican regime, which did not leave the state administration in the hands of individuals, families, groups and groups, made great contributions to our country since 1923, brought the consciousness of being a nation to the Turkish society, and elevated the individual to high levels. status of a citizen. The Republic, which is the most comprehensive modernization move in our history, has expanded the horizons of the Turkish nation with the innovations and breakthroughs it has brought, and our economic, social and political life has gained an unprecedented dynamism.

Thanks to the power given by the Republic, our state has gained an important place in the international community by complying with the principles brought by Atatürk and has become one of the respected countries in the world.

The most important duty of us and future generations is; To defend the indivisible integrity of the Republic of Turkey with its country and nation, to protect and preserve Ataturk's principles and reforms, and to be sensitive to internal and external threats.

With these feelings and thoughts, I congratulate everyone on the Republic Day, and I bow with respect to the spiritual beings of all our martyrs and veterans, especially the founder of our Republic, Gazi Mustafa Kemal Atatürk..

Key words: Republic, country, Ataturk, government, nation.

Introduction: Our army became a republic after the War of Independence. Previously, the name of our state was the Ottoman Empire. All authority in the State Administration was in the hands of the sultan. The Ottoman Empire was considered defeated in the First World War. Enemies entered our country. Mustafa Kemal landed in Samsun on 19 May 1919. He held meetings in many places. He united our rights under the slogan "Either independence or death". The Turkish Grand National Assembly was opened on April 23, 1920. Mustafa Kemal was elected speaker of the parliament. The Turkish army won the Battle of İnönü. Later, he won the Battle of Sakarya and the Commander-in-Chief Square with victory. He signed the Lausanne Peace Treaty with the Greeks and the states we fought in the First World War on July 24, 1923. All world states accepted that Turkey is an independent state. Our country has achieved sovereignty. The Grand National Assembly of Türkiye declared the republic on October 29, 1923. The name of the state became the Republic of Türkiye. Atatürk took office as the first president. Under the Republic administration, the state was governed by laws in accordance with the constitution. Laws create representatives elected by the people. The head of state is called the President.

People who govern the people come to power through elections. The people choose what they want and not what they don't want. Elected people are responsible to the public. That's why republic is the best form of government.

Main text: The Ottoman Empire was governed by an absolute monarchy until 1876, and a constitutional monarchy between 1876-1878 and 1908-1918. The National Struggle waged by the people of Anatolia, which was occupied after the defeat in World War I, against the invaders under the leadership of Mustafa Kemal Pasha, resulted in the victory of the national forces in October 1922.

In this process, the representatives of the people, who gathered in Ankara on April 23, 1920 under the name of the "Grand National Assembly", adopted the law called Teşkilat-ı Esasiye Law on January 20, 1921, and declared that sovereignty belonged to the Turkish nation, and with the decision taken on November 1, 1922. He abolished the sultanate. The country was governed by the parliamentary government.

Following the resignation of the Executive Board of Deputies on 27 October 1923 and the failure to establish a new cabinet that would gain the trust of the parliament, Mustafa Kemal Pasha prepared a draft law with İsmet İnönü to change the form of government to the Republic and submitted it to the Parliament on 29 October 1923. With the acceptance of the amendments made to the Constitution of the Constitution, the Republic was declared by the Grand National Assembly of Turkey.

The declaration of the Republic was announced with 101 cannon shots in Ankara and was celebrated in a festive atmosphere throughout the country, especially in Ankara, on the night of October 29 and October 30, 1923.

Republic Day is a national holiday celebrated every year on October 29 in Turkey and Northern Cyprus in memory of the Turkish Grand National Assembly declaring the Republic administration on October 29, 1923. It began to be celebrated as a national holiday with a law enacted in 1925.

In Turkey and Northern Cyprus, the countries where Republic Day is celebrated, October 28 is an official holiday for one and a half days, including the afternoon and October 29 for a full day. On October 29, festivities are held in stadiums, and torchlight processions are traditionally held in the evening.

Mustafa Kemal Atatürk, the founder of the Republic of Turkey, described this day as "the greatest holiday" in her Tenth Anniversary Speech on October 29, 1933, where the tenth anniversary of the republic was celebrated.

When the Republic was declared, October 29 had not yet been declared a holiday, and no arrangements had been made regarding celebrations; The people spontaneously organized the festivities on the night of October 29 and the day of October 30. The following year, with the decree numbered 986 dated October 26, 1924, it was decided to celebrate the proclamation of the Republic by firing 101 cannon balls and a special program to be planned. The celebrations held in 1924 marked the beginning of the celebrations of the proclamation of the Republic that would be held later.

In a bill prepared by the Ministry of Foreign Affairs (Ministry of Foreign Affairs) on February 2, 1925, it was suggested that October 29 should be a holiday. This proposal was examined by the Parliament's Constitutional Commission and decided on April 18, and on April 19, the proposal was accepted by the Turkish Grand National Assembly. With the "Law Concerning the Addition of a National Holiday for the 29th October Day Conducive to the Proclamation of the Republic", the celebration of Republic Day as a national holiday on 29 October became an official provision.

The day the Republic was declared began to be celebrated as an official holiday in the country and in foreign embassies since 1925.

The government made a new regulation on national holidays on May 27, 1935, and redefined the holidays celebrated in the country and their content. The Freedom Festival, which was the day of the declaration of the Constitutional Monarchy, and the Sovereignty Festival, which was the day of

the abolition of the Sultanate, were removed from the national holidays and their celebrations were stopped. October 29, the day the Republic was declared, was declared a "national holiday" and it was decided to hold a ceremony on behalf of the state only on that day.Republic Stone in Izmir Cumhuriyet Square

In the first years of the Republic, during the Republic Day celebrations, it was emphasized that the young Republic of Turkey was born from the rubble of a collapsed state. In these early days, celebrations were in the form of daily ceremonies. On the same day, the ceremonies would start with the official reception in the morning, then an official parade would be held in front of the dignitaries, and the program would be completed in three parts with a torchlight procession in the evening. In addition, "Republic Balls" were held on holiday evenings, attended by the city's administrators and dignitaries. This structure of ceremonies continued until 1933.

The tenth anniversary celebrations held in 1933 have a special place and importance in the Republic Day celebrations. The desire to show the public and the outside world the reforms and economic development achieved by the Republic, which was established in 1923, in a short period of ten years, caused the Republic Day celebrations to be given a different meaning. In the tenth year, the celebrations were organized in a much larger way than the previous holiday celebrations. For the preparations, the "Tenth Anniversary Celebration Law of the Proclamation of the Republic" numbered 2305, which was discussed in the Turkish Grand National Assembly on 11 June 1933 and consisted of 12 articles, was accepted. With this law, it was decided that the 10th anniversary celebrations would last three days and these days would be public holidays.

Conclusion: All over the country, the places where the 10th anniversary celebration ceremonies were held were named "Republic Square" and naming ceremonies were held. During the naming ceremonies, modest monuments called "Republic Monument" or "Republic Stone" were built as a souvenir. The celebrations were very colorful. Mustafa Kemal read his Tenth Anniversary Speech in Ankara Cumhuriyet Square. The Tenth Anniversary Anthem was composed and the anthem could be read everywhere. The Republic Day celebrations held from 1934 to 1945 were modeled on the Republic Day celebrations held in 1933, except for some changes.

REFERENCE LİST:

1. "2429 sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun" *(PDF)*. T.C. Resmî Gazete*, 17284. 19 Mart 1981. 26 Kasım 2016 tarihinde* kaynağından *(PDF) arşivlendi*. Erişim tarihi: 14 Aralık 2016.
2. "Resmi Tatil Günleri". *K.K.T.C. Başbakanlık Personel Dairesi Müdürlüğü. 10 Mayıs 2015 tarihinde* kaynağından *arşivlendi*. Erişim tarihi: 29 Ekim 2009.
3. Tek Parii Döneminde Elazığ'da Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1934-1945)
4. Samsun'un "Gazi Günü" ya da 19 Mayıs Bayramı 10 Aralık 2011 tarihinde Wayback Machine sitesinde arşivlendi. Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı. Kasım 17, 2010 tarihinde erişilmiştir.

5. "628 numaralı Cümhuriyetin İlânına Müsadif 29 Teşrinievvel Gününün Milli Bayram Addi Hakkında Kanun". Resmi Ceride*, 96. 23 Nisan 1925. 8 Ocak 2009 tarihinde* kaynağından *arşivlendi*. Erişim tarihi: 16 Kasım 2010.

CUMHURİYETİN EN ÖNEMLİ KAZANIMLARINDAN; TÜRK MATEMATİKÇİLER

ONE OF THE MOST IMPORTANT ACHIEVEMENTS OF THE REPUBLIC; TURKISH MATHEMATICIANS

Ahu PAKDEMİRLİ

Doçent Doktor, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İzmir Tıp Fakültesi Fizyoloji AB,

ORCID: 0000-0001-9224-3007

Burak PAKDEMİRLİ

Öğrenci, TED İzmir Koleji Anadolu Lisesi

Özet

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, 29 Ekim 1923 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk tarafından ilan edilmiştir. Bu tarih, Türk milletinin bağımsızlık savaşının zaferle sonuçlandığı ve Türkiye'nin modern bir cumhuriyet olarak yoluna devam ettiği tarihi bir döneme işaret eder. Cumhuriyet Dönemi ile her alanda olduğu gibi matematik alanında da ilerlemeler olmuş, bu bilim dalında çalışan önemli isimler ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet dönemi Türk matematikçileri ve matematikteki gelişmeler oldukça önemli ve etkileyici olmuştur. Bazı önemli matematikçiler; Cahit Arf, M. Sencer Çorlu, Ali Nesin, Feza Gürsey'dir.

Cahit Arf, cebirsel geometri ve modüler formlar gibi alanlarda önemli katkılarda bulunmuş bir matematikçiydi. Arf Halkaları gibi bir matematiksel yapının adı onun anısına verilmiştir. Arf sembolleri, mod 2 sayı sistemlerinde çalışma ve cebirsel topoloji gibi alanlarda önemli bir rol oynar. Sencer Çorlu ise STEM konusunda çalışmaları olup, matematik, teknolojiyi ve fen bilimlerini birlkte multidisipliner çalışmak olan önemli Türk matematikçilerindendir. Ali Nesin; 2007 yılında Nesin Matematik Köyü'nü, 2015 yılında Nesin Sanat Köyü'nü ve 2016 yılında da Nesin Felsefe Köyü'nü kurarak bu köylerin yönetimini üstlendi. Kendisi, Türkiye'nin önde gelen matematikçilerinden biridir ve aynı zamanda matematik eğitimi ve popülerleştirilmesine olan katkılarıyla da tanınır. Feza Gürsey; teorik fizik ve matematiğin kesişiminde çalışmış, hem matematik hem de fizik dünyasına önemli katkılarda bulunmuş bir bilim insanı olarak hatırlanır. Özellikle grup teorisi ve simetri konularında katkılarda bulunmuştur.

Cumhuriyet dönemi Türk matematikçileri, ulusal ve uluslararası arenalarda çalışmalar yaparak Türk matematiğinin dünya sahnesindeki itibarını artırmışlardır. Bu çalışmalar, matematik bilimine yeni teoremler, yöntemler ve keşifler kazandırdı. Onların çabaları ve katkıları, Türkiye'nin matematik bilimine olan bağlılığını ve gelişmeyi göstermektedir. Cumhuriyetin belki de en önemli kazanımlarından biri bilimde özellikle de matematikte ilerleme imkanı sunmasıdır. Ufkumuzu açan Türk matematikçilerinin yolundan ilerlemek biz Türk gençlerinin hedefi olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet; Türk Matematikçiler; Cahit Arf; Ali Nesin; Feza Gürsey; Sencer Çorlu

Abstract

The establishment of the Republic of Turkey was declared by Mustafa Kemal Atatürk on October 29, 1923. This date marks a historical period when the Turkish nation's war of independence ended in victory and Turkey continued on its way as a modern republic. With the Republic Period, there were advances in the field of mathematics, as in every field, and important names working in this branch of science emerged. Turkish mathematicians and developments in mathematics during the Republican period were quite important and impressive. Some important mathematicians; Cahit Arf, M. Sencer Çorlu, Ali Nesin, Feza Gürsey.

Cahit Arf was a mathematician who made important contributions to fields such as algebraic geometry and modular forms. A mathematical structure such as Arf Rings is named in his memory. Arf symbols play an important role in fields such as the study of mode 2 number systems and algebraic topology. Sencer Çorlu is one of the important Turkish mathematicians who works on STEM and studies mathematics, technology and science together in a multidisciplinary manner. Ali Nesin; He founded Nesin Mathematics Village in 2007, Nesin Art Village in 2015 and Nesin Philosophy Village in 2016 and took over the management of these villages. He is one of Turkey's leading mathematicians and is also known for his contributions to mathematics education and popularization. Feza Gürsey; He is remembered as a scientist who worked at the intersection of theoretical physics and mathematics and made significant contributions to both the world of mathematics and physics. He made contributions especially to group theory and symmetry.

Turkish mathematicians of the Republican period increased the reputation of Turkish mathematics on the world stage by working in national and international arenas. These studies brought new theorems, methods and discoveries to mathematics. Their efforts and contributions show Turkey's commitment to and development in mathematics. Perhaps one of the most important achievements of the Republic is the opportunity to advance in science, especially in mathematics. It should be the goal of us Turkish youth to follow the path of the Turkish mathematicians who opened our horizons.

Key Words: Republic; Turkish Mathematicians; Cahit Arf; Ali Nesin; Feza Gürsey; Sencer Çorlu

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, 29 Ekim 1923 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk tarafından ilan edilmiştir. Bu tarih, Türk milletinin bağımsızlık savaşının zaferle sonuçlandığı ve Türkiye'nin modern bir cumhuriyet olarak yoluna devam ettiği tarihi bir döneme işaret eder. Cumhuriyet

Dönemi ile her alanda olduğu gibi matematik alanında da ilerlemeler olmuş, bu bilim dalında çalışan önemli isimler ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyet dönemi Türk matematikçileri ve matematikteki gelişmeler oldukça önemli ve etkileyici olmuştur. Bazı önemli matematikçiler; Cahit Arf, M. Sencer Çorlu, Ali Nesin, Feza Gürsey'dir.

Prof Dr Cahit Arf:

Cahit Arf, cebirsel geometri ve modüler formlar gibi alanlarda önemli katkılarda bulunmuş bir matematikçiydi. Arf Halkaları gibi bir matematiksel yapının adı onun anısına verilmiştir. Matematik dünyasında özellikle cebir, sayılar teorisi ve Galois teorisinde yaptığı önemli katkılarla tanınır. Arf'ın çalışmaları, matematikteki temel konuları daha iyi anlamamıza yardımcı olmuş ve birçok matematikçiye ilham kaynağı olmuştur.

Cahit Arf, 11 Ekim 1910 tarihinde Selanik, Osmanlı İmparatorluğu'nda doğdu. Mübadele ile İstanbul'a göçmek zorunda kalİstanbul Üniversitesi'nde matematik eğitimi aldıktan sonra Almanya'ya gitti ve Göttingen Üniversitesi'nde Emmy Noether'in öğrencisi oldu. Emmy Noether, 20. yüzyılın en etkili kadın matematikçilerinden biriydi ve cebirsel geometri ve cebirsel yapılar alanında büyük bir otoriteydi. 1930'ların sonlarında doktorasını tamamladıktan sonra Türkiye'ye döndü ve İstanbul Teknik Üniversitesi'nde matematik profesörü olarak görev aldı. TÜBİTAK'ın kuruluşunda rol oynayan ve İnönü Armağanı ile TÜBİTAK Bilim Ödülü'nü kazanan Cahit Arf, kurumun ilk bilim kurulu başkanlığını yaparak gelişmesini sağladı. 1948 yılında kurulan Türk Matematik Derneği, Türk matematikçilerin bir araya gelip matematik araştırmalarını teşvik etmeyi amaçlamıştır. Cahit Arf 1983-1989 yıl arası Türk Matematik Derneğinde başkan olarak görev almıştır.

Arf'ın en önemli katkılarından biri, Galois teorisine olan ilgisini ve çalışmalarını sürdürmesiydi. Galois teorisi, grup teorisi ve sayılar teorisi ile yakından ilgilidir ve temelde çokkübik denklemlerin çözümü üzerine çalışan matematikçi Évariste Galois'in çalışmalarına dayanır. Arf, bu teorinin derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlamıştır.

Cahit Arf'ın bilimsel çalışmaları arasında Arf halkaları ve Arf sembolleri gibi kavramlar da vardır. Arf sembolleri, mod 2 sayı sistemlerinde çalışma ve cebirsel topoloji gibi alanlarda önemli bir rol oynar. Arf, matematik alanındaki çalışmaları nedeniyle birçok ödül ve onur aldı. Türkiye Bilim ve Sanat Akademisi üyeliği gibi prestijli pozisyonlarda görev yaptı. 'Ben hayatımı matematiğe adadım, karşılığında bana hayatımı verdi' diyecek kadar matematiğe tutkulu olan Cahit Arf, 1997 yılında hayatını kaybetti. Türk matematik topluluğunda saygın bir figür olarak hatırlanır ve matematikteki katkıları hala dikkate alınır. 2009 yılından beri 10 Liralık Türk Parası banknotlarının arkasında ölümsüzleşmiştir.

Prof. Dr. M. Sencer Çorlu:

Prof. Dr. M. Sencer Çorlu, Boğaziçi Üniversitesi matematik öğretmenliği bölümünü bitirdikten sonra uluslararası bakalorya okullarında matematik, fen bilgisi (life science & earth science) ve bilişim teknolojileri öğretmenliği yapmıştır. Doktorasını tamamladığı Texas A&M Aggie STEM Center bünyesinde öğretmen eğitimi programları geliştirmiş ve yönetmiştir. Sonrasında Bilkent Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde 2012-2016 yılları arasında görev yapmıştır. Helan Norveç'te Oslo Metropolitan Üniversitesinde çalışmalarını sürdürmektedir. Lineer programlama, optimizasyon ve çizelgeleme problemleri üzerine çalışan Corlu, uluslararası arenada tanınmış bir Türk matematikçisidir. S(Science), T(Technology), E(Engineering), M(Math) STEM konusunda de kitapları bulunan Çorlu matematik ile teknolojiyi ve fen bilimlerini de multidisipliner çalışmaktadır.

Prof. Dr. Ali Nesin:

Ali Nesin, Türk matematikçi ve akademisyen olarak bilinir. 18 Kasım 1956 tarihinde İstanbul'da İlköğrenimini İstanbul Saint Joseph Lisesi'nde, liseyi de İsviçre'nin Lozan kentindeki College Champittet'de tamamladı.

1977-1981 yılları arasında Paris Diderot Üniversitesi'nde matematik alanında "maitrise" (ustalık) derecesini tamamladı. 1981-1985 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nde, Yale Üniversitesi'nde matematiksel mantık ve cebir alanlarında doktora derecesini aldı. 1985-1986 döneminde Kaliforniya Üniversitesi Berkeley Kampüsü'nde öğretim üyeliği yaptı. 1987-1989 yılları arasında Notre Dame Üniversitesi'nde yardımcı doçent olarak görev aldı, ardından 1995 yılına kadar Kaliforniya Üniversitesi Irvine Kampusü'nde doçent ve daha sonra profesör olarak çalıştı. 1993-1994 akademik yılını Bilkent Üniversitesi'nde misafir öğretim üyeliği yaparak geçirdi. 1996 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi Matematik Bölümünü kurdu ve halen bu bölümün başkanlığını sürdürmektedir. 2003-2013 yılları arasında Türk Matematik Derneği'nin Genel Yayın Yönetmeni olarak görev yaparak 42 sayı Matematik Dünyası Dergisi'ni yayınladı. 2007 yılında Nesin Matematik Köyü'nü, 2015 yılında Nesin Sanat Köyü'nü ve 2016 yılında da Nesin Felsefe Köyü'nü kurarak bu köylerin yönetimini üstlendi. Kendisi, Türkiye'nin önde gelen matematikçilerinden biridir ve aynı zamanda matematik eğitimi ve popülerleştirilmesine olan katkılarıyla da tanınır. Nesin, Türkiye'deki matematik eğitimine yeni bir bakış açısı getirerek matematiği daha erişilebilir ve eğlenceli hale getirmeye çalışmıştır. Matematiğin teşvik edilmesi, öğrencilerin ve araştırmacıların bir araya gelmesi için önemli platformlar oluşturmuştur. Fen Lisesinden yüksek lisans düzeyine kadar pek çok öğrenci için matematik kitapları yazmıştır.

Prof. Dr. Feza Gürsey:

7 Nisan 1921 tarihinde İstanbul'da dünyaya geldi. Galatasaray Lisesi'ni 1940 yılında birincilikle tamamladıktan sonra İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nde öğrenim gördü. 1944 yılında Fizik-Matematik bölümünden de birincilikle mezun oldu. Millî Eğitim Bakanlığı sınavını kazanarak İngiltere'de bulunan Imperial College'a gitmeye hak kazandı. Burada, 1945-1950 yılları arasında Prof. Dr. H. Jones'un danışmanlığında doktora çalışmalarını sürdürdü. Bu dönemde "Tek boyutlu bir istatistiksel sistem" ve "İki bileşenli dalga denklemleri üzerine" başlıklı iki önemli makaleyi yayımladı. 1951-1957 yılları arasında Cahit Arf'ın destekleri ile İstanbul Üniversitesi Tatbiki Matematik Kürsüsü'nde asistan olarak görev yaptı. 1953 yılında "Spinli elektronların klasik ve dalga mekaniği" adlı tezi ile doçent unvanını aldı ve bir yıl sonra Tatbiki Matematik Kürsüsü'ne doçent olarak atandı.

1957-1961 yılları arasında Atom Enerjisi Komisyonu'nun bursu ile ABD'de bulunan Brookhaven Ulusal Hızlandırıcı Laboratuvarı'nda çalıştı. Daha sonra, 1961-1974 yılları arasında Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Teorik Fizik Bölümü'nde profesör olarak görev aldı. Bu dönemde Türkiye'de teorik fizik alanındaki çalışmaları teşvik etti ve Princeton ve Yale üniversitelerinden tanınmış fizikçileri ODTÜ'ye davet ederek birçok konferansın düzenlenmesini sağladı. 1968 yılında TÜBİTAK Bilim Ödülü'ne layık görüldü. 19 Ocak 1977'de, temel parçacık fiziğine katkıları nedeniyle Sheldon Glashow ile birlikte Oppenheimer Ödülü'nü aldı.

1971’den 1991 yılında emekli olana kadar Yale Üniversitesi Fizik Bölümü'nde çalışmalarını sürdürdü. Feza Gürsey, 13 Nisan 1992 tarihinde vefat etti. Kendisi, teorik fizik ve matematiğin kesişiminde çalışmış, hem matematik hem de fizik dünyasına önemli katkılarda bulunmuş bir bilim insanı olarak hatırlanır.. Özellikle grup teorisi ve simetri konularında katkılarda bulunmuştur.

Sonuç

Cumhuriyet dönemi Türk matematikçileri, ulusal ve uluslararası arenalarda çalışmalar yaparak Türk matematiğinin dünya sahnesindeki itibarını artırmışlardır. Bu çalışmalar, matematik bilimine yeni teoremler, yöntemler ve keşifler kazandırdı. Onların çabaları ve katkıları, Türkiye'nin matematik bilimine olan bağlılığını ve gelişmeyi göstermektedir.

Cumhuriyet döneminde Türkiye'de matematik eğitimi ve araştırmaları önemli ölçüde gelişmiştir. Üniversitelerde matematik bölümleri kurulmuş, matematiksel dergiler yayınlanmış, ulusal ve uluslararası matematik olimpiyatlarına katılım sağlanmıştır. Türkiye'de matematik olimpiyatları düzenlenmeye başlanmış; genç matematik yeteneklerini teşvik etmek ve geliştirmek amaçlanmıştır.

Cumhuriyetle birlikte Türkiye'de eğitim sistemi büyük bir dönüşüme uğradı. İlkokuldan üniversiteye kadar matematik eğitimine daha fazla vurgu yapıldı. Yükseköğretim kurumları kuruldu ve matematik bölümleri açıldı. Türk matematikçiler, öğrencilere daha iyi öğretim materyalleri sunmak için matematik ders kitapları ve kaynaklarını geliştirdiler. Bu materyaller, öğrencilerin matematik becerilerini geliştirmelerine yardımcı oldu.

1950'lerden itibaren, Türkiye'de bilim ve teknoloji alanında ilerlemeler kaydedildi. Bu dönemde bilimsel araştırmaların desteklenmesi için çeşitli enstitüler ve kurumlar kuruldu. Matematikçiler bu enstitülerde çalışmaya başladılar. Türkiye'de matematik alanında çalışan profesyoneller, yerel ve uluslararası matematik topluluklarına katılmaya başladılar. Bu topluluklar, bilgi paylaşımı ve işbirliği fırsatları sunarak matematikteki ilerlemelere katkı sağladılar.

Cumhuriyetin belki de en önemli kazanımlarından biri bilimde özellikle de matematikte ilerleme imkanı sunmasıdır. Ufkumuzu açan Türk matematikçilerinin yolundan ilerlemek biz Türk gençlerinin hedefi olmalıdır.

KAYNAKÇA

1. https://nesinkoyleri.org/

2. https://www.alinesin.org/about_tr.html

3. https://www.biyografya.com/biyografi/3784

4. https://cabim.ulakbim.gov.tr/cahit-arf-kimdir/

5. https://math.metu.edu.tr/en/cahit-arf

6. https://www.matder.org.tr/cahit-arf-sonsuzlugu/

7. https://fgbm.com.tr/biz-kimiz/feza-gursey-kimdir/

8. https://fgbm.com.tr/biz-kimiz/feza-gursey-kimdir/

9. https://www.gelisenbeyin.net/feza-gursey.html

10. https://www.yegam.com.tr/yegam_egitmenler/prof-dr-m-sencer-corlu/

11. https://cdn.bau.edu.tr/staff/1494.pdf

12.http://sertoz.bilkent.edu.tr/turk/Turkiyede_Cumhuriyet_Donemi_Matematigine_Kisa_Bir_Bakispdf

13. https://sarkac.org/2018/05/erken-cumhuriyet-doneminde-matematik/

CUMHURİYETİN 100. YILINDA TÜRKİYE'NİN AFRİKA POLİTİKASI

TÜRKİYE'S AFRICA POLICY IN THE 100TH ANNIVERSARY OF THE REPUBLIC

Pelin ALİYEV
Dr. Öğr. Üyesi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü & Afrika Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
ORCID: 0000-0003-2466-2132

Ahmet Burak BAYKUŞ
Yüksek Lisans Öğrencisi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
ORCID: 0009-0008-0850-3290

Özet

Afrika, küresel aktörler arasında yoğun rekabetlerin yaşandığı ve uluslararası politikadaki değeri giderek artan önemli bir coğrafyadır. Afrika'nın yükselişi ve buna eşlik eden küresel rekabet, Türkiye'nin Afrika politikasını sorgulamasını ve yeniden şekillendirmesini gerekli kılmıştır. Bu doğrultuda Türkiye, Afrika ülkeleri ile ilişkileri güçlendirmeye yönelik güçlü adımlar atmaya başlamıştır. 1998 yılında İsmail Cem'in Dışişleri Bakanlığı döneminde hazırlanan Afrika'ya Açılım Eylem Planı, Türkiye'nin Afrika politikası açısından bir dönüm noktası olarak görülmektedir. 2002 yılında yaşanan iktidar değimi sonrasında ise dış politika yeniden şekillenmiş ve bu doğrultuda kıta ülkeleri ile hem siyasi hem de ekonomik ilişkiler yoğunluk kazanmıştır. 2005 yılının "Afrika Yılı" ilan edilmesi, açılım politikasının önemli bir simgesi olmuştur. İzlenen politikalar sayesinde Türkiye'nin Afrika ülkelerindeki büyükelçilik sayısı da hızla yükselmiştir. Türkiye'nin kıta ülkeleri ile giderek güçlenen ekonomik ilişkileri özellikle dikkat çekmektedir. Türkiye ile kıta ülkeleri arasındaki ticaret hacmi giderek artmaktadır. Türkiye, Afrika ülkelerinin önemli ticari ortaklarından birine dönüşmüştür. Öte yandan Türkiye, kıtada yoğun kamu diplomasisi faaliyetleri yürütmektedir. Yumuşak güç araçlarından biri olan dış yardımlar sayesinde kıta halklarıyla yakın temasların kurulması sağlanmaktadır. Türkiye, dış yardımlar aracılığıyla Afrika ülkelerinin kalkınmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca, Türkiye tarafından bu ülkelerde hem kültürler arası etkileşimin arttırılması hem de Türkiye-Afrika diyaloğunun güçlendirilmesi hedefiyle kültürel faaliyetler de sürdürülmektedir. Bunun yanında, Afrika'nın uluslararası öğrenci potansiyeli de Türkiye'nin bu yönde adım atmasını gerektirmiştir. Yükseköğretimde uluslararasılaşma hedefi, Türkiye'yi Afrika ülkelerine daha da yaklaştırmıştır. Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında iş birliklerinin güçlendiği bir başka alan ise güvenlik ve savunma sanayiidir. Böylece Türkiye, kıta ülkeleriyle iş birliklerini güçlendirmeyi hedeflemekte ve kıtada çok boyutlu bir politika izlemektedir. Bu çalışmada Türkiye'nin çok boyutlu Afrika politikası analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Afrika, Türk Dış Politikası.

Abstract

Africa is an important geography where intense competition among global actors is taking place and its value in international politics is increasing. The rise of Africa and the accompanying global competition made it necessary for Türkiye to question and reshape its Africa policy. Accordingly, Türkiye started to take strong steps towards strengthening relations with African countries. In 1998, during İsmail Cem's tenure as the Minister of Foreign Affairs, the Action Plan for Opening to Africa was seen as a turning point in Türkiye's Africa policy. After the change of power in 2002, Türkiye's foreign policy was reshaped and both political and economic relations with the countries of the continent intensified. The declaration of 2005 as the "Year of Africa" was an important symbol of the opening policy. Thanks to the policies pursued, the number of Türkiye embassies in African countries increased rapidly. Türkiye's strengthening economic relations with the countries of the continent are particularly noteworthy. The volume of trade between Türkiye and the countries of the continent is gradually increasing. Türkiye has become one of the important trade partners of African countries. On the other hand, Türkiye conducts intensive public diplomacy activities in the continent. Foreign aid, which is one of the soft power tools, enables close contacts with the people of the continent. Türkiye contributes to the development of African countries through foreign aid. In addition, Türkiye also carries out cultural activities in these countries with the aim of increasing intercultural interaction and strengthening Türkiye-Africa dialogue. In addition, Africa's international student potential has also necessitated Türkiye to take steps in this direction. The goal of internationalization in higher education has brought Turkey closer to African countries. Another area where cooperation between Türkiye and African countries has strengthened is the security and defense industry. Thus, Türkiye aims to strengthen its cooperation with African countries and pursues a multidimensional policy in the continent. This study analyzes Türkiye's multidimensional Africa policy.

Keywords: Türkiye, Africa, Turkish Foreign Policy.

29 OKTYABR- CUMHURİYYƏT BAYRAMINIZ MÜBARƏK OLSUN!

29 OCTOBER - HAPPY REPUBLIC HOLIDAY!

P.Ü.F.D ESMİRA MƏMMƏDOVA

ADPU-nun "Azərbaycan dili və onun tədrisi texnologiyası" kafedrasının baş müəllimi

ORCİD: 0009-0008-3969-1669

Özet

Mənim Türk millətinə, Türk cəmiyyətinə, Türklüyün gələcəyinə aid tapşırıqlarım bitməmişdir. Siz onları tamamlayacaqsınız. Siz də, sizdən sonrakılara mənim sözümü təkrar edin.

Sizlər, yəni, yeni Türkiyənin gənc övladları! Yorulsanız da belə məni izləyəcəksiniz...İstirsahət etməmək üzrə getməyə qərar verənlər, əsla və əsla yorulmazlar. Türk Gəncliyi məqsədə, bizim yüksək idealımıza dayanmadam, yorulmadan gedəcək.

Bir millət təhsil ordusuna sahib olmadıqca, döyüş meydanlarında nə qədər parlaq zəfərlər əldə etsə etsin, o zəfərləri qalıcı nəticələndirmə verməsi ancaq təhsil ordusuyla mümkündür.

MUSTAFA KAMAL ATATÜRK

Türk dünyasının özünə örnək seçdiyi şəxslər arasında Mustafa Kamal Atatürkün adının çəkilməsi təsadüf deyildir. Türk liderləri sırasında ATATÜRKÜN dəsti-xətti xüsusi seçilir. Xalq üçün, öz millətindən başqa dünya xalqlarını da düşünən liderlər çox azdır. Onun adını şərəflə çəkilməli və tarixdə qalmalıdır. Türk dünya liderlərinin özünə ustad kimi qəbul etdiyi Mustafa Kamal Atatürkün adını şərəflə azərbaycanlı olan hər bir gənc çəkir. Bütün dünya liderlərindən türk dünyası liderlərinin fərqli istedada, siyasi bacarığa sahib olduqlarını şagirdlər dərsliklərdən, əlavə materiallardan araşdıraraq müəyyən nəticələr əldə edirlər. Türk liderlərindən Mustafa Kamal Atatürk haqqında kifayət qədər bilgilər və məlumatlar internet mənbələrindən, yerli və xarici yazarların əsərlərindən toplamaq mümkündür.

Mən Mustafa Kamal Atatürklə bağlı kiçik araşdırma apardım. Onun kimi hərtərəfli biliyə, savada, siyasi ustalığa, fədakarlığa sahib olan bəlkə də dünyada onlarla liderlər mövcud olmuşdur. Məhz həmin şəxsiyyətin Türk dünyasının qurucusu kimi tarixdə qalmasının bir çox səbəbləri olmalıdır. Onun haqqında nəsillərə ötürülməli, onlara öz vətəni, xalqı üçün etdiyi yanaşmalar şagirdlərə çatdırılmalıdır.

Türkiyəni zəfərə aparan yolun başlanğıcı və sonu həmişə uğurlu olmayıb. Müharibələr, savaşlar daim insan itkisi ilə nəticələnib. 29 oktyabr 1923-ci ildə Türkiyənin həyatında yenə uğurlu siyasətin nəticəsi olan Cümhuriyyət günü kimi qeyd edilir. Bu tarixi qələbənin də altında Mustafa Kamal Atatürk durur.

1922-ci ildə səltənətin qaldırılmasından sonra Türkiyə dövlətinin siyasi quruluşunun yekun təsbiti məsələsi 1923-cü ilin oktyabrında cümhuriyyətin elan olunması ilə həll edildi. 6 əsr ərzində çoxmillətli türk-islam monarxiyası şəklində həyat sürən Türkiyə dövləti TBMM-in 29 oktyabr tarixli qərarı ilə həyatına respublika kimi davam etmişdir. Cümhuriyyətin elanından sonra ilk Prezident seçilən Mustafa Kamal Paşa Türkiyənin Osmanlı İmperiyasından yeni siyasi rejimə faktiki keçidini şərtləndirən geniş miqyaslı islahatların banisidir.

Fərəhlə qeyd etmək lazımdır ki, Qurtuluş savaşından sonra çox mürəkkəb və ziddiyyətli bir beynəlxalq vəziyyətdə Türkiyə Cümhuriyyətinin elan edilməsi XX əsrin ən mühüm hadisələrindən idi. Keçən dövr ərzində Türkiyə Cümhuriyyəti hərtərəfli inkişaf edərək, çox böyük və şərəfli yüksəliş yolu keçmiş, ən inkişaf etmiş dövlətlərlə bir sırada layiqli yerini tutmuşdur.

Azərbaycan – Türkiyə münasibətləri milli, mənəvi və mədəni dəyərləri ilə bir-birinə eyni köklərlə bağlı olan xalqlarımızın iradəsindən qaynaqlanır. Hazırda dünyada bir-birinə bu qədər yaxın olan ikinci bir nümunə göstərmək mümkün deyil. Bu mənada Türk dünyasının böyük oğlu Mustafa Kamal Atatürkün «Azərbaycanın sevinci bizim sevincimiz, kədəri bizim kədərimizdir", Ümummilli Lider Heydər Əliyevin «Bir millət iki dövlət" ifadələri münasibətlərimizin əsl mahiyyətini əks etdirir.

Açar sözlər: respublika, siyasi quruluş, dövlətçilik, milli qəhrəmanlar

Abstract

It is no coincidence that the name of Mustafa Kemal Atatürk is mentioned among the people whom the Turkish world has chosen as an example. Among the Turkish leaders, ATATÜRKUN's set-lines stand out. For the people, there are very few leaders who think about the peoples of the world besides their own nation. His name should be honored and remain in history. Every young Azerbaijani honors the name of Mustafa Kemal Atatürk, whom Turkish world leaders accept as their master. The students get certain results by examining the textbooks and additional materials that the leaders of the Turkic world have different talents and political skills than all the world leaders. It is possible to gather sufficient information and information about one of the Turkish leaders, Mustafa Kemal Atatürk, from internet sources and the works of local and foreign authors.

I did a little research on Mustafa Kemal Atatürk. Perhaps there have been dozens of leaders in the world who have comprehensive knowledge, knowledge, political mastery, and selflessness like him. There must be many reasons why that personality remained in history as the founder of the Turkic world. He should be passed on to generations, and his approach to his homeland and people should be conveyed to students.

Key Words: republic, political structure, statehood, national heroes

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE MİZAH CEPHESİ: GÜLERYÜZ MİZAH DERGİSİ

THE HUMOR FRONT IN THE NATIONAL STRUGGLE PERIOD:
GÜLERYÜZ HUMOR MAGAZINE

Emre DAŞAR

Öğr. Gör. Dr., Amasya Üniversitesi

Özet

Türk uluslaşmasının yolunu açan ve Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda elde edilen kesin bir zaferin sonucunda ilan edilen Cumhuriyet, yurttaşların topyekûn cephede ve cephe gerisinde verdiği mücadelenin tarihini yüklenmiştir. Söz konusu büyük mücadele daha ziyade ulusal lider Mustafa Kemal Atatürk önderliğindeki askeri zaferler üzerinden okunsa da Türk ulusu için tarihin hızlandığı bu dönem, hemen her alanda geniş çaplı bir mücadelenin örneklerini vermiştir. Cephedeki askeri çarpışmalar gibi basında da hem düşman kuvvetlerine karşı hem de İstanbul Hükümeti karşısında ulusun tayin olacak kaderinin yönünün belirlenmesine katkıda bulunan gelişmeler mevcuttur. Osmanlı İmparatorluğu'nun son toprak parçası üzerinde yeni bir ülke ve ulus kurulması için savunulan cephelerdeki askeri zaferler, arkasında bu mücadelenin haklılığına yönelik bir bilinç taşıyacak kamuoyunun oluşmasına da gerek duymuştur. 1921-1923 yılları arasında yayımlanan *Güleryüz* mizah dergisi Millî Mücadele döneminin öne çıkan yayınları arasındadır. Karikatürleri ve yazılarıyla Kurtuluş Savaşı'nı destekleyen ve Millî Mücadelenin zaferle sonuçlanacağına yönelik bir bilinç uyandıran bu politik mizah dergisi, cephede yazılacak tarihe kamuoyu desteği sağlamıştır. Bu sebepten dergideki karikatürler üzerinden yapılacak göstergebilimsel okuma, Cumhuriyet'in ilanıyla sonuçlanan ve farklı cephelerde cereyan eden savaşın dost ve düşman aktörlerinin temsil edilme biçimi hakkında bilgi verecektir. Çizgili mizahın abartma özelliğiyle ortaya çıkan ve okura ulaştırılan bu karikatürlerde Kurtuluş Savaşı'nı başlatan Mustafa Kemal'in, İstanbul Hükümeti'nin ve savaşılan devletleri temsil eden aktörlerin resmedilme biçimlerinden türeyen yananlamların içerdiği mesajlar, Cumhuriyet'in ilanı öncesinde Millî Mücadele hareketine meşru bir zemin kazandırma gayreti taşımaktadır. Çizgilerin anlam dünyası, bu yıl 100. yıl dönümü kutlanacak Cumhuriyet Bayramı'nın tarihselliğine mizah basını üzerinden bakılmasını sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Millî Mücadele, Kurtuluş Savaşı Karikatürleri, Cumhuriyet'in İlanı, Mizah Basını, Karikatür

Abstract

The Republic, which paved the way for Turkish nationalization and was declared as a result of a decisive victory in the War of National Liberation, bears the history of the struggle of the citizens both at the front and behind the front. Although the great struggle in question is mostly read in terms of military victories led by the national leader Mustafa Kemal Atatürk, this period in which history accelerated for the Turkish nation gave examples of a large-scale struggle in almost every field. Just like the military clashes on the front, there are developments in the press

that contribute to determining the direction of the nation's destiny, both against the enemy forces and against the Istanbul Government. Military victories on the fronts defended for the establishment of a new country and nation on the last piece of land of the Ottoman Empire also required the formation of a public opinion that would bear awareness of the justness of this struggle. Güleryüz humor magazine, published between 1921 and 1923, is among the prominent publications of the War of Independence period. This political humor magazine, which supported the War of Independence with its cartoons and articles and raised awareness that the War of Independence would end in victory, provided public support for the history to be written at the front. For this reason, a semiotic reading through the cartoons in the magazine will provide information about the way the friendly and enemy actors of the war that resulted in the declaration of the Republic and took place on different fronts were represented. In these cartoons, which emerged with the exaggeration feature of comic humor and were delivered to the reader, the messages contained in the connotations derived from the way Mustafa Kemal, who started the War of Independence, the Istanbul Government and the actors representing the warring states were depicted, provided a legitimate basis for the National Struggle movement before the declaration of the Republic. carries the effort. The world of meaning of the lines will enable us to look at the historicity of the Republic Day, the 100th anniversary of which will be celebrated this year, through the humorous press.

Key Words: War of Independence, War of Independence Cartoons, Proclamation of the Republic, Humor Press, Cartoon

CUMHURİYET DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE HAYVANSAL ÜRETİMDEKİ GELİŞMELER VE FİYAT NALİZİ

DEVELOPMENTS AND PRICE ANALYSIS IN ANIMAL PRODUCT PRODUCTION FROM THE REPUBLIC PERIOD UNTIL TODAY

Dr.Öğr.Üyesi Nizamettin Erbaş
Yozgat Bozok Üniversitesi, Yozgat Meslek Yüksekokulu, İşletme Yönetimi Programı
ORCID: 0000-0002-6379-3023

Özet

1923 yılında Cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte yeni Türkiye'nin kalkınma süreci ve hamlesi başlatılmıştır. Cumhuriyet döneminde nüfusun %75.8'inin kırsal kesimden oluşması tarımın ekonomideki ağırlığı ve önemini ortaya koymaktadır. Milli mücadele yıllarının ardından ülkenin yeniden kalkınmasında tarım ve hayvancılık önemli bir rol oynamıştır. 1926 yılında çıkarılan Hayvan Islahı Kanunu bunun en güzel örneğidir. İnsan beslenmesinde büyük önem taşıyan hayvansal ürünler, fonksiyonel bir yapıya sahip olup, beslenmenin yanında sağlığı geliştirici faydalar da sağlamaktadır. Bu çalışmada, Cumhuriyet döneminden günümüze kadar hayvancılık üretiminde görülen gelişmeler ve günümüz et ve süt ürünleri fiyatlarındaki artışlar incelenmiştir. Çalışmada, Cumhuriyet dönemi (1923-1950) verileri ile 2000-2021 dönemi verileri incelenmiştir. Çalışmanın ana materyalini, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Et ve Süt Kurumu (ESK) başta olmak üzere konu ile ilgili çeşitli kurum ve kuruluşların veri tabanından elde edilen veriler oluşturmaktadır. Araştırma bulgularına göre, Genç Cumhuriyet döneminden günümüze kadar hayvancılık üretiminde önemli değişimler yaşanmıştır. Gayrisafi Yurtiçi Hasıla içinde tarım ve hayvancılığın payı %42.7'den %5.5'e gerilemiştir. Kişi başına küçükbaş ve büyükbaş hayvan varlığı azalmış, ancak kişi başına ortalama kırmızı et miktarı (3,6 kg'dan 23.1 kg'a) ve ortalama süt miktarı (122,4 kg'dan 274,0 kg'a) artmıştır. İnsanların beslenme alışkanlıklarının hayvansal ürünler üzerinde yoğunlaşması kırmızı et ve süt tüketiminin artmasında etkili olmuştur. Kişi başına düşen yapağı miktarında ise (2,0 kg'dan 1,1 kg'a) azalma olmuştur. 2000-2021 dönemini kapsayan son 20 yılda kırmızı etin fiyatında yıllık ortalama %7.56'lik bir atış yaşanırken, çiğ sütün fiyatında ise %15.13'lik bir artış gerçekleşmiştir. Hayvansal ürün fiyatlarının artmasında iki faktörün etkili olduğu belirlenmiştir. Birinci, hayvansal üretimin iç talebin karşılanmasında yetersiz kalması, ikincisi ise yem fiyatlarında görülen artıştır. Bu çalışma, Türkiye'de kırmızı et ve süt sektörünün gelişmesi ve hayvancılık üretim arzının artırılmasına yönelik politikaların geliştirilmesi açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet ve Tarım, Gıda Arzı, Hayvansal Üretim, Hayvansal Ürün Fiyatları, Yem Fiyatı

Abstract

With the proclamation of the Republic in 1923, the development process and move of new Turkey was initiated. The fact that 75.8% of the population consisted of rural areas during the Republic period reveals the weight and importance of agriculture and animal breeding in the economy. From the National Struggle period, agriculture and animal breeding played an important role in the redevelopment of the country. The Animal Breeding Law introduced in 1926 is the best example of this. Animal products, which are of great importance in human nutrition, have a functional structure and also provide health-enhancing benefits as well as

nutrition. In this study, the developments in animal product production from the Republican period until today and the increases in today's red meat and milk prices were examined. In the study, data from the Republic period (1923-1950) and from the 2000-2021 period were examined. The main material of the study consists of data obtained from the database of various institutions and organizations related to the subject, especially the Turkish Statistical Institute (TUIK) and the Meat and Milk Institution (MMI). According to the research findings, there have been significant changes in animal product production from the Young Republic period until today. The share of agriculture and animal husbandry in the Gross Domestic Product decreased from 42.7% to 5.5%. The existence of ovine and cattle per capita decreased, but the average amount of red meat per capita (from 3.6 kg to 23.1 kg) and the average amount of milk (from 122.4 kg to 274.0 kg) increased. The fact that people's eating habits focused on animal products was effective in increasing red meat and milk consumption. There was a decrease in the amount of fleece per capita (from 2.0 kg to 1.1 kg). In the last 20 years, covering the period 2000-2021, there has been an average annual 7.56% increase in the price of red meat, while there has been 15.13% increase in the price of raw milk. It was determined that two factors are effective in the increase of animal product prices. The first is that animal product production is insufficient to meet domestic demand, and the second is the increase in feed prices. This study is important in terms of the development of the red meat and milk sector in Turkey and the development of policies on increasing animal product production supply.

Keywords: Republic and Agriculture, Food Supply, Animal Product Production, Animal Product Prices, Animal Feed Price

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE PARA POLİTİKASI UYGULAMALARI: 1923-1980 DÖNEMİ

MONETARY POLICY PRACTICES IN THE REPUBLIC OF TÜRKİYE: 1923-1980 PERIOD

Mehmet Emre ÜNSAL
Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-0777-1399

Özet

Para politikası uygulamaları, maliye politikası uygulamaları ile birlikte iktisat politikası tasarımının en önemli ayaklarından birini oluşturmaktadır. Devletin ekonomiye müdahalesini sorgulayan politik iktisadi duruşun bir sonucu olarak para politikası uygulamaları; ülke ekonomilerinde fiyat istikrarı ve finansal istikrarı sağlamanın yanında, iktisadi büyüme ve istihdama katkı sağlama gibi roller üstlenebilir. Bu rollerin gereği olarak para politikası karar alıcıları tarafından belirlenen para politikası araçları; tüketimi, yatırımları, toplam harcamaları, toplam talebi ve toplam iktisadi aktiviteyi genişletici veya daraltıcı yönde uygulanır. Bu çalışma, 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan, 1980 yılında başlayan dışa açılma sürecine kadar geçen süre zarfında ülkemizde uygulanan para politikası uygulamalarını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla, İzmir İktisat Kongresi ve Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak, 1715 Sayılı Kanun ile TCMB'nin Kurulması, sanayileşme planları, II. Dünya Savaşı, Demokrat Parti iktidarı ve ithal ikameci dönem başlıklarını kapsayacak şekilde, ülkemizde 1980 yılına kadar uygulanan para politikası uygulamaları ele alınmaktadır. 1923-1950 döneminde; nakit ve tahvil borsalarının millileştirilmesi çabaları, İş Bankası, Sanayi ve Maadin Bankası, Devlet Sanayi Ofisi ve Sümerbank'ın kurulması, Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı ve İkinci Beş Yıllık Sanayi Planının ilanı, İkinci Dünya Savaşı sırası ve sonrasında alınan önlemler çalışmanın kapsamı içinde yer almaktadır. 1950-1960 döneminde; Hazinece Özel Teşebbüse Kefalet Edilmesi ve Döviz Taahhüdünde Bulunulmasına Dair Kanununun çıkarılması, Yapı Kredi, Garanti ve Akbank gibi özel bankaların kurulması, Kore Savaşının etkileri, Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunun ilanı, Uluslararası Para Fonu ile yapılan anlaşmalar ve yaşanan devalüasyon ile çalışmanın kapsamı genişletilmiştir. 1960-1980 döneminde; ithal ikameci politikalar, istikrar paketleri, Devlet Planlama Teşkilatının kurulması ve merkez bankasının görevlerinin yeniden belirlenmesi konuları ile çalışma tamamlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti, Para Politikası, Merkez Bankası.

Abstract

Monetary policy practices, together with fiscal policy practices, constitute one of the most important pillars of economic policy design. Monetary policy practices as a result of the political economic stance that questions the state's intervention in the economy; in addition to ensuring price stability and financial stability in economies, it can play roles such as

contributing to economic growth and employment. Monetary policy tools determined by monetary policy decision makers as a requirement of these roles; it is applied to expand or contract consumption, investments, total expenditures, total demand and total economic activity. This study aims to examine the monetary policy practices implemented in our country from the establishment of the Republic of Türkiye in 1923 to the opening up process that started in 1980. For this purpose, starting from the Izmir Economic Congress and the first years of the Republic, monetary policy practices implemented in our country until 1980 are discussed, including the establishment of the CBRT with Law No. 1715, industrialization plans, World War II, the Democratic Party government and the import substitution period. During the period of 1923-1950; efforts to nationalize cash and bond exchanges, the establishment of İş Bankası, Sanayi ve Maadin Bankası, State Industrial Office and Sümerbank, the announcement of the First Five-Year Industrial Plan and the Second Five-Year Industrial Plan, and the precautions taken during and after the Second World War are included in the scope of the study. In the period of 1950-1960; the scope of the study has been expanded with the enactment of the Law on Guaranteeing Private Enterprises and Foreign Exchange Commitments by the Treasury, the establishment of private banks such as Yapı Kredi, Garanti and Akbank, the effects of the Korean War, the proclamation of the Foreign Capital Encouragement Law, the agreements made with the International Monetary Fund and the devaluation. In the period of 1960-1980; the work is completed with import substitution policies, stabilization packages, establishment of the State Planning Organization and redetermination of the duties of the central bank.

Keywords: Republic of Türkiye, Monetary Policy, Central Bank.

OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E *SAHÎH-İ BUHÂRÎ*'NİN İMTİYAZLI KONUMU

PRIVILEGED STATUS OF *AL-SAHĪH AL-BUKHĀRĪ* FROM THE OTTOMAN TO THE REPUBLIC

Mustafa TANRIVERDİ
Doç.Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi,
ORCİD: 0000-0003-3329-0019

Özet

Sahîhayn olarak bilinen Buhârî (ö. 256/870) ve Müslim'in (ö. 261/875) *el-Câmiʿu'ṣ-ṣaḥîḥ* adlı temel hadis kaynakları, Müslümanların ağırlıklı kanadını temsil eden Sünnî kesim nezdinde Kur'ân-ı Kerîm'den sonra en güvenilir kitaplar olarak kabul edilmiştir. Oluşumlarından yaklaşık bir buçuk asır sonra *Sahîhayn* lehinde başlayan ve müteakip asırlarda bu minvalde seyreden atmosfer, mezkûr eserlerin İslam dünyasında tanınırlığını artırmıştır. *Sahîhayn* seçkisine konu olan hadisler gerek sıhhat düzeyi gerekse bilgi değeri bakımından benzerine rastlanmayan bir teveccühe mazhar olmuştur. Buna paralel olarak ilerleyen asırlarda bazı dönemlerde ilmî devinimin kaybolduğu Müslüman coğrafyasının bazı bölgelerinde *Sahîhayn*'ın bu imtiyazlı konumu üzerine şekil ve merasim türü birtakım kültürel uygulamaların bina edildiği görülmektedir. Ne var ki, bu eserlerin sünnet malzemesini taşıyan birer kitap olmalarının ötesinde sembolik bazı ritüellere konu edilmesi düşündürücüdür. Çünkü tasniflerinin ardından çeşitli gerekçelerle tenkit edilen bu eserler, zaman içerisinde Doğu İslam dünyasında olduğu kadar Batı İslam dünyasında da kıymet kazanmış, hil'at törenlerinde okunan, kendisiyle tevessülde bulunulan ve sıkıntılı zamanlarda yardımları umulan eserler haline gelmiştir. Bu eserlerin elde ettiği otorite, ilerleyen asırlarda kutsiyet kazanmalarına yol açmış, gerek Osmanlı devrinde gerekse Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemlerde birtakım şekilsel ritüel ve uygulamalara konu edilmiştir.

Bu bildiride, *Sahîh-i Buhârî* adlı kitabın elde ettiği ayrıcalıklı konum sebebiyle, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e şekil ve merasim odaklı birtakım pratiklere konu edilmesi üzerinde durulmaktadır. Söz gelimi Osmanlı devrinde bu eserin tedrisinin yanı sıra hatminin de yaygınlık kazandığı; savaş, deprem, kıtlık, kuraklık ve salgın nedeniyle *Sahîh-i Buhârî* okumalarına önem verildiği, Kur'an tilavetinin yanı sıra *Sahîh-i Buhârî* hatimleri ile Allah'tan yardım dilendiği görülmektedir. Benzer şekilde 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılış hazırlıkları sırasında *Sahîh-i Buhârî* okumalarının yapıldığı bilinmektedir. Bizzat Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle bu anlamlı günde dua, selâ, salavat ve mevlidlerin yanı sıra açılıştan önce kurban kesilmesi, Kur'ân-ı Kerîm okunması istenmiştir. Açılışın özellikle cuma gününe alınması, bu günün feyiz ve bereketinden istimdad edilmesi, teberrüken ve teyemmünen *Sahîh-i Buhârî* hatimlerinin icra edilmesi üzerinde durulmuştur. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan söz konusu hadis kitabının ayrıcalıklı konumu, bu çalışmada somut örnekler üzerinden incelenmekte, hadis/sünnet algısındaki belirgin farklılaşmaya neden olan muhtelif saik ve motivasyonlar üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, *Sahîh-i Buhârî*, Hatim, Merasim, Bağlam

Abstract

The main hadith sources, *al-Jāmiʿ al-ṣaḥīḥ* of al-Bukhārī (d. 256/870) and Muslim (d. 261/875), known as *Sahīḥayn*, are considered the most reliable books after the Holy Qurʾān by the Sunnīs, who represent the majority of Muslims. The atmosphere in favor of the *Sahīḥayn*, which began

about a century and a half after their formation and continued in this vein in the following centuries, increased the recognition of these works in the Islamic world. The hadiths that were the subject of the *Sahīhayn* selection have enjoyed unprecedented popularity both in terms of their authenticity and informational value. Parallel to this, in the following centuries, in some parts of the Muslim geography where the scholarly movement was lost in some periods, some cultural practices such as forms and ceremonies were built on this privileged position of the *Sahīḥayn*. However, it is thought-provoking that these works are subjected to some symbolic rituals beyond being books that carry the material of the Sunnah. Because these works, which were criticized on various grounds after their classification, gained value in the Western Islamic world as well as in the Eastern Islamic world over time, and became works that were recited in khil'at (a robe of honor) ceremonies, tawassul (seeking way unto Allah) was made with them, and their help was hoped for in times of depressed. The authority of these artifacts led to their sanctification in the following centuries, and they were subjected to a number of formal rituals and practices both in the Ottoman period and in the periods before and after the Turkey Republic.

This paper focuses on how the book *al-Sahīh al-Bukhārī*, due to its privileged position, was subjected to a number of formal and ceremonial practices from the Ottoman Empire to the Turkey Republic. For example, in the Ottoman period, it is seen that in addition to the study of this work, its recitation became widespread; due to wars, earthquakes, famine, droughts and epidemics, *al-Sahīh al-Bukhārī* recitations were given importance, and Allah's help was begged with *al-Sahīh al-Bukhārī* recitations in addition to the recitation of the Holy Qur'an. Similarly, it is known that during the preparations for the opening of the TBMM (Grand National Assembly of Turkey) on April 23, 1920, recitations of *al-Sahīh al-Bukhārī* were performed. By the order of Mustafa Kemal Pasha himself, it was requested that prayers, salāhs, salawāts and mawlids be offered on this meaningful day, as well as sacrifices and the recitation of the Holy Qur'an before the opening. It was emphasized that the inauguration should be held on Friday, that the blessings of this day should be invoked, and that the recitation of *al-Sahīh al-Bukhārī* should be performed as is customary and in the hope that it would bring blessings. This study examines the privileged position of this hadith book from the Ottoman to the Republic through concrete examples, and focuses on the various factors and motivations that led to the apparent differentiation in the perception of Hadīth/Sunnah.

Keywords: Hadīth, *al-Sahīh al-Bukhārī*, Recitation, Ceremony, Context

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE SİYASAL DEĞİŞİM: MODERNLEŞME ÖRNEĞİ

IN TURKEY DURING THE EARLY REPUBLICAN PERIOD POLITICAL CHANGE: AN EXAMPLE OF MODERNIZATION

Aleyna MURAL

Doç. Dr. Fatma KÖPRÜLÜ

Yakın Doğu Universitesi

Özet

Cumhuriyet 29 Ekim 2023 yılında yüzüncü yılını kutlayacaktır. Bu kutlayış bir Türk Milletinin İstikbal Harbi yıllarındaki var olma mücadelesini veren öncü lideri, askeri, öğretmeni, halkı ve sosyal kimliklerin birleşmesiyle ortak bir amaç etrafında toplanılmıştır. O toplanış bir Cumhuriyetin ilanıdır.

Bağımsızlık mücadelesi içerisinde yer alan bir toplum ve özgürlüklerine sesiz kalan monarşik devlet ile karşı karşıya kalmış bir millettir. Bu sessiz haykırış Türk Milletinin İstikbal Harbi yıllarında var olma mücadelesinin ana gayesidir. Toplumun, bağımsızlığını elde edebilmesi için bir lidere ihtiyaç duyulmuştur. Bu doğrultuda toplum lideri hükmetmek için değil, yol gösterici nitelikte yer almalıdır ki toplumunu temsil ederek bağımsızlığını mamur edebilsin.

Cumhuriyet kurulmadan önce Türk halkı, Osmanlı Devleti'nin uzun yıllar himayesi altında kalmıştır. I. Dünya savaşı sürecinde, Osmanlı ordusu çöküşe uğratılarak Anadolu topraklarından sürdürülmeden önce, bu sonucu önleyebilmek gayesiyle Meşrutiyetin kurulması öncü görülerek ayaklandırmaların susturulması istenilmiştir. Millî mücadelenin öncü askeri ve siyasal kimliklerinin bir araya gelmesiyle Mustafa Kemal Paşa 24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Anlaşması imzalayarak, Türkiye'nin bağımsız bir devlet olduğunu dünya tarafından kabul edilmesini sağlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurucusu Mustafa Kemal Atatürk 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyeti ilanı ile milletini en üst konuma taşıyarak, Millî mücadelenin kazanılması sonucunda çağdaşlaşma ve modernleşme hedefine ulaşmak için adımlarını atmıştır. Bu gaye doğrultusunda modernleşmeler uygulanarak, Türk Milletinin tarihi olarak geç kalmışlığın tesirine kapılmasına engel olunmuştur. Türk inkılabı ile istenilen hedeflerin gerçekleşmesi amacıyla gelişmeleri yakından takip ederek yeni reformlar ve toplumsal değişimler ile ilk örneklerini Türk halkına sunmuştur. Yeni Türk devleti yaptığı rejimlerle diğer milletlere adını duyurarak, değişim sürecini hızlandırmıştır. Böylece 29 Ekim Türk Halkının bağımsızlığı için o günden sonra halkın gösterdiği yoğun ilgi ile bayram kabul edilmiştir. Bu durum sonucunda resmi olarak Cumhuriyet Bayramı adını tarihe yazdırmıştır. Bu nedenle unutulmamalıyız ki altında binlerce kefensiz yatanların sesi olmayı, vücudu toprak dahi olsa mirasını, nesiller boyunca sürdürebilmeyi. Bugün sizlerle Cumhuriyetimizin yüzüncü yılını kutlamaktan onur ve şeref duyarım. Ne mutlu Türküm diyene!

Anahtarlar Kelimeler: Türk Milleti, Cumhuriyet, Meşrutiyet

Abstract

The Republic will celebrate its centenary on October 29, 2023. This celebration was gathered around a common purpose with the unity of the pioneer leader, military, teachers, people and social identities of a Turkish Nation who struggled for existence during the War of Independence. That meeting is the declaration of a Republic.

It is a society that is in a struggle for independence and a nation that is faced with a monarchical state that remains silent about its freedoms. This silent cry is the main purpose of the Turkish Nation's struggle for existence during the War of Independence. A leader was needed for the society to achieve its independence. In this regard, the leader of the society should act as a guide, not to dominate, so that he can represent his society and honor his independence.

Before the establishment of the Republic, the Turkish people remained under the protection of the Ottoman Empire for many years. During World War I, before the Ottoman army collapsed and was continued from Anatolian lands, in order to prevent this outcome, the establishment of the Constitutional Monarchy was seen as a pioneer and the uprisings were wanted to be silenced. With the coming together of the leading military and political identities of the national struggle, Mustafa Kemal Pasha signed the Lausanne Peace Treaty on July 24, 1923, ensuring that Turkey was accepted by the world as an independent state.

The Founder of the Republic of Turkey, Mustafa Kemal Atatürk, took his nation to the highest position with the declaration of the Republic on October 29, 1923, and took steps to achieve the goal of modernization and modernization as a result of winning the national struggle. By implementing modernizations in line with this aim, the Turkish Nation was prevented from falling under the influence of historical lateness. In order to achieve the desired goals of the Turkish Revolution, he closely followed the developments and presented the first examples of new reforms and social changes to the Turkish people. The new Turkish state accelerated the process of change by making its name known to other nations with the regimes it implemented. Thus, October 29 has been accepted as a holiday for the independence of the Turkish People, with the intense interest shown by the people since that day. As a result of this situation, Republic Day was officially written into history. For this reason, we should not forget to be the voice of those who lie beneath thousands without shrouds, and to continue their legacy for generations, even if their bodies are soil. I am honored and honored to celebrate the centenary of our Republic with you today. How happy is the one who says I am a Turk!

Key Words: Turkish Nation, Republic, Constitutional Monarchy

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN 100. YILI: ATATÜRK LİDERLİĞİ VE CUMHURİYETİN DOĞUŞU

100TH ANNIVERSARY OF THE REPUBLIC OF TÜRKİYE: ATATURK'S LEADERSHIP AND THE BIRTH OF THE REPUBLIC

Zafer SAYGILI

Dr., Deniz Kuvvetleri Komutanlığı

Orcid No: 0000-0002-4500-9952

ÖZET

Türkiye Cumhuriyeti, 29 Ekim 1923 tarihinde ilan edilerek Türk milletinin tarih sahnesindeki en önemli dönüm noktalarından birini yaşamıştır. Bu tarihi an, bir ulusun bağımsızlık ve özgürlüğü kazanma iradesini ve kararlılığını yansıtan bir zafer anıydı. Ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuşunda en parlak yıldız, büyük önder Mustafa Kemal Atatürk'tür. Mustafa Kemal Atatürk, Türk milletinin ve Kurtuluş Savaşının lideri olarak, bağımsızlık mücadelesine önderlik etmiş ve 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'ni kurarak, tarihsel bir devrimin başlamasını sağlamıştır. Atatürk'ün liderliği, sadece askeri bir liderlik değil, aynı zamanda bir vizyoner devlet adamının liderliği olarak tarihe geçmiştir. Atatürk, bağımsızlık savaşının sonucunda elde edilen zaferi birçok reformla taçlandırmıştır. Bu reformlar arasında kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınması, yeni bir Türk alfabesinin kabul edilmesi, laiklik ilkesinin benimsenmesi ve eğitim sisteminin modernleştirilmesi gibi önemli adımlar bulunmaktadır. Atatürk, bu reformlarla Türkiye'yi çağdaş, laik ve demokratik bir cumhuriyet olarak yeniden şekillendirmiştir. Atatürk'ün liderliği aynı zamanda Türkiye'nin uluslararası arenadaki saygınlığını artırmıştır. O, barışçıl dış politika prensipleri ile Türkiye'nin uluslararası ilişkilerini güçlendirmiş ve ülkenin bağımsızlığını korumuştur. Bu nedenle Atatürk, sadece Türk milletinin değil, tüm dünyanın saygı duyduğu bir lider haline gelmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu kutladığımız 29 Ekim'de, Atatürk'ün liderliği ve Cumhuriyet'in doğuşu, birçok ulusa ilham kaynağı olmuş bir tarihsel başarı öyküsüdür. Öte yandan Atatürk'ün ilke ve devrimleri hala Türkiye'nin temel değerlerini oluşturmakta ve bu değerler gelecekte de aydınlık bir Türkiye'nin inşasına rehberlik edecektir. Sonuç olarak; Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılında, Atatürk'ün liderliği altında başlayan bu dönüşümü anmak ve onun mirasını daha da ileriye taşımak için millet olarak, birlik ve beraberlik içinde, Türkiye'nin daha büyük hedeflere ulaşma kararlılığı içinde çalışmalıyız.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Lider, Liderlik, Türkiye, Cumhuriyet

ABSTRACT

The Republic of Turkey was declared on October 29, 1923, marking one of the most important turning points in the history of the Turkish nation. This historical moment was a moment of victory that reflected the will and determination of a nation to gain independence and freedom. However, the brightest star in the birth of the Republic of Turkey was the great leader Mustafa Kemal Atatürk. As the leader of the Turkish nation and the War of Independence, Mustafa Kemal Atatürk led the struggle for independence and established the Republic of Turkey in 1923, initiating a historical revolution. Atatürk's leadership has gone down in history as not only a military leadership, but also as the leadership of a visionary statesman. Ataturk crowned the victory achieved as a result of the war of independence with many reforms. These reforms include important steps such as granting women the right to vote and to be elected, the adoption of a new Turkish alphabet, the adoption of the principle of secularism and the modernization of the education system. With these reforms, Ataturk reshaped Turkey as a modern, secular and democratic republic. Ataturk's leadership also increased Turkey's prestige in the international arena. He strengthened Turkey's international relations and protected the country's independence with his peaceful foreign policy principles. For this reason, Ataturk has become a leader respected not only by the Turkish nation but also by the whole world. On October 29, when we celebrate the foundation of the Republic of Turkey, Atatürk's leadership and the birth of the Republic is a historical success story that has inspired many nations. On the other hand, Ataturk's principles and revolutions still constitute Turkey's fundamental values, and these values will guide the construction of an enlightened Turkey in the future. In conclusion; In order to commemorate this transformation that began under the leadership of Ataturk on the 100th anniversary of the Republic of Turkey and to carry his legacy forward, we, as a nation, must work in unity and solidarity, with Turkey's determination to achieve greater goals.

Keywords: Atatürk, Leader, Leadership, Türkiye, Republic

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılı, bir ulusun tarihindeki dönüm noktalarından birini kutlamak için önemli bir fırsattır. 29 Ekim 1923'te, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilan edilmesi, Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliği altında gerçekleşmiş ve bu olay Türk milletinin kurtuluşunun zirvesini temsil etmiştir. Ayrıca Mustafa Kemal Atatürk, Türk milletinin bağımsızlık ve özgürlük mücadelesinin önderi olarak tarihe geçmiştir. Onun liderliği ve cesareti, yüzyıllar boyu süren imparatorluk döneminden sonra Türk halkının özgürlüğüne kavuşmasını sağlamıştır. Atatürk, Türk milletinin birlik ve beraberliği için çalışmış ve modern Türkiye'nin temellerini atmıştır. O, ülkeyi çağdaşlaştırmak ve batılı değerlere uygun hale getirmek için büyük bir dizi ilke ve devrimi başlatmıştır. Bunlar laiklik, eğitim, kültür ve ekonomi alanındaki reformlardır. Bu ilke ve devrimler Türkiye'nin modern bir toplum olma yolundaki ilerlemesini de desteklemiştir. Öte yandan Atatürk'ün mirası, Türk halkının kimliğini ve ulusal bilincini şekillendirmiştir. Aynı zamanda Atatürk'ün liderliği ve vizyonu, Türkiye'yi dünya sahnesinde

tanınan bir ülke haline getirmiştir. Onun diplomatik yetenekleri ve reformist politikaları, Türkiye'nin uluslararası alandaki saygınlığını yükseltmiş ve ülkenin birçok ülke ile dostane ilişkiler kurmasına yardımcı olmuştur. Sonuç olarak; Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılı, geleceğe bakış açısını vurgulamak için bir fırsat olmuştur. Türkiye, Atatürk'ün mirasını sürdürerek, daha aydınlık, demokratik ve refah bir geleceğe doğru ilerlemeye devam etmektedir. Türk milletinin birlik ve beraberliği bu geleceği şekillendirmede kilit bir rol oynayacaktır.

1. Mustafa Kemal Atatürk: Türk Milletinin Kurtuluş Lideri

Mustafa Kemal Atatürk, Türk milletinin kurtuluş mücadelesinin öncüsü ve lideri olarak tarihe geçmiştir. Onun liderliği, Türk milletinin varlığını ve bağımsızlığını sürdürebilmesi için kritik bir rol oynamıştır. Atatürk, sadece savaş meydanlarında askeri bir lider olarak değil, aynı zamanda devlet kuran büyük bir devlet adamı olarak da büyük bir vizyon ve stratejiye sahip güçlü bir devrimcidir (Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, 2023). Atatürk, Türk Milletinin kaderini değiştiren, ona yeni bir yön veren kişidir. Karar alan ve başarı ile uygulayan kişidir. Atatürk, Türk Milletini her şeyden önce milli birlik ruhu içinde hareket ettiren kişidir. Yalnızca teşhisle kalmayıp çare arayan ve bu aranan çareyi millet gerçeğine dayandırarak başarıya ulaştıran kişidir. Öte yandan Atatürk, Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'ndaki yenilgisinden sonra Türk milletinin bağımsızlık mücadelesini örgütlemiştir. Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcında, Anadolu'nun dört bir yanında milis güçlerini bir araya getirmiş ve Türk milletini bağımsızlık hedefi etrafında birleştirmiştir. Bu dönemdeki askeri zaferleri, onun stratejik dehasını göstermiştir (Eroğlu, 2005). Atatürk'ün liderliği, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesini başarıyla sonuçlandırmış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini atmıştır. Onun vizyoner liderliği ve devrimci ruhu, Türkiye'nin modern bir cumhuriyet olarak gelişmesinde temel bir rol oynamıştır.

2. Türkiye Cumhuriyeti'nin İlanı: 29 Ekim 1923

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin ve Atatürk'ün liderliğinin doruk noktasıdır. 29 Ekim 1923 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti resmi olarak ilan edilmiş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yerini almıştır. Bu tarihi an, Türk milletinin bağımsızlığını ve özgürlüğünü kazandığının resmi bir ifadesidir (Kırnık, 2022: 869) Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı olarak seçilmiş ve ülkeyi yönetmeye başlamıştır. Bu dönemde, Türkiye'nin yeni bir yönetim biçimine geçişi hızla gerçekleşmiştir. Cumhuriyetin resmi olarak ilan edilmesi, Türkiye'nin artık bir monarşi ve oligarşi değil, bir cumhuriyet olduğunu göstermiştir (Çetinoğlu, 2003: 725) Sonuç olarak, 29 Ekim 1923, Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuşunu kutlamak için her yıl Cumhuriyet Bayramı olarak kabul edilmiştir. Bu özel gün, Türk milletinin bağımsızlık ve özgürlüğü için verdiği mücadelenin sembolü olmuş ve Atatürk'ün liderliğinin bir ifadesi haline gelmiştir.

3. Atatürk'ün İlke ve Devrimleri

Atatürk'ün liderliği, sadece askeri zaferlerle sınırlı değildi; aynı zamanda bir dizi önemli ilke ve devrimi de içeriyordu. Bu ilke ve devrimler, Türkiye Cumhuriyeti'ni modernleştirmek ve çağdaş bir ulus inşa etmek amacı taşıyordu. Bu ilke ve devrimlere baktığımızda en göze çarpanlar kadınlara seçme ve seçilme hakkının erilmesi, yeni Türk alfabesi ve dil devrimi, laiklik ilkesinin benimsenmesi, eğitim ve kültür reformlarıdır.

Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı: Atatürk, Türk kadınlarının toplumsal ve siyasi hayatta daha aktif bir rol oynamalarını teşvik etmiştir. Bu kapsamda, 1930 yılında kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkı, 1933 yılında muhtar seçme ve seçilme, 1934 yılında da milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır (Özer, 2013: 159). Bu adım, Türk kadınlarının siyasi yaşamda etkili bir şekilde yer almalarını sağlamıştır.

Yeni Türk Alfabesi ve Dil Devrimi: Atatürk, Türk dilini standartlaştırmak amacıyla yeni bir Türk alfabesi oluşturmuştur. 3 Kasım 1928'de kabul edilen "Türk Harfleri Hakkındaki Kanun" ile yeni alfabenin kabul edilmiştir. Harf değişikliği yurtta hem okuma yazmayı kolaylaştırmış hem de eğitim sisteminin o döneme göre en sağlam biçimde kurulmasını sağlamıştır (Yamaç, 2023: 231).

Laiklik İlkesinin Benimsenmesi: Laiklik en genel ifadeyle din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması, devletin dinler karşısında tarafsız olması, siyasi düzenin dinden değil, akıl ve bilime dayanan beşeri iradeden kaynaklanması anlamına gelmektedir (Özkul, 2014: 273). Atatürk bu ilkeyle, Türkiye'de dini özgürlüğü güvence altına almış ve dinin siyaset üzerindeki etkisini azaltmıştır.

Eğitim ve Kültür Reformları: Atatürk, eğitim sisteminin modernleştirilmesi ve çağdaş eğitim kurumlarının kurulması için çaba harcamıştır. Bu reformlar, Türk gençliğini çağdaş değerlerle yetiştirmeyi hedefliyordu. Bu temel anlayış doğrultusunda okullaşma hız kazanmış, millet mektepleri, halkevleri ve halk odaları açılmış, çok yönlü kültürel çalışmalar yapılmıştır (Kavcar,1988: 916).

Sonuç olarak, Atatürk'ün ilke ve devrimleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini oluşturmuştur. Bu reformlar, Türkiye'yi çağdaş bir cumhuriyet olarak yeniden şekillendirmiş ve hala ülkenin temel değerlerini oluşturmaya da devam etmektedir.

4. Atatürk'ün Uluslararası Saygınlığı

Atatürk, sadece Türkiye'de değil, tüm dünyada büyük saygı gören bir liderdir. Onun uluslararası saygınlığı, Türkiye'nin bağımsızlığını koruma ve uluslararası ilişkilerde etkili bir rol oynama konusundaki kararlılığını yansıtmıştır. Atatürk, Türkiye'nin bağımsızlığını korumak ve uluslararası arenada saygı görmesini sağlamak için barışçıl bir dış politika izlemiştir. Ayrıca Atatürk, sömürgeciliği yenen ilk liderdir. Küresel ölçekte anti sömürgeci direniş sürecini başlatan ve başarıya ulaşmış bir liderdir (Keyman, 2019). Bu sömürgeciliğe karşı Türkiye, Kurtuluş Savaşı'ndan zaferle çıkmış ve uluslararası ilişkilerde güçlü bir konuma yükselmiştir.

Ayrıca, Atatürk, Türkiye'nin uluslararası tanınmasını sağlayan Lozan Antlaşması'nın baş mimarıdır. Bu antlaşma, Türkiye'nin sınırlarının ve bağımsızlığının uluslararası arenada resmi olarak kabul edilmesini sağlamıştır (Altuğ, 1988: 436). Onun barışçıl dış politika prensipleri, Türkiye'nin uluslararası ilişkilerde güçlü bir konuma ulaşmasına yardımcı olmuştur. O'nun bu nitelikleriyle, insanlık tarihinin tanıdığı en büyük adamlardan biri olduğuna şüphe yoktur. Kahramanlık ve yüksek insanlık meziyetlerini kişiliğinde en yüksek düzeyle taşıdığında dünya tarihçileri ve fikir adamları tereddütsüz birleşmektedir (Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, 2023).

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılı, büyük bir gurur ve kutlama anlamına gelirken, bu tarih aynı zamanda geçmişin değerli mirasının ve geleceğin umutlarına dair bir perspektif sunmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliği altında gerçekleşen Cumhuriyetin doğuşu, Türk milletinin bağımsızlık ve özgürlük mücadelesinin en parlak anılarından birini temsil etmektedir. Ayrıca Atatürk, Türk milletinin kurtuluş lideri olarak tarihe geçmiştir. Onun liderliği, Türk milletinin özgürlüğünü ve bağımsızlığını kazanmasını sağlayan en etkili unsur olmuştur. O, cesareti ve kararlılığıyla Türk milletini zorlu dönemlerde bir arada tutmuş ve onları bağımsız bir ulus olarak yeniden inşa etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı olan 29 Ekim 1923, yeni bir çağın başlangıcını işaret etmiştir. Bu tarih, Türkiye'nin modern bir ulus haline gelme sürecinin en belirgin adımlarından birisi olmuştur. Atatürk, ülkeyi çağdaş değerlere uygun hale getirmek için büyük bir çok ilke ve devrim yapmıştır. Bu ilke ve devrimler Türkiye'nin çağdaşlaşma ve modernleşme yolunda büyük adımlar atmasını sağlamıştır. Bu adımlar eğitim, hukuk, kadın hakları, dil ve harf devrimleri gibi birçok alanda değişiklikler içermektedir. Aynı zamanda bu reformlar, Türkiye'nin ulusal kimliğini güçlendirmiştir. Öte yandan Atatürk'ün liderliği, Türkiye'yi uluslararası arenada da tanınmış bir ülke haline getirmiştir. Onun diplomasi yetenekleri ve uluslararası ilişkilerdeki başarıları, Türkiye'nin saygınlığını artırmış ve ülkeyi dünya sahnesinde etkili bir aktör haline getirmiştir. Sonuç olarak, Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliği altında kurulan Cumhuriyet, Türk milletinin özgürlüğüne, bağımsızlığına ve çağdaşlığına giden yolda parlak bir kilometre taşı olmuştur. Bu dönüm noktası, Türkiye'nin ulusal birliğini ve dayanışmasını vurgulayarak, daha aydınlık yarınları inşa etmek için bir ilham kaynağı olmuştur. Türk milleti, 100 yıl geride bırakırken, geleceği büyük bir umutla karşılayacak ve Atatürk'ün mirasını yaşatacaktır.

KAYNAKÇA

Altuğ, Y. (1988). "Atatürk ve Lozan Barış Konferansının İlk Devresi". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 4, 417-436.

Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, (2023). "Atatürk'ün Üstün Kişiliği" https://www.atam.gov.tr/duyurular/ataturkun-ustun-kisiligi-3 Erişim tarihi:31.10.2023

Çetinoğlu, N. (2003). "Cumhuriyet Kavramı ve Atatürk'ün Cumhuriyet Anlayışı". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 19, 803-813.

Eroğlu, H. (2005). "Mustafa Kemal Paşanın Millî Mücadele'nin Lideri Olması". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* 21 841-858.

Kavcar, C. (1988). "Atatürk ve Kültür Reformu". Erdem, 12, 915-924. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/erdem/issue/44540/552576 Erişim tarihi:31.10.2023

Keyman, F. (2019) "Küresel Lider olarak Atatürk: Değeri, Önemi ve Gerçekliği" https://www.indyturk.com/node/90016/t%C3%BCrkiyeden-sesler/k%C3%BCresel-lider-olarak-atat%C3%BCrk-de%C4%9Feri-%C3%B6nemi-ve-ge%C3%A7erlili%C4%9Fi Erişim tarihi:31.10.2023

Kırnık, C. (2022). "Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Kuruluş Tarihi Üzerine Bir Değerlendirme". *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12 (2), 867-900. DOI: 10.52273/sduhfd..1189385

Özer, S. (2013). "Kadına Seçme ve Seçilme Hakkı Verilmesinin Türk Kamuoyundaki Yankıları". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 29, 131-168.

Özkul, D. F. (2014). "Anayasalarımızda Laiklik İlkesi". *Ankara Barosu Dergisi*, 4, 271-310.

Yamaç, M. (2023). "Türkiye'nin Modernleşmesinde Harf Devriminin Rolü ve Tekirdağ". *ABAD*, 6(11), 231-253.

YAPAY ZEKA MELODİSİ: 29 EKİM CUMHURİYET BAYRAMI İÇİN GENETİK ALGORİTMA KULLANARAK BESTE YAPMAK

ARTIFICIAL INTELLIGENCE MELODY: COMPOSING FOR OCTOBER 29TH REPUBLIC DAY WITH USING GENETIC ALGORITHMS

Seda KIRTAY

Arş. Gör., İstanbul Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi

ORCİD: 0000-0003-2415-9131

Abstract

Republic Day celebrations, on October 29th, hold historical and cultural significance in Turkey. Music plays a role in commemorating this occasion. The objective of this study is to create thematic compositions for the October 29th celebrations using genetic algorithms. These algorithms, inspired by evolution enable the generation of melodies that perfectly capture the essence of Republic Day. The process involves creating a population of musical note sequences evaluating their fitness using a scoring function and then passing on the melodies to subsequent generations through crossover and mutation. This iterative process continues for generations ultimately resulting in music that evolves with melodies of increasing fitness value. It is generated by Python code sampling and listening to the mid extension of the obtained note with an online midi player. By adjusting the parameters in the code, note intervals and the length of the composition, we can produce complex and long music pieces that are compatible with the essence of the Republic Day. Furthermore, this study explores the potential and future perspectives of genetic algorithms in music composition, encouraging the courage and possibility of research and experimentation in music composition. With a harmonious combination of tradition and technology, genetic algorithms give a new dimension to the celebration of the Republic Day, leading to creative and thematic musical compositions using the technological requirements of the era, which can raise the spirit of the nation in the 100th anniversary of the Republic.

Keywords: Artificial Intelligence, Genetic Algorithms, Music Production, October 29th Republic Day, Composing with Genetic Algorithm

Özet

29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamaları Türkiye'de tarihi ve kültürel bir öneme sahiptir. Müzik, bu özel günün kutlanmasının önemli bir parçasıdır. Bu çalışma, genetik algoritmalar kullanarak 29 Ekim kutlamaları için özgün ve tematik besteler oluşturmayı amaçlamaktadır. Genetik algoritma, evrim teorisinden ilham alan yapısıyla, Cumhuriyet Bayramı'nın ruhuna mükemmel bir şekilde uyan müzikal melodilerin oluşturulmasına olanak tanır. Süreç, bir puanlama fonksiyonu kullanarak uygunluklarını değerlendiren ve ardından melodileri çaprazlama ve mutasyon yoluyla sonraki nesillere aktaran bir müzik notası dizileri popülasyonu oluşturmayı içerir. Bu yinelemeli süreç nesiller boyunca devam eder ve sonuçta artan uygunluk değerine sahip melodilerle evrimleşen müzik ortaya çıkar. Python kodunun örnekleme yapması ve elde edilen notanın orta uzantısının çevrimiçi bir midi oynatıcı ile dinlenmesi ile oluşturulur. Koddaki parametreleri, nota aralıklarını ve bestenin uzunluğunu ayarlayarak Cumhuriyet Bayramı'nın özüne uygun, karmaşık ve uzun müzik parçaları üretilebilmektedir. Ayrıca bu çalışma, müzik kompozisyonunda genetik algoritmaların potansiyelini ve gelecekteki

perspektiflerini keşfederek, müzik kompozisyonunda araştırma ve deney yapma cesaretini ve olasılığını teşvik etmektedir. Gelenek ve teknolojinin uyumlu bir birleşimi olan genetik algoritmalar, Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına yeni bir boyut kazandırarak yaratıcı ve tematik müzik bestelerinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Genetik Algoritmalar, Müzik Üretimi, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, Genetik Algoritma ile Beste

1.INTRODUCTION

The Republic of Turkey was officially established on October 29, 1923, with Mustafa Kemal Atatürk being elected as the president by the Turkish Grand National Assembly. Atatürk then appointed İsmet Inonu as the prime minister. The proclamation holds great significance as it signifies the establishment of Turkey as an autonomous nation, duly recognized by the Lausanne Conference, and solidifying its complete independence. Annually, the Republic's proclamation is commemorated by diverse rituals within this particular framework [1,2,3].

Music has the ability to change moods, trigger emotional responses and contribute to people's enjoyment of celebrations, events or everyday life. Especially on special occasions, such as holidays, music is observed to add enthusiasm to celebrations and bring people together. Such effects of music make it an important part of human culture. Therefore, using music creatively can make celebrations even more special and meaningful [4,5].

During the historically significant Republic Day celebrations, music serves as a crucial medium for commemorating and exalting national unity, ideals, and cultural heritage. The diverse and significant function of music on Republic Day enhances the excitement and significance of this particular day [6].

Although music production and composition are done with various traditional methods, with the development of technology, studies are being carried out on the production of creative and innovative music using genetic algorithms supported by artificial intelligence and developed on the basis of the functioning of nature [7,8].

The utilization of genetic algorithms in music composition enhances the accessibility, creativity, and diversity of music. These algorithms present the potential to expand the possibilities in the field of music and enhance conventional methods of music composition. Research has demonstrated the considerable potential of Genetic Algorithms in facilitating the production of music compositions. This approach offers several advantages, including enhanced creativity and innovation, the ability to create thematic compositions, increased speed and efficiency, the capacity for music analysis and learning, the ability to assess and evaluate music appropriateness, the facilitation of musical collaboration, and the generation of personalized music [9,10,11].

October 29 has a great significance in Turkey as the day the Republic of Turkey was proclaimed. Various celebrations are held on this date every year and even more comprehensive celebrations are being organized as 2023 will be the 100th anniversary of the Republic. The strong effect of music on people, its importance in celebrations, and its limited production with traditional methods constitute the motivation of this study. The aim of this study is to include the genetic algorithm structure with the concept of artificial intelligence in music and to create compositions with technological progress rather than original, innovative, traditional, reflecting the Republic Day mood. Thus, it is aimed to combine art and technology.

2. GENETIC ALGORITHMS

Genetic algorithms (GAs) are widely employed as a favored optimization methodology across diverse domains as like shows in Figure 1. They draw inspiration from the mechanism of natural selection and emulate the fundamental concepts of genetics and evolution. Genetic algorithms (GAs) employ techniques like crossover and mutation to explore the solution space and enhance the outcomes derived from an initial random population. Genetic algorithm is used in many fields [10,11,12,13,14]. Figure 1 shows the areas of use.

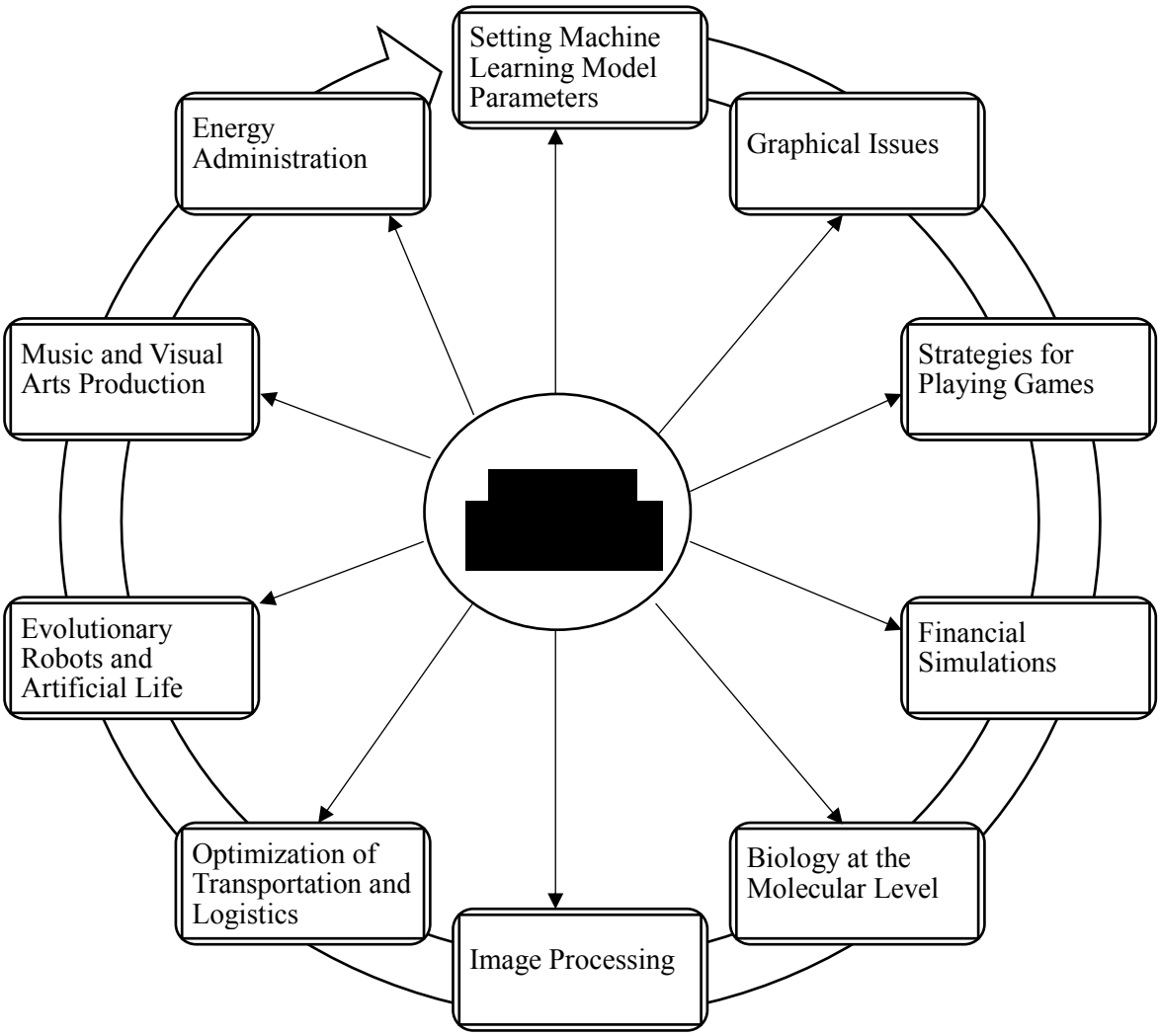

Figure 1. Applications of Genetic Algorithms

Figure 2 shows that genetic algorithms fundemental steps. The process of choosing an initial population is a pivotal stage in the execution of a genetic algorithm (GA). Although there are multiple methods for initializing the population, it is crucial to prioritize solutions that encourage diversity and exploration within the solution space. An effective approach is to produce an initial population by randomly creating individuals with values that fall within the problem area, as proposed by 玄 & Cheng (1996). This methodology enables a comprehensive

investigation of the range of potential solutions, although it may necessitate a higher population size to guarantee an adequate level of variation [15].

The selection of the fitness function in a genetic algorithm is a crucial stage as it assesses the excellence or appropriateness of individuals within the population. The selection of the fitness function is contingent upon the particular situation at hand and the intended objectives of optimization [12,14].

The objective to be addressed or the desired outcome is quantified by a fitness or appropriateness function. This function evaluates the proficiency of each individual in problem-solving. The fitness function is designed to optimize the search for the best solution, which is the individual with the highest fitness [10,16].

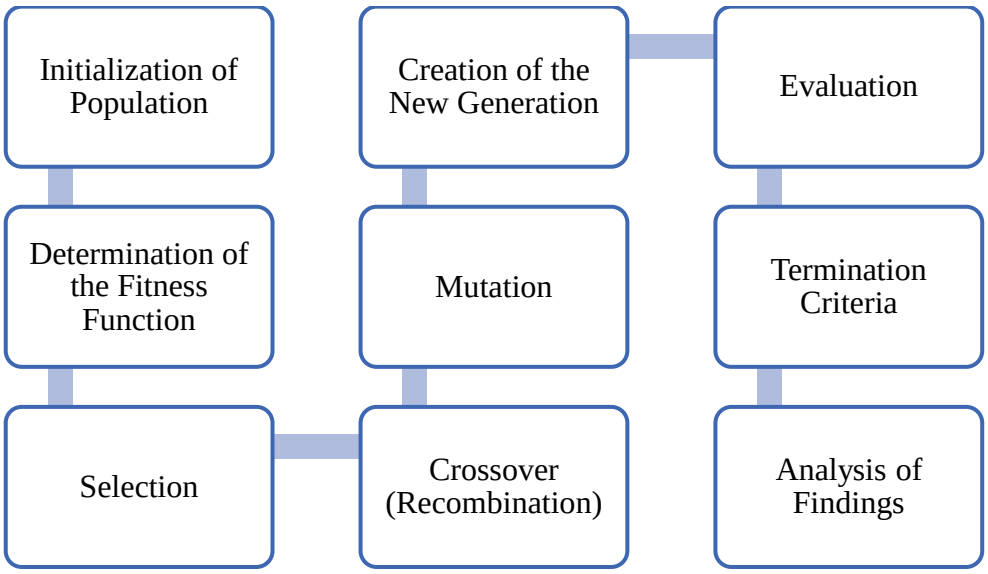

Figure 2. Foundational Procedures for Genetic Algorithms

Selection (Reproduction) decides which chromosomes mate and reproduce and how many children each has. Excellence in the choosing process increases one's chances of becoming a parent. Problem-specific traditional and user-specified selection methods are used. Strategies for selection; GA employs tournament selection since it's efficient and simple. Group members are randomly picked for the tournament. The selected participants compete [14, 17,18].

The competition selects the fittest for the next population. Tournament size or binary tournament has two competitors. Tournament selection gives everyone an equal chance, even if convergence is slower, ensuring diversity. Tournament selection saves time and decreases dominance risk, especially when done concurrently. Tournament selection eliminates fitness sorting and scaling [13,19].

Proportional Roulette Bets, Genetic algorithms pick fit individuals for reproduction using wheel selection, also known as fitness proportionate selection. Parent selection favors the superior chromosome based on fitness. Individual ranks determine parent selection. The population's highest-ranked person is rated (n) and the lowest-ranked is ranked (1) using fitness value. Each chromosome has a predicted utility rating [13,20].

Selection method is employed to decide the parents utilized in the crossover operation, which results in the creation of a new offspring. Crossover is executed by randomly selecting a spot on the chromosome where the exchange of genetic material between the parents occurs. The crossover operation results in the creation of a novel child by selectively combining specific segments from the parents at a designated exchange site [10,13,20].

Mutation involves an operator that introduces genetic changes into the chromosome. Certain individuals have spontaneous mutations, resulting in minor alterations in their genetic composition. Mutation enhances genetic variability and facilitates the exploration of novel solutions. This variation may manifest either globally or locally [21].

In order to produce a new generation, the people that were previously chosen to participate are merged with new individuals that have been produced through the processes of crossover and mutation. The new population undergoes additional evaluation and testing until the termination condition is met. If the termination criterion is not satisfied, the population undergoes repetitive operations by the operators and is subsequently evaluated [22].

Once the genetic algorithm operation concludes, the optimal answer or outcome is scrutinized and utilized. This outcome is utilized for resolving the issue or attaining the objective.

3. MATERIAL AND METHODS

3.1. Genetic Algorithms in Musical Composition

In 2008, Sheikholharam et al. [23] light of the various difficulties that arise when applying computer science to music composition, such as the suitability of genetic algorithms and the Kohonen musical grammar, as well as the capacity of these systems to handle the intricate elements of music, the author proposes a hybrid approach to generate fresh melodic passages. This approach incorporates the Kohonen method and considers the pitch and duration characteristics of notes.

In 2020, Doush et al. [24] created aesthetically appealing music by creating new melodies using randomly generated notes without any human intervention. To achieve this goal, a Genetic Algorithm was used to generate random notes. For assessment purposes, a group of 10 music specialists were requested to listen to and assess four samples of the generated music. Two of these samples received high evaluations from the Neural Network, while the other two received low evaluations. Subsequently, juxtaposed these findings with those obtained from the Neural Network. The findings indicate that the Neural Network exhibited an error rate of 16.7% and an accuracy rate of 83.3%.

In 2023, Majidi et al. [25] employed a genetic algorithm to produce several melodies accompanied by chords. They then assessed the rhythmic patterns and resemblances of these generated compositions by comparing them to a collection of human-created polyphonic tracks. This process yielded a curated assortment of music tracks that were optimized for quality. Two cohorts, consisting of specialists and non-experts, were tasked with evaluating each individual track within the compiled collection. The acquired networks were incorporated into the objective function, and compositions were formed by the execution of an additional genetic algorithm.

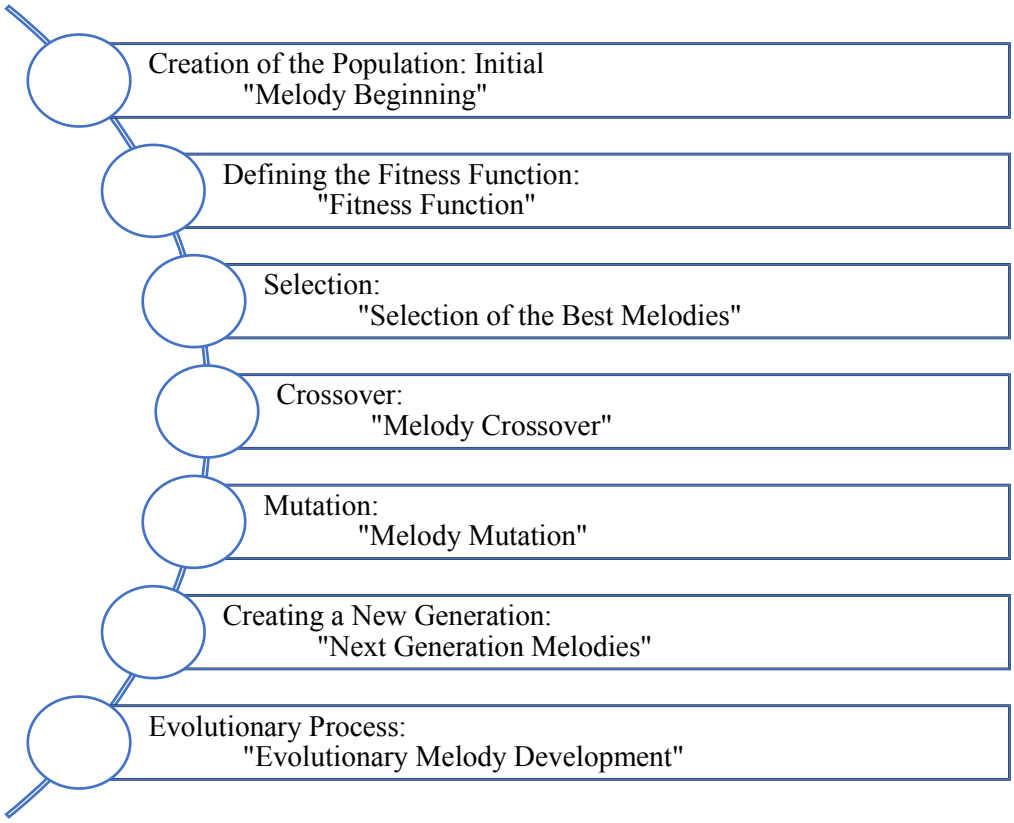

Figure 3. Process Suggested Stages

In light of the studies in the literature, it is aimed at creating music by using a genetic algorithm to reflect the enthusiasm of October 29th, Republic Day. In the code written with phyton and executed with the Google Colab interface, the initial values, i.e., the notes, for the melody were first defined, as shown in Figure 3. While determining the notes, the rhythms that would reflect the joy of the Republic Day were determined and formed the initial population.

A fitness function is established to assess the music during the genetic algorithm-based melody generation process, given that it has a direct impact on the selected finalization. Thus, it is utilized to evaluate the quality or suitability of the melody [26,27].

It is checked for compliance with the rules of music theory. Here, using the tonality or chord structure of the notes reflecting the joy of the Republic Day are checked.

Identify the musical tones that convey a joyful and celebratory atmosphere. The fitness function assesses the quality of the composition. Verifying adherence to music theory principles. The tonality consists of the note's "D", "E", "G", "A", and "B". These notes refer to the notes Re, Mi, Sol, La, Si respectively [28]. An illustration of tonality or chord construction. Generating an initial population. The melodies are combined in a crossover phase. With mutation, notes are randomly added or changed. In this algorithm, various parameters for genetic algorithms are used. These parameters and values are as expressed in the Table I.

Melody is set to 160. Express each target note in four scales with an extended length. The mutation rate is set to 0.01. A lower mutation rate leads to greater diversity. Increased number of generations goes on enhanced 500. The goal melody consists of the note's "D", "E", "G", "A", and "B". The goal melody is longer, consisting of 40 notes.

Table 1. Parameters for Populations

Parameters	Value
Population size	140
Melody length	160
Mutation rate	0.01
Generations	500
Target melody	["D", "E", "G", "A", "B"] * 40

Following the creation of the initial population, data is gathered in preparation for the genetic algorithm. Compliance data, fitness data, diversity data, and mutation rate data are included. Following these operations, the Genetic algorithm's primary loop is initiated. We track the mutation rate and the number of distinct melodies in each generation in order to monitor population diversity and select the most suitable individuals, respectively. From the designated individuals, a new generation is formed. Update the new population and output the fitness value of the top individual. Recalculate the mutation rate and verify adherence to the principles of music theory. Create a MIDI file containing the genetic algorithm's output for visualization.

4. RESULT AND DISCUSSION

This paper showcases the application of genetic algorithms in the field of music composition. The genetic algorithm seeks to create a desired melody composed of notes that convey a celebratory atmosphere. At first a group of individuals is created randomly. Then the best melodies are selected in each round. After that new rounds are generated through a combination of melodies and some random changes. The performance of the algorithm was evaluated by observing how well it achieved its goal, which showed improvement in each round. The fitness values consistently increased as generations progressed indicating that the genetic algorithm successfully created a theme. Additionally, the diversity, within the group was monitored to ensure that it followed principles of music theory. It was important to determine if the melody not fit well but had musical qualities. This study examined how appropriateness and adherence, to music theory were related and found both aspects were given consideration.

This research highlights the potential of algorithms in the realm of music composition. In particular genetic algorithms can be a tool, for generating thematically consistent melodies. Furthermore, this study shows that incorporating music theory principles, into algorithms could improve the quality of music.

Figure 4 shows that Convergence Graph. This figure represents the highest frequency among the pieces of music obtained during the process. Practically, it demonstrates the alteration of the music's highest pitches. Number Of Unique Melodies represents the quantity of distinct musical compositions generated. That is, the process of creating various and distinct musical compositions, as opposed to repetitively producing a single composition. Generations variable denotes the number of iterations the optimization process undergoes. Typically, when employing a genetic algorithm or a comparable optimization technique, it demonstrates the progress made over these successive generations. The graph facilitates the analysis of the algorithm's performance and the rate at which it converges by illustrating the variations of these

variables throughout the procedure. Within this framework, a rise in the maximum frequency may suggest the attainment of higher musical notes, so indicating an enhancement in the quality of the music. A rise in the quantity of distinct melodies suggests that a diverse range of musical compositions is being generated, resulting in greater diversity. The number of generations is indicative of both the duration of the procedure and the speed at which the optimization occurred.

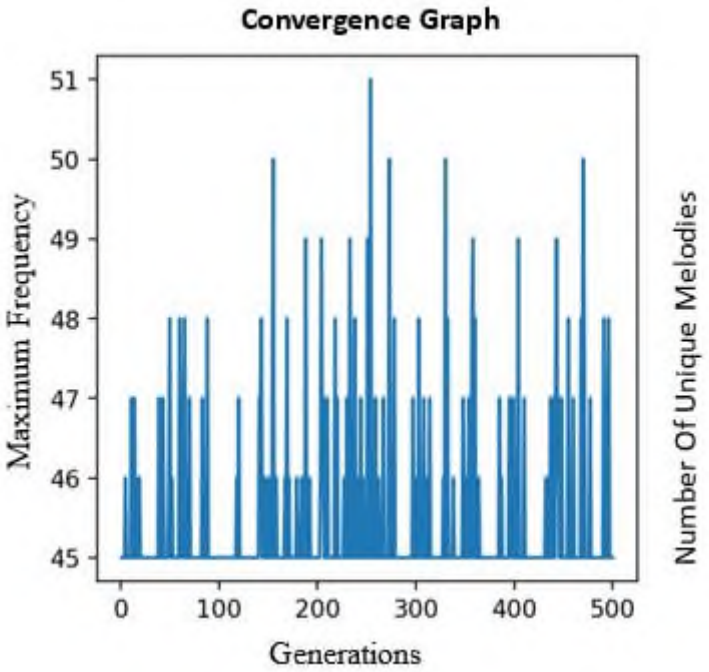

Figure 4. Convergence Graph

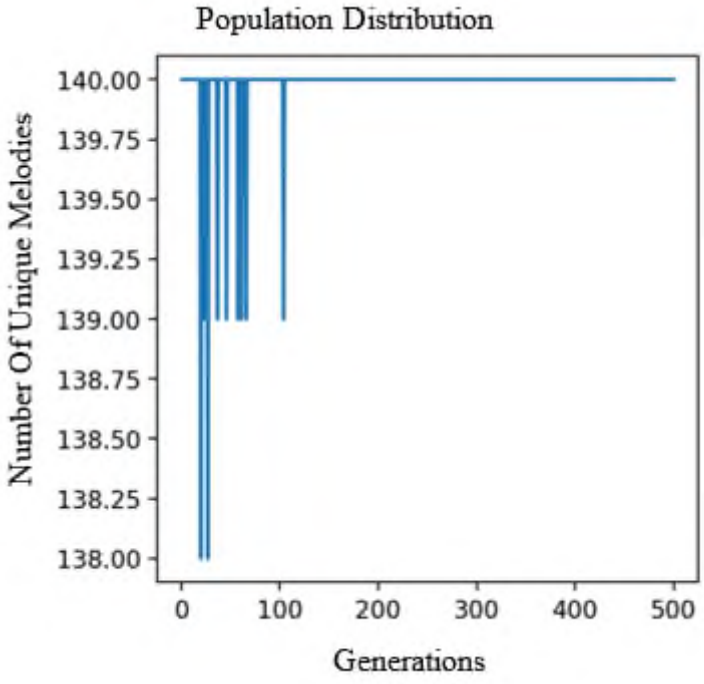

Figure 5. Population Distribution Graph

Figure 5 illustrates the progression of Number of Unique Melodies and Generations throughout time. Specifically, it aids in comprehending the fluctuations in the Number of Unique Melodies th roughout different generations. For instance, in the graph, a progressive increase in the Unique Melody Count between generations suggests a diversification of music and a good progression of the process. However, if the number of distinct melodies remains constant after a certain point, this could suggest that the optimization process is encountering difficulties or reaching a state of convergence. This graph facilitates our comprehension of the music's evolution and the efficacy of the optimization method. After the 120th generation, it was observed to remain stable.

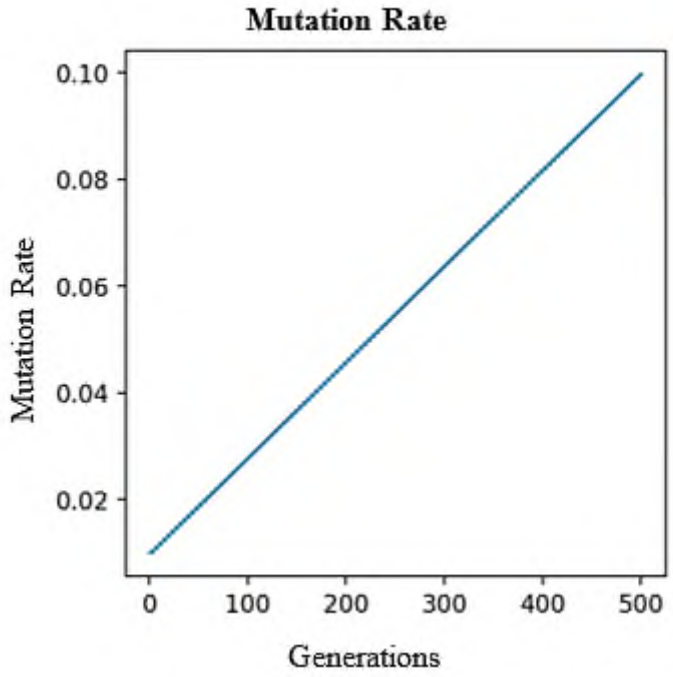

Figure 6. Mutation Rate Graph

In the context of our evolutionary algorithm shows in Figure 6, the provided graph offers a striking insight into the interaction between mutation rates and generation gaps. As we can see, the data shows a distinct and fascinating linear growth pattern that is comparable to the mathematical formula y = x. This indicates that the generation gap grows in a systematic and proportionate manner as the mutation rate increases. A key feature of genetic algorithms is highlighted by this linear progression: a higher mutation rate leads to a more thorough investigation of the solution space, which increases population diversity. As a result, it has shown that an impact on the algorithm's convergence, which has an impact on its capacity to find the best solutions to the problem at hand.

The aim of this study was to highlight how genetic algorithms can be used in the field of music composition. Used an algorithm to create a melody that captures the joyful atmosphere. Closely monitored the progress of this process. The results show that the genetic algorithm can generate melodies that fit well with a musical theme. Used a fitness function to evaluate how the music aligned with the desired notes. The importance of music theory was also taken into account. The results show that the melodies generated were successful, in terms of both their quality and musical relevance. This study showcases how genetic algorithms can be used to create

compositions while adhering to music theory principles thereby enhancing the musical excellence.

In next research it can improve the effectiveness of algorithms in music production by incorporating more musical motifs and complex arrangements. Additionally, it would be interesting to explore how genetic algorithms can influence the expression of music and highlight aspects of musical composition. Further investigation, into this captivating subject is warranted.

5. CONCLUSION

The main goal of this study was to explore how genetic algorithms can be used in the process of creating music. We generated a composition that captures the essence of a Republic Day atmosphere, and we monitored its development using evolutionary algorithms. The results show that genetic algorithms can be a tool, for composing music.

To evaluate how well each melody aligned with the republic day notes we used a fitness function. This measure helped us assess how effectively the genetic algorithm adapted the melodies. The findings clearly demonstrate that the genetic algorithm was successful, in producing songs with a theme.

In this study, investigated how music theory can be applied. Evaluated the melodies to determine if it were appropriate. If harmonized well that shows that evolutionary algorithms can enhance both the appropriateness of the notes and the artistic quality of the music.

Further exploration, in the field of research could focus on studying how evolutionary algorithms can be applied to a range of music genres encompassing musical compositions and diverse musical styles. Additionally delving into the effects of algorithms on the depth and artistic expression in music as well, as their potential to enhance various forms of musical expression would be an important area worth investigating.

This work serves as a first demonstration of the capabilities of genetic algorithms in the field of music composition. Genetic algorithms have the potential to enhance creative music composition processes and facilitate the creation of unique musical content.

REFERENCES

1. Kantar, G. (2020). Demokrasi ve Türk demokratikleşmesi bağlamında cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(1), 123-135. https://doi.org/10.31592/aeusbed.664875
2. Değerli, E. S. (2007). Lozan Bariş Konferansi'nda Musul. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(18), 127-140.
3. Gül, O. K., & Çinpolat, A. G. (2021). Milli Şuurun Oluşmasinda Milli Bayramlar: 1934-1948 Yillari Arasinda Sivas'ta Cumhuriyet Bayrami Kutlamalari National Holidays In The Formation Of National Consciousness: Republic Day. Zeitschrift Für Die Welt Der Türken/Journal of World of Turks, 13(2), 147-168.
4. Rentfrow, P. J. and Gosling, S. D. (2003). The do re mi's of everyday life: the structure and personality correlates of music preferences.. Journal of Personality and Social Psychology, 84(6), 1236-1256. https://doi.org/10.1037/0022-3514.84.6.1236

5. Krumhansl, C. L. (2002). Music: a link between cognition and emotion. Current Directions in Psychological Science, 11(2), 45-50. https://doi.org/10.1111/1467-8721.00165

6. Bates, E. (2010). *Music in Turkey: Experiencing music, expressing culture*. Oxford University Press.

7. Sels, L. (2014). Modern Uses and Functions Of Turkish Folk Music In Turkey. Milli Folklor, 26(102).

8. Erol, A. (2012). Music, power and symbolic violence: the turkish state's music policies during the early republican period. European Journal of Cultural Studies, 15(1), 35-52. https://doi.org/10.1177/1367549411424947

9. Marques, M. A., Oliveira, V. P. L., Vieira, S. M., & Rosa, A. C. Music composition using genetic evolutionary algorithms. Proceedings of the 2000 Congress on Evolutionary Computation. CEC00 (Cat. No.00TH8512). https://doi.org/10.1109/cec.2000.870368

10. Matić, D. (2010). A genetic algorithm for composing music. Yugoslav Journal of Operations Research, 20(1), 157-177. https://doi.org/10.2298/yjor1001157m

11. Gupta, S., Majumdar, R., & Gambhir, S. (2022). An approach to generate music using genetic algorithm. 2022 10th International Conference on Reliability, Infocom Technologies and Optimization (Trends and Future Directions) (ICRITO. https://doi.org/10.1109/icrito56286.2022.9964579

12. Singh, R., Panchal, V. K., & Singh, B. K. (2018). A review on genetic algorithm and its applications. 2018 Second International Conference on Green Computing and Internet of Things (ICGCIoT). https://doi.org/10.1109/icgciot.2018.8753030

13. Ünal, M., Ak, A., Topuz, V., & Erdal, H. (2012). *Optimization of PID controllers using ant colony and genetic algorithms* (Vol. 449). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-642-32900-5

14. Sohail, A. (2023). Genetic algorithms in the fields of artificial intelligence and data sciences. *Annals of Data Science*, *10*(4), 1007-1018. https://doi.org/10.1007/s40745-021-00354-9

15. Man, K., Tang, W. K. S., & Kwong, S. (1996). Genetic algorithms: concepts and applications [in engineering design]. IEEE Transactions on Industrial Electronics, 43(5), 519-534. https://doi.org/10.1109/41.538609

16. Forrest, S. (1996). Genetic algorithms. ACM Computing Surveys, 28(1), 77-80. https://doi.org/10.1145/234313.234350

17. Sánchez-Velazco, J., & Bullinaria, J. A. (2003). Gendered selection strategies in genetic algorithms for optimization. survival, 8(6), 11.

18. Yang, J. and Soh, C. K. (1997). Structural optimization by genetic algorithms with tournament selection. Journal of Computing in Civil Engineering, 11(3), 195-200. https://doi.org/10.1061/(asce)0887-3801(1997)11:3(195)

19. Ryvkin, D. (2010). The selection efficiency of tournaments. European Journal of Operational Research, 206(3), 667-675. https://doi.org/10.1016/j.ejor.2010.03.016

20. Hassanat, A. B. A., Almohammadi, K., Alkafaween, E., Abunawas, E., Hammouri, A. M., & Prasath, V. B. S. (2019). Choosing mutation and crossover ratios for genetic

algorithms—a review with a new dynamic approach. Information, 10(12), 390. https://doi.org/10.3390/info10120390

21. Tang, K. S., Man, K. F., Kwong, S., & He, Q. (1996). Genetic algorithms and their applications. IEEE signal processing magazine, 13(6), 22-37. doi: 10.1109/79.543973.
22. Mathew, T. V. (2012). Genetic algorithm. Report submitted at IIT Bombay, 53.
23. Sheikholharam, P. and Teshnehlab, M. (2008). Music composition using combination of genetic algorithms and kohonen grammar. 2008 International Symposium on Computational Intelligence and Design. https://doi.org/10.1109/iscid.2008.73
24. Doush, I. A. and Sawalha, A. (2020). Automatic music composition using genetic algorithm and artificial neural networks. Malaysian Journal of Computer Science, 33(1), 35-51. https://doi.org/10.22452/mjcs.vol33no1.3
25. Majidi, M. and Toroghi, R. M. (2022). A combination of multi-objective genetic algorithm and deep learning for music harmony generation. Multimedia Tools and Applications, 82(2), 2419-2435. https://doi.org/10.1007/s11042-022-13329-6
26. Tsushima, H., Nakamura, E., & Yoshii, K. (2020). Bayesian melody harmonization based on a tree-structured generative model of chord sequences and melodies. IEEE/ACM Transactions on Audio, Speech, and Language Processing, 28, 1644-1655. https://doi.org/10.1109/taslp.2020.2996088
27. Dong, L. (2023). Using deep learning and genetic algorithms for melody generation and optimization in music. Soft Computing, 1-15.
28. Unehara, M. and Onisawa, T. (2005). Music composition by interaction between human and computer. New Generation Computing, 23(2), 181-191. https://doi.org/10.1007/bf03037494